romane de ieri şi de azi

ION MARIN IOVESCU

NUNTĂ CU BUCLUC

Romane de ieri şi de azi

Coperta colecţiei : *Simona Runcan*
Ilustraţia copertei : *N. Claudiu*

ION MARIN IOVESCU

NUNTĂ CU BUCLUC

(Cu o postfață de
EUGEN LOVINESCU)

1969

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

NUNTĂ CU BUCLUC

ROMAN

Se miră babele

Foaie verde trei granate,
Trei granate încrăcănate,
Răzghiate, răsfirate,
*Despicate, încîrligate... **Mmmm !...***

— Corîie, schimbă-l... N-auzi, mă ?... Schimbă-l dracului !... Zi-i altul mai zdruncinat !

Ioană, din I-onele,
Na la gaica floricele,
*Pe pofta inimei mele... **Mmmm !...***

— Nici ăsta, mă Corîie ! E prea leşinat... Unul, mà, să te dîrdîie la ficaţi şi să băone inima în tine. Cînd mergi pe drum, trebuie să cînţi aşa de tare, să scoli şi babele din somn... Dar ce te mai învăţ eu pe tine, că dibla şi cîntecile te-au îmbătrînit !

Măi rumâne, măi vecine,
Nu-ţi purta nevasta bine...

— Aşa, mă, aşa te vreau !...

*C-am să viu odată **beat,***
*Să-ţi fur nevasta din **pat Mmmm !...***

Cei doi lăutari — vioristul Corîie şi cobzarul Bărzoi, două baragladine smulse din cronicile româneşti — mîndri de cîntecul găsit, păşiră ţanţoşi pe drumul satului Cioflic, din comuna Tătulești, în praful căruia li se afundau picioarele veştede de ani şi necazuri ca-n mălai, întărîtînd

cîinii într-o larmă de iad, că se ţineau aceştia alalaie după ei.

— Niii ! fire-ai al dracului cu mă-ta ! Păzea, Corîie, că-ţi croieşte nădragii !... Dă-i, mă, cu dibla în cap !

Trei babe, uscate cocean, de-abia ieşiră din trei case prăpădite, ce-aveau tencuiala jupuită ca genunchii boilor la coastă. Îşi tîrîră anii şi neputerea pînă la porţile lor şi-aci se întîlniră.

Corîie şi Bărzoi se depărtaseră o bună postaţă de drum, cîntînd :

Chiriac n-are izmene,
Chiriac Boboc !
Şi-are mama două gheme,
Chiriac Boboc !
Să-i facă mama izmene,
Chiriac Boboc !...

Cele trei uscături de babe intrară în vorbă :

— Ce e, măiculiţă, cu lăutarii ăştia ? zise una deşirată şi cu ochii untură sleită.

— Unde se duc, doiculiţă ? repetă alta nevoiaşă şi cu nasul zdrumicat de guturai.

— La cine, nenişorule ? grăi şi cea din urmă, ghizdavă la minte şi puţinică bacşiş la înfăţişare.

— Ce ?

— La cine ?

— Unde, maică ?...

Ziseră toate trei odată, amestecîndu-şi vocile lor stinse şi neputincioase pe acelaşi fus.

— Bag-samă, o fi fro nuntă ! Cum e sîmbătă după-amiază, nu vezi, trec lăutarii la fedeleş... Să ştii că nuntă e ! căută să împece lucrurile a ghizdavă şi puţinică, ducîndu-şi mîna firavă spre timnicul inimii.

— Bine, bine, nuntă să fie !... Dar la cine ?... zise şi-a cu nasul zdrumicat, îndreptîndu-şi latul palmelor spre tîmplele zbîrcite.

— La cine să fie ? mai zise şi-a deşirată o vorbă, ce de-abia se tîrî pe povîrnişul limbii.

— La cine ?

— La cine, maică ?...

Repetară iarăşi împreună, mişcîndu-şi în toate felurile chipurile lor ciopîrţite rău de tîrnăcopul anilor.

Şi babele acestea, uscate-covrigi, nu puturâ să dezlege deocamdată încurcătura, că aceleaşi întrebări îşi făceau loc prin capul lor :

— O fi nuntă ?...

— N-o fi nuntă ?

—La cine să fie, maică, nuntă ?...

Creierul babelor se înfipse în ideea aceasta, ca un dovleac într-un par ascuţit. Şi toate trei stăteau în drum prea rătutite şi prea zăpăcite de noutatea aceasta.

Soarele se uita să dea în deseară. Începuse să facă bolovanul umbră. Vîntul, care s-apucase să bată de pe la amiază, mugea acum ca taurul sub cuţit, printre gardurile sparte şi printre pomii pe jumătate desfrunziţi de otrava toamnei. Aşa de tare sufla, că sălta fustele femeilor aproape de brîu. Iar parii de telegraf bîzîiau.

De-ar aduce ploaia, ca să înceapă sătenii arăturile de grîu ! N-a mai plouat dintre Sîntă-Mării şi pămîntul s-a uscat rău de-atîta secetă. Dar nu sînt semne de loc, că pe cerul spălăcit trec numai nori soioşi şi neputincioşi. Doar spre tîrtiţa lui, spre răsărit, se văd ceva mai mulţi, înghesuindu-se ca orbii la pomană.

O lopată de vînt izbi cu furie obrajii stafidiţi ai celor trei babe. Pe urmă ridică în aer o mînă de ţărînă, pe care o azvîrli cu sete în ochii celor trei femei, şterşi de ani şi necazuri.

Babelor, acelaşi gînd le buşuma mintea :

— La cine o fi, maică, nuntă ?...

Îşi făcură mîinile negre streaşină la ochi şi se uitară pe drum, la deal. Îşi veniră în fire şi se bucurară ca un copil de ţară cînd îi fată vaca, văzînd un bătrîn ca şi ele, cum venea agale, cu ţigarea sub mustăţile lui sumese şi galbene de fum.

Îl recunoscură. Era Nae Găman, ghiduşarul satului, sac fără fund de gongleze şi drăcii, om „care doar popă n-a fost în viaţa lui". Cunoaşte toate şi ştie multe. Negreşit că are să le spună ceva şi despre nunta ce-a început să neliniştească babele.

Ochii lui moş Găman, verzi ca de gîscan, s-au cuibărit mult în adîncul capului. Sprîncenele le are scoase rău în

afară. Nasul, săltat puțin, ca botul de opincă, privește cerul, deși fața are tot varul și toată tencuiala obrajilor căzută. Spata beteagă, buzele crăpate. Părul, ce-l purta vraiște pe acoperișul capului, îi ieșea acum de sub căciulă, alb și gros, ca rădăcinile de porumb. Pînă și degetele noduroase, arșice de miel înșirate pe sfoară, toate par schimbate.

Ce e cu el ? Să meargă tot la nuntă ?

Pînă ieri, îl știa tot satul bolnav de pelagră ca un șarpe năpîrlit. Acum — deși îi vezi boala — pare ars de soare, de-ai putea să-l sfărîmi între degete. Alaltăieri, hainele le avea zdrențuite rău pe el, iar acum e primenit și gătit fulfuc. Are căciulă de iepure în cap, cămașă de tort și zăbun de dimie pe deasupra. Pantalonii îi are albi, țesuți în ochiuri, ca fitilul de lampă, iar opincile din anvelopă de automobil...

Ce-i cu el ? Cum de s-a schimbat așa iute ? Și unde se duce ? Tot la nuntă ?

S-a apropiat de cele trei babe. Toate se miră adînc de schimbarea lui Nae Găman.

— Bună ziua, nepoatele taichii !

— Buna ziua, Năică ! răspunseră cele trei uscături, toate pe același fir.

Iar cea mai ghizdavă și puținică, fiindcă flăcăiseră pe vremuri împreună — deși ea îl repezea întotdeauna, de cîte ori Nae îndesa căciula pe urechi și căuta să fie obraznic — își îngădui :

— Unde te duci, mă țîrfuică, așa primenit ? Ce Iacă-Cine e cu tine !

— Fă, nu mă face,... nu mă scoate din șipci, că te-njur de Dumnezeul mă-ti și te drăcui cu prescura, care-a prescurit toate prescurele neamului tău, de se hîțănă pămîntul la trap !... M-auzi tu sau nu ?

— Ooo, mă barbarule, că glumii și eu ! dete să-l împece fosta lui ibovnică.

— Să glumești cu mă-ta și cu tat-tău, fă, și cu copiii lor, nu cu mine ! o sfătui Nae.

— Ooo, mă răule, fire-ai al turcilor, că n-ai să mai vezi fața lui Dumnezeu !

— Dar nici El n-o s-o mai vadă pe-a mea.

— O să te bage în talpa iadului, unde-or să te mănînce viermii ăi neadormiți, necredinciosule !...

— Nu mi-e frică ! Așa crezi tu ?... Sar gardul, și mai dau o raită prin rai, unde-o să te găsesc pe tine. (Aci Nae făcu cu ochiul la celelalte). Îl săream eu, fă, la rigiment, unde erau atîtea sentinele, dar acolo, unde Dumnezeu e bătrîn și nu mai vede bine...

— Auliuu ! ce mi-auziră urechile !... Barbarule ! Păcătooosule ! Îți bagi sufletul în foc pentru poznele tale... Doamne, pupa-ți-aș tălpile, alea curatele, de le ții numai în papuci ! Trăznește-l, Doamne, că s-a zmintit !... Uuuu !... bătrîn și prost ! Degeaba ai albit !

— Pui de lele ! zise moș Găman iar, dînd cu latul palmei prin fuiorul mustăților. Faci pe sfînta, hai ? Parcă nu te-am știi noi ! ? (Și iar făcu cu ochiul). Nu ți-aduci aminte, fă, cînd eram tineri, de sughița calul mort sub noi, că te-am luat odată în brațe în coșarea boilor și te-am trîntit într-o baligă ? Ai ? Ce zici ?...

Asta era isprava lui de căpetenie. Și ca să arate că și acum ar mai fi în stare de așa ceva, moș Nae se repezi spre ea s-o ciupă, de unde-o nimeri, zicînd :

— Să fiu al mamei, dacă te las !

— Ptiu ! bătu-te-ar Dumnezeu ! Spurcăciunea lumii ! Urîțenia pămîntului ! Ai dat în anii copiilor ? Vai de bătrînețele tale !

— Dar cînd te-am strîns, fă, în brațe, de-ai îngălbenit și-ai rămas c-o coastă ruptă ? Nici asta nu-ți mai aduci aminte, sfînto ?

— Taci, mă ! Tăcea-re-ai în pămînt, să taci ! N-auzi ?...

— Heei-hee ! se înflăcără Găman înainte. Sau cînd te vîrai în mine, ca lipitoarea de ugerul vacii și ca omida de frunză, iar eu te strîngeam în brațe, de pîrîiai ca lubenița coaptă ? Și astea le-ai uitat, Catinca moșului ?

— Înghiți-te-ar pămîntul de zăpăcit ! Să te înghită, mă stricatule și dosăditule !...

Nae oftă :

— Unde-s timpurile alea de-atunci, fă Catinco ? Unde sînt ? Atunci, cînd vîna de la picior era întinsă, de plesnea !... Oooo, bătrînețe, haine grele, ce n-aș da să scap de voi !...

Și moș Nae Găman se îmbună la inimă de tot, aproape să-l treacă lacrimile.

De fapt, Nae Găman nu e rău la inimă. Are el, nu e vorbă, o fire colțuroasă, ca toți acei oameni ce-au trăit numai în necazuri.

Cît a fost tînăr, a dus-o tîrîș-grăpiș, cînd el sub sărăcie, cînd sărăcia deasupra lui. Dar, totuși, a dus-o, că are acum șaptezeci de ani bătuți și ferecați pe muchie. Vorba lui : „S-o mai ducă și copiii mei, neică, dacă sînt în stare".

S-a căciulit pe unde a putut. „Și-a ieșit rachiaș, a ieșit mîncărică, a ieșit tutunaș". A ciugulit cum a putut.

Însă acum l-au prididit de tot nevoile. Baba e oloagă în pat, casa cade pe el. Copiii nu se uită unul să-i dea o mînă de ajutor. Ba așteaptă tot ei de la unchiaș.

Totuși, Nae își face loc, și dacă nu l-ar roade pelagra poate și-ar face și mai mult, mai cu gura, mai cu gluma, mai cu minciuna. Deși l-auzi, cînd minte :

— Îți spun pe suflet ! Uite, asta mi-e crucea !

Că-i zic copiii uneori :

— Mă, nea Nae, noi credem că să te ia cineva în brațe și să te scuture, ar cădea minciunile din d-ta, cum cad prunele toamna din pruni.

Dar lui Nae nu-i pasă. Minte, să trăiască. Glumește, să-și scoată pîinea. Vorbește, trăncănește, „d-aia-i dau mîncare gurii". Gura, „moară ce se unge cu băutură". După el, beția e ciomagul în care se sprijină omul nenorocit și prăpădit la suflet, pe ăst drum al vieții.

Cînd era mic, numai ce-l auzeai :

— Mamă, uite un păduche !...

— Dă-i cu pietroiul, maică ! îl sfătuia mă-sa.

Sau zicea :

— Măi mamă... mă, eu mămălig-asta goal-o mănînc ?

— Ba nu, băiete, îmbrac-o cu zeamă de limbă !

Și cînta de sărăcie :

— Ce e pe mine și pe culme, jarcaleții vin pe urmă !

Sau zicea :

— Aolică, vai de noi, toți cu cracii goi, numai tata făr-de izmene !

Cîteodată, Nae Găman bătea toaca pe vătrai și trăgea de fiarele coșului. Mă-sa îl atingea atunci cu cleștele de foc și pe urmă se gîndea :

— Afurisitul, ar fi bun de țîrcovnic !

Încă de-atunci se cunoștea el că e lacom. Primăvara mînca bolbotine și-alte poamne crude, pînă i se înverzeau ochii în cap ca de măselariță. Iar cînd sta la masă, îmbuca cu așa furie, de se auzeau dumicații cum cădeau cu zgomot în ușturbeul stomacului. Și Nae nu se scula de la masă decît atunci cînd își simțea hîrdăul burții plin, să dea pe dinafară. Și-l pipăia. Era tare carabă, de-ai fi putut să ucizi puricele cu unghia pe el.

De fapt, foamea nu l-a părăsit niciodată pe Nae Găman. Veșnic i-a fost o rea chiriașă în burtă.

Și Nae e rău la foame ! Își simte atunci stomacul cum se lărgește din cale-afară, iar mațele le-aude chiorăind cu furie, deși el își zice în glumă :

— I-auzi, mă, a ieșit foamea cu bicicleta la plimbare pe bulivardul mațelor !

S-a făcut mărișor. Era roșu la față, bujor, și a-nceput băiatul să miroase a fuste. Se pricepea oarecum. Auzise și el pe alții și se jura pe căpățîna lui — avea o căpățînă de usturoi în căciulă — că are să fie cinstit și-are să le ia de nevastă. Dar cum jurămîntul nu era adevărat, Nae nu se ținea niciodată de vorbă, că fata îl blestema la despărțire :

— Da-ți-ar Dumnezeu, mă Nae, gîlci în gît, potop în sînge și foc în oase, că prea ești al dracului !

Tatăl său îi spunea cîteodată, cu o vorbă așezată ca o ploaie de toamnă :

— Mă prăpăditule, tot umblînd tu după fete, o să mă pomenesc într-o noapte că-mi vii cu vreo secure în spinare !....

Parcă i-a fost gura aurită ! Așa s-a întîmplat. De-atunci a rămas el cu beteșug în spate. Dar e o vorbă veche, că drac mort nu se poate. Nae, din afacerea asta, și-a schimbat doar gîndurile :

— Ce să mai umblu eu după fete ? și-a zis el. Prea sînt cu bucluc ! Ia să mă dau mai bine pe lîngă muieri.

Așa a făcut. S-a dat pe lîngă muieri. Dar și-aci, cîte i-a pătimit pielea ! De cîte ori nu s-a suit el pe fiarele coșului cînd bărbatul venea mai devreme de la moară, de la

lemne sau de la tîrg, unde sta ceasuri întregi, de ieşea negru ca dracul din fundul iadului !

La una i s-a întîmplat şi mai boacănă. Bărbatul acesteia era dus în ţară cu marfă. Venea acasă numai în sărbătorile Paştelui şi rar într-ale Crăciunului. Nae urdina regulat aci, fiindcă nu-l stingherea nimeni. Semnul lor era : trăgea un cocean din acoperişul casei şi femeia ieşea în prag.

Într-o seară de iarnă, cam pe la Ignat, trage Nae un cocean. Nimic ! Trage altul. Tot nimic !

— Mă, a dracului ! Doarme bubă ca o scroafă, gîndea el.

Mai trage unul. Şi numai ce se pomeneşte cu bărbatul femeii că iese pe sală şi strigă cît poate :

— Ooo, boală !... Oo, Găman ! Fire-ai al dracului ! Te mănîncă musca şi iarna ?... Hai ?

El avea doi boi, Găman şi Duman. Şi ştia că cel dintîi, cînd scapă din coşare, obişnuieşte să se scarpine de colţul casei. Auzind vecinii de această ispravă, atît le-a trebuit.

Pe Nae l-au numit Găman şi Găman o să moară. Poate s-a prins porecla aceasta şi fiindcă e lacom.

Se făcuse mare. Terminase şi armata, cu un an înainte de „războiul independenţei". Fusese şi în acest război, căruia el îi zice azi cu fală : „Al de la şapte-şapte, al mai straşnic şi-al mai bătăios. Nu ca prăpăditu-ăsta, de-l făcurăţi voi cu nemţii."

Ceva mai mult. Nae Găman susţine, pe lîngă faptul că a dat mîna cu vodă, care la pupat pe obraz — desigur, a auzit-o de la altul — că de-atunci, de la „şapte-şapte", au pierit strigoii de pe faţa pămîntului. E o dată fixă pentru el. Aşa i s-a năzărit.

Maică-sa îl sfătuia :

— Mă, Nae, ca să-ţi strîngi potecile, alege-ţi şi tu o creştină de-a lui Dumnezeu. Vino cu ea la mine, ca să mergem la popa să vă pună pirostriile pe cap, şi să intri şi tu în rîndul lumii. Nu aşa ca tătarii !

Aşa a făcut. A ascultat-o. Şi-a luat „o creştină de-a lui Dumnezeu", mică şi scundă cît un pîrleaz, şi-a intrat în rîndul lumii. Cînd îl întrebau oamenii :

— Bine, mă Nae, de ce-ai luat-o așa mică ?

Nae le răspundea rîzînd :

— Ca să intre pînză puțină la cămașă !...

Era și aceasta ceva, mai ales pentru el, care era sărac. Ea, baba lui, nu pune lacrimă de băutură pe limbă. Sau cum îi place ei să zică :

— Nu beau, maică, să mă tai, să mă bulești, să-mi faci tot ce poftești !...

Intrînd în rîndul lumii, nevasta lui Găman s-a apucat să-i trîntească la copii. Anul și găvanul. Curau copiii din ea, ca mălaiul la moară și ca snopii la batoză.

— Cîți copii ai, mă Nae ?

— Dar dracu mai știe ? Or fi fro doișpe ! Că unii au mai murit, iar alții sînt slugi prin lume. Nevastă-mea le ține socoteala mai bine, fiindcă ea îi face, și tot ea îi numără. Acasă, am mai rămas acum doar cu Fîța și cu Lișca, care una e moașă și-alta croitoreasă.

Pe fiecare an, gurile se înmulțeau, nevoile îl cuprindeau, iar sărăcia îl împresura, strîngîndu-l puternic în chingile ei.

Cîteodată, nevasta s-apropia de el :

— Mă Nae, tu n-ai, mă, frun leu, să cumpăr sare ?

— Ceara mă-ti, tu te vaieți de sare și eu n-am tutun !

N-avea. Fuma foi uscate de nuc și mătase de porumb.

A trimis atunci chiar o scrisoare unui prieten de la Pitești :

„Costică, trimite-mi promisiunea, anume tutunul. Nemaiavînd ce scri, rămîn al tău frate de necazuri, care te dorește și așteaptă“.

— Mă Nae, mai mișcă-te și tu, mă omule, de mai ad-o un ban, că ești rumân la ușa casei ! îi zicea nevasta.

— Ia nu mai mă hîțîna, fă, la cap, c-acuși o iei pe coajă !

N-avea de nici unele. Lingurile țăcăneau pe masă, de parcă bătea piatra și mîncarea se făcea nevăzută din strachini, parcă erau fără fund.

Speriat, Nae și-a luat lumea în cap. A plecat la București.

Bucureștiul, pe vremea aceea, era primitor. L-a primit și pe el. A intrat grăjdar la o fabrică, unde a stat zece ani bob numărat.

Din serviciul acesta, Nae n-a făcut nici o scofală pentru ai lui, afară doar c-a învăţat-o p-una din fete şcoala de moaşe, şi p-alta a făcut-o croitoreasă. Încolo, cei deacasă tot amărîţi şi prăpădiţi au rămas, iar baba lui tot să se zbată şi să se perpele de ceasul morţii, ca să agonisească pîinea la gurile ce se înmulţeau, văzînd cu ochii, şi-i dau ghes.

Degeaba îi scriau copiii :

„Iubitul nostru tăicuţ,

Află despre noi că sîntem sănătoşi, şi dorim ca aceste rînduleţe să vă găsească în momentele cele mai fericite ale sănătăţii d-tale. Tăicuţul meu bun, te roagă mămica să mai vii p-acasă, că ne pică ochii, ne doare pieptul şi ni s-a uscat carnea pe oase de dorul lui tălică. Şi-atunci, tăicuţul meu tăicuţ, cînd vii — din banii matale, ăia mulţi — să-mi aduci o roabă de covrigi şi-o păpuşă dintr-alea de-nchide ochii, cînd se scoală în capul oaselor, cum am văzut eu într-un loc. În afară de başca ce mai vrei matale să-mi cumperi. Ţi-aş mai scri, tăicuţule, dar s-a rupt peniţa, sărut ochii şi gurita ! Mîna putrezeşte, pana ruginește, dar scrisul meu aici se găseşte.

Du-te carte sănătoasă, la tata Nae pe masă ! Ştii matale, tăicuţule, cine sînt eu ? Eu sînt Mitruţa, a mică, fata lui tălică, clasa treia primară, comuna Tătulești, jud. Olt, ţara România, care se usucă de dorul matale şi se uită într-una pe fereastră, să vadă nu-ţi mai aduci aminte să mai vii şi pe la noi ?“

Nae Găman nu-şi mai aducea aminte să vină pe la ei, cu toate că sosea destul de sănătoasă cartea fetei pe fereastra lui, după cum nu venea nici păpuşa şi nici roaba de covrigi.

— I-a-ncins dorul de mine !... Vagonul lor de copii ! M-aş lipsi d-aşa dor ! zicea Nae beat turtă, cu căciula dată pe ceafă şi cu mîinile vîrîte mult în buzunarul pantalonilor, ca un bou cu capul în iesle.

Nu vedea soarele niciodată limpede, iar cerul i se părea veşnic mic, cît firfirica. Uita caii nedaţi la apă cu zilele, de făceau peri albi pe la picioare de sete şi nechezau, de

mișcau fabrica din loc. Pînă într-o zi, cînd s-a pomenit în stradă.

Și-a numărat atunci banii și-a găsit doar cîteva mii de lei. Ce să facă cu ei ? Să-i ducă acasă ?

— Am auzit că e unul la barieră, care face pirchiziție și te pune la amendă, dacă găsește bani la tine, glumea el, mirosind a tîlv de la o poștă.

Să-și ia bicicletă ?

Două lucruri au minunat pe Nae Găman, în tot acest timp de zece ani. Întîiul, că Bucureștiul e întins ca o mămăligă pripită. E chiar vorba lui, pe care o repeta aproape în fiecare zi cînd era nevoit să taie de-a curmezișul orașul, sau de cîte ori făcea cîte o nouă cunoștință și se da la vorbă.

Ai doilea, ieșiseră atunci bicicletele.

— Cum să meargă, frate, omul călare pe două duri ? ! se mira Nae într-una, jurîndu-se de mii de ori că are să-și ia și el una.

Cum mergea acum, gîndindu-se cam ce-ar putea face cu cele cîteva mii din buzunar, s-a întîlnit piept în piept cu un om din sat.

— Bună ziua, mă vericule ! Ce mai faci ?

— Bine, mulțumesc lui Dumnezeu !

— Vii de-acasă ?

— De-acasă.

— Hei, ce mai e pe-acolo ?

— De, mă Nae, ar fi bine, dar vezi tu...

— Ce să văd, mă ?

Celălalt tăcea.

— Hai, spune, mă ! Ce să văd ?...

— A murit mă-ta și vaca.

— A murit mama și vaca ! s-a mirat Nae Găman, gîndindu-se că moștenește doar un vătrai, niște pirostrii și un cîrlig de paie.

— Zici, c-a murit mama și vaca ? a repetat el cu o voce grea, noduroasă. Păi bine, mă, vaca a murit de boală, că mi-au scris. Dar mama, ce dracul — Doamne, iartă-mă ! — o fi avut ?

Și se uita cu jind în vitrina unei cîrciumi, unde îi făcea cu ochiul „tulburelul" proaspăt. Că era toamna, cînd se zgîmboaie nucile și se storc vinurile.

Pe urmă, a zis :

— Hai, bă, să bem o țîră, că mă-năbuș de necaz ! Omul trebuie să bea și la necaz și la bucurie. Hai, și lasă morții cu morții, iar viii cu viii. Că viața e făcută numai din necaz și durere, fericirea doar se țîrcîie... Și-apoi, soarta te repede, unde nici nu gîndești. Ce să-i faci ? Mîncă și te hărăne, culcă și te hodină... M-am stricat, bă ! Eu cred că să am un butoi de țuică, toată ziua aș sta călare pe el.

Au urmat dup-asta zile negre pentru viața lui Gămân. Dar s-a-nvățat, c-așa e omul ticălos. În loc să moară, se-nvață.

Cei zece ani erau pentru Nae acum raiul pierdut, ce se înfrumusețea, pe măsură ce sărăcia se întărea și vremea trecea.

S-a obișnuit :

— Cînd a nins, taică, să nu-mi degere... Nu vezi, sărăcia se ține după mine ca pulberea după ciine... La omul sărac, nici boii nu trag... Ce să-i faci, dacă n-ai vaci ? Mulge caprele și taci... Oi fi eu ursit la steagul lui piele goală !... Că dracul, cînd e să te ia, te ia și din ușa altarului...

Sau, cînd focul nu i s-aprindea :

— La nașul, atîtea lemne și ard. La mine doar unul, și nici ăla nu vrea să s-aprindă.

Toate acestea, cît și altele, le repeta el pe fiecare zi, scîrbit rău de viață. Și în fiecare zi, același cuvînt îi spunea altceva, cu totul nou, decît în ajun.

Nici chibriturile nu i se mai ajungeau în casă.

Într-o noapte îi venise poftă de țigare. Focul se stinsese în vatră. S-a apucat să scapere. A scăpărat toată noaptea și tocmai la ziuă, cînd băteau clopotele la biserică, i-a luat iasca foc.

Cătrănit de necazuri, nu vedea fața altarului niciodată, deși l-auzeai cînd îl mustruluia baba :

— Nu mă duc, fă, la biserică, fiindcă nu pot să rabd de tutun !

Acum trei ani, cele două fete ale lui, moașa și croitoreasa, au venit în Tătulești, unde stau și azi fără să se mărite.

Dar n-au mai tras în casa părintească, la moș Nae și baba Rada, c-au zis că sînt „țărani enculți, ce le compru-

mite". Au închiriat o casă, unde croitoreasa a deschis atelierul și moașa biroul.

Pe moș Nae și baba Rada i-au secat la inimă. Mama a plîns, tata a-njurat de dumnezei. Amîndoi au blestemat, dar tot amîndoi și-au luat mîna de pe ele, lăsîndu-le în plata Domnului.

— Crești puiul de lup, Nae, să te mănînce și mai multe nu ! a zis baba.

— Dă-le în Dumnezeul mă-si, Rado, c-așa e omul sărac, cînd se vede cu niței seu ! Nu știi tu, că țiganul cînd s-a văzut împărat, întîi pe ta-său la spînzurat ? Și ce crezi că e, dacă nu mai vorbesc și l-e rușine cu noi ? Nu șchioapătă, fă, calul de ureche !...

Soarele își ținea dîra pe cer și se uita spre scăpătat. Plopii se ploconeau smeriți în fața vîntului, iar norii se brestegăleau pe-acolo în toate felurile, pe toate potecile cerului.

— Mai stai, mă Nae, sta-ți-ar stîlpul la cap ! Mai stai, să mai vorbim o țîră ! îl pofti tot a ghizdavă la minte și puțintică la înfățișare, și începu să rîdă, spintecîndu-și gura mai rău ca unghia boului la coastă.

— Mînca-te-ar moșul de putredă ! o luă în rîs Nae. Mai faci și tu pe pipotoasa, fă putrezito ?... Ca mîine te speli pe oasele goale !...

— Mă jupuitule, acum te dau la un pătul de draci ! Dar Nae Găman iar începu să hăndrăne. Că nu era el dintr-ăia să se supere cu una cu două :

— Mă Catinco, mă dai tu la un pătul de draci, dar așa e !... Heei-hee !... S-au dus, fă, vremurile alea, cînd flăcăiam împreună și eram în vierbele noastre. Ochii mei atunci cătau peste dealuri și păduri, acum cată spre vîrful opincii. Atunci sfîria și fierbea sîngele în mine, numai că-ți vedeam umbra la picerile tale desculțe și bălane ca brînza. Acum moartea îmi ține calea... Mie, care în tinerețile mele v-am iubit a moarte. V-am iubit de-avalma, cu ghiotura, pe toate ! Nu vă mai aduceți aminte, nepoatele moșului ?...

A ghizdavă rîse bleg și deșelat de duioșia amintirilor. Cea deșirată tăcu. Numai cea nevoiașă și cu nasul zdrumicat de guturai, mai sentimentală, nu se putu să nu zică :

— Așa e, mă Năică ! Mi-aduc aminte ! Pe-atunci avea și moșul meu sîrvici la primărie și mai m-atingea omul cu cîte o băuturică, din cînd în cînd. Pe cînd acum, am un junghi în coastă. Uite ici, face : lic ! cîteodată, parcă mă-nțeapă cu cuțitul...

— Pune pămînt pe el, că-ți trece ! glumi Nae, și se poticni într-o tuse gîjiită cu sughițuri și oticnituri.

— Rîde dracul de porumbe negre și pe sine nu se vede ! îi răspunse femeia ce fusese lovită cu vorba.

Iar Catinca, cea ghizdavă, fiindcă momentul era prielnic, nu se lăsă :

— Ama om, mă Nae, care tușește vara, că iarna tușește orice prost. Astă vară, bietul de tine, scuipai pe iarbă. Acum văd că scuipi pe barbă. O să te duci curînd-curînd cu dimiile la piuă !...

Moșul zise :

— Și ce, fă, dacă mor ? Crezi că se face gaură în cer ? Sînt atîția care să-mi ia locul !

Și vorba i se amestecă iute într-un talaz de tuse.

Vru să se depărteze.

— Mai stai, mă Nae ! Und-te duci ? După ziua de ieri ? Ori ești prididit de treburi ? îl pofti de data aceasta cea deșirată.

— Te pomenești că ești cotoier la vreo nuntă ? își dete cu părerea și-a cu nasul zdrumicat.

— Păi, cam așa ! le răspunse Nae mîndru de serviciul căpătat.

— La care nuntă, mă ? tăbărîră cele trei uscături pe el, ca ciorile pe hoit.

— La care ?

— La care ?...

Moș Nae Găman le spuse, după ce avu grijă să povestească și prin ce minune a căpătat serviciul de cotoier, că a spus o vorbă bună despre fată și-a tăcut ca pămîntul despre nuntă.

Tot cei cu nunta l-au și gătit.

Cele trei scoabe de femei își lărgiră gura pînă la urechi, și-ncepură să se mire :

— A lui Cocorăl, cu a lui Irimic fac nuntă ?

— Fugi că minți !

— Stai să-l crezi !

— Asta îndrugă la brașoave și taie la cuie de bleauri, să vinzi pentru trei sate.

— Își bate joc !

— Așa e, fă, cum vă spun eu ! le încredință Nae. Cînd e de glumă, e de glumă. Și cînd vorbim, vorbim.

Cu greu se lăsară convinse cele trei uscături de babe.

Atunci, se simțiră în apele lor și începură să critice cît se poate de aspru tînăra pereche ce se căsătorea, azvîrlind din muceda lor inimă vorbe înveninate ca din cea mai mare plămadă de răutăți :

— Doamne, Doamne !... Nespălata aia, care toată ziua cu mîna în cap : rîca ! rîca !...

— Moleșit-aia, frate, care pînă să vină cu apa de la puț, i se-ncălzește în vadră !

— Rîmpeș-aia, care pute locul sub ea !

— Putoarea și bobleața aia, soro, care ține trei zile gunoiul după ușă, pînă i se acrește !

— De acrit, nu se acrește, fă, că-l sară, încercă Nae Găman să glumească, ca să potolească pornirea celor trei nebune.

— Măiculiță, măiculiță, și-a ieșit lumea din minți ! se văitară ele înainte.

— Ba mințile au ieșit din lume, zise iar moș Găman, tot în glumă.

— Și unde mai pui, soro, că nu e nici cinstită ! Auzi, trecea odată prin pădure, și prostu-ăla, al lui Țulucă, ăla d-a umblat pe la școli degeaba, c-a cheltuit mă-sa o groază de parale de-a surda, întîlnind-o, a izbit-o d-o tufă cu cotul. Și d-atunci, vezi, a rămas ea cam așa, din izbeală !...

— Ba, ce vorbești tu, Catinco ? E borțoasă bine ! Am văzut-o eu alaltăieri, cum s-a împlinit la piept, la fel ca vaca la uger cînd stă să-l fete.

— Ce stați să vorbiți ? Copilul rîbîie să iasă...

— Și ce-o face ea, Stanco, în noaptea aia, cu bărbatu-său ?

— Heei, face și ea, Anghilino, ca aia cu sîngele de porumbel.

— Dar cînd o veni, Catinco, plodul mai înainte de timp, c-auzi a plecat pe patru luni de zilișoare.

— Hei ! nu știi, surată ?... O să zică și ea ca altele : „De, bărbate, trei luni de cînd m-ai luat tu pe mine, trei de

cînd te-am luat eu pe tine și trei de cînd ne-am luat amîndoi, nu fac nouă luni ? Fac ! Și dacă fac, ce mai vrei ?“

— Sau te pomenești că zice și ea ca aia, Catinco : „Patru luni jumătate de noapte și patru luni jumătate de zi, nu fac, bărbate, nouă luni ? Ce mai vrei ?“...

— Și ta-său ăla al fetei, Florea, de ce-o mai fi făcînd, Anghilino, pe bățosul ? De ce-o mai fi ținînd el capul pe sus, cînd coada-i pică de rîie ?...

— N-o fi știind, Stanco ! Omul e prins cu treburile lui...

— Ba eu cred că știe, fă, dar face ca baba, care-a pus lumînare și la Dumnezeu și la dracu, fiindcă nu știa de cine o să aibă parte pe lume-ailantă...

— Ori cine ziseși, Catinco, că și-a bătut joc de ea ?

— N-auzi, fă ? Al lui Țulucă. Prostu-ăla, d-are o șipcă ruptă la cap. Vă spusei, a cășunat pe ea ca taurul pe vacă.

— Și ea s-a lăsat ?

— Păi, crezi că are multă minte ? !...

— Eu am auzit, Anghilino, c-ar fi făcut o prinsoare. Că lui nu-i era dragă. Dar numai așa, de boală, ca să-și bată joc de ea. Că știi, oricît de urîtă ar fi, îi pui zăvelca în cap și n-o mai vezi. Noaptea, încai n-o vezi de loc.

— Și crezi că ei nu-i plăcea, Stanco ? Auzi că ieșea seara la băieți, cum iese calul la grăunțe.

— Ba nu ieșea, c-o ținea ta-său din scurt.

— Atunci a ișit o dată și s-a curățat. A terminat-o iute. Ce-a zis ea : „De ce s-o țin eu forfota ca altele ? O dată și bine !“

— Vai de capul ei, Catinco ! Vorba cîntecului : „Săraca fată, săraca ! Toată vara păscu vaca“.

— Așa e, soro ! „Și cînd veni primăvara, fătă fata ; vaca, ba !“...

Rîseră toate, scălămbăindu-și fețele.

— Ce-o mai plînge rîsul d-astă vară ! O să zică cu lacrimile tîrîș : „Fi-re-ai a dracului de vacă ! Eu cu lapte și tu stearpă !“ Nu e așa, măiculiță ?

— Ba, așa ! încuviințară celelalte.

— Auzi, fă, că nici al lui Cocorăl nu e așa pricopsit ! Ioniță, ăla de se-nsoară...

— Nu vorbi cu păcat, Catinco ! Ce mai vrei ? Și-a făcut băiatul casă, de rîde și se-nvîrtește după soare. Mai are ci-

neva casă ca a lui în sat ?... Că n-o fi fost cruce de-nchinat, sau ușă de biserică pe-acolo, pe unde-a umblat, n-ai ce să-i faci ! A fost și el suflet. Și-apoi, băiatul e băiat. Dacă-i cade căciula în țărînă, o scutură și-o pune la loc. Cu fata nu se întîmplă așa. Că, vedeți voi, fata are basma. N-are căciulă. Și-odată ce i-a căzut cu greu o mai pune, sau n-o mai pune de loc.

— Dar eu mă mir, doiculiță, ce-a găsit la ea ! Că mai erau fete în sat.

— Rîie și chelie, glumi moșul, uitînd că chiar în seara aceasta e cotoier la nunta lor.

— Nu vezi, așa se-ntîmplă, cînd e omul rînduit rău !... Nu știi, bagi pe dracu în casă cu lăutari și nu-l scoți c-o mie de popi și c-o mie de jandari.

— Ba mai bine, zi că se-ntîlnește prost cu prost...

— Așa e, soro, și se-ntreabă unde-au fost !

— Dar, vedeți voi, fă, că se iau bogați. Își scuipă pungă în pungă. Pe semene, d-aia au clocit-o, de nu s-a aflat pînă acum. Parcă au lucrat-o pe sub pămînt.

— De scuipat, nu-i vorbă, că-și scuipă unul în punga altuia. Că amîndoi sînt bogați. Dar unul e sfrînțit, și-altul necinstit. Aferim de capul lor ! Auzi tu, să te măriți borțoasă de patru luni ! Ți-ar veni ?...

— Doamne, s-a-ntors lumea pe dos ! S-a dat cu cracii în sus ! S-apropie sfîrșitul lumii !

— Să știi, frate, că vine sfîșitul lumii ! Ia pildă și de la Lina Coțoteica. Nici nu s-a zvîntat mormîntul răposatului și s-a și măritat, cataveica dracului !...

— Ce jiganie spurcată e omul, nenișorule ! Mai bine, surată, făcea Dumnezeu păduri, cîmpii, buruieni sau bolovani mai mulți, decît să se fi ostenit cu Adam.

— Ba, mai bine trăgea un pui de somn, că tot era obosit după cinci zile de lucru, glumi iar moș Găman, tot ca să mai potolească nebunele.

Și limba celor trei uscături nu mai contenea, că se zvîrcolea ca un șarpe în blesteme :

— Și de ce n-o fi luat, fă, p-al lui Țulucă ?

— Că n-are avere, maică. E sărac luciu. Ar fi în stare și hanțele după el să le dea pe băutură. Nu-i găsești pereche de stricat pe toată România !

— Dar știu, fă, că ia fămeie, nu joacă ! Mălai mare, mălai necopt ! În spate, lată cît ușa pătulului.

— Așa e, vere, vorba bătrînească : iarba bună prin mărăcini și carnea bună pe nebuni.

— Ce folos că are banii în ladă și urîtul în vatră ? !

— Dar nici nu mă gîndeam, maică, să se mărite ciuma asta !

— Nu știi, huma mărită ciuma !...

Babele se gîndiră puțin și iar ziseră :

— Dar ce-ar fi să-i spunem lui Ioniță că e borțoasă ?

— Fugiți d-aci ! Ce vă băgați capul ? Dacă el știe, vă face ca p-o albie de porci, cu ouă și cu oțet, pe bun meritat. Dacă nu știe, de ce să încurcăm noi socotelile oamenilor ? Nu vedeți voi, că nu și-au băgat capul nici alții ? Lăsați-i să-și rîdă dracul de ei, că mie-mi pare bine !

— Păi, dar mie !

— Și mie tot așa...

— Ce s-or mai căi, maică, în urmă ! Că știi, moarte fără bănuială și nuntă fără căială, nu se poate.

— Ba, zi mai bine, ce-or mai trage verde pe albastru și ce-or mai tîrî barca pe uscat ! Să știți voi de la mine, au să trăiască ca pe vatra focului.

— Ține-ne, Doamne, să vedem și dandanaua asta !

— Om trăi, de-om vedea !

— Catinco, ce-ar fi, fă, că tu ești cam drăcoasă, dacă le-am scoate cîntec ?

— Că bine zici, Stanco ! Uite, că mie îmi și veni un crîmpei în minte : „Foaie verde mușățel, să vezi p-al lui Cocorăl"...

— Păi, nu spun eu, fă, că nici Altă Bală nu-i ca tine ? Nițel să-ți mai scremi capul și iese cîntecul gata, cum iese șoarecele din gaură...

Moș Găman, care pînă acum se mulțumise doar să facă la glume, s-amestecă. Avea o poftă de vorbă, cum rar se întîmplă în viața unui om. O luă cu rotocoale :

— Bă,... fă,... proastili dracului ! Vă repeziți ca iepele nărăvașe în hamuri la coastă. Și trăncăniți, mai rău ca sucalele neunse...

Tuși și zise mîndru :

— E greu să fii deștept, și ușor să fii prost. Pînă aici, știu eu ce știu, că totul în viață depinde de ce atîrnă, dacă e frînghie sau fir de mătase. Ce vreau eu să zic ? Un om cu capul doldora de băutură nu judecă la fel ca unul ce e bun să ia agheasmă...

I se părea lui că spune lucruri mari, adînci.

— Ce rîzi, fă stoflocato, parc-au grăpat dracii prin tine ! ?

Rîdea a puținică.

— Mă-nțelegeți voi ? își urmă Nae vorba. E mult pînă departe, că decît să mănînci o baniță de prune, mai bine o lingură de magiun. Și tot așa, mai bine un țîr de miere, decît o livadă de flori... Că milă mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima. Unul lung, cît o oiște și puternic cît un cal, poa-să-și rupă piciorul într-o ropină, dacă se uită spre stele...

— Ce-mi dai, Nae, să vorbim degeaba ! Unde dai și unde crapă ! Așa ești tu acum, îi zice Catinca.

— Fă, proasta dracului, două și cu două fac patru, și cu două fac mai multe...

— Ori fi făcînd, Nae, dar noi nu vorbiam d-asta.

— Uite ce vreau să spun, deșălata moșului ! Eu, dac-aș lua o muiere cu milioanele înșirate pe băț și aș vedea că n-am liniște în casă, i-aș zice : „Du-te, nene, cu Dumnezeu și lasă-mă în pace !"

— Hei, așa-mi place, Nae !

— Ți-o fi plăcînd, fă amărîto, dar ascultă înainte... Că în lumea asta sînt trei feluri de căsătorii. Așa a spus un înțelept : Întîia, „scoal-tu, să șed eu !" A doua, „taci tu, să vorbescu eu !" Iar a treia — și cea mai bună — „fă, bărbate, ce știi !"... Ai luat-o bogată, se crede și te lovește cu vorba, cînd nici n-ai gîndit : „Scoal-tu d-aci, să șed eu !" Ai luat-o mai deșteaptă, te-nfundă, cînd ți-e lumea mai dragă : „Taci tu, prostule, să vorbesc eu !" Ai luat-o d-opotrivă cu tine, și la cap și la pungă, o duci bine și la orice lucru o auzi : „De, bărbate, fă cum știi !" Aci e, fă, sicretul : Să te cîntărești cu fămeia care-o iei. Că numai atunci, mergi încet, dar bine, că bun e Dumnezeu și meștor e dracu !

Nae Găman făcu cu oblonul ochiului spre Catinca, a ghizdavă și puținică. Și aceasta zise :

— Așa, Nae ! Așa te vreau !...

— Să-ți mai spun și-alta, fă prăpădito.

De data aceasta Găman deveni mai duios, mai dulce la vorbă :

— Că, nepoatele moșului, era înainte pe cîmp o floare — o știți și voi — albă și lată, cît farfuria. Ți-era mai mare dragul să te uiți la ea ! Îi zicea „rușinea fetei". Acum a pierit. S-a dus. A pierit rușinea. S-a dus cinstea. Nu mai pot muierile să fete de fetele care se numesc mari. Tot înainte vreme, unde se pomenea — ferit-a sfîntul ! — să treacă fămeia înaintea bărbatului ? De te-ntîmplai tu, voinic pe drum, fămeie, fată, ori ce-ar fi fost și cine-ar fi fost, stau în loc pînă treceai și nu-ți trecea pe dinainte, că zicea că ia puterea voinicului.

Sau în biserică, fetele, cînd mergeau, sărutau mîna la cei bătrîni, cunoscuți sau necunoscuți. Acum le dai „bună ziua" și nici de jos nu se scoală. Să știți voi că s-apropie sfîrșitul lumii, de nu mai putem să ne înțelegem cu muierea, ce zice c-a prins colarez la cap... Așa a fost, fă, întotdeauna, ca muierea să fie sub cizma bărbatului. Iar muierea s-o bați de cîteva ori pe zi, că muierea nebătută e ca moara neferecată. Înțelegeți voi, amărîtili dracului ?

— Vorbește, bă deșelatule, și nu te mai opăci că nu-ți șade bine ! îi zise tot Catinca, cea ghizdavă.

— Vorbește moșul acum. Stați ! Că uite ce vreau să mai spun. Și numai atunci să fie la fel fămeia cu bărbatul, deopotrivă în drepturi, cînd o zice Dumnezeu ăl de sus, ca ea să nască o jumătate de copil, iar jumătatea ailantă s-o nască bărbatul. Cît timp ea singură va naște un copil întreg, nu trebuie nici să-și închipuie că ar putea cumva să-mi fie mie la fel, ție sau altuia, care ești bărbat și porți căciulă. Că, dacă nu se întîmpla așa, luptăm contra hotărîrilor lui Dumnezeu, luptăm contra noastră, și suferim toți. Deoarece, copilul se lipește mai mult de fusta și de rochia maică-si, decît de pantalonii tatălui său. Asta să știți voi, că v-a spus-o moș Găman, ăla prostul și mincinosul, nepoatele taichii, ca s-o spuneți și altora.

— Iuu !... aoleoooo ! se văietă fiștav baba nevoioașă, cea cu nasul zdrumicat de guturai. Junghiul !... Doamne, cum mă orbicile la burtă, de mi-e frică să nu mi se-nnoade mațele !

Și adăugă :

— De cînd am odorît de copii, am rămas c-un glod în burtă, ce m-apucă uneori...

Moș Nae Găman, deși-i sfîrîia coliva în piept, căută s-o încurajeze :

— C-un pantof și c-o opincă, ține-te bine, Anghilino tică !

— Iuuu ! se văietă din nou Anghelina. Junghiul !... La lingurică ! Iar m-a luat !... Mă ia, verișcane, cu leșuială pe la buric și-n capul pieptului.

Nae Găman vru s-o sfătuie ca să pună pămînt pe el. Dar se lăsă păgubaș. Zise doar :

— Ești bolnavă prăpădită, și-ai mînca o rață friptă ! Ești bolnavă mai mult moartă și-ai mînca o gîscă coaptă. Nu e așa, Anghilino ?

— Taci, mă, prăpădului din gură ! Tu crezi că mă fac ? Sînt așa de bolnavă, de-mi cură veninul pe nas. Să-ți dea Dumnezeu ce e pe sufletul meu, dacă nu crezi !...

— Cred, fă Anghilino, că toți ne-am nevoiești. C-așa e viața, și-așa e omul, zise iar Nae, de data aceasta cu înțeles rușinos. Te zbați, te perpeli, te răsucești, te smucești, pînă odată, bustuboc !... în gaură.

— Ptiu !... Bătu-te-ar Dumnezeu de prost ! Bătrîn și zăpăcit ! Degeaba ai albit, lovi-te-ar gălbeaza ! N-o să mai iei, mă păcătosule, grijanie, îi zise iar Catinca.

— Iuuu !... Doamne, Doamne, cum mă doare văcălia capului !

— Apciu !... Mă duc, neică, zise Nae strănutînd, că mi-e teamă că moare aci. Apciu !... Uite, luai guturaiul de la tine, Anghilino. Mă duc, că mi s-a lăsat o foame și prin călcîie. O fi început, te pomenești, fedeleșul. Apciu !...

— Du-te opt și cu a brînzii nouă, bătrîn nebun !... Du-te de-aci, că puți a prost și ne umpli de pureci ! îi făcu vînt Catinca, cea ghizdavă și puținică, vrînd să pară și ea necăjită.

— Apciu ! apciu !... Fi-ți-ar guturaiul de rîs, Anghilino ! Ai pupat aseară cotocul în bot.

Și Nae se depărtă, strănutînd și împotmolindu-și ochii cu lacrimi, că-l luase iar gîjîiala.

Cînd fu mai departe, cele trei uscături de babe iar începură :

— O să trăiască bine nebunul la nuntă ! își dete cu părerea Stanca.

— Bravo, drace ! Nici cotoierii ? întări Catinca.

— S-a învîrtit ! Proștii au, fă, noroc în viață ! Ce mai vrei ? Băutură și mîncare, cît poftești. Mi-ar plăcea și mie cotoier ! făcu zîmbre și Anghilina, că o mai slăbise nițel junghiurile.

Se făcuse tăcere. Babele se dezmeticiră. Ziseră toate pe aceeași voce :

— Ălică, măiculiță, ni s-or fi învîrtoșat mămăligile în ceaun, și ne-or fi curs oalele-n foc ! Bat-o focului de gură !...

Și deteră fuga în curte.

Vîntul se potolise.

Norii se răriseră și se depărtaseră mai în adîncul cerului. Soarele se scremea s-apună. Și, de-atîta scremuș, i se urcase sîngele în obraz, că se făcuse roșu la față ca un fes turcesc.

Pe urmă scăpătă.

Cerul începu să se învinețească. Se-ncruntă mohorît răsăritul, se-nchiondură apusul și cortelul nopții se lăsă iute deasupra cătunului Cioflic, din satul Tătulești.

CAPITOLUL II

Cu plosca

Se crăpa de ziuă.

Cîte o găină, mai bărbată, sărea jos de pe culme și, somnoroasă, se îmboia în cioc. Vîntul oblicărea ușor pe deasupra pămîntului. Iar sus de tot, cîțiva nori, cît sacii de făină de mari, treceau alene spre apus, unde-i așteptau o sumedenie de alți nori, tot albi, dar lunguieți și rotunzi ca un adevărat maldăr de clondire cu lapte.

— Bă, Floreo ! !... Floreoo !.... nea Floreoo ! strigară pe rînd Ilie Bocănică și Ioniță Cocorăl, unchiul și nepotul, întărîtînd cîinii și deșteptînd și mai mult orătăniile curții.

— Floreoo ! nea Floreoo !... Bă, leneşule... Bă, neică !...

— Ham-ham-ham ! !... mîrrr !... Ham !...

— Băă, Ioniţă, dar dorm ăştia ca gîndacii ! se miră către nepot unchiul Bocănică, un morman de untură, ce-avea ceafa răsfrîntă mult peste gulerul hainei şi-o căciulă cu moţ dată pe ceafă, parcă împuşca norii pe sus.

— Dorm, mă unchiule, c-o fi şi timpul, zise Ioniţă Cocorăl, nepotul lui, un vlăjgan de flăcău cît toate zilele de înalt.

Apoi urmă :

— E prea de dimineaţă. Că vezi dumneata, acum e somnul dulce. Cînd te gîndeşti, azi e sărbătoare, ziua Domnului, cînd are şi rumânul o porţie mai lungă de somn.

— Ham-ham-ham !... Mîrrr !

— Floreoooo !... Scoal-dracului, bă, c-ai mucegăit dormind ! urmă şi mai tare Ilie Bocănică, asudîndu-i-se fruntea, parcă atunci se dejugase de la plug.

Începu să se enerveze şi să scoată repede la fuioare de fum pe mosoarele nasului.

Apoi iar zise către nepot :

— Băă, ai dracului ! O să ne-audă vecinii şi s-alege paradichiul de planul nostru.

— Ham !... Mîrrr !

— Floreooo ! Bă, Floreo !...

Florea Irimic îşi mişcă uşor plosca gîtului pe perna de paie şi mîrîi printre prăselele limbii :

— Ia vezi, fă Mariţo, cine ne strică deranjul somnului aşa de dimineaţă !

E o vorbă, pe care a adus-o în sat factorul poştal şi-a auzit-o şi el.

Mariţa, fie-sa, vru să facă o mişcare, dar înţepeni pe la mijlocul drumului, începînd să sforăie acum uşor, de parcă cineva freca sub sală doi coceni unul de altul.

— Bă, Floreoooo !

— Ham !... mîrrr ! Ham !...

— N-auzi, fă Mariţo ?... Uită-te la poartă şi vezi, urs e sau ce dracu e, de se dau aşa ciinii ! zise din nou Florea. Şi-şi repezi unul din călciie, crăpat, de-ar fi putut cînta greierii în el chiar ouă sau scoate pui la nevoie, înspre Mariţa ce dormea la capul celălalt al aşternutului,

adică la picioarele lui, proptindu-l brusc într-un deal de carne ce-i ieșise pe neașteptate în cale.

Dormeau cu toții pe sala casei, cum dorm de fapt toți țăranii în timpul verii, pînă toamna tîrziu, cînd dă bruma.

Mariţa Irimic, fie-sa, se icni prin somn de izbitura primită, dar își văzu înainte de treabă.

— Floreoo !... Scoal-dracului, bă ! răgi din nou unchiul Bocănică, ce se zbătea ca un taur nejugănit, de frică să nu-l simtă vecinii, deși pînă acum nu dăduse unul semne de viaţă.

Mariţa primi încă o lovitură, tot în același loc, dar mult mai puternică, de sări cu totul dincolo de căpătîi, hîrjîindu-și fruntea niţel și de podeaua sălii.

Bombăni și își înveli în neștire picioarele, ce le avea goale ca țevile de pușcă, apoi își duse mîna spre maidanul pieptului, unde stăteau răsturnate două buturugi de țîțe. Și se urni încet de tot, ca un deal ros de ape, cu mare caznă ridicîndu-și capul peste parmalîcul sălii.

Pe spate, coadele ei groase și împletite bici îi atîrnau în jos ca o pereche de nădragi în cui.

Nu-i veni să creadă.

Își freacă și șterse cu podul palmelor ochii ei mari, ce-i ieșiseră în afară ca ridichile de lună, și-i avea acum tulburi de somn ca un ou clocit. Și iar se uită peste parmalîc. Pe urmă zise :

— Iiii, tuțule, scoal' degrabă, că uite Ioniță al lui Cocorăl și cu nea Ilie Bocănică vor să vină pe la noi.

Mișcă și pe mă-sa — o babă zgăurdită, scopeoasă și neagră tămîie — ce dormea lîngă Florea și care sufla de zor într-o crăpătură de dușumea.

Ilie Bocănică, văzînd de la poartă pe Mariţa că se mișcă așa de anevoie, glumi către nepotul său :

— Ușurel cu fata popii, că se rupe colțul sobei !

Florea Irimic deschise acum niște ochi roșii și zgîriați, parcă pleoapele i se tăvăliseră toată noaptea numai în nisip zgrunțuros.

Șterse apoi și două urdori mari, cît jumările de porc și pe urmă dete anapoda cu laba lui noduroasă prin purcoiul de păr, ce se odihnea alandala pe droașcă, și-l avea mai încîlcit și mai aspru ca fînul uscat.

Bombăni și nu se lăsă pînă nu trîntî o înjurătură, tare ca basamacul și mai acră decît un castravete murat.

Își aruncă sumanul pe loitrele umerilor și ieși la poartă, apărînd pe cei doi de furia cîinilor ce se repezeau turbați cu șunca limbilor scoasă, să le băjenească pulpele.

Cu chiu, cu vai, îi aduse pînă pe sală. În timpul acesta, cele două femei își agățară de șolduri fustele în băieri și izbutiră să facă mototol stratul de unde se sculaseră, îndesîndu-l rușinate cu piciorul sub un dulap.

— Bună dimineață !

— Mulțumim d-voastră !... Și să ne iertați că ne găsiți așa, că aseară ne-am culcat cam tîrziu, oblicărind după treburi... Dar intrați în casă !

Cele două femei — fîstîcite — greșiră și-i poftiră pe cei doi musafiri în „odaia de la foc".

Aici era o murdărie, de te luai cu mîinile de păr. Gunoiul pe jos, să-l cari cu banița, iar pe tocul ușilor și ferestrelor slinul, să-l rîcîi cu cuțitul. Corlata se înăbușea în unsori de toate felurile, care mai de care risipite din belșug, unde nu te așteptai. Pereții erau mozoliți și nevăruiți de la sfeștania casei. Apoi, scaune, pirostrii, oale, ulcioare, risipite și învrășulite pe unde apucaseră.

Masa, rotundă și scundă cît pragul, sta răsturnată pe-o dungă, cu fărămiturile și urmele de lapte bătut uscate pe ea. Uitaseră s-o șteargă cu șomoiogul de pene de gîscă.

Dobriței — mama Mariței — de ciudă i se roși măciulia nasului. Iar fetei, de rușine, i se aprinseră obrajii așa de tare, să-i crăpe castravete.

Îi poftiră în odaia de locuit, unde dormeau ei numai în timpul iernii, că în restul anului dorm numai cînd e furtună, de izbește ploaia pe sală.

Aci era mai curățel.

Cu toate acestea, un miros de usuc de oaie îți izbea nările, să te înăbușe și mai multe, nu. Opăriseră lîna și-o țineau sub pat, un pat mai îngust și mai strîmt decît o targă de cărat pămînt. Peretele dinspre răsărit, unde sta spînzurată o icoană afumată și crăpată în două, era tapițat cu sînge de ploșnițe, strivite sălbatic de un deget vrăjmaș.

Chiar în timpul acela, cîteva lighioane de acest fel mergeau sumbru și domol ca după un car funebru, să se culce.

După cîteva stăruințe, fiindcă nici aci nu le plăcu, trecură cu toții în „odaia bună".

Și astfel, ai casei, fără voia lor, purtară pe cei doi musafiri, a căror vizită neașteptată îi zăpăcise atît de mult, prin cele trei odăi tradiționale și des întîlnite în casele noastre vechi țărănești, cu pridvor, slai și parmalîc : prin „odaia de la foc", prin „odaia de dormit" și prin „odaia bună".

În „odaia bună" era curat.

Era curat, fiindcă aici, în această odaie, se adună toată dragostea de curățenie, ce-a adus-o omul pe lume și pe care o mai poate păstra țăranul nostru, strivit de greutăți și plin de băligar de cînd se crapă de ziuă pînă-n puterea nopții. Că „odaia bună" folosește la multe în viața lui.

Aici, în această odaie, vine tînărul — după ce și-a dus la altar pe aleasa inimii — să-i jertfească cinstea între busuioc, unde ține „aiasmă" tot anul și gutui în fereastră pînă primăvara. Călătoria lui de nuntă e din „odaia de dormit" pînă în „odaia a bună". Între pereții ei tainici se istovesc două feciorii, ce numai o dată sînt în viața unui om.

De aceea e ea atît de iubită, că nu e tot una, cînd îți lași cinstea nupțială prin munții Elveției și cînd o risipești în boarea unei „odăi bune".

Munții, cine știe de-i mai vezi vreodată ! „Odaia bună", însă, o ai la doi pași, lipită de sufletul tău, unde vii să te reculegi sufletește și să faci „mătănii" pentru Pași, unde vii să aprinzi lumînarea, cînd bate „piatra", sau candela la zile mari. Un copil de țară, cînd izbutește să se strecoare în ea — că stă mai mult încuiată — e cuprins de aceeași religiozitate și frică, ce-o simte numai în mijlocul bisericii.

Și tot aici mai vine omul, după ce și-a pus mîinile cruce și-a închis ochii pentru vecie, să-l vadă sătenii și vecinele spălat și gătit, de-abia alicindu-se din maldărul de flori ce-l înconjoară, luminat doar de flacăra nestatornică a nenumăratelor lumînări, agățate în sfeșnicul de la cap, pînă sosesc popii să-l ridice.

Intrînd în „odaia bună", din casa bătrînească a lui nea Florea Irimic, cu toții simțiră un miros de gutui de anul acesta și parcă și-a busuioc frecat.

În fereastra de la drum — care n-are perdele, fiindcă nu-i nevoie — stau cu fața spre șosea, să le vadă trecătorii, un ceas deșteptător care nu funcționează, un iepure ieftin de postav îndopat cu paie, cumpărat de la tîrg, cîteva turte dulci și o păpușă de cîrpe, ce se sprijină pe o crăcană de tufă făcută de o mînă nu așa pricepută.

În fața acestei ferestre, stă o masă înaltă, singura ce-o are nea Florea, frumos învelită, a cărei întindere o stăpînește de la mijloc o sticlă lungă ca o sondă pe cîmpie, ce sprijină în vîrf o lumînare galbenă și înaltă paratrăznet, căreia i s-au pus în spate flori de toate felurile uscate și boabe de tămîie, legate cu un fir roșu.

E nelipsita sticlă de agheasmă din casa creștinului.

Pe jos, odaia n-are covoare și nici altceva ce le-ar ține locul. Cu toate acestea, scîndurile dușumelei sînt spălate și bat în galben, ca ceara de fagure.

Într-un colț, stă o sobă de cărămidă, în care se cunoaște că nu s-a făcut de loc focul, sau cel mult de două-trei ori.

Vin apoi pereții, lucrul cel mai de seamă al odăii.

Ați văzut fete mari de la țară, mai avute, cum se gătesc și înzorzonează în timp de sărbătoare cu toate nimicurile, de la cercei, mărgele și inele, pînă la ocalele de sălbi ce le dărîmă gîtul și le bat șoldurile, pînă la nenumăratele agrafe, cătărămi, copci, ace de cap, piepteni mulți și colorați diferit ca atlasele geografice, și pînă la ghemotocurile de flori, ce le îndoaie urechile, le atîrnă de piepții cămășilor sau le stau înfipte horă sub betele de la brîu ?

Ați văzut popi îmbrăcați în odăjdii nefolositoare și multe, să-i dea jos, ce par enorme cocoloașe de zăpadă, de-ar putea să meargă de-a dura ?

Sau ați văzut unele apusuri de soare, în timpul unor veri secetoase, cum agață de toartele cerului puzderie de nori, colorați fiecare în felul lui, și cu toate acestea, fără să fie buni pentru un strop de ploaie ?

Dac-ați văzut acestea, vă e ușor atunci să vă închipuiți pereții unei astfel de odăi.

De ei atîrnă macaturi subțiri și artistic lucrate în războaie, pături grele și colorate puternic, velințe cu păsări înțepenite ca prinse în cuie, cu porci diformi ce au funduri de oale în loc de rît, sau cu fete în papainoage, ce țin prăjini de umbrele, întinse și bățoase.

Fotografii, prost lucrate prin tîrguri ieftine, năpădesc pereții pe unde nici n-ai gîndi, fiind ocrotite în sus de praf cu marămi cusute frumos, ce se strîng la mijloc într-un fir roșu de ață.

Icoana, pușca, vrun revolver ruginit, oale, străchini, ulcioare mici, farfurii smălțuite și colorate aiurea. O pălărie nouă, nădragi de sărbătoare, ilic de lume, haină de Paști, gheba de-nmormîntare, fuste de dril, gheme de lînă sau de cangăr. Cluci, jurubițe, legături, ghete de horă sau de socru, coșuri de nuiele vopsite, oglinzi. Toate mici, de se atîrnă cu sîrmă, le vezi agățate unde nici nu te-aștepți sau spînzură de grinzile tavanului.

Gem pereții de-atîta încărcătură și povară. Nu e loc, nici cît ai pune degetul, unde să nu fie prins sau atîrnat ceva.

Vine patul, singurul pat cu saltea din toată casa. Dar ce duce în spinare ! Mai rău ca un măgar de la stînă.

O ladă, cît un hambar de mălai, sătulă de țoale, de rîgîie. Pe spatele ei un vangăn de pături, ce ating grinda.

E zestrea fetei, ca să aibă ce pune în căruță, să nu se facă de rîsul lumii. Că, altminteri, nu folosesc la nimic. Le rod moliile și răpesc Dobriței timp, dînd-o de caznă să le mai scuture din cînd în cînd. Iar de-a lungul patului, un pietriș de perne îmbulugite ca oile vara, cînd le înnămiezesc copiii pe cîmpuri.

Parte din ele, ca să facă loc musafirilor, Dobrița fu nevoită să le azvîrle după sobă, să le încalece unele peste altele, sau să le trîntească pe jos pe lîngă pervazul pereților.

Atmosfera „odăii" e tainică.

O muscă anemică, tuberculoasă, bîzîi jalnic din capul sobei, pînă pe masă, unde — greșind direcția — se izbi de sonda sticlei cu agheazmă, îi luă maul, pîlpîi și-și dete duhul.

Toți tac.

S-au așezat, fiecare unde-a putut și se privesc. În casă s-a făcut lumină, iar soarele se pregătește să-și arăte creasta dincolo de deal.

Ioniță Cocorăl se uită atent spre Mariţa Irimic. O uţupină de fată, borșită și cu sînii căzuți, ce-i atîrnă devale ca niște damigene. Fața boccie și rotundă, cheftea, iar buzele mari și groase, cît cocenii de porumb. Ochii îi sînt rotunzi ca șăibile de aramă și verzi ca pieile de guștер. Părul îl are de culoarea rafiei, mai închis ceva, dar aspru ca mătasea de porumb uscată. Și-i miroase numai a gaz și-a unt de vacă, fiindcă numai cu d-astea se unge pe cap.

Mai are și-o slăbiciune. Cînd rîde, uită în urmă gura căscată cîte un ceas. Scoate atunci și gresia limbii afară, lăsîndu-și la vedere niște dinți lați ca semințele de dovleac, care aci sînt plini cu mămăligă, aci împănați cu alte resturi de mîncare.

Ar fi Mariţa cum ar fi, dar prea e grasă. Grasă, pînă la desfigurare. Și te miri în ce neam s-a izbit, că nea Florea și lelea Dobriţa sînt graşi-ţîri, cum rîd oamenii de ei.

Cînd merge pe drum, se dîrdîie carnea pe ea ca piftiile de porc cînd hîțîni castronul. Au nimerit-o, deci, babele, cînd îi zic în batjocură „mălai mare și necopt".

La rîndul ei, Mariţa se uită spre Ioniță Cocorăl. Îl vede așa cum e, tare la înfățișare, proţap și ţeapăn ca un pui în frigare. Înalt, cu picioarele aduse și cu gîtul lung, unde mărul lui Adam îi iese în afară ca un cep de la putina cu varză.

De sus pînă jos, Ioniță e îmbrăcat într-o piele groasă și proastă, mucava.

De te apropii mai mult de el, îi vezi întîi fierăria capului bine lucrată, apoi niște dinți negri și încălecați, cu o gură ce se spintecă pînă la urechi cînd rîde. O barbă roșie și rară, prin care briciul merge ușor, cum merge coasa prin păiuș. Nasul drept și lung și ochii cocoțați mult deasupra lui. Părul îl are decolorat rău, din care mătreața curge într-una, parcă atunci a scos capul din ciurul cu tărîțe.

Tac și se privesc.

Ilie Bocănică privește mirat cercuiala trupului Dobriţei, mama Mariţei, o babă slabă și uscată din *Scripturi*, de care

doar nasul a mai rămas. Un nas pupăzat și ascuțit, să te scobești cu el în măsele.

Pe Dobrița a poreclit-o satul „pastramă cu suflet", că e așa de slabă încît pielea nici nu i se mai ajunge pe dinți. I se întinde așa de mult pe oase, de-ți vine să crezi că-i va plesni pe la încheieturi cînd se va stîrci pe vine. Iar piept nu mai are de loc. Dacă l-ai căuta pe întuneric, ai crede c-o dibui pe spate. Cu mare cazmă de-ai găsi pe-acolo două pungi moi și negre, parcă umplute cu fulgi.

La gît are niște gîlci mari cît căpățînile de usturoi și pe fruntea ei îngustă de oaie bătrînețea s-a iscălit cum i-a plăcut. Unde mai pui că baba e prăpădită și roasă de boală ca un parmac de cari. Numai ce-o vezi că se poticnește într-o tuse cu sughițuri și oticnituri, de-i sar papucii din picioare și se ține cu mîna de garduri. La cîntar, Dobrița nu mai are nici greutatea unei capre sterpe. De mult și-a făcut ea sicriul. Îl ține cu fasole în pod. Cînd o da ochii peste cap, urmașii doar îl dau jos de-acolo.

Tac și nici unul nu se încumetă să dea cu mîna în păinjenișul tăcerii.

Parcă Ilie Bocănică ar da să zică ceva, dar deocamdată înghite noduri uscate. Spre el se uită acum nea Florea, măsurîndu-l din creștet pînă în tălpi. Bocănică e un rotovei de om, zidit numai din cărămizi de seu și gras, să rîcîi untura după el cu mistria. De-abia se mai sprijină pe două budulane de picioare, groase din cale afară. O tăgîrță de burtă îi umple pantalonii, unde mațele îi stau doldora de băutură. Roșu-vînăt la față ca bojogul de vacă și cu fruntea îngustă, iar nasul ca un cotor de mătură e mai mare decît fruntea. Numai dinții îi are în gură mărunți și așa de bine așezați, parcă sînt rași cu pila.

S-a aciolat în Cioflic, nici el nu știe unde, bătut de vînturi și de sărăcie ca un cîine rîios. Unii zic că ar fi din colo de la vale, de prin comuna Fleștănoage. Cum a ajuns în sat, s-a însurat cu sora mamei lui Ioniță Cocorăl. Și a trăit cu ea doi ani, pînă s-a prăpădit creștina, fără neam de copil. Doar cu un testament, prin care-i lăsa lui Ilie „bruma ei de sărăcie".

Bocănică, îl cheamă așa, că are obicei să zică : „Mă neică, în viață ca să te strecori, trebuie s-o ciocănești și s-o bocănești cum poți". Rămas văduv, nu s-a mai însurat,

fiindcă văzuse din experienţa căsniciei lui scurte, că decît vai de doi, mai bine vai de unul. Şi mai bine lipsă de-o aşa viaţă „unde soţii amîndoi sînt două nevoi".

A luat drumul Bucureştiului ca şi Nae Găman. De fapt, Bocănică e un Nae Găman cu vreo douăzeci de ani mai tînăr. Din pricina asta se iubesc ei aşa de mult, şi el a stăruit să bage pe Nae „cotoier" la nunta lui Ioniţă.

La Bucureşti, Bocănică a găsit servici la fabrica de bere „Bragadîru".

— Rai, mă, nu jucărie! Nici în burta mamei n-am trăit eu ca acolo! Beau cîte douăzeci-treizeci de ţapi pe zi, se lăuda el pe la cunoscuţi.

Aşa era, deşi de multe ori îşi amenţea burta cu o ciorbă de fasole, unde boabele cu greu le pescuiai prin zeama lungă. Iar întotdeauna, noaptea, în grajdurile fabricii fără inimă, care serveau de dormitoare şi unde igrasia curgea pe pereţi verde, vedeai ploşniţe burtoase, cum aleargă cu sînge de om în gură ca taurii cu paiele în coarne.

Dar ce-i păsa lui Bocănică, cînd el măsura nemărginirea timpului şi nimicul vieţii doar prin numărul ţapilor de bere şi prin ploaia de ţoiuri, ce-şi găseau sfîrşitul în uştubeul burţii?

Bocănică e om de cuvînt şi nu prea e, că-i zic prietenii la beţie, pe bună dreptate:

— Mă Ilie, tu eşti serios la vorbă, cum e măgarul la ţesălat şi proasta la pieptănat!

Mai are şi alte defecte: Ilie e peste măsură de gureş. Vorbeşte vrute şi nevrute. Şi cînd începe să vorbească, limba i se zbate în gură ca peştele pe scut. Îţi vine să crezi atunci că a făcut scurtă în gît, de cîte lozeşte.

Aceeaşi tăcere. Tac mereu. Oricît de gureş ai fi, peţitul e moment solemn. E greu pînă îţi faci dîră în vorbă, că pe urmă să te ţii!

Bocănică vru să facă acest gest, dar mai înghiţi o nucă uscată, ce scîrţîi pe gît ca o căruţă încărcată la coastă. Se uită spre nea Florea Irimic.

Ţăran crăpat, cum e coaja de castravete toamna, cînd dă bruma. Pielea aspră. Gros, osos, dar uscat jumară.

Nasul adus ca iataganul turcesc, ochii verzi, și mustățile încovoiate. Iar pe boldanul frunții, aceleași drujini lăsate de tîrlia anilor.

Cărunt, în cămașă și izmene, și încins cu bete. Inimă înscorțoșată rău de saramura vieții. Fire ciufută, dată dracului! Spun vecinii, care l-au căutat, că are păr negru pe cerul gurii, așa e de rău.

Ilie Bocănică, după ce se mai opinti o dată c-un nod, găsind momentul șubred și tăcerea mai puțin apăsătoare că-ncepuse Dobrița să tușească fără sfîrșit, își luă în primire meseria de pețitor, unde trebuie să vorbești și iar să vorbești, ca să plătești băutura, că meseria aceasta se face numai pe ce poți da pe gît în timpul nunții, și poate și pe vreo pereche de ghete, nu pe bani.

Ilie Bocănică începu totodată:

— Bă, Floreo și Dobrițo, de ce să mai fac eu ocolul pămîntului și să mai dau pe la coada lacului, cînd e o vorbă veche, că la o fată mare zbiară și-un măgar. Așa că în loc să vorbesc de soare, de timpuri și de cîmpuri, sau dacă găinile voastre se ouă și scroafa mea, care n-o am, a fătat, uite de ce e vorba. Am venit să-ți petim fata.

Toate fețele încremeniră de spaimă.

— De ce vă miraţi? căută să le explice Bocănică. Puteam să vă iau cu binișorul, că, mă Floreo, am auzit că ai niște porumb de vînzare, sau o vacă, sau o floare, cum zic alții. Și-am venit eu și cu băiatul ăsta, de stă ca un țap logodit, să-ți cumpărăm porumbul, floarea sau vaca, ce ai de vînzare. Nu, Floreo! Eu vreau să ne-nțelegem din două vorbe și-un cuvînt, să facem tîrgul iute, ca să avem timp în urmă de băutură. D-aia mersei pe drum drept, nu pe poteci, că doar oameni sîntem, nu copii.

Mariţa, a cărei mînă era pusă la tocmă, se roșise toată, de parcă muiase capul în boiaua cu ouă.

— Așa, mă Floreo, începu iar Bocănică. Nu-i vorbă, știu că peţitorii sînt și ei buni la ceva, că are cine-i înjura pe urmă. Dar asta se-ntîmplă, cînd peteşti o fată pentru un flăcău ce bea tutun, bea țuică, umblă după muieri și-njură de cruce. Ori, cu Ioniță ăsta nu e așa! Ăsta-i om și jumătate, mă!... Or fi ei alții proști, leneși și stricați, că

ştii, dac-ar face toate muştele miere, ar fi şi la coada iepei mele. D-aia, venindu-i sorocul de-nsurătoare, ne-am gîndit la fata ta. Vă ştim oameni muncitori, de v-arăniţi şi-n piatră seacă, şi trageţi şi cu dinţii... Că decît cu nevolnicul la cîştig, mai bine cu vrednicul la pierdere. Şi din bătrîni mai e o vorbă : cu oameni de-ai lui „lasă", niciodată nu faci casă... D-aia, bă, Ioniţă ăsta e mînă de fier, şi-o s-o ducă bine fie-ta. Că bărbatul e temelia. Nu e vorbă, şi fămeia trebuie să fie aşijderea, că ea e lingura unei gospodării. Prin mîna ei trece totul. Ea stă batal după sobă şi pe vatră. Bărbatul e mai călător prin casă. Aşa că şi ea trebuie să fie bună, şi muncitoare, şi iconoamă. Că s-aducă bărbatul cu carul, dacă fămeia risipeşte numai cît vîrful acului, tot s-alege praful de gospodărie. Aşa că hai să punem nunta ăstora în coporîie, s-o aşezăm pe potvale cît mai curînd... Ce zici, Mariţa neichii, o să vrei să iei plopul ăsta, ca să dormi şi tu lungită în patul lui, nu înghesuită şi strînsă ca o căţea pe rîşniţă, cum te ţine tat-tău în paturile lui înguste ?

Mariţa simţea inima bătîndu-i în piept aşa de tare, să-i găurească cămaşa şi să-i sară pe gît afară.

— O, ce te-ai fistîcit aşa, Mariţa neichii ! băgă de seamă Bocănică. Nu-ţi place ? Nu ţi-o fi plăcînd, că e lung cît o şurghie, şi slab ogar. Dar ce să-i faci ? Tu-l vrei şi frumos, şi lăptos, să vie şi devreme acasă. Însă, are avere, fă ! Casă, de rîde. Palat, făcut de ghearele lui... Ia-l, Mariţo, nu fi proastă, că omul oricît de sărac ar fi, la casa lui e boier ! Şi-un om de are casă, e ca un cal priponit de ţăruş, nu e ca unul sălbatic, de dă ţării ocol. Ascultă-mă pe mine, neică, ia-l ! Măcar să mă blestemi !...

Mariţa, pe măsură ce Bocănică vorbea, se îngălbenea tot mai mult şi tot mai mult tremura. Ilie băgă de seamă şi-i zise :

— Ce te-ai pierdut aşa, Mariţo ? Ţi-e frică, c-o să te bată Ioniţă ? Nu-ţi fie frică, fă, că nu te bate ! Şi-apoi, chiar dacă te-ar bate, Mariţo, unde dă bărbatul creşte carnea. Bătaia e ruptă din rai. Dacă Dumnezeu bătea pe Eva, ea n-ar fi mîncat din mărul oprit, şi noi nu ne-am mai trage azi păcatele pe aici. Omul, d-aia îşi ia muiere,

s-o mai bată cîteodată. Hai, zi-i mă Floreo, că tu ești capul casei ! Facem tîrgul ? Zi-i, că nu mi-e frică cu tine ! Amîndoi batem șapte sate, cinci pustii și două fără oameni.

Bocănică glumea, dar tîmplele Mariței dogoreau, de te-ncălzeai la ele de la un metru. Nu scotea o vorbă.

Parcă limba i-o nituise cineva de tavanul gurii. Înghițea pe nerăsuflate tot noduri mari, cît ouăle de gîscă.

„Ce-o să mă fac, Doamne, că nu sînt fată ? Cum o să mă mărit cu el borțoasă de patru luni ? Ce-o să-i spun eu în noaptea nunții ? Cine o să mă scape ?“

Gîndurile acestea apăsau cît se poate de greu înăuntru ei. Buzele începură să-i tremure, ochii-i deveniră sfîșietori, iar frica se înfipse în ea ca o secure în trunchiul unui stejar.

„Ajută-mi, Maica Precista, că numai tu singură știi cît pătimim noi, femeile ! Ajută-mi ! !...“

Și capul începu să-i huruie îngrozitor de frică. O trecură nădușelile pe la toate încheieturile.

— Zi, mă Floreo, cuvîntul ăl mare, și hai să facem tîrgul ! nu se lăsă din nou Bocănică. Ce te perpeli așa, Dobrițo, și schimbi fețe-fețe, parcă te-ai mărita tu ? Hai, socrule ! Hai, soacră ! Hotărîți-vă odată !... Ține-ți firea, Mariță, și fii dezghețată, fă, ca-n luna lui cuptor !... Dar tu, Ioniță, ce stai ca un cîine în puț, plin de jigodie ?... Mai dă-te, mă, și tu pe lîngă Marița ! Mai ciupe-o ! Lasă rușinea la o parte și schimbă-i gîndurile, c-așa să fac lucrurile mari !... Ooo, de ce nu mai sînt eu o dată ginere !... Hai, mă Floreo ! Hai, Dobrițo ! S-aude ?... Zi tu, Floreo, că tu ești capul...

— De, mă Ilie, eu cunosc băiatul. Îmi place, și n-am să fug de el, dete Dumnezeu de răspunse Florea Irimic.

— Bravo, Florică ! se-nflăcără Ilie Bocănică pe loc. Asta înseamnă că s-a făcut !... Ce mai umbli cu șoalda ? Fii român verde și spune deschis : „Bă, vreau și s-a terminat !“ Ce mai atîtea vorbe ? Umbli cu oblojeli ca muierile ? Vă știu eu melicul. Las' să umble Dobrița, că uite cum a îngălbenit, nu tu, care ești ditai vlăjganul, porți căciulă, și nu te-mbrobodești ca ea. Tu ești cruce de voinic, mă, nu jucărie ! E așa sau nu ?

Şi Ilie Bocănică scoase de sub haină o ploscă vînătă, cît o pîine de mare, spînzurată de băierile unor curele unse, şi zise :

— Apăi, dacă e aşa, bine v-am găsit sănătoşi, cinstiţi socrii, şi să dea Dumnezeu porneală bună la tineri !... Nuntă de miere, casă de piatră, şi viaţă de cremene ! Să le-ajute Dumnezeu, şi s-o pornim într-un ceas bun ! S-o pornim cu dreptul, bă !... Ia trage-i, Floreo, că e d-aia de Dealul-Mare, cînd bei, căciula din cap îţi sare... Şi e şi d-aia de la Piteşti, cînd bei te-nveseleşti, faci burta tobă, intri după sobă şi stai cu greierii de vorbă, isprăvi el rîzînd.

Băură cei doi, Florea şi Ilie. Dobriţa nu vru, nici să bea, nici să-şi spună cuvîntul, de face sau nu face. Dar pălea într-una ca un porumb la foc.

Ţuica din ploscă, adevărat, era bună. Avea culoarea gălbenuşului de ou şi era mai tare ca zeama de tanin. Cînd beai, simţeai că fuge cu pielea tîrîşi pe gît. De ţi-ai fi prins mintea cu ea, vorba lui Ilie, îţi sărea căciula din cap la trap.

Mariţa, cînd îi văzu bînd, mai mult simţi, decît pricepu, că s-a făcut.

Se pomeni că cineva o izbeşte cu tîrnăcopul în cap. Nervii i se întinseră oţel de durere, iar inima, de frică, i se lăsă în vine. Albul ochilor îi îngălbeni ca aluatul vechi. Apoi ochii i se-nvineţiră şi i se-nroşiră, cu nişte priviri ce-ţi zgîriau sufletul.

Începu să plîngă, azvîrlind bolovani de lacrimi ce cădeau pe duşumeaua curată a odăii bune, cu zgomot, ca molozul grunjos.

Pe urmă, cu sîngele şi carnea răscolite de frică, un gol... Un gol... Şi căzu în gol ca un sac umplut lîngă postamentul sobei, de care-şi jupui puţin fruntea şi pielea de pe nas.

Cînd îşi veni în fire, fiecare în felul lui încercă să explice leşinul fetei, după cum se pricepea.

Ba că au luat-o repede şi aşa sînt fetele ruşinoase, de li se sparg obrajii şi ameţesc, mai ales cînd le vin pe-

țitorii pe neașteptate și găsesc sala nemăturată și casa nevăruită. Ba că n-a prea mîncat aseară și-a fost sfîrșită. Ba că a dormit cu vise și icnituri, zvîrcolindu-se pe toate căpătîiele, că ieri a vrut să-i sfîșie burta boul lor de ăis ce are coarnele ascuțite, plaivase...

Bocănică Ilie — ca să înveselească puțin părinții și să mai îmbuneze tinerii — glumi :

— Eu cred, Mărițo neică, că-i fi avînd vrun glod de dragoste la burtă, poate chiar pentru prăjina asta, de venii cu el în pețit. C-așa e tinerețea ! Asta o știu, de cînd fierbea sîngele în mine ca-n cloșcă, pe vremuri. P-atunci mă sugea dorul, cum suge vițelul vaca. P-atunci, cînd aveam sufletul și inima totuna mîzgălite de dragoste... Și-ai tot dreptul, neică, că ești tînără, fată mare. Iar la o fată mare arde focul sub călcîie și-și pierde cumpătul, ca găina umbletul, numai că aude o pereche de hădragi, frecîndu-se pe delături. Afurisită mai e dragostea asta, Mariţo ! Mai bine Dumnezeu îi mai da omului înc-o burtă, decît să-i fi pus pe cap beleaua asta, sărăcia asta, buruiana asta, de mănîncă nopțile și odihna sufletelor tinere. Nu e așa, Floreo ?

Dragostea e ca și-o rîie,
Te mănîncă și-n călcîie.
Ziua, noaptea, te mănîncă,
De te scarpini și de stîncă...

Și multe alte bănuieli și vorbe se depănară în jurul leșinului.

Numai Dobrița nu scotea o vorbă. Tăcea și-și schimba fețele des, în timpul discuției, mai rău ca o fată mare pieptenii. Ea știa de păcatul Mariței și de rodul ei, ce alerga iute spre luna a patra.

Nea Florea nu știa, că ar fi mîncat-o cu dinții, ar fi îngropat-o de vie. Ar fi înțepat-o cu cuțitul în mii de găurele, unde ar fi îndesat pumni de sare. Sau ar fi pripit-o cu ochii la foc, să-i crăpe ca ouăle răscoapte, cum o amenința el mai întotdeauna, cînd fata da să calce pe delături.

Cele două femei, mama și fata, erau în marginea unei prăpăstii. Erau tovarășe într-o încurcătură ce le-ar fi cos-

tat viața în fața furiei lui Florea Irimic. Aveau nevoie deci, de un cap ager, care să cocoloșească treaba și s-o tragă de coadă, pînă apucă de le citește popa.

Marița — oricum — nu putea să joace acest rol. Lucrul rămînea pe seama Dobriței.

Era slabă și prăpădită de puteri, ca un ulm dărîmat de crăci. Dar nevoia de a-și scăpa singurul copil îi scutura mădularele sleite, desfundînd puteri nebănuite din nimicul ei bătrîn, încît te-ncruceai.

Dobrița chemă fata afară și-i șopti :

— Prăpădito, ține-ți firea, că te dai de gol ! Caută să fii veselă, c-o să încerc să zorim cu nunta. Cred că s-o putea !... Că, după ce te-i cununa, îi spui păcatul și-o să te ierte. N-o să te mai lase el atunci, că-i e rușine de lume. Așa puțină chelfăneală, cît stă bine unei proaste ca tine, ce ne-a făcut casa de rîs, o să mai iei tu. Și încă multă !... Toată viața o să-ți scoată ochii bărbatul și-o să-ți arunce cu noroi în obraz, că n-ai știut să-ți păstrezi cinstea... Arde-te-ar focul, să te ardă, de proasta diavolului, că mi-ai mîncat bătrînețele ! Băieți îți trebuia ție, tîrfo, hai ? Să ieși noaptea la ei, ca să-și bată joc drăgălăii de tine ? De ce nu vorbești, scroafă nerușinată ?...

Și înveninată peste măsură, Dobrița îi dete fiicei sale un ghiold înghesuit pe sub coaste.

Cum Marița începu imediat să plîngă, Dobrița căută s-o potolească :

— Hai, taci Dumnezeului acum ! Nu te mai porni, că am eu grijă ! Și avuseși noroc, că veni ăsta să te scoată din rușine !... Cum spun, o să zorim cu nunta și-o să-i rog s-o facem pe tăcute, ca să nu deschidem gurile rele ale satului și să ajungă păcatul la urechile lor, sau ale lui tat-tău. Că mai bine să ne trăznească sfîntul pe amîndouă o dată, să ne-nghită pămîntul, sau să ne găsească înțepenite într-o dimineață... Hai taci ! Taci, fă, n-auzi ?... Lasă toate pe mine, că le îmbrobodesc eu. Tu du-te, de te spală pe ochi și mai drege jupuitura la nas. Gătește-te, ca să-i placi și să te ia diavolului de-aici, să scăpăm de belea ! Hai, du-te și n-ai grijă ! Sînt eu la mijloc.

Marița rămase să se spele și să se gătească, iar Dobrița intră în „odaia bună“ la pețitori.

— Hei, soacră mare, bine că veniși ! o luă în primire Bocănică de la ușă. De dumneata era nevoie. Hai, ce faci ? Spune și d-ta cuvîntul d-tale, că Florea și l-a spus frumos pe-al lui. Ne-am înțeles de minune.

— De, mă Ilie, o să spun, că n-am încotro ! zise Dobrița. Dar d-ta prea iei omul repede, să cadă în nas, și mai multe nu !... Lucrurile acestea se fac, mă, cu gîndeală și cu cumpătează, că așa ne-au învățat ăi bătrîni, de ne-au dat viață. Dar afară mă gîndii, că tu ai dreptate. Cînd îți vine să-ți ceară fata, ca să-l faci ginere, un băiat vrednic de-l laudă o lume întreagă, pînă și copiii din leagăn, ca alde Ioniță ăsta al lui Cocoră, nu mai e nici un rost să te codești, să mai faci nazuri sau să mai asculți învățătura celor bătrîni. Ăl mai bun lucru, ți-a picat în mînă, deschizi cît poți brațele și-i zici : „Vino, că ți-o dau" ! De ce să schimb eu pasărea din mînă, pe cea de pe gard ? S-a făcut !... Sănătate și belșug să le dea Dumnezeu ! Să trăiască tinerii ! Norocire bună !... Așa e, Floreo ? N-am spus eu, ce e pe sufletul nostru ? Am făcut rău ? Spune și tu, Ioniță !

— De, Dobrițo ! se codi pe jumătate Florea.

— Ferească Dumnezeu ! vru s-o apere Bocănică.

— Așa e bine, lele Dobrițo ! reuși să zică Ioniță Cocoră. Și-așa ar fi bine, ca toți oamenii să fie deschiși la inimă ca ușa altarului în dimineața Paștelui.

— Așa o fi bine, doică, și-așa făcui și eu ! Făcui, ca să meargă treaba mai iute. Că uite, mă gîndii, urmă ea, am doar fata asta. Am ținut la ea ca la luminile ochilor. Am hrănit-o cu laptele meu. Am legănat-o ani de zile cu picioarele ăstea uscate, de făceam scurtă la încheeturi, că mi-era dragă ca sufletul ! Am dormitat nopți și nopți într-una, ba să nu dea pe foc, ba să nu se opărească în vreo căldare de lăut... Numai o mamă știe, cît îi pătimește sufletul, pînă vede un copil mare !... Că mă gîndesc uneori, d-aia nu s-o fi mîncînd carne de om, că prea se crește anevoie... Așa că, unde mă văd prăpădită și-mi ține moartea calea...

— Țin-te bine, soacră !... Acum trebuie să te întărești, Dobrițo, ca să putem chiui la nuntă ! o întrerupse Bocănică.

— M-oi ține bine, mă Ilie, și-oi chiui și la nuntă. Dar vezi, numai dacă-o vrea Dumnezeu, că El e cu puterea. Însă, ce e în mînă nu-i minciună. Eu simt că mi s-apropie sfîrșitul, curînd — curînd. Și mi-ar plăcea să trăiesc, ca să joc și eu la nunta fie-mi. Și, ca să apuc mai înainte de a-mi lua moartea sufletul, cred c-ar fi bine să iuțim caii nițel la coastă.

— Vasăzică, vrei nunta cît mai curînd ? o întrebă Bocănică. Bravo, cinstită soacră ! Ești la fel cu mine. Gînd la gînd cu bucurie. Tot mi-e dor și mie d-un chiot, cît mai aproape, să se cutremure satul. Ș-apoi cuncediul se termină. Peste douăzeci de zile plec la București. Și n-aș vrea să mai iau altul pentru nuntă, că-mi oprește din leafă. Că sîrviciul e sîrvici, viața viață, și cheful chef. Ce-ar fi, cinstiți socrii și cinstit ginere, dac-am pune nunta duminică ? Nu asta, ailantă. Izact de azi în două săptămîni. Hei, ce-ați zice ?...

Și cum socrii tăceau, Bocănică iar zise :

— Eu cred c-ar fi a mai nimerită, că toate le-avem gata. Casă nouă are băiatul, bani în buzunar avem noi, și-are și el. Fata are țoale în ladă. Tinerii sînt sănătoși, bătrînii voioși. Și eu sînt dornic d-un chiot... I-a, s-aud !...

După puține discuții, mai ales sub stăruințele Dobriței și tăcerea lui Cocorăl, căruia îi era totuna, de va fi nunta mai curînd sau mai tîrziu, căzură la învoială și-o fixară exact peste două săptămîni.

Logodna sau așezămîntul, cînd, după cum spun ei, se pune nunta pe potvale, se așează pe cobile și se fixează în coporîie, va fi peste o săptămînă. Iar plecarea la tîrguieli va fi cu o zi sau două înainte de facerea bradului, afară numai de nu l-o cumpăra făcut gata.

Însă, un lucru. Să facă nunta mai mult pe mutește. Că numai oamenii de nimic fac zgomot, pe unde umblă. Că știi, proasta nici n-ajunge la rîu și își și ridică poalele-n brîu. Să afle satul cam atunci, cînd o fi să-i cheme la nuntă. Că pe primar au să-l roage să tacă, cînd or băga „furmele".

Și încă ceva. Atît unii, cît și alții, să nu prea ia în seamă vreo gură bîrfitoare, ce s-ar ivi în cale în acest

timp. Că se cunosc ei de mult. Și-apoi e bun sfatul, pe care ți-l dau bătrînii, cîinii latră, ursul merge. Că o vorbă rea e ca un cîine rătăcit, care nu știi din ce curte nemăturată pleacă, dar știi sigur unde merge și pe cine vrea să muște... Și dacă e așa, de ce să te perpeli și să te necăjești degeaba ? Mai bine fă pe n-aude și nu vede, și vezi-ți de drum, că mai bine e.

Mulțumit de izbînda cîștigată așa iute — asta înseamnă că fusese peţitor bun, deși nu mai peţise pentru nimeni pînă acum — Ilie Bocănică simți că îi crește inima de bucurie și iar zise :

— Hai noroc, și să vorbim într-un ceas bun, iar glumele să ne fie de bine ! Cînd ne-o fi mai rău, să ne fie ca acum... Timpuri bune ! Belșug ! Porneală bună !... Să trăiască tinerii, socrii !... Să trăim toți, iar pe vrăjmași să-i ia dracul !...

Răsuflă. Obosise de așa urare lungă, ce-o întrebuinţează ţăranii prea des la obișnuitele lor chefuri.

Bocănică iar mai noroci o ţîră, dezgropînd și amintiri vechi de sub temelia anilor trecuți. Pipăi apoi plosca în părți și, apucînd-o vînjos în mîini, îi dete drumul pe buduroiul gîtului, înnodîndu-se pe ea ca un șarpe ce se strecoară prin găuri strîmte. De plăcere, scoase mistria limbii afară și-o izbi de cerul gurii, plesnind din ea ca din bici.

Apoi se șterse la nas cu mîna, și se puse să scoată la vălătuci de fum pe urloaiele nasului. Simţea băutura cum îi cade prin oase, ca o potîrniche împușcată din zbor.

Ioniță Cocorăl era tot așa de mulţumit. Venise într-o doară — s-o prinde, nu s-o prinde ! — să peţească fata lui Florea Irimic, care e omul cel mai răsărit din sat. Bun era și el, dar mai bună e ea, fata, singură la părinți, cu oleaburi, acareturi, casă, vacă, boi, plug, oi... Ce să mai zică ?

Și-apoi, Ioniță e omul banului, care știe cum să-l preţuiască, fiindcă destul s-au luptat amîndoi prin străini de-atîtea ori, pînă a reușit să pună mîna pe ceva parale, ce-i aduceau acum venit din care trăia, și din care și-a făcut casă, a pus cîrciumă și-a cumpărat și destul pămînt la cîmp.

Prea mare norocul !... Prea repede izbînda ! Prea iute pricoapsa ! De n-ar afla oamenii, să-nceapă să-l voi bească de rău și să întoarcă gîndul socrilor, se înfricoșa și își făcea păreri singur ca un cal noaptea pe timp de furtună.

Din cauza aceasta, Ioniță aprobase bucuros să se facă toate pregătirile nunții pe ascunse, pe tăcute, ca să nu afle lumea și să-i încurce lui toate socotelile. Și, de bucurie, simțea cum inima i se umple, de dă pe dinafară. Simțea că-i crapă în piept în mii de bucăți, și înnebunește.

„Prea mi-a pus norocul totodată mîna în cap ! O să ajung omul cel mai bogat din împrejurimi !" își zicea el. Și acesta era țelul lui, ce-i dogorea ochii încă de-atunci de cînd au început să i se miște întîiele lui treburi.

Cît de țanțoș va trece Ioniță Cocorăl cu capul pe sus, prin sat, după ce va lua de nevastă pe fata lui Florea Irimic ! În jeraticul fericirii ce simțea că-i încălzește oasele, Ioniță Cocorăl simțea că-și pierde mințile.

Mulțumită era și Dobrița, fiindcă îi reușise și ei planul. Gîndea că o să se facă nunta, fără să crîcnească nici firul de iarbă, că o să îmbrobodească la ochi pe gineri-său, iar el o să ierte totul, ca să se împece frumos lucrurile. Socotea că viața o să-și intre în făgașul ei, nepoții o să vină pe urmă și ea o să-i poarte pe genunchi, adormindu-i în leagăn în cîntece ca pe îngeri.

Dar Florea Irimic cîte planuri nu-și făcea ! Îl știa pe Ioniță omul dracului. Îl vedea cum sare cîte șapte trepte deodată, pe scările vieții. Luat în cîrcă de închipuire, Florea privea dintr-o mișcare pe gineri-său, cum urcă spre slăvile văzduhului și-ale succesului, devenind în curînd cel mai bogat om din împrejurimi.

Scăldați într-un astfel de gîldău al închipuirilor, toți se credeau fericiți și vedeau cum li se așternînainte drumuri netede și trandafirii, ca la comandă. Erau toți oameni cirmociți de greutăți, suflete mînate de nevoi, aruncate acum în lumea falsă și străvezie a închipuirilor.

Norociră, băură, rîseră, glumiră. Se dălungiră la vorbă și se contraziceau, hrănind astfel fără preget discuția. Dintr-o parte și din alta, se auzeau numai vorbe de-ale lor :

— Lasă-mă, că nu iau cățel de la oricine ! Mă, cînd te calcă un otomobil nu-ți pare rău. E mai al dracului, cînd dă peste tine o saca !...

Sau :

— Să te ardă barem o ciorbă mai grasă, nu o zeamă de scoică. Ce mi-e tusea, ce mi-e junghiul ! Vezi o țîră, spre ochiul ăl bașoldiu !... Dă-te mai acana, că nu e satarbelea să te bagi așa în mine !...

Socrii aduseră și niște vin subțire, ca boiaua de ouă și cu gust de spălătură de ploscă.

Într-o strachină largă, să stai grecește în ea, puseră niște castraveți fleșcăiți, mult mai împuțiți ca pieile de oi argăsite vara. Iar într-un taler de pămînt, cu smălțuiala sărită, serviră și pastramă, care era mai tare ca dușumeaua, încît făcu pe Ilie Bocănică să glumească în timp ce trăgea cu dinții de ea ca de cîinele mort :

— Mă Floreo, mai bine îți pingeleai bocancii, decît să fi fript-o !...

Aceasta era mezelul.

Încercară și-un gramofon vechi, c-o pîlnie foarte largă, care hîrjîia ca două pietre de moară fără măciniș. Luară și cafea. Se obișnuiește pe la zile mari.

Iar băură, rîseră, vorbiră. Și iar glumiră.

Cocorăl, lung cît protapul, cînd da să vorbească, își strîmba și mai mult pîrnaia gurii și cînd se ridica în picioare, ți se părea că nu se mai termină. De beție și fericire, părul i se zbîrlise pe față ca tecșile de boz în urma coasei.

Ilie Bocănică, de-atîta băutură, se umflase ca un ciorap de lînă în picioarele reumatice ale unei babe surde.

Își făcu apariția și Marița, viitoarea mireasă. E gătită, și-odată cu găteala și-a schimbat chiar starea sufletească dinainte. Calcă mai dereș și băstîcîie din șale : fiț ! fiț ! fiț ! ca o cîrlană buiestrașă.

Găteala și primeneala îți schimbă cu totul firea. Îmbraci pe dinafară o haină nouă, pe dinăuntru ai îmbrăcat un suflet tot nou.

Marița Irimic, gătită, a uitat și păcatul, și necazul, și orice. E prea sănătoasă ca leșinul să fi lăsat vreo urmă mai puternică în ea. Un singur gînd o stăpînește, să placă.

E îmbrăcată într-o rochie cu dungi în două părți, cum e cercuiala pe case. Iar printre dungi, mătasea, în culoarea foii porumbului, bate prin unele părți în turchez.

Pe poale, îți sar în ochi pete de lapte bătut și de untură, și e croită așa de minunat pe ea, că-ți pare un sac de cinci mertice. Mai ales că pe dedesubt, poartă brîu cu bete, ce se văd prin rochie cînd s-apleacă, parcă e o curea de transmisie înfășurată în jurul unui trunchi de lemn.

În picioare, Mariţa a tras ciorapi „ca pielea", pe care i-a legat cu sfori dincolo de genunchi. Iar călcîile ei crăpate stau acum la adăpost în pantofi de antilopă, cu tocurile așa de înalte, gata-gata să-i scălămbăie picioarele. Parcă e în papainoage și păşeşte printre cuie cînd merge.

Și ce s-a boit! Buzele le are colorate, ca botul unui iepure jupuit, iar dinţii îi sînt îngropaţi în resturi de mămăligă. E îmbrăcată și cu lutul prin urechi, iar jupuitura de pe nas se cunoaște destul de bine. Obrajii îi sînt așa de roșii, de crezi că și-a luat pielea de pe ei cu o pilă aspră.

Și rîde într-una. Gura și-o ține mereu deschisă și din cînd în cînd, mai scoate și limba.

O primiră cu bucurie, și mai toţi o admirară sincer. Iar ginerele îi făcu și-un compliment, așa cum se pricepu.

O poftiră să bea și ea se lăsă rugată. Și cînd dete Domnul, gustă de leac, ca o viţea cu zîmbre. Așa trebuie să bea întotdeauna o fată, cînd e peţită.

Vorbi chiar. Dar vorbele îi erau acum lipite de limbă și-i semănau c-un amestec de cioburi sparte.

Iar se dălungiră la vorbă și iar băură. Și din nou își făcură socotelile și-și tocmiră averile.

Astfel merseră tîrîș și-o ţinură forfota, pînă pe la ziua jumătate. Și cînd plecară, faţa lui Ilie Bocănică se orjovenise de băutură de nerecunoscut. Iar picioarele lui scurte și groase i se împleticeau în toate felurile, căutînd la tot locul poteci noi. Dobriţa, de bucurie, își șterse chiar cu colţul basmalei cîteva lacrimi mărunte ca florile de odolean.

Soarele sta pe brînci pe cîmpia cerului, și spre miazăzi cîţiva nori costelivi și lungi ţineau în zadar balanţa altui morman de nori de la nord, negri și întunecaţi, singuri de ploaie, că tot cerul părea că se lăsase p-un călcîi într-acolo de greutate.

Și cu toate acestea, ploaia nu veni.

Ai lui Irimic și-ai lui Cocoră

1

Ai lui Irimic sînt dintr-aceia ce-și văd de oala lor și nu prea se uită peste gardul vecinului sau prin curțile oamenilor. Oameni tăcuți, muncitori, dar și apucători. Cînd le dai, le fată iapa, iar cînd le iei, le moare mînzul. Așa zic cu răutate cei care-i cunosc mai bine.

Cînd stau la masă, legumea lor e de nevoie, varză și fasole. Rar fiertură. Iar pe la zile mari, un pui fript în usturoi. Varza o mănîncă de la Drăgaică pînă la Mucenici. Iar dulceața, cînd se întîmplă, o mănîncă cu mămăligă.

Dimineața, cînd să plece la muncă, iau gustare turtă rece și cu o fărîmă de ardei așa de iute, de n-ar putea să-i dea de rost o nuntă întreagă.

De fapt, sînt zgîrie-brînză. Își mănîncă de sub unghii, și se căznesc să scoată rachiu pînă și din boz și din patlagele.

Dobrița, în timpul primului război mondial, vorbea cu suratele ei de pe șanț :

— Doică, ai auzit că sfranciogii se bat la buricul pămîntului ?...

Așa le zice ea francezilor. După cum se pomenește cîteodată, mirîndu-se către cine se întîmplă :

— A-ba, bia, șoarecii ăștia tot alimale or fi ?...

Ea zice la tot ce vede, „vite". Vede o muscă sau o pasăre, numai ce-o auzi : „Ietă o vită !"...

Cînd se lă sîmbătă seara și se pieptenă, Dobrița bagă părul în foc, de-mpute satul, că trebuie să mergi atunci pe șosea cu mîna la nas. Iar cînd mestecă mămăliga și aude mîșuind ceva pe la spate, scoate făcălețul din tuci și-l izbește în capul cîinelui. Ca pe urmă iar să-l vîre. Și dacă vine cîinele, iar îl scoate.

Ieri i-a murit o vecină, și ce-a mai jelit-o biata Dobriță !...

— Aoleo, vecina mea !... Aoleo-aoleo !... Să-i spui, soro, și lui frati-meu, că ne-a fătat vaca... Aoleo-aoleo !... Și-o să-i dea doda de pomană lapte fiert, să-și mai ude sufletelul... Aoleo-aoleo ! Să-i mai spui, soro, că nevasta i s-a măritat... Aoleo-aoleo ! A luat un stricat și-un dosădit, doiculiță-măiculiță... Aoleo-aoleo !...

Odată, Dobrița a fost de martoră la un proces. Ea și de martoră ! Se ducea creștina cu vadra la apă, și doi își spărgeau capetele de zor pe-un răzor.

— Ești, femeie, rudă, ceva cu reclamantul ?

— Păi de, domnule jdecător, s-a avut bine mama cu ta-său pe vremuri, cînd erau flăcăi.

— Și de cîți ani ești ?

— Ia ghici ! i-a răspuns ea, fără să-și dea seama, parcă ar fi vorbit cu vreo suratâ de pe șanț.

— Eu știu, femeie ?... Ai fi avînd la patruzeci de ani...

— Scîrț ! N-ai ghicit-o, domnule jdecător... Am cincizeci și trei de ani ca unul. Crezi că sînt așa mică ?... i-a răspuns ea mîndră.

Dobrița, cît a fost tînără, a fost tare gospodină. Toată ziua muncea la cîmp și bîstîcîia prin curte. Dar acum a îmbătrînit și e bolnavă. Și Marița nu-i seamănă de loc. Se mișcă greu. Nici pe departe nu-și aduce cu ce era Dobrița odată, cînd era în dracii ei și-i juca inima în piept.

Florea Irimic poartă iarna niște corăbii de opinci, în care bagă o tîrnă de obiele, uneori și paie, pe care le leagă cu nenumărate curele mai groase și mai lungi ca pripoanele de cal.

Cînd se scoală de la masă, după ce-și face cruce, Florea se șterge de mămăligă pe turul pantalonilor. Iar la masă, face scohină în dumicat ca la căuș, să ia pe el cît mai multă untură din tigaie. Și de cumva greșește direcția, aceasta îi curge printre degete și pe mîneca cămășii pînă la cot.

În militărie, Florea Irimic a făcut una boacănă. Era de gardă prin dosul regimentului. Noaptea. Un întuneric de păcură, de-ți dai singur cu degetele în ochi. Un măgar al unor ursari, ce tăbărîseră pe-aproape, venea încet spre el, păscînd.

Florea a început să strige cu arma întinsă :

— Cine e ?
Dar măgarul venea încet :
— Pîș !... pîș !...
Florea iar a început să strige :
— Cine e ?...
— Pîș !... pîș !...
— Dă-ți parula !... Cine e ?...
— Pîș !... pîș ! !...
— Bauuuu !...
Și măgarul :
— Beauu !...
— Au, fire-ai al dracului, îți mîncai capul !

Florea a împușcat măgarul ursarilor și l-a plătit regimentul, după ce-a făcut zece zile de închisoare.

Cînd era odată în anii lui, Florea Irimic n-avea somn. Nu se lipea somnul de el, cum nu se lipește cuiul de oțelul călit. Toată noaptea da tîrcoale ca liliacul și cutreiera moșia. Nici păsările cerului nu îndrăzneau să se atingă de bucatele și de locurile lui. Era știut. Dar acum, de doi ani, ar dormi într-una. Bătrînii nu prea au somn. Ce e cu el ?

Într-o dimineață l-a găsit Dobrița în fundul grădinii, dormind călare pe cal și cu coasa la spinare. Adormise de cu seară, iar calul nu-l supărase de loc, că dăduse de o claie de fîn și s-apucase să mănînce.

Însă, într-o noapte i s-a înfundat. Care-o fi fost șmecheru-ăla, așa vorbește lumea, a furat calul de sub el și în locul căpăstrului i-a pus un cocean de porumb în mîna care adormise închisă, de-au rîs toate satele din jur.

Florea și Dobrița s-au luat din dragoste. Se cam brodeau ei la avere. Mai multă ceva avea el, dar așa e obiceiul prin partea locului, ca bărbatul să aibă mai multă avere decît femeia.

— Mă Floreo, eu te-aș lua de bărbat dar am auzit că ești rău și mi-e frică să nu mă bați, îi zicea ea cînd l-a cunoscut.

— Nu fi proastă, Dobrițo ! se apăra Florea în glumă. Eu și bătaie ? Să-mi bat norocul ? N-ai nici o teamă ! Cînd te-oi bate mai rău, am să te bat cu căciula umplută cu paie și-am să zic : „Cotește, Dobrițo, să nu te omor !“

Dar după ce-a luat-o, Florea şi-a dat arama pe faţă. Cînd se supăra, o bătea de-o deznoda. Ca pe dimii, de i se burduşeau creierii în cap. Şi nu mai vorbea cîte-o săptămînă în urmă. Tăciune ascuns. De fapt, şi-n celelalte zile Florea era tot scump la vorbă. Vorba parcă i-o trăgeai de pe gît cu un cîrlig de paie.

Au muncit mult. Se duceau la secere în cîmp cu săptămîna. Dormeau amîndoi sub căruţă. Greierii şi lăcustele îi legănau în cîntece şi-n ţîrîituri, iar roua dimineţii le îmbujora obrajii ca unor băieţi după joacă.

Sufereau de copii. Trecuseră şapte ani aproape şi nu dobîndiseră unul. Şi ce n-au incercat ! Au încercat prin popi, rugăciuni, prin vrăjitoare, prin babe şi ţigănci.

Odată Dobriţa şedea la poartă. A trecut pe-acolo o ţigancă, care s-a oferit să-i descînte de copii. Ea suferea de dorul lor şi de necazul unei vecine, căreia îi pusese de gînd să-i usuce via. Au făcut tîrgul. Dobriţa avea de mult inteligenţa bănuită. S-a lăsat să i se taie păr din mai multe locuri ale corpului. Vrăjitoria a ţinut mult. Via nu s-a uscat, şi nici copiii n-au venit. Dar cînd a intrat în casă, a găsit-o troacă, bună de tîrnosit, fiindcă alte ţigănci pe din dos îi furaseră tot.

La zece ani a rămas însărcinată. Ce bucurie ! Parcă rîdeau şi pietrele. Se înduraseră, Dumnezeu, popii, descîntecele, toţi cîţi fuseseră rugaţi.

Era într-o noapte. Luna pe cer, cît durila genunchiului de mare. Naştere grea. Lui Florea i s-a făcut milă. A ieşit afară şi, tîrziu, cînd Mariţa, un groşteu de copil zdravăn buricat încă de-atunci, a început să orăcăie, l-a găsit moaşa la spatele casei pe Florea, scremîndu-se.

— Ce faci aci, mă Floreo ?

— Ajut Dobriţei să facă copilul.

S-o fi întîmplat aşa, nimeni nu ştie ! Că lumea e rea şi-ţi pune în spinare multe, fără să te-ntrebe dacă le poţi duce.

Dobriţa ar fi dorit mai mult băiat, că se „arăneşte" şi-n piatră seacă. Şi-apoi nu degeaba zic cîntecele :

La casa cu şapte fete,
Moare căţeaua de sete.

Și :

Are mama patru fete,
Apă-n vadră nu mai vede.
Are mama doi flăcăi,
Apă-n vadră și-n butoi.

Totuși, Dobrița a iubit-o mult pe Marița, fiindcă alții n-a mai avut. Mai dobîndise ea o fetiță, Ioana, dar nu i-a trăit.

Pe Marița o răsfăța mult, deși un sfat vechi zice că trebuie să pupi copilul adormit, ca să te-nțelegi cu el. „Gogi-gogi, und-te duci ? La Marița s-o mănînci ? Din buric că e mai mic ?... D-ici, d-ici, d-ici !“ și-o gîdila acolo, închipuind din deget cine știe ce gîndac nărăvaș, care se repede la copii noaptea să-i mănînce.

— La odină, găină, că ți-e gura plină !... La culcuș, găină cu două guși !

— Mamă, tu pe unde m-ai făcut ?

— Pe la subțiori, maică.

Se făcuse mărișoară. Ajunsese Marița la vîrsta cînd știa să mînjească țîțele vacii cu baligă, ca să nu sugă vițelul. Cînd se-ncălța, zicea că s-a gătit ciubuc. Iar dacă îi da cineva un ban, îl băga în gură și-ncepea să-l sugă. Și după ce-i lua tot bunul, îl înnoda în colțul basmalei, ca să-l păstreze pentru covrigi.

Avea apucături de surdă.

— Mariță maică, tu ești bărbată și vrednică, de te scoli cu pîrghia de jos, o certa Dobrița.

Și cînd o-ntreba cineva :

— Mă, acasă e tat-tău ?

Ea răspundea :

— E acasă, dar mi-a spus să spun, că nu e aici.

Cînd se apropia Sf. Înviere, se strîngeau mai mulți copii pe șanț și cîntau :

Raca-raca ! broaștili,
Mîine este Paștili.
Mă duc mamă să mă-nnec,
Unde-o fi lacul mai sec.

Au dat-o la școala primară.

— Irimic Maria, ce face tat-tău și mă-ta seara ?
— Se purecă, domnule învățător.
— Și ce vrei să te faci tu, Irimic ?
— Prioteasă.
— De ce ?
— Ca să mănînc colaci.

Toți i-au zis preoteasă mult timp. În urmă Marița, dîndu-și seama că popa ar înțepa-o cu barba, a renunțat la idealul acesta.

— De ce-ai scris mișcat, Irimic Maria ?...

— Păi de, domnule, se hîțîna rău patul, cînd legăna mama pe Ioana noastră, c-a născut de-o săptămînă.

A ieșit din clasele primare. Mai departe n-a dat-o ta-său, că decît un filozof ofticos, mai bine un măgar sănătos.

Marița se făcuse acum un ușțubeu de fată, nu așa deșteaptă, pe care o păcăleau toți.

O mai păcăliseră băieții „la oale", c-un crîmpei de maț de porc umflat și legat la ambele capete, mijloc de a-ți încerca ursita în noaptea de Anul Nou.

La horă, într-o zi de vară, a-ntrebat-o un normalist :
— Cum te recomanzi, domnișoară ?

— Așa crezi, băiete ? ! i-a răspuns ea supărată, crezînd că cine știe ce propuneri i-a făcut băiatul.

Pe urmă a aflat de la o prietenă a ei, că asta înseamnă să spui a cui ești. Și cu altă ocazie, s-a recomandat :

— Marița dodei Dobriței, a lui Gheorghe a lui Petrică, ce ține pe nea Florea a lui Stan al lui Irimică, care șade lîngă șuseaua morii și-are o magazie învelită cu fier.

De multe ori, Marița le da boacăne, că-ți făcea impresia unei proaste, unei detunate.

— Ține, părinte, colacul, că făcui pe dracul, uitai lumînarea acasă ! a zis ea la un Crăciun cînd biserica gemea de lume.

Altă dată — și asta i-a fost destul, că s-a făcut de rîs în tot satul — mergea tot la biserică pe drum cu Joița, o vecină tare bătrînă. Din nebăgare de seamă — că întîrziase și mergea iute — s-a auzit un zgomot neplăcut într-o parte a corpului.

— Îuu ! gîgă Joiță, o fi păcat, că fusei și cu tămîia în mînă ?

— O fi, doică, vezi bine !

— Fire-ai al dracului ! Mi-o făcuși ? Na !...

Și-a-nceput să-i dea cîteva cu sete, să-și bată șezutul. Apoi, după ce s-a gîndit puțin :

— Ce-ar fi, gîgă Joiță, să spăl tămîia ?

— Spal-o, doică !

A spălat-o în ciutura puțului, ca s-o curețe de păcat și cînd a aprins-o la biserică, troznea și plesnea ca boabele de porumb cînd le pui la copt.

La ieșire, Marița a rugat pe Joița :

— Zău, gîgă, să nu mai spui la alții, că mă fac de rîs, de nu mai mă mărit, nici cînd mi-oi vedea ceafa !

— Bine, doică, n-am să spun !

Atît i-a trebuit vecinei, că pînă seara a împuiat satul și vestea s-a dus peste ape și păduri, ca de popă ras. Toți au aflat de isprava Mariței și toți făceau haz.

Se făcuse acum Marița de șaptesprezece ani, vîrstă cînd o fată își deschide larg porțile inimii pentru oricine și i se face fața roșie-scoruș, numai că aude pronunțîndu-se numele unui flăcău pe delături.

N-a mai mers mult și s-a tăiat într-un ciob de dragoste. Erau tot la horă. Un flăcău, Gavrilă, s-a alăturat de ea. Au intrat în vorbă și-au dat-o în dragoste. O dragoste nevinovată și stîngace, pe care-au ținut-o tîrîș și înșiruit, ca macaroanele cînd le iei în furculiță, pînă cînd a plecat el la armată.

O sfătuia Dobrița :

— Maică, ferește-te de dragoste, că e cea mai grea boală de pe lume ! Ea te pune pe drumuri, cum pune țînțarul taurul pe fugă. Ascultă la mine, că eu îți spun de la ficați și îți vreau binele, fiindcă sînt trecută prin astea. Că omului, fără sfaturile bătrînești, îi sar ochii pînă să le-nveți pe toate. Tu, fără mine, ai umbla ca un cîine surd după vînat.

O amenința Florea :

— Să fii tu a dracului de mii și mii de ori, cu țîța d-ai supt-o, de-i lua de la mine un bulgăr de pămînt, dac-ăi greși ! Poate l-ăi duce la spinare.

Între timp, i-au venit doi peţitori.

— Ia-l, fă, prăpădita diavolului! Vrei să-mpleteşti cosiţă albă la uşa casei mele, sau să-mi feţi în vatră?

— Nu-l iau, mamă, că nu ştie să joace! Ce, o să-l învăţ eu? Cînd m-oi duce cu el la vreo petrecere, să stea ca sopimanul pe de margine, parc-ar fi nimerit! Să nu ştie să dea cioc o dată cu piciorul în horă? Păi, de ce să-l iau?... Ia-l tu, dacă-ţi place!

Pe-al doilea Mariţa l-a respins, unde se-ntîmplase să-l cheme Drăgan Odoroagă.

— Cum să-l iau, mamă, tu eşti nebună? Cînd oi da şi eu să-l mîngîi: Ce faci, Drăgane? Sau, cum o mai duci, dragă Drăgane? Au să rîdă şi curcile de mine. Vorba veche, după ce e urît, îl cheamă şi Neacşu!

Ea făcea mofturile acestea, fiindcă de cîte ori se gîndea la Gavrilă, inima i se topea în piept de dorul lui.

Gavrilă o iubea sincer şi curat, că nici un preot din lume n-ar fi putut să cîrtească împotriva iubirii lor, mai ales după ce-a plecat la militărie, fata a rămas să zobească lacrămi mărunte ca florile de ţintaură.

La început, cînd eşti „boboc" şi milităria e amară, scria Gavrilă către Mariţa:

„Draga mea puiculiţă,

Primind biletul pe care mi l-ai trimis, mi-a părut foarte bine şi mă grăbesc să-ţi răspund imediat. Află că sînt sănătos, ca un trandafir frumos. Mă gîndesc şi zi şi noapte, că nu este libertate. Dar timpul va deveni, cînd cu tine m-oi întîlni.

Dragă Mariţo, pe unde am umblat, numai de străini am dat. Frunzuliţă solzi de peşte, Doamne ajută cui citeşte! Şi la cei care ascultă, dă-le sănătate multă! Seara cînd nu pot dormi, stau şi scriu la poezii. Inima mi le dictează, condeiul mi le lucrează.

Dragă Mariţo, eu ştiu multe a dicta, dar mă doare inima. Frunză verde foaie lată, de m-aş mai vedea o dată, cu armata terminată! De cînd m-a încorporat, de lume m-am dezvăţat şi mănînc pîine de stat. C-aşa-i viaţa de soldat!

Dragă Mariţo, cu serviciul militar o duc bine şi de Paşti, dacă mi-o da drumul, o să jucăm o joiană sau o bă-

luță. Și-ți mai spun ceva, Mariță, să nu te ducă dracul să mă înșeli cu altul, că mai bine să-ți faci, fetițo, de petrecanie ! Să piei de pe fața pămîntului, că la mine nu e de glumă ! Ferească Dumnezeu !

Foaie verde trei spanace, fă-mă, Doamne, ce m-oi face ! Fă-mă inel de argint, la mîndruța în așternut. Foaie verde și-o cicoare, te sărută pînă moare.

Gavrilă"

Altădată i-a trimis o scrisoare, făcută de un camarad cu ceva clase de liceu, pe care l-a cinstit cu un kilogram de țuică :

„Drăgălașa mea Mariță,

Stînd în așteptarea favoritului tău răspuns, nu pot ghici cauzele de nu mi-ai răspuns, și dorința inimii mele, adică dorința de a ne comunica secretele unul cu altul, și dorința de a mai vărsa din focul ce ne mistuie pe noi amîndoi și chiar mă face nemulțumit, că mă găsesc într-o stare de a nu putea fi fericit, cînd eu iubesc o ființă așa după cum Mîntuitorul a iubit pe Duhul Sfînt.

Suferința mea nu a fost decît o scurtă prefăcătorie a ta, și numai ca să nu mă duci mai sigur spre fericirea fără de margini și m-ai silit să apuc pe drumuri aspre.

Dar cuvintele tale scrise, care le păstrez și le respect ca pe cele mai solemne declarații și parcă tot mereu le aud spuse de tine ca într-un vis nelămurit, și le simt cînd îmi ard sufletul și buzele, rozînd inima mea, întocmai cum carii rod lemnul.

De cîte ori te văd pe tine, simt în mine o afecțiune, pe care singur nu mi-o pot explica, și de multe ori mintea mi se rătăcește, cugetînd la persoana care mi-a făcut impresia și-mi imaginez fel și chipuri de idealuri, care mai de care mai sublime, mai inofensive, cu ce expresiuni să mă adresez întîlnind tipul dorit, dar toate aceste imaginații dispar în momentul ce ne revedem și, în locul dulcilor și bogatelor fraze, prin care am putea începe o conversație intimă și nevinovată, rămîn tîmpit, pînă cînd hazardul îmi deschide gura și-mi pune limba în mișcare și-atunci, conversația începe cu multă rezervă.

Dialogul se referă atunci la subiecte din viaţa practică şi evită cu multă rezervă discuţiunea ce-ar atinge coarda sentimentală a amorului, şi astfel trec zilele, lunile şi chiar anii întregi, fără să ne exprimăm sentimentul reciproc şi fără să rezolvăm o problemă, care de mult ne preocupă. Trebuie ca noi amîndoi să luptăm şi să sacrificăm totul, pentru a rezolva această taină a nunţii, dată nouă de Mîntuitorul.

Ce zici, eşti de părere cu mine, ca în anul 1923 să rezolvăm această problemă? Căci numai atunci, am putea fi fericiţi şi vom porni carul conjugal. Eu sînt hotărît pentru săvîrşirea acestui act înălţător, după cum ţi-am spus şi în celelalte scrisori, că oricine ar căuta să mă împiedice nu are nici un efect asupra mea, că eu nu mă iau după nimeni. Ce îmi porneşte mie capul să fac, e bun făcut şi nimeni nu e contra gusturilor şi treburilor mele. Dar aş vrea să aud şi de la tine acel „da", de care depinde toată viaţa noastră. „Da, înţeleg viaţa şi-ţi îmbrăţişez taina, iar inima mea îţi aduce durerea ei fericită şi ţi-o aşterne la picioarele tale, ca pe o baniţă de flori, obligîndu-te că ai să trăieşti cu mine ca Lazăr în sînul lui Avram".

Te rog să-mi asculţi cuvintele mele, că eu nu vorbesc gogoşerii ca alţii, ci numai adevăruri, căci dacă aş fi altul aş deveni detestul societăţii, cum cunoşti şi tu destui, care toată lumea îi blamează şi în cele din urmă, chiar dacă ar cere în serios mîna la vreo jună fată, este refuzat şi atunci regretă şi el faptele sale.

Fericit, de o mie de ori fericit, este acel bărbat pe care destinul l-a făcut să îmbătrînească lîngă o soţie iubită! El se odihneşte în braţele unui amor distins şi pretenţios. Uită-te la mine şi vezi inima mea, care numai pentru tine bate şi vezi un ochi, care atunci cînd va veni timpul, va vărsa o lacrimă de iubire pe obrazul tău.

Acesta e crezul meu, dar al tău nu ştiu care e. Dar dacă ai asculta din aceste ale mele cuvinte, fii sigură, chiar mai mult ca sigură, că n-are să-ţi producă nici un rău. Că vai de acei a căror viaţă conjugală e plină de tor-

turi, de scandaluri și în ale căror case nu poate intra nici sfatul bun, nici îndreptarea, ba uitîndu-se cu ochi răi unul la altul, nu pot vedea fericirea.

Cred că m-ai înțeles pe deplin, ce am vrut să-ți spun pînă acum, dacă ai citit cu băgare de seamă și țeste sufletul îndreptat acolo, unde ar trebui să-ți fie. Nu zic că e chiar așa, dar te fac puțin atentă și sînt pe deplin convins, că ești fată inteligentă și înarmată cu virtutea amorului.

Soartă te binecuvîntez, dacă mi-ai fi binevoitoare ca realitatea să nu fie departe, iar amărăciunile și durerile să treacă fulgerător, să nu rămîie decît cuvintele din urmă care sînt : fericirea și iubirea noastră în toate zilele ce vor urma.

Dar eu vreau ca ziua de mîine să fie cît mai aproape și din acel loc luminos, se va ivi vioaie, deplină și mîndră lumina zilelor noastre și floarea ochilor tăi.

Te rog, dragă Mariţo, îmbrățișează taina aceasta și răspunde-mi clar și cît se poate de rapid la aceste propuneri ale mele, ca să nu mai plîngă ochii mei în nopțile de fericire, pline de vis, de voluptate și de beție.

Spune-mi dacă dorința ta se brodește cu a mea, de-a ne uni sufletul într-o singură suflare, cînd ai să te apropii de mine în veci. Gîndește-te repede, că și timpul se scurge tot repede și cu cît trec zilele, cu atît ne cuprind păreri de rău după tinerețile pierdute.

De acum, închii cuprinsul și aș avea multe de spus, dar mi-e teamă ca nu cumva un gest sau o vorbă a mea să nu-ți displacă ție, care ești o ființă ce te asemeni foarte mult cu mine, și în care se sfărîmă același proces psihic.

Acum te sărut și vreau să rămîi nemișcată în brațele mele obosite, locuind amîndoi într-un cuib, unde vom uita de toți și de toate cele petrecute pînă acum.

Gavrilă".

De la o vreme, scrisorile au încetat. Mariţa a început să-și facă spaimă, să se neliniștească și să-i trimită scrisori disperate :

„Gavrilă,

Nu iubește orbul raza de lumină, nici marinarul barca sa, cum te iubesc eu pe tine, inimioara mea ! Ochii verzi, speranță înseamnă și la dragoste te-ndeamnă. Fie triști, fie tăcuți, ei te-ndeamnă să-i săruți.

Ce e cu tine, mă, de nu-mi răspunzi la scrisori ? Te pomenești că ți-ai găsit vreo cartoafă pe-aci și te-ai încîrduit cu ea ?... Ducă-te dracu ! O să te fac ca pe-o albie de porci, cînd ăi veni acasă !

Ține-l, Doamne, nu-l lăsa, că mi s-a rupt inima ! Foarte verde de mohor, te sărută pînă mor,

Mariţa"

Nimic ! I-a mai trimis și-altele. Tot nimic !

După doi ani, vine Gavrilă băgat în curele ca un cal în ham, și cu o baionetă mică la șold ca o teacă de fasole. Se reangajase în armată. Avea haine noi pe el și niște cizme lustruite, să-ți faci mustața.

Într-o zi se plimba pe șosea ţanţoș și bățos. A trecut pe lîngă Mariţa și s-a făcut că n-o vede. Nu i-a dat bună ziua.

Fata l-a iertat, fiindcă s-a gîndit că poate n-o mai cunoaște. Însă, cu a doua ocazie, se va duce ea la el și-l va întreba de vorbă. Negreșit, el o va băga în seamă atunci și vor începe dragostea, de unde au lăsat-o. Și pe urmă se vor căsători.

— Ce bine ar fi, Doamne ! Să-mi pun eu pălărie de cucoană și să-mi cumpăr pardisiu ! Iar cînd m-oi duce cu el în vizită, să-mi pupe toți mîna... Viață mult mai fericită ca a de prioteasă !

Chiar maică-sa îi băga în cap idei de felul acesta, cînd îi spunea :

— Să te faci și tu cucoană de plutonier ca Măndoaica, să-ți cumperi gardirop și să trăiești bine...

Într-o zi s-a ivit ocazia. A avut o explicație cu el, care a provocat ruptura. Erau tot la horă. Cerul dogorea și sclipea ca o oală smălțuită.

Mariţa s-a apropiat de el :

— Aba, mă Gavrilă, ai orbul găinilor, de nu mai vezi pe toată lumea ?

— Îl am, fă ! Și ce vrei ?

— Te-ai văzut şi tu cu nițel seu la gură și zici că e aur ?

— Fă, nu mă lua așa, că nu-ți îngădui ! Vrei să ți-o spun în față ? Nu te mai ține după mine, că nu mai merge !

— Și de ce faci pe nebunul, mă ?

— Fă proasto, tu nu vezi ce fluieră pe umărul meu ? Crezi că ăsta e dovleac ? O fi pentru tine, neică, că-l vezi galben. Dar pentru mine face o împărăție. E gradul meu. Eu am muncit ani de zile prin străini, pînă l-am văzut aici, în timp ce tu ai stat după sobă cu mă-ta și cotocul. Nu faci tu de nasul meu ! Te-am dat afară din suflet. S-o ştii ! Ia-ți gîndul ! N-are tat-tău avere să-l plătească p-ăsta.

Și plutonierul mereu își arăta gradul.

— Și cum, mă Gavrilă, mă părăsești ? Să te părăsească Dumnezeu, mă băiete, dacă ești așa de barbar la inimă !

— Du-te, fetițo ! Mergi cum poți ! Și ia seama să nu te-mpiedici de ceva ! Să nu-ți iasă vrun clenci în cale, a terminat el în batjocură.

Fata a rămas drîmbuind pe buze, cu lacrimile în ochi, iar băiatul a plecat să-și caute alta, cu atîta avere cît îi făcea gradul.

Noroc că n-o înșelase ! Ce nerorocire ar fi fost atunci !

Părăsită de Gavrilă, lumea a încornorat afacerea, că asta îi e meseria. A început să se şoptească de un oarecare păcat, ce-ar fi fost între ei.

Într-o noapte, cu o lună somnoroasă pe cer, a plecat Nae Găman și alți cîțiva cu plasa la pește într-un lac de pe luncă, mare cît balta. Au prins un hîrdău de pește, că erau cu brișca.

— Ia să mai dăm o dată, mă Nae ! și-au făcut între ei socotelile.

Au dat. Cînd să scoată la mal, trage și iar trage !

— Ce dracu o fi, mă ?

— Am prins p-ăl bătrîn. Să nu ne scape ! Țineți-vă bine ! le-a zis Găman.

— Hopa !...

Au scos-o pe mal. Cînd se uită în plasă, o mogîldeață. S-au uitat mai bine, un sac legat la gură. Îl desfac și înăuntru un copil cu pietroiul de gît, și alte multe pietre în fundul sacului.

Vorba s-a întins. Toți s-au mirat. Cîțiva au aruncat vina în spatele Mariței, și s-a prins. Că au urmat de aici gălăgii, necazuri, vizite la doctori fără rezultat, din care ea a ieșit nevinovată în fața a lor săi, dar făcută de rîs în fața satului. Că așa se cam întîmplă.

— Ne făcuși de rîs, maică ! o cicălea Dobrița. Cum nu-ți fu milă de noi, prăpădito ? Că destul de bine te-am ținut ! Nici dracu n-a trăit ca tine ! Pînă și ceai cu pîine îți dam dimineața...

Florea a fost mai scurt. A luat un pleter de la gard și s-a pus. A deznodat-o în bătăi, de n-a mai putut să stea în capul oaselor vreme de șase săptămîni și mai bine.

Au urmat dup-asta zile triste și amare, timp de doisprezece ani.

Pețitorii nu mai băteau unul la poartă, parcă erau vorbiți. Părinții, vreo cîțiva ani, nu i-au mai cumpărat Mariței o ață. Umbla numai cu opinci nerase de porc.

E o vorbă veche, că fata pînă la douăzeci de ani, se mărită singură. Pînă la douăzeci și cinci de ani, o mărită părinții. Pînă la treizeci, babele. Iar de la treizeci încolo, o mai mărită dracul.

Marița împlinea treizeci și doi de ani. După cum e și-un cîntec :

Fata, dacă-mbătrînește,
Pune-i paie și-o pîrlește,
Că nimeni n-o mai pețește.

Mariței, la început, i-a venit destul de greu. Înăcrită și ursuză, parcă îi ningea și-i ploua într-una. Devenise rea și cicălitoare. Ar fi luat de piept pe oricine, să-și verse focul.

Florea n-o slăbea de loc cu munca, din zori și pînă în noapte. Toată ziua bîstîcîia pe cîmp, cu picioarele goale ca putineile, iar seara cădea ruptă de oboseală. A doua zi iar o lua de la început.

Era pe timpul cînd Sandu Ţulucă îi pusese gînd rău. Acesta era un fost elev, stricat şi beţiv, eliminat de la seminar, ruşinea satului, dar foarte frumos.

Într-o seară la cîrciumă, discuta aprins cu alţi derbedei din sat.

— Mă, eu într-o săptămînă, v-o dau gata. Să nu-mi ziceţi voi pe nume, dacă n-o fi aşa !

— Tu zici asta.

— Fugi, că minţi !

— Păi cu mine vă puneţi voi, mă ? O fată stătută e ca un copil flămînd. O dată să-i zici, şi-a mers treaba.

— Stai să-l asculţi !

— Se laudă nebunul.

— Nu mă laud, mă. Eu cunosc femeia şi umblu în sufletul ei, cum umblaţi voi în buzunarul pantalonilor. Am văzut-o, şi dintr-o mişcare am cumpărat-o. Dintr-o vorbă am cîntărit-o. Şi rezultatul, merge cu ochii închişi... Credeţi voi că e greu la una ca ea, care, în loc să te ocăre şi să te obrăznicească cînd dai s-o ciupi, rîde cu băşici ?

— Astea-s planuri !

— Tu crezi că tot ce zboară, se mănîncă ? !

— Au !... Dumnezeul ei de fată ! În trei zile ţi-o fac de mănîncă chibrite ! Atunci, mă-mpuşc, mă-nec, mă spînzur. Îmi fac dracului de petrecanie, să ştiu că nu mai ţin umbră pămîntului degeaba...

— Facem prinsoare ?

— Facem !

— Pe-o vadră de vin ?

— Pe-o vadră !...

Pe Sandu Ţulucă l-au lătrat cîinii lui nea Florea Irimic doar o noapte, două. Atît ! A treia, a şi ieşit Mariţa în fundul grădinii, la paie.

— Ia vin-la neica, Mariţo !

Şi-a culcat-o jos.

— Tu nu vrei să stai cu băieţii ?... Dar ce ţi-e, mă fată, de nu vorbeşti ?... Şi ce-ai de tremuri ?... Ştii că eşti frumoasă ?...

Şi-au ars buzele în jumările sărutului. Pe urmă nu şi-au mai dat seama ce fac. Doar a doua zi se cunoşteau paiele îmborăşcăite, parcă doi junci se luptaseră pe-acolo.

S-au mai întîlnit ei cîteva seri, de-au făcut acelaşi lucru, ca pe urmă Sandu Ţulucă să scuipe cu scîrbă printre dinţi, grăbit să-şi bea rămăşagul, iar fata a rămas să se bată de toţi pereţii şi să pătimească într-una.

2

Ioniţă Cocorăl e tot din Tătuleşti, din cătunul Cioflic. În timpul de faţă, rudă mai apropiată îi e Ilie Bocănică. Părinţi, fraţi, nici pomeneală. S-au făcut toţi cenuşă şi i-a înghiţit pămîntul.

Înaintaşii lui au fost tot oameni nenorociţi, ce-au trăit ca vai de capul lor.

Unul din ei a venit beat turtă şi s-a culcat în pat. Cotocul lui, ce obişnuia să se culce alături, văzîndu-i peste noapte nodul gîtului cum se mişcă într-o parte şi-n-tr-alta, a crezut că e vr-un şoarece, şi s-a repezit cu dinţii. Dimineaţa, vecinii au găsit cotocul plin de sînge pe la gură, iar pe el cu beregăţile mîncate.

Bunică-sa, după mamă, a zăcut zece ani, de-şi tîra pătura cu dinţii de la umbră la soare. Putrezise în pat de vie. Începuseră să meargă viermii şi pe pereţi, şi sufletul tot nu-i ieşea, de parcă ar fi avut de ispăşit toate păcatele pămîntului.

Bunicul, după tată, într-o seară şi-a luat nevasta la ceartă. Aceasta, scoasă din răbdări, a ameninţat cu fusul spre el şi din greşeală, i l-a înfipt în nas, pînă în fundul nărilor, lăsîndu-l mort pe loc.

Tatăl său a fost de meserie hoţ de cai. Îi plăcea să benchetuiască în inima pădurii şi în puterea nopţii, numai cu fete tinere, cu faţa albă ca smîntîna şi fragedă, s-o tai c-un fir de păr.

Numai ce-l auzeai :

— Ce-o fi mîine, Domnul ştie, astăzi fac ce-mi place mie ! Că ce-am avut şi ce-am pierdut, cinci cîştig, şapte mănînc. Ce rămîne, bag în pungă.

Pe Ioniţă, l-a făcut cu una din acestea, pe care a luat-o de nevastă. Îi plăcea că era subţire, s-o frîngi în două ca pe răchită primăvara şi iute-smicea. Ba i-a şi promis c-o

să se lase de hoție, și-o să se facă om cinstit. Însă năravul din fire...

O dată, i s-a înfundat. Se furaseră niște boi, doi cai, și cîteva sălbi cu galbeni, mahmudele și icușari. Cine? Hoțul știut.

E mult pînă te deochi, că pe urmă tabără pe tine, și-ți dă, și te strînge.

Ce i-a mai pătimit sufletul! I-au turnat spuză și untură încinsă pe burtă, de sfîrîia. I-au băgat țepușe de lemn pe sub unghii. Pe urmă i-au smuls sprîncenele cu cleștele de fier. Doar o spune! Pînă ce, marele canun, l-au legat de furca pătulului cu capul în jos, turnîndu-i apă fiartă cu pîlnia în fund.

De-atunci, sănătate în oasele lui n-a mai văzut.

La un an, a murit. Curînd, a luat-o și nevasta din loc. S-a deschis succesiune. A murit și fratele mai mic, că numai unul avea.

A rămas doar Ioniță. Moștenea o casă beteagă și dărîmată — cînd ploua, mai bine stai afară — oleaburi dărăpănate, garduri strîmbe, aruncate din prăștii, un pripon de grădină și niște humă pe dealuri, două pogoane, unde nici mărăcinii nu se învredniceau să crească.

Ioniță Cocorăl, cînd a rămas orfan și de mamă, avea doisprezece ani. Pînă la optsprezece, a stat tot în Cioflic. Trăia pe la unul și pe la altul, ca vai de el. Azi răbda, mîine nu mînca. Te miri din ce trăia! Era cîine de uși multe și tot astfel a dus-o el, pînă a plecat la București unde și-a făcut prieteni numai dintr-aceia, luați de mici în bețe cu viața și flămînzi de orice, numai de viață sătui.

Și chiar la armată, Ioniță Cocorăl a dus-o tot greu. Îl băteau gradații măr. Unul îl lua la spinare și-altul se punea să-i tragă cu centura la spate:

— Una... două... nouă... Pînă la douăzeci și cinci.

Poate i-ar fi dat mai puține, dar pe la zece-cincisprezece lovituri, Ioniță nu mai putea să rabde și punea mîna. Atunci majurul zicea în batjocură:

— Mai dă-i, mă, Dumnezeii mă-si, că le-a șters!

Și iar îi mai da, și Ioniță, de durere, iar ducea mîna la spate, și iar le ștergea.

În timpul liber, rîdeau camarazii de el că e oltean, că neamul lui vinde mere și ține căţeaua sub căruţă.

— Cică olteanul a fost odată la București, povestea cîte unul în batjocură seara în dormitor. Dimineaţa, cînd s-a întors de la București, căsca în pat întins cît dulerca și-și scărpina burta cu furie. Nevasta și boracii erau roată în jur. Un vecin intră în casă și-l întreabă :

— Ai fost, mă Trică, la București ?

— Aaa-haa ! răspunde el leneș, căscînd.

— Era frumos ?

— Eee-hee !

— Mai te duci ?

— M-ţu !

— D ce ?

— Eeee !

A făcut, cum a făcut, și Ioniţă a intrat ordonanţă la un ofiţer. Ofiţerul era om bun, dar nevasta lui cam cicălitoare, că-l făcea pe bietul Ioniţă să-i zică cîteodată :

— Cucoană, nu mai mă trage dumneata de morală, că pricep eu ! Ce dracu ? !...

Că rîdea nevasta ofiţerului, să crăpe. Acolo o ducea bine faţă de regiment. Muncă nu prea era. Îngrijirea era bună, iar seara avea destul timp liber, mai ales cînd stăpînii lui se duceau la cinematograf, să vorbească cu vreo „cloaţă". Așa zicea el oricărei domnișoare.

Vorbea numai cu fete dintr-alea, ce se iubeau p-un sfert de pîine, pe bragă și pe seminţe coapte de dovleac. Rar pretindeau ele mititei. Iar cînd le declara dragoste, cu capul în poală, le auzea maţele chiorăind de foame, mai rău cum fac broaștele și coropișniţele primăvara prin bălţile cu papură și rogoz.

Într-o zi, întîlnește o fată, binișor făcută, cu gura mică și sprîncenele jumulite și înșiruite cu creionul pînă la urechi, ca tortelul cînd îl iei în furcă. Avea simţurile zgîndărite și răscolite rău de vătraiul tinereţii.

Era croitoreasă. Îl trimisese cucoana ofiţerului, să-i ia o rochie. Cum a văzut-o, i-a căzut cu „tronc".

— Domnișoară, ce frumoasă și drăguţă eștI ! s-a mirat el.

— Ce vorbești, băiete ? Ai putea să fii mai modestără, mai așezatară...

— Dacă nu mă pot stăpîni, domnișoară ! Însă un lucru vreau să te-ntreb, ești olteancă ?

— După ce cunoști ?

— Știu că prin Oltenia, unele femei, cînd vorbesc, răzgîie unele cuvinte și zic : *așezatără, mîncatără, iubitără*...

— De ce și iubitără ?

— Cap ai, trebuie să pricepi ! Ori vrei să-ți dau mură în gură ?

— Te pomenești că ți s-au aprins călcîiele după mine ?

— Cam așa zic și eu ! Mătăluță ce crezi ?

— Nu ți-e frică, că ești șmecher și oț ?

— Oi fi !

— Te pomenești că ești tot oltean ?

— Tot !

Fata, de bucurie, a rîs și-a ridicat din călcîie. S-au înțeles iute și i-a luat dragostea dindărăt.

El se purta foarte frumos cu ea, că era „gagică de lux". O cinstea chiar cu bere și cu floricele de porumb. Și n-avea voie s-o ciupă pe stradă.

Însă, n-a avut parte de ea. A murit din naștere, o dată cu copilul. Și norocul lui Ioniță ! Cînd să-și dea sufletul, l-a chemat la căpătîi. După ce l-a sărutat de plecare, i-a strecurat în mînă o motîlcă de bani, șoptindu-i :

— Fiindcă am fost singură pe lume, ia-i, Ioniță, și să te gîndești la mine !

Cînd îi numără, patruzeci de mii de lei. Nu-i venea să-și creadă ochilor. Ce nu face omul cu atîta bănet, mai ales cînd ești mare și știi să-ți dai seama, după ce te-ai izbit de atîtea praguri ?

Cocorăl tocmai se libera din armată. Și-a cumpărat un cal și căruță, marfă și s-a apucat de negustorie. S-a făcut marchitan.

Îi mai rămîneau douăzeci și cinci de mii. Era nada. O vorbă veche zice, că banul trage la ban și păduchele la păduche. E mult pînă prinzi cheagul lor, că pe urmă să te ții !

Și-așa este ! La cîteva luni, Ioniță și-a mai luat o căruță, apoi a deschis o brutărie și-a închiriat o cîrciumă.

Și, în cîțiva ani, a reușit să facă o avere de cîteva sute de mii, socotită de-a valma.

Ar fi putut el să se căsătorească pe-acolo, prin lume, pe unde își prăsise banii. Și-ar fi fost mai bine. Însă locurile natale și amintirile cheamă întotdeauna omul, de oriunde ar fi.

Ioniță Cocorăl s-a întors în satul lui Cioflic, din Tătulești. A dărîmat toate vechiturile. În trei luni era casa gata. Lungă, format canton și învelită cu tablă galvanizată. A făcut garduri noi. A pus și cîrciumă. A cumpărat și douăzeci și cinci de pogoane de pămînt.

— Măi, al dracului mai e și ăsta al lui Cocorăl, Dumnezeule ! ! ! se mirau sătenii între ei, cu gura pînă la urechi.

— Nu vezi, frate, cumpără un colț din sat și ridică mereu la palate !

— Ăsta are bani, de-i întoarce cu furca !

— Ce stați să vorbiți ?

— Și noi îl credeam mort.

— Morții sînt mai ai dracului — Doamne, iartă-mă ! — decît viii.

— Și-adevărat, vorba veche. Dintr-un cal țigănesc, iese unul boieresc ! Ta-său hoț de cai, de nu-ți dai mucii pe el, și-ăsta cuprinde o lume.

— Eee-hee ! Nu știi, din oameni săraci ies copiii deștepți, cum din vinul prost iese oțetul tare.

— Mamăăă, Doamne !...

Ioniță Cocorăl s-a gîndit atunci să se căsătorească cu fata lui nea Florea Irimic, cu Marița. El o cunoștea de pe vremuri, de cînd era sărac și răbda de foame ca un cîine rebegit. De-atunci o iubea și pusese ochii pe ea. Și Florea i-o va da acum, cu toate că e fruntașul satului, fiindcă știe să prețuiască averea și-are idee cu ce greutate se face. Și cu timpul, Ioniță va ajunge și primar. Se poate altă viață mai frumoasă ca aceasta ?

Cea mai mare fală o simte cineva în satul lui cînd, plecat de jos, se întoarce pricopsit și ametește vechii cunoscuți cu ce-a putut să strîngă. Ioniță lua foc, crăpa de nerăbdare.

A luat atunci pe Ilie Bocănică, pe unchiul său, și-a plecat în peţit la Florea Irimic. Și lucrurile au mers de minune. Cum nici nu se aştepta el.

La o săptămînă după peţit, a urmat aşezămîntul. Și marţi după aşezămînt, au plecat la tîrguieli, la Slatina, să-și ia beteală, ladă, ghete de socrii, și ce le mai trebuie. Că duminică ce urmează, o să fie nunta.

Joi, n-au făcut bradul, cum se obișnuiește prin partea locului, că l-au luat de-a gata de la oraș. Din cauza aceasta n-a prea aflat lumea de nunta lor, decît în noaptea fedeleșului.

Ioniță era mulţumit că lua pe Mariţa, fiindcă avea tot pămîntul, mai bine de treizeci de pogoane, strîns tot la un loc, cărpător. Și e bun pămîntul lui nea Florea. Icră de pămînt.

CAPITOLUL IV

La fedeleș

1

Se înnoptase de-a binelea. Stelele erau risipite fără nici o socoteală pe sus, iar luceafărul de seară sta agăţat de coviltirul cerului, spre apus.

Cloșca își număra puii somnoroși, ce de-abia mai puteau să clipească din ochi și Rariţa răsturna voinicește brazde de întuneric prin cirmoaca văzduhului, azvîrlind din cînd în cînd cîte o stea spre Cioflic, ce se stingea pe la jumătatea drumului. Carul Mare se dăduse cu roţile în sus, ca un beţiv uitat într-un șanţ de tovarășii săi cheflii, și cel mic ridica prizărit costeliva Polară în vîrful proţapului, ce-și chiora și aceasta ochii spre fedeleș.

Alte constelaţii ședeau teancuri-teancuri, ca postăvurile în rafturile unei manufacturi. Și ca să nu se prăvălească tăria susului, Drumul Robilor își opintea grinzile, să sprijine toţi căpriorii cerului.

Deodată, negurile se despletiră și tigaia universului începu să albească peste tot. Răsărea luna, ce începu să

se ridice cu stelele în spinare, ca juncii cu paiele în coarne. Și pe urmă deveni albă, că se făcu lumină, de puteai să bagi pe urechile acului.

Acum luna e mare, cît o azimă de pîine și nici o mișcare nu mai face, luminînd toate cuprinsurile. Dar nu trecu mult și vîntul începu să împingă norii de la spate. Aceștia o ajung și-i sfîșie veșmintele. Ea se opune, strecurîndu-se furioasă printre nori, ca locomotiva prin tunel. Ei nu se lasă. Îi ridică fustele, dar luna se dă cu capul la fund prin întuneric, ca să scape.

O luptă disperată se încinge în adîncul cerului. Norii bolborosesc, se zgîrcesc, parcă au crampe. Alții, dezmeticindu-se, se retrag rușinați din fața lunii, parc-ar voi să-și ceară scuze.

Însă vîntul nu-i lasă. E la spatele lor și-i atinge cu biciul. Mare minune de n-o ploua în noptea aceasta!

Casa de-a făcut-o Ioniță Cocorăl, față de restul stîrcite de sărăcie, stă ca măgarul între oi, așa e de mare.

Acum, zopote pămîntul și duduie bătătura sub tălpile flăcăilor. Fedeleșul e în toi.

La poartă, te izbești de un țăran cu pantalonii făcuți din foaie de cort, care vinde alviță și gogoși, și argăseală de bragă.

Strigă adesea:

— Un franc bucata, pomana lui tata! Se vinde, se vinde!... Cum să nu se vîndă, dacă e cu brînză?...

Și la sfîrșit face o glumă:

— O, lume, nu mă năpădiți! cu toate că nimeni nu cumpără de la el.

Corîie și-a umflat beregățile și cîntă:

Leano, ce mai buze ai
Și nu știi cui să le dai!
Ale mele-s tot așa
Hai, să-ncepem dragostea!

D-aolică, Leano...
D-aolică, Lino,
Sărută-mă-n gură,
Dragă Lisăndrino!

— Dîgî-dîgî !... dăgă-dăgă... Scîrț-scîrț !... Hîrț-hîrț !... Pe lîngă drum, pe lîngă drum !... Pe lîngă vaci, pe lîngă vaci ! face cobza lui Bărzoi pe delături.

— Nu așa, mă Corîie ! îl opri un țăran cu fața mai neagră ca brazda proaspătă, sculîndu-se în picioare. Zi-mi tu mie p-ăla, mă, să mă ardă la ficați !... Of !... știi tu, baragladină : Foaie verde mărgărit, scoal, Safto, de la mormînt...

— Ce loncotești tu, mă izmenitule !? Ăsta e prea trist. Să zică unul vesel... P-ăla, Corîie :

Cine zice, puiul vine,
Are-un galben de la mine.
Cine zice a venit,
Îi dau salba de la gît,
Inelul din deștiu-ăl mic...

fu de părere un alt țăran, sfrijit de sărăcie și cu fața galbenă, parcă era fiert în lapte dulce.

O babă cu două coade pe spate, mai groase ca prazul, din acelea care te vîră într-un mărăciniș de rude cînd te dai în vorbă cu ele, dete semne c-ar dori p-ăla :

D-aolică, neică Dincă,
Geaba ai casă de sticlă
Și n-ai nici o ibovnică !
Neica șade-ntr-un bordei,
Și-are noaptea cîte trei...

— Fă Frichinoaio, dar n-ai gusturi proaste ! se miră altul mai tînăr o leacă, cu picioarele fuse-fuse, ce-nșiruia fără preget funii de fum prin țevile nasului.

Altul, hîrjîit rău de ani și uscat ulucă, îi înștiință c-ar fi bine, să-l cînte p-ăla :

Na, la maica, țîțili,
Cum dam tat-tău buzili...

— Nici ăla nu-i mai breaz ! își dete cu părerea un alt mesean, ce-avea gîtul așa de însetat după băutură, parcă i-l pomostise Dumnezeu numai cu nisip ars de soare.

— Dar care vrei tu, atunci, mă ? îl întrebă o altă muiere, tot slabă moartă, dar care făcea mai pe serioasa.

— Fă, nu sînt găini în satul ăsta, cîte cîntece sînt pe lume!

— Alege tu unul atunci.

— Ba comandă tu p-ăla, de-l cîntam noi odată.

— Ascultă, mă Căşcău, să nu-mi umbli cu d-ăstea, că eu nu pot să-ţi sufer toate bîzdîcurile tale. Ştii că ţin la tine, dar cînd te văd prost, mie mi-e scîrbă. Odată-mi vine!

— O, fă, nu te aprinde atîta, c-aşa e la petrecere...

— Zi-l, Corîie, p-ăla:

Foaie verde, măr creţesc,
Lasă-mă să pătimesc,
Că n-am ştiut să iubesc.
C-am avut un pui pe lume
Şi n-am ştiut cum se ţine.
Ins-acum de l-aş avea,
Numa' în braţe l-aş ţinea...

anunţă altă oaşcă de babă, tot dintr-alea, care zice în loc de bună ziua, cînd se întîlneşte cu alta:

— Ce mai faci? Sănătoasă?

— Sănătoasă!

— Sănătate?

— Sănătate să dea Dumnezeu!

— Mulţumim d-voastră!

— Nici ăla, dodă Vleaşco! se opuse unul mai tînăr, cu faţa în culoarea pielmului.

— Dar care vrei tu, doică?... Of, Doamne, cu tinerii ăştia, nu-ţi înticneşte nici să petreci!... Zi tu atunci, mă Cacovene, unul, să-ţi văd gusturile!

— Ba ziceţi d-voastră, că sînteţi mai bătrîni şi mai cu trecere!

— Păi bine, dar ale noastre nu vă plac, şi-ăi tineri fac nazuri...

— Să zică atunci p-ăla:

Foaie verde trei limbrici
Şi mai jos de bîrlibrici,
Uite-o, uite-o!... bine zici!

se amestecă altul cu urechile moi ca foile de lobodă.

— O nimerişi şi tu, mă Mindir, ca... nu ştiu ce să mai spun ! îl tachină o îmbucătură de muiere, cu nasul adus ca un plas de sanie.

— Ia nu te amesteca, mîrţînă bătrînă, în gusturile noastre ! o atinse cu vorba un ogar de flăcău.

— Ai dreptate ! spuse şi-o cuţitoaie de fată.

— Că bine ziceţi ! nu mai putu să rabde altă boldică de muiere.

— Ia-le cuţitele că să taie ! glumi şi-un sătean cu fruntea lucie de alamă şi cu ochii de cositor.

— Omoară-l, că puşcăria tot o faci ! asmuţiră cîţiva.

— Trage-i pe căpriorii spinării !

— Şi pe cosorobul capului ! îndrăzniră alţi doi, cu faţa ciuruită totuna de gloanţele vărsatului.

— Fire-ai al dracului, cu faşa de te-a înfăşat mă-ta !

— Ba tu să fii, cu troaca de te-a legănat !

Un bătrîn — ajuns la vîrsta cînd poate să zică în voie : „dacă mor acum, nu-mi pare rău, că sînt pe cîştig" — încearcă să facă pace. Altul, cu faţa cioplită rău de dinţii anilor, dete un chiot s-acopere tărăboiul.

Disperat — de-atîtea sîcîieli şi-ntorsături — bietul Corîie îşi înstrună dibla, ridică dreapta, parcă şi-ar fi luat zborul, şi-ncepu :

Foaie verde, ori ce-o fi,
Cît oi fi şi-oi mai trăi,
Militar n-oi mai iubi...

Şi se potoliră. Aşa l-e felul. Sînt foarte ambiţioşi la comandatul cîntecelor. S-au văzut şi omoruri. Să-l audă el la ureche, cîntîndu-i aparte, orcît de sărac ar fi.

— Merg şi banii mei !

Dar, după ce l-au comandat, nu-l mai ascultă unul. Se dau la vorbă şi pălăvresc cîte în lună şi-n soare, ca la chef :

— Nu mai bea aşa, Căşcău, c-o să-ţi pută mormîntul a rachiu !

— Aşa e bine ! Vreau să mor spirtuit gata, să nu mai putrezesc. Ia uite cum merge pe gît ! ... .

— Ba la mine nu prea merge, parcă e cu jujeu, şi-are crăci.

— Ce spui, Frichinoaio, ori el se strecoară pe beregăţi ca şarpele ?!

— Mai bem, fraţilor ?

— I-auzi vorbă ! Trebuie să bem înainte, că pînă acum, de-abia ne-am împuţit gura.

— Să bem, să se hîţîne bătătura...

— Fedeleşul !

— Nunta toată !

— Cînd o chiorăi broasca în noi, atunci să ne sculăm de la masă.

— Eu, cînd eram în anii mei, povesteşte altul, beam pînă dam cu deştiul. Şi ca să nu mi se suie damful la cap, luam cîte un pahar de untdelemn. Că ştiţi voi, untdelemnul e uşor şi stă pe deasupra. Face pod de gît şi nu se mai suie alcoolul la creieri.

— D-aia te-ai pricopsit, Căşcău !...

— Vleaşco, o simţi băutura cum merge pînă în călcîie ?

— O simt, Mindire, o simt. Dar tu ?

— Ce facem, fraţilor, întrebă Căşcău. De mîncat nu mai mîncăm ? O ţinem numai pe băutură ?

— După mine, mîncarea e fudulie. Băutura e ce e, răspunse Cocoveanu.

— Ia să facem curăţenie prin pahare, că vine Sf. Gheorghe !...

— Hai, mă Căşcău, cum o mai duci cu dragostea ? Că de băutură, nu mi-e frică cu tine !

— O duc bine, Mindir. Acum vorbesc cu d-ălea bătrîne, c-am văzut că d-ăle tinere ţi se strepezesc dinţii ca de mere acre.

— Aşa e ! Ai dreptate, mă. O fată tînără, pe mîna unui bătrîn, e ca o mîncare bună într-un stomac încuiat.

— Căşcău ăsta, pe vremuri, era hoţ rău. Fura fetele din pat, cum fură coţofana ouăle din cuib.

— Lasă, că şi-ăle bătrîne fac zeama bună !

Toate babele se mişcară.

— Nu, nu !... Nu e vorba de voi ! E vorba de găini, căută să le explice Mindir.

A cu picioarele ca beţele — fiindcă toţi cam înspre ea prîşneau, unde-o ştiau că trăieşte cu Gheorghe Căşcău — nu mai putu răbda :

— Ce-aveţi, mă ? Guturai la cap ? Şi ţie, mă Căşcău, nu-ţi tace leoarba de loc ! Ţi-a intrat în cap că ţin la tine ?

— Taci, fă !... Te iubesc ! Ce mai vrei ?... Stai să te pup !

— Fugi prăpădului de-aici, slutule !

— O, năpîrcă !... Nu-ţi place ?... Hai ?...

— Aba, mă Căşcău, o s-o iei de nevastă ?

— Păi a luat-o !

— Aş lua-o, bă, că e tînără, cum se vede, dar a ştirbit.

— Că bine zici ! Şi te dă de cazană, să-i pui dinţii.

— Şi măselele.

A cu picioarele ca beţele, de bucurie, comandă lui Corîie cîntecul şi, curios, toţi se lăsară moale :

Foaie verde, d-un bujor
Şi-am un bărbat băutor.
Mi-a băut nouă comori
Şi doi boi ca doi bujori.
Şi-aş mai bea, Gheorghe-aş
mai bea !
Într-o joi de dimineaţă,
Gheorghe cu nevasta-n piaţă.
Negustorii-l-ntreba :
„De vînzare-i nevasta ?“...

— Ia uite paciaura, zici că are gusturi proaste !

— Asta şi pe dracu-l zăpăceşte !

— În viaţa ei, credeţi c-a fost lemn bun ?

— Păi, dar acum !

— N-o vezi cu drăgălăul lîngă ea ?

— De, Coţoteico, găsiră ţeava pusă şi zor-nevoie, să te umfle ca pe un miel, cînd îl jupoi.

— Las-o, că nu se supără ! Ţine la tăvăleală...

Linei Coţoteica — cea cu picioarele ca beţele — i-a murit bărbatul acum o lună. Şi la o săptămînă, l-a şi luat pe Căşcău, cel cu gîtul însetat de băutură, parcă-l are mereu pomostit cu nisip ars de soare. Trăiesc în concubinaj. Întreg satul a rămas zăpăcit de-aşa nelegiuire.

— Barem să se fi zvîntat ţărîna pe mormîntul soţului ! Şi-unde pui, că era om bun răposatul.

— Ia bea, Coţoteico ! Ce te îmbufnaşi, fă, aşa ? Credeam că ştii mai mult de glumă ?

— Hei, și dacă nu mai bea, atîta pagubă în ciuperci. La fel, dacă nu vrea să mănînce ! Mai am eu un cal acasă, care nu pune gura pe fîn, parcă l-aș fi spălat cu săpun pe dinți.

— O fi iapă, mă ?

— Ia să terminăm o dată cu ăstea, că supărăm lumea ! Mai bine, să vă spun eu ce-am visat az-noapte. Se făcea că mă-nnămolisem într-o băltină de țuică și-i trăgeam cu pulpana hainei. Neam să dau de sătul !...

— Și iară și iară, să mai facem cîte o țigară ! — zise pe nas cel cu picioarele ca fusele, imitînd un popă beat.

Nae Găman, cotoierul, ce făcea pe chelnerul nunții, veni să le schimbe varza.

Era afumat binișor de băutură, dar se păstrase pentru mai tîrziu, cînd or termina mesenii de chefuit și s-o sparge tarbacaua. C-atunci e lumea lor !

— Mă Nae, varza asta parcă ai îndesat-o cu genunchiul în oală ! făcu mofturi cel cu fața în culoarea mălaiului.

— De, neică, așa e la nuntă, și mai ales la fedeleș, cînd mănîncă omul pe degeaba ! Parcă mîine, vă mai prind pe aici ? Să am eu necazuri. cîți ăți mai veni mîine ! Vă știu eu !

— Venim, bă hodorogule, c-asta e nuntă boierească și trăim bine ! Știm noi unde să dăm lovitura, îi răspunse ăl hîrjiit de ani și uscat ulucă, la lada cu gunoi.

Se întîmplă de multe ori, ca meseanul unei nunți, după ce-a mîncat gratis sîmbătă, la fedeleș, să nu-l mai prinzi duminică după cununie, cînd trebuie să mai mănînce o dată, și-apoi să-și desfacă legătura și să-și dea darul.

Și-aci bătea Nae Găman cu vorba. Strînse străchinile și le-aduse „fiertura", fără să le mai clătească sau să ia seama, de unde le-a ridicat.

Țăranii sfidează curajoși cele mai elementare prescripții de higienă. Mănîncă din aceeași strachină, beau din același pahar, și sug aceeași țîțînă de ulcior cu apă la cîmp.

Cînd nunta se face toamna tîrziu, în zilele cu brumă și ger, găsești altă caracteristică, „primenitul străchinilor".

Stai la masă în curte, la fedeleș, sub un frunzar și mănînci ciorbă de oaie. Fiertură, cum îi zic ei. Și-n timp

ce mănînci, vezi seul de pe deasupra străchinii cum se-ncheagă, de se face pod. Atunci, numai ce te pomenești cu cotoierul nunții, că ți-o ia de dinainte și fuge cu ea la bucătărie, de-o răstoarnă într-o bîjbă de oală mare, împrejmuită de foc. Și tot de aici, după ce-a deșertat-o, pune altă fiertură, însă caldă. Ți-a primenit-o. În aceeași oală se strîng toate resturile de pe mese și se primenesc pe loc.

Sosi și Ioniță Cocorăl, ginerele, însoțit de Stoica Chisamera, tot cotoier. Acesta cînd merge, face șontîc, șontîc, parcă pune la porumbi, iar cînd nu merge, face politică cu „opozanii". Așa le zice el celor din opoziție.

Corîie de-abia începuse cîntecul :

Foaie verde și-o cucută,
Am o mîndră, n-am o sută,
Dar mi-e dragă că m-ascultă.
Dacă nu m-ar asculta,
Ce mai bătaie i-aș da !...

Bărzoi, cînd văzu că sosește ginerele, întrerupse cîntecul și o dete în „mulți ani trăiască". Apoi își luă din cap căciula și făcînd-o șervet la repezeală, începu să se șteargă de năduşeală pe față cu ea, urînd :

— Să-ți fie de bine, cuconule I-onule !... Zău, așa, boaiarule ! Mînca-ți-aș moartea lu matale și zilele doașmanilor ! Să joacăm, boaiarule și la boatez ! și-și arătă din plin dinții lui albi de faraon.

Auzind de botez, cei de la mese începură să se miște cu înțeles.

Ginerele n-avea de unde să priceapă. Li se adresă, după ce-și mișcă de cîteva ori coporîia gîtului :

— Cinstiți meseni, cred că nu vă supărați, unde am să iau p-ăști doi lăutari, că-i cer flăcăii la joc. Tinerii, nu știți și d-voastră, au mai multe gusturi. Și vă aduc, în schimb, pe-ai lor...

La tot fedeleșul erau doar două bande. Prima, dibla lui Corîie și cobza lui Bărzoi, care înveselea masa. Iar în curte la joc, Cintilică, tot faraon, cu pruncul său, o colindeață neagră ca pămîntul uscat, ce se ițupia cu un contrabas spart și lung cît un sicriu, care la orice cîntec atît era în stare să zică : Oarc ! marc !... Au ! bau !... Au-au-bau ! Asta

era banda a doua, mai slabă la cîntece. Din cauza aceasta, toți o împingeau din ciur în dîrmon și nu-și mai găsea de loc acioala.

— Bine, ginerico !... Să-ți fie de bine ! Facem și ca dumneata. Cum să nu facem ! Ești fala satului nostru. Să-ți dea Dumnezeu, ce dorești ! aprobară și-i urară toți o dată.

— Un copil mai la repezeală ! mormăi Frichinoaia, dar așa de încet, încît de-abia se auzi singură. Și-ncepu să-și miște nervoasă prazul coadelor ei albe pe spate.

— Ce-ar fi, mă fraților, printre țuică și printre vin, pînă ne mai aduc ei alt rînd de fiertură, să-i tragem o zopodeală, un joc, ca să ne mai iasă damful din cap ? azvîrli la noroc ideea Gheorghe Cășcău, trăgînd cu ochiul spre Coțoteica lui.

— Că bine zici, mă !

— Stai, ginerico, că schimbi baragladinele la urmă ! Acum să ne cînte cîteși patru la joc.

— Gata, băieți ?...

— Gata !

— Haide !

— Sus !...

Se sculară cu toții de la mese și se încopceiară în horă, făcînd zid cu trupurile lor amestecate. Aleseră briul și începură să-l piseze, cînd bine, cînd rău.

Budulanele oamenilor mai scăpau tactul și greșeau măsura, dar femeile îl zobiau dereș, că le bălăncăneau sînii și le sfîrîiau călcîiele, îndesînd cu necaz și plăcere pietrele în pămînt.

Jucară mult timp, dar muți. Numai viorile chelălăiau. N-avea haz, lipsea ceva. Era ca un rîs pe înfundate, cum fac elevii pe sub bănci, cînd îi apucă.

Lina Coțoteica făcu porneala. Începu c-o voce tăioasă, ce-ți sfîșia timpanele și clară ca acioaia :

O, pe loc, pe loc, pe loc !
Să răsară busuioc.
Busuiocul fetelor,
Dragostea nevestelor...

Mai mestecă și îndesă puțin pietrele în pămînt cu bețele ei de picioare, și iar zise în ciuda tuturor, ca să-și verse focul :

O, pe loc, pe loc, pe loc !
C-aici mi-e bărbatul mort
Și-am să joc, să mi-l dezgrop !

Gheorghe Cășcău avea tot interesul să-i sară în ajutor :

Să pun picior pe picior,
Să m-alătur binișor.
Să pun picior pe cosiță,
Să m-alătur lîngă țîță.

Parcă turnară benzină, așa se aprinse și învioră hora. Jucau babele și bîstîciiau, cum se-nnimerea. Uitaseră anii, bătrînețele, sărăcia, nevoile și junghiurile. Erau toți o apă și-un pămînt.

De-ar ști baba că-s la joc,
Mi-ar face pielea cojoc ;
De-ar ști baba că-s aici,
Mi-ar face pielea opinci.

— S-a-ncins tărîța în ei ! își șoptiră lăutarii în glumă pe de margine.

Poftele se deschiseră repede. Începură mai toți, pe rînd, fiecare în felul lui, cum se pricepea :

Nu te uita la căciulă,
Ci te uită la făptură...
Nu te uita la opinci,
Că te pui de le mănînci...
Nu te uita la cojoc,
Ci te uită cum mai joc !...

Tîrziu, cînd se desprinseră din horă, erau toți năclăiți în nădușeli, parcă atunci ieșiseră din elești cu apă.

Pe cei bătrîni îi dureau pulpele așa de rău, de parcă îi bătuse cineva cu maiul pe ele. Iar babele, pe puțin două săptămîni au să zacă în urmă.

Se îndreptară spre mese și se făcu schimbul de lăutari. Pe sus norii roboteau pentru ploaie.

În afară de mesenii care formau lumea lor, mai erau la fedeleș crudiciunile, adică flăcăii și fetele mari.

Altă lume !

Flăcăii erau în cămăși și-n izmene, încinși cu bete și încălțați cu opinci și bocanci, fiindcă e noapte și nu se vede. Ziua s-ar schimba socoteala, s-ar primeni și ei.

Fetele sînt desculțe și cu buzele roșii. Cîteva și-au cojit cu pudră proastă și fețele, ce se frîng în cute cînd rîd. Sînt în fuste și-n zăvelci și pe cap poartă testemele sau batiste de nasuc. Cele mai slabe, au și ilice de lînă, că timpul e oarecum răcoros.

În alte sate, costumul național trage să moară, înecat în valul de maimuțăreli ce vine dinspre orașe. Aici se mai menține ceva, dar numai în zile de sărbătoare. Că în restul anului, găsești peste tot „capoade" și „combinezoane", în locul cămășilor de in și cînepă.

Ți-e mai mare mila, cînd vezi vreo fetișcană cu călcîile crăpate, că îmbracă rochia de *crêpe de Chine*, sau se luptă și uțupește ca porcul cu dovleacul, să-și învețe picioarele în pantofi cu tocurile mai înalte ca sticlele de șampanie.

Cele care introduc astfel de porturi opăcite de la oraș își primesc pedeapsa pe bună dreptate, că sînt în Cioflic destul fete mari, numite fie „Crepdeșîn", fie „Marchizet".

Sînt mulți tineri la fedeleș în seara aceasta. Au venit și mumăienii și vlăicenii și bărbălăienii. Ba uite o șleahtă chiar din Spineni, care e la o distanță bună, dincolo de-o luncă și-o troiță, c-ar scoate calul limba și l-ai face totuna de spume, de i-ai prinde mintea cu drumul.

S-au strîns așa de mulți aici, unde s-a spart mai devreme fedeleșul de la mireasă și toți au încărămbăiat-o încoa, spre casa ginerelui. Că de fapt, sîmbătă seara se fac două fedeleșe, unul la ginere și-altul la mireasă. Fiecare petrece izolat, că în noaptea aceasta n-au voie însurățeii nici să se vadă, nici să se întîlnească. Mireasa așteaptă liniștită la cuibul ei, pînă a doua zi, duminică dimineața, cînd va sosi ginerele cu surle și chiote. ca s-o ia.

În noaptea aceasta, la fedeleș la ginere, e atîta lume, că nu-ți poți trage sufletul. Geme curtea de-atîta mulțime.

Cînd se face hora la mijloc, mai rotundă ca cercurile de bute, lumea se înghesuie pînă lîngă garduri.

Atunci flăcăii se folosesc de înghesuială și strîng codanele în brațe, de crăone acestea ca broaștele în gura șerpilor. Apoi le iau pe sus și ele se pomenesc fie la paie, fie după magazii, sau în coșorea boilor. Că numai ce le-auzi, după ce flăcăul le-a trîntit fără milă la pămînt.

— Stăi dracului, mă, că mi-ai rupt mîna și mi-ai spart capul !... Stai, mă, că m-a băligat vaca !...

Cei mai tineri, care n-au vorbit de loc cu fetele, fac zîmbre din porumbi și din alte ascunzișuri, și nemaiputînd răbda, se pun să-i bată cu pietre, cu bolovani și cu cloțuri de cărămizi, cu ce nimeresc.

Cînd fata nu se lasă să fie dusă, că dă din mîini și din picioare, băiatul, fără vorbă multă, o ia la palme. Nimeni nu sare s-o scape. Ba se găsesc destui pe delături, să mai facă și glume în rîsul tuturor :

— Arde-o, Duță, că-i desculță !...

După ce s-a spart hora, flăcăii se strîng ciotură în jurul fetelor și încep să se lupte crunt cu ele, ca să le smulgă inelele din degete, pieptenii din păr și batistele de la brîu.

Mormolocii de copii nu le dau pace de loc. Le trec printre picioare, li se agață de haine. Își fac vînt să cadă, de-și icnesc mațele în ei și se joacă în cuprinsul horii, zbenguindu-se în toate felurile, cum nu-ți mai dă în gînd.

— Mă, voi veniți de la fedelești miresei... Hei, ce e pe acolo ? întreabă un flăcău cu ochii duși în fundul capului.

— Adică, ce-a fost, că s-a terminat, răspunse altul cu chef nu așa mare de vorbă.

— Crezi c-a fost mai breaz ? se grăbi să răspundă în locul lui un cocoloș de fată, mai spălăcită ca paiele treierate. A fost tot ca aici... Cam ce-ai putea găsi la o nuntă trezită și la doi însurăței odîrliți ?!

Și fata aceasta spălăcită rîse gogonet și repede, parc-ar fi dat nuca pe gheață.

— O, fă, nu da năgrabă ca porcul la boabe, că iestimp au să fete toate fetele mari ! încercă s-o potolească un văduv nu așa bătrîn, cu o voce aspră.

— Să vă spun eu cum a fost, se amestecă în vorbă și unul, Donțu, cu părul creț, care de cîte ori plouă în timpul legatului de porumbi, zice că se umple de aur.

— Hei, cum a fost, nea Donțule ? nu mai putu să rabde altă fată, care se cunoștea că are mare ciudă pe mireasă.

— Lasă-l, fă, să vorbească ! Nu trebuie niciodată să iei vorba din gura unui bătrîn ! îi dete sfat un flăcău cu hainele pline de păr, parcă se tăvălise cu cățeaua la paie.

— Uite cum a fost, își urmă Donțu vorba. Dar dați-mi pace ! Asta e nuntă înmoinată rău, ca zăpada pe la Mucenici. N-ar haz ! Dacă eu m-aș apuca acum, să mai mă joc de-a „baba-oarba" ca copiii, mi-ar mai sta ? Nu ! Așa și ăștia. Ce e trezit, e mucegăit. Vorbă limpede !

— Dar d-ta știi, nea Donțule, că ce e trezit e destupat ? glumi unul la repezeală.

Cea spălăcită își mai dete o dată nuca pe gheață :

— Bat-o focul ! Nuntă destupată !!! Dar știți că se brodește, ca... hî-hî-hî ! Așa o să-i meargă numele ! Nuntă destupată !!... Nuntă cu bucluc...

— Au pornit-o la drum șoldiu, cu ochii cîrpiți de somn.

— Și cînd s-or deștepta, au să cadă, să le troznească junghietura gîtului ! Ce bine o să-mi pară !

— O, că mult a fost, puțin a rămas. Mîine seară își vede Ioniță visul cu ochii. Și-avem despre ce să vorbim pînă la iarnă. Au să rîdă și dracii de ei ! Și gardurile, și toate buruienile...

— O să tragă cu tot neamul lor, și n-o să mai poată ieși din încurcătura asta.

— Și vedeți voi, mă fraților, n-a suflat unul că mireasa e borțoasă.

— Păi ce, sînt proști ? La toți le pare bine, că ăștia sînt oameni ai dracului ! Acri la suflet. Apoi pe Ioniță au toți necaz, că și-a făcut atîta avere, te miri de unde. Prea i-ar merge bine, dacă nu i s-ar întîmpla și una ca asta. Și știu că o să-l dea mult îndărăt întîmplarea aceasta !

— Cred și eu !

— Săracul !

— Ba, mai bine, să-l ia dracul !

— Să-l ia, fă, dar vezi tu, biserica spune să nu dorești niciodată răul altuia... Că uite, noi stăm aici ca nelegiuiții, și ne bucurăm de nenorocirea pe care o vedem cu ochii cum vine, în loc să strigăm cît ne-o ține gura, ca să audă și norii de pe sus.

— Fă-o tu, dacă te simți în stare !

— Nu eu, dar sînt atîția...
— Păi atunci, de ce vorbești ?
— Ca să se afle și el în treabă.
— Ce dracu, mă ? Nu ți-e rușine să-ți fie milă de ei, de niște oameni ai dracului ?...
— Lăsați-l că e un tont ! O vită încălțată !...
— Așa e !
— Cu pălăria în cap.
— Ba nu, că poartă căciulă.
— Dar fără cravată.

Zăpăcit de-atîtea vorbe, ce se izbeau în capul lui, milosul, cel cu părul încurcat și plin de paie, plecă. Își luă țiștireaua, să scape de nebuni.

Hohotele de rîs îl urmară cîtva.

— Nea Donțule, zise din nou cea cu mișcări iuți, să-ți spună Stavarache ce păți la fedeleșul Mariței. Și să rîdeți !...

— Păi, e și de rîs ! adăugă Stavarache. Stam pe marginea horii, ca aici. Numai ce mă pomenesc că mi se înpiedică picioarele de ceva ud și greu. M-aplec să văd. Aștia se uitau la mine. Și-unul din ei mă întreabă : „Ce e aia, mă Stavarache ?“ „Ia, o cîrpă udă“, zic eu. „Și ce te chiorăști atît pentru o cîrpă ?“ „Credeam că și-a pierdut mireasa curățeaua“, glumesc eu. Astora, atît le-a trebuit, că numaidecît aflară toți, cum că Stavarache a găsit prin țărînă „curățeaua“ miresei...

Toți hohotiră de rîs.

— Dar, mă Stavarache, pe Sandu lui Țulucă îl văzuși pe aici ? întrebă una din fete.

— Dar ce-ai cu el, fă ? Ori vrei să te pună bine și pe tine, ca pe Marița ?

— Hei, am pe dracu să te ia ! Întreb și eu așa, c-aș vrea să știu, dacă mai are nas să vină la nuntă. Că de la el a plecat toată buba.

— D-aia nu mai poate el ! Ce strică omul ?... A încercat, a mers. Și dac-a mers, gata, să intre în mănăstire și să se facă pustnic ?! Brava vouă, fă ! Faceți copii și noi sîntem de vină. Deștepte mai sînteți ! Parcă v-a mai fost capul la un trup de mătușă !

— Mă zăltatule, începuși să iei cîmpii ? Eu te-ntreb un lucru și tu-mi spui altul. Unde dai și unde crapă !

— Păi, dacă e așa, uite-l în parte-ailantă a horii ! Stă ca și noi pe demargine, și vorbește cu Fîța și Lișca, cu moașa și croitoreasa, fetele lui moș Nae Găman. Alea, care fac pe-ale dracului, de nu-și mai bagă nici părinții în seamă.

— Dar ce-o fi vorbind ?

— Asta-i treaba lor ! Poate tot ce-a vorbit și cu Mariţa, cu mireasa noastră, de-a lăsat-o borțoasă.

— Al dracului băiat, fără suflet !

— Ba nu-i al dracului de loc ! Așa trebuie să fie un flăcău, șmecher.

— Și unde pui, că pe el l-a mai șmecherit și cartea !

— Norocul omului ! Ce ? Vrei să i-l iei tu ?...

Un alt flăcău, ce purta ceas la brîu și de care era foarte mîndru, s-apropie de ei. Toți îl știau ce poartă în buzunar, că se grăbiră să-l întrebe :

— Cît ți-e ceasul, mă ?

— Zece și zece.

— Adică,... douăzeci ?

— Păi se poate să fie și ceasul douăzeci ?

— Nu se poate !

— Și eu tot așa am auzit.

— Stați să vă isplic eu. Ceasurile merg pîn-la doișpe. Și de-acolo, o iau de la început.

— Așa că ceasul ăstuia e bun de solniță, să pui sare în el. Sau să-mi dea mie doi lei, să i-l duc la Olt.

— Sau pe Vedea, că e mai aproape.

— Stați, mă ! s-amestecă Donțu, ca ăl mai bătrîn. Să vă spun eu după ceasul cerului, nu după fierul ăstuia. Parcă bătrînii noștri tot fiare d-ăstea au purtat prin pozînare ? Și ce bine au trăit !...

Toți se uitară în sus, dar nu văzură nimic. Luna, ca o babă la maslu, de-abia o bănuiai în dosul unor nori, ce peteceau cerul și care se mișcau cînd într-o parte, cînd într-alta, după direcția ce le-o da vîntul. Nici o stea nu mai nituia tăria. Pe la colțuri începu să fulgere și să tune înăbușit.

— Bă, au cîntat cocoșii o dată, dar mai e pînă la miezul nopții, zise Donțu.

— După ce văzuși, că tot cerul e acoperit ?

— Hei, asta-i șmecheria mea ! Din brodeală.

— Cît o fi, cît n-o mai fi, văd că vine ploaia, zise altul.
— Las-să vină, că pămîntul e jos şi noi asta aşteptăm.
— Ad-o, Doamne !... pupa-ţi-aş tălpile ! Dă drumul la sacalele tale, să se desfunde ogoarele, ca să pornim arăturile !
— Hai, să mergem acasă !
— Nu ţi-e bine ? Stai aici !
— Vrei să ne plouă ?
— Lasă, măcar să păgubim noi, dac-om pleca uzi !
— Nu vă fie frică, bă, c-auzi, partidul ăsta de vine are de gînd să căpriorească toată Rumânia.
— Cu ăla votăm !...

3

Tot de cu seară, sosiră la fedeleş Fiţa, moaşă şi Lişca, croitoreasă, fetele lui Nae Găman. Amîndouă se retraseră într-un colţ.

Ca doi parmaci stăteau acolo, fără să se prindă în nici o horă.

— Numai ţăranii fac treaba asta. Moartea noastră e dansul şi valsul.

Şi fără să vorbească cu vreun flăcău.

— Sînt inculţi şi sempli, soro, şi vorbesc numai murdării ca porcii. Nu fac ei de nasul nostru !...

Sînt cam la fel în alcătuirea lor sufletească.

— Cum e turcul şi pistolul. Tusea şi junghiul satului, aşa le zice Cioflicul.

Numai că Fiţa e mai gureşă, seamănă lui moş Nae Găman. Iar croitoreasa Lişca e mai tăcută, seamănă cu baba Rada.

Amîndouă şi-au mîzgălit feţele cu pudră groasă, s-o rîcîi cu mistria, care pe la tîmple s-a întărit şi-a început să cadă bucăţi, ca tencuiala de pe case.

Amîndouă au unghiile roşii, parcă sînt mîncate de cîini, şi lustruite, de-ai putea să te dai cu sania pe ele. După cum toţ amîndouă poartă pălării. Moaşa Fiţa poartă o pălărie cărămizie, în forma unui blid de pisat usturoi, iar croitoreasa Lişca, una mare cît mănăstirea ţigănească şi pusă ca oala în gard.

În mîini, fiecare ține strîns cîte-o geantă tocită de toval și sînt îmbrăcate în aceeași croială de rochii. Una aduce în culoare cu foile de tufă, toamna cînd dă bruma, iar alta cu pielea de brotac, primăvara, cînd iese colțul ierbii. Și tot amîndouă sînt moarte „de gelozie și de sentimente", cum zic ele.

Croitoreasa Lișca are acum un buboi după ceafă, care-o face să stea țeapănă ca lupul.

Fîța a învățat școala de moașe, iar Lișca a făcut ucenicia de croitoreasă, în timp ce moș Găman avea servici la București, pentru ca la urmă să nu-l mai bage în seamă, că s-a întîmplat de e și el „tot encult".

Cum Nae umbla pe-atunci numai cheaol și tulbure la cap, fetele — nefiind ținute din scurt — au început să umble pe delături, destrăbălîndu-se repede.

Fecioria, nu prea țin ele așa bine minte cînd, dar în orice caz și-au pierdut-o tot în noroiul Bucureștiului, cum și-a pierdut Sinan Pașa dinții la Călugăreni. Așa că sînt domnișoare numai pe plicul scrisorilor.

De fapt, au vorbit mai mult cu d-ăi bătrîni, cu d-ăi știrbi, fiindcă au mai multe parale și mai multă experiență.

Cîteodată, făceau chiar glume pe socoteala lor ;

— Pune-i tu dantura, Fîțo, că-l iubesc eu !

Pe cei tineri, îi brufuiau repede, că nu au bani. Cînd da bietul om să se „înfige", ele îl luau la rost :

— Stai, mă, să discutăm o logică ! Tu vrei să atentezi la pudoarea noastră ? Termin-o, domnule !

Ceva mai tîrziu, sosi la fedeleș și Sandu Țulucă. Cum văzu p-ăle două — el le zice „capre solidare" — se îndreptă într-acolo.

După ce deteră noroc, băgînd de seamă că Lișca stă nemișcată, o întrebă :

— Ce stai, fă, așa țeapănă ca un pleter de la gard ?

— De ce rîzi de mine, Șandule ? reuși croitoreasa Lișca să rostească aceste cuvinte, mai uscate ca perele orzatice. Ce-mi dorești tu mie, să-ți dea Dumnezeu ție !

— Eu nu rîd, Lișco, de tine, deși singurul animal care rîde e omul. Că, de pildă, boul își rumegă golul și urîtul din capul lui.

— Și-atunci tu trebuie să rîzi pentru tot restul de animale, adică pentru toți boii ?

— Ba pentru toate vacile, fă !

— Ai trecut prin școală, mă Țulucă, la fel ca un cîine prin apă. Cartea ți-a intrat pe-o ureche și ți-a ieșit pe alta.

— Așa e bine, Lișco ! Cultura e ce rămîne, după ce-ai uitat tot. Așa a zis paradoxalul Herriot.

— Ești cel mai prost după glob ! Ți-o spun eu verde în față.

— Nu face nimic, Lișco ! Asta e părerea ta. E o chestie relativă, o chestie de gust. Momentul e măsura tuturor lucrurilor, nu omul, cum zicea odată Protagoras. Și astăzi, fă, nici o știință nu e exactă, dar o părere de-a ta. Nici chiar matematica, neică. Unul și cu unul fac doi. Dar unul și cu una fac trei și chiar patru, depinde cum e bună de prăsilă. Tu ce crezi, Lișco ? Eu și cu tine, adică unul și cu una, cît o să facem ?... Știi, fă, adunarea ?

Biata Lișca nu mai răspunse. Vorbise prea mult. Parc-a si obosit ! Intră în discuție Fîța, moașa. Ei îi place să vorbească și să lozească orice. E ta-său leită.

— Ooo, mă Sandule ! Prea o luași repede ! Și știi, că ea nu prea știe de glumă ! N-are nici cultura noastră. Și-apoi, niciodată să nu bagi o domnișoară dintr-odată în viteză. Doar ești cavaler, ce dracu !... Vin să te sărut, ca să-ți schimb gîndurile !... Hai, vino, mă, nu fi prost, că pe urmă am să-ți spun eu și altceva !... Vino !

— Nu vin, fă !... Sărutul unei femei sau fete de azi e o poliță intrată în conversiune.

— Cum, nu mai ai încredere în sexul frumos ?

— Nu !

— De ce ?

— Femeia cu un singur om se poartă bine în viață și acela e copilul ei. Așa a zis cineva.

— Păi atunci, frate dragă, nu cunoști femeia.

— Poate ! Femeia dac-o iubești, n-o mai cunoști, iar dac-o cunoști, n-o mai iubești. Așa a zis altcineva.

— Hai s-o terminăm cu astea, Sandule !

— Bine-ar fi Fîțo, c-altminteri n-o mai isprăvim ! Părerile sînt ca și cuiele, a zis tot cineva. De ce le bați deasupra, d-aia se duc mai la fund. Iar pe oameni, cum

spunea Epictet, nu-i supără lucrurile, ci părerea lor despre lucruri.

Sandu Ţulucă e ţicnit bine, mai ales cînd vorbeşte cu cele două „capre solidare", mîzgălite şi ele de puţină carte.

Lişca stă tot ţeapănă, parcă împuşcă steaua polară şi frămîntă nervoasă un săculeţe de mănuşă, dînd-o dintr-o mînă într-alta. Fîţa, moaşa, fără cine ştie ce motiv, rîde. Cînd ai dinţi de aur şi buze făcute cu roşu, îţi vine să rîzi într-una !

Ţulucă aprinse o ţigare şi începu să scoată deodată fum, şi pe nas şi pe gură, parcă îi luase stomacul foc.

Pe urmă le întreabă :

— Hei, atunci ce mai faceţi voi ?

— Facem... mersi, bine !

— Dar lăsaţi-l dracului de „mersi bine !" Vorba asta o aud pe toate drumurile. Vreau să ştiu cu ce vă ocupaţi seara, că aş vrea să vă calc pragul într-o noapte.

Răspunse tot Fîţa. Lişca era ocupată. Nu împuşcase încă steaua polară de pe cer.

— Ce să facem, mă Sandule ? Sîntem şi noi prinse cu lucrul. Iar timpul liber ni-l omorîm cu cititul.

— Aaa, vasăzică şi citiţi ? Şi ce citiţi, mă neică ?

— Hei, ce ne cade şi nouă în mînă ! *Visul Maicii Domnului, Epistolia, Sfîntul Sisoie...*

— Numai atît ?

— Vreo carte de vise, de semne, de haiduci...

— Dar din Eminescu n-aţi citit nimic ? Că vi l-aş aduce eu într-o seară, ca să-mi fac drum pe la voi.

— Din cine ? Din Iminescu ?... N-am citit nimic... A, ba, da, stai. Am citit o groază de poezii...

— Care din ele ?

— Aşa bine nu ţin minte, că are multe de tot. Dar ştiu despre el, c-a iubit, pînă a înnebunit.

— Care soro ? Aaa, da-da-da !... O fi ăla de suferea de gelozii ? se amestecă în vorbă şi Lişca, pentru a arăta că şi ea e citită, şi începu să strănute, că buboiul o luase şi cu guturai !

— Apciu !... ap-ciu !...

— Să-ţi dea Dumnezeu ce n-ai, unul cu căciulă şi nădragi, că e mai bun decît o turmă de oi şi-o cireadă de vaci ! îi ură Ţulucă.

Lișca nu mulțumi. Însă Fîța îl sprijini iar cu vorba :

— Șoltic ești, mă Sandule ! Pe-ntreaga Ioropă nu găsești altul ca tine ! Parcă spuneai odată, că nu-ți plac ăi de fac dragoste, pîn-le albesc ochii ?

— Păi să știi tu, fă, că nu-mi plac !

— Dacă e așa, atunci de ce urași soră-mi dragoste ? Vrei să te dai pe lîngă ea ?

— Ia, termin-o ! Hai să schimbăm discuția !

— Și de ce-i fi vrînd să mai vorbim ? Aaa, stai, că uitam !... Bine că mi-adusei aminte !... Ți-ai găsit, mă Sandule, servici ?

— Păi l-a pierdut cineva, ca să-l găsesc eu ?

— Nu, mă, vorbesc serios ! Nu glumesc ! Te-ntreb, fiindcă știu eu unul... Uite, că nu-i vine să creadă !

— Știi, pe dracu să te ia !

— Ascultă, mă, cînd îți spun eu, îți spun !

— În ce loc ? se lăsă înșelat Țulucă.

— Te duci la poștă și ții limba scoasă lîngă ușă, ca să ude timbrele ăi de au nevoie.

— Fă pîrlit-o, ar trebui acum să te-njur, de ce știu eu !... Dacă faci spirite, să mă slăbești cu d-ăstea ieftine ca stamba și tocite ca dinții mă-ti. Mie îmi place să fii inteligentă, nu cap sec ca tigva cînd o dai pe coastă devale.

— Albastră e viața ! încercă să-l compătimească Fîța, fără să ia în seamă insultele ce i le adusese.

— Nu e bleomarenă, soro ? încercă să-l batjocorească și Lișca, crezînd în capul ei c-a spus mare lucru.

— Hm ! ietă și la asta ! Fă, dar goale mai sînteți la gleavă ! Eu vă credeam mai deștepte !...

Una își mișcă protapul gîtului în altă direcție, iar cealaltă își răzghină și mai mult gura, ca să zică :

— Hei, Țulucă, ce impresie ai despre nunta ăstora ?

— N-am, Fîțo, nici o impresie pînă acum.

— Faci tu pe șmecherul, dar trebuie să ai vreuna. Hai, spune, zău ! Nu mai sta ! Mult aș vrea să te aud ! Nu ții tu la mine ?

— Nu țin !

— De ce ?

— De cînd mi-a năpîrlit sufletul, am rămas c-un beteșug.

— Care ?

— Sînt chel de sentimente.
— Minți !
— Minciuna e antrenamentul imaginației.
— Iar ai început, Sandule, să te opăcești ?

Vreo cîțiva cîini s-auziră dîndu-se prin fundul grădinilor. Nu lăsau în pace flăcăii și fetele mari să facă dragoste pe-acolo. Arcada cerului începu să se jupoaie de amnarul fulgerelor.

Lișca iar își mișcă proțapul gîtului în altă direcție. Avea de gînd să nenorocească tot firmamentul.

Fîța iar simți viermele curiozității, că-i roade amarnic în inimă. Dorea din tot sufletul să afle ceva despre cei înșurați, fiindcă ea trăsese nădejde că Ioniță o va peți la sigur, încă de cînd sosise în Cioflic.

„Am servici, sînt și cultă... Ce mai așteaptă ?“ își făcea ea socoteala.

De aceea, avea acum o ură grozavă pe Marița, care i-a împiedicat soarta, ieșindu-i în cale. Și tot de aceea, simpatizează ea pe Țulucă și-i sufere toate mofturile, numai fiindcă și-a bătut joc de biata mireasă.

Se pregăti din nou să-l întrebe, dar o luă mai pe departe:

— Ce ai, mă Sandule, de ești așa mahmur ? Ești pesimist ?

— Ba nu, sînt croitoreasă.

Așa a zis Lișca acum cîțiva ani, cînd a întrebat-o Țulucă aproape cu aceleași vorbe.

— Iar începi să glumești, mă Sandule ?

— Cei care glumesc, a zis Shakespeare, ajung adesea proroci.

— Și mai dă-le dracului de aiureli !

— Omul face metafizică, cum respiră, fără să vrea și fără să bănuie, a zis Meyerson.

— Ești un prost ! interveni de data aceasta și Lișca, „pesimista“, nemaiputînd să rabde.

— Orice definiție e periculoasă. Scrie în Digeste.

— Hai, fă, că n-o mai terminăm cu ăsta.

— Săgețile nebunului se sfîrșesc iute, a zis tot Shakespeare.

— E nebun, Fîțo !

— Mai bine un nebun cuminte, decît un înţelept nerod, a zis, Lişco, tot autorul lui Hamlet...

Croitoreasa vru să plece. Moaşa ar fi plecat şi ea, dar, cum viermele n-o slăbia, mai încercă :

— Ia spune, mă Sandule, cum ai făcut cînd ţi-ai bătut joc de Mariţa asta ? O mireasă avem şi noi, ce dracu !

Nici un răspuns.

— Crezi c-o să trăiască bine în viaţă toanta asta ? continuă Fîţa, tot acru. O să fie vai de capul ei ! E o bleoată. Mă mir de Ioniţă ce-a găsit, că mai erau fete în sat !... Bine ai făcut, mă Sandule, că ţi-ai bătut joc de ea !... Să ştii că am să-ţi fac cinste. O cinste ca la mama ei, din toată sărăcia mea. Cînd am auzit, parcă m-am răcorit la inimă.

Aceeaşi tăcere.

O lăsă mai domol :

— Eu cred că n-o-mplinesc bine ! Să ştiţi voi, ori se omoară, ori divorţează...

— Şi ce, fă, dacă divorţează ? se îndură să răspundă Ţulucă. Asta e şi cu tine !...

Apoi, îi dete drumul :

— Femeile romane ajunseră într-un timp să numere anii după numărul bărbaţilor, nu după numărul consulilor... Eu chiar lucrez la o carte în privinţa asta. Şi cer o căsătorie pe-ncercate, o căsătorie de probă. Azi, cele mai multe divorţuri sînt cauzate de obişnuitele nepotriviri de caracter. Avocaţii numai treaba asta ştiu. Ca să terminăm odată c-o astfel de comedie, să ne căsătorim, nene, cu termen. La ofiţerul stării civile, să zici : „O iau de nevastă pe două luni sau pe trei", după apreciere. Iar cînd se expiră termenul şi-ţi mai convine, prelungeşti contractul. Dacă nu-ţi mai convine, să-i dai drumul cu aceeaşi uşurinţă cu care îţi scoţi batista din buzunar. Şi ea să fie slobodă, să-şi aleagă altul. Şi tu la fel. Nu aşa, cum se obişnuieşte : „Mă leg de bună voie pentru o viaţă întreagă". Nu e ridicol ? Cum să hotărăsc eu pentru toată viaţa, cînd nu sînt sigur nici pentru ziua de mîine ?... E cît se poate de ridicol ! Prea lucrăm cu veşnicii în secolul atîtor nesiguranţe.

— Lasă ăstea, mă Sandule ! îl rugă din nou Fîţa. Eu

aș vrea să știu, ce e în sufletul tău... Îți pare bine de ce-ai făcut cu Marița, sau îți pare rău ? Eu cred că mai degrabă îți pare bine, c-ai făcut o faptă cumsecade... Nu vrei să spui, Sandule ? N-auzi ?... La ce te gîndești, mă omule ?

— Mă gîndesc, Fîțo, că ce bine ar fi, dacă toți parmacii de prin garduri, printr-o minune de sus, s-ar preface în clondire de țuică. Că uite de ce...

Și iar îi dete drumul :

— Eu cred că cel ce-a inventat țuica a făcut bine omenirii mai mult decît Newton, cu legea gravitației universale a lui. Cînd ești necăjit, ce-ți folosește legea lui Newton ? Nimic ! Pămîntul merge tot cum știe el, pe orbita lui, și de cunoști legea și de n-o cunoști... Pe cînd o litră de țuică ! ? !... Hei, vezi, Fîțo, o litră de țuică face mult atunci ! Beția, fă, e sîmburile vieții. Aci stau înghesuite toate învățăturile și toate filozofiile lumii. În ea se rezolvă orice problemă și se înăbușă orice durere. Ea e balsamul oricărei nevoi și suferințe. Pentru oamenii nenorociți, ea e indispensabilă ca și aerul. Decît să te turmenteze necazul, mai bine alcoolul. De alcool și ameteală au nevoie numai cei din muncile iadului, nu și cei ce se desfată în poienele înverzite ale raiului... Și să-ți mai spun, fă, ceva. Băutura e cea mai mare academie a vieții, fiindcă te apropie de întuneric, de beznă, de neant. Neantul, care e ființa cea mai inteligentă posibilă, fiindcă tace și nu se mișcă, pentru că orice mișcare și orice vorbă e o prostie de zdrăngăne... Lucrurile acestea, Fîțo, se primesc nerumegate, fără să le mai cîntărești în tiriziile rațiunii...

De-atîta porneală, Sandu Țulucă se pomeni recitînd un fragment dintr-o poezie, reminiscență din clasele primare :

Decît s-alungi zadarul, mai bine-ai asculta,
Ai soarbe picătura și lume-ar fi a ta...

— Vasăzică, ți-ar trebui o litră de țuică ? rezumă prozaic Fîța, că nu pricepuse nimic. Cu alte cuvinte, la asta te gîndeai tu, Sandule ?

— Ba mai mă gîndeam, Fîțo, că ce bine și-ar fi gospodărit Dumnezeu lucrurile, dacă toate dedesubturile și tainele acestei vieți le-ar fi dat în vileag chiar El, cu mîna lui. Să nu mai fi lăsat pe om să-și bată capul, scormonind după ele în zadar, ca să găsească la o mie de ani o fărîmă de adevăr. Să fi atîrnat, de pildă, de fiecare pom cîte un

capitol pe plăci de piatră, iar tu, om, să te plimbi acum prin pădure cu mîinile la spate și să citești cîte ceva. Apoi să treci mai departe. Păsările să-ți cînte. Cînd însetezi, să te adăpi de la izvoare. Ce bine ar fi fost !... Pe cînd așa, ce să faci tu, prăpădit de om, cu două gogoși de ochi, în fața acestui univers ?... Aa, da ! Ar mai fi mers treaba, dacă fiecare celulă din tine ar vedea, ar simți și-ar judeca !...

— Hai, Fîțo, acasă !... Nu vezi, soro, că ăsta e bolnav de aiureală ? zise destul de practic Lișca, croitoreasa.

Poate că ar mai fi tărăgănat ele la vorbă, dacă în timpul acela nu s-ar fi apropiat Nae Găman de ei.

Cele două „capre solidare", cum văzură pe tatăl lor, se puseră pe fugă, parc-ar fi văzut pe necuratul.

4

Moș Nae se amețise binișor. Se cunoștea după picioare, că nu prea vreau să-l mai asculte. Aci doreau să meargă spre ăis, aci o încărăm băiau spre ceă.

— Ce-ți pasă, Moș Nae ! îi zise Sandu Țulucă. Mîncași și te umflași în burtă ca un pătul de porumbi toamna, și la mine de loc nu te gîndiși. Adevărat, cu gîndul în sat, te culci seara nemîncat.

— Cum, n-ai mîncat nimic, Sandule ?

— Ba am mîncat, moșule, că bine zici !... Am mîncat tărîțe prăjite, puse în scobitori, și apă felul doi.

— Și zici că ți-e foame ?

— Dacă nu mă crezi, ia taci !... Zău, ia taci, moș Nae !... Nu glumesc... Taci, te rog !...

Tăcură și ascultară.

— Cîntă ăștia, dar ai auzit cum îmi chiorăie mațele, mai tare de cum chiorăie primăvara coropișnițele prin lacuri.

— Și e rea foamea, Sandule ?

— Parcă dumneata n-o știi, nea Nae, sau vrei să rîzi de mine ?

— Lasă, taică, c-o știu eu ! M-am luptat șaptezeci de ani cu ea. O cunosc pînă în pînzele albe.

— Păi atunci, de ce mă sîcîi atît și nu pricepi ? Ești cotoier la nunta ăstora. Case îmbelșugate sînt în amîndouă părțile. Noi sîntem prieteni. De dumneata nu mi-e rușine.

N-ar fi păcat să n-apuc și eu din pomana lor ? Ia fă-te că dai de-o parte vreo sticlă de țuică și cîteva de vin ! Poate și ceva gustare... Ții la ei ?

— Cum să nu !... Ca rața la boboci, glumi Găman.

— Păi atunci, ce mai aștepți ? N-ai tors pe ei, ca să te coste. N-ai băgat în plug cu ei, ca să n-o mai termini. Astăseară și mîine mai ești cotoier. Poimîne, îți dă cu genunchiul în spate și nu te mai bagă în seamă... Atunci ?

— Bine, Sandule !... Du-te și m-așteaptă la părul Fusăroii. Stai jos acolo, că vin numaidecît. Și ți-aduc și țuică, și vin, și mîncare.

— Să nu mă păcălești, moș Nae, că astăseară n-am chef de glumă.

— Mă neică, uită-te în ochii mei ! Îmi știi pandaliile. Cu toate astea, am și eu cîteodată timpul meu, cînd sînt om cumsecade. Ce ți-am spus acum, e sfînt !

— Bine !

Sandu Țulucă o luă încet, agale, spre poartă. Ocoli două case și ieși la cîmp. Mai merse puțin, și ajunse la părul Fusăroii.

Era la o bătaie de pușcă.

Stătu jos, rezemîndu-și spinarea de trunchiul părului. Norii bolboroseau pe sus înfundat, ca apele prin ponoare. Cîte o spangă de fulger fîlfîia pe întuneric. Atmosfera era așa de încărcată, de-o simțeai cum te apasă pe umeri și-n moalele capului. Cînd dai s-o respiri, aveai impresia c-ai prins gardin pe gît de ceva material și tare.

Își puse mîna la falcă și așteaptă. Nu gîndea absolut la nimic. După puțin timp, nici atît, cît ai mînca o pită de la subsuoară, auzi ceva mîșuind la spate. Întoarse capul. Era Nae Găman.

Adusese un kilogram de țuică, trei de vin, o rață friptă și-o pîine din aceea bună de plocon, mînjită cu gălbenuș de ou pe deasupra, s-o mănînci colea pe burtă goală, să simți că trăiești. Le dăduse după mînă.

Lui Sandu Țulucă, cînd le văzu, odată i se schimbară gîndurile. Sări în sus de bucurie și pupă moșneagul.

— Stai ici, moșule, că pentru d-voastră mai ține Dumnezeu pămîntul ! Ce inimă de aur ai ! Stai, să te mai pup o dată. Să-ți dea sfîntul moarte fără canun, că de viață nu mai duci dorul !... Bea și dumneata !

— Beau, Sandule, beau, că pînă acum mai pot duce paharul la gură. Cînd nu l-oi mai putea duce, alivanta la rai cu cerga-n cap !... Norocire bună !... Și să știi, mă băiete, că țin la tine ca la copilul meu. Îmi place, că ești la șmecherie. Parc-ai fi făcut de mine ! Așa eram eu odată ! Să mă fi văzut !... Uite aici, la păru-ăst-al Fusăroii, cîte mîndre n-am pus eu pe-o dungă, n-am păr în cap ! Dar, băiete, așa se petrec lumile, parcă te-ai spăla pe mîini... Că d-asta mi-e mie necaz, mă Sandule. Cînd Dumnezeu ia puterea unui om, să-l ia cu totul. Să nu-l mai lase omorît de gînduri, de amintiri și de păreri de rău. De ce mai sînt eu bun acum, dacă nu pot să mai iubesc ? Numai să mănînc și să mă culc ? Nu-mi vine la socoteală !... Mă băiete, dac-ar avea suflet, nu numai pomii, dar și norii de pe sus ar plînge, cînd mă gîndesc la timpurile din tinerețe. Eu am fost sărac, mă, dar mi-am trăit viața. Și-aci e tot sicretul ! Să știi să ți-o trăiești... Păi, pe la fedeleșe d-ăstea, cîte mîndre nu-nvîrteam !... Acum nu mai merge !

Moșul, de duioșia acestor amintiri, era gata-gata să zobească și ceva lacrămi. Începu să cînte pe o melodie dulce, bătrînească :

Foaie verde foi de praz,
Te-am așteptat la pîrleaz,
Dar cățelul tău cel breaz,
Foaie verde de trei muște,
S-a repezit să mă muște.
Am dat fuga prin urzici,
Pîn-am nimerit aici.
Și-am zis verde fir mohor,
Strînge-mă-n brațe cu dor !
Eu să-i dau o sărutare,
Sau să-mi scarpin a spinare ?...

Tăcu, se uită spre cer și începu altul :

Foaie verde fir mărar,
Sînt fecior de măcelar.
Căciulă de miel bîrsan,
Cămașă pe dinafar,
Am și ceas la pozînar,
De nimenea n-am abar !

— Dar ia, nea Nae, că mai mult vorbești și cînți, decît bei și mînînci !

— Lasă, neică, am eu timp de toate ! Ălor de la nuntă le spusei că am cam terminat-o cu treaba. Mă cred plecat acasă. Avem, mînca-l-ar moșul, destul timp de vorbă și de băutură. De ploaie nu mi-e frică. Poa-să vie și cu foc ! Cine m-a îmbătrînit ?... Să am eu bani, cîte ploi m-au plouat, aș cumpăra o împărăție. O cunosc ca pe alba.

Zdrang — zdrang — zdrang ! se dîrdîiră podinele văzduhului.

Lic — lic — lic ! se luminară întinderile.

Lic — lic !... Trosc !... Bau ! își înfipse un trăznet săgeata prin apropiere.

Alte fulgere năvădiră cerul. Unele aduse, în formă de paranteze și de semne de întrebare, măreau și mai mult tainele și misterul nopții.

Se puse vîntul. Un vînt puternic, de-ndoia copacii la pămînt, c-ar fi fost în stare să ia și țestele de pămînt din vatră. Pe urmă se opri.

Se puse ploaia. Și răpăia acum, ca pe fundul unei pălării de paie. Picăturile veneau așa de mari, că-ți lăsau urme pe față cînd te izbeau. În drumul lor spre pămînt, la lumina fulgerelor, păreau sîrme de oțel, ce zăbreleau cuprinsurile.

Se sculară și dădură fuga. Găsiră adăpost într-o casă părăsită, vecină cu nunta.

Se udaseră ceva. Începură iar să bea. Găman, fără să țină seama de ploaie, se duse de mai luă cîteva sticle de vin, ce le pitise devreme prin buruieni, că numai cotoier prost n-a fost în viața lui.

— Ia de bea, Sănducule, și să-mi spui cum ai făcut, de ne-ai înșelat mireasa.

— Treaba asta n-o fac, nea Nae, că nu e timpul ! Las-o pentru altădată ! E mai bine așa. Dumneata ce crezi ?

— Bine, nepoate ! Las-o, fiindcă văd că nu-ți place. Atunci, uite ce vreau eu să spun. Să nu te însori, mă neică, niciodată. Că nu e nici o pricoapsă. Ia pildă de la mine. M-am însurat și-am făcut o turmă de copii, o turmă de jarcaleți, de nici numărul nu li-l mai știu bine. Cît au fost mici, mi-au mîncat urechile. Iar acum, dacă s-au mărit, cînd să am și eu o mulțumire de pe urma lor, nici

nu mă bagă în seamă. Nu văzuși adineaori, cînd mă văzură fetele mele, Fîța și Lișca ? Parcă văzură pe dracu ! O luară din loc... Și cît de mult aș fi vrut să vorbesc cu ele ! Inima de părinte, tot inimă de părinte ! Aveam de gînd să le întreb eu de vorbă, și să le iert. Cînd colo ? De !... Dar Dumnezeu e sus și-o să le dea după gînd. Treaba lor ! Eu nu le blestem. I-am spus-o și babei : „O, fă, ce atîta zarvă, dacă nu vor să vorbească și li-e rușine cu noi ? Nu șchioapătă calul de ureche ?“... Așa, Sănducul lui neica, să nu te căsătorești de loc !

— N-am să mă căsătoresc, moș Nae.

— Vin să te pup !

— Stai, să te pup întîi eu pe dumneata !

— Norocire bună !

— Să dea Dumnezeu !...

Fulgerele le luminau calea, dusă și întoarsă, de la gură la sticlă.

După vr-un ceas și ceva de ploaie, pămîntul se desfundase, că ți se îngropau picioarele prin porumbiști, pînă dincolo de glezne. Și pocneau cînd vreai să le scoți, ca dopurile de la sticlele cu șampanie.

Ei erau tot la datorie. Băutura era cam pe terminate. Începură să nu se mai înțeleagă :

— Hai să mai bem, moșule !

— Numai să mai avem ce !

— Vezi d-ta, nea Nae, eu cînd m-apuc să beau, mă-mbăt de jos în sus, adică de la picioare spre cap. Și asta, numai din cauză că nu sînt patruped. Dumneata cum ești ?

— Nu te-nțeleg, Sandule. Nu-ți cunosc limba.

— Parcă eu, dacă mă-nțeleg, cîștig ceva ?

Sandu Țulucă tăcu puțin, pe urmă iar începu :

— Vezi, moșule, cît de fericiți sîntem noi acum ! Și mîine, cine știe ce necazuri și nenorociri ne pîndesc !

— Ce să-i faci, Sandule, așa e viața ! Fericirea e iute, ca trinurile accelerate. E și mai scumpă. Pe cînd nenorocirea merge încet, ca unul de marfă. Și e lungă tot ca el. E mai ieftină.

— Mi-am pierdut busola de tot, nea Nae.

— Ce e aia, nepoate ?

— M-am îmbătat.

— Nu mai bea atunci !

Sandu Ţulucă dete să se scoale. Reuşi, dar îşi schimba picioarele des-des. Dete să iasă şi afară, dar nu putu. Se mulţumi doar să ocolească şi să bănănăie prin lăuntru.

Găman îl întrebă :

— Ce faci, nepoate ?

— Hei, ce să fac !... Prind peşte pe vine.

Ploaia se oprise. Norii se spărgăluiseră şi bolovăniseră pe cer. Se uita să iasă luna dintre ei.

Şi Ţulucă începu să vorbească singur :

— La oamenii nenorociţi, centrul de greutate al vieţii s-a mutat din cap în stomac...

Se împiedică d-un cloţ de cărămidă, şi cît p-aci să-i facă minciuna. Începu să vorbească înainte, tot singur :

— Tot trecutul meu e numai regrete. Cine n-a avut de lucru, să facă lumea aceasta atît de rea ? Dumnezeu mai bine se scobea în măsele, decît să fi făcut-o !... Că adică, de ce să scoţi pe om din noaptea absolută a tăcerii, ca să se chinuie în lumea contingenţelor ?... Noapte absolută ?... Contingenţe ?... Ce-i cu mine ?... Dar prost mai sînt !... Nea Nae, d-ta n-auzi cum zdrăncăne pămîntul, de prost ce sînt ?

— N-aud nimic, neică. Îmi văd de băutură. Mai am de tras doar cîteva gîturi, şi poţi să faci focu-n sticle.

— Fericit muritor !... Fericit muritor !...

Ţulucă se mai împiedică de cîteva ori, dar totuşi se ţinu bine. Însă, după cîtva timp, băutura îl ajunse.

Mai merse ceva anapoda, se mai opăci în cîteva feluri şi căzu buştean într-un colţ, de se zdruncină toată paragina de casă.

Nae Găman auzi. Îşi dete seama şi unde căzuse Sandu, că se îndreptă într-acolo şi începu să-l dibuie. Îl găsi, şi vru să-l ridice. Nu putu. Începu să-l scuture şi să-i strige :

— Bă Sandule !... Scoal' bă !... Aşculţi la căţelul pămîntului ?... Ce faci, mă ?...

Îl prinsese şi pe Nae băutura. De-abia se mai mişca prin întuneric. Începu să cînte printre mustăţi :

De la beat, cîrciumă viu.
Merg pe gard, de drum mă ţiu,
Nici un latră nu mă cîine...

Se opri. Obosise. Vru să se mai mişte, dar simţi o greutate mai mare ca pietrele de moară cum i se agaţă de mîini, de haine şi de picioare, şi-i face vînt. Că se pomeni trîntit ca un sac din căruţă lîngă Sandu.

Vru să înjure. Nu putu. Limba şi-o simţi covăsită. Fălcile îi trozniră. Pe urmă adormi.

Cucurigu !... tunturigu !... tintirigu !...

A cîte-a oară ? Cine le mai ţinea socoteala !

Luna înota printre bucăţile de nori, ca o gîscă printre sloii de ghiaţă, cînd se dezmorţeşte pămîntul primăvara şi se desfac rîurile şi eleşteele.

5

Cei tineri plecaseră de la fedeleş, cu mult înainte de-a începe ploaia. Erau toţi cu buzele tocite de-atîtea săruturi, ce-şi împrumutaseră şi-şi dăduseră prin întuneric.

Cei bătrîni, adică mesenii, mai întîrziaseră puţin să facă curăţenie „jenerală", cum ziceau ei, ca să nu-i apuce vremea rea cu grîul în arie, că aşa e credinţa, dacă mai laşi ceva prin străchini şi prin pahare, cînd te scoli de la masă.

— Mişcă-te, fă Coţoteico, de-acolo !... Ce te alivănişi aşa ? Te pomeneşti c-ai prins rădăcini pe scaun !...

— Stai, mă Căşcău, că băutura prea mi s-a pus pe-o parte...

— Să trăieşti, Mindir, pîn-ţi-oi lua mucii cu genunchii !...

— Mai ţii minte, Vleaşco, cînd eram flăcăi şi ne băteam cu cărămizi pe coastă ?...

— Nu e aşa, Frichinoaio ?... Cînd bei şi mănînci parcă nu prea te usuci ?...

Ieşiră pînă la poartă, petrecuţi de lăutari şi de ginere, căruia îi dăinăia după mînă o ploscă înfăşurată numai în curele. Vrură să mai bea la botul calului, dar îi zori ploaia. Şi numaidecît, plecară toţi spre case, amestecîndu-şi potecile între ei, că prea le suceau şi întortocheau în toate felurile.

Ioniță Cocorăl, după ce mai făcu ceva ordine în lucrurile rămase prin curte și mai dete cîteva porunci, intră în casă, că se pusese ploaia. Aci găsi lampa aprinsă, iar pe unchiul său, pe Ilie Bocănică, lungit. Dormea cu gura deschisă și horcănea, de tremurau geamurile cu cercevele cu tot. Ce era să mai aștepte ?

Ioniță vru să mai gîndească la unele, să-și mai bată capul cu altele, dar îl prinse somnul și adormi iute.

De partea cealaltă, la casa miresei, era liniște deplină. Fedeleșul nu ținuse mult. Se spărsese tarbacaua devreme. Socrii, obosiți, adormiseră pe sală imediat. Mai ales nea Florea, că numai ligav nu e la somn. Cînd se pusese ploaia, fiindcă izbea, se mutaseră sub un pătul.

Marița ceruse, și i se îngăduise în seara aceasta, să se culce în casă, în odaia de locuit, nu în cea bună. Dar îi fu imposibil să adoarmă. Fu singura noapte de insomnie din viața ei, de treizeci și doi de ani. Parcă sta pe cuie și pe ace cu gămălie. Se zbătea pe toate așternuturile. Avu chiar vedenii.

I se părea că un diavol cu barda în mînă o amenință de după ușă, s-o măcelărească și mai multe nu, fiindc-a greșit. Îngrozită, se ridică din pat și începu să se roage la icoana lor afumată de pe peretele de la răsărit.

Ieși afară. Veni înăuntru. Își strînse capul în pumni. I se făcuse greu, parcă i se umpluse cu pietre. Iar ieși. Se spălă pe față cu apă rece, tare, parcă înălbea rufele la rîu. Iar încercă să adoarmă. Nimic !

La ce se gîndea ? Se gîndea cu teamă la viitorul ei. Și frica aceasta o lua în coarne, o ridica în sus, și-i da drumul într-un gol, ce nu se mai termina.

Începu să tremure, de se dîrdîia patul. Cînd își mișca capul pe perna de paie, acestea îi fosneau în urechi ca o oaste de dușmani.

O lua iar tremuratul. Teama o rodea nemilos.

Cînd își da seama că mîine va fi nunta, că își va pune cununiile pe cap, pentru ca seara să stea în fața lui Ioniță, iar se rostogolea în golul tot mai gol, și tot mai mare.

Tocmai dinspre ziuă, cînd se crăpau și se risipeau negurile, reuși ea să aţipească.

Cam în același timp, Nae Găman se sculă din casa părăsită, dîrdîind din toate încheieturile de frig. Bîjbîi prin întuneric și deșteptă și pe Țulucă.

— Hai, Sandule, acasă !

— Hai !

— Ți-e frig, băiete ?

— De ce mai întrebi, moșule ? Nu vezi cum îmi clănțănesc măselele ?

— Bă, dar sîntem tăuriți !... Ia uite ce avem pe haine !

— Așa e cînd te-mbeți !

— Dracu' nu face biserici !

— N-o fi făcînd !

Trecură pragul și ieșiră în curte. O luară pe șosea la deal. Cerul se învinețise, parcă era un bolovan de gîlci, ce-și dase cu tinctură, iar luna pe-acolo era mai albă ca o șaibă de aluminiu spălăcit.

Amîndoi își simțeau stomacul coclit, și le venea foc pe gît, cum i se întîmplă unei femei însărcinate.

Băuseră prea mult. Vinul și țuica se prefăcuseră parcă într-un cocean de porumb, ce-i freca și hîrjia nemilos pe dinăuntru.

— Nea Nae, acum să se facă niște zeamă de varză, d-aia acra, să vezi cum ne-am dezmetici ! Numaidecît ne-am veni în fire... Nu cumva ai d-ta pe-acasă ? Știu că baba Rada cam are obicei să acrească din vreme.

— Am, Sandule.

— Atunci nu te superi, dacă merg să beau și eu cîteva căni ?

— Supărarea asta să mi-o dea Dumnezeu !...

CAPITOLUL VI

Nunta

Florea și Dobrița se sculară mai de dimineață, cam prin timpul cînd măcăne prima rață și zorile încep să se dezgărdineze din creștetul adîncului.

Se îmbrăcară la repezeală, oblicăriră şi-şi mai puseră unele treburi la locul lor, iar cînd soarele îşi arăta creasta, încurcînd orizontul cu zdrenţele lui de raze, sculară şi pe Mariţa.

Aceasta, după ce se spălă pe faţă, se pieptănă şi cîteva fete din sat veniră s-o gătească. Gătitul dură ceva, că se ridicase soarele pe cer, cît o pereche de pantaloni.

Se duseră „să facă apa miresei". Un flăcău şi-o fată mare, amîndoi avînd în viaţă şi mamă şi tată, plecară la puţul din Vedea cu o vadră în mînă, prin toartele căreia erau petrecute capetele unui şervet de bumbac, cusut cu arnici în două feluri.

Mireasa mergea înainte, veneau apoi flăcăii şi fetele mari, cu lăutarii în urmă.

Cei doi, care aduseră vadra, scoaseră de trei ori apă din puţ şi-o umplură. Mireasa muie de trei ori busuiocul şi stropi tînăra adunare, că aşa e credinţa. Cine a fost stropit de mireasă în plin, nu-l apucă anul şi se însoară. Pe urmă, tot de trei ori, mireasa vărsă apa cu piciorul spre răsărit.

Odată terminat acest ritual, cu toţii făcură o horă în jurul puţului, apoi se întoarseră cu lăutarii cîntînd spre casa miresei. Flăcăul care dusese vadra, luă şervetul ca dar, după ce avusese grijă să-l azvîrle întîi pe casă.

La ginere, în timpul acesta, se făceau toate pregătirile de plecare. Caii erau înhămaţi la trăsuri şi la briştі şi, nerăbdători, băteau cu copitele în pămînt, scoţînd la vălătuce de aburi calzi pe nări.

După puţină zăbavă, fură gata. Nuntaşii, călări toţi pe cai iuţi, o luară înainte. Trăsura ginerului urma imediat, cu nunii alături. Iar în urmă, veneau briştile vrafur, cu tinere şi tineri înghesuiţi unii într-alţii ca sacii în magazii. Lăutarii, Corîie, Bărzoi, şi Cintilică cu fiul său, stau pe boitre şi cîntau.

Chiuind şi c-o larmă de neînchipuit, tot convoiul ajunse la casa miresei. Porţile erau deschise.

Intrară vîjîind în curte şi traseră la scară. Cîţiva nuntaşi descărcară focuri de revolver. Socrul, nea Florea, îi întîmpină de pe sală. Mireasa era în casă. N-avea voie să se arate.

Unul din nuntaşi apăru cu o ploscă de ţuică în mînă şi începu să spună „oraţiile". Zise de pe cal :

— *Bună dimineaţă, cinstiţi socrii mari !*

Nea Florea se grăbi să-i răspundă,

— *Mulţumim d-voastră, băieţi militari !*

Şi tot repede, nea Florea îl întrebă :

— *Dar ce umblaţi ? Ce căutaţi ?...*

Însă, şi nuntaşul, ce s-apucase să spună „oraţiile", îl luă la rost pe socru :

— *Dar ce întrebaţi d-voastră în grabă de venirea noastră ?...*

Şi-apoi îi dete drumul :

Căci noi am mai umblat pe-aici şi-altădată,
Ca şi astădată,
Şi nici nu v-aţi mirat,
Nici ce umblăm, nu ne-aţi întrebat.
Însă, ce v-aţi strîns aci grămadă
Parc-aţi căuta sfadă ?
Ori credeţi că de frică şi de teamă,
N-om şti să vă dăm seamă ?...
Că nu ne îngrozeşte pe noi vîntul,
Căci ştim să vă dăm cuvîntul.
Nici nu ne speriem de lume,
Căci purtăm de voinici nume.
Tînărul, împăratul nostru,
Care vrea binele vostru...

Şi-ncepu să povestească, cum împăratul lor s-a sculat de dimineaţă, s-a spălat şi s-a îmbrăcat bine, „s-a înarmat cum se cuvine". Pe urmă şi-a strins ostaşi mulţi şi-a plecat la vînătoare, peste munţi şi peste jghiaburi, şi peste sute de dealuri.

Toţi obosiseră şi voiau să se lase, „să nu mai gonească vîntul, să mai spulbere pămîntul". Numai ginerele era îndărătnic.

Lui parcă îi spunea o nălucă
Tot încă să se mai ducă...

Şi-aşa, merseră ei pînă la o fîntînă, unde deteră de o urmă de fiară. „Şi-aci toţi descălicară".

Unii ziseră că e urmă de zînă,
Să fie împăratului cunună.
Dar se găsiră alți vînători,
Mai cunoscători
Și ziseră că e urmă de căprioară,
Să fie împăratului soțioară.
Alții ziseră că e urmă crăiasă.
Să fie împăratului mireasă.
Și din cîte cuvîntară,
Pe împărat îl ațîțară.

Și după multă bătaie de cap, fiindcă nu știau în ce parte stă acea zînă, „d-a trecut pe la fîntînă", se hotărîră s-o ia de pe urmă, care îi aduse la curțile socrului. Și-au venit „cu tîrnăcoape de argint, să scoată floricica din pămînt" ca s-o sădească la împărat în grădină.

Așa că,

Dacă voiți și vă place,
Să vă răspundem cu pace,
Luați-o mai cu încetișorul,
Să vorbim cu binișorul.
Că orice rînduială,
Se face cu-ngăduială.

Deci, socrul e obligat „să aducă fîn în care, ca să aibă caii demîncare, să-ntindă multe mese, pline cu bucate alese și să strîngă fete frumușele, ca să dănțuiască cu ele."

Iar :

Dacă d-voastră, socrii mari,
Ne credeți niscaiva tîlhari,
Avem și firman cu pecete de la împărăție.
Cine știe carte latinească,
Să vie să ne-o citească.
Iar cine nu știe,
Să nu vie,
Ci ca de foc să se păzească...
Să ne aduceți, socrii mari,
Oameni cărturari,
Vrun popă cu barba deasă,
Să ne citească cartea aleasă.

Să nu fie cu barba cănită,
Să rămîie cartea necitită.
Ori vrunul cu barba rară,
Să ne ţie pîn-deseară.
Ci unul cu barba ca fusul,
Să ne dea curînd răspunsul.
Răspunsul nostru este :
Şase pahare de vin
Şi şase marame de in,
Cusute cu fluturi şi arnici,
Fie şi cu strămătură,
Numai să fie cu voie bună.
Să fie şi de mătasă,
Numai să fie de-aici din casă,
De la cinstita mireasă.
Să nu fie de la vecine,
Să păţim vreo ruşine,
C-atunci va fi necinstea noastră
Şi ocara d-voastră.

Asta o spune, să se ştie că :

Socre mare,
Ce-ai făcut, nu mai e de desfăcut.
Să dai numai opt boi şi şapte vaci,
Şi-apoi, să rabzi şi să taci...

După ce nuntaşul îşi mai roti ochii de-a lungul curţii, mai zise, ca încheiere :

Dar aste fete îmbulugite,
Ca oile îngrămădite,
Urşi văzură,
De blejdesc ochi şi cască gură ?
Sau n-au mai văzut oameni încă
Şi se tem că le mănîncă ?
Stau pe sub streşini picuroase,
Ca nişte capre rîioase.
Cască gura, blejdesc ochii
Şi se uită speriat,
Să scoată lumea din sat.
Parcă sînt cu picioarele pe gunoi

Și cu ochi zgîmboi la noi !
Muiați cîte-o coajă în lapte dulce,
Și dați-le să mai îmbuce,
Să-și mai potolească jindul,
Pîn-le-o veni și lor rîndul.
Rîndul lor le va veni,
Cînd vor vedea un iepure șchiop,
Jucînd într-un vîrf de plop.
Mai aduceți un vas cu poame,
Să dăm pe la ăle cocoane,
Că văd c-au slăbit de foame.
Și vre-o cîțiva usturoi,
Să dăm pe la ăi ciocoi,
Fiindc-au poftit pe la noi.
Mai aduceți dvs., socrii mari,
Și o căpățînă de măgar,
Să dăm pe la ăi lăutari...
Noi am sta, de-am mai ura,
Dar n-e frică c-om însera.
Și-avem de trecut stînci,
Văi adînci,
Cu brazi mărunți și întunecoși...
Bine v-am găsit sănătoși !...
P-icea lată, p-icea lată
Ia-nchino, socre, o dată !

Nea Florea Irimic luă plosca din mîna nuntașului și bău de trei ori.

Toți descălecară. Ginerele se dete jos din trăsură, se dădură jos și nunii, și intrară postomol în casa mîresei.

Marița sta la fereastră lîngă „brad". Dobrița, mama ei, se suise în pod, de frică să nu se strîmbe ginerele la ea, că moare pînă la anul.

Odaia de dormit era gătită ca de sărbătoare. Cînd Dobrița se dete jos din pod, cei doi tineri îngenunchiară lîngă brad, ca să primească binecuvîntarea părinților. Iar nuntașul spuse alte „orații" :

Cînd a făcut Dumnezeu
Pe strămoșul nostru Adam,
Cu trup din lut, cu oase din piatră,
Cu sînge din mare,

Cu frumusețe din soare,
După chipul și asemănarea
Sfinției Sale,
Văzînd că nu este bine,
De a-l lăsa singur în această lume,
I-a dat strămoșului nostru Adam somn
Și, adormindu-l,
I-a rupt o coastă din stînga sa,
De-a făcut pe strămoașa noastră Eva...
Sculîndu-se atunci Adam din somn,
Și văzînd lîngă dînsul,
Pe strămoașa noastră Evă,
A strigat cu glas tare,
Podidindu-l plînsul:
„Ce este aceasta, Doamne ?“
Domnul i-a răspuns:
„Nu te speria, Adame !
Că aceasta este din oasele tale
Și din carnea ta !
Și-ți va fi ție soție,
Și amîndoi veți fi un trup,
Precum Domnul a vrut.
Și-aveți să vă înmulțiți,
Să vă prăsiți,
Ca stelele cerului,
Ca iarba pămîntului,
Ca florile codrului,
Ca nisipul mării“...
Și-așa se întîmplă,
Precum Domnul cuvîntă.
Pînă veni vremea
Și acestor tineri, care șed acum
Cu genunchele plecate,
Cu fețele rușinate,
Și de d-voastră se roagă cu smerenie și plecăciune,
Ca să le dați iertăciune.
Să-i iertați,
Să-i binecuvîntați,
Precum a binecuvîntat Dumnezeu pe Aron.
De i-a înfrunzit toiagul în mînă.

Uscat fiind de nouăzeci și nouă de ani ;
Precum a mai binecuvîntat și pe acei
Doisprezece patriarhi,
De le-au înfrunzit cununile pe capetele lor.
Așa să le urați
Și să-i binecuvîntați !

Tinerii se sculară, pupară mîna părinților și a nunilor. Apoi mireasa ieși afară, de atîrnă la căpiciul cailor de la nuntași cîte o maramă cusută pe margini cu flori de arnici roșu.

Se pregăteau de drum înapoi, spre casa ginerelui.

Cînd să plece trăsura, nuna rupse o pîine în capul miresei și-o aruncă în patru vînturi. La fel făcu și cu un pahar de vin. Marița privi spre soare, prin salba de galbeni, ca să facă copiii frumoși ca aurul. Așa e obiceiul.

Tot în timpul acesta, cînd fata pleacă din curtea părinților, în Cioflic mai sînt și alte obiceiuri. Mireasa trebuie să se mai uite o dată îndărăt, unde a stat, apoi să se uite în ochii ginerelui, ca să semene copiii cu amîndoi. Și să nu stea numaidecît jos, ca să-i facă mai amînat. Iar pe drum, cîte coșuri de case va izbuti să numere, după atîția ani va începe să nască. Norocul ei dacă a reușit să numere cît mai multe.

Din repezeală, caii smuciră și Marița se fîstîci. Stătu jos imediat, și nu se uită nici îndărăt, nici în ochii ginerului. Uită să numere chiar coșurile de case de pe drum.

Uscăturile de babe băgară iute de seamă, că și-ncepură să-și șoptească între ele :

— Biata Marița uită, sărmana, să mai facă ce mai era de făcut...

— Apăi, tot dracul ăla e, fă, fie că le-ar fi făcut, fie că nu le-ar fi făcut. Știe ea cu cine seamănă copilul, după cum îi știe și sorocul.

— I-o fi aminte de măritat, soro, c-a așteptat treizeci și doi de ani. O viață de om !

— Cred și eu, Veto ! Și-ar mai fi așteptat ea mult și bine, dacă nu se isca prăpăditu-ăsta de Ioniță, ca s-o ia.

După ce ieșiră de la biserică, mai făcură cîteva plimbări pe șoseaua Tătuleștiului, cu nuntașii, trăsurile și briș-

tile de-a valma. Șoseaua era tocmai bună de plimbat. O spălase ploaia că n-avea pic de praf pe ea. Și era mai netedă ca arcerul.

Cînd intrară în curtea ginerului, caii obosiseră de puteai să rîcîi năduşeala cu palma de pe spinările lor.

Îi deshămară iute şi-i băgară la grajd, ca să le dea să mănînce. Nunii şi cei doi tineri intrară în casă, ţinîndu-se de mînă. Făcliile de la cununie, încinse cu flori de toamnă, le puseră într-o pîrnaie plină cu tărîţe.

Se făcuse tîrziu. Soarele era deasupra creştetului, iar căldura apăsa rău frunţile. Ţepile de raze spărgeau pielea celor ce băstăcăiau prin curte, pe unde scoteau bolovani de năduşeală, ce se rostogoleau în jos. Cerul, de-atîta dogoare, părea de nichel şi sclipea mai rău ca chelia unuï unchiaş. Deocamdată, nici un pic de nor pe el.

Era o zi de septembrie, care se lua la întrecere cu una de cuptor.

După masă, de la nămiez îndeseară, curtea lui Ioniţă Cocorăl era plină de lume. Mai multă ca la fedeleş. Copii, cît pofteşti, subţiri ca tuleiele din bărbile flăcăilor, îşi dau ghionturi pe lîngă uluci sau se trînteau în cuprinsul horei.

Fete şi flăcăi la fel. Acum erau încălţaţi şi gătiţi ca de sărbătoare. Erau şi mai cuviincioşi în gesturi, deşi nu-ţi era greu să zăreşti pe la vreo margine de horă cîte o luptă aprigă pe vreun pieptene, sau te miri ce scutec de batistă

Lîngă poartă, ţineau stîlpul cele treï uscături de babe, Catinca, Stanca şi Anghelina. Vorbeau aprins pe seama miresei şi-şi dăinuiau trupurile lor fiştave de la brîu în sus, în semn că toate se miră adînc de întorsătura vremurilor.

Sub frunzar, aceeaşi şleahtă de meseni beau pe-ntrecere, iar cotoierul Nae Găman nu mai prididea cu adusul ţuicii, cu adusul vinului, al verzei şi-al fierturii. Dintre toţi, glasul Coţoteicii îl auzeai de la o poştă, iar Căşcău îi ţinea în coardă.

Venise şi Sandu Ţulucă. Era livid la faţă, cu hainele mototolite şi trupul deşirat. Pantofii îi avea rupţi, fruntea murdară, iar părul în neregulă. Discuta aprins cu moaşa,

cu Fîța. Lișca împușca de zor zenitul cu gîtul, ce îi sta tot înțepenit de buboi. Nu se lăsase de meserie.

Țulucă era pe la mijlocul unei discuții :

— Fîțo, eu religia musulmană o iubesc mai mult ca pe cea creștină.

— De ce ?...

— Fiindcă nu primește muierile în rai.

— Și urăști mult femeile, Sandule ?

— Îți închipui și tu !

— Atunci de ce-ai înșelat-o pe Marița ?

— Fă proasto, un proverb englez zice că în dragoste și în război toate mijloacele sînt îndreptățite.

— Tu ce zici, Lișco, Sandu ăsta nu e nebun ?

— Are iluzii, soro !

— Mă Sandule, te-ai dus bou la școală și-ai venit vacă, nu mai putu să rabde moașa.

Dar Sandu îi răspunse tot în citate, fără să se supere :

— Fîțo, nu judeca pe nimeni, înainte de-a fi fost tu însuți în situația lui, scrie în *Talmud*.

Cerul se-mpînzise de nori. Căldura se menținea. Atmosfera devenise însă înăbușitoare. Cocoșii cîntau la rămășag, pînă și găinile. Semne vădite de ploaie !

Sub frunzar, cheful era pe terminate. Mesenii își dau darul. Nunul, pe o pîine de plocon, primea banii. Pe ea erau cîteva boabe de fasole și sare. Mireasa și ginerele stau în jurul lui.

— De la mine puțin, de la Dumnezeu mult ! striga omul ce-și achita datoria. Trei poli. Sînt timpuri grele, și-atît pot da ! Însă Dumnezeu să le dea sănătate tinerilor și copii, ca să jucăm și la botez !...

Toți își făceau semne pe furiș cu piciorul pe sub mese, și rîdeau pe înfundate.

Se ridicară de la masă. Coțoteica făcu porneala, și Cășcău o urmă. Așteptau să joace „nuneasca".

Nuneasca e cea mai mare horă a nunților din Tătulești. În ea se prind toți cu toții, uneori și copiii. Și n-are voie s-o strice, decît nunul mare.

Hora merge încet ca o batoză la coastă. Mireasa, de datorie, își tîrăște picioarele, fără nici un tact. Doar socrii de mai bîstîcîie cum trebuie, cu vreun prosop sau cămașă de gît.

Cînd nunta e mai avută, fiecare are atîrnat și înfășurat ceva după cap. Și în tot timpul ei, trebuie să treacă o ploscă din mînă în mînă o singură dată, că întreaga horă face trei ocoluri.

Începu nunească. E mare pînă în garduri, că a cuprins toată curtea. Parte din lume a ieșit în șosea.

Lăutarii, atît ai ginerelui, cît și ai miresei, stau în mijloc. Mireasa, așa e obiceiul, stoarce lacrimi. Corîie îi cîntă :

Taci, mireasă, nu mai plînge !
Că la mă-ta, mi te-i duce,
Cînd or da lăstari din cruce,
Cînd o face plopul pere
Și răchita micșunele...

— Ce zici, Stanco, mireasa noastră plînge sau ei îi sfîrîie inima de bucurie, că se mărită ? întrebă cu răutate a ghizdavă și puținică.

— Eu mai știu, Catinco ? răspunse și-a deșirată... Ca tine o fi ! Dar Corîie ar trebui să-i cînte, că Mariţa o să se întoarcă curînd-curînd acasă, nu cînd or da lăstari din cruce...

— O, fă, că pînă mîine nu mai e mult ! le potoli Anghelina, cea nevoiașă. Desară, își vede și prostul de Ioniță norocul cu ochii. O zi, ce dracu, 'om mai trăi și noi din mila lui Dumnezeu, ca s-o vedem și p-asta !

Cîteșitrele uscături ţineau același stîlp de poartă. Ele nu se amestecaseră la joc.

Dobriţa morîncea nunească, și înainte și înapoi. Corîie se apropie de ea, ca să-i cînte :

Joacă bine, soacră mare,
Cu cămașa la spinare !
Azi, ţi-o dă ; mîine, ţi-o ia,
Pîn-ce rămîi făr-de ea.

Dobriţa, de ce auzea, d-aia bîstîcîia.

Începură chiotele. Cea mai tămășită dintre toţi era tot Coţoteica, cu amorezul ei Căşcău. Dar nici Ilie Bocănică nu se lăsa mai pe jos. Băuse și mîncase, de-și umflase pîntecele ca o covată cu aluat. Cînd da cu piciorul, făcea gaură

în pămînt, iar cînd chiuia, parcă răgeau taurii la izvoare.

Cînd hora fu la al treilea ocol, nunul o rupse de fugă în casă. La fel făcură socrii și tinerii. Cîțiva țărani se repeziră să le smulgă ce aveau atîrnat de gît. Dacă vreunul din aceștia a reușit să ia cămașa nunului sau a socrilor, trebuie cinstit.

Ceilalți, fiindcă aveau cămășile înfășurate bine după cap, nu pățiră nimic. Mai rău i se întîmplă lui Ilie Bocănică. Cum picioarele nu prea vreau să-l mai asculte, din cauza beției, se pomeni fără prosop. Fu nevoit să intre într-un șopron, ca să se cinstească cu țăranul victorios.

În casă, lumînările erau tot în oala cu tărîțe. Arsese mai mult a miresei, ceea ce înseamnă după credința lor că va muri ea înaintea ginerelui.

Marița văzu, și din cauza aceasta se întristă mult. Mai ales că se apropia prea iute noaptea, și trebuia să se prezinte însărcinată în fața soțului. Frica începu să clocote în ea, ca apa într-un cazan fierbinte.

Cerul se-mbrobodise peste tot cu nori groși, iar noaptea s-apucase să-și scuture scurteica pe deasupra nunții. Unul cîte unul din băieți se retrăgeau de la horă.

— Vezi tu, Fîțo, discuta înainte Țulucă cu cele două „capre solidare". Suprema virtute este lipsa de iluzii asupra vieții. A constatat-o și cinicul Anthistenes. Iar Antigona lui Sophocle zicea că un fulg în vînt e fericirea cu nestatornicia ei. Și tot autorul Antigonei mai adaugă că cea mai plăcută viață e a celui ce nu cugetă. Fiindcă, unde e multă cunoștință, e și multă supărare, cum scrie în Kaheleth.

— O fi, mă Sandule, că prea spui cu foc! îl întrerupse Fîța. Dar ia spune, vrei să te-mprumut eu cu ceva bani?

— Ai tu, Fîțo, așa mulți?

— Mă, te-ntreb...

— Cum să nu? Crezi că mi se strepezesc dinții de ei?

— Atunci să vii deseară pe la mine.

— Ce, soro, te-ai amurezat de prostu-ăsta? o certă Lișca. Vai de capul tău!... L-ai ales, pîn-l-ai cules!

— Nu, fă, dete să se apere Fîța. Vreau să-l întreb doar de Marița, cum a făcut de-a înșelat-o. Mă roade mult la

inimă chestia asta. Poate, dacă-i dau bani, o să-mi spună ceva.

— Bine, Fîţo !... Să ştii că vin ! Să m-aştepţi negreşit !

Cele două plecară. Ţulucă le urmări cu privirea pînă în şosea. Scrîşni din măsele şi zise ca pentru el :

— Îmi dă parale ! Bravo mie, o fac şi p-asta ! Banul să trăiască ! Nu degeaba a venit el pe lume, cu pete de sînge, cum spunea Augier... Biata fată bătea şaua, să simtă iapa. Şi eu de loc să pricep. Zăpăcit am mai fost ! Adevărat, că prostului îi faci semn şi el şade de lemn... Dar e bine şi-acum ! Nimic nu-i tîrziu !...

Dete semne că se mai gîndeşte, dar s-apropie Nae Găman de el :

— Sandule, băuşi azi ceva ?

— De loc, moş Nae !... Să-ţi spun drept, de cînd n-am pilit, am uitat să mai pilesc.

— Adică, d-aseară...

— Vorba vine !

— Du-te, mă, că-ţi dusei o sticlă de vin sub temelia casei, aia d-ast-noapte ! O cauţi în spre răsărit, în dosul unei cărămizi. De vrei, m-aştepţi şi pe mine, c-o să se pună ploaia şi termin iute pe-aici.

— Iartă-mă, moş Nae, că nu te pot aştepta, fiindcă mă duc pînă într-un loc ! şi Ţulucă făcu cu ochiul... Dar lasă altădată, că n-au intrat zilele în sac ! ne-ntîlnim mîine seară. Piteşte vin, s-avem o săptămînă în urmă !

— Bine, Sandule. Mă-nveţi tu pe mine ? Neamul nostru să trăiască !... Înţelegi tu ?

Noaptea cuprinse tot pămîntul. Se puse ploaia şi mesenii plecară spre case. Cotoierii şi bucătarii la fel. Numai Ilie Bocănică sta răsturnat în şopron. Acolo îl ajunsese pîrdalnica de băutură.

Tîrziu, plecară şi nunii şi socrii. Apoi lăutarii.

Tăcerea se lăsă peste tot, iar tinerii noştri intrară în „odaia bună" din casa nouă a lui Ioniţă Cocorăl. Mariţa parcă mergea la tăiere, aşa de desfigurată şi de înspăimîntată era.

Calea de-a-ndăratelea

— Heei-hiii !...
— Zdranca-balanca !... Zdranca-balanca !...
— Diii, îmbuibato, și-ai muri mîncînd !...
— Trapa-trapa !... Zdranca-balanca !... Mîrrr !... Ham ! ham !... Mîrrr !...
— Deschideți porțile, mă !
— Dă iute !...
— Vijjj !...

Intrară în curte.

Sînt pocînzeii lui nea Florea și-ai lelei Dobrița, fiindcă se obișnuiește ca prima duminică după nuntă să vină părinții miresei cu alte rude, pocînzei, pe calea întoarsă, sau pe calea de-a-ndăratelea, ca să vadă cum o duce tînăra în noua ei casă.

E timpul prînzului, că de fapt iau cu toții masa. De regulă nu gustă nimeni din mîncare, pînă la venirea socrilor, cu pocînzeii vrafur.

Cerul e obrintit de nori. Pare bolnav de friguri. Tîmplele îi bat neregulat. Vîntul, fără preget, zbîrlește și adună alți nori pentru ploaie.

A plouat toată săptămîna. Huma se lipește rău de ghete și de opinci, iar atmosfera e mai întunecată ca sufletul Mariței. Dacă o astfel de ploaie ar fi dat-o pe timpul treieratului, ar fi crescut grîul în stoguri, să-l tai cu briceagul.

Un pocînzeu, gros cît o claie de fîn și neastîmpărat ca un cal ce-l pui întîia oară la gabrioletă, sări din brișcă. La fel făcură și restul, împreună cu lăutarii.

La poartă, îi primi numai Ioniță. Ceilalți, nu se mișcă unul din casă. Ioniță era așa de necăjit, că să-l fi tăiat cu cuțitul, n-ar fi dat o strelice de sînge. Dacă mîncai din carnea lui, pe loc mureai otrăvit. Nici lumînarea n-o mai apucai.

Pocînzeul cel gros și neastîmpărat nu băgă de seamă aceasta. Făcu pe veselul și zise tare, să audă și-un surd :

— Băieți, să strigați ura, cît v-o ține gura !...

Nu fu ascultat. Ceilalți fuseseră mai inteligenți și cam pricepuseră ei ceva. Ioniță îi pofti în casă și aci, ce văzură, numai bine nu le mirosi.

Invitații ginerelui, Coțoteica, Căscău, Frichinoaia, Cacoveanu, Mîndir, (Bocănică plecase la București), Fleașca, cît și alte vreascuri de babe, erau cu masa pe terminate. Mireasa sta rezemată de sobă și plîngea într-o batistă. Ochii ei erau ca două smîrcuri înnoroite, iar pe față, un eleșteu de lacrimi. Obrajii îi luau toate culorile, ce le puteau lua.

Pe Florea odată îl mușcă bănuiala de inimă, în timp ce tăcerea își întinse palmele asupra lor. O tăcere îngrozitoare, de scorbură de copac, răsturnat într-o vale adîncă de munte, unde nu s-aude nici icnetul vîntului ce se bălăbănește sus pe culmi.

Ioniță dete cu piciorul în tăcere. Zise acru, ca foile de măcriș :

— Bine-ați venit, cinstiți socrii !... Ședeți !... Șezi, nea Floreo !... Șezi, tată Florea !... Ai venit să-ți vezi pe fie-ta ? Uite-o lîngă sobă... Dar se ține mare. Nu mai bagă în seamă toți săracii. Ia ridică-ți, fă, capul, să-ți vedem ochii !...

Dobrița începu să tremure ca un clește de mititei. Florea pricepu tot. S-apucă să-nghită noduri așa de uscate, că-i lăsau urme pe gît, mai rău ca mărăcinii cînd îi tîrăști pe gheață.

Ioniță făcu semn cotoierilor, printre care era și Nae Găman. Aceștia, știind vorba, ridicară iute masa cu străchini și linguri cu tot, și aduseră alta. Li se servi ciorbă, fiertură cum zic ei.

Toți stau și se uitau ca viteii la poarta nouă. Fu nevoit Ioniță să mai dea o dată cu pumnul în tăcere :

— Ia, socre !... Ia, soacră !... De ce v-ați rușinat ? Doamne, Doamne, ce ți-e și cu socrii ăștia ! Tare rușinoși mai sînt ! Să te ferească Dumnezeu !...

Nu le venea de loc să guste. Pocînzeul cel gros și neastîmpărat făcu porneala. Și ca să nu pară îndrăzneț, zise :

— Acum ce-o fi, o fi !... Fiindcă am venit, să mîncăm și pe urmă, facă-se voia Celui de Sus !...

Ceilalți îl urmară. Dar cînd să ducă lingurile la gură, fiertura începu să curgă subțire ca sîrma de covrigi. Ginerele găurise lingurile cu sula arsă în foc. După puțin timp, pe masă era lac de ciorbă. Pornise gîrlă, fiindcă erau găurite cu sula și strâchinile de pămînt.

Toți se speriară. Ioniță Cocoră, căutînd să se scuze, zise în batjocură :

— De, cinstiți pocînzei și cinstiți socrii, n-am ce vă face ! Așa a fost cinstea miresei, ca lingurile și strâchinele ce le întrebuințați... Ba, socru-meu Florea și soacră-mea Dobrița să-mi mulțumească, cum or ști mai bine, că nu le-am pus fata pe grapă, să le-o port prin sat în văzul tuturor, sau să le-o leg cu betele de cumpăna puțului.

Ochii lui Florea ardeau. Azvîrleau priviri ascuțite ca vergelele arse. Nici Dobrița nu-și mai da seama pe unde se găsește. Mireasa plîngea înainte ! Se înecase de tot în lacrimile ei.

Coțoteica făcu pe tămășita și s-amestecă :

— De, Ioniță !... Acum ce-a fost, s-a dus !... Ar fi bine să cădeți, băiete, la învoială, ca să nu vă faceți de rîsul lumii.

Căscău îi veni în ajutor :

— Că bine zici tu, Coțoteico !... Auziți voi, cinstiți socrii, și tu, Ioniță ? Ar fi bine, mă oameni buni, să cădeți la învoială și să vă înțelegeți omenește, c-așa e frumos ! Altminteri, faceți pe placul dușmanilor... Ce zici, ginere ? Vrem să-ți auzim glasul.

— Eu nu zic nimic, răspunse Ioniță. Las să vedem ce-o zice socrul.

— Așa e !

— Atunci, să auzim glasul socrului.

— Zi-i, Floreo !

— Zi-i, socre !

— Zi-i, Dobrițo !...

— Ziceți, fraților, o dată, că nu vă sînt vorbele pe bani ! se grăbiră mesenii între ei, care să-i îndemne mai înainte la vorbă.

Tăcerea, azvîrlită deocamdată sub pat, iar își întinse aripile. Socrii nu scoteau o vorbă.

— Hei, dar atunci, ce aveți de gînd ? zise din nou Coțoteica, în ciuda tuturor. Și s-apucă să cînte, sperînd c-o să-nveselească astfel masa :

Socrii mari, soacră ursuză,
Scoateți vin, fripturi
Și brînză,
Ca lumea să nu auză
Sau să drîmbuiți pe buză,
Fată fata, și-i leuză...

Dar nu reuși. O nimerise, cum vine vorba, ca miercurea la stînă cînd nu poți nici jintiță să mănînci, că e tot de dulce.

— Hai, Ioniță doică ! se vîrî de data asta în vorbă Frichinoaia. Faceți, frate, într-un fel ! Zi-i, mă Floreo, și sparge tarbacaua o dată !... Tu, Dobriță, ce dracu-ți veni, fă ? Ia-ți curajul în dinți !... Hai ! Ia să auzim !...

Mai încercară și alții, Căşcău, Mindir, Cocoveanu, Fleașca. Toți îi rugară, dar degeaba. Peste tot, aceeași tăcere și-aceeași mutenie.

— Ce e de făcut ? o luă iar de la început Coțoteica cu întrebatul... Oamenii ăștia nu se mișcă, cum nu se mișcă stîlpii de tiligraf, și nu dau semne de viață, ca bușteni de sub case... Dar pînă una alta, ia mai pune ici, mă Căşcău, nițel aţifelnic d-ăla, că-l ții degeaba lîngă tine !

— Zi-i, fă proasto, țifon, c-așa se zice ! Ai să te cilivizezi tu, cînd or zbura biolii, sau și-o întoarce Vedea cursul spre munte !

O servi cu sifon, că paharele chip nu erau găurite, și Coțoteica îl și aruncă în groapa stomacului. Și iar zise, mișcîndu-și nerăbdătoare pe sub masă bețele ei, ce-i serveau de picioare :

— Să fi știut, mă Ioniță, cu dat dracului, dacă veneam ! Păi bine, doică, noi sîntem după nuntă sau jelim vreun mort ?

— Jelim, țață Lino. Știi ce jelim ? Jelim cinstea miresei... Uite-a ăleia, de ține acum soba să nu cadă și plînge pe mă-sa, că nu i-a dat minte.

— Ia, mai dă-o dracului de cinste, Ioniță doică ! îl înfruntă Coțoteica. Tu crezi că omul, pe lumea asta, numai cu cinste trăiește ?... Asta s-o crezi tu, mă, și alții ca

tine. Omul trăiește, băiete, cu mămăligă. Ia să fii cinstit și să n-ai porumb în pătul, să vedem, trăiești ? Nu trăiești ! Pe cînd, oricît de necinstit ai fi, dacă ai porumb în pătul, trăiești. Și ce bine trăiești cînd ai de toate, și mai ai și cîte o țuică !... Ce mai atîtea vorbe pentru un fleac ?... Lumea zice, lumea tace, iar eu fac ce știu. Așa am fost eu, doică, și văd c-am trăit destul de bine.

De necaz, Ioniță se înnegrise tot. Îi venea s-o ia de ceafă pe Coțoteica și s-o dea pe ușă afară. Nu răspunse nimic.

Căscău făcu semn Coțoteicăi cu genunchiul să tacă, așa de tare, de simți c-o doare pînă la șolduri.

— Dacă nu vrei să zici nimic, socre, rupse Ioniță din nou tăcerea ce se lăsase iar, atunci te poftesc să-ți iei proasta acasă ! Fără nici o vorbă ! Înțelegi d-ta ? Muiere ți-am luat-o, muiere ți-o las. Scurt și deslușit ca lumina soarelui. Nu glumesc, s-o știi !

— Aoleo, Ioniță doică, ai căpiat ? se miră de ochii lumii și Frichinoaia, mișcîndu-și încet prazul coadelor pe spate.

— Se poate, mă Ioniță ?! Vreai să ne strici cheful tocmai acum, cînd e în toiul lui ? se miră și moșneagul hîrjiit de ani, care chefuise și la fedeleș.

— Că bine zici !

— Trebuie să-i deschidem ochii, că necazul l-a orbit de tot.

— Nu se poate ! se opuseră ceilalți.

— Cinstiți meseni, luă Ioniță din nou cuvîntul, socotelile de familie sînt socoteli de familie, unde nu trebuie să vă amestecați d-voastră. Și vă rog pentru asta, să mă lăsați, că mă descurc singur !... Pe cînd cheful, e chef. Putem să-l ținem pînă mîine dimineață. Vedeți, pînă acum am băut de bucurie, că mi-am luat muiere. Proasta ăstuia, precum vedeți. De acum înainte, o să bem tot de bucurie, dar fiindcă scap de dracul, o las.

Coțoteica, cu toate că ibovnicul ei, Căscău, îi da ghionturi să tacă, nu se lăsă. Vorbi, că d-aia îi dă ea mîncare gurii :

— Bine, mă Ioniță, dar pîn-s-o lași, mai sînt și alte căi, pe care poți merge. Una ar fi asta, să te înțelegi frumos cu socrul, ca să-ți mai dea ceva bani. Că știi, are

destui. Sau, dacă nu-ți dă, să-ți treacă ceva pământ pe numele tău. Așa se întîmplă în socoteli d-ăstea. Și-apoi, las-o și tu mai încet cu cinstea aia! Parcă numai din ea o să trăiești, băiete, cum îți spusei ?... Cinste! Cinste!... Bat-o focul de cinste! Ce e cinstea, mă Ioniță? E la fel cum ar bate vîntul, și-ai pune mîna să vezi, prinzi ceva ?...

— Și ce vrei d-ta să fac, țață Lino, dacă socrul se încăpățînează și nu vrea să vorbească ?! o lăsă mai încet Cocorăl, că aci voia să ajungă cu vorba. Te pomenești că vrei să-i cad în genunchi, ca să-l fac să-și deschidă gura!

— Nu, doică, nici eu nu zic asta! Dar vezi tu, nea Florea e supărat foc, ca omul, și nu poate să-și dea drumul acum la gură. Necazul, cel puțin bine știi, îți încleștează așa de rău gura, parcă ai fi bolnav de fălcariță. D-aia îți zic, spune tu aici, în fața noastră, cam ce pritenții ai, în urma socotelilor ăstea? Și la urmă, vedem noi dacă ai dreptate...

— Aici, ai vorbit bine, Coțoteico! o lăudă un pocînzeu slab, care umbla în cursul săptămînii cu opincile muierii, iar în zi de sărbătoare cu pantaloni de chembrică.

— Hei, le mai dă ea și trăsnite, dar le dă și bune!... Nu știi, cîțiva ani secetoși și de-abia unul bun! își dete cu părerea și celălalt pocînzeu, gras și neastîmpărat, că se mai potolise de cînd cu veselia din curte.

— Și, fiindc-o nimeri Coțoteica, zău!... Ia spune, Ioniță, cam ce pritenții ai avea de la socrii, că n-ai găsit mireasa fată? fu curios și Mindir.

— Bine-ar fi! dete semne de viață și Cacoveanu.

— S-ar termina odată povestea asta, și-am putea să bem în pace, că d-aia am venit, nu mai putu să rabde și Fleașca.

— Carevasăzică, vreți să vă spun, cam ce pritenții am? le luă Cocorăl vorba din gură. Nu știu dacă socrul o vrea!...

— Hei, el nu poate, frate, să-ți spună, fiindcă e necăjit... Înțelege odată, că d-aia ai cap! căută să se supere iar țiitoarea lui Căscău. Dar vezi bine, că el aude, și-o să-ți dea la urmă răspunsul.

— Numai de-ar auzi, ca să nu mai mă dea de caznă, să repet! zise amar ginerele... Dacă e vorba p-așa, uite,

cinstiți meseni, ce prietenii am, unde n-am găsit mireasa fată. Să-mi treacă socrul pe numele meu jumătate din averea lui, iar în mînă să-mi pună o sută de mii de lei, bob numărat. De unde o știi, să-i scoată ! Din pămînt, din iarbă verde, treaba lui. Bani să se facă !... De nu, p-ici l-e ușa. Mă lipsesc de ei ca Adam de rai. Am zis !

— Ai fi zis tu, mă Ioniță, îl luă în primire tot Coțoteica, că toți te auzirăm. Doar urechile le avem cu noi. Dar prea ceri prăpăstii, băiete !

— Ba nu cer prăpăstii de loc, țață Lino ! Atîta face. Mi-am făcut eu bine socoteala.

— Las-o dracului, Ioniță, de socoteală, că astupi o rîpă cu atîta bănet !... Tu crezi, mă, că averea se culege de pe drumuri ?

— Știi ce, țață Lino ? Nu mă învăța d-ta pe mine, că eu am făcut ceva în viață, și am idei.

Căscău iar rupse șoldul Coțoteicăi cu un ghiont zdravăn, dar ea tot nu se lăsă :

— Bine, mă Ioniță, nu zice nimeni că n-ai făcut. Toți vedem și ne pare bine. Dar ce ceri tu, nu se poate !... Așa, o mie, două, nouă, să zic, s-ar mai găsi prin legăturile lui nea Florea. Dar cînd ceri cu sutele, de unde să-ți dea omul, dacă n-are ?... Hei, n-a fost Marița fată ! A greșit și ea ! Greșesc atîtea. Vrei să moară acum ? Uite, nici pe mine nu m-a găsit răposatul fată. O spun aici. M-a bătut nițel. M-așteptam. Dar nu i-am dat nici avere, și nici bănet ca ție. Și-am dus-o bine. Am fi trăit și azi amîndoi, de nu mi-l lua Dumnezeu, ca să-mi amărăsc acum zilele cu prostul ăsta de Căscău. Ce, trebuia el să mă omoare, dacă nu m-a găsit fată ?...

— Termin-o odată, țață Lino, că-ți trîntesc ușa în nas !... Dar d-ta știi că a mișcat copilul în ea și se uită să iasă ?

— Să vie sănătos, Ioniță doică ! O să jucăm atunci cu-rînd și la botez. Parcă n-ai cu ce-l crește ? Ce dracu, mă, de nu vă mai săturați de averi ? Ca mîine o să înțepenim, și-o să luăm doar o căruță de pămînt pe piept.

— Ai terminat-o odată, femeie ? se răsti cît putu Ioniță.

Coțoteica se mai alese cu un alt ghiont zdravăn pe sub coaste de la Căscău, atît de amarnic, că-și mișcă picioarele pe sub masă de durere.

Dintre toți mesenii, numai ea era mai bună la inimă. Poate că unde păţise la fel în tinereţe. Îi era milă de Mariţa, care nu mai sălta de loc capul din batistă, şi vrea cu tot dinadinsul s-o scape de la prăpăd. D-aia încerca mereu, să spună cîte o vorbă bună, doar s-o prinde !

Băgă, însă, de seamă că e singură, şi înghiţi în sec deocamdată. Cu a doua ocazie, va mai încerca. Rugă pe Căşcău, să-i mai pună în pahar niţel „aţifelnic", că-l ţinea degeaba lîngă el.

Dobriţa îşi pierduse de tot firea. Mariţa făcea tot ce ştia. De data aceasta, plîngea cu hohote.

Nea Florea, cînd mai auzi şi de copil, parcă dădură şoimanele peste el. Îi venea să se repeadă spre toţi şi să-i sfărîme cu pumnii, cum îşi sfărîmă un beţiv covrigii uscaţi pe masă, ce şi i-a luat ca mezel.

Se ridică de pe scaun şi zise tare, după ce tuşi de mai multe ori, ca să înlăture glodul amarului de pe gît :

— Şi cum, mă Ioniţă, o sută de mii de lei şi jumătate din averea mea îţi trebuie ?

— Nu, fiindcă-mi trebuie, tată socrule, dar atît mi-am făcut eu socoteala că face necinstea miresei. Dacă o ţineai fată curată, nu-mi trebuia nimic. De, eu stric ?

— Şi ţi-ai făcut socoteala bine, băiete ?... Poate-oi fi greşit-o prin vreun loc ?

— N-am greşit-o de loc, socrule. Am avut o săptămînă, tot de gîndit şi de socotit. Şi la hotărîrea asta am ajuns. Cum vezi şi d-ta, e sfînt ce-ţi vorbesc !

— Dar, dacă-ţi dau un franc mai puţin ?... Primeşti ?

— D-tale, socrule, îţi arde de glumă, dar eu vorbesc de la ficaţi.

— Fi-ţi-ar ficaţii mă-ti ai dracului, neică ! Şi fi-ţi-ar neamul tău al dracului, ăla păduchiosul şi oţul de cai ! Fi-r-ar a dracului de zi, în care mă-nrudii eu cu tine, poşălătatea oţilor şi-a nemîncaţilor !

— Acum, nea Floreo, cam ce-i fi avînd cu neamul meu, că eu nu mă leg de-al dumitale ?!

— O, Doamne, dă-te jos să te sfîşii, că prea eşti hain ! Prea mult îţi place să-ţi baţi joc de oameni !

— Îţi trimit, nea Floreo, pe fie-ta acasă numaidecît !

— Bagă-ţi-o în ochi, nenorocitule. Fierbe-o în oală ! Fă-o zeamă de scoică ! Treaba ta, băiete, c-aşa v-a fost

neamul, 'oţ, apucător şi nemîncat !... Hai, Dobriţo ! Mişcă-te de-acolo !... Dumnezeul dumnezeilor mă-ti de muiere! Ştiai tot, şi tăceai ca purceaua în porumbi... Vorbim noi acasă. Poate n-om mai ajunge !...

Pocînzeii se ridică de la masă o dată cu Florea şi Dobriţa şi plecară toţi, cum vine vorba, cu coada între picioare.

Pe drum îi apucară ploaia. Nu mai făceau zgomot acum, nu gălăgie. Nici pomeneală de chiote. Se mirau cum să se strecoare mai nevăzuţi, ca să nu-i ia în rîs sătenii, sau să-i huidue de la obraz. Dar de ce ţi-e frică, nu scapi. Cîţi îi întîlneau, toţi îşi strîmbau gîtul şi-şi făceau semne, terminînd-o în rîs.

Cele trei uscături de babe, cum auziră briştile duruind, le aşteptau ele de cînd trecuseră, ieşiră iute prin ploaie la poartă şi începură :

— Văzuşi, fă Anghelino, că veniră la vorba mea ?
— Şi la a mea !
— Fă, voi parc-aţi fost prooroace !
— Dar staţi, că n-au terminat-o...
— Şi-o să mai trăim !
— Şi cam ce s-ar mai putea întîmpla, Catinco ?
— Fă Stanco, dar proastă mai eşti !...
— Sîc ! sîc ! sîc !... S-aleasă praful de nunta lor.
— Bine-mi pare !...
— Dar mie !
— Şi eu, parcă mă-ngraş !...

După plecarea socrilor şi-a pocînzeilor, în casa lui Ioniţă Cocorăl se făcu un timp tăcere. Fiecare privea în jos, parcă îi era frică să-şi ridice ochii.

Cocorăl, ca stăpîn, tună :

— Ieşi afară, macioala şi nătoata dracului !... Ce mai aştepţi ? Ia-o după tat-tău !...

Şi Ioniţă îi făcu vînt Mariţei, aşa de tare, de-o izbi cu fruntea de zid, învineţindu-i-o pe loc.

Coţoteica sări iute, deşi o mai înghiontise Căşcău să-şi vadă de cîlţii ei şi să se potolească :

— Tu eşti nebun, Ioniţă, sau ce draci ai ?... Dă-ţi seama, băiete, că e însărcinată şi tu habar n-ai ce înseamnă o sarcină la o femeie !

— Fi-i-ar sarcina a dracului, cu tot neamul ei !... Auzi dumneata ? Neamul meu e 'oţ, păduchios şi apucător ? Dar al ei cum e ? Cum e, fă, neamul tău ?... Nu vorbeşti ?... Stai, că te fac eu să vorbeşti ! Stai, să-mi sar inima cu tine acum, cînd te am în mînă !...

Şi Ioniţă se puse să-i care Mariţei cu nemiluita la pumni după ceafă, în cap, unde nimerea.

Sări Frichinoaia, Mindir, Fleaşca. Sări Cacoveanu. Săriră tot restul de babe şi de uncheşi.

Se produse mare înghesuială. Una din mese se răsturnă, străchinile se sparseră. Lingurile fură călcate în picioare. Sticlele se făcură ţăndări. Paharele la fel. Iar vinul curgea pe duşumele şiroaie, în timp ce ploaia răpăia cuminte afară pe acoperişuri.

— Ăsta e nebun !

— Ţineţi-l, c-o omoară !

— Ioniţă, înfunzi puşcăria !...

— Te mănîncă ocna, băiete !...

Cu greu izbutiră să i-o smulgă din mînă. O scoaseră pe uşă afară, şi plecară cu ea prin ploaie, lăsîndu-l pe ginere singur în mijlocul cioburilor şi-al ecoului ce mai răsuna încă prin colţurile odăii, că prea adînc îl înfipseseră acolo urletul şi tărăboiul.

Ioniţă se perpeli într-o parte şi-n alta, cu mîinile la spate, înjurînd de tot ce-i venea la gură. Pe urmă ieşi afară şi strigă pe Nae Găman. Ceilalţi cotoieri plecaseră. Îl căută şi-l găsi în pivniţă, trîntit lîngă butoiul cu ţuică. El nu luase în seamă scandalul, şi-şi văzuse în linişte de băutură.

Ioniţă îi dete un picior în spate. Nae vru să ridice capul şi să zică ceva, dar văzu că e mai bine culcat şi se lăsă păgubaş. Ioniţă umplu o sticlă cu vin. O bău. Mai umplu alta. Iar bău.

Necazul, oboseala, şi băutura îl ajunseră şi-l îmbrînciră în pat, rostogolindu-l pe perne.

Ploaia, afară, îşi vedea cuminte de treabă.

Din seara nunţii, de cînd Ioniţă Cocorăl — vorba babelor — îşi văzuse norocul cu ochii, casa lor nu mai cunoscuse liniştea.

Cei de la țară n-au lună „de miere". A doua sau a treia zi după nuntă, își pun nevestele la tăiat de coceni, le iau la arăturile de toamnă pentru grîu, sau le poartă la te miri ce munci cu brațele la cîmp.

Dar oricît, o săptămînă liniștită tot găsești, fiindcă pînă la calea de-a-ndăratelea, adică pînă duminica ce urmează, însurățelul, deși-și muncește nevasta unde cer nevoile zilei, totuși îi caută ogodul. Umblă cu binișorul pe lîngă ea și n-o-njură, nici palme nu-i dă. E sita nouă, și-apoi l-ar vorbi de rău socrilor, cînd aceștia vin cu pocînzeii de-a valma, pe calea întoarsă.

La Ioniță, însă, fu o săptămînă de fiere și de torturi. Chiar luni dimineața, a doua zi după nuntă, cînd e obiceiul ca mireasa să toarne apă nunului, să se spele pe față, Marița era cu ochii plînși și cu spatele vînăt. Mîncase vreo trei bătăi pînă la ziuă. Și de-atunci, toată săptămîna, bătăile curseseră într-una, ca grindinele de vară. Îi da mai ales palme și-o trăgea de păr. Cîteodată se descingea de curea și-o bătea la spate. Dar avea grijă s-o înghesuie după ușă, după sobă, prin vreo pivniță sau prin alt loc dosnic și ferit de vederea lumii.

Își făcuse și Ioniță planul său. Să-i treacă întîi averea jumătate pe numele lui și să-l despăgubească cu o sută de mii de lei, pentru ca la urmă să-i dea cu piciorul în spate și să divorțeze de ea.

Își zicea :

— Cîți nu-nșală astfel, în ocazii de felul acesta ? Mai ales cînd socrii se lasă prinși în cursă...

De făcut viața cu Marița, nici nu vrea să gîndească. Se bazase prea mult pe cinstea ei, iar deziluzia era acum prea mare ca să se mai poată face cumva vreo reparație. O șterse din sufletul lui pentru totdeauna.

— Cum să-mi duc traiul cu o nevastă ce mi-a făcut rușinea de la început ?... Și ce rușine ! Cînd oi da și eu să scot capul în lume și să fac nițel pe grozavul, că am tot dreptul, fiindcă destul am nădușit să strîng la avere, să se ridice, te miri ce nespălat și să-mi zică de la obraz : „Ce ții, bă prostule, capul pe sus și faci pe bățosul, cînd ai luat nevasta batjocorită de alții ?"... Și-apoi, cum să crești copilul altuia ? Un părinte trebuie să-și pupe copilul. Eu, cum să pup ce nu e al meu ?... S-o fac să-l

omoare ? Ar fi ceva și asta ! Dar am auzit că știe tot satul... Și-atunci ? Nu ! Mai bine îi amenință, ca să-i pot înșela, divorțez și sînt slobod. Viața are destule căi. Poate voi găsi și eu una mai de doftă !... Și voi găsi ! Cu avere să nu găsești ?

Toată săptămîna, Ioniță a măcinat în capul lui astfel de gînduri și rezultatul era același, să-i înșele, ca pe urmă să divorțeze.

Marița Irimic, rătutită în pumni, de-abia mai putea gîndi :

— Dacă m-ar feri Dumnezeu de mai rău, de nu mi-ar da în burtă, să-mi omoare copilul ! Că el, mititelul, nu strică nimic. E suflet nevinovat. Proastă am fost eu, a mare.

Apoi ruga icoanele, mai ales pe Maica Domnului, să se termine toate în bine. Să-i dea lui Ioniță gîndu-ăl bun, ca s-o ierte. Îi da chiar dreptate. De multe ori zicea :

— De, săracul, e ca el !... Eu sînt de vină. Eu sînt cu buba și cu răul. Să fiu în locul lui, tot așa aș face. Ba poate și mai rău !...

CAPITOLUL VIII

A făcut-o cioila, maică

E luni seara, a doua zi după „calea de-a-ndăratelea". S-a înnoptat. Gospodarii s-au tras mai toți pe la casele lor, așteptînd obosiți mestecatul mămăligilor, ca să pună mesele.

Ploaia s-a oprit de la prînz. E senin. Stelele s-au întrecut care mai de care să apară mai înainte, după atîta lipsă. Sînt spălate și licăresc toate ca tăciunii pe-ntuneric. Nori, mai de loc. Calea laptelui încinge burta cerului ca un chimir cu capsele bătute în aur. Ciinii satului latră pe la răstimpuri și se-ncaieră printre rosturile gardurilor. Cîte un liliac îți flutură aripile pe deasupra capului, de-ai putea să-l atingi cu mîna.

Mariţa e la Coţoteica şi la Căşcău. De ieri stă aci. N-a avut curaj să se ducă la părinţi. La Ioniţă, nici vorbă ! Acesta i-a trimis vestea că nu-i mai trebuie pentru nimic în lume, după atîta ruşine ce i-a făcut, de i-ar da Florea toată averea lui.

Mariţa se simte tare obosită şi e deznnodată rău în bătăi. Are şi cucuie în cap. Nu gîndeşte la nimic. Creierul îi e prea uscat, prea ţeapăn. Nici gîndul morţii n-a încolţit pe-acolo, cum ar fi de aşteptat. Plînge într-una. Înşiră mereu la cruci şi nu slăbeşte icoanele. Mai ales pe Maica Domnului.

Ast'noapte, iar i s-a arătat diavolul după uşă, că iar a avut insomnie. A doua insomnie în viaţa ei. Ţinea în mînă aceeaşi bardă, iar ochii îi luceau ca două capse de fosfor. Făcea fel de fel de mişcări, cînd înainte, cînd înapoi.

Se aşezară cu toţii la masă. Căşcău e prea posac, prea cătrănit. Coţoteica zise :

— Ia şezi şi tu, Mariţo, de-mbucă ceva, c-o să merg dup-asta, să te duc la mă-ta !...

— Mai bine m-ai duce la groapă, ţaţă Lino...

— Vezi-ţi de treabă, fată, că doar eşti tînără şi timpul de viaţă ţi-e înainte ! Eu te-aş ţine mai multe zile la mine, şi cred c-ar fi mai bine aşa, dar nu mai îmi dă pace prostu-ăsta al meu. (Îl arătă pe Căşcău, care încercă să spună ceva). Auzi, cam ce mă priveşte pe mine, să m-amestec în oala voastră ? Şi ca să scap de gura lui şi să nu-l mai văd că-şi face bube pe inimă, te duc eu pînă acasă şi te dau în mîna a lor tăi. Cred că are să se împece frumos lucrurile. Că n-ai făcut, Mariţo doică, omor ! Ai făcut ce trebuia să faci de mult, de la vîrsta de optsprezece ani, pe cînd tu acum ai treizeci şi doi de anişori, bătuţi pe muchie.

Lina Coţoteica răsuflă puţin şi iar începu :

— O, ce soartă avem noi, muierile, Mariţo ! Cum a început să ni se umfle nitel cămaşa şi pieptul să înseteze după iubire, cam de la paişpe-cinşpe ani, toţi sînt cu ochii stîlpiţi spre noi şi nu ne vrea unul binele. Ne pîndesc la puţ, la pîrleaz, în crîng, la poartă, pădărînd, unde n-ai gîndi. Ne trîntesc jos, şi trag şi trag, ne smotocesc, cum le place şi cît le place. De fier să fii, uiţi, Mariţo doică, te laşi, închizi din ochi, strîngi din măsele... S-a dus ! A doua zi, sau abia la o săptămînă dacă îţi dai seama bine

ce-ai făcut. Și-atunci, e tîrziu. Ce poți să mai faci ? A zburat puiul cu ața. Ia-ți gîndul că ai putea să-l mai prinzi ! Pe urmă vine lumea, fă, și taie în carne vie. Nu se uită, și barem bine știi ce ne pățește pielea. Dar ești abia la început. Însă eu sînt mîncată. O viață întreagă m-am hîrjiit și zgîriat cu lumea. D-aia îți dau crezămînt.

— Ia-i, fă, proasto, apărarea ! Ține-i parte ! Dă-i nas ! Dar adevărat, pățit la pățit crede ! se amestecă în vorbă Cășcău.

— Cin-te-ntreabă, mă zăpăcitule, cît ți-e ceasul ? îl certă Coțoteica. Ori, nu poți să bagi în tine și să taci pămînt... Dar stai, Mariță ! Stai cu doica, să-mpărțim cu toții sărăcia de pe masă ! o rugă iar Lina. Nu te lăsa necazului ! Dacă îți prinzi mintea cu el, n-o-mplinești bine. Eu dacă puneam toate la inimă, ar fi bozul mare pe mine. Eu nu te-nvinuiesc nici cît vîrful acului. Înțelegi tu ? Ba mă mir, că prea ai răbdat ! Auzi, pînă la treizeci și doi de ani ! Ai fost alt aluat, bag-samă. Eu n-am putut răbda nici pînă la șaisprezece ani...

— D-aia te-ai pricopsit, fă, în viață ! îi tăie scurt vorba Cășcău.

— Taci dracului, mă tontule ! Deteră dracii peste tine ? Ori, mai îmi faci sînge rău și tu, că n-am eu destul venin pe suflet ?

Marița, de chiu-de vai, se lăsă pe scaun la masă. Masă țărănească, rotundă și scundă, la o palmă de pămînt. Mîncau din același ciob, fasole fiartă și castraveți acri. Mîncare de post, deși e zi de dulce, ca la casa oricui. ce poate pune omul pe masă și ce găsește mai la îndemînă.

Marița gustă de cîteva ori. Nu-i plăcu. Dumicății păreau uscați-sacîz, așa nu voiau să meargă și i se înțepeneau pe gît. Coțoteica o mai rugă. Marița mai gustă.

În sfîrșit, se sculară de la masă. Nu uitară să-și facă fiecare obișnuitele cruci. Fosta mireasă întîrzie mai mult la închinat.

— Mă Cășcău, eu o să mă duc cu Marița pîn-la ta-său. Și, poate, o să vin mai tîrziu nițel...

— Du-te, unde a tunat întîi, unde-a dus mutul iapa și țiganul cîrlanul ! Și să mai vii, cînd te-o chema mama din groapă, că prea o iei din capul tău ! se răsti el.

— Mă, eu te dau dracului cu tot neamul tău ! se îmbufnă și ea. Păi, ce vrei, mă, ciine de rumân, să lași un om nenorocit în șanț și să nu-i dai o mînă de ajutor, cînd poți ?... Iet-al dracului ! Nu mă face, că știi, mie o dată îmi sare bîzdîcul și numaidecît m-apucă pandaliile. Și să te păzească Dumnezeu atunci ! Mai bine să intri în gaură de șarpe. N-ai avut norocul să mă cunoști. Dar să te ferească mă-ta, de te-a făcut, de-așa ceva. Eu ți-o spun !

— Du-te, du-te !... Duce-te-ai !... Că m-ai albit și mîncat fript ! Adevărat, femeia și pe dracul l-a-mbătrînit, cît e el de drac al dracilor...

Coțoteica nu mai zise nimic. Îi era frică și ei de bîzdîc, care numai folos și ajutor nu-i aducea în chestia Mariței, că altfel i-ar fi dat ea o lecție lui Căscău, s-o pomenească toată viața. L-ar fi băjenit cu mătura sau cu scaunele. S-ar fi bătut amîndoi ca orbii prin tîrguri, cînd socotesc paralele, cum se-ntîmpla de-atîtea ori cînd trăia răposatul.

Ieși afară, trîntind ușile.

La poartă, își înfășură batista în jurul gîtului și-și sumese fusta, să n-o umple cumva de noroi. Marița era în urma ei. O luară pe șosea la deal.

Era aceeași liniște, tăiată din cînd în cînd de lătratul unui ciine, iar pe cer aceeași priveliște. Coțoteica iar zise :

— Cine-o mai fi lăsat și măritișul ăsta, Mariță ?

Marița nu răspunse.

— Ăsta e scurtare de viață, doică ! Mai ales cînd nimerești vreun neghiob al dracului, cum am fost rînduită eu și cum văd că ești rînduită și tu. Auzi, prăpădîtul lui Cocorăl să facă nazuri d-o fată ca tine, cu atîta avere și cu așa suflet ? Păi de, zi să mai trăiești ? El, care nu știe cîte muieri și fete o fi schimbat prin lume, pe unde a tot umblat, de cînd a ieșit din ghioace... El, sfrînțitul și șangărîtul ! Ar mai fi, fă, ce-ar mai fi, să-ți păstrezi cinstea pentru unul care e curat ca floarea, curat biserică, doică, și nu știe ce e ăla trup de femeie, cum a fost răposatul meu. El avea dreptul să mă omoare. Dar unul ca Ioniță ! De, să nu mori de necaz !...

Ajunseră. Bătură în poartă. Cîinii, să-i mănînce. Ieși Dobrița.

Marița tremura toată, parcă era găsită de babițe. Intrară în casă, în odaia de locuit.

Camera era tăcută și luminată slab de o lampă mică. O pisică își cînta doinele ei triste și lungi după sobă, iar un scaun sta arazna, trîntit lîngă ușă.

— Bună seara, dodă Dobriță !

— Bună seara, doică !

— Nea Florea nu e aci ?

— Nu !

— Und-se duse ?

— Dar cine mai știe, Lino, că de cînd cu prăpădul de ieri, a intrat dracul în casă ! Umblă rătutit ca un cîine turbat și bate cîmpii în neștire. Bine n-o împlinește. Ascultă la mine, pe bătrînețele mele îți spun ! Să știi, ăsta face omor de om, ori înnebunește. Dar mai degrabă, omor de om face... Plecă de cu seară, după ce-mi sparse mie capul cu scaunul de colo. Ia uită-te aici ! E sînge ?

— E, dodă Dobriță.

Ieșise prin cîrpa albă, ce-i îmbrobodea capul. Avea fața plînsă, iar umerii obrajilor negri de lovituri.

— Nu se oprea de loc sîngele, luă iar vorba Dobrița. Mai pusei făină, dar tot degeaba. Încercai și cu cenușă. Dete Dumnezeu de se opri, c-altminteri mă găseați înțepenită aici... Cum spun, după ce-mi sparse capul, plecă. Unde ? Nu știu ! Dar cred că la cîrciumă, c-așa a făcut și-aseară. A venit beat, în puterea nopții, mai înnoroit ca porcul și m-a luat la bătaie din somn. Degeaba îi spun eu și mă jur cu icoana în brațe, că n-am știut nimic despre ce-a făcut nenorocita asta, care ne-a mîncat traiul și viața din noi. El nu vrea să știe nimic, sărăcuț de maica și de sufletul meu ! Mi-am băgat sufletul în iad, Linoo-Linooo ! Am jurat strîmb cu icoana în brațe și jur mereu, c-altminteri, verișcane, m-ar omorî pe loc. D-aia, mai zic, că m-o ierta Dumnezeu de-așa păcat, pupa-i-aș tălpile !...

Dobrița s-apucă să se-nchine :

— Doamne, iartă-mă, că de nevoie jur !... Dac-aș mai trăi, fă Lino, să dau cîteva sărindare popii, că vai de viața mea și de zilele mele !

— O, dodă Dobriță, că Dumnezeu crede omului la necaz ! încercă s-o potolească Coțoteica.

Dod-sa Dobrița, de multe ce avea pe inimă, începu să plîngă. O liniște se lăsă peste ele, de parcă s-auzeau și

lacrimile cum i se freacă de ţevile ochilor, ca să-i iasă afară.

După ce îşi făcu toiul de plîns, Dobriţa luă pe fie-sa la rost :

— Şi cum, fă nenorocito, ne făcuşi casa de rîs ?... Bătu-te-ar Dumnezeu, să te bată, maică ! Mai bine te făceam moartă, că mai nimerit era ! D-aia am dormitat eu cu tine, amărîto ? D-aia te legănam în troacă, pînă mi se uscau picioarele de la genunchi ?... Te-am ferit de foc, de apă şi de căruţe, să nu dea peste tine. Te-am făcut mare, te-am dat la şcoală. Pentru ce ?... Ca să ne faci de rîs ? Să ne aduci netrai în casă ? Să ne mănînci zilele fripte ?... Arde-te-ar focul, maică ! Şi fi-ţi-ar minţile ale dracului, cînd ieşişi tu la zăpăcitul lui Ţulucă !... Şarla aia !... Cum l-ai găsit, fă, p-ăsta ? De ce n-ai ales şi tu unul, mai de doftă, că poate te dam după el, cu toate c-ar fi avut mai puţină avere, şi scăpai de dandanalele şi belelele astea ? Sau să fi venit la mine şi să-mi fi spus la ureche : „Mamă, drace, lace, cum mi-ai fi zis, mărită-mă, dă-mă dracului după cineva, că nu mai pot răbda ! Îmi arde sufletul nemăritată"... Şi ţi-aş fi găsit, fă, un prost şi te dam după el, dar te dam cu cinste şi cu fală de la uşa casei mele, c-aşa se face ! Nu cum te-am dat acum, de şi-au rupt oamenii genunchii la nuntă, făcîndu-şi fel de fel de semne între ei... Fire-ai a dracului, maică, cu capul tău, că degeaba îl ai mare şi-l porţi îmbrobodit !...

— O, dodă Dobriţă ! s-amestecă iar Coţoteica miloasă. Acum ce vrei să mai faci ? Ce-a fost, s-a dus ! Nu mai vine îndărăt. Nu vezi c-o doare inima destul ? Simte şi ea. Îi pare şi ei rău, că doar e suflet. Dar ce poate să mai facă ? N-ar crede-o nimeni, dacă ar încerca să mai zică ceva.

Mariţa se pornise pe plîns cu hohote şi-şi jumulea părul. Cele două femei încercară s-o potolească. Iar mă-sa se mai îmbună.

Începură să-şi facă planul, cum ar putea s-o scape de furia lui Florea şi pe ce drum să apuce, ca să se isprăvească lucrurile în bine.

— Eu aş crede, Lino, zise Dobriţa, că ar fi mai nimerit să nu dea ochii cu ta-său în seara asta, că cine ştie ce se poate întîmpla ! Te pui cu omul la necaz şi mai cu seamă,

dacă s-o întîmpla să mai vie și beat ? Nu poți, fă, lua pe dracul pe seamă ! Ce-ar fi s-o pitim în pod și să i-o arătăm mîine, pe trezie ?

— Fugi de-aci, dodă Dobriță ! fu de altă părere Coțoteica. De ce să mai lungim noi boala pînă mîine, cînd am putea-o termina de azi ? Mîine am și eu treburile mele. Și-apoi, Cășcău al meu e supărat foc că mă amestec în socotelile d-voastră. Era gata-gata să mă bat cu el, cînd plecai încoa. Că doar Mariţa era de față și bine văzu.

— Dumnezeu mai știe, Lino ! Dar de nu s-ar întîmpla ceva, vrun omor, că n-am la ce mai trăi, sărăcuț de maica mea !

— Așa o să facem, gîgă Dobrițo ! își urmă Coțoteica vorba. Mariţa o să stea aici. Eu o să aștept, pînă vine nea Florea. El o să intre în casă, o să înjure, o să se supere. Sigur, poate s-o mai și bată, treaba lui, pînă i-o trece necazul. Pe urmă, o să ne punem amîndouă cu gura pe el, toca-toca ! O să-l cățănim la cap, să nu-l lăsăm de loc în pace, pînă n-o zice ca noi. Să meargă la al lui Cocoră și să facă, frate, într-un fel. Să-i treacă ceva avere, ca să potolească gura lumii odată, iar tinerii să-și vadă de casa lor. Că e mai bine, cînd o iei lucrurile din scurt și iuțești caii la coastă. Dumneta ce zici ?

— Ce să zic, Lino, că nici eu nu mai știu ! Ce spuseși tu, pe hîrtie, e frumos. Dar nu știu cum o ieși. Că de l-ai fi văzut, cînd îmi sparse capul, cît de-nfuriat plecă ! ...Doamne, Doamne !... Și unde pui, Lino, că îl mai ațîță și oamenii, pe und-se duce ! Și-avem destui oameni răi, care ne vrăjmășesc și ne doresc răul. Lor atunci le pare bine, cînd ne văd încăierați și ne stricăm între noi casele.

— Lasă, dodă Dobriță, că planul meu e bun ! O să vezi d-ta ! Și eu sînt hotărîtă să nu plec de-aici, pînă n-oi vedea că s-alege într-un fel, să mă pot și eu odihni cu sufletul împăcat. Mi-e milă rău de biata Mariță, în ce capcană a intrat !

— Milă de dracu ? Hai, fă Lino ? făcu mă-sa acru.

— Hei, lasă și d-ta acum !

— Ba nu las de loc, doică ! Să-ți fie milă d-unul, fără ochi, fără mîini și fără picioare. D-unul olog sau slut, nu d-una ca nenorocita asta. Aia e boală de la Dumnezeu, pe cînd asta și-a făcut-o singură cu voia și cu mîinele ei. Ia

să fi fost cinstită, c-ar fi ferice acum de mă-sa, c-a mai făcut-o.

— D-ta zici că şi-a făcut-o cu voia ei, dar eu nu zic aşa, o contrazise Coţoteica.

— Tu n-ăi zice, Lino, dar vezi, c-o lume întreagă zice ca mine şi-o face proastă, se jelui înainte Dobriţa, cu mîna înfiptă sub brîu.

Vreme de două ceasuri şi mai bine, numai aşa se tînguiră între ele cele două femei. Cînd Dobriţa da să se aprindă ce şi ce, sărea Coţoteica la timp şi stingea focul.

Mariţa nu scotea un grai. De plîns, plîngea, că învăţase bine meseria aceasta într-o săptămînă. Sta nemişcată ca un par, pus hotar între două pustiuri, a căror întindere o ameţea.

S-auziră zdrăngănind tare blănile scării. Era Florea Irimic. Îşi scutura apăsat opincile de noroi. Desigur era foarte necăjit.

Cînd îl auziră, feţele celor trei femei se opăriră iute de frică.

Florea Irimic fusese la cîrciumă de cu seară, după ce spărsese capul Dobriţei. Nu se îmbătase, dar era dîrz, cum e mai rău cînd omul face toate fărădelegile. Că dacă te-ai îmbătat, cazi în şanţ şi-ai isprăvit. Pe cînd aşa, umbli capiu şi eşti capabil de toate crimele din lume.

Şi să te mai miri de ghinion ! Cîteodată, soarta îşi împleteşte atît de meşteşugit firele, că unul, voit şi prin calcul, n-ar izbuti aşa de minunat.

Florea se certase acum cîţiva ani cu Stanciu Şolalea (numit astfel, că în tinereţe avea un cîntec al lui : „foaie verde şi-o lalea") pe ce se ceartă de obicei toţi ţăranii, pe-un răzor, tocmai pe Valea Calului :

— Nu se poate, mă Floreo, mi-ai mutat răzorul !

— Ce ţi-e, mă Stanciule, eşti chior ? Nu-l vezi ici, neatins, sau ce D-zeul mă-ti ai ?

— Ba, te dau eu în D-zeul mă-ti de paraolit !

— Tu pe mine ?

— Eu pe tine !

— Stai, mă, că şarpele, cînd îl doare capul, iese la drum.

— Vino-ncoa !...

Au pus mîna fiecare pe oticurile de plug şi şi-au spart capetele. Un an au dus-o la cuţite. Şi de-atunci, nu şi-au mai vorbit.

Şi-aci e ghinionul ! Cum Florea îşi bea acum retras într-un colţ rachiul şi necazul, Stanciu Şolalea, care se cinstea cu alţii mai alături, începu să dea cu colţii :

— Bă, fraţilor, avuserăm şi noi o nuntă, de se duse vestea peste şapte sate !... Dar au fost fără cap, că puteau să mai aştepte niţel şi făceau totodată şi nunta, şi cumetria de botezat. Era iconomie la parale. Nevoiaşi au fost, să mă fi-ntrebat pe mine, i-aş fi învăţat îndebine...

— Ha, ha, ha ! făcură haz cei din jur.

— Şi mai auziţi, mă fraţilor, îl mîncă înainte sub limbă pe Şolalea. Copilul l-a făcut cu Sandu lui Ţulucă, cu ăla zăpăcitul, de era să iasă popă. Cu ăla de şi-a mîncat toată averea, şi care n-are nici un D-zeu şi nici o credinţă. Dar vorba, a ştiut fata ce alege, că ce s-o fi gîndit ea ? „Sandu n-a ieşit popă întreg, c-a pierdut căruţa pe la jumătatea drumului, dar încailea o să iasă fi-său, de l-oi face". Dacă o ieşi popă, ce l-o mai pomeni pe Florea Irimic, cu sfintele daruri, în faţa altarului !

— Ha, ha, ha !

— Nu rîdeţi, mă, c-aşa e ! Una avu şi el, dar bună ! Are dreptate să ţină acum nasul pe sus. Are cu ce să făli. Voi nu-i daţi dreptate ?

— Ha, ha, ha !

— Vai de capul lui ! Nu fu în stare să vadă d-un singur copil. Dar să mai fi avut nouă ca mine ? S-ar fi ales praful de mult de el !... Ai mei sînt zmei, mă, şi nu iese unul din cuvîntul meu. L-aş tăia în bucăţi, dacă mi-ar face vrunul rușinea, sau s-ar abate un deget din ce zic eu. Dar vorba, toţi proştii ştiu să crească copii ? De făcut, orice neghiob poa-să-i facă, că şi-un cal face mînji. Dar e mai al dracului de crescut şi de dat minte. Eu, şi pasărea, mă, cînd trece pe deasupra casei mele în zbor, o aud din somn. Aşa de vioi sînt ! Nu poate să mă lase fata mea adormit şi să iasă la paie cu hăzmăndăii. Şi nevasta tot aşa e ! Pe cînd pe Florea Irimic l-a găsit un somn, cam de-atunci de cînd i-am spart eu capul cu oticul pe răzor, de-ar dormi bubă, într-una, şi ziua şi noaptea... Florea aşa de vioiu e, c-ar putea fie-sa să se-ncalece lîngă el fără

frică. Și-apoi Dobrița tot prăpădită și prinsă cu boala, fata și-a văzut de treabă. Nu e așa ?

— Hă, hă, hă !...

Florea Irimic smulse scaunul de sub el și sfîrr ! îl azvîrli înspre Stanciu Șolalea, atîrnîndu-i de coadă o înjurătură oltenească de Dumnezei, cruci și alte lucruri sfinte.

Scaunul se propti pe masa lor, sfărîmînd cîteva pahare și zdreli frunțile cîtorva inși. Pe urmă se năpusti ca un viscol de iarnă. Ar fi făcut la sigur moarte de om, așa de înveninat era, dar nu-l lăsară restul de săteni și cîrciumarul, care îl scoaseră în brînci afară și-i încuiară ușa.

Irimic se mai perpeli, mai bătu în ușă, mai dete cu piciorul în ziduri. Cînd văzu că n-are nici o putere, o luă pe șosea la vale, bombănind și înjurînd teribil de toți sfinții din calendar, începînd de la sfîntul și marele Vasile. Era totuna de spume, așa fremăta și clocotea furia în el.

Își făcuse socoteala că degeaba mai trăiește pe lume, dacă fata i-a necinstit casa și familia. Cum s-o mai ducă el în disprețul tuturor ? Pînă și pruncii din troacă îl vor batjocori și arăta cu degetul. Va face într-un fel.

Bătu la poarta lui Ioniță Cocorăl. Avea de gînd să băjenească pe fie-sa.

Ieși un copil.

— Ioniță e-aci, mă ?

— E-aci !

— Zi-i să vină pînă la poartă !

Copilul veni cu răspunsul :

— Mi-a spus nenea Ioniță, să-ți spun d-tale așa : Că țața Marița a plecat de ieri de la masă, și nu știe unde-o fi. Și-apoi, nu poate să mai stea de vorbă c-un om necinstit ca d-ta. Nici nu vrea să te mai vadă. Auzi ? A terminat-o cu d-voastră. Să nu vă mai prindă p-unul p-aici, că vă ia cu pătura...

Văzînd că Florea Irimic nu-l crede, copilul începu să se jure :

— Zău, nea Floreo, să moară și să plesnească, dacă nu mi-a spus așa !... Mă, să fie al dracului mincinosul și să nu mai apuce ziua de mîine, cin-te minte ! Să n-am parte de mama, dacă nu m-a învățat așa, să-ți spus cum îți spusei ! Ce zor aș avea !...

Sufletul lui Florea Irimic era harcea-parcea. Inima îi bătea în piept în dutină. Tîmplele i se smuceau şi i se umflau ca ştreangurile ude. Capul i se-nvîrtea sucală. Pămîntul la fel. Cerul se da, cînd într-o parte, cînd într-alta. Simţea nevoia să sugrume pe cineva, indiferent pe cine.

Îi veni, la un moment dat, să ia copilul ce-i adusese vestea în braţe şi să-l trîntească în pămînt. Poate s-ar fi uşurat astfel ! Dar picioarele, care în timpul acesta erau mai cumpătate decît orice din el, o luară la deal, tîrîndu-l spre casă.

Pe drum, îşi dibui briceagul. Avea un briceag barosan, legat de-o fişcă lungă ce-i încingea de cîteva ori mijlocul, pe deasupra chimirului.

Îl dezlegă şi-i examină lama. Se uită atent la plăsele. Cum sfertul de lună răsărise, văzu la cotor, aproape de belciug, puţină rugină. Se uită mai atent. Mai descoperi rugină şi-n alt loc. Se gîndi mult, de ce i-a ruginit briceagul.

Şi-aduse aminte că a tăiat la fedeleş cîteva mere şi a uitat să-l şteargă. Dar de-atunci, n-a mai tăiat nimic ? A mai tăiat ieri la prînz un corn de varză acră şi varza rugineşte. Mai ales cînd e acră.

Luă un pleter dintr-un gard şi-l încercă dacă taie. Tăia. Îl mai examină o dată şi-l băgă aşa descheiat, cum se găsea, în buzunarul din dreapta. Tocmai acum îi veni gîndul să omoare pe Dobriţa, în locul Mariţei.

— Ea,... Dumnezeul ei de muiere, poartă toată vina !... O muiere trebuie să ţină din scurt copilul, să nu-l slăbească o clipă din ochi. E datoria ei, nu a bărbatului, că d-aia stă după sobă. Bărbatul e prins pe cîmp cu munca... Şi mie îmi spune cugetul că ea ştia de păcatul fie-si. Vrea să mă îmbrobodească la ochi, dar nu-i merge. Şi-a găsit naşul. Scurt !...

Iar îşi mai dibui briceagul. De data asta, cu multă nerăbdare, parcă i-ar fi fost frică să nu-l piardă.

— Şi, dacă ştia, de ce nu mi-a spus, ca să nu mai intru în vorbă, cu poşălătatea lui Cocorăl ? îşi mai zise Florea. Nu mă făceam de rîsul lumii. Adică era un rîs, dar nu mai era şi altul... Cristoşii şi dumnezeii mă-ti de muiere ! Atîţi-a fost ! Nu mai scapi !...

Florea Irimic intră în casă, trîntind uşile, de se dîrdîiră geamurile, se detunară pereţii, iar pisica îşi întrerupse doinele. Cele trei femei o mîlciră de frică.

În capul lui Florea Irimic, cînd văzu pe Mariţa, avu loc o schimbare. Mai bine zis o întrerupere. Gîndul îi înţepeni ca un motor în pană.

Se prăbuşi pe pat ca un ulm dărîmat, şi-şi fixă privirile pe scaunul ce sta răsturnat lîngă uşă. Nu încercă să-şi aducă aminte ce-i cu el acolo. Nici nu putea de-altfel, că-i erau creierii sleiţi pînă în temelii.

Ceru să mănînce, tocmai în timp ce Coţoteica se pregătea să intre în vorbă cu el, că socotea nimerit, unde-l văzuse aşa de tăcut şi de liniştit pe deasupra. Amînă, însă, vorba după masă, ca să-i întihnească mîncarea. Sătenii respectă întotdeauna masa.

Dobriţa aduse pe fundul unei baniţe trei străchini, în care erau varză, fiertură şi lapte, cu două felii de mămăligă. Cînd găsi şi lingura de lemn, Florea s-apucă să mănînce.

Gustă o dată, şi îşi încreţi fruntea. Mai gustă o dată, să se încredinţeze deplin, şi se făcu mai negru şi mai întunecat la faţă ca nopţile de iarnă. Alt ghinion !

Dobriţa, fîstîcită, de cîte avea în cap şi ducea în inimă, uitase mămăliga nesărată. O mai uitase ea şi-n alte rînduri, dar erau timpuri bune, că s-alesese cel mult c-o-njurătură.

Lui Florea i se părea acum că toată viaţa lumii stă în săratul mămăligii. N-a sărat mămăliga, s-a dus lumea.

O lopată începu să-i răscolească sîngele. O cazma i se înfipse în inimă. O blană de stejar îl izbi după ceafă.

Începu să-i uruie capul. Mîinile să-i tremure. Începu să sforăie, să zbiere disperat, parcă i se rupeau şi dezlipeau cuvintele cu sînge din piept :

— Cine-a făcut, fă, mămăliga asta ? Cine-a uitat-o nesărată ?... Cine ?

— Dete cu piciorul în baniţă, de se duse de-a dura. Străchinile se sparseră. Fiertura curse. Varza se risipi. Laptele se înşirui.

— Cine, fă ? Proasta aia ?... Tu, fă, care ne-ai mîncat zilele, ne-ai batjocorit casa, şi ne-ai îngropat liniştea ?... Tu ? Nu vorbeşti ?... Sau bezmeticul lui Ţulucă ? La el

te-ai gîndit, fă, cînd ai uitat mămăliga nesărată ?... Vorbește ! Nu vorbești ?...

O trînti jos. Începu s-o joace cu picioarele. Mariţa se zvîrcolea de ceasul morții.

Cele două femei țăbărîră pe el, ca s-o scape, dar Florea nici nu știu cînd scoase briceagul din buzunar, că-l văzu înfipt în pieptul Mariței, scăldîndu-se în sînge.

Se uită înnebunit sprea ea. O privi lung, cum își da ochii peste cap, cum îi albeau și se-ntindea din toate oasele, pregătindu-se pentru drumul de veci.

Florea Irimic începu să urle. Ieși nebun afară și merse întins la ștreașina casei. Dibui. Găsi acolo secera și-și tăie beregățile.

Tîrziu, femeile, ce s-apucaseră să bocească, se-mpiedicară de hoitul lui. Iar ceva mai tîrziu, șeful de jandarmi cu doi soldați în urmă pășeau pragul pentru constatare, ca să dreseze legiuitele procese verbale.

Sus, deasupra casei, cerul se tăiase într-un ciob de lună, adus ca o felie de castravete. Începuse să-i curgă sîngele prin vata albă de nori.

Ca să șteargă murdăria de sus, vîntul s-apucase să-mpingă dinspre răsărit alte țoale ude de nori.

A doua zi, dimineața, cînd se zgîmboaie zorile, Anghelina, cea cu nasul zdrumicat de guturai, alerga iute, să-i sară junghiurile pe gît, spre poarta Catincăi, a ghizdavă la minte și puținică la înfățișare. Venise și Stanca, cea deșirată ca o casă în paiantă.

Strînse cîteșitrele, Anghelina începu :

— Auziră̦ți, fă, că pe Mariţa a făcut-o Florea cioilă ast'noapte ?

— Cum ?... A omorît-o ?

— Și el și-a tăiat beregățile cu secera.

— Nu mai spune !...

— Dar ce dracu, fă, parcă trăiți pe sub pămînt !

— Vezi că veniră la vorba noastră ? S-aleasă praful de nunta lor !

— S-aștepta tot satul la asta.

— Și, fă, mie nu știu cum, dar parcă-mi pare bine, deși la biserică spune să nu te bucuri de răul altuia, zise Catinca.

— Dar mie ! îi ţinu în coardă Anghelina.

— Şi mie niţel. Dar tot niţel, îmi pare şi rău, se îndoi Stanca.

— Fugi, fă, c-au fost oameni ai dracului ! o certară celelalte.

Şi se hotărîră :

— Fă, eu pun cocoşul, tu ţuica, şi-asta mălaiul, ca să bem niţel şi să mîncăm împreună. Nu unde li se întîmplă lor nenorocirea asta, că doar sîntem creştine, dar fiindcă ne întîlnirăm şi poate n-om mai trăi mult.

— Bine zici !

— E nimerită !

— Du-te iute de prinde cocoşul, pînă nu se dă jos de pe culme !

CAPITOLUL IX

Arde în mormînt

După doi ani de la moartea Mariţei, în Tătulești, în satul Cioflic, s-auzi vestea că Ioniţă Cocorăl, în prima duminică după sf. Ilie, va sosi cu o altă mireasă de-acolo, de la vale, de unde şi-a prăsit el prima dată banii ca marchitan, ca să se cunune cu ea aici. Şi va face o nuntă, cum nu s-a mai pomenit, ca-n basme. A luat-o văduvă, dar putredă de bogată.

În prima duminică după sf. Ilie, cînd zorile albeau spre răsărit, Dobriţa, care printr-o glumă a vieţii trăia încă, se sculă cu obrajii plînşi. Se clăti cu apă pe faţă şi se închină. Apoi îşi drese basmaua pe cap, îşi sumese zăvelca la spate, luă vadra şi plecă cu ea spre puţul din Vedea.

De greutatea atîtor lacrimi vărsate, ochii i se duseseră în fundul capului şi se făcuse de nevoie, aproape să-i ia pisica din mînă. Cînd ajunse în zăvoi, Dobriţa obosise. Puse vadra cu gura în jos şi şezu pe fundul ei. Îşi propti capul în palme şi se uită spre soare. Era roşu şi

mare pe deasupra pădurii, cît rotila plugului. Dobriţa începu să plîngă, şi-o ţinu astfel pînă pe la ziua jumătate.

Atunci se îndreptă spre puţ, unde puse vadra la picioarele ei şi, timp de aproape două ore, o umplu cu apă şi-o vărsă într-una spre răsărit, de zeci şi sute de ori.

Era o căldură închegată, de parcă te uitai să se topească şi pietrele din fundul apelor.

— Ce faci aci, dodă Dobriţă ?

— Aaa !... Tu eşti, Lino ? Cît mă speriai !...

Era Lina Coţoteica.

— Bună ziua !

— Bună să-ţi fie inima, doică !

— Te-ntrebai, ce faci aici ?...

— Păcatele mele !... Alea le fac, Lino.

— Ba nu, zău ! Nu e de glumă ! Văd că secaşi puţul, şi de la picioarele d-tale porni gîrlă spre Vedea. Ce rost au toate astea ?

— Hei, Lino-Lino !... Doar ştii şi tu că azi, poşălătatea lui Cocorăl se-nsoară a doua oară. El chefuie şi n-are habar de cîtă durere şi chin mi-a făcut mie. Şi vezi tu, ast'noapte am visat pe Mariţa mea. Parcă o văd ! M-a luat de mînă de-acasă şi-ncet-încet, prin grădină, fără să zică o vorbă, m-a adus pînă aici. Şi-aici mi-a zis. Se făcea că chiar de unde stai tu acum, mi-a zis : „Mamă, mîine cînd Ioniţă o intra în biserică şi cununiile mele or trece pe capul alteia, tu să vii aici şi să verşi apă într-una, ca să mă răcoresc, mamă, că ard în mormînt cu flăcări şi vîlvori. Mamă, mamă !..." Şi pe urmă, a pierit... Asta se cheamă, Lino, că azi e mult foc pe inima ei şi s-o fi perpelind pe toate căpăţiele în groapă.

— Asta, dodă Dobriţă, mi-o spunea şi mie mama, de cînd eram cît lingura.

— Şi e adevărat, Lino !... Şi eu o ştiu de mult, tot de la ăi bătrîni. Dar cu necazul meu o uitasem. D-aia, pesemne, a venit ast'noapte Mariţa, de mi-a adus-o aminte !

— O fi adevărat, dodă ?...

— Aşa e, doică ! Vorbele vechi niciodată nu mint.

— N-or fi minţind, gîgă ! Dar hai să mergem acasă, că Ioniţă a ieşit de mult de la cununie. Nici nu plecasem eu de-acasă, şi ieşise.

— Uuu-huhu !... Uuu-huhu !... răsună zăvoiul d-un urlet îngrozitor.

Dobriţa se uită cu groază, pe urmă întrebă :

— Dar ce s-aude urlînd, Lino ?

Coţoteica făcu din mînă un semn de scîrbă, apoi răspunse :

— E Sandu Ţulucă. A înnebunit. Cartea ştii că i-a mîncat minţile. Se luptă cu plopii. Ia uite cum aleargă pe malul ălant c-o beldie la spinare. Auzeam pe primar ieri că vor să-l bage în fiare şi să-l ducă la balamuc. Hai mai iute, că se poate să ne facă vreun rău !

— Blestemul meu, doică, l-a ajuns !

1 iulie — 29 august 1935
Spineni-Olt

OAMENI DEGEABA

ROMAN

PARTEA I

Tudor Beucă și neamul Lădarilor

Cu cîțiva ani înainte, dacă cineva s-ar fi plimbat prin comuna Urși, din dosul pădurii Seaca, pînă în ziuă, o dată cu ciocîrliile și cu zorile, ar fi întîlnit un singur flăcău, scoțîndu-și boii și plugul din curte, ca să plece la cîmp.

Flăcăul acesta, întotdeauna, era înaintea tuturor la muncă.

— Să n-ai odihna vîntului, maică Tudore ! îi zicea biata mamă de pe sală, în timp ce el își înjuga plăvanii. Și vrednicia ta să-ți fie întinsă ca apele, pe pămîntul acesta sfințit cu lacrimi și sudori...

Și de se da ea cumva și jos de pe sală, să-i vorbească mai de aproape, Ana, maică-sa, îi spunea mereu aceleași lucruri de mult știute și văietate :

— Că vezi tu, maică Tudore, noi sîntem oameni săraci. Nouă nu ne pornesc galioanele pe mări, să ne-aducă și n-avem nici țigani mănăstirești în curte, să ne lucreze. Noi trebuie să ni le facem toate singuri, cu mîna noastră. Iar tu, cît de puțină împotrivire de-ai arăta muncii, ar fi păcat. Că din astfel de rădăcini sărace ne tragem noi, Tudore maică !...

Mă-sa, Ana Creața, era destul de vrednică și de iute atunci. Se răsucea ca fumul pe coșuri după treburi prin curte, tot ziulica. Că la cîmp își avea feciorul, și el singur le răzbea acolo pe toate.

Era foarte înțeleaptă maică-sa, și ochii ascuțiți și vii ca ai pîndarilor îi avea. Iar vorba ei niciodată nu era bîrfeală. Privea drept viața, în față, și de sfatul ei nu scăpai ca de o dobîndă turcească, fiindcă te urmărea tot timpul :

— Că numai așa, maică, din lene se naște dosada și viciul. Pe cînd munca e mai mare decît toate dovezile lui Dumnezeu. Cu cel vrednic și duhul Domnului lucrează. Ia uită-te tu, Tudore maică, îi mai zicea tot ea mîngîindu-i obrajii, cînd el se pregătea să iasă pe poartă. Inima leneșului e foarte încăpătoare pentru minciuni și neadevăruri. Așezător al păcii, în sufletul lui, e numai vrednicul. Iar asta se numără printre cele mai mari fericiri ale vieții.

Pe urmă mama îșI săruta feciorul, iar el, cu soarele pe plug și pe umeri, ieșea în cîmp, să și-l lucreze.

În toate primăverile, Tudor Beucă la cîmp, sub obrajii grași și rumeni ai soarelui, și sub arșița pășunii sale din sînge, lucra din zori pînă în noapte și nu obosea. Și de ce muncea, de aceea se făcea băiatul mai puternic și mai frumos. Fiindcă lucra cu plăcere, cum din oase de zei muncite se zice că s-ar fi născut în lume și sideful, și tot ce lucește.

Pe atunci, în tinerețea lui, soarele era soare, pămîntul pămînt, și vita vită. Și între toate acestea, omul pus să muncească și la urmă să se bucure de roadele muncii sale. În muncă își găsea Tudor o împlinire a sa, ca în cea mai mare odihnă.

Chiar dacă uneori băiatul se simțea cumva și obosit, era de-ajuns să-și pună doar capul pe deșertul cald al boilor, să se încălzească și se și înzdrăvenea obositul de el.

Era stejar verde și vîrfu-i ardea, era fala satului de-atunci din Urși.

Ei, după rădăcini, nu erau oameni avuți. Se ridicaseră din fumul vetrelor sărace. Sărăcia le fusese albă, dar nu doamnă în casa lor. Că o-nvinseseră, muncind. Toți. Așa le era neamul lor de muncitori.

Cînd Ana Creața luase pe Savu Beucă, se înnegrea masa unde mîncau ei de sărăcie. Fuseseră amîndoi slugi prin lume.

Ana venea de peste apa Oltului, de dincolo de Drăgășani. Și ca fulgerul, ce nu se sparge cînd se lovește de stînci, ea venea cu o frumusețe a ei aparte, deși cu un copil în burtă zămislit, ce nu-i stricase încă făptura.

Cu cine rămăsese fata aceasta însărcinată în lume și de unde venea, nimeni nu știa. Și chiar Ana păstra cu

multă strășnicie această taină. Nu și-o spunea nimănui, de parcă avea maţe de fier în burtă ca lacătele caselor.

Într-o noapte, sub o lună cît o vacă priană pe cer, oamenii din Urși s-au trezit cu Ana, după mîncatul oamenilor, că trece prin sat și cere găzduire.

Trei luni a stat ea între două uși, ca mătura, cînd la unul, cînd la altul. Taina și-o rodea singură cu strășnicie în dinți, iar din ochi, adesea, lacrimile îi cădeau ca valurile de postăvuri pe jos.

Și într-o după amiază de vară, cînd adormiseră și verigile de la uși de-atîtea liniști și zădufuri, Ana trînti copilul pe vetre străine, pe Tudor de azi.

Numele de Creaţa îi era ei poreclă, fiindcă tot părul din cap îl avea creţ, parcă făcut cu fierul.

Întîmplarea aceasta pătrunse în Ana mai adînc decît unsoarea.

În loc de o gură, avea acum două de hrănit și două trupuri de îmbrăcat. Greșeala, odată făcută, nu se mai putea repeta, chiar dacă se mai simţea ea uneori povăţuită spre rău de simțuri. Șoarecii îi jucau în căpistere de sărăcie și pe deasupra mai era și ticăloșită de viaţă. Ce nădejdi îi mai rămîneau pe-aici, decît să muncească ?

Și Ana Creaţa se puse atunci pe muncă, de sperie satul. Că ce e sfînt și vrednic și-n gunoaie tot sfînt rămîne.

Șapte boierescuri pe an era în stare să facă, deși slăbise, de parcă înierna numai cu coceni. Și din frumuseţea ei de la sosire, doar buzele de i se mai păstrau ca bumbacul de moi. Și dinții nu-i căzuseră decît doi. Ar mai fi iubit încă, dar își pedepsea trupul răbdînd.

Însă, într-o noapte, Ana s-a trezit sărutată în coteţul porcilor, la boierii unde slujea. Și-atunci, sărutul acesta li s-a părut la amîndoi ca mana cerească de bun.

Pe el îl chema Savu Beucă și sta la grajdurile boierilor. Om foarte muncitor, dar cam prost. Ar fi fost în stare Savu să se tragă și de pantaloni cînd se suia în căruţă.

Savu Beucă era tot sărac, avea bani cît oase-n lipitori. Și mai avea o căruţă cu spiţele de lubeniţă, cum rîdeau oamenii satului de el.

Totuşi, cei doi s-au căsătorit, şi pe Tudor l-a înfiat Savu, dîndu-i numele său. Avea Tudor Beucă un an cînd Savu lua pe Ana Creaţa de nevastă.

La curtea părinţilor săi, Tudor creştea şi îl păşea găina, de mic ce era. Ta-său plăcintă sub curea n-avea, iar vaca o mulgea în lulea, că n-aveau vacă.

Sărăcie la ei ca la ocnă şi ca la nimenea. Chiar în fundul pungii, da tot de aţa mămăligii. Trăiau cu cămaşă de dobîndă şi cu făină de căpătat.

Se-ntîmplă atunci, de muri Savu. Tocmai se mutaseră în casa lor şi mai agonisiseră ceva. Se vedea că soarta le cînta tot a scîrbă şi-a nevoi.

Într-o noapte, îl găsiră răsturnat pe-o muchie. Unii ziceau c-a murit de lingoare, prin osteneli. Alţii că i s-au surpat puterile de bărbat, prin munci nemaivăzute, neplătite de cei graşi.

Cînd a rămas orfan de tată, Tudor Beucă împlinea cinci ani.

Era mic, de-i mîncau raţele din buzunar. Pe urmă îi ajunseră cîinii la urechi, şi putea să fugă şi după pisici prin curte.

Deşi mic, ca strugurele în postul Sîntămăriei, el toate începea să le-nţeleagă şi să le facă acum. Iarna, pe nămeţi, lua coşul la spinare încărcat cu paie, ca să dea la vite. Şi cînd da, cu turul nădragilor făcea pîrtie vacilor prin zăpadă, pe unde mergea.

Şi de-atîta muncă, copilul „se strîngea", „s-apuca", cum zicea maică-sa. Şi-atunci Ana îi descînta de zobeală şi de sărbezit la faţă. Alteori da în roşeaţă, în spuzit şi-n „încingere". Îl apucau frigurile şi cîrceile. Şi copilul se văieta, plîngea rău. Şi-acum era nevoie de Ioana Gloajdina, ca cea mai vestită şi mai tămăşită din sat la descîntece.

Gloajdina venea şi s-aşeza pe vatră. Chema întîi norii să mănînce din strachina copilului, cu apă întîlnită, cu apă din vînturi, tîmpinată în vărsatul zorilor. Pe urmă zicea :

— Veniţi voi, lăudatelor şi trandafiriilor, vrednicilor şi puternicilor, cuconiţelor, preoteselor şi jupîneselor ! Veniţi toate, de-mi apăraţi copilul, că şi Maica Domnului din ceruri mi-l apără !...

Gloajdina avea la brîu cuțite, paie din mătură, greble și multe alte deretecănii. Și toate le știa.

Și după descîntec, Ioana Gloajdina sfărîma cărbunii cu călcîiul pe pragul casei, și s-apuca să-l ungă pe Tudorică pe merele obrazului, pe bumbul nasului și pe poama gîtului. Îi băga apa descîntată și cărbunii sfărîmați, pînă și-n bulzii ochilor, ca să-l ferească pe copil de tot ce e ieșit din baltă și din trestii, din noroaie și din lunci, de orice aruncătură diavolească.

Ana Creața își creștea astfel și își îngrijea copilul, pe Tudor al ei, cu dragostea a nouăzeci și nouă de împărați și de împărătese.

Tudor se făcuse acum mărișor și părul lui creț, ca și al maică-si, era cunună de mare preț. Și Ana îi punea în cîrlionții lui aurii fire de magheran și de busuioc, ca să nu se deoache. Și cînd îl vedea cum crește de frumos și de vrednic ce era, fericirea îi atîrna în suflet ca băierile unse de la ploscă. Că din răsăritul soarelui pînă în asfințit, el nu punea trupul jos.

La secerat, părea lup ce dumică turmele. La arat, la fel. Nimeni nu știa să lege cocenii mai bine ca el, să facă glugile și stogurile. Pe acestea le făcea din snopi, după ce le bătea cu cărpătorul pe funduri, de credeai că sînt case adevărate ca la oraș. Car cu două proțapuri, așa de îndemînatic și de priceput se dovedea Tudor, pe măsură ce creștea.

Seara, chiar de-și punea sub cap un drob de sare căpătîi, a doua zi se scula și iar la muncă. Știa să meargă și pe-o roată la Gheorghiță, cum vine vorbă, să trăiască chiar c-o felie de pîine pe zi și nimic să nu murmure. Tinerețea îi era pe-atunci caldă ca nările boilor și bună ca mirul, mîncare cerească.

Iar cînd dăscălița iarna sosea și muncile încetau, Tudor Beucă pornea atunci cu chiriile pentru cîrciumari după vinuri spre Drăgășani, sau la lemne prin păduri. Avea acum boi și căruță. Poate la anul își va lua și cai. Pămînt a început să cumpere. Iar cînd vorbește, toarce vorba, așa de așezat și de curgător vorbește.

Veni însă vremea de-l mușcă dragostea de inimă cu Domnica Lădaru. Auzise el că Domnica nu știe nici să mulgă oile, nici să coacă mălaiele cum trebuie. Iar ziua,

cît e de muncă, nu iese nici pînă în fundul grădinii și noaptea ar trece chiar Dunărea, să se ducă la băieți.

Dar ce poate să facă ? Poate el să uite acum rîsul ei, buzele ei unse parcă numai cu miere ? Dar ochii ? Dar părul ?... Toată dragostea ei îi stă în suflet, cărbuni neastîmpărați de ape, și simte cum i se înfige în șolduri, în ochi, în snaga trupului și-n andrelele gîtului.

Parcă îl iau ielele în tîrlii, cînd se gîndește la ea, și inima ca durda i se face de grea. Atunci șade muscal în drum și nu știe de ce să se mai apuce.

Felul acesta de dragoste, el nu și-o mai poate în piept nici adăpa, nici cina, nici plimba pe drumuri.

Domnica Lădaru și cu Vasilică, cu fratele ei, erau orfani de amîndoi părinții. Și amîndoi erau și proști și leneși.

Vasilică Ladaru, care era cu treisprezece ani mai mare ca Domnica, crescînd nesupravegheat de părinți, se apucase și de beție. Iar Domnica, fiindcă Dumnezeu o lăsase atît de frumoasă, începuse să vorbească cu băieții de tînără, de ajunsese cea mai de rîs fată din sat.

Slăbiciunea aceasta, Domnica o moștenea de la maică-sa, de la Bușa. Nici Bușa nu fusese femeie cumsecade. Fată de popă, se greșise cu mai mult de tînără. Și cum era obiceiul pe-atunci, ca fiece om din sat ce trecea pe la poarta unei fete necinstite să vină c-o piatră în buzunar și să i-o arunce în curte, de multe ori, dimineața, popa nici nu putea să mai deschidă poarta de-atîtea pietre. Că se aduna grămada atît de mare, încît trebuia bietul părinte să bage oameni cu ziua ca să rînească pietrele de-acolo.

Cînd Bușa a născut pe Vasilică, „făcut din flori", rușinea a fost și mai mare. Atunci preotul i-a făcut „blana de preacurvie". A scos-o în fața bisericii, era într-o zi de Sîmedru, și-a băgat-o cu capul între două scînduri, c-o gaură la mijloc, ce se deschideau și se învîrteau în jurul unui par, așa cum se face și cu viteii ce n-are cine-i ține în timpul mulsului.

Popa o învîrtea pe Bușa cu gîtul prins între cele două blăni din jurul parului, și-o bătea la spate cu un bici. Iar poporenii, ce ieșiseră toți de la slujba religioasă și erau adunați în fața bisericii, o scuipau pe-ntrecere.

Doisprezece ani Buşa nu s-a măritat, deşi era singură la părinţi şi cu destulă avere. Părinţii ei, de supărare şi de inimă rea, au murit amîndoi iute, unul dup-altul. Atunci, după moartea lor, a găsit şi Buşa un prăpădit, pe Barbu Lădaru, un fel de ţigan de prin tîrguri, care făcea negustorie de boiele şi care, luînd-o în căsătorie, i-a trecut şi copilul pe numele lui, pe Vasilică de azi.

Barbu Lădaru era băiat frumos, însă sărac. În călcîiele lui şoarecii se mărturiseau ca la ei acasă. Şi ştiindu-se în averea nevestei, Barbu trebuia să-nchidă ochii, de cîte ori Buşa îi făcea clacă în pat cu diferiţi oameni din sat. O mai certa el, însă degeaba, că ea făcea tot ce ştia.

Atunci Barbu, de necaz, s-a apucat de beţie. Toată noaptea bea prin cîrciumi şi venea în zori, iar ziua dormea dus în mormîntul beţiei sale, pînă seara. Atunci se scula şi iar o lua de la cap.

S-a curăţat repede. Nici Buşa n-a trăit mai mult. A murit şi ea cu organele arse de stricăciune. Şi copiii au rămas orfani de mici, crescînd ca vai de capul lor.

Vasilică Lădaru, cînd s-a făcut ceva mai mare, în loc să fi luat şi el plugul primăvara, ca Tudor Beucă şi să iasă la muncă în cîmp, se ţinea numai de petreceri.

Mai avea doi prieteni. Şi aceştia, de aceeaşi zeamă cu el, pe Daolică şi pe Umflănări. Toţi trei, buni să faci din ei lemne de uşi temniţelor.

Dimineaţa veneau împreună de pe la femei, cîntînd. Atunci pe Daolică de pe glas, ca de pe sunetul trîmbiţei, îl cunoşteai de departe :

Şarpe, şarpe de dudău,
Dă-mi mie veninul tău
Să mă-nveninez şi eu !...

Dar şi Umflănări, cînd s-apleca pe vers, nu rămînea mai pe jos :

Place-mi-ar crîşma-n pădure,
Dacă beau şi mă îmbăt,
Numai cloambele mă văd...

Însă cel mai tare în cîntece era Vasilică Lădaru, pe care lumea îl poreclise Fusălete :

Frunză verde trei granate,
Strigă-un împărat din carte,
Că cu turcu ne vom bate ;
Turcu-i șarpe neadormit
Șade-n trupe acoperit...

Frunză verde ruptă-n vie,
Am venit din cătănie.
Am venit și-i ceasul patru,
Haide, mîndro, așterne patul ;

Am venit și-i ceasul cinci,
Mă descalț și la opinci...
Băui luni și băui marți,
Băui preț de patru vaci.
Și din groapă m-oi scula,
Ca să beau, mîndruța mea...

Pe urmă, toți trei începeau cu glumele :

— Mă Daolică, tu ai atîtea femei, de nu le poți acoperi nici cu mantalele a o mie de soldați.

— Du-te-n suflete, mă, că nu-l întrec eu pe Lădaru ! se apăra Daolică. El doar se uită la o femeie și-a și zăpăcit-o. Privirile lui te omoară ca privirile vasiliscului. Să mă fac vișin înflorit, de vă mint !...

— Păi cînd să iubim, mă, dacă nu acum cînd sîntem foc viu pe căldare ? se apăra Vasilică, zis Fusălete. Să iubim atunci, cînd ne-or putrezi genunchii și ne-o tremura gîtul ? Dacă nu iubești, cu ce te-alegi ? Că viața e cum intri pe-o ușă și ieși pe alta. Ea nu stă în noi, nici cît stă cioară pe gard...

— Lasă, mă Fusălete, că dragostea de ce-o mănînci, de ce te mănîncă, și se face mai mare ca groapa. O să ne mai îndreptăm noi, cînd o face jugul meu de la căruță muguri.

— Ba o să se termine, Umflănări, curînd-curînd și cu iubitul, că fericirea întotdeauna are țărmure de hîrtie și iute se rupe. Și-atunci o să trăim numai din amintiri...

— Ba atunci o să te duci, Daolică, pe dealul Cănănăului, cu suflet cu tot. Și dracul o să vină după tine.

— Dar nici după tine cred că n-o să vină Dumnezeu.

— Lasă că vom vedea noi în curînd, cine-i popă și cine-i porc.

— Eu cred că tu.

— Pe tine te știam cel puțin mai de mult.

— Bine, ia lăsați vorba ! Unde bem deseară ?...

— Unde-o fi !

— Și-und' s-o găsi...

— Păi, cu bine !

— Cale bătută, unde-i sta, să cazi pe burtă !

— Și să ne mai scrii în praznic !...

Și cei trei, de cîte ori se întîlneau, toți aveau cuc viu în cap, că prea vorbeau multe. Și-acasă, de leneși ce erau, putrezeau blănile patului sub ei, unde dormeau.

Dacă Vasilică Lădaru sta numai beat și numai pe la amante, iar pe-acasă pe apucate, Domnica, soră-sa, creștea singură, fără nici o dragoste de mamă sau de frate. Și noaptea i se făcea frică și fugea să doarmă prin vecini, lăsînd casa singură.

Cînd îi pomenea lui Vasilică despre urîtul ei, acesta îi răspundea tăios :

— Necazurile acestea, soră-mea, să ți le pui în solnița cu sare și să le păstrezi pentru mai tîrziu. Că eu nu pot să te păzesc, fata mea. Și de-acum, tu te-ai mărit. Nu ți-e rușine să-ți fie urît ?...

Și Domnica, pe măsură ce se mărea, se făcea tot mai frumoasă. Sprîncenele le avea ca sfîrcul bicelor, ridicate în sus, iar trupul ca grumazul viorii de rece.

Cine o vedea din dos, trebuia s-o vadă și din față, și care n-o vedea, pe degete se-ntindea să se uite la ea cum crește.

Pînă și-n biserică se înghionteau băieții de frumusețea ei.

Dar una era frumusețea, alta îi era vrednicia. Dimineața, cînd se scula, tot cu mîinile prin oale să mănînce. Și pe urmă fuga la ulceaua ei cu rumenele. Aici avea boieli strînse, parcă din nouă holde înverzite. Parcă se pieptena numai cu piepteni de argint, așa de frumos îi sta părul.

Și-ncepea să joace prin casă.

— Asta-i brîu, da' nu-i slănic ! se lăuda singură.

Să fi văzut-o pe ea că s-apucă de-o treabă și-o termină, nici pomeneală. Natre întregi de pînză n-a țesut niciodată și nici n-o să țească. Făcea numai lăturoaie între ițe și sul. Iar țoale n-avea în casă, nici cît s-apuce o cioară în cioc.

Și mereu cu ochii pe-afară, să vadă n-o strigă vrun flăcău din frunză, ca să iasă la el.

— Am să-ți pun, Domnico, pîndar la gură, să nu te mai sărute nimeni, decît eu, îi zicea cîte unul noaptea, înnebunit de frumusețea ei.

— Așa crezi, mă ? îi răspundea ea mîndră.

Și toți zburătureau în ea ca-n cuiburile puse la drumuri.

Pentru această Domnică Lădaru, s-a întîmplat odată chiar o bătaie zdravănă la horă între Daolică și Umflănări.

Era o zi frumoasă, zi de Paști, cu norii goi pe sus ca flăcăii dezbrăcați pe malul Jiilor, și soarele ca floarea genistrei de curat, ce se culege întotdeauna numai la Sînziene de pe cîmp.

Hora era-n curte, iar Umflănări și cu Vasilică beau sub o polată, cu unul ciupit de vărsat. Acesta tocmai se-ncerca să le spună o poveste, în care era vorba de cum a adormit sfîntul Petru odată și Iuda a jefuit raiul, a furat pînă și căldarea de botez și scaunul de judecată. Și de-atunci, lumea e atît de rea și de prefăcută.

Cînd numai iată că în drum se opri o brișcă, și caii își sloboziră iute apele în țărînă. Din ea cobori Daolică, urmat d-un negustor de baștină din Optășani. În mînă avea un rătez de lemn și cînd trecu repede pe sub polată nici nu dete bună ziua celor doi prieteni si celui ciupit de vărsat. Intră buzna în cîrciumă, supărat foc, că toată noaptea o așteptase ca fiara setoasă pe Domnica și ea vorbise cu Umflănări.

Umflănări, de ciudă, nu se putu stăpîni. Zise :

— Ai să vezi tu acum, mă Lădarule, ce ți-l coșesc eu pe nemernicul ăsta, dacă se leagă de mine ! Ți-l învăț numaidecît, să mănînce zahăr cu cîrteală.

În curte, Domnica Lădaru te umplea de amiroase. Pe puțin o oca de cuișoare avea pe sub bete. Și toată lumea cu ochii pe ea. Pînă și-ăle bătrîne își șopteau între ele :

— Fă, nenorocit-asta, duce-s-ar pe scursuri de ape, acasă păstrează mîncarea pe surcele și-aici, nu te uiți la ea?

— Joacă crăcănat, o fi călcat săraca în fărdelege!

— Dă-o dracului, că nu e bună de nimic!... De vrednică ce e, bagă pîinile în cuptor cu funia.

Numai Tudor Beucă ședea rezemat de-un salcîm și n-o slăbea de loc cu ochii. Ofta într-una, fiindcă nu mai departe decît cu cîteva seri înainte, cînd a întrebat-o el, de-l vrea de soț, ea i-a răspuns obraznică :

— Cum să te iau, mă Tudore, pe tine, cînd tu ești sărac ? Așa crezi, băiete ? Să rabd de foame și să mă pui la icoane ?...

Și Beucă de trei zile nu mai doarme. Nu mai mănîncă. Se usucă mai rău ca varul și ca cenușa de dorul ei. În zadar maică-sa îi zice :

— Mă Tudore, băiatul mamei, am pierdut jumătate carnea din mine să te cresc și-acum tu ți-o pierzi toată, iubind pe nenorocit-asta ? Las-o dracului, mă, că sînt atîtea fete vrednice în sat !...

Dar el nu poate s-o uite, nu poate să se stăpînească. Tot timpul se gîndește la ea. Mai ales cînd o vede cît de bine joacă. De-ar juca și pe-o baltă, cu focul căldurilor ei de sub tălpi, ar seca-o.

Daolică iese din circiumă cu lăutarii după el, cîntîndu-i:

De ți-e rușine cu mine,
Fă-mă brîu pe lîngă tine ;
De ți-e rușine cu brîu,
Pune-mă dîrlogi la frîu.

Dete un chiot și lăutarii iar începură să-i cînte :

Rumenèle, ia-le drace,
La ce faci proasta de-mi place ?
De n-ar mînca cuișoare,
N-aș mai putea de putoare...

Daolică semăna acum cu baba care a luat țărînă de la mormîntul răposatului, s-o presare în așternut, să se răcorească. Se îneca în propriul său necaz și îl bătea vînt de vară. Se ameți̦se binișor.

Zăpăcit, se legă de-o codană, care îl și repezi :

— Dă-mi pace, mă stricatule ! Ce, tu nu eşti în firea ta ?

Cînd se uită spre Domnica, Daolică se înfurie şi mai mult, fiindcă fata juca cu Umflănări. Acolo, în dreapta salcîmilor, jucau cele mai alese şi mai frumoase fete din sat, printre care şi Domnica. Buzatele şi-ăle sărace se trăseseră mai de-o parte.

În horă se prinse şi el. Însă, n-apucă să bată nici de două ori din pinteni, că Umflănări începu să strige :

Foaie verde mărăcine,
Ia uitaţi-vă mai bine,
Că pămîntul nu-i de vină,
Dar prostul n-are hodină.

Rivalul său, din partea cealaltă a horii, pricepu cum stă treaba şi-i răspunse, făcînd aluzie la Domnica :

Dar fata de lîngă tine,
Îi bună căţea la stînă,
De legat cu lanţ de fier,
De dat cu găleata zer.

Umflănări, care pisa de zor pămîntul, spre bucuria Domnicăi, iar nu se lăsă :

— *Hai la joc, genunche goale !*
— *Las-la dracu, că mi-e foame !*
— *La noi toate sînt fudule,*
Că-s cu burţile sătule.

Daolică iar îi răspunse, cu ochii spre Domnica :

La vecina-ţi pe cercei,
Doi păduchi cît doi purcei ;
Pe cărarea capului,
Îi cireada satului.
Şi la ţiţe,
Ferfeniţe,
Iar în vîrful ţîţelor,
Mama ferfeniţelor.
Căuta-ţi-o după ladă,
Că păduchii stau grămadă.

Îi răspunse și Umflănări :

Trandafir crescut întors,
Rău mai e de omul prost !
Vecinica-i cu cercei,
Prostul cu nădragii răi.
Zi-i, țigane, purdeluț,
Zi-i, căci a rămas desculț !...

Asta era prea mult. Daolică strică hora și se îndreptă spre Umflănări.

— De cine îți bați tu joc, mă prăpăditule ? Mulți proști a avut mă-ta ca mine ?

— Mă nemernicule, pleacă de-aci ! se înfurie și Umflănări. O fi stîngaci sfîntul Ilie din cer, dar are cu el tunetul și piatra, de poate pustii holdele pe un an întreg. Cîrpă te fac sub picioarele mele, de mai zici ceva !

— Vino-ncoa, viteazule !...

— Vino !...

Și se luară. Ca doi urși se îmbrățișară, luptă dreaptă, cu mîinile înfipte sub curea.

— Hai, sură, la măsură ! făceau oamenii pe demargine, rîzînd.

Umflănări căuta în toate părțile, cu sprîncenele ca tufele de groase. Cînd se uțupea cu Daolică și-l ridica în sus, credeai că îl dă în pămînt, de-l face în mii de bucăți. Dar și Daolică de sub el, parcă încălecase pe clește, așa era de neastîmpărat și se ținea ca ața de opinci, cunoscînd piedicile mult mai bine.

Lupta dură mult, în încurajările flăcăilor de pe lături, strigîndu-le adesea :

— Brebeneaua, dă-i, dă-i !...

— Hai, mutule !...

— Dă-i din picioare, strîmbule !...

— Dă-i, mă, numărate, că-ți dă el nenumărate !...

Cei doi se luptau, să le sece obîrșiile lor de oameni. Iar fetele, pe lîngă garduri, înlemniseră toate de frică. Numai soarele pe cer, mare cît un car ardelenesc, se uita de sus nepăsător la ei.

Nu mai trecu mult și Daolică îl trînti la pămînt pe adversar, cît era de mare și de voinic acesta, în hazul nesfîrșit al tuturor oamenilor din jur !

— La ududoaie, mă, cu el ! La ududoaie ! strigau toți în cor, prăpădindu-se de rîs.

Daolică încălecase acum pe Umflănări și cu retezul de lemn îi da în cap cît putea, peste căciulă. Dar n-apucă să-i dea multe, că în timpul acesta, Vasilică Lădaru, ajutat și de alții, se repeziră să-i dea ajutor lui Umflănări și-ncepură să-l bată ei acum pe stricat, pînă îl lăsară lac de sînge în mijlocul bătăturii.

Hora se sparse și parte din oameni plecară acasă, iar Umflănări și cu Lădaru o luară spre polata cîrciumii victorioși, unde îi aștepta lăutarul ciupit de vărsat, care și începu să le cînte :

Foaie verde poamă coarnă,
De-aș ajunge pîn-la toamnă,
Să pui șaua pe bălană,
Să mă plimb din cramă-n cramă.

De trei ori primar fusei,
Socoteala n-o detei,
Oi da-o la primăvară,
Cu capul la mîndra-n poală...

Și numaidecît, Vasilică Lădaru, ce avea cizmele făcute din piele de capră stearpă, că sînt mai tari și țin mai bine la apă, începu să joace.

Ai fi zis că nimic nu se-ntîmplase și că e Sămăilă, dracul, din dosul tufelor.

Domnica Lădaru, după bătaie, o luă spre poartă. Înghețase toată de spaimă.

Cînd ajunse în șosea, Fănica lui Bojar, de-o seamă cu ea, și Ioana Gloajdina, baba care știa să descînte cea mai bine din sat, o întovărășiră pînă acasă.

Gloajdina îi zise pe drum :

— Domnico maică, vezi să te ferești de Daolică ăsta și de Umflănări, că ăștia sînt oameni răi. Dacă iei vreunul din ei de bărbat, unde-înnozi azi panglicile, o să curgă bicele. De ce nu iei tu pe Tudorică al lui Beucă ? Ăla are cămașă de drăgostițe pe el. Vrei casă cu ură ? Mintea fetei

e ca de cioară. E ușoară și uită, de cum coboară pe scară. Dar eu sînt, maică, bătrînă și de bine te-nvăț. Crezi că sînt Chirdoasa, proasta ?

— C-așa e, fă Domnico, s-amestecă în vorbă și Fănica lui Bojar, doda Ioana te-nvață de bine. Cu zăpăciți d-ăștia, vorba cîntecului : „Și-acum vii cu barbă deasă și-acum vii cu ea sumeasă." Bine n-o-mplinești !...

— Păi ce crezi, Fănico, zise iar Gloajdina. Crezi că eu de rău o-nvăț ? Fi-r-ar între pătule !... Eu sînt, maică, de cînd se făcea mămăliga cu lapte, în loc de apă, că era mai ieftin laptele. Sînt de cînd se vînau cu ogarii vidrele pe la boieri. Pe vremea aceea, Oltul venea cu căpestre de cai morți, că ploua așa de rău, de luau apele corturile cu țigani cu tot. Lumea era făr-de splină pe-atunci, și voinicii spărgeau lemnul șeilor de la cai, să facă mămăligi, așa erau de viteji. Pe cînd acum, s-au stricat prăpădului oamenii de tot !... Să mă ia gubăvia și toate bolile de mint !...

Domnica Lădaru nu le răspunse nimic. Se despărți repede de ele și intră în curtea ei, cu ochii încremeniți ca-n blocurile de gheață.

Tudor Beucă, în drum spre casă, mergea foarte îngîndurat. Parcă căzuse Sodoma pe el. Mai ușor ar fi suferit el acum să zacă de nouă rînduri de friguri, decît de dragoste.

Scuipă cu scîrbă, zicînd :

— Mai bine mă duc, unde-o înflori piperul, decît s-o mai văd pe stricata asta ! Îmi aduc trudă în casă, și mie și mamei, dac-o iau. Asta nu e muiere ! Pînă acum tot gîndeam că s-o îndrepta, dar acum nu mai îmi trebuie. S-o iau, doar ca să-mi stea ca dracul pe tocilă și să-mi facă numai sînge rău ? Ducă-se norilor !...

Ioana Gloajdina, care tocmai atunci se despărțise de Fănica lui Bojar, îi ține calea :

— Tudore maică, ferește-te de Domnica ! Asta e măr viermănos, maică ! Ce poți să faci tu cu o muiere necinstită ? Că cinstea e cel mai bun zapis. Ea, de cinstită ce e,

mai degrabă să-i scoţi un ochi, decît să-i strici cheful. Cum te văd şi mă vezi, curva după rîs şi după mersură o cunoşti. Pe ea orice vînt o supune. Muierea a dracului, să pui şi gard de nuiele în jurul ei, degeaba! Nu ştii tu că zînele sînt frumoase, dar au nume de vaci? Eu îţi spun, maică!...

Tudor Beucă se despărţi de ele şi intră în curtea lui, fără să zică nimic. Că mai degrabă ar căra cărămizi toată viaţa în spate, decît să mai suporte dragostea aceasta atît de nefericită cu Domnica.

Însă, pînă să se socotească înţelepţii, nebunii îşi petrec viaţa cum pot, fiecare pe socoteala lui.

Seara, Domnica îi trimise vorbă lui Beucă să se întîlnească cu ea. Se întîlniră. Şi în noaptea aceea se făgăduiră unul altuia, ca niciodată pînă acum.

Era un întuneric gros. Şi vîntul s-apucase să bată straşnic afară, ca poruncile domnilor peste supuşi. Ei erau într-un şopron şi dragostea l-era mai chinuitoare ca foamea şi ca lăcomia. Cu mîndreţea chipului său de fată pîrgă şi tînără, cînd începea să vorbească, toate vrăjile începeau să cînte în inima lui Beucă. Şi prea peste măsură şi peste cuviinţă se sărutară ei în noaptea aceasta.

Îmbrăţişîndu-se, se simţeau topiţi în flăcări, cum poate numai pămîntul va mai fi la sfîrşitul lui, cînd va arde de nouă stînjeni adîncime. Dar se iubiră curat. Nu îndrăzneau nici să-şi vorbească. Simţeau că dacă ar vorbi, gura li s-ar usca pe loc, fiindcă fericirea le era furată parcă de pe genunchii Tatălui Ceresc.

Se iubiră pînă dinspre ziuă. Şi săptămîni în şir, Domnica numai cu el vorbi. Şi erau fericiţi şi unul şi altul. Nemaipomenit de fericiţi.

Începură acum să-şi facă şi socotelile de nuntă. Dar începu şi satul să vorbească despre ei, pînă auzi Vasilică Lădaru, fratele Domnicăi. Şi-atunci se întîmplă groaznica nenorocire, care avea să-l dea la o parte pe Beucă pentru totdeauna de pe drumurile drepte ale vieţii.

Claca și cearta cu Vasilică Lădaru, zis Fusălete

În seara aceasta, la Domnica Lădaru acasă, se făcu clacă mare de curățat porumbii de boabe și veni lume multă, toată tînără. Fete, băieți. Dar mai mulți băieți.

În afară de Vasilică și de Umflănări, mai erau la clacă din partea băieților, Gioadă Calicu, Dumitru Ortopan, Pîrvu Viașu și cu Din Pircotă. Toți flăcăi. Daolică nu venise, că era certat de moarte cu Vasilică și cu Umflănări.

Stan Radivoiu și cu Florea Chilimbru, deși însurați de curînd, veniră și ei, mai mult ca vecini apropiați ai Lădarilor. Din fete, doar Fănica lui Bojar și Lina, soră cu Mîrșea Dubavă, și-o cumnată de-a lui Stan Radivoiu, fată mare și ea.

Așa mai erau ele cîteva fete din neamul Vălăroilor și-al Trocanilor, și cîțiva băieți. Dar erau prea mici, care mai mult tăceau și curățau pe de margine. Dacă venise pînă și Lica lui Gingă, țiganca de la capul satului. Ea venise odată cu Trică Belghiță.

Și-acum, claca era în toi.

— Unde-ai fost, mă bulendreo? îl întrebă Gioadă Calicu pe Trică Belghiță, de cum intră acesta pe ușă cu Lica lui Gincă. Mi se pare că te dai pe lîngă țigancă? Hai?...

— Lasă, mă, pe alba tatii cea deochiată, c-o supără rău mușterei! Crăpîcea știe el ce face...

Și inimosul de Stan Radivoiu, prichindelul, cel ce spusese acestea, o și luă pe țigancă de gît, zicîndu-i:

— Dulea, țiganul tău, ce face, fă?

— Du-te printre suflete, mă Stane! Lasă-mă-n pace! se apără țiganca. Că te dau dracului pîn-la storsul vinului. M-aude bărbatu-meu, și pe tine te-aude strîmba de-acasă. Cînd te-o auzi Dulea al meu, te face de vezi rai descuiat.

— O, fă, că n-o să mor eu moarte pușcată de țigan! se apără inimosul viteaz de Stan. C-o fi de la miazănoapte, c-o fi de la miazăzi, norocul nostru tot la casa mișelului

ajunge, pe dealul cu siminicul. Parcă tu cu Dulea al tău, noaptea, nu tot aia faci ?

— Mă, Dirimea Nebunul, îl obrăznici iar Lica, ţiganca, au căzut coarnele boilor de bătrîne şi tu tot prost ai rămas !...

Trupeşul de Pirvu Viaşu luă apărarea ţigăncii :

— Lasă-l, Lico, că vremea ruşinii la el e trecută ! El, de ruşine, ar mînca şi-o pîine. Îţi prinzi mintea cu prostul ? Dacă-l laşi în pace, muncеşti fără năduşeli. Ascultă la mine !...

— Păi, aşa face prostu-ăsta al lui Radivoiu, se amestecă în vorbă şi nevoiaşul de Din Pircotă. Taie mămăliga-n două, de viteaz ce e. El te caută de prieten şi te-ncalecă pe urmă de duşman.

— Hî-hî-hî ! Minunat mai eşti, mă Dine ! rîse Fănica lui Bojar, cu gura pînă la urechi.

— Şi cînd îi mor flămînzii pe cuptor, el tot aşa vorbeşte, că mintea de mult i-a spălat-o ploile şi vînturile i-au uscat-o, i-o zise acum cu toată supărarea Lina Dubavă, sora lui Mîrşea. Nu-i e ruşine, într-atîtea fete mari şi copii să se lege de-o ţigancă, el, om însurat ce se află ?...

— Fă Lino, vecino de peste drum, dacă mai vorbeşti aşa, te iau pe sunetul tobelor şi te tund de cincisprezece lîni.

Şi Stan Radivoiu, inimoasa nimicură, care pînă mai ieri fusese flăcău, luă şi pe Lina Dubavă de gît, căutînd chiar să-i vîre mîna în sîn. Dar Lina, fată mare şi la locul ei, îl şi plesni pe nerod peste bot :

— Mă, arde-te-ar para făcliilor ! Stăi să-ţi dau eu acum sabie îngerească, ca să-ţi rămînă plesnele pe ochi !...

Şi i-o dete cu atîta sete, de i se făcură buzele lui Stan Radivoiu ca vacile cu ugerele împietrite, şi pe urmă începură să-i atîrne în jos ca obezile de grele.

Rîseră toţi, mai ales că bietul Radivoiu începu să scuipe destul sînge din gingiile strivite. Şi-acum batjocurile nu mai încetau să curgă asupra lui :

— Mă Stane, nu mai plînge, că-ţi dau plînsul copiilor mei să taci !

— Ungeţi-l, mă, cu untură de arici, să se potolească !

— Prostul calcă-n urma minţii, dacă veni cu cîntecul şi-acum se duce cu plînsetul.

— Acum dați-i făsui să mănînce. Ia cu mama făsui și mănîncă !

— Ne-o făcuși, Stane ! Căzuși sabie pe mîna dușmanilor și bucurie mare pe mîini străine.

— Halam de tine, frati-meu ! Să-ți vedem neamul !...

Și rîseră mult, de se țineau cu mîna de burtă și-i durea la stinghii. Rîseră să se prăpădească toată claca de rîs.

Trecuse vreme bunicică de la bătaia lui Stan Radivoiu și-acum claca își punea ghicitori :

— Hoț, coț, cînd o scoț ; hîr, bîr, pîn-o vîr, ghiciți ce e ?

— Hei, cizma, Gioadă, ce să fie ! Dar ghicește tu p-asta : Am o vacă c-un dinte. Toată ziua mănîncă paie și baligă nu face.

— E cîrligul de paie, Pîrvule. De cînd o știam !...

— Ia să vedem p-asta o știți ? strigă Lina din Sulina, s-o păzească de găini, că de cîini nu-i e teamă.

— E albina, Dumitre ; sfînta albină, săraca !

— Dar p-asta ? Pe lelea crăcănată, șade lelea roșcată ; și-n lelea roșcată, șade lelea fîsîită. Ce e ?

— E pirostriile, tuciul și mămăliga, ce credeai că e !

— P-asta cred că n-o mai ghiciți voi, să vă dați și-n sus și-n jos ! Încălzește moșul oțelele, ca să-i încălzească babei șelele.

— E pila și fierul. De cînd o știam noi și p-asta !

— Dar p-asta ? Nu-i pasăre, dar pe copaci șade ; nu-i vacă, dar paște iarbă verde ; nu-i pește, dar în baltă înoată; nu-i lăutar, dar cîntă toată noaptea.

— Brotăcelul.

— Dar ce-i mai lung decît drumurile și mai lat decît mările, mai frumos ca florile și mai urît decît babele, mai drag ca icoanele și mai rău decît tunurile, mai luminos ca lumînările și mai întunecos decît pivnițele ?

— Cerul, ce să fie ! Cerul de deasupra noastră...

Pusul de ghicitori între cei de la clacă se opri, cînd Tudor Beucă intră pe ușă.

Intra greu și îngîndurat, parcă găsise afară pe hogea pe ouă și venea încet să nu i le spargă.

— Uite-l, mă, pături sînt, plăcintă n-are. Vă văietați că nu mai vine. Ghiciți voi cine e și cine vine ? rîse Pîrvu Viașu.

— Vine el ca șaua calului, că deasupra are suflet, dedesubt suflet și-năuntru lemne uscate, glumi și Dumitru Ortopan.

— Adevăr, măciucă, bine-ai venit ! Bună calea, Ciobeo, care bați noaptea laturile ! Vii cu buhaiul împăratului la fete, iar să le zăpăcești ? îl întrebă Gioadă Calicu.

Cînd auzi Domnica Lădaru pe Gioadă, că bate cu vorba cam în dragostea ei, i se făcură nările mai negre ca tuciul. Și, înfuriată, i-o zise :

— Mă Gioadă, să te bată maica milostivă, și cuptorul de pîine să te ardă, dacă nu ești tu un prost ! Caută de-ți ține gura acasă, și nu te mai băga unde nu-ți fierbe oala !...

— Lasă, Domnico !... Lasă, neică fetițo, c-am văzut eu știucile păscînd noaptea luncile. Și nu știm numai noi de dragostea voastră, știe toată lumea.

— Și ce dacă știe, mă ? i-o zise Domnica. Dragostea din fundul oalei e cercelul doamnei. Și nu căuta tu să-l scoți, nepriceputule !...

Încurajat, Tudor Beucă ce se așezase pe un scaun și-începuse să curețe boabele la un porumb, s-amestecă și el :

— Mă Gioadă, fulgerul nu face talazuri pe mări, dar necazul omului praf ridică. De ce ești tu așa de rău și de răsucit pe oameni ? Ce te privește pe tine, de ce fac alții ?

— Lasă, Tudore, știu eu că tu din lubeniță și bei și mănînci, așa ești de priceput ! Domnica e fată cu avere, mă, și-o s-o duceți bine, dar numai dacă ți-o dă Vasilică. Aș vrea să știu dacă el te lasă s-o iei, că tu ești tot sărăcitură a dracului, ca și mine !...

Lui Tudor Beucă, parcă îi rămaseră pletele la ușa bisericii, așa de rău se zăpăci. Simțea cum îi umblă un duh rău prin inimă, ca cheile prin lacăte. Zise :

— Mă Gioadă, bagă-ți mințile-n cap, c-acum te fac să-ți umble hingherul-mingherul pe spinare !...

— Ce-ți făcui, mă zgîtie ? vru să se apere Gioadă.

Dar lucrurile poate s-ar fi oprit aici, de nu-și băga dracul și mai afund coada.

Vasilică Lădaru, zis Fusălete, care împreună cu Umflănări mai mult tăcuseră, ca oamenii mahmuri după chef, începu acum să fiarbă ca pîsatul în oală. Îi crescuse furia în piept, cît capul berbecului de mare.

Cum furia aceasta creștea și mai mult, pe măsură ce vorbeau ceilalți, într-un timp nu mai putu să rabde și izbucni :

— Mă, tinghi-linghi, de mult îți țin eu calea să ți-o spun. Au bătut ei cîinii satului destul, dar acum bate și cățeaua mea ! Tu să-ți vezi, prostul dracului de drum și să-ți iei gîndul de la soră-mea, că ea nu e de nasul tău ! S-aude ?...

O tăcere adîncă se lăsă, și toți oamenii de la clacă rămaseră încremeniți cu porumbii în mînă, pînă și cei mai mici dintre ei se opriseră să asculte, nerăbdători de ce va urma.

Beucă, zăpăcit peste măsură, privi în toate părțile, pînă întîlni ochii Domnicăi. Și-atunci începu să ofteze suspine care străbăteau norii. Fiindcă numaidecît își dete seama, că Domnica nu-l iubește. Și că el sau altul, totuna îi e.

— Ce te uiți așa de înlăcrimat, mă ? îi mai zise Vasilică, că te fac de dai mîna cu mutul ! Ia ieși din casa mea și să te duci dracului, să nu te mai văd ! Iar la soră-mea, nici mort să nu te mai gîndești !... Prea au ajuns iezii cu capul la muguri, toate sărăciturile dejugă numai la poarta fetelor bogate...

Deși vorbele acestea îl usturau ca țipirigul pe oase, totuși Beucă se abținu. Își înghiți cu greu nodurile și adînc își mai scoase vorbele de data aceasta :

— Mă Lădarule, omul se naște prin durere de inimă, și cînd moare, nu știe cine-o să-i astupe oasele, deși toată viața se crede și se umflă. Oul, n-ai văzut tu, cînd îl arunci în sus, e alb, și cînd cade jos, e galben ? Așa e, mă băiete, și viața noastră ! Parcă tu ești catargă de fîn, de bogat ? Ești și tu, mă Vasilică, om ca și mine, doar că ai pămînt mai mult. Ce e asta, cînd eu iubesc pe Domnica ca arșițele cerului, și la crucea din așternutul ei mi-am pierdut mințile ?... Ia-ntreab-o !... Și-așa e legea din bătrîni, cînd doi se iubesc, să se ia.

Vasilică Lădaru, cu cojocul pe umeri, a cărui mînecă și-o arsese pe vatră de beat, se ridică de pe scaun și se-ndreptă spre el, zicînd :

— Stăi, mă, să-i dau eu ăstuia cu strămurariță, că ăsta e nebun, și nu vrea să plece cu una cu două din casa mea, decît bătut !...

Dar ajuns în fața lui Tudor, care se ridicase de pe scaun și părea acum poleit de iubire ca de razele soarelui, se opri. Cei doi se priviră.

— Mă, tu n-auzi să pleci din casa mea ? Pleacă, că de nu pleci, pun pe soră-mea zgribulita pe spinarea ta, de te scoate numaidecît !...

Și Vasilică puse mîna pe-o coadă de cîntar din vatră, și-o ridică să dea. Dar nu dete, doar îl amenința.

— Mă Vasile, nu face pe viteazul cu mine, că n-ai nimerit-o, păru că nici nu se sinchisește Tudor Beucă. Eu nici nu mă pregust cu tine !...

Acum Vasilică Lădaru dete cu coada cîntarului, dar Tudor se feri, că nu făcu decît să-i turtească puțin căciula. Era în dreptul lui lovitul, să dea și el la rînd. Și cînd dete Beucă, îl izbi cu capul de pereți pe Vasilică, de se duse pînă-n unghi și se răsturnă peste o baniță cu porumbi. Cojocul de mult și-l pierduse acesta pe drum.

— Ți-am dat doar un firfiric, și de vrei, îți mai dau. Mai vino ! îi zise iar Beucă. Cioara, mă prostule, nu se-nțeapă în pari, și tu cu mine te lupți ?...

Vasilică Lădaru iar veni spre el, de data aceasta c-un scaun în mînă. Dar și Tudor Beucă iar îl batjocori:

— Mă Vasile, tu faci șa din pielea mînzului, și pielea lui pe tine ? Eu te sfătui, păzește-o, că-ți mai trebuie ! Acum te cunună cu moartea popa Prună !...

Vasilică ridică scaunul să dea, dar Beucă îl puse la pămînt și-ncepu să-l joace cu picioarele. Și nu l-ar fi scos nimeni din casă, dacă nu sărea Umflănări și cu restul de oameni, să-l dea în brînci pe scară, să asmută cîinii pe el și să-l duduie cu pietre pînă la poartă.

Tudor Beucă merse cu pietrele după el pînă-n crucea drumului, și de-aci o luă îngîndurat spre casă, cu fața lovită și cu hainele rău sfîșiate.

Luna de-abia mai lumina pămîntul.

După ce claca din casa lui Vasilică Lădaru se sparse și oamenii se risipiră spre casele lor, aceștia tot despre Tudor Beucă vorbeau pe drum:

— Bine n-o-mplinesc ăștia, zise Fănica lui Bojar. O să le joace nunta pe surcele. O să vedeți voi !...

— Și cam ce-o fi văzînd, Fănico, al Creaței la ea ? se întrebă Lina lui Dubavă. Că Domnica, de fudulă, ar vinde chiar trei căruțe cu porumbi, ca să-și ia zăvelci cu fir. Ferească Dumnezeu de-așa muiere ! La ea, vadra cu apă face bureți pe dinăuntru de nespălată. E leneșă, de n-are pereche pe lume și cînd s-așează la masă, ar mînca și brînză de la nouă ciobani odată.

— De, fă Lino, zise și Floarea, cumnata lui Stan Radivoiu, și de cinstită barem bine-o știm ! Noaptea unge ușa cu slănină, ca să iasă la băieți. Și cînd n-o unge, înnoptează cu doi-trei inși de mînă la fîntînă. Nu vezi, bia, s-au zăpăcit dracului și băieții ăștia, de nu știu ce să mai aleagă, că Beucă e băiat bun...

— Eu mă prind de curea, că se taie ! zise Gioadă Calicu. Ăștia mor din vină de pistol. O să vedeți voi, fiindcă amîndoi sînt răi, și cînd se-nfurie, dintr-o vacă fac cireadă.

— Mă, ce ne mai luptarăm cu el ! zise și nimicura de Stan Radivoiu, viteazul, care de cînd îl bătuse Lina Dubavă, nu mai scosese un grai. Parcă era Dumnezeu de capul lui prin cer, cînd da. Și da, să te vîndă pe oale în tîrg, nu alta.

— O să joace rîsul și minunea la nunta lor.

— Dar crezi c-o fac ?

— De ce să n-o facă, Pîrvule ? Lui parcă i se pune negură înainte, cînd n-o vede, așa îi e de dragă ! Și dragostea, unde e, poate mai mult decît toți cărturarii din lume.

— O fi putînd, mă Dumitre, dar vai de capul ei ! La cusut o dor ochii, dar să se uite peste dealuri după băieți, nu. Că și cînd s-apucă să doarmă, nici cu drugul de fier nu poți s-o întorci de jos, așa de adînc ațipește.

— Hei, mă Stane, așa se-nșală om pe om, cît trăiesc, și dracul îi înșală pînă la urmă pe toți.

Numai Florea Chilimbru, țîrcovnicul, căruia nu-i prea plăcea să se bage în vorbele oamenilor, cum mergea ceva mai în urmă, gîndi în adîncurile sale :

— Bietul Beucă ! Ferească Dumnezeu să-l ajungă blestemul, că prea mult o iubește ! Nenorocirile omului n-au hotar. Și mai sus zburînd cu închipuirea, mai adînc o să cadă. Că păcatele se scriu pe marmură, nu pe nisip. Ele răstoarnă chiar scaunele împăraților, dar mintea oamenilor !...

CAPITOLUL III

Moartea lui Vasilică Lădaru

Trecuse o săptămînă și mai bine, de cînd se întîmplase bătaia de la clacă, fără ca Tudor Beucă să se împece cu Domnica.

Ea împărțea înainte noaptea buze moi voinicilor, fiindcă aici sta toată carnea sa cu păcate. De cum apunea soarele, ieșea la băieți, în timp ce Tudor Beucă se zbătea pe așternut și-ar fi fost în stare să dea chiar doi boi și-o vacă, numai s-o mai vadă o dată și să-i mai audă glasul.

Însă, peste toate acestea, Vasilică Lădaru se obrăznicise prea din cale afară.

El avea lîngă casa lui Beucă un pomost de pămînt, pus chiar în dreapta, răzor cu răzorul lui. Nu prea mare, dar pus tocmai bine, ca să-i facă lui numai rău.

Îi prindea găinile și i le mînca. I-a omorît trei gîște, de cum au trecut răzorul și-au intrat în fasole. Un porc i l-a șchiopat. Iar unei viteluțe i-a rupt piciorul. Și se lăuda pe toate cărările, că n-o să scape de el, nici în crăpăturile pămîntului de s-ar ascunde Beucă.

Beucă răbda și furiile i se risipeau ca puzderiile în fața periei, numai fiindcă se gîndea că dușmanul acesta e fratele Domnicăi. Și el dacă-l bate, aude ea și-o să se supere și mai rău, că niciodată nu e bine să omori șarpele legat prin vrăji, fiindcă pierzi tu puterile deasupra lui.

Zece buți de venin umplea Beucă la gîndurile acestea, și nu se putea potoli, cum nu se potolesc boierii noaptea

în pat, după chefurile și petrecerile lor prea îndestulate. Însă, stricatul de Vasilică Lădaru de loc nu-i da pace. Îl înjura pe toate cărările, și mereu se lega de el.

Beucă sta cu mintea spînzurată, ca strugurii în soare și nimic nu înțelegea. De ce-o iubește el pe Domnica ? Numai fiindcă are cincisprezece pogoane de pămînt, iar el doar șase ? Numai pentru aceasta ? Că încolo nici scuipatul n-ar trebui să-l dea pe ea, așa e de stricată !

Așa e omul menit, să se tot ridice și să fie lacom, că și fasolea, dac-ar avea scări, nu s-ar sui ea la cer ? gîndește Beucă.

În dimineața aceasta de toamnă, pe sub prînz, Tudor Beucă sta acasă și aduna cu maică-sa busuiocul din grădină. Îl făceau amîndoi steble, ca să-l pună la grindă, să miroase în odaie la iarnă.

Cerul era gătit ca o doamnă de frumos și soarele tot mai era în puterile lui.

Cu sprîncenele trase ca două brazde pe frunte, Tudor Beucă, ascultînd pe maică-sa, părea cuminția bătrînă a timpului. Și vorba mamei el o băga în cap ca sub pătule, pentru vremuri mai rele.

— Tudore maică, îi zicea Ana, mîine o să te duci la tîrg, copilul meu, să vinzi caii, ca să mai facem de bani. Că uite ce m-am gîndit eu, mamă. Am vorbit cu Mîrșea lui Dubavă, să-ți dăm pe soră-sa Lina de nevastă. O să așezăm nunta curînd. Ca să intri și tu în rîndul oamenilor și s-o uiți pe Domnica aia. Că dacă cununia ți-o-nnoadă popa și sfîntul altar pe frunte, nimeni nu ți-o mai poate desface. Ce zici de asta, Tudore maică ?...

Tudor tace și nimic nu răspunde. Maică-sa iar nu-l lasă, iar îi zice :

— Mă Tudore, eu sînt mama ta și-ți vreau binele. Ai Lădarilor or fi avînd ei avere, dar te plimbi cu mîna-n șolduri prin hambarul lor de mălai, că sînt oameni leneși, bată-i întunericul ! Și-apoi ea, cel puțin o căruță de cercei are, dați de băieți. Și cu aia nu te-arănești. Trag oamenii la ea ca la moară și ca pe pîra împăraților, se bat flăcăii noaptea pe la garduri. Barem bine știi ! Pe cînd Lina aia, e ca laptele strecurat de curată. Ce zici, Tudore, o iei?

— O iau, mamă, răspunse greu Tudor, mai mult ca să facă pe voia maică-si.

Dar n-avu timp să-și termine bine vorba, că se auzi o hărmălaie mare în drum. Și cîinii începură să se dea speriați spre poartă.

Cînd Tudor Beucă întoarse capul într-acolo, văzu pe Vasilică Lădaru și pe Umflănări, opriți chiar în dreptul porții lui.

Amîndoi erau ca blidul de nespălați și cu curelele de la chimir unse cu vin. Aveau vinul vărsat și pe piepții cămășilor. Că veneau amîndoi de la cîrciumă, cu pungile întoarse pe dos. Umflănări era cu mîinile goale, dar Vasilică avea un stînjen în mînă.

— Stai, mă, că am o socoteală cu măgarul ăsta de peste gard, zise Vasilică. O să-l fac să se hrănească numai cu fărîme de pîine, ca furnicile prin lume. Că eu o să-l dau afară din casă. Prostul e dator la Trocani și eu i-am cumpărat datoria. Nu-l mai las, o să-l alung în lume...

Tudor Beucă, om vrednic, care avea pînă și gardul streșenit, cum anul acesta fusese un an cam rău, se îndatorase la al lui Trocan de ceva bani să-și mai cumpere pămînt. Îi va plăti el la anul datoria. Dar acum un stricat să-i vină la poartă, și să-i facă atîta rîs ?

Tudor Beucă simți așa, parcă cineva se și apucase să-i facă focul pe spinare. Dar nu se mișcă din grădină, și încercă să se prefacă că nu aude.

Cei doi din drum iar nu se lăsară, că Vasilică din nou zise :

— Și pe mă-sa aia, am s-o las dezbrăcată, că prea s-a făcut a dracului, sărăcitura !

— Mă băgași în zavaidoace, Vasilică ! se prefăcu Umflănări că se miră în batjocură. Nu mări birul acum, lasă-l mîine !

— Ce să-l las, mă, că mîine sînt prins cu alte treburi ? Azi fac, ce fac !...

Și Vasilică se și apucă să-i măsoare lui Beucă cu stînjenul toată lungimea gardului dinspre drum :

— Unu... doi... cinci... doisprezece...

Și se fălea ca salba, de cîte ori întorcea stînjenul și-l ridica în sus :

— Am să-l dau afară din casă pe izmenitul ăsta, numai c-a îndrăznit să iasă în calea mea. Să știe sărăcitura altă dată, cum să se poarte cu oamenii bogați. Parcă orice prost de pe lume are verigă pe dește ? Și dacă iese cumva acum afară, îl și pălesc la pîntece, să-l umplu de descîntece. Numai să vină, și-ai să vezi !...

Vasilică terminase o dată cu măsuratul și s-apucase să măsoare a doua oară, încît văzîndu-l, ai fi zis că pînă seara n-are altă treabă, decît să măsoare gardurile cu stînjenul, așa era de pus pe ceartă. Și bodogănea într-una, de unul singur, că Umflănări se prăpădise de rîs.

Tudor Beucă murea de mînie în dosul gardului. Și oricît încercă el să se stăpînească și Ana Creața să-l mai rețină, nu mai putu răbda. Ieși la el, și cei doi dușmani megieși se priviră față-n față.

— Ce cauți mă, la poarta mea ? Pleacă de-aci !... Ce tot îmi măsori tu pe la poartă ?

— Uite, îți măsor, că o să te dau afară din casă. Să-mi plătești datoria !...

— Ce datorie, mă ? Tu cauți lîna și pricina, cum vine o vorbă. Eu nu sînt dator la tine.

— Nu ești, dar eu am cumpărat polița de la Trocani și-o să te dau afară din casă !...

Înduşmăniții se priviră crunt și se cunoșteau acum de departe, cum își împletesc coamele de luptă. Beucă se-nfuriase peste măsură.

Vasilică Lădaru iar s-apucă să măsoare, cînd Tudor Beucă îi dete una cu piciorul în spate, de căzu acesta în șanț. Dar se sculă iute, zbierînd :

— Aoleo, cîine, te omor ! Azi mănînc carne din tine !...

Și Vasilică se repezi cu cuțitul scos spre Beucă, să-l înjunghie la marginea șanțului.

Oamenii se strînseseră toți pe la garduri să privească, dar nu sări unul să-i despartă. Nici chiar Umflănări, care se dete mai în mijlocul șoselei.

N-a fost nevoie de multă luptă, și nu știe nici azi Beucă cum s-a întîmplat, că moartea n-are pe nimeni prieten vreodată.

Cînd se ţupea el să-i scoată cuţitul din mînă lui Vasilică, nu şi-a dat seama cînd i l-a-ntors, că i l-a înfipt drept în inimă. Poate din greşeală, sau poate smucindu-se. Şi numai ce s-a pomenit cu el căzut jos, lac în sînge şi cu aburii pe nări.

Soarele era în toiul lui de călduri, sus, deasupra oamenilor şi-a pămîntului.

CAPITOLUL IV

Tudor Beucă pleacă la ocnă

Ce s-a întîmplat pe urmă după omor, Tudor Beucă foarte greu îşi mai aminteşte.

Nu-şi aduce aminte nici cine l-a judecat, nici ce s-a mai vorbit pe-acolo, pe la Curtea cu Juri. Doar de Ana Creaţa, de mama lui, o dată ştie c-a venit la închisoare să-l vadă, pînă l-ar duce la ocnă.

Semăna Tudor atunci strîmb, cu piciorul stîng mai scurt, anapoda, cum e pămîntul de mut şi de surd. Şi nimic n-a înţeles, deşi mama lui se căina într-una, cu lacrimile pînă-n pămînt :

— Tudore, Tudore, în ce osîndă căzuşi tu, maică ! Că ce-ai făcut, băiatul meu, nebunie este, de nici satanei din iad nu-i place ! Ce să ne mai facem ?...

Şi Tudor Beucă îşi dă seama azi, că la păcat, întîia sorbire e grea. Pe urmă se face ştiută şi arde ca-n linguri pe jaruri. Şi-n zadar mai cerci atunci s-o sufli sau s-o ştergi de pe tine.

Iar a te ţine să ieşi din păcat, e mai greu decît a te ţine să nu cazi în el, atunci cînd învăţăturile cele mai sfinte ale oamenilor, căzute tot pe mîinile oamenilor, nici Dumnezeu din ceruri nu le mai recunoaşte.

Tudor Beucă zece ani a stat la ocnă, de gemeau pereţii temniţelor de-atîta dor de acasă şi de tot ce lăsase acolo, că Domnica şedea în inima lui ca-n dormitor de caldă.

De multe ori în celulă, cînd apa și întunericul curgeau pe sub el, Beucă îi striga numele, dar vocea îi venea iute înapoi, izbită de pereții propriilor sale deznădejdi. Și-atunci începea să plîngă lacrimi grele, care nu se mai cunoșteau, cînd cădeau cu zgomot în întunericul și-n umezeala de sub el.

Tudor Beucă și-aduce aminte de ziua cînd a poposit în ocnă. Numai de-aici amintirile năvălesc în el, ca vitele la uruială.

Era într-o duminică după masă, cînd l-au băgat pe poarta ocnelor. Venise în dubă cu o călugăriță, cu una Iconia Vîran, ce-și omorîse copilul în puțul mănăstirii cu piatra de gît și era condamnată opt ani. Gardienii mergeau în urmă și Beucă plîngea așa de tare, că se stropea singur cu lacrimi mai rău ca gușații cînd beau apă. Ochii îi avea roșii ca un strat de gherghine coapte.

L-au dus într-un dormitor foarte mare, unde de cum l-au băgat înăuntru, l-au și luat în primire restul de ocnași, care aproape toți erau condamnați pe viață.

— Cum îl cheamă, nea Steliane, pe tolomacul ăsta? l-a întrebat pe unul din gardieni, Iordan Iordofan, porecIit Cacademonul temniței, care era șeful viețașilor.

— Tudor Beucă îl cheamă, a răspuns gardianul întrebat. Și l-am adus aici, ca să se obișnuiască niței cu voi, pînă l-om băga sub pămînt, la celula neagră, să-și primească botezul temniței. Azi, fiindcă e duminică, îl lăsăm aici pînă mîine dimineață.

— Nu mai spune! se prefăcu că se miră în batjocură Amza Turcu, un alt viețaș cu renume. Păi dacă e așa, nea Steliane, lasă-l aici, c-o să-i arătăm noi cît e zeama noastră de fierbinte!...

Apoi, adresîndu-se celorlalți ocnași din jur:

— Ce ziceți, fraților? merge mălaiul crud cu doamna mămăligă?...

— Merge, frati-meu, merge! îi răspunseră lui Amza Turcu toți ocnașii în cor. Merg amîndoi într-o tiligă. De ce să nu meargă?...

Înviorat de răspunsul lor, Amza Turcu începu să se bucure, și se îndreptă aprig spre Tudor Beucă, zicîndu-i:

— Atunci, tu nevastă, lumina mea, apleacă-te cu capul în jos și tună firul paiului! Auzi, mă neprecestuitule?...

Și fără să mai aștepte, Amza îl apucă pe Beucă de ceafă și-i trecu capul între picioarele lui. Pe urmă începu să-i care cu sete, cît putea cu pumnii, în carnea făcută piftie de-acolo.

— Lasă-l, mă Turcule, lasă-l !... Lasă-l, că nu e făcut din scînduri late, ci din scînduri înguste și se rupe ! se prefăcu Gingea Caraulean că-l apucă mila de noul venit, și-l luă și el la bătaie.

— Ba, să-i mai dea, să-i mai dea ! Dă-i, Gingeo, dă-i!...

Apoi, adresîndu-se lui Tudor Beucă în batjocură :

— Ce ?... Te doare pe undeva, cucule, popă sîrbesc ?...

Și Luță Ocățidă, cel care batjocorea astfel pe noul sosit, îl rugă pe Ginge Caraulean, să i-l dea și lui, ca să-l bată și el la rînd :

— Dac-ai obosit, Caraulene, dă-mi-l și mie, ca să-i dau și eu aur cu merticul, să mă țină minte !...

— Ba, tu ascute-ți cuțitili și belește-ți păduchili, că p-ăsta mi-l lasă mie acum la rînd Caraulean ! îl repezi pe Luță în batjocură Mitrofan Săbiencea, un alt viețaș cu renume.

Și-ncepu să se laude :

— Mă, eu sînt taurul pădurii și cînd te bat, auzi brazii vijîind și sîngele țîșnind. Adică te prind de mușteriu...

Și Tudor Beucă, rătutit, trecuse acum de sub picioarele lui Caraulean între picioarele lui Săbiencea Mitrofan, și-i da și acesta cu sete, nu se încurca, de-ai fi zis că Beucă s-ar fi dus și la dracul să-i ceară sălaș, numai aici să nu mai stea și să fugă.

Lacrimile lui Tudor Beucă, în timp ce-l băteau, îi curgeau foloștine în jos ca zăpezile de grele și i se țineau rapănă de obraji. Îl dureau toate zgîrcișoarele și toate oscioarele trupului.

Că de la Mitrofan Săbiencea, îl luase în primire Luță Ocățidă și-acum îl bătea Cacademonul, de nu-i mai rămăseseră ochii, decît niște prescuri albe și speriat de uscate.

Și-n timp ce viețașii îl băteau pe Beucă, ca „bobocul" să-l țină minte pe fiecare, ceilalți — nevieșașii — ca Bănășilă Gheorghe de prin Gorj, ca Radu Julă de la Măgurele și chiar viețași ca Folea Gogu, toți cu toții se aplecau pe vine și-l scuipau și ei pe bătut în frunte, în gură, fiecare unde nimerea.

Chiar cei ce se împotriveau și nu voiau să facă ce făceau ceilalți, se pomeneau loviți după ceafă și împinși de la spate, ca să scuipe și ei acolo, unde scuipau toți.

În sfîrșit, îl lăsară din bătaie pe Beucă, ca pe-o gînganie fără suflet, rătutit ca la vremea de apoi cînd s-or scula ele toate limboteniile pămîntului.

Și-atunci, Cacademonul îi zice :

— Mă Coțandără, vezi să nu te superi că te băturăm toți, că așa e adiata noastră pe aici ! Aici, dragă băiete, se înecă corăbii și tu, luntre, de ce-ai venit între noi ? Cine-ai fost tu dincolo de temniță ?...

Beucă tăcea și plîngea, și Cacademonul iar îl întrebă :

— Ai fost vizir bogat ? Sau negustor ? Că negustorii și porcii, după moarte se cîntăresc...

Și văzînd că se încăpățînează și tace, ceilalți ocnași îl îndemnau de zor :

— Spune, mă prăpăditule, că dacă taci, ăsta prinde și mai rău dușmănie pe tine. Hai, nu fi clește și vorbește !...

— Hai, mă, spune odată ! Că doar n-ăi fi tu crai de cursă arsă, să te ții așa mîndru ! îl rugă și Folea Gogu, un fost cioban de prin Ardeal, ce trecuse fugar peste munți și îl prinseseră poterele. Oooo, mîne-l apele de-aici și bată-l soarele lui, că tare mîndru se mai crede !...

Poate Tudor Beucă ar fi încercat cumva să spună, că începuseră și ochii să i se mai înmoaie, să i se mai despietroșeze ceva, dacă în timpul acesta nu i s-ar fi ridicat nămetenie în față Cacademonul din nou, ca iar să-l ia pe sunetul tobelor :

— Atunci, stai, îi zise el, că iar dai brînca pe altare, cumetre, de taci !... Înțelegi tu ? Eu sînt vătaful temniței, sînt Cacademonul tuturor. Și poți să fi fost tu afară, mare cît zidul Coziei, aici eu sînt cel mai tare, care știu și dintr-o suliță să fac un bold...

Și fără să mai aștepte, Iordan Iordofan, Cacademonul închisorii, întărîtat și de gura lui Săbiencea Mitrofan și-a lui, că se văieta acesta acum de-atîtea bătăi și lovituri, mai îl făcu iar întinderi de ape sub picioarele și sub pumnii lui, că se văieta acesta acum de-atîtea bătăi și lovituri, mai rău ca fiarele în pustiuri.

Și îl bătură toți pînă asupra serii, fiindcă așa se făcea în ocnă la ei-cunoștințele, și așa erau luați în primire noii

veniți. Asta era acolo că un fel de bună ziua, cum alții își dau mîna cînd se întîlnesc.

Dar suferințele lui Tudor Beucă nu se opriră aici. Toată noaptea vieţaşii şi nevieţaşii îl judecară, cu procurori şi avocaţi în regulă făcuţi dintre ei, şi pînă la urmă îl făcură şi „avion". Adică îl purtară pe braţe prin dormitor, unii bîzîindu-i ca motorul la cap, alţii făcîndu-i ca elicea pe la nas, pînă îi dădură drumul din înălţimi, zicîndu-i în batjocură c-a aterizat în picaj, încercînd tot în batjocură să-l jelească :

— În ce dandana intraşi, prietene ? Şi cine te-a adus pe tine aici, în valea aceasta a mîniilor şi-a suferinţelor mari ?

— Hai, taci, mă, că aşa e la ocnă ! Ce poţi să-i faci ?...

I-au şters pe urmă sîngele de pe faţă, l-au stropit cu apă, ca să-şi vină în fire, i-au dat şi gabardos să bea, că aşa spuneau ei la rachiu şi mereu îl jeleau şi-l batjocoreau.

— Hai, mă, pasăre galbenă-n cioc, vorbeşte odată ! Ţi-a pus tat-tău păzitor pe dracul la gură, de taci ?...

Dar Beucă îşi bulburucea ochii tot mai îngroziţi spre ei, şi de loc nu vrea să răspundă. Iar lacrimile, tot mai multe şi mai repezi, îi dau ocol pe faţă ca frînarii noaptea pe lîngă trenuri.

A doua zi l-au băgat la celulă, sub pămînt, ca să-şi primească acolo botezul ocnei, unde l-au ţinut aproape un an şi unde în zadar se văieta din zori pînă în noapte :

— Vai de cel ce se deşteaptă cînd temniţa îl pîndeşte ! Că blestemele, cînd cad pe copii, cad mult mai greu şi mai neînduplecat. Eu ce blesteme din părinţi ispăşesc acum ?...

Într-o zi, i-au băgat în celulă pe Filip Vancea, pe ticălosul acela care în tinereţe nenorocise pe călugăriţa Iconia Vîran, iar mai tîrziu îşi omorîse tatăl.

Acesta, cum a intrat pe uşă, a început să-şi povestească viaţa şi să se vaiete :

— Hei, Tudore neică, decît să mă fi făcut tata pe mine, mai bine sădea un pom în grădină, aşa am fost eu de nenorocit şi de ticălos ! Ce-aş putea, mă, să-ţi spun ? Vezi tu, bunicul meu după mamă, deşi a murit numai cînd i s-a sfîrşit untdelemnul din trup, adică în pat şi de moarte

bună, în tinereţe păţise multe. Ştiuse cel mai bine seama războaielor prin ţinutul acela al Gorjului. Încăleca pe cal, cu sabia lăsată mult în băieri, ca de-o sută şi ceva de ocale, şi apuca în jos la vale, unde Dunărea coteşte şi tufişurile se-ndesesc. Se zice că odată la o bătălie, tăiase un întreg baiarac de turci. Era aşa de viteaz, de i se dusese vestea, că pînă şi Iana Beligrădeana aflase de dînsul şi-ncepuse să-l iubească.

Dar ce putea bunicul meu să facă ? Că el era însurat şi-avea o fată, pe mama, pe care o chema Safta, numai de şaisprezece ani atunci. Şi toată lumea îl credea pe bunic putred de bogat din jafurile de la turci. Însă, el era mai sărac ca mîzga de anine, cu toate că şi de haiducie se apucase într-un timp.

Acum pe Filip îl trecură lacrimile cele mari, ca sudorile morţii şi iar începu:

— Da, Tudore, bunicul meu era sărac şi nimeni nu ştia. Iar pe mama, pe Safta, deşi urîtă foc, toţi îi doreau mîna şi-o cereau de nevastă. Şi ce credeţi ?... Unul, Pavel Vancea, adică tatăl meu, bun de tot felul de năsărîmbe, tot din Gorj, puse ochii pe mama, o răpi şi fugi cu ea în adîncul munţilor, lăsîndu-l pe bunicul în prada celor mai mari deznădejdi, fără să-i găsească.

Cînd cei doi fugari coborîră la trei luni iar în lume, bunicul meu ce era să mai facă ? Îi iertă şi-i lăsă în pace. Şi prin puterea lui, îl făcu pe tata vătaf de plai. Şi-aşa, tata, adică Pavel Vancea ăsta, că mie tată nu mi-a fost, fiindcă prea păgîn s-a purtat cu mine şi cu mama, se puse iute pe jafuri şi pe furturi, ca să-şi facă la averi.

Şi cum spun, dacă tata începu să se-mbogăţească, începu atunci să umble şi după fuste. Începu să pună ochii pe muierile altora şi pe mama s-o uite. Pe mine tocmai atunci mă născuse, iar bunicul damblagise d-un an şi nu mai era bun de nimic.

Mama, de cîte ori încerca să-l cicăle şi să-i bage vină tatii, el o lua la bătaie. Şi-o bătea, pînă o lăsa în nesimţiri. Pe urmă o ridica în sus şi-o întreba în batjocură, că ce mai vrea ? Şi umbla înainte pe la toate natantoalele tîrgului.

Însă, pînă la Dumnezeu, nu e drum de fier să se-audă, iar omul trebuie să rabde înainte şi să tacă... Şi noi aşa

făceam, răbdam. Răbda și damblagiul de bunicu-meu, răbda și mama, că eu eram mic și nu știam pe-atunci nici pe dracul. Dar nenorocirea n-avea să se sfîrșească aici.

Într-o zi s-au pomenit vecinii cu mama că lipsește, și la o săptămînă că și aduce tata o altă muiere în casă. O luase de soție și era mult mai rea și mai afurisită decît bunica diavolului. O chema Antița. Mi-aduc aminte, de cîte ori mi-era foame, și doar eram oameni bogați și nimic nu ne lipsea în casă, îi spuneam Antiței, adică mamei ăsteia vitregă :

— Mamă, mi-e foame !

— Dacă ți-e foame, băiete, rîcîie și tu cărămizile din vatră și mănîncă ! Ce să-ți dau altceva ?...

Și de bătut, știu că numai cu unghia nu mă bătea. Că lua parul și mă lungea la poartă, lăsîndu-mă în nesimțiri. Iar de îndrăzneam să întreb pe Pavel Vancea al ei :

— Tată, unde e mama ?

— Ia taci, mă, din gură ! îmi răspundea tata. Nu te privește pe tine. N-ai mamă ? Ce-ți mai trebuie ție alta...

Și eu creșteam astfel și mă făceam mare, trăind numai în hulă și-n batjocură, în timp ce vecinii îmi împuiau capul numai și numai despre Safta, despre mama mea adevărată, ce pierise dintr-o dată într-o noapte, demult. Că murise acum și bunicul meu, și eu pe nimeni nu mai aveam pe lume.

Țin minte că într-o ceartă mai aprinsă, ce-am avut-o cu tata, cînd i-am spus-o verde în față că el o să moară din pușcă de mînă de stîngaci, că eu stîngaci sînt, tata m-a mințit că mama mea adevărată s-a făcut călugăriță. Că mănăstirea n-o știe unde e, dar în urmă a auzit că ea a fugit de-acolo și că azi ar fi hangioaică, nu se știe în care munte și la care răspîntie de drumuri.

Aveam optsprezece ani atunci și l-am crezut. Într-o noapte am spart lăzile lui cu bani, i-am luat toate paralele în chimir și-n desagi, și pe urmă am luat-o la drum pe dunga de stele cea mai deasă de pe cer, în lume, să-mi caut pe mama mea adevărată. Și-așa, omule, tiri dracul, tiri eu ! Ce crezi ?... Trei ani am umblat prin lume, și-am căutat-o pe mama prin toate mănăstirile, cîrciumile și hanurile, ce mi-au ieșit în cale în acest timp. Mă făcusem și băiat frumos. Mustața mi-era ca o stejeriște pe dealuri

şi ochii mai negri ca ţoalele ude, tăvălite prin cărbuni. Aşa de lucioşi îi aveam. Îmi plăcea să trăiesc, că doar parale aveam.

Şi tot umblînd eu astfel prin mănăstiri şi dormind prin cîrciumi, am început să mă stric şi-am dat în darul beţiei. Mi-aş fi dat şi banul de anafură pe băutură, să stau aşa cu cîte o mîndră pe genunchi, cînd amirosurile din ea vin plăvii spre tine. Uitasem acum şi de mama, şi de tot. Şi iubeam, şi beam într-una. Şi beţiile şi iubirile nu mai aveau sfîrşit.

Atunci am întîlnit-o pe la mănăstiri pe călugăriţa Iconia Vîran, pe care am nenorocit-o, făcîndu-i un copil, pe care ea l-a azvîrlit în puţul mănăstirii cu piatra de gît, fiind condamnată la ocnă opt ani. Păcatul, cînd e să fie, aleargă după om pîn-la marginea lumii şi-l prinde. Gîtul meu, tot litră dreaptă mi-era.

Şi-aşa, măre Tudore, îmi feştelii eu neamul şi-o păţii urît de pe urma unor astfel de socoteli. Că într-o zi, numai ce mă pomenii fără parale, şi mă întorsei acasă buzat şi întăciunat. Acum ştiam prea bine că mama murise din mîinile tatii, iar el mă minţise, numai ca să-mi rătăcesc viaţa pe drumuri în felul în care apucasem, şi pe care ţi-l spusei.

Tata, cum mă vede, mă şi întreabă în batjocură:

— Ce măgar de popă, fiule, te-a botezat, de mi te-ai întors ?

— Mi se pare că unul ca dumneata ! i-am răspuns şi eu în batjocură. Că dumneata ştii de moartea mamei. Şi numai dumneata eşti ucigaşul !...

— Mi se pare, fiule, că te înşeli, a adăugat el ceva mai moale la îndrăzneala mea, dar tot în batjocură.

— Ba mi se pare că nu mă înşel ! Eu ştiu tot adevărul şi dacă nu-mi dai bani, să plec din nou în lume, am venit ca să răzbun moartea mamei. Înţelegi ?...

El a tăcut atunci. Pe urmă s-a năpustit asupra mea, să mă omoare. Aveam douăzeci şi unu de ani. I-am pus mîna în beregăţi şi l-am trîntit jos. Şi să te ferească Dumnezeu de bătaia stîngaciului, cum vine vorba, şi de puşca chiorului. L-am lăsat lac în sînge pe podelele casei, încît aşa blesciit în lacrimi şi-n răni, el tot se mai ruga :

— Lasă-mă, fiule ! Lasă-mă !...

Şi poate ca ţiganul, ce te scoate din casă şi din minţi cu cerutul, l-aş fi iertat cumva, dacă în timpul acela, Antiţa, nevasta lui şi mama vitregă d-o aveam, n-ar fi venit c-un cuţit cît toate zilele de mare, să mi-l înfigă pe la spate.

Doamne, Dumnezeule, cîte maşinării mai are sufletul nostru !... Nu ştiu cum, creştine, parcă începusem să mă lupt cu urşii, cu lupii, şi cu alea toate. În mine erau şi fulgere şi tunete, de gîndeam că sare cerul din ţîţîni. Iar sîngele aşa de tare-mi bătea, că s-auzea mai departe, de unde s-aude ramătul clopotului în ziua Paştelui la creştini. Şi vezi, nu mi-am mai dat seama. Din două mişcări, i-am spintecat pe burtă pe amîndoi, şi spintecătura le-a mers pînă la inimă, murind aproape în acelaşi minut. Da, i-am omorît. Şi după ce i-am omorît, nici n-am aşteptat să se răcească bine şi să iasă aburul din ei, că am şi început să răstorn casa cu susul în jos şi să cotelesc prin toate lăzile şi pe sub toate saltelele după bani.

Mi-am umplut chimirul bine şi-am vrut să plec. Dar m-au simţit slugile şi dincolo de Craiova, spre Balta Verde, m-au prins poterele şi m-au închis. Iar judecăţile nu m-au iertat, de-am ajuns azi aici, în iadul acesta, de unde n-am să mai scap niciodată...

CAPITOLUL V

Iardan Iordofan, Cacademonul puterilor

Drumul era cît Păresimile de lung, prin pădurile Gargalăului, unde şi berbecii şi oile umblau noaptea cu lumînări aprinse şi lipite de coarne, fiindcă aşa era de mare întunericul.

Ţiganii umblau acolo cu copiii băgaţi în desagi şi puşi pe măgari şi cu lulelele de cocean. Chiar ţigăncile aveau

ciubuce în gură, și toți le ieșeau înainte cu tăciuni aprinși, de se făcea un băjan de foc cît toate zilele, pînă nu se mai vedea om de om de grosimea fumului.

Pe țigani focul nu-i mai pîrlește și ei mergeau înainte, și speriau satele cu cerutul. Înainte mergea Farmazoana, nevasta gașperului, cu zburături de oase la brîu și cu ghiocul în mînă, ca să ghicească femeilor pe drumuri. Apoi venea gașperul, vătaful cel mare, cu un bădărău de lapte de iapă la spinare, că țiganul numai ce face doi pași de masă, și iar înflămînzește. Țiganii și codobaturile niciodată nu dau de sătul.

Rubla, fata Farmazoanei, luă bădărăul de lapte de la gașper și i-l întinse lui Gioage Harcană, care era român, zicîndu-i :

— Ia, Gioage, lapte de iapă și bea, că ți-am da vin, dar noi avem viile lui Mahomed, ca turcii, pe care-i oprește legea să bea. Noi n-avem pămînt, ca să punem vii. Noi avem doar drumul și umbletele. Și cerșitul...

— Nu iau, Rublo, i-a răspuns atunci Gioage Harcană. Nu iau, că dacă iei de la țigani de pomană, îți fură cioara puii de la cloșcă. Mai bine împrumută-mi tu nițel hîțîniș de obraz frumos, ca să-l mai pup o dată, că numai din obrazul tău mă satur, nu din lapte.

Și toți țiganii din sălaș se strînseseră roată în jurul lor, să-i vadă. Și la țigănci le vîlvîiau cămășile, și la țigani le licăreau palașele la șold. Iar ziua era mai caldă și mai groasă ca slăninile de porc.

Gioage Harcană s-a repezit s-o sărute, dar Rubla, fata Farmazoanei, i-a zis :

— Stai, mă, da-te-aș dracului de pomană, că mi-ai ros obrazul cu mustățile tăle ! Dumnezeu să te Neagoe în zile de Sibii, că prea ești nebun !...

Gioage Harcană îi jurase Rublei credință și dragoste cu mîna pe lacătul bisericii, și era nebun după ea. Cînd se uita spre Rubla, fața îi strălucea ca minele de aur în Munții Apuseni, că numai mijlocul ei plătea un colț de țară.

— Ce mai calea-valea, Rublo ? Eu te iubesc ! Că și cămașa mi s-a acrit pe mine ca știrul, de-atîta dragoste. Ce te uiți la mine ca Bazaoache ? Nu mă crezi ?...

Apoi Gioage s-a întors spre Farmazoana şi-a întrebat-o :

— Ce zici, Farmazoano ? Îmi dai pe fie-ta ? Că-mi place şi-am adibuit-o eu !...

— Strînge-ţi mucii-n basma, maică, şi taci din gură, ardă-te-ar focul ! Mînca-te-ar gîlca murgă ! Păi tu faci de nasul Rublei ? Pleacă, nefrate-meu, de-aici, bală spurcată, că chem toate urgiile pe capul tău ! Te-a botezat cumva vr-un popă beat ?...

— Fă muiere, dacă mai zici aşa, dai în tîrg cu mine ! Că omul, cînd e bun, pe dracul îl apucă frigurile.

Lui Harcanà i s-au făcut ochii atunci, cît ai boului în jug şi-a luat-o la bătaie pe Farmazoana, că la sfîrşit, aceasta a început să se vaiete cu gură de Tîrgovişte :

— Mă izmuişi, maică, cu-atîtea bătăi ! Uite, ţi-o dau, dar fă-te om de treabă, că prea eşti beţiv ! Şi prea eşti rău ! Mă-ta ţi-a dat pieptul să-l sugi prin gratiile închisorilor şi d-aia ai ieşit aşa. Apucă-te de treabă şi nu mai fi Velzevut, tartorul dracilor !...

Gioage Harcanà, omul bun de băsărăbii de prin Bitolean, ce-avea acum un piept lat, cît o ladă de cuie şi-o căciulă popească în cap, cît toate zilele de mare, i-a răspuns gaşperiţei :

— Fă Farmazoano, eu nu vreau să-mi dai pe fie-ta de nevastă, ci doar să-mi fac gustul inimii cu ea, că eu sînt român. Rubla are ochi de cutră şi mijlocul subţire, să-l tai c-un fir de păr. Un judeţ întreg s-ar spînzura prin împrejurimi de frumuseţea ei.

Ţiganii ceilalţi stau ca proasta-n bărăţie şi nu îndrăznea unul să se ia la luptă cu Gioage Harcanà, că acesta avea braţele şi umerii aşa de voinici, parcă din Tina Vlăsiei rupţi. Acesta era tatăl Cacademonului.

*

Gioage Harcanà, în tîrgul Craiovei, fusese om mare, agă peste toţi brutarii. Storcea poporul şi se îmbogăţea. Îi bătea cu funia clopotului, cu ce-i ieşea înainte.

Cînd i se părea lui că brutarii vînd ce şi ce lipsă la cîntar, ca să-i poată stoarce, îi atîrna în cuie de uşa prăvăliei cu pîinea legată de gît şi-i bătea, pînă îşi dădeau

duhul și mureau. Femeile brutarilor, rămase de pe urma răutății lui văduve, de cîte ori trecea aga Gioage Harcană, blestemau și aruncau pe-ntrecere cu țărînă după el, ca să se lipească și mai bine blestemul. Era mai rău decît caracatițele, ce din picioarele lor își mănîncă, cînd stau degeaba pe pietre și apele le-ntărîtă. Treisprezece copii lepădați, se șoptea c-ar avea pe delături cu proastele tîrgului.

— Să se ducă de pe-aici ! ziceau oamenii din Craiova. Să se ducă ! Vom scri răvașe la călărașe, ca să ne dea oaste să-l învingem, că ne-a uscat plămîiele. De cînd a venit el, ne-am îmbolnăvit de ceas rău. Sau ne vom ruga la Dumnezeu, ca să ne trimită îngerii cu spănghiile să-l omoare. Dumnezeu e prea sfînt să nu ne-asculte, că el multe rele ne-a făcut. Fetele ni le batjocorește, muierile ni le necinstește. Pe la toate cioantele tîrgului, ăsta se duce. L-om spînzura cu ața izmenelor de cruci, sau îl vom îneca în ape pe nouă văi venite. Nu îl vom lăsa cu viață, nici atît cît ar sta o curvă cu doi frați. Să piară ca fumul, ca vijelia și ca stelele puzderii. Anaiana, Tată Ceresc, ducă-se !...

Și cu toate acestea, deși toți gemeau și urlau ca apele pe dedesubt, cînd îl vedeau, dau fugi colăcite, de se ascundeau toți prin case, iar babele își uitau cîrpele în drum și moșnegii căciulele pe șanțuri de teamă, că el, de-i prindea, îi omora în bătăi cu parul. Pe urmă, cu dinții săi rari și mîncați de cari, le zicea în batjocură :

— Vedeți, mă, că nici dracul nu face omului răul, pe care și-l face singur ? De ce-ați umblat voi după dreptate ? Că adevărul, în lume, e îmbrăcat cu prea multe haine și nu prea se vede el așa slobod pe uliți, plimbîndu-se. Omul, ca mare neprieten al adevărului, întotdeauna a stat numai și numai pe scaunul minciunilor. Dreptatea nu lasă urme în lume, nici ca piatra ce cade din cer.

— Nu, Gioage, mai îndrăznea cîte unul să zică. Sobolul a fost odată fecior de popă, dar pedepsit de Dumnezeu, a rămas așa, să stea sub pămînt dintr-o ceartă pe-un răzor. Te pui cu mînia ? Mînia mațe varsă. Că Domnul multe corăbii din furtuni a mai scăpat.

Gioage Harcanà era mai rău ca ouăle de aspidă şi drept ca coromîsla, era belea nesfîrşită pentru tot tîrgul Craiovei, şi nimeni nu se găsea să-i vină de hac.

*

Într-o zi, la curtea lui Harcanà, fură chemate toate fetele şi soţiile brutarilor din tîrg, ca să ajute nevestei lui de-a doua să facă magiun şi dulceaţă. Supuşii n-au lege şi trebuiră toate să se ducă, fiindcă porunca venea chiar de sus, de la agă. Printre cei veniţi la ajutat de dulceaţă era şi Lumina, fata lui Miu Zgabercea, ce haiducea prin munţi cu Jivu Ooţ.

Ziua era caldă, de început de august, şi ele trebuiau să scoată sîmburii din caise şi să le pună în căldările de pe foc, din mijlocul curţii. Toate şedeau pe scaune, în bătaia soarelui şi-n bătaia focului.

Atunci intră pe poartă Gioage Harcanà, vestitul agă din Craiova. Lumina, fiica lui Miu Zgabercea, sta mai de-o parte, cu părul ei de aur creţ, în bătaia vîntului de raze calde de-atunci. I se dogoriseră obrajii, şi faţa i se făcuse roşie ca miezul de lubeniţă coaptă. Din căldări, cînd femeile dau cu lingurile pe-acolo, ieşeau aburi groşi şi fierbinţi, ce se amestecau cu năduşeala de pe trupul lor.

Gioage Harcanà, aproape de la poartă, cum intră în curte puse ochii pe Lumina, pe fata lui Miu Zgabercea şi se uită aprig la ea ca vînătorii. Şi cînd aceasta ridică ochii spre el, faţa lui Gioage se făcu ca heleşteiele de năduşeală şi ca-n ţircalamul soarelui de aprinse, i se ridicară toate poftele.

De-atîta zăpăceală, ce-i produsese frumuseţea acestei fete, Harcanà nu-şi mai cunoscu elefteria. O pîndi seara la plecare, îi puse căluşul în gură şi-o batjocori în fundul grădinilor, că fata plîngea acum, ca ţîţele caprei cînd le mulgi. Holercă de lături i se făcuse sufletul. Se uda şi striga, şi se ţinea de mal ca moara, şi zbiera pe toate drumurile.

Cînd Gioage Harcanà află că Lumina, fata ce-o batjocorise, e fata lui Miu Zgabercea, haiduc din banda lui Jivu Ooţ, de frica acestuia, că era cu cîţiva căpriori mai puternic decît el, Gioage şi-a zis:

— Acum mă duc, unde și-a pierdut sîrba zăvelca, că dacă dă Miu de mine, eu viu din mîinile lui nu mai scap! Îmi pune sîngele în pahar, cît te-ai șterge la ochi...

Și-a fugit, de s-a pitit în sălașul Farmazoanei și-acolo s-a-ndrăgostit lulea de Rubla, de fata ei. Aceasta era frumoasă, cînd se uita la tine, cu ochii te bea, nu alta.

Noaptea, Gioage și cu Rubla dormeau sub căruță, și-n căruță se rupeau obezile și roțile de-atîția copii. A doua zi porneau mai departe încărbunații iadului, și la prînz își sfîrîiau hîrbul, iar seara iar dormeau sub căruțe. Pînă într-o seară, cînd Rubla îi șopti că e însărcinată.

Atunci Harcanà întinse mîna numaidecît și-o pipăi sub țoale, unde se lega zdravăn o viață cît un scul de bumbac de mare. Și Gioage simți atunci bucurii pe piele, cîți draci pe fața pămîntului de mulți, mai ales cînd Rubla iar îi zise :

— Dragă Harcanà, eu cred că o să fie băiat, că prea rău m-apasă la burtă. În om sînt trei duhuri și eu le voi da fiului meu pe toate, și sfînta Barbură să-l îmbărbureze și Sava să-l înzăvoneze în isprăvi. Auzi tu ? Că el va fi copilul nostru și eu te iubesc acum, mai mult decît își iubește haiducul pistolul...

Cînd Rublei îi veni să nască, era un ger nemaipomenit, că chiar pasărea îngheța în aer și cădea moartă la pămînt. În jurul Rublei în cort, ședeau Farmazoana și gașperul, părinții ei. Gioage sta la ușa cortului și aștepta să-l nască. Ea se muncise preț de-o zi și mai bine, în canonuri, să-l facă.

Dinăuntru se auzi odată un zbieret așa, parcă un pătul plin cu porumbi s-ar fi prăbușit pe saltea. Și după aceasta, numai ce-o văzu Gioage pe Farmazoana ieșind din cort cu un boț de carne de om în mînă, că dă fuga s-o tăvălească prin zăpezi. Farmazoana își călea astfel nepotul, după obiceiul lor țigănesc, că băiat făcuse Rubla, ca să țină în viață la geruri și la suferinți.

Copilului îi puseră numele Iordan Iordofan, că era un copil peste măsură de voinic, căruia lumea și viața îi vor zice Cacademonul puterilor. Și la cîteva zile după nașterea lui, Gioage Harcanà fu prins și tăiat cu cuțitele de haiducii lui Jivu Ooț și ai lui Miu Zgabercea, că Dumnezeu întîrzie cu pedeapsa, dar n-o uită.

*

Rămînînd văduvă, Rubla rămase doar cu Iordofan să-l crească, şi cu o amărăciune în suflet ca băşica vierului.

Iordofan începu să crească voinic, tăpălăgos, cu pielea afumată ca şunca, cît o scorbură de copac de mare. Ceea ce se putea citi în el era puterea, că de isteţ era mai isteţ ca broasca, ce-o prinde şi pisica.

La opt ani se lua la luptă cu mînjii măgarilor, la doisprezece trîntea şi măgăriţele, la cinsprezece ridica în spinare orice căruţă. Iar cînd împlini optsprezece ani, sperie sălaşele cu puterea sa.

Cînd îi zbiera măgarul, se înfiorau toate ţigăncile tinere în aşternut de teamă. Că el ar fi fost om, dacă nu l-ar fi pîrît faptele că dobitoc părea mai mult, cînd începu să dea iama prin ţigănci.

Atunci se răsculară toate sălaşele şi pe un cîmp, lîngă o baltă mare, ţiganii se luară la bătaie pe cele douăsprezece ţigănci, ce rămăseseră borţoase de pe urma lui.

Cacademonul îi bătu pe toţi singur, prin puterile diavolului. Şi el rămase înainte să-şi facă de cap cu toate ţigăncile ca-n paturile împăraţilor.

Îl aleseră vătaf, că un măcelar bun n-are frică de două mii de oi. Şi-acum, na banul, dă-mi gîlceava şi să mai îndrăznească cineva să se apropie de Cacademon! Cine e vrednic, mulge şi ţapii, dar în loc de lapte, dă sînge.

Ajuns vătaf, Cacademonul Iordofan avea căciula din piei de fasole, se ţinea cu ţigăncile şi se-mbăta, pe urmă dormea dus în mormîntul beţiei sale. Era aşa de înalt, că aproape nici cu săgeata să nu poţi să-i atingi vîrful căciulii. Era ca un zid de carne umblătoare, cu două propte puternice, ce de-abia îi mai serveau de picioare.

— Ce faci, Cacademoane? De ce nu te-nsori? îl întrebau ţiganii.

— Mă, nu fiţi boieri cu sapa-n bot, porcilor!... Auziţi voi, piei moarte de şoareci? De ce văitaţi voi pe milog de traistă? Eu nu mă-nsor, că vreau să iau fată de rumân, fiindcă din rumâni mă trag.

— Eşti şarantoc rău, vătafule! Tu scrii cu furca de paie pe capul nostru. Să-ţi iei tiştireaua şi să pleci, că de

nu, o să te spînzurăm de-o creangă uscată, că de una verde e păcat s-o stricăm pe tine...

— Hai, mă vitejilor, veniți încoa, să vă luptați cu mine ! De mai grăiți așa, vă ung cu toate unsorile, că de mine nu scăpați cu una cu două, nici în mormînt !

Și Cacademonul Iordofan li se proptea în față, cît un munte de mare, cu un protap de căruță în mînă, gata să-i culce la pămînt. Și țiganii se punea pe fugă, fiindcă din ei nu poți să faci viteji, cum nu poți să faci din salcie grinzi de case.

Într-o zi, în drumurile lor lungi și nesfîrșite, că ei nu se puteau opri ca alicele din pușcă cînd se porneau la drum, această oaste de țigani călătoare, dete Dumnezeu de se opri iar prin pădurile Gargalăului, la marginea unui sat mai mare.

Aici erau moșiile lui Codău, frate cu Spinărău. Și negre erau găinile, negre căldările și nopțile, negre și capetele celor ce locuiau. Aici topoarele erau nenădite și te puteai zămisli fără tată, naște fără mamă și boteza fără popă.

Era împărăția diavolului, unde stăpîneau și cele nouăzeci și nouă de idoloaice și nouăzeci și nouă de tartori. Iar piezele rele încălecau ziua amiaza mare pe cîte o drugă și luau calea fîntînelor, ca babițelor de rele, de te apucau toate icnelile, ametelile și sfîrșelile. Aici stăpîneau și cele nouă preotese și nouă morărese.

Lucrurile bune se topeau în satul acesta ca ceara în fața focului, fiindcă era loc blestemat.

Țiganii, cum poposiră, începură să crăone găinile și să se facă mai răi decît ciinii vrăjmași, ce aveau dinții rînjiți și te socoteau cu morții. Prădară și butoaiele cu vinaturi.

Prinzînd la chef și luînd pe be-he-he la cap, dimineața cînd se sculau, ei sau cîntau sau pîine și găină din mînă mîncau. O dată din masă luau, o dată din ploscă beau. Pîinea lui Orbeanu, i-o mînca Chioranu. Aveau chiorii socotelile lor !

Împuțiții, că de i-ai fi pieptănat, șapte sate ar fi alergat cu topoare după păduchii lor să-i omoare, nu mai nărădeau cu vorba, pînă o deteră de-a binelea în ceartă :

— Mă, nu fi Pîrțotin, că te iau pe iatagan și plec cu tine pîn Tilorman. Te otînjesc, cînd ți-oi da-o !...

— N-ăi fi tu, mă, din 'Merica, să mi-o dai ? Ia vin' de mi-o dă, că eu îs voinic de Mehedinți și cînd te-oi bate, se miră Mira de tine ! Îți dau cu barosul la foale !...

— Faci pe Mogoș, hai ? Adică tu ești lup, iar eu cînd sînt oaie, cînd sînt vacă... Bate tu, teteo, marginile, că eu bat mijloacele ! Și pe urmă, să ne vedem, Măgurele !...

— Las-să cure, că-s destule...

— Săi, teteo ! Săi, de mă scapă, că m-a botezat rău la foarfece !... De-o afla de la domnie, apăi vine de mă ia-n tîrlie. Fie popă cine-o fi și pîrcălab cine-o vrea, tetea să-mi trăiască !...

Acum țiganii se băteau în lege, pînă începură să picoteze pe marginea butoaielor și adormiră tun. Numai Cacademonul Iordofan se păstrase ceva mai treaz și nu se bătuse.

Dar nici lui nu-i era bine, că încălecă pe măgar și plecă pe valea Gargălăului în jos, să se plimbe.

*

Iordan Iordofan mergea pe măgar și se ridicau putorile din el ca din cîinele mort. De mîncare zbiera, de viței zbiera, nici el nu știa. Mergea înainte.

Bătea vîntul și scutura grîul copt. Nu i-ai fi dat nici un nume, ca la diavol. Ochii lui, ochii rîvnitorului. Și soarele cu toată căldura peste el.

Vru să facă îndărăt, dar merse înainte. Miel în pătul ați mai văzut ? Așa prost călărea pe drumuri.

Ajunse la o fîntînă. Aici o fată sta pe piatră și făcea la șarpe demîncare, turtă de cenușă. Încuia și descuia șipotul izvoarelor.

Fata avea inima de vidră și sprîncenele subțiri ca picioarele de pițigoi. Era nespus de frumoasă.

Cacademonul, cum o văzu, opri măgarul și descălecă. Mușchii începură să-i joace nerăbdători prin corp, ca duciupalii poveștilor. Că deochiul se urcă iute spre cap ca norii prin oase, și trece ca vîntul peste munți.

— Cum te cheamă, cîrlănoaico ? o întrebă Iordofan. N-auzi, fă armăsăroaico ?

Fata își ridică ochii ei frumoși spre diavol ca lipiturile de noapte, și i se-nrourară genele de frică.

— Pe mine m-au botezat gîzele și tot ele mă apără. Știu și toate bolile să le vindec. Ce vrei de la mine ? răspunse ea.

— Cum îți zice? Să-ți fac refeneaua, că tu ai dichise frumoase pe obraji. Aici dreptatea e cum și-o fac împărații și eu sînt mai tare între voi !

— Hei, voinice ! Cum îmi zice ?... Iconia îmi zice. Că eu sînt fata babei Cotîrneața, fata lui Fermenuță. Și pe-o mare măgură te-oi da, de-i încerca să te-aproprii de mine. Maica Precista e sus și te vede. Du-te-n altă parte, de te mișelește ! Nu-ți face joc cu trupul meu, că ceas greu, cu boale grele te vor ajunge. Piei !...

Întotdeauna, a șaptea fiică a diavolului a fost curvia, ce-a batjocurit întotdeauna puterile oamenilor.

— Fă, dă-mi un pupi ! N-auzi ? a mai zis diavolul.

— Îți dau, voinice, cînd și-o pune pisica mea conci în coade. Pleacă de-aici, că eu sînt fata soarelui, zămislită în vînturi. N-auzi să pleci ? Pleacă !...

— Trig-trig ! cu coada ridicată... Păi tu cu mine te pui, fă ?...

Și Iordofan, Cacademonul, cu corpul numai bube pe dinăuntru, o luă în brațe și-o strînse la piept, ca-n covata cu plămădeală.

— Vezi că te-ntîlnești cu zgaiba în cale, maică ? Ce-ai cu fata mea ? zise în timpul acesta și-o babă, ce începuse să i se drăgaițe pe haine.

Era baba Cotîrneața, mama Iconiei. Îl auzise și venise să-și scape fata.

Avea un ochi de apă, unul de sticlă și nasul de sare. Un găvan de sînge, dacă mai avea baba cu totul prin ea.

— Fă babo, încercă Iordofan să și-o dea jos de pe haine. Tu nici să mă vezi, nici să m-auzi, dar slujbă să-mi faci... Pleacă de-aici, că acum te-mbrac în doi coți de pînză, țesuți de două vere primare !...

Baba Cotîrneața iar i se drăgăiță de haine, ca să-l împiedice să-i sărute fata. Era atît de mică, s-o bagi pe gura cămășii.

— Hei, văd eu, fă, că trebuie să te fac să cînte brabeții pe tine.

Și cînd îi dete una, omorî baba.

Sări și Fermenuță, tatăl fetei, care vedea de vaci și auzise cearta.

— Tu de unde mai ieșișI, mă gîlmă ? i-o zise Iordofan. Vrei și tu să stai călare pe-o căpățînă de măgar ?

Dar acesta era mînie dumnezeiască și sabie de foc cerească. Părea că singur își face puii și singur și-i mănîncă. I se repezea la beregăți.

Iordan Iordofan, Cacademonul, scoase moale cuțitul de la brîu și i-l vîrî în piept. Pufff !...

Îl omorî și p-ăsta, pe urmă legă fata pe măgar și plecă cu ea spre sălaș.

*

După ce țiganii furară satul acela mare de pe valea Gargalăului și se puseră pe petreceri, cele nouă preotese din vale umplură candelele cu untdelemn și începură să se roage. La fel făcură și cele nouă morărese din josul văii.

Și rugăciunea lor se duse ca glonțul de iute pînă la Dumnezeu, că ea n-are splină pe drum cînd se urcă la cer.

Dumnezeu ascultă și văzu. Și se-nduioșă. Deșteptă oamenii satului și le scutură frica de pe ei. Și-atunci, cu ce nimeriră, porniră spre țigani, că într-acolo fierbea carnea scrisei lor. Pe ei să-i mănînce, cu tot neamul lor.

Țiganii tocmai dormeau beți, după ce se bătuseră, ca hîrdaiele de grei. Era chiar pe timpul cînd Cacademonul plecase călare pe măgar și omora pe baba Cotîrneața și pe Fermenuță, iar pe Iconia Vîran o legase de șa, s-o aducă la sălaș.

Muriră mulți și d-ăia și d-ăia, că, rătutiți, țiganii n-avură timp să pună mîna pe loitrele căruțelor, ca să dea. Dar mai mulți țigani muriră. Aproape toți.

Atîta carne de țigan zăcea acum strivită pe jos, cînd se ivi în cale ceica mare, ca șolomoc de mare. Venea din jos Cacademonul, cu Iconia Vîran legată pe măgar. Parcă mergea negru împărat cu albă împărătească. Atunci Cacademonul se repezi ca banii, ce nici în mormînt n-au odihnă. Fugi în sat și dete foc caselor și holdelor de grîu încă nesecerate.

Sus băteau fumurile, jos curgeau scrumurile, că ardeau și mațe de țigan și mațe de român laolaltă. Și toată lumea s-aolea, chiar păsările pe sus.

Pe Cacademon l-au prins iute poterele sus în munți, și l-au băgat la ocnă, de unde a evadat în trei rînduri. Și-n trei rînduri a făptuit douăsprezece omoruri. Iar pe Iconia Vîran, au dezlegat-o de pe măgar oamenii satului ce mai rămăseseră nearși, pe urmă a intrat la mănăstire și s-a călugărit, unde a cunoscut pe Filip Vancea și s-a îndrăgostit de el, cu care a avut și un copil.

CAPITOLUL VI

Iconia Vîran și Iani Avașota

Iconia Vîran, după ce intră în mănăstire și omoară cu piatra de gît în puț copilul ce-l făcuse cu Filip Vancea, care întîmplător trecuse și pe-acolo cînd își căuta mama, fu condamnată la opt ani muncă silnică.

Îi făcu femeia și ieși de la închisoare. Dar cînd ieși, ce să mănînce și unde să-și plece capul pe vreun așternut din lume? Nenorocirea cînd te-apucă, nu te mai lasă. Te ia și te poartă pe toate cărările ei.

Mîncarea începu Iconia Vîran să și-o prindă cu copcile. Începu să ducă foame de seminar în pîntece și să doarmă prin șanțuri. Se încuibase această foame în ea, ca-n ziduri de adîncă. De corbi și de cîini putea Iconia să mai aibă acum parte.

De încerca să ceară cumva și de pomană, lumea îi arăta poarta, parcă ea n-ar fi știut-o sau n-ar fi văzut-o. Și-o lua și mai abătută într-acolo, ca să meargă la alta. Și-acolo același lucru să i se-ntîmple. Nimeni n-o primea. Nici la muncă n-o lăsau să muncească. Ziceau că e hoață, că vine de la ocnă și-i fură.

Toți se fereau de o fostă pușcăriașă.

Iconia se făcuse scutec de murdară și mergeau păduchii pe ea ca pe șosea. Cum duce vîntul pîrjolul, așa

o duceau pe Iconia suferințele și foamea, dintr-o parte într-alta.

În sfîrșit, dete sfîntul de intră slugă la unul, într-o pădure, unde era braniștea de-o tufă și podul de-o blană. La unul, Iani Avașota îl chema.

Iani Avașota ăsta parcă șezuse în ladă, tot în pod la fumuri. Și deși era bătrîn rău, nu murea, de-ți venea să crezi că are sufletul cu crăci și greu o să iasă din el vreodată.

El era grec și, în tinerețe, fusese ca regii mărilor de șiret. Fiindcă mișeii și hoții sînt aceiași pretutindeni, doar numele și-l schimbă ei după locuri și ceruri.

Ce-o fi fost Avașota, pirat s-au cerșetor, că știuse bine și seama armelor pe-atunci, cu pielea scorojită de vînturile mării, la nimeni n-a spus. Doar atît îți răspundea, cînd n-aveai de lucru să-l întrebi :

— Sînt vechi la suflet, omule !...

Și pe urmă tăcea.

Poate tot vreo dragoste să fi fost la mijloc. Dragostea aceasta ce tulbură biata noastră lume, unde și păsările sînt mînate de iubiri. Că numai ea, singură, e mai tare decît orice lege și orice fier de pe lume.

Lucru știut, însă, e că într-o zi și-a tras corabia aproape de unul din țărmurile Dobrogei, a pășit c-un picior pe nisip și cu celălalt a făcut vînt puternic corăbiei în mare, să se ducă din nou de unde a venit.

Sub lumina blajină a prînzului de-atunci, Avașota a vorbit încet, fiindcă numai fricoșii vorbesc tare, zicîndu-și :

— De-aici încolo, Iani dragă, să-ți schimbi viața. Să fii marmură, fără milă, că numai ea e frumoasă, dar floare nu face. Mila smintește pe om și-l duce la învăluială. Ea moaie cărnurile și topește pereții vaselor, cît de vîrtoase. Numai uliul nu se căiește niciodată. De n-ăi asculta, vei cădea din nou în afara pragurilor omenești. Aici violenia își va aduna ucenicii ei, și să fii vrednic, vrednicule !...

Simțindu-se acum în aerul tare și bun al pămîntului românesc, în țara noastră ticsită numai cu pluguri și cu brațe cinstite de muncă, grecul fugit din miazăzi a pămîntului spre miazănoapte, a început să scuipe cu scîrbă pe trecutul său, ca din căldare veninul.

Însă scuipatul i s-a făcut fărîme pe barbă, deși părea desprins de pe cutele cele mai ascunse ale sufletului lui. Pe urmă a venit soarele blînd al țării noastre și iute i l-a uscat.

Grecul era și încrezut, nu vorbea decît de el și de Dumnezeu.

Luînd-o Iani Avașota la drum, pe pămîntul Dobrogei spre Dunăre, vîntul aburea ușor, iar el își șopti, cu aceleași cuvinte reci și pătrunzătoare, ca zidite în pereți de piatră :

— Cîine, fățător de fărădelege ! Tu, Iani grecule, în țara asta să nu cauți coarne de boi pierdute, că iar rămîi de izbeliște. Ia învățătură de la liliac, care e mai tare ca vulturul la întuneric, iar zodiile sînt toate puse cu meșteșug pe oameni de Dumnezeu. Lasă altora partea cuțitului, a ta nu rămînă decît partea folosului. Asta să-ți fie arșina măsurii tale în viață, de-acum înainte. Și ferește-te de dragoste cît poți, de muieri mai ales, că ele multe cetăți din inimile oamenilor au mai culcat la pămînt. Dragostea îți trimite aburul nebuniei la cap și te zdrumică în vicii, ca-n colții fiarelor. Îți spintecă hotărîrile tale mari și cu țărîna nimicului te învelești pînă la urmă, ca praful. Sfărîm-o în unghii de poți, și fugi ! Fii tare ca pereții Porților Otomane ! Să te vedem !...

Norii erau albi și plini de păr ca blănarii pe sus, iar în Iani — crăpînd aceste vorbe, prin stepa Dobrogei atunci — urlau înfundat cuvintele, în adîncul plămînilor și-n copaia maiurilor, ca huietul apelor cu al vîntului unite la un loc, și ca pe mațe îi sta drapelul nemerniciei lui.

I se cunoștea hotărîrea, pînă și în găunoșătura ochilor săi munciți.

Omul acesta părea că sosește din moarte cumplită.

Povestea lui Iani Avașota pe urmă i-a fost crîncenă și crudă ca și soarta lui.

Ajuns în Brăila, cu mîna sa moale de om șiret, ca larva gunoaielor, începu să-și facă iute prieteni în port. Dar el știa că adevărul, de cele mai multe ori, se află tot cu ajutorul banilor. Și grecul acesta se arătă iute darnic și îndatoritor.

Între prietenii făcuți, doi din ei erau mai de seamă. Și-i alesese dintre cei mai puternici, pe Amza Turcu și pe Gingea Caraulean, care amîndoi erau aproape cu treizeci de ani mai mici ca el. Ei aveau la douăzeci de ani, și anii lui Avașota se ridicau la cincizeci.

Amza Turcu nu era decît un maldăr înspăimîntător de oase, pe care o piele muncită de-abia le mai cuprindea. Iar Gingea Caraulean, prieten nici el de loc cu adevărul și crucea, era făcut numai din adîncimi posomorîte, afară de ochi, stînci înecate în flăcările iadului. La el chiar urechile îi erau ca ostașii de tari și de puternice.

Se întîlniseră toți în port unde erau hamali. Și seara, după ce isprăveau lucrul, se abăteau împreună pe la vreo cîrciumă, unde Iani Avașota, ca ăl mai bătrîn, îi dădăcea laolaltă sau pe cîte unul pe rînd, și-i cinstea:

— Cine n-are carte, tată, învață de la timp. El face și desface toate învățăturile lumii. Strigă tu bucate, cît vrei, n-ai să le ai, pînă nu ți le faci și aduni. Și sfîrșitul vieții laudă începutul ei, la care sfîrșit, voi de pe acum ar trebui să începeți să vă gîndiți, cum va fi. Că pe omul sărac îl vezi bine cum se înecă și viața îi mai dă și cu căldarea în cap pe deasupra... Voi sînteți tineri, tată, copiii mei! Dar luați seama bine, cum boul se omoară în cîmp cu plugul și nu gustă porumbul. Pe cînd șoarecele, care stă degeaba în pod, îi mănîncă tot rodul și-i mai rămîn și destule prisosuri... Așa e viața, tată! Cel mai bun cîntec al ei, e cîntecul banilor. El potrivește mai mult decît rugăciunile călugărilor. Fără el, tu, săracule, te duci în bîlci și-ți cumperi doar gîlci și amaruri. Ce-mi folosește mie cinstea, fără avere? Vine ea cinstea cumva, să-mi facă făina sau pîinea să mi-o coacă?... Nu, tată, nu! ...Sudoarea săracului s-o pui în candele ar arde ca untdelemnul, așa e de cinstită și de sfîntă. Că noi muncim și alții ne mănîncă rodul. Uite, boierii noștri d-ici. Ce ziceți voi?...

Gingea Caraulean și Amza Turcu ce să zică? Știau și ei unde bate mușul cu vorba. Și mai cu agerime, mai cu frică, încercau să-și îndrepte într-acolo gîndul, dar urechile păreau că li s-astupă și dădeau de întunericul cel mare, ca de întunericul satanei. Se scuturau, și pe urmă își deșertau paharele.

Moșul Iani Avașota iar îi lua în primire cu vorba și nu-i lăsa de loc în pace :

— Mă tată, eu nu duc lopeți la bărci sparte degeaba, să nu credeți voi ! Eu zic s-o luați încet, ca să nu cădeți niciodată. Ochiul dreptății pe care n-o vedem, e mare, cînd oamenii își aruncă vina unii pe alții. Aici stă ființa lucrurilor... Dar dreptate o fi asta, cînd alții ne storc atîta și ne mănîncă rodul puterilor noastre ? Mînia voastră aci nu izbucnește ? C-a mea ar rupe odgoanele și chiar ușile din țîțîni le-ar smulge. Dar am cam îmbătrînit, tată, am îmbătrînit, și eu așa bine nu mai pot ca odată. Cine e bogat, face mai mult decît sultanul, că moare și orfanul, pînă s-audă Dumnezeu în casa săracului și să vină să-l scape, cum zice o vorbă... Numai bogății, tată, te trece dealul. Numai ea ! Vedeți voi, armatorul nostru s-a îmbogățit din sudoarea noastră, pe cînd la noi sărăcia-i gard nestricat, ca pietrele de tare. Ce-ați zice voi, dacă ?... Ce-ați zice ?...

Nasul grecului se ridica și mai mult în sus, cînd vorbea astfel ca tesla dulgherilor, parcă blestemul lui încerca să răsufle acum tocmai în fiii aceștia, ce și-i cinstea. Dracul după pizma sa se cunoaște, că întotdeauna o are veche pe om.

Omul acesta era răutatea răutăților, diavolul în carne și oase.

Au trecut mulți ani, pînă șiretul Avașota să strice mintea copiilor.

A fost nevoie pentru așa ceva de mult rachiu băut și de multă vorbă cursă, peste capetele lor tinere și înfierbîntate, fiindcă numai închipuirea întrece întotdeauna toți munții și toate adîncimile pămîntului. Iar Iani Avașota, cînd vorbea, sta ca steiul în ghețuri de nemișcat și privirile sale ar fi ascuțit mii de sulițe, de lănci și de brice. Așa erau de pătrunzătoare. Vorba de-abia și-o șuiera, ca la șerpi, ce se tîrăsc prin tot felul de rele ale vieții.

În sfîrșit, i-a dat pe brazdă, fiindcă și molaticul car face făină pînă și stejarii cei mai puternici, cînd vrea. Acum școlarii primiseră toată învățătura lui Avașota, încît alergau de zor corăbierii mîniilor pe fundurile lor de

sînge, ca la orice dobitoc, ce odată învăţat să mugească nu face toată viaţa decît să mugească în felul ce l-a învăţat întîi. Ei s-ar fi bătut acum cu toţi sfinţii cerului.

Şi, într-o noapte tîrzie şi ploioasă, cam spre toamnă, cînd nu se vedea cerul şi pămîntul de ape, că norii parcă erau oameni, aşa se zgîrceau în sînge şi-n fulgere, iar tunetele răsunau peste tot pămîntul ca ordinele de zi pe armate, Amza Turcu şi Gingea Caraulean, cu privirile schije aprinse, făptuiră nelegiuirea.

Pătrunseră în casa armatorului lor, Darie Frangopol, omorîndu-l pe el şi nevasta, soacra şi cinci copii, cu cuţitele. Cu totul, opt suflete ridicară ei în noaptea asta de pomină, de se înfioră întreaga Brăilă şi chiar împrejurimile toate de pe-acolo. Pe urmă îi prădară casa, furîndu-i tot aurul, iar cu hainele ude, mai rău ca ale pescarilor, ucigaşii fugiră iute acasă, să şi-l ascundă.

Aici, doar îi aştepta Iani Avaşota cu sticluţa de ţuică pregătită dinainte. Însă, diavolul acesta ştia şi alte poteci, decît cele ştiute înainte. Fiindcă în sticluţă, pusese el nişte fleacuri, care iute îi adormiră pe cei doi ucigaşi, de cum gustară.

Iani le luă trei părţi din aur şi fugi cu el în lume, pierzîndu-i-se astfel orice urmă.

Pe Amza Turcu şi pe Gingea Caraulean i-au prins chiar a doua zi, dormind cu restul de bani lîngă ei, întîi vecinii şi pe urmă ispravnicii tîrgului, băgîndu-le mîinile în obezi şi cătuşe şi trimiţîndu-i la ocnă, pedepsiţi pe viaţă.

CAPITOLUL VII

Pe Avaşota îl mustră rău conştiinţa de nelegiuirile săvîrşite

Pe vremurile acelea nu era drum de fier în Ţara Românească şi nici vorbe pe sîrme purtate. De aceea, multe se puteau face şi desface aici, din pricina aceasta şi-a pădurilor nesfîrşite.

Iani Avașota ani de zile a stat pitit prin munți cu aurul la el. Toate legile își au șireții lor, și el și pe dracul l-ar fi întrecut cu șiretenia.

A venit aici în ținutul Gorjului, unde-i branișteа de-o tufă și podul de-o blană și s-a făcut hangiu, la răspîntii. Singur cuc.

Și-acum, ce mai vrea Avașota de la viață ? Ce mai vrea grecul acesta, ai cărui ochi sînt ca dopurile putrede, omul ăsta ce e numai zgîrciuri și oase în toată alcătuirea sa trupească ?

Stă de multe ori noaptea, pînă vine luna de i se vede în fundul străchinii. Stă și se gîndește. La ce se gîndește ?

Pare că de multe ori, nu-l slăbesc țepile și durerile din tîmple. Încotro i se mai bat apele gîndului în capul lui, acolo departe ? A căpătat el cumva vreo drăguță de bubă, ceva mai omenească în adîncuri ? Focul mustrării a început cumva să-l ajungă, să-l ardă și pe ticălosul acesta ?

Nici Iani Avașota nu știe. Dar valurile multe de gînduri noi, iute îl obosesc. Asemenea praf la inimă cînd se pune, nu se mai uită și nu se mai ia. E degetul lui Dumnezeu, atotmustrător, cînd cade pe om și are două socoteli pentru același lucru, ca bățul cu două capete și ca sabia cu două tăișuri. E mînia dumnezeiască, ce cade pînă la urmă pe oamenii răi, acești mîncători degeaba de roduri ai pămîntului.

Și lui Iani i se face atunci frică, intră în casă și încuie ușile zdravăn. Și în zadar încearcă să-și mai agonisească învățătură cu capul și s-o risipească cu gura. În zadar să doarmă. Îi stă ca o rană a minții pe suflet. Și acesta e cel mai bun semn de coteală zdravănă în mintea lui acum, pe care nimic din lume n-ar mai putea s-o scoată afară, la scara sufletului său.

De aceea, Avașota simți nevoia să-și mai ia un tovarăș de noapte, cu care să-și mai împartă gîndurile și temerile lui, ce-l chinuiau prea rău.

Și tovarășul acesta nu fu decît Iconia Vîran, ce intră să slujească în casa lui pustie din răspîntii.

Intrînd Iconia Vîran slugă în casa grecului, hanul nu prea avea mușterii, că drumurile erau aproape toată ziua

pustii și călători rar dacă se vedea cîte unul în depărtare, trecînd cu vreo căruță sau vr-un cal.

Nici treabă nu prea era. Și Iconia, dacă dădu de mîncare și de băutură, începu să prindă un nou duh al puterii și să se împodobească cu noi vrednicii de tinerețe. Avea atunci doar la treizeci de ani și anii de trăit îi erau înainte.

Dimineața, cînd răsărea soarele, acest părinte de obște al pămîntului, ea prindea pe față o nouă roșeață, ce-i pîrjolea obrajii. Și-n ochi alte ispite noi ale vieții coteleau peacolo. Numai seara, cînd negurile începeau să cadă și noaptea ca tăunele de neagră venea, simțea fioruri ciudate în inimă, grele și puternice, ca un cîntec al morții de pe urmă.

Vîrtoșenia acestor fioruri se-ntărea astfel, încercînd să-i rupă în rău firea inimii sale, mai ales cînd îl auzea pe Avașota oftînd înăbușit și singur în pat, perpelindu-se pe așternuturi. Și urechea înspăimîntată e cea mai rea care aude.

Iconiei i se părea atunci că Iani Avașota plînge cu lacrimi, cît corabia lui Noe de mari. Dar el nu făcea decît să-și țină ochii prin întuneric deschiși, ca metalele înroșite în beznă și să ofteze din adîncuri.

Și Iconia se întreba, că de ce plînge ? Ce are omul acesta pe suflet, de oftează într-una ?

Într-o seară, cînd Iconia a dat să iasă și să se ducă în camera ei să se culce, moșul prăpădit a reținut-o. Sufletul lui dacă mai rămăsese într-un dram, așa era de sfărîmat.

— Șezi, Iconio ! i-a zis el. Șezi colea, tată, să mai vorbim ! Și fă lampa aia mai mare, că s-aude urlînd vîntul prea rău afară și pupăza cerului. Tu nu o auzi ? Umblă duhuri pe-aici, tată, ca Vavilonul de rele. Tu nu le simți, Iconio ? Nu simți tu viforul morții, cum intră prin uși și suflă de-a lungul pereților ?... Uneori mi se pare mie că suflă și de sub pat !... E cîinele mării, Iconio, că vezi tu, eu pe mări m-am născut și pe mări am trăit, cînd îmi arătam pistoalele toate la lună. Îmi juca p-atunci carnea ca pe tirizii. Aveam mustața înfirată și sprîncenele cu cîrlige la coadă... Aoleo, ce doruri mai mă culcau ! Cînd mă strîngeau fetele în brațe, mi se lua un rînd de piele de pe spinare. Că multe am mai iubit !...

Se cunoștea că Avașota singur își zădăra asuprelile. De aceea și vorbele îi erau zdruncinate și repezi, prea nerăbdătoare.

— Da, tată ! urmă el. Atunci eram eu adevărat purtător de duh omenesc, și mă găteam prin truda muncii mele. Eram duh vitejesc și mari năzuințe mai mă călăreau... Dar găsii una într-o zi, de-mi dete de cap. Începui s-o iubesc ca nebunul. Era tot grecoaică. Și ea mă înșelă. Iar eu ascultai de sfatul spurcat al inimii și-l omorîi pe el. De-atunci, fugii iar pe mări și otrăvii lumea cu mine, făptuind la rele într-una. Acum vin judecățile. Da, Iconio, vin judecățile lui Dumnezeu !...

Moșul începu să plîngă. Și lacrimile i se țineau herghelie de obraji.

Iconia încercă să i le mai șteargă, ca pe ceață noaptea, cînd nu vezi fața omului. Că și ea plîngea cu lacrimi, cît cutiile de mari.

I le ștergea cu ochii împăienjeniți și încercă și din gură să mai zică ceva :

— Moșule, rădăcina adevărului lumii, singur Cel-de-Sus o știe. Noi de unde putem ști ? Noi înjugăm furnicile să are, cînd încercăm să aflăm tainele lui Dumnezeu... Eu vacă nu sînt, porc nu sînt, vultur la fel nu sînt, în cer n-am trăit, și-n iad n-am intrat să văd. Sînt doar o biată muiere, ce mă tîrăsc din greu pe pămînt. De unde pot să știu ? ...Dar, totuși, așa în prostia mea, cred că la Judecata de Apoi, faptele cele mai rele ale oamenilor se vor judeca ele numai după rădăcini. Și dacă rădăcinile au fost bune în cîntarele judecății lui Dumnezeu, faptele n-or să se mai ia în seamă, oricît de rele ar fi. Că dacă dumneata ai iubit, iubirea asta șterge totul.

Iani Avașota își descuie iar tăcerile și iar zise. Că erau amîndoi scoși parcă din moșiile lor de oameni, doi poticăliți de soartă, ce se batjocoreau singuri acum.

— Nu vorbi așa, Iconio ! Nu vorbi așa ! Dracul are ciudă lată pe omul sfînt, fiindcă, neputrezind acesta, viermii se mută în inima lui. Așa se zice. Tu ți-ai omorît copilul, și eu am ridicat multe vieți. Însă, tu ți-ai primit pedeapsa. Și asta e totul. Acum cînd apune soarele, se

închid ochii oamenilor cinstiți, dar se deschid ai hoților și-ai ucigașilor, ca ai șobolanilor. Eu cum pot să dorm, cînd am atîtea pe suflet nepedepsite de Cel-de-Sus ?

Toată urgia lacrimilor sale i se lăsară grecului în jos, pe țoale. Și vorbele îi ieșeau ușuite din gură, ca găinile din podul caselor.

— Nu, Iconio ! luă iar vorba Avașota. De ce mă stropești tu cu bale, astfel de mine rîzîndu-ți ? Crezi tu că Dumnezeu mă va ierta, cercetîndu-mi doar rădăcina faptelor mele, cum zici ?... Nu, tată ! Eu mi-am pierdut părțile bărbătești, și pe tine nenorocirea te-a scos din rîndul femeilor de pe pămînt. Așa că putem vorbi acum amîndoi ca niște duhuri și spirite de pe lumea ailantă. Că nenorocirile noastre ne-au făcut mult mai adînci văzători peste lume și peste toate prostiile d-aici. Ne-au depărtat de pămînt, nu se pune asta la socoteală, dacă nu spre ceruri, ci spre adîncimile întunecate ale iadului. Oricum, noi nu mai sîntem ai pămîntului. Că eu d-asta te-am primit pe tine în casa mea, numai cînd am auzit că vii de la ocnă și că, astfel, ne putem înțelege mai bine. Ascultă !... Vezi tu, Iconio, ca să dezghioci adevărul și tainele lumii trebuie să fii Dumnezeu. Măgarul de El e osîndit să mugească și să care. Și d-aia, cînd moare, îl arunci din gunoiul curții tale, fără nici o urmă de părere de rău. Că și cît timp a trăit el, ți-ai slobozit fumul mîniilor tale pe pielea lui, bătîndu-l cît ai vrut. Dar vezi, el e dobitoc, și cu el poți face ce vrei. Cu omul, însă, nu e la fel. Aci se schimbă socoteala. Eu pînă acum, n-am făcut deosebirea aceasta. Am considerat și pe om dobitoc, și-am înfipt cuțitul în el, și l-am bătut, l-am înșelat. Și toate le-am dat pe una.

De aceea, pătimesc acum și îndur pentru tot ce am făcut, fiindcă Dumnezeu, chiar cînd te iartă, nu te uită. Dar pe mine cum ar putea El să mă ierte ? Pînă acum fusei casap și măcelar, și-acum să mă fac doctor de vite ? Nu se poate asta, Iconia ! Nu se poate !...

Nu știai dacă Iani Avașota mai e de aer sau de uscat, cînd vorbea astfel. I se ridicau acum toate durerile în față. Multe scrîșnete de remușcări trebuie să mai fi avut și omul acesta în inima lui.

Obida sa merse și mai departe, pîn-la ziuă văietîndu-se și aolindu-se. Într-una o ținea :

— Iconio, păcatele mele nu le mai poate tămădui nici fierul aprins, nici focul și vîlvorile Tartarului de sub pămînt. Ce usturime poate fi mai mare, decît un cuget bolnav și decît păcatele omului, nepedepsite de săbiile dreptății de sus ? Inima mea fierbe acum, Iconio, fierbe ca pietrele de var nelucrate în munți, în niște mari cazane, pîn-oi muri. De ce n-o fi slobozînd cerul trăznetele sale asupra capului meu ?... De ce, mă Iconio ?...

Iconia tocmai acum își dă seama la ce fel de om slujește.

Cum sînt felurimi de sărăcii, sînt și felurimi de nenorociri pe lume. Că numai nebunii, scuipînd în sus dreptățile lui Dumnezeu, obrajii lor și i-au scuipat și batjocorit.

Și grecul acesta a fost unul dintre ei, care toată viața și-a bătut joc de dreptățile de sus, și-acum arde în focul mustrărilor sale, se chinuie în prepusul de dincolo al morții, ca la vărsarea smalțului de pe tingirile aprinse și goale de pe focuri.

Ca sub un hotar de săbii bine ascuțite, ce-i umblă vîjîind prin suflet, mîncarea i se face piatră. Trupu-i nădușește. Inima-i sîngeră și urlă. Iar rana i se face tot mai obrintitoare și mai întinsă. Tot mai adîncă.

Și ea, o biată femeie, ce poate să-i facă ? O flămîndă pe la ușile altora. O ocnașă, ce-a întins mîna să-și omoare copilul abia născut în călugăria sa.

Nenorocirile lor nu se potrivesc ca stelele în luminile lor. Sînt atîtea feluri de mii de nenorociri pe lume. Ce poate ea să-i mai facă ?

Uite, răsări în noaptea asta și luna pe cer, aducătoare de nenorociri. Și el, Avașota, stă dincolo și se vaietă. Geme uscat ca zariștea. Și ea tremură dincoace de ușă cu ligheanul în mînă. Să i-l ducă ? De ce să i-l mai ducă ?

Diavolul nu se vede pe aici, dar parcă e mereu de față în jurul lor. Ce lume e asta ? Și cine n-a avut de lucru de-a mai făcut și omul acesta să se chinuie pe pămînt ?

Gingea Caraulean și Amza Turcu se răzbună pe Avașota

Într-o zi, Iconia Vîran se trezi că Iani Avașota îi trece hanul și pămîntul ce-l cumpărase pe numele ei, spunînd că face asta, unde fosta călugăriță seamănă cu grecoaica ce-o iubise el în tinerețe, începutul tuturor nenorocirilor sale.

Omul acesta își simțea moartea sau avea de gînd să se dea în mîna jandarmilor, și să plece la ocnă ca să-și ispășească blestemul ?

Erau aproape zece ani de cînd Iconia intrase în casa lui și el se chinuia. Și în ziua aceasta se lămuri totul.

Era pe sub prînz și în hanul lor intrară doi voinici și cerură să bea. Pe urmă căzură grei, ca dosadele pe scaune. Uităturile le erau speriate și lungi, cînd cădeau asupra unui lucru. Atunci parcă se sprijineau ei pe neînțelesuri, ca într-o înțelepciune adîncă de tăceri și nebătută de vreo minte omenească.

Acești doi călători erau Amza Turcu și Gingea Caraulean și păreau nebuni. Băură pînă aproape de nămiez și băură mult. Dar nu-și vorbiră un singur cuvînt. Se vedea c-așteaptă pe altcineva.

În cîrciumă era doar Iconia, ce le aducea sticlele. Și cam obosise ea, aducîndu-le.

Pe la nămiez, intră un nămet de om în han, pe care nu-l mai încăpea ușa. Cum intră, s-așeză lîngă ei.

— Mergem ? întrebă noul sosit.

— Mergem, dar să mai bem nițel, îi răspunseră cei dinainte.

Și s-apucară iar să bea, și nu mai scoaseră un cuvînt. Și acesta ce venise în urmă avea privirile tot speriate și pătrunzătoare. Acesta era Cacademonul.

Spre seară, cînd vrură să plătească și să plece, intră și Iani Avașota pe ușă. Fusese pe la Drăgășani călare și zo-

rise să ajungă mai devreme acasă. Fiindcă așa e întotdeauna, nenorocirile vin ca năpraznele și ca sîngele spre inimile oamenilor, cînd e să se întîmple.

Cîteva clipe de-ar mai fi întîrziat Avașota pe drum, nenorocirea d-acum ar fi fost pentru totdeauna înlăturată.

Cum intră Avașota în cîrciumă, în Gingea Caraulean și-n Amza Turcu se scorni tulburare și grijă adîncă. Începură să se frămînte și aţiţe, cu desfrînarea cocenilor ce ard iute pe cîmpuri, vara, cînd le dau copiii foc cu vitele.

Se cunoștea că vine vreme crîncenă acum.

Caraulean se sculă de pe scaun și ridicîndu-și sprîncenele arcuite, mai mari ca golurile minții sale din cap, îl și apucă pe Avașota de mînecă, întrebîndu-l :

— Mă cunoști, cîine ? Eu sînt Gingea Caraulean. Și tu mie și-ăstuia, nume de mare ocară ne-ai pus odată. Iată că Dumnezeu ni te scoate acum în cale, fiindcă osînda trage la osîndă. Să te judecăm !...

Cacademonul sta liniștit pe scaun, de-și bea în tihnă băuturica. Doar se uita la ei, să vadă ce fac.

— Cum de-l cunoscuși, mă Gingeo ? scorni cuvînt de întrebare și Amza Turcu, ca un fel de răsuflare a inimii sale.

Și începu să-l batjocorească :

— Ne căzuși în labe, mă conabiule... Piersiciule !... Al dracului te mai credeai tu ! Dar uite, c-o pățișî acum și-o să-ţi descîntăm de zgaibă ! O să te facem falcă de cal, găsită prin rîpi. O să vezi matale !...

Umbra trupului lui Caraulean și prin vine îi era neagră. Și-a lui Amza tot așa.

— Pînă aci ! îi mai zise Amza Turcu. Mai departe nu păși, grecule, că-ţi pune cornuta piedica !...

Și-l apucă și el de mînec-ailantă. Cacademonul sta tot pe scaun, fără să le dea ajutor. Numai Iconia Vîran înlemnise după tejghea, înnebunită.

Iani Avașota pricepu acum că nenorocirea îi sta prinsă ca-n piroane deasupra capului, fiindcă își cunoștea prea bine mușterii.

Ce putea el să mai facă ? Să-și mai întindă degetele și mîinile la torțile cerului ? Ar însemna să-și cheme alte urgii asupra capului, fiindcă acolo sînt alte furtuni și mai puternice.

Căută să-și înțepene aici jos pe pămînt puternic picioarele sale bătrîne și betege, și dîndu-și capul pe spate, neînfricat și adînc le răspunse :

— Știu, tată ! Știam că veniți ! Aproape vă și așteptam, că așa sînt tocmiți și se biruiesc oamenii unii pe alții. Atunci a fost rîndul meu, acum e rîndul vostru. Oamenii se măsoară între ei cu palmele, și pe urmă îi măsoară Cel-de-Sus pe toți cu palma lui sfîntă și mare. De ce să ne supărăm ? Nu-și scrie fiecare faptele pe capul său ?

Că eu aici nu vreau să fiu aspru cu limba mea, sau cumva țărînă cu îndrăzneală în fața voastră să mă arăt... Nu ! Eu, azi, povară mai mare decît spinarea ce mi-a rămas, nu mai pot duce. Că Dumnezeu, pe mine, de mult m-a dat afară pe brînci din socotelile lui. Dar vă rog un lucru, mă băieți, lăsați-mă să mă spovedesc, mai înainte de a-mi lua voi sufletul !...

Și pe grec îl trecură lacrimile și-ncepu să plîngă. În felul cum le vorbea și cum îi privea acum, Avașota căpătase o lumină nespus de măreață pe figura sa, încît văzîndu-i seninătatea aceasta, de înger resemnat înaintea morții, și gîndindu-te și la trecutul lui plin numai de fără-de-legi, n-ai mai fi fost în stare să-ți dai seama, de ce e bine și ce e rău pe pămîntul și-n lumea aceasta.

— Iet-al dracului, ietă ! îl luă în batjocură Amza Turcu. Zi-i tu lui, să-mi zică el mie !... Uită-te, frati-meu, la el, cum vrea ăsta să se încălzească la sabia lui ! El crede că iar i s-ar prinde, ca atunci. Nu mai merge, prietene, oricît te-ai izmeni tu și-ai face pe săracul în haine domnești ! Mai bine să-ți pară rău c-ai tăcut, decît c-ai mai cerut-o și p-asta...

— Hai, adună-te și ia-ți sfat de la suflet, grecule, tună din parte-ailantă și Gingea Caraulean, că ți-l iau ! Începutul fie cum o fi, sfîrșitul o să vezi că e bun. Prea te credeai tu pasăre nedoborîtă și vînat nebiruit. Banii d-atunci, îi mai ai ? Aurul Frangopolului ?... Nu vorbești, mă ?...

Dar Iani Avașota de mult se strînsese în gîndul său, și nu vru să mai zică nimic. Și oricît îl torturară ei cu cuțitele, să spună unde e aurul Frangopolului, o vorbă nu mai scoase.

Dar cînd îl suiră să-l spînzure de grinzile podului, veni de-acolo un glas ca din altă lume, din pieptul grecului ce murea, un glas foarte înăbușit, dar înfiorător :

— Iconio, Iconio, eu de neam bun am fost zidit, dar faptele m-au stricat. Barem tu să mă înțelegi și să mă ierți, că unde mă duc acum, milă și îndurare n-oi mai noji în veacuri !...

Și Iani Avașota muri, înainte s-ajungă cu gîtul la frînghiiile de sus, că-l făcu pe Amza Turcu și-așa mort, să-l mai batjocorească o dată, zicîndu-i :

— De, mă frati-meu, dacă nu e cine nu e, cine-ai fost, să nu mai fii ! Acum, că nu mai ești, nu ne mai trebui. Du-te, și să ne mai scrii !...

Pînă și Gingea Caraulean își mai vărsă o dată veninul pe mort :

— De, grecule, trebuia s-o știi și p-asta, că furtunile, ca să te trîntească, întîi te ridică. Să nu faci, că ți se-ntoarce ! Eu mă uit acum la tine, ce bine-ți șade acolo sus, atîrnat pe ațe și crestat pe mațe...

Numai Iconia Vîran, înnebunită și cu ochii pironiți la mort, parcă i-ar fi petrecut sufletul cu gîndul în călătoriile ce de mult și le luase acesta, de-abia putu să zică :

— Du-te, Iani ! Du-te-n pace, c-ai știut să mori vrednic în osînda ta ! Începutul și sfîrșitul ți-au fost bune și-asta, poate, să-ți ierte și mijlocul. Eu una, ocnașa, te-am iertat, că n-am văzut nici sfinți, nici diavoli cu ochii mei pe pămînt, ca să știu din cît bine și din cît rău sîntem noi clădiți, și cît rău e al nostru, și cît ni se trimite de sus...

Cînd vorbea astfel, fosta ocnașă avea aceeași lumină măreață pe figura ei, cum era și mai adineaori pe a nelegiuitului grec, cînd ceruse să i se dea voie să se spovedească.

— Ce-or fi sfinții ? mai murmură Iconia o dată, strivită în lacrimi, ca fostă călugăriță.

— Dar dracii ? păru că-i răspunde un alt glas din adîncul ei, ca fostă mamă ucigașă și pușcăriașă.

— Slabă e mintea omenească, Doamne, ca să poată deslușì tainele de sus ! rosti ea ceva mai tîrziu, cu ochii pierduți în gol spre grinzile din tavan ale hanului.

În timpul acesta, Iconia Vîran se pomeni trasă puternic de umeri. Cînd întoarse capul, văzu pe Cacademon lîngă ea.

— Ce te uiți, fă, într-acolo ? Lasă-l p-ăla în pace să moară, că la Dumnezeu, de-ai pune scară peste scară și tot n-ajungi. Nu ești tu fata Cotîrneței și-a lui Fermenuță de pe Valea Gargalăului ? Eu sînt Iordan Iordofan de-atunci.

Și Cacademonul, fostul vătaf al țiganilor și spaima viețașilor de la ocnă, se și apucă să-i caute Iconiei în sîn ca-n cutia meselor. Și cînd încercă s-o sărute, începu să sufle ca vîntul în casa cu douăsprezece ferestre, iar ochii i se făcură cît năzbîtiile de mari.

Iconia Vîran, ca stearina de albă și de rece, copilă parcă atunci pogorîtă de pe stînci, se uită speriată spre el și-i zise :

— Du-te-n vînturile mari, mă strîmbule ! Ce vrei tu de la mine, proclete de cîine ? Nu m-ai nenorocit destul acum cincisprezece ani ?...

— Hei, pecetia mă-ti de muiere ! Și tu miroși a sfîntă, ca ăla de pe sfori ? Stai că-ți arăt eu ție !...

Și fără să mai aștepte, Cacademonul luă pe Iconia Vîran de subsuori și ieși cu ea afară, de-o batjocori pe sălile hanului.

Nelegiuirea aceasta n-o văzu decît soarele, că Gingea Caraulean și Amza Turcu s-apucaseră să bea și n-aveau timp să se uite pe fereastră.

Iconia plînse toată noaptea, vărgîndu-și fața cu lumini și umbre, în timp ce băutura lor dură și noaptea următoare.

Evadați de la ocnă, Cacademonul, Amza Turcu și Gingea Caraulean, ca să-și schimbe hainele de pușcăriași, omorîseră destui oameni în drumul lor, pînă să întîlnească pe Iconia Vîran la hanul acesta din răspîntii, unde era bra-

niștea de-o tufă și podul de-o blană. Ș-acum căutau de zor aurul lui Iani Avașota, ce-l furase acesta atunci din Brăila, o dată cu omorîrea întregii familii a bogatului armator.

Negăsind aurul lui Iani Avașota, Cacademonul, Amza Turcu și Gingea Caraulean prădară hanul de mîncare și de băutură și fugiră în munți, luînd și pe Iconia cu ei.

Acolo ocnașii se puseră pe petreceri și pe beții. Ziua jefuiau la drumul mare și omorau, iar noaptea chefuiau. Ridicau sticlele cu vin în bătaia razelor de lună, și chiuiau și ziceau :

— Hai noroc !... Și dracul să rămînă cu ura, iar noi cu băutura ! Că tot cu lipsurile am înviernat.

— E bine, fraților, și-așa ! chiuia Cacademonul cu Iconia pe genunchi. Că mai scăpăm din cînd în cînd din ocnă și mai dăm cîte un terpel prin lume ! Că de prins, sigur ne vor prinde ei pînă la urmă. Barem să petrecem acum !...

— Na, Gingeo, bea și nu te mai gîndi la cele șapte feluri de duminici !...

— Mai dă-mi-o și mie, mă, smetie spurcată, s-o mai sug odată, că mi-a secat un picior ! se ruga Amza Turcu.

— Na-o, mă, și suge-o ! Dar e așa de tare, de-ți fuge pe gît ca fulgerul...

— Așa e ! Ai dreptate. Băutura te-nvăluie ca valul, îți vîjîie în urechi ca vînturile și-ți zbiară în cap ca măgarul.

Apoi Amza Turcu, adresîndu-se Iconiei Vîran, îi zicea :

— Hai, buno și îndulcito, bea ! Că pe urmă, ai să te joci cu Cacademonul nostru, de-a Mano-Manolea și de-a Codi-Codașnic. El să ne trăiască. Noroc și sănătate-n cap, ca piatra ! Bună dimineața, sfîntă marți ! Ia, fă !...

Ei erau toți acum ca sîmbetele de îmbelșugați cînd sînt numai praznice și pomeni prin sat. Și beau pînă își făceau capul urlătoare de lupi și de cîini turbați.

Pînă la urmă, i-au prins. Erau tot la chef în păduri, cînd i-au împresurat armata țării.

Au fost duși toți la ocnă. A fost dusă și Iconia Vîran, fiindcă au găsit-o la un loc cu tîlharii. În zadar se jura ea pe toți sfinții cerului, că n-a avut nici o legătură cu ei și c-au luat-o legată din casa lui Avașota.

Nimeni n-a crezut-o, că doar trecutul ei nu era de înger și din ocnă ieșise Iconia odată.

Au osîndit-o și pe ea. I-au dat zece ani de muncă silnică, de-a mers pe urmă în dubă cu Tudor Beucă prin munți, cînd îl duceau stăpînirile pe acesta la ocnă.

PARTEA a II-a

Prima zi a lui Tudor Beucă de libertate

În stînga se vedea muntele, în dreapta, tot muntele, şi-n spate ocna. Iar Tudor Beucă tot mai vedea la zăbrele pe Cacademonul închisorii, spaima vieţaşilor de-aici, ţinîndu-se puternic cu mîinile de drugi.

Tudor mai întoarse o dată capul. Şi în inima lui dosădită, atunci, pe loc i se deşteptă o dorinţă aprigă şi nebună, să intre din nou în curtea închisorii şi să mai sărute o dată pe namila asta de om, din dosul zăbrelelor, oriunde, pe faţă sau chiar pe fruntea sa de scoarţă de copaci pîrjoliţi de geruri, aşa, ca o despărţire a lor, pentru totdeauna.

Însă, fruntea lui Beucă, ce-o avea cît toate pretutindenile de întinsă, căzu moale şi neputincioasă în jos, iar el rămase în drum mascară, neputînd doar decît din mînă să mai fluture celui din urmă, ce cu atîta patimă îi jinduia lui acum această călătorie.

Şi cînd de sus, din deal, Tudor mai privi o dată spre iadul de unde plecase, ocna şi Cacademonul său păreau doar o jucărie a depărtărilor, unde nimeni n-ar fi bănuit, că una e zid rece şi neînsufleţit, în toată nemiloşenia sa, iar dedesubtul acesteia stau şi se zbat oameni ca oricare, neputincioşi şi cu ochii uscaţi ca surcelele, de-atîtea priviri peste gratii.

— Îi vine greu să se despartă de mine şi mă doreşte, bietul Cacademon ! putu să zică atunci Beucă. Dar ştiu eu că fierul, dacă-l tai, urma lui nu se obrinteşte şi-are să se înveţe pe urmă şi fără mine. Ce să-i faci ! ?...

Şi bietul om îşi urmă liniştit drumul, cu legăturica la spinare, coborînd acum într-o vale. Însă ochii lui în lacrimi, ca-n umezeala mărilor, parcă putreziseră.

Începuse un vîntișor dinspre răsărit și deși aerul dimineții era încă rece, sudoarea pe Tudor Beucă ardea mai tare decît aromatele. Iar înăuntru, tot mai noduroase îi veneau valurile de sînge spre inimă, ce i se ridicau pe urmă pricină în tîmple și în ochi, ca un ecou al lor pînă la oase și chiar mai departe.

Parcă i se făcuseră creierii de aramă și-i înțepeniseră. Trupul îi sta lemn și i se-ntărise ca zăbala cailor, iar prin nări parcă avea muște și prin urechi pureci, așa se dezvățase de lumea de afară.

Sorbi cu nările aerul rece, ca însetoșații apa cu căușele pe zăduf, și-acum simți nădușeala cea mai mare. Ostenit de-atîta aer și întindere, căzu greu pe o piatră, ca pădurile tăiate, mormăind :

— Aaa-ha !... Va să zică, asta înseamnă c-am scăpat ! Am scăpat, va să zică !... Înseamnă că de-acum încolo, sînt slobod să fac ce vreau, să mă mișc oricum mi-ar pofti inima, va să zică !... Înseamnă că nimeni nu mai e la spatele meu, să mă vadă și să mă oprească... Da, da !... Așa e !...

Și deși își repeta lucrul acesta cu atîta dîrzenie, fiindcă ocna din care abia ieșise îl apăsa încă cu toată grosimea ei, ca să se încredințeze că nu se înșală de libertatea acestei secunde, Tudor Beucă se mută, fără să vrea, pe o altă piatră, cu mare teamă și grijă, însă. Și chiar cînd băgă de seamă că nimeni nu-l împiedică să facă această mișcare și că ar putea să mai facă și alta, dacă ar mai vrea, lui tot nu-i venea să creadă că e liber acum, că în sfîrșit a sosit și ceasul acesta.

Stătu așa încremenit pe a doua piatră, cu ochii duși pe fața unui lac de munte de-alături, unde broaștele făceau ochiuri dese pe deasupra apei, ce se lărgeau și piereau tot atît de repede, fără ca el să mai zică sau să mai gîndească la ceva.

Doar rar, cîte un geamăt, ca de pe tălpile sufletului smuls, i se mai auzea răzbind la suprafață :

— Am scăpat ! Am scăpat !... În sfîrșit, am scăpat !... Aaha ! A vrut Dumnezeu odată, să se întîmple și minunea asta !...

Trecuse o vreme bunicică, de cînd Tudor Beucă sta tot așa, pe a doua piatră, fără să-și mai fi încercat libertatea

și pe cea de-a treia, pe cea de dincolo de pildă, fiindcă acum se încredința pe deplin, că într-adevăr i s-a dat lui drumul de la ocnă și că, deci, e slobod să facă orice mișcare, s-o ia la dreapta, înainte, la stînga, oriunde ar vrea, că nimeni nu-l mai poate opri vreodată...

Va să zică, asta e libertatea !..

— Da, asta e !...

Și Tudor își ridică în sus căciula, unde tîmplele i se înveseliră și-i sclipiră în soare, mai rău decît cojile racului, de nădușeala rece care nu i se zvîntase încă toată de pe frunte.

— Și eu care gîndeam c-o să scap din mititica — numi el cu acest cuvînt ușor, strîmțetea și întunericul ocnei de-acolo — numai cînd s-ar desfrăți luna de soare !... Ce va să zică, mă, puterile lui Dumnezeu !...

Și Tudor se sculă de pe piatră, ocolind îngustul lac de munte și, repede, o luă pe cărăruie la deal, poate tot mai nerăbdător să se înfrupte odată din libertatea sa, libertate ce i se întindea și-l îmbia acum, ca mirosurile unui ospăț bogat sau poate de frică, să nu se întoarcă cei de la închisoare cumva cu gîndul și să-l cheme înapoi, trimițîndu-i pe urmă haidamacii să-l lege.

Cînd Tudor Beucă ajunse pe cărăruie sus, în vîrf de munte, ca altarul primi nemestecată de-acolo lumina, topindu-i-se toate pucioasele sale de gînduri dinainte, pînă și buzele i se înrumeniră ca pielea purcelului fript.

Era Beucă, în secunda aceasta, un stîlp prea mare de lumină pus în bătaia răsăritului. Și la un loc cu brazii, semănau toți cu niște torțe aprinse, luate pe suliți.

Părul lui, ca șindrila de pe case de gros și de uscat, mai vărsă un rînd de sudori. De data aceasta, erau sudorile fericirii, așa de rare în viața unui om. Numai că în ochi, parcă îi intrase săpun. Lumina îl orbea, fiindcă se dezvățase de ea la ocnă. Și-apoi, aici, era prea din cale afară de tare aerul, pe vîrful muntelui !...

Ar fi vrut poate acum Beucă să se îngroape de viu ca lăcustele, ce singure-și pregătesc mormintele lor, fiindcă numai acum ar fi avut prilejul să-și ducă cu dînsul o stare fericită în pămînt.

Sub bîlbăra focului ce-i cuprinse sufletul și inima toată, Beucă nu știu ce mai face. Îngenunche și sărută muntele

cu gura lui neagră, ca gloanțele trase, în timp ce năduşeala bucuriilor o simți pînă în bocanci căzută.

Şopti :

— Am un Dumnezeu şi parcă şi d'ăla mi-e silă uneori, că prea mult m-a înşelat şi necăjit el pînă acum ! Dar de-acum încolo, poate s-o schimba şi-o vrea să fie într-altfel !...

Şi lacrimile îi ieşiră poteră pe obraji. Plîngea aşa de tare, că de i-ai fi înnodat lacrimile, ai fi putut da ocol unor pătule boiereşti. Şi Beucă plînse mult, de bucurie şi fericire că e liber, pînă îl răzbi foamea, aproape de prînz, cînd s-apucă să mănînce singur pe munte.

Soarele se ridicase tocmai sus, în capiştea cerului, cu întreaga sa megieşie de raze şi călduri, cînd Tudor Beucă, ocnaşul liberat, îşi strînse legăturica cu pîine de pe vîrful muntelui şi, punîndu-şi-o pe băţ, începu să coboare.

De-atîta plîns, ochii îi căpătaseră culoarea lînii stricate unde şi cele două urechi, ca două jumătăţi de blide, păreau înfundate cu iederă şi nu voiau să mai audă nici un zgomot şi nici un cîntec de pasăre din jur.

De îndată ce bucuriile primei întîlniri cu aerul, cu soarele şi cu libertatea pieriră, nu-şi da seama Tudor, dar presimţea acum că avea să meargă spre alte şi noi oboseli, care cine ştie cum vor mai fi acestea de aici încolo.

Şi Tudor Beucă începu să coboare pe munte în jos, geamala asta de om, care prin lungimea părului de pe trup, a bărbii şi-a unghiilor netăiate, se cunoştea c-a stat prea mult la ocnă, la răcoare.

În vale şezu descumpănit, fiindcă nu ştia încotro s-o apuce. Nu cunoştea de fel locurile. Acum zece ani, cînd a fost dus la ocnă, n-a văzut drumul. L-au dus în dubă şi cine ştie care-or fi ele drumurile adevărate, ce trebuie să-l poarte spre satul şi spre casa lui, acolo departe.

— Oricare ar fi, îşi zise Beucă, totuna mi-e ! Dar, deocamdată, s-o ţin tot aşa, spre răsărit. Oi ieşi eu pe undeva. Să vedem !...

Şi-şi luă într-acolo aşteamătul, pe alte cărări neastîmpărate, ce aci suiau, aci coborau, pînă scăpătă soarele şi pe cer nu mai rămaseră decît nişte marghioale de nori, uscaţi

și alburii, în luptă cu stelele, care se căzneau să răsară printre ei.

Tudor Beucă dormi în noaptea aceasta într-o vale, cu picioarele lîngă un șipot de apă și pînă să adoarmă, murmură într-una :

— Oi fi eu vinovat de moarte, dar sînt și vrednic de milă !...

Și cuvintele îi ieșeau grele din gură, ca dintr-o groapă adîncă, fără funduri de mare.

Pe urmă adormi. Și noaptea îl împresură așa de caldă, cu toate mantalele ei de întuneric. Fiindcă de zece ani, era întîia lui noapte pe care-o dormea acum sub aerul liber al lui Dumnezeu.

CAPITOLUL II

Primul om întîlnit de Beucă prin munți

Tudor Beucă, a doua zi, deși se sculă de dimineață, înainte de răsăritul soarelui, pînă la prînz își mai vărsă veninul pe gură ca șerpii, fiindcă în drumul său nu întîlni nici țipenie de om.

Doar din dosul unei stînci, îi ieși înainte ursul, mare cît un portar al pădurilor, sătul, că tocmai atunci jefuise o scorbură cu miere. Și moș Martin ăsta, dacă fusese sătul, pregetase să-i facă vreun rău călătorului nostru, doar că îl înfricoșase.

Și-acum ocnașul întîlni un cioban, lîngă stîna lui, pe vîrful unei stînci. Norii scămoșați de secetă, ca și părul cîinilor ce lătrau, acoperiră soarele cînd cei doi se întîlniră.

— Bună ziua, creștine ! glăsui Beucă, apărîndu-se cu legătura de javrele ce lătrau pe-ntrecere la spatele său.

— Bună să fie, și altele și mai bune să ne vină, taică ! îi răspunse ciobanul, dornic de vorbă, ca să-și mai scoată nițel tîromeala de sub limbă, a cărei muțenie trebuie s-o

îndure singur, cît e ziulica de mare, fiindcă așa îi e soarta și meseria lui, de om singuratic al munților.

Tudor vru să-l întrebe doar de drum și să plece. Dar ciobanul, care era și bătrîn și deștept pe deasupra, băgă iute de seamă, că omul acesta vine dintr-o lume a sa aparte unde au fost și sete, și foame, și osteneală multă. Și vru să-l mai țină de vorbă.

— De unde vii, tată ? îl întrebă el. Că parcă n-ai fi de prin părțile ăstea !...

Ochii lui Beucă începură să clocote acum speriați, parc-ar fi avut nouă leagăne de draci înăuntru, ca-n mările mari. Și-ncepu să pufnească și pe nări, semn că nu-i prea vine lui la socoteală o astfel de întrebare, deși era întîia vorbă omenească pe care o auzea el sub cerul liber.

Totuși răspunse :

— Din Munții Galareului vin. Ce te privește pe tine ? Eu te-am întrebat de drumul Vîlcii, ca s-apuc în jos, spre Rîmnic. Și tu vrei să mai știi, și de unde vin ?...

— Nu așa, tată, o drese unchiașul cioban. Nu mă privește pe mine, de unde vii. Treaba dumitale ! Dar poate vii de departe și ți-o fi foame. Și vezi, la mine se mai găsește cîte ceva, că sînt creștin...

Beucă începu să se chinuie atunci, mai rău ca vita în cîmp cînd fată, între dorința de-a sta și-a se duce. Dacă stă, oleabu-ăsta bătrîn, așa mucalit cum e, o să-l mai întrebe și altele. Și de, ce greu i-ar veni lui acum, să-și spună adevărul ! Dar și dacă pleacă, o să-și păstreze taina, însă o să piardă mîncarea. Și-atunci, să-și dea el taina pe-o burtă de mîncare ? Face schimbul acesta ?

Dar ia să stea deocamdată colea, că nu i-o tăia gîtul doar. Răspunse :

— Păi, dacă e vorba de mîncare, scoate și-mi dă, și nu mai căuta să mă-ntrebi !

— Na, cu tata, colea ! Na !...

Ciobanul îi puse brînză, lapte, ceapă. Și tot ce mai avea omul la stînă.

Beucă se repezi cu așa putere în ele, de credeai că are șapte linguri de foame atîrnate de gît. Că pînă și ciinii de-alături începură să mîrîie și să se dea, de teamă să nu-i lase și pe ei nemîncați flămîndul acesta.

Și moșul nu mai putea de bucurie, cînd vedea pe acest spate-gol, cum se îndeasă și crapă.

După ce ocnașul mîncă cu așa furie, de-l trecuseră sudori de om nebotezat, poate gîndindu-se acum la fericirea altora și de bună seamă nu la a lui, o lacrimă mică de tot, cît bobița strugurelui, i se ivi iute la unul din ochi.

Duse mîna acolo să și-o șteargă, dar pe dată îi ieși alta, tot atît de mică și la coada celuilalt ochi. Cînd vru și pe aceasta s-o șteargă, ieșiră altele. Pe urmă nu mai avu ce le face, fiindcă izbucniră toate din el, ca un buhnet puternic al nenorocirilor sale. Și-năuntru, simți atîtea noduri în suflet, încît mehlemul acesta la inimă se cunoștea că-i atîrnă lui foarte greu.

Văzîndu-l că plînge, ciobanului singuratic de pe munți, parcă îi puse cineva furnici pe opinci, așa de nerăbdător se făcu și-l cuprinse mila pentru prăpăditul acesta flămînd, ce sta acum așa de umilit și de bătut în fața sa.

Zise, și cînd zise, ciobanul avea în glas multă duioșie amară :

— Tată, lacrimile ăstea, ce le verși tu aici ca din ulcior, să nu le treci cu vederea. Tu suferi, nu e-așa ?...

Dar plînsul lui Tudor Beucă curgea acum cu nemiluita. și-i bîzîiau lacrimile pe mustăți în jos, mai rău ca albinele în afara stupilor.

Tudor nu răspunse, ci-și acoperi doar fața cu mîinile, în timp ce crengile luminii i se vărsaseră toate pe stîrvul capului.

— Așa e, tată ? stărui ciobanul să-l întrebe.

Ocnașul, cu greu își ridică în sus capul, cît al turmacului de mare și răspunse :

— Așa e, unchiule ! Că vezi dumneata, deși eu în viață pînă la un timp am umblat numai cu dreptatea în spinare ca coada cîntarului, noroc și parte de nimic n-am avut. Iubeam, unchiule, o fată, că povestea e-așa de scurtă !... Pe numele ei o chema Domnica Lădaru și-avea ochii, ca vijîitul crengilor de frumoși și de vii. Ce să-ți mai spun ? Mi se părea că și fulgerele cerului joacă pe ea, cînd ieșea întotdeauna la horă, duminica după masă !... De cîte ori o vedeam jucînd, rămîneam în drum stîlp de sare, mai rău

ca nevasta lui Lot din *Biblie*, și nu știam ce mai e cu mine. Îmi amorțeau și picioarele, mi se încleșta și gura. Iar ochii mi se împăienjenau, de parcă pături groase s-ar fi așternut cu dușmănie pe ei. De-atîta dragoste, zău, mă prostisem ca un copil !...

Ocnașul Tudor Beucă, de-atîta scîrbă acum, azvîrli un scuipat ca din praștie printre dinții săi negri și nespălați de ani uitați, pe urmă își plecă în jos capul. Părea că nu vrea să mai vorbească.

Dar ciobanul nu-l slăbea de moarte :

— Și pe urmă, tată ?... Hei, cum a mai fost ?

Ochii lui Tudor ce căutau în neștire și-acum tot lacuri să se înece, priviră dușmănos spre cioban, în timp ce gura mai milostivă urmă :

— Hei, unchiule, ce să mai fie ? Vezi dumneata, pe-atunci eu cartea vieții n-o știam așa deplin, cum o știu azi. Și-mi închipuiam că norocul poate crește și pe cotețul găinilor. Așa e întotdeauna bărbatul prost, că el bun odor în casa muierii lui mai e săracul !...

— Cum, ai și luat-o de nevastă ? vru să afle degrabă păzitorul bătrîn al acestor oi cuminți, de pe muntele neștiut.

— N-am apucat s-o iau, unchiule, că s-a-ntîmplat nenorocirea, urmă Beucă să spună, în timp ce alte lacrimi grele i se lăsară în jos. Dar cred, tăicuțule, că de m-aș fi hrănit ca struții cu cioburi și cuie de fier, de mi-aș fi legat vasul de fierul oricărei suferințe și-n moarte pedepsită de mi-aș fi găsit sfîrșitul, aș fi luat-o, și de ea pîn-la mormînt nu m-aș fi despărțit. Vezi, așa sîntem noi făcuți !... Că dacă și lăcătul legea lui și-o ține, pe cînd omul !... Ce crezi ?...

Și pe Beucă îl podidi din nou plînsul, pe urmă iar adăugă :

— Uite, vezi dumneata, moșule, lacrima asta ce-o vărs eu acum, e apă, dar nisip nu are. Și apă fără nisip nu se poate, dar al ei s-a pus tot la inima mea, de mi-a împietrit-o azi. Asta s-o știi dumneata, c-așa e !...

— Bine, bine, dar ce-ai făcut cu fata ? vru să mai afle ciobanul.

— Hei, fata !... Ce să facă ?... Fata, de-atunci, mi-a făcut și mie viața, tot căldări cu fundu-n sus. Pe urmă,

măre unchiule, de necaz am făcut și eu cu ea tîrg în vîrful bățului. Ce puteam altceva ?...

— Cum ?... Ai omorît-o, nepoate ?

— Nu pe ea, p-un altul. Cu cuțitul. I l-am înfipt în inimă, și gata !...

— Și dup-aia ?... Pe urmă ?... De-atunci, dumneata ce-ai mai făcut ? se rătuti să-l întrebe și mai mult ciobanul.

— Dup-aia, am stat și eu la ocnă zece ani, cu mațele-n zahăr, că de-acolo vin acum.

— Nu mai spune ? !...

Și ciobanul își făcu cruce ca de dracul, și se dete cîțiva pași înapoi, cu o spaimă nemaipomenit de mare.

Trecuse timp îndelungat, fără ca vrunul din cei doi să mai scoată vreo vorbă.

Ciobanul n-ar mai fi îndrăznit pentru nimic în lume, iar Beucă părea și mai obosit, deși lacrimile i se opriseră acum.

Munții, oile, brazii, soarele sus, și cei doi jos, privindu-se atît de dușmănos.

Totuși, ciobanul iar îndrăzni, deși inima îi era atît de grea de temeri, că cine știe ce i s-ar putea întîmpla aici, stînd singur de vorbă cu un ocnaș. Zise :

— Și-așa, care va să zică, dumneata ești ocnaș ?

— Ocnaș. Ce să fac ! C-așa a vrut Dumnezeu...

Pe urmă, Beucă adăugă pe un ton tot așa de natural :

— Parcă nu știi dumneata, omule, glonțul, cînd apucă de iese, se mai uită cumva înapoi ?... Așa mi-a fost mie zisul, să mor în sîngele meu ca cocoșul. Zău, așa !...

Dar fiindcă tot mai neliniștit se uita ciobanul la el, Beucă îi ghici gîndul și zise iar :

— Acum că știi cine sînt, teamă, însă, să nu-ți fie, unchiule ! Că eu nu sînt scăpat de la ocnă, ci mi-au dat ei drumul de bună voie, c-am avut numai purtări bune în ăști zece ani. Altminteri, aș mai fi stat cinci. Că să știi dumneata, moșule, eu poate la suflet sînt mai bun ca dumneata...

Dar ciobanul nu se putea liniști de loc, deși cuvintele ocnașului erau pline numai de adevăr. Pînă și din ochii lui

se vedea destul de limpede, cît de mult suferise și crezuse acest om în viață.

Iar tăcură o bucată de vreme. Pe urmă tot ciobanul începu :

— Și-acum, unde ai scăpat de la ocnă, ce ai de gînd să faci în viață, tată ?

— Hei ! ce să fac ? Cenușă am să fac și eu, ca luleaua. Toată ziua, cenușă. Altceva, moșule, ce-aș mai putea face ?...

— Ba nu, zău, nu mi-e de glumă ! Ai de gînd să te faci om bun, așa, om de treabă în satul dumitale ?

— Păi, bun și de treabă, unchiule, am fost eu de cînd mă știu !...

— Hei, lasă, lasă ! Lucrurile ăstea, băiete, să le spui dumneata unchi-mi pisicii, nu mie. Dacă ai ridicat viață de om, cum ai mai putea dumneata fi om bun ?

— Păi, dacă mă-ntrebi așa, răspunse și ocnașul, nici eu n-aș ști ce să-ți mai răspund. Hai mai bine să întrebăm pe fîrtatul nostru de soare, că el o fi știind mai multe. Și de-acum eu mă duc, că uite se-nnoptează. Rămîi cu bine, unchiule, și bodaproste pentru-mbucătura dată !..

Ocnașul o luă pe munte în jos spre drumul arătat de cioban, iar acesta rămase rezemat în bîtă, ca să se uite după el și să-și facă cruce. În zadar ciobanul își chema cîinii, care lătrau de zor pe străinul necăjit, ce se ducea acum.

Poate că în timpul acesta, amarnic mai judecau oasele de om rămase sus pe munte pe celelalte oase de om, ce mergeau în jos de munte.

CAPITOLUL III

A doua noapte petrecută în munți

Pe Tudor Beucă îl prinse a doua noapte tot în munți, fără să fi reușit să dea de drumul Vîlcii, ca s-o apuce spre Rîmnic în jos. Că pe urmă, doar trece Oltul și de la Dră-

găşani înainte, ştie drumul cu ochii închişi, ca pe Tatăl nostru de bine.

Că ce de chirii la vinuri a mai făcut Tudor odată acolo pentru cîrciumarii din sat, cînd era flăcău şi nu i se întîmplase lui nenorocirea aceea, care i-a retezat viaţa în două, mai rău ca pe două jumătăţi de săpun !...

Şi în noaptea aceasta, ocnaşul stă culcat cu capul pe-o piatră şi se uită în sus spre stelele de dincolo de vîrful brazilor, ca părăluţele de aur pe gunoiul vînăt şi negru al cerului. Şi vîntul bate atît de uşor, parc-ar merge de-a buşilea pe sus, de-abia atingînd cu veşmintele sale nesimţirea stîncilor de-aici.

Ar fi cum nu se poate mai bine de dormit, că şi aerul e rece şi tare, de te ameţeşte. Dar Tudor Beucă, ce gînduri conăceşte în cap, de nu poate adormi şi se-nvîrteşte de zor pe toate căpătîile ?

De azi de la prînz, de cînd s-a întîlnit cu ciobanul acela bătrîn pe vîrful muntelui stingher, lui Tudor Beucă i-a intrat una şi bună în cap. Şi oricît încearcă acum să şi-o mai scoată de-acolo, e zadarnic, cum zadarnic ar fi, dacă cineva ar încerca vreodată să-şi scoată porecla din gura unui întreg norod.

Mucalitul cioban, neavînd de lucru, îl întrebase pe ocnaş, poate mai mult în glumă, că odată scăpat, de ce-o să se apuce în satul său ?

— Bată-l ziua de mîine pe unchiaş ! îl blestemă în gînd ocnaşul. Uite, eu pînă acum nu mi-am pus o astfel de întrebare...

Şi iată cum această întrebare începe să se întindă în sufletul lui, îl cuprinde, de nici în ruptul capului nu vrea să-i iasă afară.

Zece ani a stat el acolo, la răcoare, dînd aţiţia ani ca pe unul. Şi-ar mai fi stat cinci, pînă şi-ar fi vărsat aburul dinăuntru şi-ar fi murit, dacă prin bunele lui purtări, cei mari de la ocnă nu i-ar fi iertat restul de pedeapsă, ca să-l sloboade la aer din nou.

Şi-aşa de iute venise această slobozire, fără nici un fel de veste, ca moartea, de-l zăpăcise, încît îi zvănănăia lui capul acum ca sunetul ciocanelor pe fundul cazanelor crăpate, de prin corturile ţiganilor căldărari.

Ce va face Beucă de aici încolo ? De ce o să se apuce ? Și dacă o să se apuce, se va apuca el de ceva bun ?...

Tudor Beucă privi acum aprig cerul, stelele, tot întunericul, și ochii i se făcură iute căpătîie arse de tăciuni.

— Da, așa e ! Ce voi face eu de aici încolo ? se întrebă Beucă din nou.

Și cînd se întreba, inima se văieta în el mai rău ca trenurile încărcate cu răniți pe vremuri de războaie.

Va mai putea el să se facă om, ca toți ceilalți oameni, cu o casă și-o gospodărie a lui, și cu copii ce-o să vină pe urmă, tot ai lui ? Va mai putea sau nu ?...

— Am să pot ! Am să pot ! își holbă Beucă acum albușul ochilor spre întuneric, ca spre cel mai mare dușman al său.

Dar gura i se strîmbă iute într-un rîs vînăt închis, fiindcă prin același întuneric gros din jurul său, auzi din nou vocea răgușită a Cacademonului din închisoare, ce-i zicea alaltăieri, înainte să plece din ocnă :

— Ascultă, mă Tudore, diavolul trăiește numai din pașii noștri greșiți, ai ocnașilor. Noi sîntem verii lor, verii dracilor. Nu te bucura acum, bucurosule, că te duci într-o altă lume, pe care noi cei de-aici demult am uitat-o... Mă, frate Tudore, tu să nu uiți niciodată, că trebuie să arzi cu nouă care de lemne urma ocnașului, și ea nu piere nici atunci !... Că vezi, noi chiar cînd dezbrăcăm hainele acestea dungate, dungile tot ne mai rămîn pe dedesubt, de nici pînă la mormînt nu vor ele să se șteargă. Asta ți-o spun eu, un viețaș, care nu mai am de gînd să ies din ocnă niciodată. Ai să-ți aduci tu aminte de vorbele mele, că pe oriunde te-i duce, vei fi un om de prisos, un om degeaba al vieții. Auzi, Tudore ? Un om, care niciodată n-ai să-ți mai poți înnoda firul vieții tale, de unde ocna ți l-a rupt în două...

Tudor Beucă, zvîrcolindu-se acum pe piatra muntelui întunecat să adoarmă, încerca să-și alunge din cap vorbele Cacademonului. Și cu cît mai tare da să le alunge, cu atît mai deslușit îi răsunau ele în urechi, cu atît mai dîrze și mai puternice i se ridicau în cap, stîndu-i parcă pravile de rele împotriva minții.

— Nu, nu ! începu să urle Beucă, podidindu-l lacrimile, ce se auzeau ca geamurile sparte cînd se loveau de tăria muntelui. Nu !... Cacademonul ăsta a minţit şi se-nşeală, că eu nu voi fi un om degeaba în satul meu, fiindcă am să-mi încep viaţa chiar de-acolo, de unde am lăsat-o !... Da, da !... De-acolo voi începe-o !...

Dar cum duh mut şi rău se zbătea în el, bătîndu-l parcă cu nouăzeci şi nou de buzdugane de fier, duh din noapte ca din vicleşug şi din prăpăstii venit, Beucă urlă şi gemu înainte, tot cu aşa putere :

— O, drace, nadă spurcată ! De ce vii spre mine ca aburul, ca fiara, ca şarpele şi ca fumul nevăzut ?... De ce nu mă laşi acum în pace, ca să gust această libertate ?...

Neputînd să mai doarmă, Tudor Beucă se sculă în sus de pe munte, ca să plece. Îl dureau şi găocile ochilor, toate vinele şi vinuţele, toate oscioarele şi încheieturile : Iar nasul, de-atîta nesomn, i se ascuţise şi i se lungise cît un cuţit ursăresc de mare.

Tudor Beucă coborî într-o vale, merse pe ea şi cînd sui iar un dîmb, răsări soarele, mare cît un cap de nelăut, că se făcuse acum ziuă de-a binelea.

Ocnaşul mergea ca gîsca şovîrnoagă printre păduri şi munţi, nici el nu ştia unde, că nici drumul nu-l găsise cel puţin. Doar din cînd în cînd, îşi smulgea cu unghiile fire de păr din barbă şi, nervos, şi le rodea cu furie în dinţi.

Timpul mergea pe-o parte şi Beucă mergea pe altă parte, fiecare pe drumurile lor, amîndoi străini şi atît de nepăsători unul de altul.

CAPITOLUL IV

Beucă povesteşte unor tăietori de lemne despre Cacademon şi despre Iconia Vîran

Trecuse şi ziua aceasta jumătate şi Tudor Beucă rătăcise din nou potecile, şi-ar fi mers poate aşa capiu printre munţi zile întregi, dacă de la nămiez devale, n-ar fi dat de nişte tăietori de lemne într-o pădure deasă şi întune-

coasă, unde soarele de-abia mai îndrăznea să-şi trimită cîteva spăngi de raze pe vîrful copacilor.

Lui Beucă, de nesomnul de ast-noapte şi de umbletele de azi, îi era aşa de rău, de parcă răcise la cele şapte deschizături ale capului. Îşi simţea picioarele tăiate de la genunchi, cu sîngele tîrîş şi parcă un cîrd de cîini nevăzuţi se ţineau după el şi i-l lingeau de pe vine.

Tăietorii de lemne, cum îl văzură, îl întrebară :

— Ce e cu tine omule ? De unde vii ?...

— De unde sînt focurile nestinse, din Munţii Sinaiului, ce vă priveşte pe voi ? le răspunse Tudor aprig şi adăugă. Dacă sînteţi creştini, arătaţi-mi mie drumul spre Rîmnicu-Vîlcea, că rătăcesc prin aceşti munţi aproape de trei zile.

Unul din tăietori, ce-avea mai mult chef de vorbă, cu mustăţile în varvarii, răsucite pînă lîngă sfîrcul urechilor îi răspunse mai mult în batjocură :

— Uite, mă zugrăvitule. Ia-o p-aici !... Ia-o p-aici !...

Şi-i arătă cu degetul drumul, care nu era mai departe decît la un chef de om pe jos, deşi de o zi şi mai bine. Beucă se tot învîrtea pe lîngă el, fără să-i dea de urmă.

Şi tăietorii se puseră pe rîs, de se ţineau cu mîinile de burtă.

Cum Beucă se depărtase ceva de ei, auzind în spate rîsul acestora, ochii începură să-i capete iute sclipiri rupte ca din fiertura oţelului. Se întoarse spre ei şi zise, cît îl ţinu gura de tare :

— Ce rîdeţi, mă, de mine ? Că acum scot cuţitul de la brîu şi vă fac harcea-parcea ! Auziţi voi ? Că eu vin de la ocnă, şi nu ştiu asa multe.

Feţele celor trei tăietori de lemne, cînd auziră acestea, se făcură mai galbene ca mălaiul.

Beucă observă acest lucru şi vru să-i înfricoşeze şi mai tare. Simţea el acum această plăcere crudă, ca să-i înfricoşeze. Că din nou zise :

— Auziţi voi, mă ? Eu sînt căpitanul Tăvălici, şi pe toată valea asta vă tăvălesc. Vă mănînc de vii, ca Osman cel Nebun, dacă vrunul din voi mai rînjeşte !...

Oamenii îşi făcură iar cruce, că numai de rînjit nu le mai ardea lor acum. Şi ceva mai tîrziu, începură să se încurajeze între ei. Unul peste măsură de slab zise :

— Nu-l lăsa, Gabriene, să ne înfricoşeze ! Ia-l în primire tu şi arată-i ce putem şi noi !

— Dar ce, mă Costeo, eu sînt Radu Veci, să mă pun cu nebunul ? Tu nu ştii, că sufletul ocnaşului n-are hatîr şi-ţi dă în cap ? începu să se vaiete cel cu mustăţile în varvarii.

— Eu nu mai sînt, mă, în anii mei ca odată, că i-aş arăta eu cum mă cheamă ! începu să se laude cel mai bătrîn dintre ei, căruia spatele îi tremura cărpător şi ochii i se făcuseră de frică mai mici decît iotele şi cîrtele din scripturi.

Tudor Beucă iar îi batjocori :

— Acum, mă, că ştiţi cine sînt, hai veniţi de daţi piept cu mine !... De ce nu veniţi, mă vitejilor, voi care aţi fost căpetenii vestite în războiul găinilor ?

Cum tăietorii de lemne tăceau înlemniţi, Tudor Beucă adăugă din nou :

— Hei, vedeţi, mă, că şi puşcăriaşul are o credinţă a lui ? De ce căutaţi voi atunci s-o batjocoriţi ? Că eu aş putea acum să vă omor, dar nu vă fac nimic. Vă las !...

Şi ocnaşul privi trufaş pe deasupra victimelor sale, cărora le pusese atît de iute iavaşaua de nas, mai rău ca la caii nărăvaşi şi sălbatici.

Văzînd că nu-i aşa mare primejdie, Gabrian, cel cu mustăţile în varvarii, se milcoşi să-i zică :

— Mă omule, noi n-avem de jumulit nici o găină cu dumneata. Noi sîntem oameni necăjiţi şi dacă glumim, glumim aşa, ca să ne mai treacă vremea. Dar dumneata nu trebuie să te superi pentru asta şi să bagi în noi, cum vine o vorbă, gloanţele cu poala...

— Aşa e, aşa e ! încercă să zică şi Cosma, cel peste măsură de slab, însă tot speriat, de parcă în jurul lui ar fi stat numai şoimii şi ulii. Omul sărac, creştine, are minte proastă de cimpoier ! Dă-l în punga jidovului, că dacă mai glumeşte şi el, o face din prostie, nu din răutate.

Iar cel bătrîn, Ciocionea, fiindcă frica îl mai slăbise puţin, adăugă :

— Aşa e, mînca-te-aş ! Ce-avem noi cu dumneata ? !... Că doar nu sîntem pe vremea lui Cataramă Vodă, să ne dăm unul la altul în cap de pomană...

Și cei trei tăietori de lemne, care aveau toți securi în mîini, ședeau acum smirnă în fața ocnașului, care nici cel puțin un briceag n-avea la brîu.

Și cum Tudor Beucă sta tot așa și se-nfițora spre ei delibașă, supunîndu-i cu privirile lui acre și verzi ca corcovele, pe dată simți în pîntece greaua foame de temniță, ce-o ducea cu el de cînd plecase de-acolo.

Îi era așa de foame, c-ar fi mîncat chiar o copaie de gunoaie. Zise :

— Mă, nimeni în lumea asta nu e Despa, a d-a zidit mănăstirea de pe Argeș, ci toți sîntem oameni. Să lăsăm nițel necazul. N-aveți d-voastră cumva vreo îmbucătură de pîine ? Că foamea mi se puse cruce în piept, parcă-mi fătă pe-acolo și-mi scoase pui pe mațe. Hei, ce ziceți ? N-aveți ?...

— Mînca-te-ar șerpii Dunării, nepoate ! glăsui Ciocionea cel bătrîn, cu o duioșie însă prefăcută. Păi bine, mă Duluță, de ce nu spuneai ? Mîncarea uite-o ici, la ochiul ăl bașaldiu și tu să mori de foame ?... Bată-te, să te bată !...

Și deși vorbise numai Ciocionea, atît Costea, cît și Gabrian, se grăbiră să-și dezlege iute legăturile și să i le pună ocnașului dinainte.

— Ia, vere !.... Ia, de-ți scoate truda din oase ! Ia ! îl îndemnau ei pe-ntrecere.

Și Tudor Beucă s-apucă să mănînce. Și cînd mînca, nările i se făceau negre ca găurile de pușcă, iar codrii de pîine îi dispăreau pe gît, cît te-ai șterge la nas, că parcă și soarele se oprise pe cer, să se uite la un astfel de flămînd.

După ce Beucă termină de mîncat, buza începu să-i atîrne în jos cinci ocale de sătulă. Părea acum cel mai blajin copil de pe lume, și sta gata să-și ia tiștireaua și să plece. Dar Ciocionea cel bătrîn îl mai reținu să-l întrebe :

— Nu te superi, creștine, dumneata ai fost vătaf de temniță acolo la ocnă ?

— Nu, moșule, n-am fost vătaf de temniță, că asta era meserie grea, și dacă îți bagi secerea în nas, trebuie să știi s-o și scoți. Că dacă nu știi, o scoți cu sînge. Eu n-aș fi

putut face o astfel de meserie. Era, însă, un altul, care se născuse parcă p-așa ceva. Și ăsta era Cacademonul nostru.

Amintirile începură în Beucă să se facă tot mai prezente și mai vorbărețe, și să-l apese pe inimă ca niște ghete nevăzute :

— Păi-da, omul ăsta nu se da pe șarpe, așa era de iscusit și de viclean. De aceea îl și ura ocna întreagă. Dar lui nu-i păsa. Că zicea că numai proștii n-au dușmani, și că niciodată căcărezele de oi nu se pot face ele turte dulci sau stele. Cacademonul era vieţaș mare și d-asta umbla cu rubla în nas și nu-i păsa de nimeni. Fiindcă știa că din ocnă o să iasă afară numai la botezul resteului. Odată, ce credeți, dacă l-a înfundat el chiar pe cămărașul ocnelor !...

Cum Beucă trăgea de amintirile lui ca de lemnul cel gros, Gabrian, cel cu mustățile în varvarii, îl mai întreabă :

— Era cel puțin puternic vătaful dumitale ?

— Era, răspunse ocnașul. Sigur că era ! Era un pahonte de om, cu nasul cît un coș de casă, și cu buzele ca două felii de dovleac de mari. Iar dinții îi avea așa de rari, că putea să treacă printre ei chiar o iapă împiedicată. Cînd da el în om, frîngea lopata. Pe urmă îl scula de jos, îl mîngîia, și-ncepea să rîdă încîntat. Să mă fac mosor, moșule, dacă te mint !...

Tudor Beucă răsuflă puțin, și ridică în sus capul, oftînd din toate adîncurile. Pe urmă începu să povestească pe larg :

— Dar să vă spun totul de la început. Mi-aduc aminte, era pe la Circovii de vară, cam pînă în sfîntul Ilie cînd m-au adus ăi mari cu duba la ocnă, o căruță hodorogită, învelită cu tablă de fier și trasă de o mîrțoagă de cal. Mersesem o zi întreagă în întunericul ei, fără să mai văd cămașa soarelui pe mine... Și ce n-aș fi dat eu atunci, să mai mă simt o dată în heliștea vîntului, ce-l auzeam bătînd dincolo de pereții dubei, cu părul vîlvoi pe umeri sau risipit în sus. Să ies așa pe urnite în vipia soarelui, ca șeicile pe ape și să hărtăpănesc cu întreg sufletul meu toate întinderile, de pe toate dealurile ce le-aș fi văzut, ca atunci cînd eram în sat la mine fecior curat și neumblat în fleacuri...

Dar cîte nu jinduiam eu atunci, Doamne ! Și de cîte ori dam să rup încăperea neagră din jurul meu, mă loveam de cuie și de piuliţe de fier ascuţit, încît tot trupul mi se făcea iute hojdii de sînge, ce curgea tot atît de iute pe blănile dubei... Cîte n-am suferit eu atunci, de cred că nimeni n-a mai suferit, cît îi lumea și meleagul ! Că beam numai fruntea necazurilor, tot unul și unul, ca fruntea tutunului. Mai ales că mă apucase așa un dor, pînă și de stratul cu busuioc de dinaintea casei mele...

Și cu fruntea ca tulpanul de mohorîtă, Beucă iar începu să povestească, clipind și din gene trist, înnoroit, așa cum dă uneori numai broasca cu labele ei prin nămoluri :

— Și-așa, cum vă spun, mă fraţilor. Mersesem eu în dubă o zi și-o noapte încheiată. Și numai ce mă pomenesc că se deschide ușa dubei, și văd îndată cerul că se buzează spre răsărit în roșu. Răsărea sfîntul nostru soare... Și nu mai trece mult, nici atît cît ar sta apa-n ciur, și cineva de-afară îmi zvîrle înăuntru cu sete un maldăr de carne de om. Și pe urmă ușile temniţei mele pe roate se închid și cu mai mare furie. Și rămîn iar, parcă într-un întuneric și mai gros decît înainte... Aș fi vrut cel puţin, să văd chipul tovarășului meu și să știu, tînăr e sau bătrîn e ? Dar mai curînd ar putea crește iarba vreodată pe vrun cuptor încins de pîine, ce coace zilnic, decît să-mi pot închipui eu faţa vecinului meu de-atunci... Scîrbit, m-am dat mai într-un colţ și l-am lăsat pe noul venit în pace, zicîndu-mi doar în gînd : „Cine știe ce nenorocit o mai fi și ăsta, care a înșirat pînza vieţii altuia pe urzoi, și-acum își primește pedeapsa pe drept ?..." M-am dat așa și-am adormit, cine știe pînă cînd, că nu mai știam nici timpul, nici locurile pe unde mă găseam...

Beucă se opri, să mai răsufle. Și privind spre cei ce rămăseseră cu gurile căscate la povestea lui, iar începu. Că povestea aceasta i se ţinea de gură ca maiul de coadă :

— Și cum vă spun, mă fraţilor, cît oi fi dormit eu, Dumnezeu știe ! Însă, cînd mă trezesc din somn, mi se părea că sînt tot acasă la mine și că mai aud : ușa, scîrţ ! scaunul, poc !... Dar nu erau decît roatele dubei, ce suiau pe pietrele muntelui la deal... Încerc eu să mă dezmeti-

cesc acum, deși din minte vedeam bine, cum îmi tot pierdeam cîte ceva ca o gheață din căputele ei. Încet-încet, însă, încep să-mi dau seama unde sînt și ce e cu mine. În timpul acela, îmi aduc aminte și de vecinul ce mi-l băgaseră în dimineața aceea ca p-un bolovan pe ușă. Mă alătur spre colțul său și pricep că doarme. Încep chiar să-l hîțîn, dar degeaba. El parcă dormea somnul pămîntului de greu. Nu se deștepta, să-i fi crăpat și capul cu toporul... Și tot hîțînîndu-l eu așa, mă fraților, ce credeți?... Simții că mi se și pune un pămătuf în gît, și că mă înăbuș din toate mădularele. După felul cum dormea și cum sufla de ușor, pricepui îndată că vecinul meu era o muiere. Că pe muiere, ca pe negustor și porc, întotdeauna numai după miros o cunoști...

— Și-așa! începu ceva mai tîrziu Beucă să povestească din nou. Cum vă spun, cînd băgai de seamă că vecinul meu e o muiere, parcă m-apucaseră babițele, așa tremuram. Simțeam că toate sudorile trupului nu-mi erau destule. Parcă și pe limbă mi se pusese o pieliță mută și neam să mai pot vorbi. Simțeam cum mă betejesc sufletește, din ce în ce mai mult... Ce credeți?

M-apuc ca desmeticul s-o pipăi peste tot, de la picioare pîn-la creștet. Pe urmă mîna mea văd că zăbovește mai mult pe la mijloc, și bag de seamă atunci, că muierea asta era încinsă cu prea multe brîie, cum se încing ele de obicei mai toate fetele de la munte... „De unde-o fi? îmi zic. Ce omor o fi făcut, prăpădita de ea?" Dar ceea ce nu-mi puteam să-mi scot mai ales din cap, era că mă ardea dorința să-i știu fața, să văd cum arată și chipul ei. Ce n-aș fi dat atunci, să am o bucată de iască și-un amnar, să suflu și s-o știu așa cum arăta ea la înfățișare!... Tot învîrtindu-mă eu într-una pe lîngă ea, ticălosul din mine, pe care-l poartă fiecare cu el, era gata-gata să se și azvîrle, că împotriva a așa ceva, ca împotriva morții, nu e om pe pămînt care să fie tare. Și poate chiar aș fi făcut-o, dacă ochii nu mi s-ar fi umplut atunci pe loc de zeamă. Nu știam de ce plîng! Și-acum nu făceam, decît să strîng pe obrajii mei mișună de lacrimi d-ăstea. Plîngeam, deși mîna îmi rămăsese acolo, pe sînul

muierii cald, în timp ce inima mi se zbătea mai rău ca un cîine în lanț...

Tudor Beucă se opri iar din povestit și în jurul său, parcă totul ar fi fost numai strivire, în timp ce și cei trei tăietori de lemne plecaseră fiecare călări pe cîte o piuă, cu mințile departe.

În bicisnicia sa sufletească, ocnașul iar urmă :

— Și-așa, măre, vere, frate ! Ce crezi ?... Tot plîngînd eu și stînd în genunchi s-o dibui, numai iată că muierea se deșteaptă din somnul său. Și cînd simte mînă străină între țîțele ei, nu sînt gîze pe cîmp, cred, cîte spaime o fi tras biata de ea !... Vedeți voi, laptele e el alb, dar lumină noaptea nu face, însă trupul ei am simțit atunci că luminează.

— Nu te speria, puica neichii ! i-am zis eu, unde nu mai aveam ce face. Că doar nu sînt titirigile din cuptor, ci asta e mînă de om. Și eu om sînt, că drac n-oi fi. Cum te cheamă ?

— Iconia Vîran, mi-a răspuns ea atunci. Și vorba i-a ieșit din gură, așa de greu, cum numai uneori mai iese el țimțurugul dintr-o bubă coaptă nu așa bine.

— Lasă, Iconia, lasă ! am căutat eu să-i acopăr necazul cu vorba. Tu nu știi că și purecele, cît e el de șiret, îl prinzi și-l omori în cetate de oase ?... Dar omul, că e mai prost nițel decît purecele !... Însă, 'om scăpa noi de toate ăstea, odată și odată ! Ce crezi ?

— Ce să mai cred, vecine ? Că n-am ce mai crede ! a început și ea să se jelească acum vorbind din tot plinul inimii sale. Eu sînt o proastă, dar chiar acolo unde sălășluiesc ei creierii cei mai mari ai învățaților, cred că pînă și dobitocul își păzește slujba firii sale cu mai mare credință față de om, și el sfînt se cheamă. Eu cred că dobitoacele ăstea sînt mai omenoase decît noi, prin nefățărnicia lor, că oamenii, pe cît erau ei la început de lăudați, în același fel pe urmă singuri s-au ocărît... Că uite cum stă povestea mea !... Am iubit p-unul de moarte, de mă învăleam ca în sînge, în fiecare seară în dorul lui... Că așa e întotdeauna dragostea, de dai din ea în nădușeală, din nădușeală în asupreală și pe urmă în arsuri de moarte...

Și dă-i și dă-i cu vorba, Iconia asta, de credeam că nu i se mai termină din gură povestea. Vaietele i se înălțau mai mari decît mormintele proștilor. Și i se părea năroadei, că le are toate în suflet, ca-n palmă. Însă ea năroadă nu era ; mi se păru într-un timp chiar că e deșteaptă.

— Da, așa e ! urmă ea ceva mai tîrziu. Trupul omului e făcut din sînge, din tuse și din oase negre... Că vezi, așa e omul păcătos. Uneori, în ciuda iepurelui, ca-n ciuda dorului, mănîncă el și-un sac de alice. Fiindcă eu am greșit de moarte iubind, pe urmă mi-am omorît și copilul...

Beucă se opri niţel, să-și mai tragă răsufletul. Pe urmă începu iar, tot ca un cap pedepsit de Dumnezeu să se mărturisească, încît urechile celor trei tăietori de lemne le piuiau înainte, mai rău ca puii la rotirea vulturilor :

— Și-așa, fraților ! Că vedeți voi... Iconia aia fusese călugăriță, cu școală chiar, școală multă. Poate chiar țandără de neam sfînt ar fi ajuns, poate ca Natanail sau și mai mare, dacă nu s-ar fi abătut și peste ea tot o nenorocire...

Într-o zi, cînd mirosea numai a flori și-a tămîie, pînă hei-hei !... departe, unde s-o fi auzit el clopotul acelei mănăstiri, vezi s-a abătut acolo un drumeț bogat. Spunea ea că Filip Vancea l-a chemat. Și că era frumos și mîndru acesta, ca un plocon boieresc, de te băga în masle cînd îl vedeai. Dar și rîsul Iconiei Vîran, călugăriță numai de optsprezece ani, o fi fost el bănet atunci, bănet bun și nesfîrșit. Și vedeți dumneavoastră, omul ăsta al lui Dumnezeu, ce venise însă la mănăstire cu gîndul dracului, s-a dat pe lîngă călugăriță. Și ea și-a stricat legea trupului ei pentru el. Pe urmă a rămas cu un copil în burtă și cu fiere în inimă, fiere de om ce din mări se zice că vine, Iar nenorocitul ăla de Filip Vancea, după ce i-a stricat — cum spusei — merchezul ei și i-a mîncat tot miezul său de inimă de fată mare, adică ce e mai bun într-o fată, p-ici încolo s-a dus și nume s-a făcut... Călugărița, adică Iconia Vîran asta, unde-o ciupise dracul, a încercat ea pe urmă să taie și să lapede carnea ciupită, dar nu s-a mai putut. Fiindcă într-o noapte, copilul tot l-a făcut. Ieșise aburit și cald, și cînd a dat de aer, spunea ea, în loc să țipe,

parcă a zis „mamă". Era băiat și greu ca o croznie de lemne. Dar nenorocita de mă-sa, căţea, că așa sînt ele întotdeauna muierile căţele, în loc să-l ia și să-l miruie, sau să-l ungă cu botezul ăl greu al creștinului, i-a legat pietroiul de gît și fuga-fuga pe întuneric, l-a azvîrlit în puțul mănăstirii, de frica stareţei de-acolo, ca nu cumva s-o afle... Însă, Dumnezeu — pupa-i-aș tălpile ! — nu vezi, că așa se întîmplă el întotdeauna, cînd trebuie să iasă adevărul deasupra — tocmai atunci, natantoala aia de lună își găsise să iasă dintre niște nori, că chiar așa îmi spunea mie Iconia. Și-a văzut-o o soră de-a ei. Și-a doua zi, a știut-o toată mănăstirea, spre norocul lor, că altfel toate s-ar fi pîngărit bînd apă din puțul unde cu piatra de gît își înecase nenorocita copilul... Pe urmă, ce să vă mai spun ! oftă și Beucă din adîncul sufletului său. Păcatul ei, cu întreaga grosime a pămîntului nu s-ar mai fi putut acoperi. A fost închisă opt ani, i-a făcut, și pe urmă a mers din rău în mai rău, dacă acum vă puteţi închipui, mergea din nou la ocnă în dubă cu mine departe, condamnată la zece ani muncă silnică...

Tudor Beucă se opri din nou din povestit. Părea orb și se cunoștea că acolo, în ocnă, se încuscrise el și mai mult cu sarea și cu umezeala de sub pămînt, încît azi, soarele acesta, deși slab, îi făcea lui foarte rău.

Gabrian, cel cu mustățile în varvarii, mai nerăbdător decît Costea și Ciocionea, iar întrebă :

— Și cum, frate ?... Ce-ai mai făcut dumneata cu Iconia aia Vîran în dubă, așa singuri cum mergeaţi prin munţi ?...

Și tăietorul acesta de lemne dete să rîdă puțin cu înțeles. Însă rîsul îi încremeni pe buze, fiindcă privirile ocnașului te înghețau, iar vorbele și începură să-i alunece din gură grele ca bolovanii, cînd se desprind din munţi :

— Hei, ce-am făcut, mai întrebi și dumneata ! Ce crezi c-ar fi putut face doi inși acolo, cînd eu aveam atunci douăzeci de ani, iar ea nici treizeci și cinci ? Stam amîndoi poticăliți de Dumnezeu în întuneric și ne măscăream singuri, povestindu-ne fiecare viața unul altuia. Duba ne legăna și la vreun hop, de zdruncinătură, adesea ni se mai atingea și cîte un picior de picior, de simțeam fiecare atunci, cum mintea ne mănîncă la amîndoi merin-

dele și luăm cîmpii nebuni. Dar ce puteam face ? Că noi nu mai știam afară, de-i noapte sau zi, că pentru noi și ziua și noaptea erau la fel de întunecate și de reci. Cel mult, doar că mă simțeam asemenea cu muierea asta și ne bucuram și petreceam împreună, vorbind amîndoi de nenorocirile noastre :

— Hei, mă Iconio, ce să-i faci ! i-am zis și eu. Așa e, fă, nenorocirea ! Că să vezi, cîinelui cînd îi vine lui de moarte, face treaba mică pe ușa bisericii și-l omoară oamenii cu parul. Așa te trage... Ce vreau să spun, fă ? Am iubit și eu p-una, pe Domnica Lădaru, că din pricina ei am ajuns azi ce sînt și ce niciodată n-am gîndit. Dar cred că aș mai face încă de zece ori p-atît temniță grea, numai să știu că ea m-a iubit, dar nu m-a iubit... Și era frumoasă, mă Iconio, că de cîte ori o vedeam, mi se ridicau pînzele sufletului ca împotriva unui vînt tare și vedeam pe Dumnezeu. Era strîmtă la piept, și-n poale aproape i-ar fi încăput un stup de albine, c-aici i se lărgea cămașa. Și rîsul ei, Doamne ! N-am să uit rîsul ei, mă Iconio, pîn-oi muri !...

Mai multe n-am putut, mă fraților, să-i spun călugăriței păcătoase de lîngă mine, ce-și omorîse copilul în puțul acelei mănăstiri, că m-am pus pe plîns și lacrimile îmi săreau din ochi, mai tari ca așchiile din niște lemne cioplite. În zadar Iconia mă mîngîia și-mi ștergea lacrimile, zicîndu-mi :

— Lasă, Tudore, lasă, că e bine să ostenești pe un lucru, săvîrșindu-l din toate puterile, chiar cînd carnea, cu sîngele tovarășă, ocărăște sufletul ! O să-ți ierte Dumnezeu curînd fapta aceasta, fiindcă ai făcut-o în mare fierbințeală de suflet, și ca un nesocotit nu ți-ai dat seama ce faci. Că numai Domnul face nenorocirile și tot Domnul le stinge...

Și tot stînd eu așa cu capul pe pieptul ei, că nu mă slăbea de loc din mîngîiat, în vreme ce tot bălmăjea înainte, începu, mă fraților, acum aburul femeii ăsteia de lîngă mine, să mă împresoare și să mă-năbușe... Îl simții încet, la început ușurel, așezîndu-mi-se întîi subțire, ca umezeala vinului pe la toate încheieturile mele. Pe urmă ceva mai gros. Și, în sfîrșit, ca frînghia întreită de tare și de asuprit...

Că pe urmă ne pomenirăm amîndoi, bătîndu-ne cu limbile ca pisicile necăjite și ca strigoii noaptea, de răsuna duba. Așa de aprins ne sărutam, deși duba ne legăna înainte alene și cuminte, suindu-ne printre munții aceia ce nu-i puteam vedea. Eram amîndoi așa de fierbinți acum, încît trebuiau vîrtoase leacuri aici, care-ar mai fi putut cumva să ne vindece. Uitase atunci, nu numai ea de Filip Vancea al ei, dar și eu de Domnica mea, cele două pietre negre ale noastre de pe sufletele noastre.

Și, în sfîrșit, n-a mai trecut mult, că eu m-am și azvîrlit cu toată vrăjmășia mea de bărbat, ce se repede asupra unei femei, cînd o are singură în fața lui pe întuneric. Simțeam atunci cum toată carnea se zbătea și clocotea în mine, deși ea tot mai neputincioasă și tot mai înăbușită gemea :

— Nu pot, vecine ! Nu pot !... Lasă-mă, mînca-te-aș, că nu pot !...

CAPITOLUL V

Povestirile lui Beucă continuă cu alte amintiri din ocnă

Tudor Beucă, lăsîndu-se din nou din povestit, să-l fi fiert de trei ori în aceeași zeamă, n-ar fi fost niciodată mai galben și mai tras la față ca acum. Totuși, ochii îi sclipeau într-un fel de veselie rece, străină, semn că și azi aceste amintiri îi mai aduceau lui oarecare bucurii, nespus de ciudate.

Așezîndu-se ocnașul mai bine pe trunchiul unde mîncase din dărnicia celor trei tăietori, aceștia se deteră mai aproape de el și povestea iar începu :

— Și-așa, mă fraților, cum vă spun !... Am mai dus-o eu cu Iconia asta Vîran încă o zi, tot într-o petrecere, legănați într-una de roatele dubei pe-ntuneric, fără ca să

știm vreunul din noi, cum îi arată fața celuilalt. Că eu pîn-la Iconia asta din dubă, nu cunoscusem de loc femeia, că dacă aș fi cunoscut-o mai dinainte, poate mi-ar fi fost viața într-altfel. Însă, ce să-i faci ? Nu știți d-voastră că uliul învață găina blănăria, numai cînd îi ia pielea ? Și sîngele, ca soarele, d-aia n-o fi avînd judecată decît în fața lui Dumnezeu, că într-a oamenilor nu cred să aibă. Eu pe Domnica Lădaru aia am iubit-o curat, și d-asta m-a nenorocit.

Beucă oftă iar puternic și iar începu :

— Și-așa... Cînd ajungem noi la ocnă și ne dă jos din dubă, de ne scot ei iar la soare, în noi parcă tot mai mormăiau ca urșii dorințele pe dedesubt. Și eram amîndoi frumoși și tineri ! Mai ales pe Iconia cînd am văzut-o ! Avea ochii vineciori ce ți se puneau ca pe inimă șervet, cînd te privea. Și sprîncenele, cînd începea ea să și le resfire, parcă bătea vîntul în dosul caselor. Te amuțeau, zău !... De unde să-mi fi închipuit eu, cu cîtă frumusețe mersesem două zile pe întuneric ? În sfîrșit, ne-am despărțit. Pe ea au băgat-o din nou în dubă și-au dus-o la o altă ocnă, mai din adîncul munților. Iar eu am rămas la a de sosisem. Și multe seri la rînd a trebuit să-mi pun cîrpe reci pe inimă, ca să mi se oprească căldurile de-acolo. Plîngeam pentru Iconia asta, parcă după o altă Domnică ce-o pierdeam acum. Însă, pînă la urmă am început s-o uit, fiindcă Domnica dintîi mi-a apărut din nou în minte și mi-a șters-o cu furie din inimă, rămînînd tot ea stăpînă pe sufletul meu.

Pe cer, soarele începuse să se lase încet spre scăpătat, ca un cantonier pe șoseaua lui, și razele sale de-abia mai îndrăzneau să răzbată cîte una prin desimea acestei păduri.

Tudor Beucă privi din dosul sprîncenelor sale, ca din dosul unei alte păduri peste pădurea de-afară. Și cînd vru să-și adune bățul și legătura de jos, ca să se scoale, mai zise :

— Acum, fraților, eu mă duc, că la prînz mîncai eu ce mîncai, dar deseară îmi sar ochii. Și vreau să-mi fac rost de mîncare și pentru deseară.

— Lasă, frate, lasă, că-ți dăm noi mîncare și pentru desară ! zise tot Gabrian, cel cu mustățile în varvarii. Dar spune-ne înainte ! Ce s-a mai întîmplat ?...

— Hai, spune-ne !... Spune-ne ! se rugară ca niște copii, și Ciocionea cel bătrîn, și Costea cel slab.

— Păi să vă spun, dar mai pe scurt ! se înduplecă ocnașul. Însă, mîncare îmi dați, va să zică ?...

— Îți dăm, frate, îți dăm ! Îți dăm și pentru mîine, la prînz, numai spune ! arseră iar pe nerăbdarea lor tăietorii de lemne, luîndu-se parcă la întrecere, care din ei să-i făgăduiască mîncare mai multă, chiar pentru a doua zi la prînz.

— Bine ! zise și ocnașul mulțumit, și își trase și mai mult legătura lîngă el.

Pe urmă iar începu :

— Uite, mă fraților !... Era dimineața cînd rămăsei eu la poarta ocnei și pe Iconia Vîran aia, o luară iar în dubă, de o duseră mai departe în munte. Cum spun, ședeam așa cu ochii după duba ei, ce-o pornise în sus și plîngeam. Da, plîngeam ca orice om, cu lacrimile pînă-n pămînt, c-aș putea zice că semănam atunci cu scoica, ce din vînt se spune că s-a născut și din fulgere că se trage. Răbdam tot așa închis ca ea și fără să pot vorbi. Și-n lacrimile mele bătea soarele. Și ele luminau ca aurul și mărgelele la poarta ocnei, în care trebuia să intru atunci pentru cincisprezece ani... Ce credeți ? Cum stam eu așa rătutit, și de soare și de plecarea Iconiei, mă lovi unul pe la spate cu cizma așa de tare în spate, de mă proptii cu capul de poarta ocnei, și-mi zise :

— Und-te uiți, mă, jiganie spurcată ?... N-auzi, mă pocitanie ? Intră înăuntru !...

Cred, fraților, că de-aș fi pierit în cețuri mari sau în aburi fierbinți de m-aș fi mistuit, iar diavolul de douăsprezece ori și mai bine să fi ouat și clocit pe mine, niciodată n-aș fi fost eu mai zăpăcit și mai neputincios ca atunci... De bine, de rău, intrasem acum pe sub niște bolți, mai strîmte ca rîpile surpate, unde bicele și cizmele începură aci să vină și mai tari, și mai nemiloase. Aproape din toate părțile veneau.

Vedeți dumneavoastră, atunci s-a și prăbușit pentru întîia oară în sufletul meu puterea credinței ce-o mai aveam în bunătatea oamenilor de pe pămînt. Că la urma urmei, ce-aveau ei cu mine de mă băteau ?... Țin minte ca azi, cînd am ajuns înăuntrul ocnei, au început toți ocnașii vechi, care mai de care să mă huiduie și să mă scuipe, de-mi vîjîia inima în sînge, mult mai tare ca ududoaiele prin rîuri cînd se pornesc apele cîteodată și sfărîmă totul din calea lor...

În Beucă părea acum că toate curelele lui de gînduri s-au rupt, unde numai fruntea îi răsuna tare și rece, ca peronul gărilor de rece.

Cu fața spelbă și cu ochii mai galbeni ca ai morților de friguri, prăpăditul de el iar începu să povestească :

— Mînca-i-ar rușinea tîrgului și toți dracii iadului să-i înghită pe ocnașii ăștia, fraților !... Vedeți voi, ei erau voinici, că făceau cu mine sînge în baligă, un alt neputincios, ce venisem atunci în mijlocul lor, bătut de toți dumnezeii. Țin minte ca azi, că atunci am cunoscut eu dintre ei pe Amza Turcu, pe Mitrofan Săbiencea, pe Luță Ocățidă și pe Gingea Caraulean, toți viețași unul și-unul, cu capacul pus pecete deasupra vieții, pe care în urmă pe toți mi i-am făcut prieteni.

— Prăjește-l, Turcule !...

— Lovește-l la purcea, Mitrofane !...

— Ia-l tu, Luță, și dărîmă-i vaporul !...

— Nu te lăsa nici tu, Gingeo ! Bagă-i șlengherul cu tuse în gură, ca să-l facem iute spital de scînduri și să-și ia valencia, că e nasulie rău cu ăsta !...

Și dă-i și dă-i în mine, și scuipă-mă, de mi se spărgea ca de fontă scuipatul pe obraji. Hula lor mă înăbușea mai rău ca fumul cauciucului. Și doar știți și voi bine, că unde scuipă un sat, adesea se face un lac și poate merge și-o moară...

Dar așa o fi fost mehenghiul meu atunci, că primejdiile și pe împărați și pe porcari, tot cu aceleași orbimi de patimă îi caută. Însă, mă fraților, nici azi nu-mi dau seama, de ce-au fost ei așa de răi cu mine atunci ! Că vedeți, în urmă ne-am avut ca frații și prietenia ne-a fost mai tare ca lănțușul și ca șina căruțelor. Eu cred că s-a

întîmplat așa, unde ocnașii, să știți voi de la mine, au toți suflete de copii... Vor și ei să petreacă în nenorocirea lor, după cum și viermele în hrean petrece.

Vedeți, asta era lumea noastră și adevărul acolo rar își găsea cortul lui de odihnă. Acolo toți umblau să se păcălească, fiindcă omului la scîrbă îi trebuie drăgaică. Cît de puțină petrecere să aibă și el. Și ocnașii și-o scoteau din te miri ce, deși își făceau dup-aia între ei mare ură capului și se spălau ca deasupra focului cînd glumeau.

Tudor Beucă oftă adînc. Parcă era acum cap de șarpe, tăiat pe piatră cu ban de argint. Își ridică din nou opaițul ochiului său stins spre cei trei tăietori de lemne, și din nou adăugă :

— Da, așa e ! Cine s-ar încumeta vreodată dascăl nebunilor să se facă ? Că ocna asta, ca moartea morților de adîncă, chiar zdravăn cînd intri în ea, tot te văruie cu zeamă de nebun pînă la urmă. Și chiar cînd în sfîrșit ai ieșit de-acolo, tot o mai simți rămasă prin tine, cum simți cuțitul prin mațe.

Ocnașul își desfăcu numaidecît pieptul, ce-l avea cît două împărății de mare, pe urmă își ridică în sus capul, spre norii ce stăteau dincolo de păduri ca niște evanghelii desfăcute de mîna creștină a vîntului, urmînd :

— Așa e, fraților ! Așa e !... Că suferința mea, pe urmă nu s-a oprit aici... Scuipat și batjocorit de toți ocnașii vechi, mi s-au pus îndată brățări la mîini și moară mi-au legat picioarele. Și-acum m-au făcut ei fătul temniței cu adevărat și m-au băgat acolo, unde dracii își fac mendrele și ursitoarele de cap, un an întreg ținîndu-mă la celulă. Și pe dedesubtul meu curgea apă, și hrană doar un sfert de pîine înmuiată mi-era. Și lumina soarelui n-am mai văzut-o...

Se spunea de noi, că un an se numește un „cat", alții îi ziceau un „bîști" sau un „cozonac". Și cu toții mă îmbărbătau, că o să treacă și-asta și-o să mă scoată ei de-aici, ca să mă treacă la sare. Dar eu simțeam cum moartea venea tot mai încet, ca o amăgeală să mă cuprindă. Și n-aș fi vrut în ruptul capului să mor atunci, că eram tînăr, nici douăzeci de ani împliniți n-aveam. Și țineam la viață mai mult ca la prețul grîului...

Pe lîngă asta, ce credeţi ?... Domnica Lădaru aia, ce mă împinsese la omorul şi pedeapsa d-acum, nici aici nu mă slăbea. Mi se arăta mai ales în vis, fie albină, fie furnică, fie înger. Şi cînd mă deşteptam, mi se deşteptau şi lacrimile. Şi-ncepeau să-mi iasă cu urgie din adîncuri şi să-mi curgă în jos, de numaidecît se amestecau ele cu apa şi cu întunericul de sub mine. Şi-apoi şi foamea, care mă tot zgîria ca ghearele şoimului prin năuntru... Cum se puteau oare tîlcui toate acestea, cînd dracul vine cu obezile sale de întuneric în celulă şi ţi le pune şină în jurul minţii ? Şi ce puteam să mai înţeleg eu, cel azvîrlit aici din poala dreptăţilor lui Dumnezeu ?...

Răbdam de foame, mă pătrundea umezeala, mă orbea întunericul cel mare şi pe deasupra, mai mă luptam şi cu gîndurile, cu Domnica aia Lădaru, ca s-o înlătur de pe mine. Şi anul trecea aşa de anevoie, fiecare zi cu mii şi mii de împunsături, ca o bătaie deasă de toiege, cînd toate acestea se petreceau numai în cămăruţa aceea mică de sub pămînt şi încuiată aşa de năpraznic...

Însă, cînd vrea Dumnezeu ca moartea răului s-o curme, s-a împlinit şi anul, fără ca eu să fi murit, de am ieşit de sub pămînt viu şi m-au trecut dup-aia la sare, că acum primisem într-adevăr „botezul temniţei"...

Povestea aceasta îl obosea pe Tudor Beucă mai mult decît plugul. Se cunoştea şi după chipul său, care pe măsură ce vorbea, căpăta tot mai mult lumina galbenă a unor pereţi în apusuri.

Fără să-i pese cumva, dacă cei trei tăietori de lemne îl ascultă sau nu, ocnaşul Tudor Beucă iar zise :

— Cînd am ieşit de-acolo, mă fraţilor, din celula aia de sub pămînt, unde şezusem un an încheiat cu apă dedesubt, şi-am dat iar ochii cu ceilalţi ocnaşi, m-au primit ei bucuroşi, fiindcă acum nu mai eram un răcute între ei. Acum meritam să stau în mijlocul lor, fiindcă săvîrşisem timp de un an botezul acela greu de sub pămînt. Şi vicleşugul acesta al ocnelor, de-a te ţine la început vreme de douăsprezece luni în apă şi-n întunericul acela mare, e un vicleşug bun. Cum nu se poate mai bun, fiindcă te-nvaţă dintr-odată aşa cu cel mai mare rău. Şi dacă apuci de îl treci cu bine, adică dacă rabzi şi nu mori sub

pămînt vreme de un an, pe urmă tot ce urmează ți se pare floare la ureche. C-așa mi se părea și mie acum, cînd m-au scos ei din celula aia cu apă și întuneric din nou la aer...

Mi-aduc aminte ca azi, soarele parcă îl uitasem. Avea alte boierii ale lui. Era ca pîrjolul de aprins și ardea în mari văpăi. Cînd mă uitam într-acolo, duhul vieții începea să-mi umble iar prin vine și mă luau ameţelile. Și prin nasul meu, ca pe uliță dreaptă, tot aerul de-afară îl sorbeam. Nu mi se mai săturau nici nările mirosind, nici ochii văzînd, deși mă durea adînc sufletul de dezvățătura lor...

După vreo lună, însă, ce credeți ?... Începui să prind iar roșeață în obraji și să mi se potolească pătimirea sufletului. Nu e vorbă, mai aveam eu destule răni în mine netămăduite. Dar nu strica acum să mai mă amăgesc și eu puțin de marea căldură a vieții, crezîndu-mă iar înzdrăvenit și om...

Și-am început să muncesc, mă fraților, și să tai la sare, de săreau stropii în sus din ea ca cetele a tot felul de muște și de musculițe, primăvara pe cîmpuri. Și de ce munceam, d-aia îmi plăcea și mă făceam mai frumos. Iar inima în mine plîngea de bucurie ca copilul de trei zile.

Că vedeți dumneavoastră, eu am fost cel mai muncitor om din sat înainte de omor... Și-n felul acesta, mă învățai eu, fraților, ca să fiu ocnaș...

Apunea soarele cînd Tudor Beucă, primindu-și drept plată a povestirilor mîncarea pe două zile, își luă la revedere de la cei trei tăietori de lemne, zicîndu-le :

— Că așa e, mă fraților, cu dreptatea în lume și cu nenorocirile. Ele cad pe capul omului fără să-l întrebe. Cum ziceau cei bătrîni : Cine fură o pîine, merge la închisoare, iar cel care fură o cetate întreagă, înfige deasupra ei doar un steag...

Și cînd o luă pe munte în jos, Beucă iar își zise :

— Nada e bună numai la plug, nu la vorbă. Că eu prea mă întrecui aici, sporovăind. Însă, de-acum n-am să mai vorbesc cu nimeni, că prea sînt prost cînd încep să-mi dau drumul !...

Peste munte și peste ei toți, noaptea se așternu curînd ca o lege de tare, să astupe aceste răni ale trecutului unui om, călător ce se depărta acum spre drumuri tot mai neștiute și mai lungi.

Și Beucă mereu își zicea în gînd :

— Ce blesteamă Dumnezeu, ține minte tot Dumnezeu, iar omul nu face pe pămîntul acesta decît să sufere și să povestească, ca pînă la urmă toate să se uite, de parcă niciodată n-ar fi fost...

CAPITOLUL VI

Ocnașul Beucă intră în sat

După două zile de la plecarea sa de lîngă cei trei tăietori de lemne de pe muntele acela, Tudor Beucă urca acum valea Plapcei și nu mai avea decît să ocolească din pădurea Seaca o parte, ca să dea în Urși, în satul lui deodată, pe care nu-l mai văzuse de zece ani de ocnă și de temniță grea.

Și în toate aceste zile de drum, Tudor Beucă parcă prin toate vîrstele vieții unui om trecuse, cînd flăcău, cînd copil. cînd bărbat în toată firea sau bătrîn înțelept și adînc în sfaturi se dovedise.

Tot vorbise și se întîlnise el cu fel de fel de oameni. Iar dacă în timpul acesta. se mai arătase și vesel, asta nici el singur nu trebuia să și-o creadă, ca în basme, pe zîne, ce deși în față frumoase sînt, spatele le e scorbură de copac și din întuneric sînt făcute. Că și inima sa numai neagră îi fu pe tot drumul acesta.

Dar ceea ce n-ar putea el niciodată să uite, e cheful ce l-a tras în Drăgășani. Că să te ferească Dumnezeu de bețivii de la Drăgășani, fiindcă acolo, pînă și sfinții umblă cu nasul roșu de băutură ! Se întîlnise cu un fost negustor, cu unul Dumitru Mișcuță, de pe vremea cînd Tudor Beucă făcea cărăușii pentru cîrciumarii din Urși.

La început, greu se lăsase Tudor să-și dezvăluie taina. Dar cum Dumitru Mișcuță aducea kilele de vin unul după altul, Beucă își dase drumul și-acum așa de frumos își depăna viața sa din urmă, deși adesea ofta, retezîndu-și povestea dintr-o dată, zicînd :

— Averea mea, mare Dumitre, am vărsat-o pe obraji, că doar ochii i-am avut acolo să plîng.

— Lasă, mă Tudore, neică ! încerca și bietul Mișcuță să-l potolească, fiind mai bătrîn ceva. Dumneata nu știi că la Florii se bea mărțișorul ? Poate-i reuși să te faci om de casă. Că ce nu se poate pe lumea asta ?...

— Nu cred, nea Dumitre, începea Beucă și mai tare să se vaiete. Eu eram vrednic odată, mă, ca Meșterul Manole de vrednic. Dar vezi dumneata, am trecut prin ocnă zece ani și asta lasă urme, ce nu se mai șterg. Nu știi că măgarul și stăpînul lui, deși merg pe același drum, nu gîndesc la fel ? Iar dacă Olea face oale, nu vine Basaraba de i le sparge ?... Întotdeauna, bunele pe hîrtie se trec și se șterg, iar relele pe tablele vieții de aramă sînt scrise...

Aproape două zile ținuse cheful lui la Drăgășani cu Dumitru Mișcuță.

Și-acum, Tudor Beucă lăsase Plapcea și intra în Seaca, în pădurea de la marginea satului Urși.

Soarele da de la nămiez în deseară. Începuse și vîntul să bată binișor. Numai inima lui Beucă îi ardea așa de tare, c-ar fi copt chiar pîinea, de și-ar fi băgat cumva aluatul în sîn.

Din cînd în cînd, se mai uita pe jos, unde cîrcîiecii umblau greu cu gogoloaie de băligi în gură. Pe urmă își ridica în sus capul și ofta. Cu zece ani în urmă, pe-aici ieșea Beucă vara să cosească fînul, cînd roiau albinele.

El era vrednic pe-atunci, cel mai vrednic om din sat și umbla așa de iute la treburi, mult mai iute de cum umblă acul prin cusături la croitori. Și chiuia și muncea toată ziua, fără să obosească, fiindcă avea la ce trăi. Avea pe Domnica Lădaru, pe care o iubea mai mult decît toate icoanele din lume.

Dar azi, ce e el azi, cînd toate holdele îi par surde și toți copacii pădurilor muți ? Inima lui Beucă îi crăone

acum în piept de durere, mai rău ca găina cînd o iei noaptea de pe culme și vrei s-o bagi în sac.

Beucă își urma tăcut drumul și părea mut, mutul pămîntului.

Tudor Beucă ajunse la locul de-i zice Lișteave, fiindcă aci izvorăsc de sub pămînt ape, ce jilăvesc pădurea, năpădind-o cu verdețuri grele, puternice.

Ocoli locul acesta, spre stînga, unde era casa pădurarului. În grădina acestuia, cîțiva puieți de pruni de-abia mai încercau să se ridice la umbra tufanilor. Mai bine se putea vedea coaja lor, pe care iepurii o mizdriseră pe iarnă și care nu se vindecase încă.

Încolo, nimeni. Nici un om. Un singur copil, al cărui îmurluc de-abia se mai ținea pe el, vedea de niște capre. Din cînd în cînd, mai da cîte un terpel : sis ! sis ! ca ele să nu se drăgaițe pe pruni și să-i glojdăre.

Tudor Beucă o ținu tot înainte. Și-n afară de un necunoscut bătrîn și cu căciula stogoșată, ce da cu un tîrș de băț pe sub stufurii pădurii după mînătărci, el nu mai întîlni pe nimeni pînă la marginea ei.

Aici, însă, se întîlni cu o pieiște de muiere, pe care o recunoscu. Era Ioana Gloajdina, care ședea la marginea Tufarilor din Urși, deși, din naștere, din Dobrinești se trăgea. Baba, deși neputincioasă, părea iuteșă, clonc ! clonc !... aduna uscături, și gîțele din coade le-avea roșii și-i atîrnau.

Cîmpul mirosea ca smirna de frumos cînd Tudor Beucă, întîlnind-o și dîndu-i bună ziua, adăugă :

— Maică !... Hei, bătrîno, nu te superi dumneata, că eu sînt un biet călător. Dar ici, în Urși, una Ana Creața, a lui Savu Beucă, o mai fi trăind cumva ?

— S-a făcut grămăjoară în cimitir, băiatul mamei, d-un an și ceva. D-atunci a murit...

— Ce vorbești ? ! de-abia mai putu să zică Tudor Beucă, și cu greu își opri lacrimile, să nu-i iasă afară și să-l dea de gol. Și de ce-a murit, măicuță ? mai întrebă el.

— De inimă rea, maică, d-asta a murit, începu și baba să vorbească acum din tot plinul inimii sale. Că vezi dumneata, un singur băiat a avut Ana, p-unul Tudor, ce cred

că și lui Dumnezeu îi e cerneală neagră și n-are ochi să-l vadă, că el e la ocnă. A ridicat viață de rumân. Iar biata mă-sa, de focul lui, nouă ani a mîncat din mînă pe cărări și somnul nici de cheotori nu i s-a mai prins. Pînă anul trecut, de o potoli arhanghelul odată, astupînd-o cu pămînt.

— Dar de ce-a ținut așa, mătușo, mă-sa la el, dacă băiatul a fost un stricat? vru să mai afle Beucă.

— Aoleo, măicuță! se văietă Ioana Gloajdina. Nu vorbi cu păcat! Tudor al ei era băiat bun, și cinstit, și muncitor era. Era cel mai muncitor om din sat, dar l-a călcat nenorocirea. Arz-o focul și cele nouă joi s-o ardă de nenorocire, cînd pică ea pe bietul om!... Vezi dumneata, Tudor ăsta, deși sărac, pusese ochii p-una mai bogată, pe Domnica lui Lădaru, și vrea s-o ia. Fata asta era cum nu se poate mai frumoasă. Avea părul gălbeor și parcă îl bătea mereu vînt de vară, așa-i sta de zburlit. Dar vrednică nu era, că toată ziua nu pleca de lîngă hîrbul ei cu rumeneli. Și nici mălaiele nu știa bine să le coacă. Și ei sufereau amîndoi de dragoste, fiecare pe patul lui. Dar mai mult o iubea el, că ea mai vorbea și cu alții. Însă, neamurile fetei n-o lăsau de loc să-l ia de bărbat. Mai ales un frate al ei, Vasilică, nici în ruptul capului nu vrea s-audă d-așa împerechere. Că tot certîndu-se el cu Tudor odată, la poarta ăstuia, i s-a tras moartea din cuțit lui Vasilică. Și de-atunci de Tudor nu mai știm nimic, că l-au luat stăpînirile și l-au închis.

Tudor Beucă privi aprins spre pieiștea asta de mătușă, ce era peste măsură de slabă. Atît de slabă, s-o faci picior de coasă. Și iar întrebă:

— Măicuță, dar Domnica Lădaru s-a măritat?

— Cum să nu se mărite, maică!? începu mătușa iar să povestească. Vezi bine că s-a măritat! Mai ales ea, care da viteaua pe oglindă, că prea era frumoasă și fudulă! Dar n-a avut noroc, l-a brodit din fire beteag și bolnăvicios. L-a luat pe Trică Belghiță.

— P-ăla, mătușo?

— Hei! ce-l știi?! întrebă și baba speriată.

— Nu, nu-l știu! Dar întreb și eu așa, căută Beucă din nou să nu se dea de gol.

— Păi dar pe care, maică ? ! P-ăla l-a luat ! Cum vine o vorbă, aoleo și-așa mă cheamă, ce putea ea să facă, dacă ăla i-a fost scrisul ? Acum au și ei o cățea și se țin că au vite, că el tot bolnav și ea leneșă, averea nu vine de sus. Poate mai au ei cumva mori pe sub pământ, ca ale șoarecilor, de nu se văd și noi nu le știm, că încolo nu mai au nimic !...

Vorba Ioanei Gloajdina i se părea ocnașului ca basmele bătrînești de caldă și de bună. „Așa o fi, cum spune ea ! gîndi Beucă. Ce zor ar avea să mintă ?".

Cu trei zile înainte de omor, o mai întîlnise el pe Ioana aceasta pe cîmp. Îl băteau caii cu cozile pe spate, caii lui pogani, și vîntul sufla lin și lin. Ca azi ține minte. Ea s-a apropiat încet de el — era mai tînără mult atunci — și l-a întrebat :

— Ce faci, maică Tudore ? Am auzit că te duci cu Domnica la iscălit. O iei de nevastă ?

— De ce să n-o iau, dodă Ioană, dacă-mi place ? Pentru ea aș cuprinde lumile cu brîncile, și tot pămîntul nu mi-ar fi destul !...

Și s-aprinsese Tudor, cînd vorbea, ca luleaua la față, și ochii îi sticleau ca-n fundul bulboanelor de dorul ei. Iar soarele spre răsărit se ridicase cît cușma voievodului pe cer.

— Ce frumos era, Doamne, atunci ! și-aduse aminte Tudor acum.

Dar el ține minte bine, că ea i-a mai zis :

— Mă Tudore, maică, ascultă la mine ! Glonțul fier duce, dar nu-i faur. Tu nu lua pe Domnica aia, că pute pămîntul de leneșă ce e ! Și n-ai să te-arănești bine cu ea, cu toate că e bogată. Aia, de vrednică ce e, mestecă mămăliga în ulcior cu fusul și-o scoate cu spițelnicul. Treaba ta, maică, să nu zici că nu ți-am spus ! Că dacă e frumoasă, asta e altă belea. Că noaptea îți face clacă în pat cu toți proștii satului, ce-o să se țină după ea. O muiere frumoasă greu o poți păzi, Tudore !...

Și el a bătut-o atunci. Două i-a dat peste gură, de-a umplut-o toată de sînge.

De ce azi Ioana Gloajdina asta nu-și mai aduce aminte de el ? Și de ce nu-l mai recunoaște ? Să-l fi schimbat și

îmbătrînit ocna atît de mult ? Sau ea nu mai vede cumva bine ?...

Dar Tudor Beucă o ţine minte pe Ioana şi din copilăria sa. Îl trimitea mă-sa, biata Ana, în vărsatul zorilor sau în miez de noapte, cu ciobul peste arături, la Ioana de-acum, să-i descînte de izdat sau de tragăn la vaci, sau să împiedice roii de-a se îndepărta de stupi, sau pentru alungarea omizilor. Că ea ştia să descînte şi împotriva lupilor şi vulpilor, şi chiar viermii de la vie să-i împiedice cu soc.

Şi Tudorică de-atunci, adică ăsta de azi, o lua în piez peste grădini, şi în poală avea nucă în trei dungi, prună de furat şi nămol de sub găleată. Uneori, ghem de îndrugătură şi zgură de la ţigani. Sau într-o sticluţă, apă de sub icoane şi sînge de la nouă fraţi, ceea ce era mai rău atunci, că i se făcea lui frică.

Şi pe vine, lîngă Ioana Gloajdina asta, ce era la descîntec mai rea ca mătricea, trăgea el cu urechea şi auzea de întîmpinături, de sarsaoni, de rîvnitori şi înfiorători, de fetele lui Şandru şi de fetele cîmpului. Auzea de bale spurcate, de despletite, de buzaţi şi blestemate, de toate duhurile necurate, unde sălăşluiesc ele : în stolul bălţilor, în rădăcinile pragurilor, unde se duc toate apele si izvoarele nu se tulbură, unde sînt pietre zidite şi nu-i urmă de secure. În văi, în covăi, unde nu se dă spată pe plată, prin munţii Semenic şi cîmpiile Giulei...

Baba ţîţiia ca dibla înainte, şi lui i se făcea părul măciucă de frică, şi i se părea că descîntecul ei nu se mai termină. Din adîncuri şi din smîrcuri, parcă lătra un cîine negru peste el atunci...

Azi, toate acestea îi stau sare în ochi lui Beucă, trecutul lui, Domnica aceea, Ana Creaţa, adică mama sa moartă. Şi baba asta, Gloajdina, ce mai vrea şi ea ?

Tudor o privi din nou pe mătuşă, căreia pieile de la gît îi atîrnau ca pieile de viezuri argăsite, mînţind-o :

— Da, ai dreptate, maică ! Pe Tudor ăla, de-a omorît pe Vasilică Lădaru din pricina soră-si, l-am cunoscut eu la ocnă, că d-acolo vin acum. Am fost cătană paznic la ocnaşi. Dar nu te speria mata, că el a murit de două săptămîni şi la ieşirea sufletului mi-a dat mie nişte lucruri

și-o scrisoare, să i le aduc Domnicăi, și d-aia m-am abătut pe-aici, că azi sînt liberat. Eu sînt din alte părți, dinspre Jii, mult mai de departe. Însă una să știi dumneata, mătușico : Pe cine îl năvălește dragostea, îi pălește greața, și osînda Domnului curînd se arată, cînd furia sa omul nu și-o mai poate stăpîni. Și blînzii dărîmă ei uneori tinda caselor. Ce crezi ? Că dacă l-a păscut nenorocirea, ce-ar fi putut el să mai facă ? Parcă măgarul nu se rușinează cînd răstoarnă sacaua ?...

— Lasă, maică, lasă ! Nu-mi vorbi mie așa ! îl întrerupse iar Gloajdina. Lasă, că răbdarea omului e mîntuire cînd vrea el. Numai la proști și răi mînia mațe varsă, dar nu la ăi buni. Ce crezi dumneata ? Dacă atunci cînd spui o minciună, trebuie să ți se zguduie tot trupul și să-ți curgă sudoarea neagră, dar cînd iei viața unui om ? Beucă ăla a fost un blestemat de Dumnezeu. Nici eu nu știu ce să mai cred !...

Tudor Beucă gîndi : „Mă batjocorește rău amărîta asta de urzică ! Ia să-ncerc și-ntr-alt fel." Și adaugă :

— Bătrîno, tîlharul și curva au fost de cînd lumea. Și eu sînt Tudor Beucă ăla, cum mă vezi și cum te văd. Vin de la ocnă.

Baba dete să fugă, dar ocnașul o apucă de mînă puternic :

— Mătușo, nu te speria ! Așa, vin de la ocnă ! Aveam cincisprezece ani condamnare. Am stat doar zece, c-am fost om bun și mi-au dat ei drumul. Și azi intru în sat... Mama aici e moartă, Domnica s-a măritat. Ce mai caut eu aici ? Poți dumneata să-mi spui ce mai caut eu în sat ?

Amuțită și rătutită, Ioana Gloajdina nu putu un cuvînt să scoată. Tîlharul iar o întrebă :

— Bătrîno, nu răspunzi ? Dă-mi tu verigă de minte din tine acum ! Spune-mi, ce să fac ? Hai ?... De ce nu vorbești ?... Eu nu vreau să stau degeaba aici în sat. Auzi tu ?... O să mă înțelegeți voi și-o să-mi dați mie de lucru ? O să m-ajutați ? Omul bun începe de oriunde, dar trebuie să m-ajutați și voi să încep. Să m-ajutați toți, ca să-mi înnod iar firul vieții mele, de unde ocna mi l-a rupt în două. S-o mai putea asta, mătușo dragă ?...

Tudor Beucă îi dete drumul din mînă, dar Ioana Gloajdina se și puse speriată pe fugă spre sat. Fugea, de parcă atunci o lăsaseră din bice greutățile și războaiele.

Ocnașul căzu pe un răzor cu fața spre sat. Era atît de zăpăcit, că o asemenea față s-ar fi putut picta pe o icoană a deznădejdilor.

Apuse soarele, pe urmă răsări și-o lună mare, cît o urmă de cal, cînd Tudor Beucă se sculă de jos și-o luă agale spre sat, spre Urși, căindu-se în toate felurile : „Ce mai ajută azi, oare, mielului mîncat, chiar dacă a doua zi pielea lupului s-ar jupui ? Și pe mine cine mă va ajuta aici ? Că asta-i asta ! Merg, ca mîndria, înaintea dărăpănării mele și știu bine că nimeni de-aici nu mă va înțelege"...

Și inima în el, ca resteul jugului și-o simțea de rece și de înțepenită.

Cînd Tudor Beucă intră în sat, aproape tot satul aflase de sosirea ocnașului, că vorba de rău întotdeauna are picioare lungi și iute se duce. Gloajdina fusese aceea care dusese vestea.

Beucă se opri, și la intrare ascultă toate vrăjile de peste case, iar primul lătrat de cîine îi căzu trupului său grea pedeapsă.

— Of, Doamne, cît de tîrziu, și tot ar fi devreme, de m-aș mai putea îndrepta ! oftă el.

Și intră în Urși.

Și-acum, peste putință fu toată firea sa nărăvită spre rău de-a mai înțelege ceva. Dorul de sat îi căzu greu, ca mîncările în burțile lihnite, iar ochii i se învîrtoșară, și mușchii ca fierul i se făcuseră de tari.

— Voi trăi !... Voi trăi ! răcni el. Că păsările au hrană slobodă, dar mi-te oamenii ! Și oricine trebuie să stăruie pe soarta sa, pînă moare. Dar de ce, oare, mă împietrii eu așa la minte ?...

Nasul și-l simte dezvățat de mirosurile de-aici. Însă, cu ochii toate întinderile de sub lună le-nghite. Că iute îi porniră în jos și lacrimile, care i se țineau acum de barbă și de față ca alaiurile la marile încoronări de domni.

— Mie mi-e nemutat ceasul cel rău de deasupra capului ! oftă Beucă iar. Că de ce mă zăpăcii eu așa acum, cînd intru în sat, în satul meu, pe care de zece ani îl doresc într-una ? De ce ?... Și ea oare unde mai stă ?

Ca o bubuitură plină a sîngelui pe sub piele, Domnica răzbi acolo, unde era scrisă în el mai adînc ca pe tablele de aramă pentru veșnicie. Dar razele minții iar i se-ntunecară, și o pătimire grozavă îl cuprinse din nou.

Ce pereți groși are inima lui acum, de nu mai poate să străbată și lumina acestui adevăr, că Domnica e măritată de mult, că nu mai e a lui și că între ei totul s-a sfîrșit ?

Beucă o luă într-acolo, peste toate hotarele sîngelui și-ale oricărei înțelegeri din el, în neștire ducîndu-se. Ocoli casa lui Gioadă Calicu, a lui Dumitru Ortopan și-a lui Pîrvu Viașu. Lîngă Dubavă Mîrșea se opri. Iar la Radivoiu, prăpădenia asta de om, ce mergea prin noapte și pe sub lună cu carnea nedomolită încă de doruri, ca o pedeapsă a oaselor sale prea tari și neînțelepte, își scoase căciula, privi în sus și-o luă spre Vălăroi.

Ce lupte puternice erau acum în sufletul său ! Deși pînă acolo, pînă la casa ei, tot mai era ceva, închipuirea i se duse iute, ca copoiul de iute cu mult în urmă.

Uite aici, ăsta e podul de unde s-a început dragostea lui cu Domnica, cu fata aceea ce l-a împins la pierzanie, cu doi ani înainte de omor.

Ea cobora cu gîștele în jos pe mirișe, iar el cînta :

Hai, mîndruțo-n deal la Jii,
Să ședem pe răgălii,
Să mîncăm mărul fălii...

— Stăi, mă, că-mi sperii gîștele cu cîntecul tău ! Prea ți-ai luat iepe pe măsura cîntecului ! i-a zis ea în glumă.

— Ce vorbești, bia alimănito ? i-a răspuns și el, luat fără veste și zăpăcit. Iepele mele or fi cai. Mai știi ?...

Și cînd și-a aruncat ochii, privirile i s-au și împiedicat ca de-o lance în flăcări. Fata avea cămașa albă fulg și cu mijlocul numai bete, iar buzele ei parcă tot colaci unși cu miere îi erau.

— Dar ce, eu sînt jugănitor de cai, să cunosc caii de iepe ? a rîs ea obraznică, dar tot atît de frumos, că ţîţa în piept a şi-nceput să-i tremure, iar rîsul acela, rîsul ei, putea să atace orice om dintr-o dată, oricît de puternic şi de tare ar fi fost. Eu sînt fată mare, mă prostălăule, şi nu mă pricep la d-ăstea.

— Mai ştii ?... De, Domnico, mai ştii ? a răspuns iar Tudor Beucă, tot mai zăpăcit.

Bătea vîntul uşor, ca vinele neputincioase din omul bătrîn şi părul ei se zburlise puţin atunci. Era asupra serii şi-atît de frumos era !

Fata rîdea înainte de fistîceala lui, şi genele îi pîlpîiau năbădăios de iute. A rîs şi Tudor, că nu mai avea ce face. De unde putea el şti, că gluma şi rîsul acesta vor deveni odată durere şi plînset, şi că omor se vor face ?

— De, mă neică, şi-a luat şi Beucă inima-n dinţi, eu credeam că ştii ! Dar dacă nu ştii, stăi să vină moşul pepene la tine, să ţi-o spună !...

Şi-a dat drumul cailor de dîrlogi, să se repeadă spre ea, dar fata i-a şi retezat-o :

— Mă Tudore, cu oamenii proşti, nici dracii nu fac tovărăşie. De ce eşti tu aşa de prost ?...

Tudor a simţit atunci, la vorbele ei, că i s-a şi dus sîngele dintr-o vînă întreagă. Credea c-a supărat fata, şi-a mai privit-o o dată.

Părul des şi galben şi puţin răsfirat ca cerealele în copt, iar ochii ei aveau aceleaşi luciri umede de umbre, scoase ca de sub temeliile caselor. Toată ardea într-o frumuseţe a ei aparte, ca vipia deşertului.

Dar Domnica de loc să se supere, că iar a rîs şi iar i-a zis :

— Hei, Tudore, vezi să nu te-ndrăgosteşti de mine, c-o păţeşti ! Că dragostea e o boală de toată naţia ce-i pe lume, auzi tu ? Dar acum te las şi mă duc ! Şi-o să-ţi arăt eu ţie cum se cîntă, mă !...

Şi-a strîns gîştele şi Domnica Lădaru a luat-o pe vîlcea spre casă, zicîndu-i :

Frunză verde măr rotund,
Cînd aud cucul cîntînd
Şi mierliţa şuierînd,
Mă fac broască pe pămînt.

Bată-te crucea de cuc !
Cîntă-mi bine, ori te-mpușc !
Și te-mpușc și te mănînc ;
Nici fript bine, nici sărat,
Numai prin cenușă dat.

Că-mi fac toale trupului
Ca pana gîndacului,
Să mă duc unde mi-e gînd
Și să cobor sub pămînt,
La iadul înflăcărat
De diavoli întemeiat.

Pornește-mă, mă pornește,
Cuce, mă călătorește
Und' s-agață plugu-n dor,
De trag boii pînă mor,
La ușa temnițelor,
La umbra mărgelelor !

Nu mi-e, cuce, că te-ai dus
Să-ți pun merindă de-ajuns,
Cernută prin sprîncenele,
Frămîntată prin inele,
Dospită pe limba mea,
Să-ți ajungă-n calea ta.

Mi-e ciudă că nu mi-ai spus,
Cuce, că o iei pe sus,
Și că tu te ții cu codru,
De-mi moare gura cu totu.
Că codru-i bogat și-avut,
Nu cere bani cu-mprumut ;
Iar dragostea nu-i moșie,
Numai ură și mînie...

Tudor Beucă — înlemnit lîngă caii săi — a ascultat cîntecul acesta, pînă l-a simţit că moare ca apa-n groapă departe, lîngă casa ei.

Parcă pieriseră acum măiestrele, stăpînele vîntului, cînd toată vîlva ei şi-a cîntecului n-o mai putea aduce nimeni înapoi.

— Are limbă sfîntă, mă, are limbă sfîntă ! repeta el în neştire, căznindu-se să-şi scoată din maţe acest duh răufăcător, ce i-l strecurase dintr-o dată, atît de adînc, fata aceasta.

Dar sînt doisprezece ani de-atunci.

Tudor Beucă, în noaptea aceasta, mai vărsă un rînd de lacrimi aici lîngă pod, pe urmă o luă tot pe vîlcea devale, pe unde o luase acum doisprezece ani şi Domnica Lădaru, spre casa ei cu gîştele.

„Aşa e ! gîndi Beucă acum. O cunoşteam atunci pe mersul picioarelor şi pe rotirea fustelor. Cum o mai fi azi ? Şi ce gură avea, Doamne ! îşi mai zise el cînd sui vîlceaua şi trecu pe lîngă casa lui Marin Trocan. Mirosea parcă numai a trandafiri domneşti gura ei, Dumnezeule ! Şi nume de mare împărătească avea !"

În sfîrşit, se vedea acum şi casa Domnicăi. Ochii lui Beucă se făcură aici mai mari şi mai adînci ca puţurile în pămînt. Începu să tremure, sări pîrleazul şi s-apucă să umble prin curte.

Domnica, în toată curtea, doar trei oleaburi avea : casa, coşarea şi-un şopron. Iar cîinele, tocmai lîngă coşare legat.

Cîinele începu să se dea. Începu să latre tare.

— Taci, mă, şarpe spinărău, că de nu, te sorb cu nouă linguri acu ! căută el să-l înfricoşeze.

Dar cîinele se dădu înainte.

— Hei, drăcovenie ! Mă, eu sînt ocnaş şi-ţi crăp capul. Nu prea ştiu aşa multe !...

Tudor luă un par şi cînd să dea, i se făcu milă.

— Hai, că te las, mă dulău, dar lasă-mă şi tu să trec !...

Începură şi alţi cîini să se dea. Ocnaşul nu-şi mai da seama acum cît de rău se zăpăcise.

„Hei-he !... Înțeleptul nu poartă aripi, să-l cunoști, își zise el iar. Ce-oi fi căutînd eu pe-aici ?"

Cîinii lătrau de mama focului, dar nici țipenie de om sau de vită primprejur.

Luna intrase după un nor.

De ciudă, ocnașului îi tremura barba ca la vrăjitoare cînd descîntă. Se apropie de casă, sui scara și șezu pe slaiul casei. Luna ieși iar dintre nori și i se propti în față.

Începu să plîngă ușor, și lacrimile îi ieșeau ca spiridușii de iuți. În spate, dincolo de ușă, se auzeau șoapte. Ocnașul întoarse capul, se ridică de pe sală și se apropie de ușă.

— Domnico ! gemu el cu gura pe la țîțîna ușii.

Și vorba aceasta îi ieși așa de anevoie din hotarele gîtului, aproape moartă.

— Domnico !...

Șoaptele de dincolo amuțiră. El își propti capul de pragul ușii și rămase așa, mut, amorțit. Cîinii tot se mai auzeau, însă departe.

Iar se auziră acum dincolo de ușă mișcări și șoapte. Ocnașul puse mîna pe clanță și apăsă. Era încuiată. Un icnet greu se desluși de data aceasta în dosul ușii.

— Domnico, sînt eu, fă, Tudor... Deschide, că nu-ți fac nimic ! Vin de la ocnă, că mi-au dat ei drumul, și vreau doar fața să ți-o văd. N-auzi, Domnico ? Deschide !...

Nici un murmur, nici o șoaptă nu se mai auzi de data aceasta dincolo de ușă. Și parcă și cîinii se mai potoliseră.

— Deschide, fă Domnico ! se rugă Tudor Beucă înainte, după un răstimp oarecare. De te-aș mai vedea o dată, ca sfinții și stafiile, m-aș sătura doar de miros.

Luna iar s-acoperise de nori, cărora le atîrnau acum greu cărnurile înspre pămînt. Și se făcu întuneric. Numai cățeaua Domnicăi mai mîrîia din cînd în cînd lîngă coșare.

Se pregătea să plouă.

Tudor Beucă sta tot lîngă prag, rezemat de perete. Începuse și vîntul. Vru el să mai zică ceva, dar își trase repede vorba în suflet ca pe vitele rele în oboare.

Și adormi așa lîngă pragul ei, ca un al doilea cîine, mult mai credincios ca cel ce lătra lîngă coșare.

Nu mai trecu mult, și începu ploaia.

Ioana Gloajdina înspăimîntă tot satul cu poveștile ei

A doua zi răsărise soarele și se ridicase mult peste sat și peste dealul Mateieșului. Și Tudor Beucă tot nu se deșteptase de pe sala casei, unde locuia Domnica Lădaru.

Truda îi era prea mare, și somnul prea adînc de-atîta oboseală și călătorie. Pămîntul și locurile unde se născuse îl trăgeau acum la somn, după o așa de mare lipsă, de nu se mai putea trezi.

Ploaia se oprise de mult și doar cîțiva nori boierești și reci își mai tîrau pe cer, încet, lenea și plictiseala.

Tudor sforăia greu, iar în șosea oamenii satului, împreună și cu copiii lor, se strînseseră, parte suiți pe străji și pe garduri, parte uitîndu-se printre rosturi să vadă minunea.

— S-a întors Beucă...

— Ocnașul !...

— Cel mai rău ocnaș de pe lume !...

— Unde e, mamă ?

— Uite-l colo !...

— Lasă-mă, frate, să mă uit și eu, că n-ăi fi avînd numai tu ochi !...

Care mai de care își șopteau între ei astfel de lucruri. Iar copiii, care îl visaseră toată noaptea, dîrdîiau acum toți de teamă pe lîngă uluci.

Groaza o adusese aseară în sat numai Ioana Gloajdina, ce povestea cui se nimerise, cum s-a întîlnit cu el în pădurea Seaca în deal, cum ocnașul era încins numai cu pistoale și brîul petrecut tot de cuțite. Că a vrut chiar pe ea s-o ia la bătaie și s-o spintece, ca s-o facă să-i arate unde e mormîntul lui Vasilică Lădaru, spre a putea să-l dezgroape și să-l mai batjocorească o dată. Că a spus chiar că va omorî pe Domnica, iar satului întreg îi va da foc să piară, și nici praful și cenușa să nu mai rămînă din el.

— Așa, maică, așa ! Cum spun, m-am întîlnit cu el în deal, la marginea pădurii, și rîdea rîsul olarului. „Babo, mi-a zis el mie, vezi tu satul ăsta ? Am venit să-l fac pulbere. Un ort, un zlot, un tult și-o oală cu unt și cu cenușă. Să se ducă dracului !“ „De ce, maică, de ce ? l-am întrebat eu. De ce nu-ți ții dumneata blestemul pe vatră și vrei să-l aduci și-aici ?“ „Așa, fiindcă nu-mi pasă de sat ! Parcă ce, o să mai ar eu la ușa bogatului ? Osînda trage la plată și d-aia am venit“... Și-avea, măiculiță, ochii negri, parcă era rudă cu-ntunerecul.

— Nu mai spune, bia Ioană ! Și tu, fă, de ce n-ai încercat să-l abați din drum cu vorba ? întreba mirată vreo surată de-a ei, care în adîncul său se tot mira de cîtă îndrăzneală a mai avut și Gloajdina asta, să stea în calea banditului.

— Am încercat, verișcane, dar ce puteam eu să fac, prăpădita de mine ? I-am și zis : „Tudore, mîcule, ia-o într-altă parte, că stîrpești muierile de frică ! Abate blestemul d-aici !“ „Dodă Ioană, mi-a răspuns el iar, eu stau cu trupul între două șei, și d-aici nici nu iau, dar nici nu iert. Că eu oriunde m-oi duce, pentru mine ocaua e tot de patru sute de dramuri. Că pe unde am umblat, am văzut multe. Și-am văzut și cum legea merge întotdeauna înainte, și șireții după ea. Eu n-am ce mai pierde...“

— Ne băgași în rătăcăi, Ioană !...

— Așa e, fă, cum vă spun eu. Să moară !...

— Mă, să nu lozească asta ?

— Ce să lozesc, mîcule ? Dumneata nu ești zdravăn ? Blestemul vine întotdeauna cu picere de plumb, lovește însă cu mîini de fier. Acum n-avem ce mai face, că s-a abătut asupra noastră.

— Să știți, fraților, că Ioana vorbește drept !

Și toți se văietau ca pădurile tăiate de securi, care mai de care înădind teie putrede, și n-o mai terminau cu vorba.

Azi soarele se proțăpise pînă aproape deasupra capului, și cei din drum de loc nu mai aveau răbdare. Mai cu seamă că și cei din casă — Domnica și cu Trică Belghiță al ei, care toată noaptea nu închiseseră ochii de frică — le făceau acum semne deznădăjduite cu mîna pe fereastră, ca să vină

odată și să ridice ocnașul de pe sală, putînd astfel să iasă și ei afară.

— Unde o fi jăndarul, fraților ? se întrebă din drum Din Pîrcotă, om între două vîrste, și de care numai urzeala era, așa era de slab.

— Hei, unde să fie, Dine ? îi răspunse Fănica lui Bojar, o femeie borțoasă ce se lăuse și se pieptănase atunci. A dat dosul, ce crezi ? Jăndarul știe doar să umble în ălelante zile, cît îi ziulica de mare, cu beleaua în spate și să se laude la toți că e pușcă. Iar cînd vede greul, fuge.

— Să facem o lăcrimație la stat...

— Ba chiar la rege s-o facem, că ăștia mănîncă banii țării și nouă găinile degeaba, și nici o treabă nu fac. De nimic nu sînt buni !...

— Ia du-te unul, de-l cheamă ! rosti Pîrvu Viașu, om în putere și trupeș ce făcea gropițe de grăsime în obraji, de cîte ori vorbea și rîdea. Trimite tu, mă Ortopane, pe fi-tău, că e mai iute de picior, să-l cheme.

— Așa e, Ortopane !

— Bine, du-te Jaiță ! zise Dumitru Ortopan fiului său, care, deși nu așa voios, o luă la fugă după jandarm, să-l cheme.

— Să vii iute cu el, Jaiță ! Auzi ?...

— Bă, să nu uiți să-i spui, să-și ia și gloanțe mai multe. Și să mai ia doi soldați cu el.

— Acum să veniți !...

Lumea nu știa după cine să se mai uite. După copil, sau spre ocnașul de pe sală ce nu vrea să se scoale în ruptul capului de-acolo. Că și cei din casă erau vai de capul lor, îi treceau mii de nădușeli.

Venise și popa Radu Scrieciu. Deși duminică, cum toată lumea se strînsese din zori la poarta lui Trică Belghiță, biserica fusese aproape goală. Și el terminase slujba și închisese mai devreme biserica. Doar el și cu țîrcovnicul Florea Chilimbru se rugaseră azi lui Dumnezeu, și vreo două babe.

Din cîteva cuvinte, părintele află tot. Mai ales că Ioana Gloajdina îi da mereu cu gura :

— Are pistoale, părinte, și cuțite la el. L-am văzut eu ieri pe deal. Să mor !... A vrut chiar să se culce sub streașina bisericii, ca să găsească strigoii. Căuta mormîntul lui

Vasilică Lădaru, ca să-l mai omoare o dată. Și-a nimerit aici. Că uite biata soră-sa, Domnica, ce galbenă e pe fereastră ! Și Trică la fel. Toată noaptea n-au dormit, săracii !...

— De mult l-ai întîlnit tu ieri, Ioană ? o întrebă pe Gloajdina popa.

— Așa, cam pe seară, în venitul vitelor. M-am pomenit cu el că mă ia de spinare și-mi pune mîna în gît. Părea slab și tras la față, parcă venise pe trei roți, în trei nopți, ca necuratii. Parcă-l luaseră vacile-n coarne, așa de speriat se uita la mine.

— Ia nu-ndruga atîtea, Ioană, că ți s-o fi năzărit ! zise Stan Radivoiu. Tu parcă chemi toate bubușoarele, cînd vorbești. Parcă ai fi de pe vremea cînd plecaseră furca cu brînca să se judece, prea ți-e frică și prea știi multe !...

Și Stan Radivoiu, căruia nu i-ai fi dat nici un nume, așa era de mic, dar din cale afară de inimos, mai zise :

— Mă fraților, eu mă duc să-l scol.

— Fugi, mă, de-aici ! Ți s-a urît cu viața ? îl certă Dumitru Ortopan.

— Așa mă credeți voi, mă ? Eu, cît sînt de mic, cînd l-oi lua și l-oi da, l-amestec cu norii !

— Ia să te vedem ! îl încurajă grăsuliul Pîrvu Viașu.

— Să știi c-o face ! s-amestecă în vorbă, puțin rîzînd, și Florea Chilimbru, țîrcovnicul.

Popa Radu Scrieciu, văzînd pe lăuta de borțoasă a lui Bojar că e și ea în drum, o certă :

— Dar tu, Fănico, ce cauți, fă, aici ? Du-te, taică, acasă, că faci copilul pocit ! Altă treabă n-ăi fi avînd, decît să vezi ucigași ?...

— Nu mi-e frică, părinte ! Nu mi-e frică, și gata, d-aia stau aici, răspunse ea.

— Treaba ta, tată, eu ți-am spus ! îi mai zise popa.

Prins între prostia de-o spusese mai adineauri și între frica sa, nimicura de Stan Radivoiu n-avu ce mai face. Desfăcu ușurel poarta, de teamă să nu scîrțîie nici cel puțin pe la vrun cățel și, în vîrful degetelor, o luă binișor prin curte cu cea mai mare teamă, să nu-i trosnească un singur băț sub picior.

Dar nu făcu nici atît, cît ai arunca cu securea, că Cioadă Calicu, căruia îi cam plăcea să se țină de drăcii, se aplecă peste palan și făcu : „crau !", în timp ce Stan Radivoiu se și puse pe fugă, de se izbi cu capul de gard.

Cei din drum începură să rîdă. Țîrcovnicul Florea Chilimbru glumi :

— Mă Radivoiule, neică, rupseși coada dovleacului de frică ! Te mai duci o dată ?...

— Ia nu mă lua așa, Florea ! începu să se apere Stan Radivoiu, ce nu mai prididea să-și frece fruntea lovită, care i se învinețise nițel. Numai prostu-ăsta de Gioadă îmi făcu pocinogul, că zău, mă duceam !

Vorbiră și femeile, și popa. Și toți așteptau ca Tudor Beucă să se scoale de pe sală. Își pierduseră răbdarea pînă și copiii, iar lăutei de borțoasă, Fănicăi, îi era greu de tot. Parcă o năbușeală tocmai din sîni îi venea. Obosise și ea așteptînd.

— Mă, dar mult mai doarme ăsta ! se văieta Dumitru Ortopan. Așa s-o fi dormind la ocnă ? Și Jaiță al meu, cu jăndarul, nu se văd de loc !...

— Nu l-o fi găsit, mă Dumitre, luă apărarea jandarmului țiganca Lica lui Gingă.

Și pe urmă se aplecă spre nepotul ei Rudilă, ce-o trăgea de fustă, zicîndu-i :

— Mamă, ia-ți, mamă, ăle pistoale de la nas, că nu e frumos ! Te vede popa.

Și-i arătă copilului mucii la nas, să și-i ia.

Rudilă dete cu mîna să și-i ia, dar mai mult și-i înșirui pe obraji. Apoi vîrî capul în poalele bunică-si, că și copiilor li se urîseră, tot așteptînd să se scoale ocnașul.

În sfîrșit, pe cînd lozeau și se ciorovăiau ei în drum, începu ocnașul să se miște pe sala casei lui Trică Belghiță. Întîi ușor, pe urmă se sculă, căscă și se întinse cît pajura, de trosni aproape întreaga casă din căpriori.

Cînd îl văzură așa namilă, cei din drum se înghesuiră, copiii căzură și-ncepură să plîngă. Țîrcovnicul Florea Chilimbru zise :

— Părinte, cu faraon, adică cu mai marele dracilor, niciodată să nu-ți prinzi mintea. Cu el blăni îngropi, teie întinzi, gheme aduni. Ghici ce pepene e, și ce-o mai ieși

de-aici ?... Să fie el, părinte, așa de rău cum îl cred ăștia ? Adică, el să nu fie om ?...

— Nu e, tată. Adică poate să și fie !... Cine mai știe ? Dar e frica, mă Floreo ! Un om, care a pierdut drumul mare și cărările toate, nu mai are suflet și nici ce mai pierde... Adică, Floreo, poate să aibă și suflet, dar nu te poți apropia de el, ca să-l vezi. Nu te poți apropia de el ca de o armă încărcată. Însă, odată și odată, cred că s-ar putea mîntui și ocnașul.

— Păi, d-aia zic și eu, părinte ! îi dete înainte țîrcovnicul cu vorba. Că o dată plecat la drum, călătorul tot se va întîlni cu cîrciuma lui. Eu cred, părinte, că lui Beucă ăsta îi trebuie doar omul, care să-l ajute puțin și el s-ar putea îndrepta.

— Tot ce se poate, tată, dar eu nu mă bag. Bagă-te tu ! i-o reteză părintele, și-și duse mîna la ceafă, unde părul îi curgea pe umeri ca firele din arcușele vechi.

Țîrcovnicul avea un cap paharnicesc și-o gură, de bătea fruntea tîrgului. Părea mult mai deștept decît popa Scrieciu.

Nu mai zise nimic. Doar în sine, dacă mai îndrăzni să gîndească : „Hei-he, nu mai vine el, Dumnezeu, seara pe padină, dar parcă tot se mai fac minuni ! Că mie parcă nu mi-e așa frică de nenorocitu-ăsta de ocnaș !"...

Tudor Beucă, după ce se trezi din somn, se uită în toate părțile și nu putea de loc să-și vină în fire. Ține minte bine doar cum a intrat în sat și-a ajuns la pod. Dar de-aici ?...

Tot căznindu-se el să-și aducă aminte, deodată pușca inimii sale bufni tare, și părul gunoit de-atîtea necazuri îi săltă înviorat pe sub căciulă. Începură să-i fîlfîie acum și ochii, și limba în gură. Iar de-acolo, o lacrimă i se lăsă grea în jos ca birul statelor.

Începea să-și vină în fire și să-și aducă aminte, că se duse din nou la ușă și începu să bată :

— Deschide, Domnico !... Hai, fă, deschide ! N-auzi ?... Deschide, doar să-ți văd fața !... Legea voastră de muieri ! !... De ce nu deschiz, fă ?...

Se opri, oftă și din nou zise :

— Nu vrei să deschizi, hai ? Toate sînteți așa, haite și cățele. Bine !...

Iar începu să bată :

— Fă, dacă nu deschizi, îmi pune dracul foc în pipă. Auzi tu ? Că eu toate cuțitele mi le-am prăpădit prin lume pentru tine. Și dacă te prind, cu unghiile te jupoi. Mă înțelegi ?...

Fruntea, de necaz, i se făcuse cît un dric de căruță de mare. Începu să bată acum și mai puternic, de răsuna casa și-ncepură și cîinii să se dea.

Domnica și cu Trică al ei, de dincolo de ușă, nu mai aveau putere nici să tragă aerul în piept și să se mai vaiete. Se bășicaseră de spaimă pe la gură ca de friguri. Toată noaptea nu dormiseră. Și-acum, parc-ar fi fost amîndoi rupți dintr-un perete, așa erau de albi.

Poate Domnica ar fi fost mai curajoasă, de n-ar fi fost Trică numai tuse și gemete. Lui sîngele de loc nu vrea să-i mai stea în vine. I se pitise, și dacă îl mai lovea acum prin marginile inimii, încet și mort.

Domnica îndrăzni totuși să șoptească :

— Hai, măi Trică, să-i deschidem, că ăsta ne surpă casa ! Ce vrei să facem ?

— Taci, fă ! îi încremeni lui Trică Belghiță vorba în gît. Ăsta e nebun. A prins rău vrăjmășie pe noi și ne omoară.

De-afară se auzeau lovituri și mai puternice, iar Domnica își făcuse zăvelca ciur, tîrîndu-și-o pe jos și rugîndu-se :

— Doamne, trimite-l în bălți, în coada eleșteului ! Fă-l, Doamne, tron de ceară, că așa inimă are ăsta, de ține pizmă cu anii pe cine prinde. Du-l iar, Doamne, pe unde și-a pierdut popa căldarea cu botez, să nu-l mai văd în ochi !

În drum sosise și jandarmul Aurel Cocîrță, adus de băiatul lui Ortopan, cu doi soldați după el.

— Uite, domnule jăndar, îl luă Ioana Gloajdina în primire, dărîmă casa. Acușica !... Cît s-ar coace turta pe vatră, s-alege praful de ea. Dumneata ce faci ?...

— Lasă-l, Ioană, în pace ! o certă Florea Chilimbru, țîrcovnicul. Are domnul șef plan.

Și făcu cu ochiul.

Dar jandarmului îi era și mai frică decît lor. Întrebă pe popa :

— Sfinția-ta, ce zici, părinte ? Cum să facem ?

— De, taică, eu nu sînt jandarm. Dumneata știi ! Dar cred că trebuie să te păzești. Că eu, față bisericească, n-aș vrea să văd acum sînge curgînd.

Jandarmul Cocîrță Aurel începu să tremure.

— Eu aș zice să înconjurăm casa, grăi jandarmul.

— E bine ! răspunseră toți. Tot domnul șef le știe !...

— Nu e bine așa, domnule șef, se amestecă în vorbă iar țîrcovnicul. Dacă înconjurăm casa, el se suie pe casă și ne omoară cu pistoalele. Mai bine să-l luăm din față.

Și țîrcovnicul Florea Chilimbru făcu cu ochiul spre Gioadă Calicu, care cam pricepuse ceva, că șiretul de cîntăreț vrea numai să-l înfricoșeze pe jandarm.

— Cum, are și pistoale la el ? se-nfricoșă și mai mult jandarmul.

Aici, mai pricepută ca Ioana Gloajdina nu putea fi alta, că și începu să spună, fără a aștepta să fie rugată :

— Are, domnule jăndar. Are, că l-am văzut eu ieri pe deal. Era așa de-ncins cu ele, de parc-ar fi stat numai cu domnii și cu dorobanții la masă. Și gloanțe, cîte băligi în ștaniștea iepelor de multe. Parcă era hoțul Fărcășenilor, nu altceva ! Să moară cin'vă minte !...

„Săracul, poate are pușcă de tocană !" gîndi iar țîrcovnicul, înduioșat mult. Dar tare, tot el zise, ca să-și înfricoșeze și mai mult jardarmul :

— Domnule șef, să nu-mi fie gura cîntărită, dar dacă dumneata nu lucrezi cu plan, pușcăriașul pe toți ne mîntuie de pe lume. Doar Ioana bine spuse cîte pistoale are la el, că l-a văzut.

— Păi, ce să fac atunci, domnule ? Ce să fac ? Învață-mă dumneata !...

Și Cocîrță Aurel, jandarmul, se legă acum ca boala de omul sărac, de bietul țîrcovnic, să-i dea „planul".

Acesta, tot șiret, răspunse :

— E foarte ușor, domnule șef. E foarte ușor ! Dumneata, ca șef, te duci singur înainte și-l întrebi de vorbă. Pe urmă, cum o-nghiți, cum o sughiți. Ești doar omul datoriei și trebuie s-o faci și p-asta. Iar noi o să ne uităm din șosea la dumneata, cum te băjene.

Jandarmul Cocîrță nu mai era nici mort, nici viu. Așa că nu putu pricepe bătaia de joc a țîrcovnicului. Tăcu. To-

tuși, Ioana Gloajdina vru să mai spună ceva, dar nimicura de Stan Radivoiu, inimosul, o și repezi :

— Ia, taci, fă, rugină bătrînă, că destule vorbișI ! Și țîrcovnicul ăsta, cînd lumea moare de ciudă, el se vaietă c-o găsi udă. Își bate joc de toți. Uite, domnule șef, cum facem...

Dar erau prea multe, ca să i le rabde țîrcovnicul, că el îl și repezi pe prichindelul de viteaz :

— Mă, Stan Radivoiule, tu trebuie să mai crești, pînă să ajungi cu capul la cornul vitei. Tu crezi că mintea se face carabă în om, s-o auzi ? Tu, de viteaz n-am ce zice, că te văzurăm. Dar de minte, de !... Mintea asta, mă băiete, nu se ia din drum. Că eu, dacă spusei și mai zic cîte ceva, o zic așa, de teamă să nu ne moară cumva domnul șef de vreo rugină de pistol. Mai știi ? ? Tu te pui, mă băiete, cu întîmplarea și cu ocnașii ?...

— Așa e, așa e ! răspunse tot Gloajdina. Eu l-am văzut ieri pe deal. Se bătea parcă în parte cu soarta lui. Și mi-a spus că pe Domnica vrea s-o omoare, și satului să-i dea foc. Ăsta milă nu nojește, maică...

Soarele ajunsese deasupra capului. Era prînzul ăl bun. Și deși se pornise un vîntișor, razele lui, ca stropii vinului, îmbătau pămîntul.

Jandarmul Cocîrță Aurel nu știa ce mai face. Parcă avea o undiță de fier înfiptă în gît. De frică, otrăvea pînă și cele mai adînci vorbe din sufletul său.

— Domnule, cum zici, domnule, că facem ? întrebă el înainte pe pirpiriul de Stan Radivoiu, căruia îi întrerupsese vorba mai adineauri Chilimbru Florea.

— Domnule șef, răspunse acesta bățos, luați-vă după mine, că eu sînt om, nu Păcală ! Uite cum facem. Eu cu dumneavoastră mergem înainte și soldații după noi. Și din oamenii ăștia, care mai vor. Și-l luăm din față.

— Tu, se vede treaba că-n viață ai potcovit numai cocoși, pe unde-ai fost, mă Stane ! vru să-i mai înfricoșeze barem o dată țîrcovnicul.

— Ba mai bine, Floreo, tu să-ți duci sfinții pe prăjini la biserica ta, și-aici să taci, și să nu te-amesteci ! îl repezi cît colo pe Chilimbru inimosul de Radivoiu. Așa, domnule șef, hai să mergem odată ! Uite, eu merg înainte...

— E bine așa ! Merg și eu, zise și grăsuliul de Pîrvu Viașu.

— Și eu ! răspunse și uscatul de Pircotă Constantin.

Îi urmă și Ortopan Dumitru. Iar Gioadă Calicu se așeză în urma tuturor.

În drum, rămaseră numai femeile și copiii, afară de Ioana Gloajdina, că aceasta vrea să intre. Pînă și lăuta de borțoasă, Fănica lui Bojar, gata-gata să intre și ea. Numai țiganca lui Gingă, Lica, în ruptul capului nu vrea s-audă de așa ceva. Se piti după ulucă. Mai îndrăzneți fură copiii, Rudilă și Jaiță Ortopan, care se drăgăițaseră pe garduri.

Cînd să intre, jandarmul Cocîrță se mai uită o dată îndărăt și întrebă :

— Dar sfinția-ta, părinte, nu mergi ?

Însă, în locul popii Scrieciu, răspunse tot țîrcovnicul, că aceștia rămăseseră amîndoi în drum cu femeile :

— Nu ! Noi venim pe urmă, să vă îngropăm.

Și, în sfîrșit, intrară. Mergea înainte Cocîrță cu Radivoiu și în spate soldații.

Tudor Beucă bătea în ușă de mama focului. Buzele ca grinzile podului i se făcuseră de groase și-i tremurau. N-auzea, nu vedea.

— Hai, domnule șef ! Hai, domnule șef ! îl îndemna pe jandarm Radivoiu din urmă.

În sfîrșit, începură să urce scara.

Gloajdina, din spate, tot muiere gîteșă cum era ea, vru să mai zică ceva de pistoale. Dar încremeniră toți, că ocnașul îi simți și se întoarse acum spre ei. Nu zise nici „cîr", doar îi privi zăpăcit, uimit, neștiind nimic din tot ce se întîmpla aici.

Părea desmîniat mult, cu ochii verzi ca pătrunjelul, liniștit, parcă nici o lege omenească n-ar fi călcat vreodată. Un minut se crezu tot la ocnă, cînd soldații veneau să-l ia la muncă și el se supunea. Însă, încet-încet, își veni în fire și-i întrebă :

— Dumneavoastră ce doriți ?

Jandarmul, care singurul ar fi fost în drept să răspundă, era cu ochii numai după pistoale și după cuțite. Așa că în locul lui răspunse tot viteazul-nimic de Radivoiu :

— Șeu de berbec căutăm !...

Dar capul ocnașului era greu ca moaca și nu pricepea de loc. Întrebă din nou :

— Ce căutați ?...

— Ascultă, mă vătaf de temniță ! îi zise iar Radivoiu țanțoș, ce prinsese gît cînd văzu că ocnașul vorbește așa de liniștit. Tu să-ți înfigi paloșul în pămînt și să ni te supui, că de nu, uită-te doar pe steaguri, ca să-ți dai seama cu cin'te lupți. Te trimitem spre Fîntîna Gerului, cît nici n-ai gîndi, dacă încerci cumva să nu te supui...

Ocnașul — că într-adevăr nu înțelesese nimic — iar întrebă :

— Mă fraților, vorbiți deslușit, că nu pricep nimic ! Vîrcolacii să mă mănînce, dacă înțeleg eu ceva !...

— Ia nu te fă pisică ! răspunse acum Cocîrță, jandarmul, cînd văzu că Beucă n-are nici un fel de pistoale la el.

Și, mîndru, își și ridică o țoghie de nas cît toate zilele și iar zise, parcă-și rezemase luna-n piept, de mîndru ce era :

— Să nu sufli un cuvînt, tîlharule, că te sfărîm ! Te mănînc ! Dați, mă, lanțurile să-l leg ! și făcu semn soldaților să-i dea lanțurile ca să-l lege.

Se cunoștea că omul acesta era negru pe dinăuntru cînd putea, iar cînd nu putea, murea de frică.

Însă ochii ocnașului începură acum să lucească înfundat ca vîna metalelor pe sub pămînt. Părea că și-a și întors pînzele, s-o ia în altă parte.

Răspunse :

— Mă jăndarule, bagă-ți mințile-n cap și vorbește frumos cu mine, că noi amîndoi n-avem nimic de-mpărțit ! Eu sînt Pintilie Călătorul și cînd ți-oi da una, îți stă mila în dosul gardului. Și pe urmă, doar îmi șterg cuțitul de sînge pe dulamă. Acum te trimit la baba Răcoroaia ! De ce să mă legi tu, mă, că eu am toate actele la mine ? Că eu de la ocnă sînt slobozit, nu fugit. Ce vrei tu atunci, de nu mă lași în pace ?...

Radivoiu iar s-amestecă în vorbă, că jandarmul iar o mierlise de frică :

— Mă băiete, dacă e pe bătute, bine ! Noi ne putem bate, dar să nu facem omor. Însă, te-ntrebăm : De ce vrei tu să dărîmi casa asta ?...

— Așa e, măiculiță ! zise și Gloajdina. Să ciupă junghiurile din dealuri și din văi, nu din noi, dacă mai înțelegem noi ceva ! De ce vrei dumneata, maică, să dărîmi casa asta ? Hai, măiculiță, spune ! Că, Doamne, bună minte poartă omul cînd vrea !...

Toți așteptau. Soarele sus și căldura pe ei, ca tivul de groasă.

Numai ocnașul tăcea și nu scotea un cuvînt. Ai fi zis că dospea în el o răzbunare cruntă. Înlemnise și se prostise de tot.

— Nu e-așa, maică, c-ai pe Enache la cap, de nu vorbești ? îl întrebă iar Gloajdina. Parc-ai fi de la Glăvănești, așa taci și te fîstîcișI, mîcule, de tot !...

Veniseră și părintele Radu Scrieciu cu țîrcovnicul Florea Chilimbru. Pînă și copiii și femeile veniseră, cu Fănica lui Bojar și cu țiganca lui Gingă, iar Jaiță al lui Ortopan și Rudilă, purdelea, se băgaseră de tot în sufletul oamenilor, să asculte.

— De ce nu vorbești, mă omule ? îl întrebă iar Radivoiu Stan. Și de ce vrei tu să dărîmi casa ăstora ?

Ocnașul ridică acum încet capul spre ei și răsuflă adînc. Atît de adînc, c-ar fi putut goli chiar lacurile cele mai mari, dintr-o singură sorbitură.

Răspunse greu, ca dintr-un mormînt plin de tăceri și de umbre :

— Mă fraților, să nu-mi găsesc eu nicăieri odihna ca vîntul, și să umblu din mînă în mînă, ca banul, de vă mint ! Vedeți voi, tot omul își are Oltul lui, unde să se-nece. Și eu l-am găsit. Înțelegeți voi ? Că pe femeia asta, de stă acum pitită în casă, eu am iubit-o de moarte ! Și de-aseară mă rog de ea să iasă afară, ca să-i mai văd fața cel puțin o singură dată. Dar ea nu vrea. N-aude. Că niciodată n-a vrut s-audă și să m-asculte.

Oftă iar și iar începu.

— Hei, numai dragostea cunoaște toate limbile pămîntului, dar a mea nu cunoaște nici o limbă. Că nu m-a iubit de loc femeia asta pe mine, mă oameni buni !...

Toți încremeniră, uimiți de-o astfel de întorsătură. Ocnașul iar urmă :

— Așa e, mă fraților ! Un doftor bun întotdeauna face rana mai adîncă. Ce credeți ? Că ea de frumoasă, n-am ce

zice ! Aici a fost nenorocirea mea, c-a fost prea frumoasă !... Înţelegeţi voi ? Şi eu am iubit-o, să-mi pierd mintea şi toată firea mea de om. Mi se părea ca un cîntec de dulce, cînd o vedeam că vine spre mine. Şi numele ei, prin toate grădinile din sat i l-aş fi semănat, ca toţi să ştie de ea. Vă închipuiţi voi, cucul o fi avînd el glas de căpitan peste păsări, dar de potriva păsării mele ce-o iubeam, cred că alta pe lume nu mai era. Dar care din voi nu s-a udat vreodată de ploaia zădărniciilor ?...

Glasul lui Beucă suna acum tot mai stins şi mai înfundat :

— Da, aşa e ! Parcă luam faţa lui Dumnezeu pe palma rugăciunilor cu închipuirea, cînd stam de vorbă cu ea. Şi cînd n-o aveam lîngă mine, mă zgîrceam ca racul pe cărbuni de dorul ei. Da, aşa e dragostea : poliţă bună, ce nu zăboveşte la plată. Că pentru Domnica asta am făcut eu temniţă grea zece ani. Şi azi ce sînt ? Un nemernic, ce-am ajuns la selemet. Un latră cîinii. Da, da !... Că, mă fraţilor, diamantul, oricît l-ai vîrî în noroi, preţul lui nu şi-l pierde. Tot aşa ţărîna, oricît de sus ar ridica-o vîntul, preţul ei nu se urcă. Eu mi-am pierdut degeaba vremea şi săpunul prin lume pentru ea...

Afară, soarele era ticluit şi pus bine pe căldură, în timp ce oamenii satului din faţa lui Beucă încremeniseră stînci.

Ocnaşul vru să mai scuipe o dată amintirea aceasta, că zise cu şi mai multă scîrbă :

— Dar azi, porcul nu se mai deoache, că nu se mai miră nimeni de frumuseţea lui !

— Da, aşa e, oftă şi Gloajdina, înduioşată niţel. Eu îl ştiu, mîcule, îl ştiu ! Zău !... Era aşa de vrednic bietul băiat, pînă nu i s-a întîmplat lui nenorocirea aia, c-ar fi fost în stare să facă cizme şi din tocuri de cazma. Să moară cin'vă minte !...

Şi tot ea îl întrebă :

— Şi-acum, mîcule, ce vrei să mai faci ?

— Hei, nu vreau nimic, răspunse ocnaşul, decît să rugaţi dumneavoastră pe Domnica să iasă afară, ca să-i mai văd doar o singură dată faţa. Că de mine nu vrea s-asculte să iasă, că de-aseară o rog degeaba.

Oamenii începură să se mişte între ei. Şi fu destul ca numai Stan Radivoiu să zică :

— Așa e, mă, ca să-i dai tu-n cap ?

Că ei se și porniră :

— Vezi, nebunul ar avea plan !

— Ar trimite-o la București pe Lotru. Ce crezi ?...

— Nu ți se prinde, frati-meu !...

Iar jandarmul Cocîrță Aurel îl și luă în primire :

— Ce, mă ? Tu crezi că ești în țara lui Cremene, unde muriseră și cîinii, de puteai face ce vrei ? Nu se sperie ei Carpații de zăpezi !...

Pînă și Ioana Gloajdina își schimbase acum părerea :

— Mîcule, ia nu face pe Necopoaia, mîcule ! Tu crezi că noi sîntem proști ? Dar iute ai mai vrea s-o omori !...

Tudor Beucă privi iar spre ei. De data aceasta, ochii îi erau mai limpezi ca apele de la Cerna.

Zise :

— Mă fraților, eu, deși sînt ocnaș, să știți voi că nu mint. Și dacă nu mă credeți, legați-mă ! Legat vreau s-o văd...

Și ocnașul le întinse mîinile să-l lege.

— E bine așa !

— Legați-l, și pe urmă i-o scoatem ! se întrecură să zică oamenii, care mai de care.

Jandarmul Cocîrță se și apucă să-l lege cu lanțurile, pe care le luase de la soldați. Iar ocnașul sta fără să crîcnească, cu ochii pierduți greu pe deasupra lor și-a soarelui.

În timpul acesta, cînd jandarmul îl lega de zor cu lanțurile, Tudor Beucă gemu :

— Mă fraților, mult vă mai înșelați voi de sufletul meu, cu toate că sînt pușcăriaș ! Dar așa e omul tocmit, ca în nimeni să n-aibă încredere.

Ochii i se făcură cînepii, pe urmă i se învinețiră. Și-acum, îi avea ca mămăligile vîrtoase de înțepeniți. Începu să plîngă, și lacrimile îi curgeau pe jos ca uleiul din butoaie și ca rășina din brazi. Se cunoștea că adevărul din suflet și mai tare vrea să și-l ascundă.

Cu greutate de plăvan în el, Beucă iar gemu :

— Bine, legați-mă, că acum ca să-mi întorc vorba, e mai greu decît ai întoarce căruța.

Și jandarmii îl legau tot mai grăbiți.

Însă, atunci, se întîmplă o minune. Țîrcovnicul Florea Chilimbru, care între timp intrase în curte și fusese martor la toată întîmplarea din urmă, ieși în față aprins. Văpăia ca un cal de alergătură :

— Băieți, dați-vă la o parte și dezlegați-l, că iau eu chezaș pe ocnaș ! Răspund cu capul, dacă femeii dinăuntru îi va face el vreun rău !

Gloajdina vru să iasă în față și să mai zică ceva, dar țîrcovnicul îi tăie drumul și-i făcu vînt cu mîna, zicîndu-i :

— Pleacă, fă, de-aici, că tu ești Neaga, care-ai albit pe dracul !

Și rotindu-și ochii și mai crunt peste cei de pe sală și peste cei de jos, iar zise :

— Ce știți voi, mă ?... Voi așa sînteți croiți și-așa o să muriți, fricoși ! Însă banul bun și-n petece vechi își are prețul lui. Că eu de-abia acum pricep sufletul ocnașului, și-l iau pe seamă cu capul meu ! Dezlegați-l ! N-auziți, mă, să-l dezlegați ?

— Frati-meu, ăsta e plan de inginer chior. Să-l crezi tu și mă-ta, nu noi ! îi răspunse obraznic Stan Radivoiu, inimosul.

Dar țîrcovnicul iar zise :

— Mă nenorociților ! Nu vă e, mă, rușine ? Hai ? Nu vă e rușine ?... Omul acesta, pentru femeia dinăuntru, zece ani de muncă silnică a ispășit acolo, la sare și la întuneric. A iubit-o, cum numai el și Dumnezeu de sus știe. Zece ani s-a gîndit la ea și la întîlnirea asta de-acum, că de-aseară o roagă într-una să iasă afară. Și voi căutați să faceți pat pe nenorocirea lui și să petreceți ? Nu vă e rușine, porcilor ? Nelegiuiți ce sînteți !...

Înnebunit de furie și de vorbele lui, Florea Chilimbru se apucă să deslege pe ocnaș de lanțuri.

Toți înmărmuriseră, cînd țîrcovnicul dezlega de zor pe ocnaș. Numai Beucă rîdea îndobitocit țîrcovnicului, soarelui și destinului său.

Și atunci, cînd lanțurile căzură de tot la pămînt, se întîmplă și a doua minune. Domnica Lădaru, de dincolo de ușă, care ascultase la tot ce se întîmplase și ce se vorbea pe sală, trase zăvoarele, desfăcu încuietorile și ieși afară cu mîinile în șolduri.

— Ce vrei, Tudore, de la mine ? Uite-mă, ce vrei ?...

Faţa îi era ca ostrovul de întinsă, de udă. Şi părul îi atîrna în jos, mai galben ca nişte steble de busuioc culese. Era plînsă şi-o dureau toate vinele, toate măduvele.

— N-auzi, Tudore ? Ce vrei ? zise ea iar. Vrei să mă omori şi pe mine ca pe frati-meu Vasile ? Uite-mă ! Na, omoară-mă, Tudore !...

Era ea acum prea stăpînă pe sufletul ocnaşului, de vorbea astfel. Îi ghicise gîndurile şi i le vedea ca printr-un geam nemaipomenit de limpede.

Ocnaşul Beucă, deşi Domnica îi sta proţăpită rău în ochi cînd îi vorbea astfel, se uită crunt într-acolo şi parcă tot n-o vedea. Pe urmă o văzu aşa, urîtă şi îmbătrînită, cum era acum, nu frumoasă şi mîndră cum era atunci la omor şi cum şi-o păstrase el înţepenită în amintire, prin toate ocnele şi prin toate suferinţele.

Oftă adînc şi gemu, să i se răstoarne rînza. Şi cu greu putu să mai rostească :

— Eu, Domnico, nu omor pe nimeni. Nu-ţi face păreri ! Am venit doar să te văd şi-acum plec, că-mi dau seama că degeaba am stat la răcoare. Azi, ce e înăuntru meu, nici soarele nu mai înţelege, nici o altă putere din lume. Cu bine !...

Şi ocnaşul foarte greu îşi făcu loc prin mulţime şi coborî scara, luînd-o binişor spre poartă. Domnica din prag şi ceilalţi de jos rămaseră, toţi, încremeniţi stîlpi.

În fundul curţii, cîinele încă mai chelălăia.

PARTEA a III-a

Tudor, în disperarea lui, caută mormintele părinților și casa părintească

Tudor Beucă, după plecarea din curtea Domnicăi Lădaru, o luă în sus, spre dealul Mateieșului.

Ducea acum mînie groasă în el ca a ursului. Era otrăvit pe tot ce-l înconjura, de la pămînt și copaci pînă la stele. Și gînduri mai rele ca rîia îl mîncau și-l rodeau. Semăna cu unii cai, care, cînd n-au ce mînca, rod ieslele.

Vru, într-un timp, să se întoarcă îndărăt și să mai spună ceva mulțimii, ce rămăsese cu gura căscată în curtea lui Trică Belghiță, dar îl birui gîndul și merse înainte. Cînd ajunse pe dealul Mateieșului, părea că se odihnește pe nădușelile și pe zăpăcelile lui ca pe slăvi.

Șezu acolo jos și de-abia acum putu să-și șoptească :

— Doamne, fă-mi tot ce mai trebuie și ce-a mai rămas să sufăr ! Că numai tu știi, Tată Ceresc, cît am iubit-o eu pe Domnica !...

Trecutul, cu toată vrăjmășia lui de amintiri, se cunoștea că-l chinuie adînc. Ochii îi erau ca flăcările iadului de aprinși.

— Greșeala, Doamne, mai zise el, de ce s-o fi socotind de plată ? Acum am ajuns cel mai nenorocit om, am ajuns un nu știu cine pe drumurile lui nu știu unde. Smintit am mai fost ! Smintit ! !...

Cînd vorbea astfel, i se osteneau cuvintele și glas tocmit ce-ar mai fi putut să semene cu cel de om, nu mai putea scoate, nu mai putea noji. Astfel bănănăi el pe deal și pe vale, pînă îl prinse somnul și adormi lîngă un mărăcine, cu toată căldura zilei deasupra lui.

Cînd se trezi din somn, soarele da aproape în de seară. Ca un ceauș de poște se depărtase mult, totuși razele lui mai întîrziau încă pe pămînt și cald tot se mai păstra.

Beucă se sculă într-un mare pîrjol de sete. Fruntea și-o simțea ca butea roții uscate, iar mințile mai rupte ca poalele măturii. Aceeași deznădejde se ținea de el ca vopseaua.

— Smintit am mai fost, Doamne! Smintit! gemea Beucă înăbușit înainte, cu flăcările pe el.

Astfel de gînduri se încăpățînau să-i intre în înțelesuri, ca minciunile în urechile celor drepți și ca lucrurile drepte în urechile celor nedrepți.

Ocnașul coborî dealul, luînd-o prin Vălăroi spre cimitirul de-acolo. Căuta mormîntul maică-si, al Anei Creața, soția lui Savu Beucă. În jarul gîndurilor sale, căuta mormintele. Și pe drum, iată-l cum pășește, parcă n-ar mai fi învățat cu mersul.

Biserica stă țeapănă ca femeile germane în joc, și-o bate soarele. Îi luminează turlele. E prea mare liniștea pe-aici și Beucă nu mai are încredere în ea. Fața i s-a făcut fustă vărgată și aspră ca pîsatul nepisat. Talanca de la gîtul unui berbec sună departe.

A ajuns la mormintele părinților. Al Anei e încă proaspăt, de un an. Dar al lui Savu Beucă nici nu se mai cunoaște, a crescut iarba peste el.

Tudor îngenunche lîngă amîndouă și-ncepe să se roage, să se vaiete:

— Am venit de la pușcărie, dragi părinți, am venit după zece ani! Dar mă-ntreb, pentru ce-am venit? Nu sînt eu acum un om degeaba în satul acesta? Un om care se destramă pe drumuri zadarnic, ca hainele vechi de pe cel sărac?...

Mintea i se face țăruș și ochii îi iau foc, cînd urlă:

— De ce, Doamne, cocoșul și-ascute pintenii pe pietre? Și de ce lăcătele, ca să le faci să vorbească, trebuie să le sucești întîi limba în gură cu cheile? Fă, Doamne, să izbutesc în lupta faptelor mele, căci negru mai e cucușul meu!...

Astfel îl prinse noaptea în cimitir pe Beucă la mormîntul părinților, stînd în genunchi și rugîndu-se, în timp

ce sus în deal, de frica lui, tot satul încuia zdravăn ușile cu zăvoarele și da drumul la ciini din lanțuri, ca să fie slobozi prin curte.

În noaptea aceasta, Tudor Beucă dormi la poarta bisericii.

Era o noapte caldă și parcă misterele umblau pe sus, dincolo de unde umblă vînturile și norii, ca să nu le poată nimeni doborî. Cum mîna ciungului ia ceva din puterea mîinii ce lipsește, și-atunci ea devine mai tare, tot așa și aici în cimitir, în lumea mormintelor, puterea tainelor și-a întunericului lua ceva din puterea soarelui care lipsea.

Sus în sat, fiecare își păzea masa și patul lui, și-aici un nenorocit dormea la poarta bisericii, cu capul sprijinit pe legătura lui de ocnaș. Cu cît era mai rău acest om decît cei din deal ? De ce se temeau cei de-acolo de nenorocitul de-aici ? Și de ce nu și-a făcut el îmbucătura pe măsura gurii, și-a iubit peste măsură o femeie ? De ce-a iubit-o, pînă și-a pierdut mințile ?

Tîrziu, după miezul nopții, cînd o lună cu pîntecul mult lăsat pe deasupra văilor lumina cimitirul, Tudor Beucă se trezi din somn. Își dete căciula de poarta bisericii de mai multe ori, ca s-o scuture de gunoaie, și se ridică în picioare. Pe urmă își puse brîncile pe gard și privi în cimitir.

Vrea să intre înăuntru, ca să caute mormîntul lui Vasilică Lădaru, zis Fusălete, dar renunță, fiindcă nu știa în ce parte se găsește. Se hotărî atunci să suie în sat și pe drum, nu încetă de loc să bocească și să se vaiete :

— Oare hîrtia, în lume, nu se strică ea mai mult de ape, decît de pietre ? Și de ce cartofului i se văd pletele pe pămînt, deși el stă ascuns sub pămînt ?... Că cei ce la poarta păcatului slujesc cu începere de mici, nu sînt ei cu nimic mai răi decît cei ce tîrziu se apucă.

Pe tot drumul pînă în sat, gîndurile acestea i se înfășurau lui Beucă de suflet ca șarpele de pietre.

Cînd ajunse în sat, Tudor Beucă avea ochii ca legile străine de neînțeleși. Părea fript fără foc și mîncat fără pîine și fără sare.

Satul dormea încă. Nu se trezise. Tudor ajunse la casa părintească. De un an, de cînd murise maică-sa, se părăginise de tot. Oamenii îi furaseră pînă și blănile patului, pînă și ușile și tocurile de la ferestre. Iar gardurile, vecinii de mult i le puseseră pe foc. Grajdul și celelalte oleaburi, ce mai erau prin curte, erau puse la pămînt.

Dînd ocol acestor pustietăți, la lumina lunii după miezul nopții, amintirile lui Beucă și-ncepură să i se ridice în sus pe suflet, ca dulăul cînd bate cineva la poartă. Ca glavatina soarelui alunecau și ardeau toate amintirile acestea în sufletul său, tot trecutul.

— Domnica asta, ofta ocnașul cu mîna înfiptă la brîu, cînd se plimba prin curtea părintească, a fost moartea corăbiei mele. Eu n-o să mai mă pot îndrepta niciodată, fiindcă port în pîntece fierul celui mai greu păcat, duc în inimă sulița pierzaniei mele. Viața pentru mine nu-și mai are rostul. Cum sula de aur, fiindcă e de aur, face rana și mai adîncă, tot așa și Domnica, fiindc-a fost prea frumoasă, m-a adus aici în acest mormînt. Și cît de chinuită a murit biata mamă! Cum să mai mă ridic eu din batjocurile oamenilor?...

Tudor Beucă da ocol casei și oleaburilor din curte, se văieta, vorbea și cuvintele i se țineau tîrîș ca ața de ac, care, sub lumina lunii, coseau cea mai strălucită velință a durerilor.

— De ce, Doamne, își mai zise el, le faci toate pe dos, de pui porumbielul să oüă și să scoată pui lîngă cuibul uliului, iar răul într-ascunsul inimii celui mai bun?

Cînd vorbea astfel prin curte, tot văzduhul sufletului său nu se mai vedea de nori și de trăsnete, tot cerul cugetului său era plin numai de cutremure și de catastrofe.

Pînă la urmă, Tudor Beucă luă pămînt din cele patru unghiuri ale casei și și-l presără în sîn. Apoi, umplîndu-și căciula cu el, și-o puse căpătîi pe sală, zicîndu-și din nou:

— Cu vaiete, casa nu se învelește și nu se ține. Așa că eu, chiar de mîine, mă voi apuca de muncă, fiindcă iscusiții și vrednicii, în drumul lor, n-au niciodată uși încuiate. Da, chiar de mîine, îmi voi lua viața de unde am lăsat-o și voi deveni iar cel mai muncitor om din sat.

Și în fața pragurilor părintești, Tudor Beucă jură în genunchi, că chiar de-a doua zi se va apuca de muncă și va deveni cel mai muncitor om din sat.

CAPITOLUL II

Tudor Beucă și oamenii din Urși

Tudor Beucă, deși jurase în genunchi în fața pragurilor părintești, că se va apuca chiar de-a doua zi de muncă, una erau jurămintele și-alta era viața.

El n-avea plug, n-avea căruță, de nici unele. De ce era să se apuce ? Și cu ce să-și mai înnoade iar firul rupt al vieții ?

Se ducea la poarta omului :

— Vecine, împrumută-mi și mie căruța, ca să aduc lemne din pădure !

Dar omul îi trîntea poarta în nas și intra iute în casă, să se vaiete la nevastă :

— Veni, fă, nebunul la poartă, să-mi ceară căruța și boii. Parcă-mi trăsnea pe deasupra capului cînd vorbea. Tu, nevastă, să legi la noapte cîinele de stîlpul casei, că el se poate să-și îndrepte mîniile spre noi.

Tudor trecea atunci la alt vecin, ca și acolo s-o pățească la fel :

— Ce, mă ? îi zicea și acesta. Te-ai duce cu boii mei în pădure, să-i tai și să-i vinzi ? Ia pleacă de la poarta mea, că n-om fi pe vremea lui Căciulan Vodă !

Apoi la altul, care la fel îi zicea :

— Piei, drace, de la poarta mea ! Du-te, de unde-ai venit !... Nu văzuși, fă ? Venea spre mine, parcă să-mi ia viața. De stam și nu fugeam, ăsta mă tundea fără plocon și fără lăutari.

Beucă încerca atunci să le explice oamenilor, că el dacă a fost iertat de cei cinci ani de pedeapsă, cei de la ocnă l-au iertat numai fiindcă a fost om cinstit. Și că odată ajuns

aici în sat, el vrea să se facă om de treabă. De ce atunci satul îl primește cu atîta neîncredere ?...

Dar omul începea să-l batjocorească :

— Îți trebuie oglindă, mă pușcăriașule, ca să te uiți în ea, să vezi cum arăți. Să vezi cît de cinstit ești ! Parcă primejdiile din capul tău, noi le-am uitat ?...

Și oamenii satului fugeau de el, iar Tudor iar își zicea :

— Fire-ai a dracului de viață ! Unde stau, gem și-unde cer, poarta mi se închide.

Pînă și-ăi mici se suiau pe garduri și-ncepeau să-l huiduie. Uneori îl băteau și cu pietre. Chiar pe cîmp, cînd cerea la cineva apă din ulcior să bea, omul se punea pe fugă.

Cum se-ntinde vărsatul pe piele, cînd nu i se pune nici o piedică de doctorie în cale, așa se întindea neînțelegerea și ura în jurul lui.

— De ce mă sfîșie toți ? își zicea el. De ce vreau să cumpăr unghii de la pisică ? Și de ce vreau să bag din nou mîna pe fereastra vieții, cînd o scot ciungă ? Peste tot mă izbesc numai de îndărătnicia satului. Satul nu mă ajută unul să ies din nemernicia mea. Atunci, de ce nu plec din nou la ocnă ? De ce nu bag în seamă că malurile vieții, cu cît furtunile sînt mai mari, cu atît mai mult se rod ? Pînă și aluatul satură o copaie de cocă, dar soarta mea de ce nu se mai satură ? Cîte nenorociri să-i mai dau ? De ce-am venit aici ? Am venit cu gînduri cinstite și de supunere în acest sat, și-acum încotro să-mi îndrept pașii ? De ce să mai stau în hula și-n batjocura aceasta ? Încotro să plec, Doamne ?...

Înnebunit de astfel de gînduri, Tudor Beucă intra în cîrciumă să se-mbete, unde vinul îl împingea tot mai mult cu umerii, să cadă în groapa pierzaniilor lui.

Tudor Beucă, văzînd că satul îi e neprieten și fuge de el, întoarse foaia și se afundă și mai mult în rele, mai ales că-l prinsese acum un dor de ocnă și de prietenii lui lăsați acolo.

— Ce vrei, mă ? se răstea el la cîte unul. Eu nu știu multe. Îți dau în cap, cît te-ai șterge la ochi, că nu mă tem de închisoare. Poteca acolo o știu destul de bine și sînt

învățat cu ea. Doar îmi șterg căciula de tălpi, ca să am noroc la drum și-o iau într-acolo.

După cîteva luni de stat în sat, lui Beucă începu să i se facă și de femei. Și cum toate fetele și nevestele cinstite, de cîte ori încerca să le zică, fugeau și azvîrleau cu pietre și cu bolovani după el, ocnașul turba, crăpa de ciudă. Atunci gîndul îi fugea iute la fosta călugăriță, la Iconia Vîran, pe care o iubise în dubă cîteva nopți neîntrerupt.

Cu cîtă duioșie nu se gîndea la ea acum, cînd își zicea :

— Aia suflet cu adevărat, aia țandără de sfîntă ! Pe unde-o mai fi oare ?... Deși sînt cel mai sărac om din sat, p-aia aș lua-o de nevastă.

Într-o zi a întîlnit-o pe Domnica Lădaru prin pădure. Plecase aceasta după bureți. Era o zi de început de vară și soarele ardea sus ca pîsatul mămăligii.

Domnica s-a speriat rău cînd l-a văzut, dar Beucă i-a zis :

— Ce te zbîrlești așa, fă, ca sprîncenele popii cînd vede pomeni ?...

— Lasă-mă, tîlharule !...

— Nu te las, Domnico, că eu am o socoteală veche cu tine ! Și dracii cînd te laudă, sfinții pot să țipe, că nu mai ai zor. Tu m-ai băgat odată într-un mare blestem. Și trecutul acela m-apasă azi ca fulgerul, ce cînd lucește pe cer ochii și mai mult ți-i întunecă.

— Lasă-mă, Tudore, lasă-mă !...

Domnica se zbătea în brațele lui, mai rău ca un țap de funie cînd îl duci să-l vinzi la tîrg.

Beucă o lăsă mai moale :

— Hai, Domnico, potolește-te ! Că ce e drept și-adevărat, nici la dracul nu e minciună. Dragostele cele mari întotdeauna ca tîlharii stau la drumul mare. De ce nu știai, fă, că dacă ții vita prea grasă în ogradă, ți se fură ?

— Lasă-mă ! Lasă-mă !...

— Domnico, băsica să mi se topească de sete, dacă nu țin la tine ! Ești mai plină de bunătăți ca o prisacă de albine...

Fața lui Beucă, de-atîta dragoste, înflorise acum ca braniștea. O trînti la pămînt și fu pentru întîia oară cînd el cunoscu trupul acestei femei, ce-l dusese zece ani la pierzanie.

De-atunci Tudor Beucă s-a întîlnit mereu cu Domnica, toată vara.

Razele soarelui cădeau gărgăuni peste cîmpuri, şi ei se iubeau la umbra tufelor îngemănate. Se iubeau pînă seara, cînd greierii ca episcopii de negri începeau să umble pe lîngă ei, printre bolovani şi ierburi.

Domnica Lădaru îl primea acum, fiindcă dorea să aibă un copil. Dacă cu Trică Belghiţă, cu bărbatul ei, nu dobîndise acest copil, îl dorea acum cu toată tăria cu Beucă.

Însă, tot întîlnindu-se ei pe cîmp şi prin pădurea Seaca, află satul, aflară babele. Prima care duse această veste în sat fu tot Ioana Gloajdina :

— Aţi auzit, bia, că Beucă se-ntîlneşte prin păduri cu Domnica ? Păcatul se-ntoarce la om ca fusul la caier. N-o-mplinesc bine ! Dumnezeu o să-l supună odată şi odată, că prea rău îşi bate joc de bietul Trică, unde-l vede de nevoie şi fără puteri. Beucă n-are frică de mii de oi, ca măcelarul.

— Ne omorîşi cu uşa încuiată, Ioană ! Ce — ce, se-ntîlneşte cu el prin păduri ? Vai de capul ei de curvă !... Curva, maică, oricîte sfaturi i-ai da, degeaba ! E ca peştele, ce apa pe urechi şi-o scoate.

— Aşa e, Fănico, mai zice Gloajdina. Ce să-i faci ? Că ea vine la el ca la horă cu mîinile pe sus.

— Ne-ncuiaşi în pătul, Ioană ! Vasăzică, nevasta lui Trică a ajuns de obşte la toţi ca puţurile satului...

Şi tot vorbind babele între ele, peste gard şi pe şosea, vorbele ajunseră şi la urechile lui Trică Belghiţă. Şi cînd auzi acesta, începu să ardă şi să se-nnegrească mai rău ca fiarele pe coş de furie. Spumega de mînie. Turba. Se perpelea ca mălaiul crud în mîinile copiilor.

Într-o zi Trică Belghiţă îl opri pe şosea pe ocnaş şi se legă de el, dar acesta i-o şi reteză :

— Mă Trică, nu te lega de mine, că te fac de paşti pe un munte de os ! La naş-ta biserica îţi putrezesc oasele ! M-auzi, mă nerodule ?...

— Tu pe mine ?...

— Eu pe tine, mă !... Mie nu mi-e frică de-o sută ca tine ! Eu sînt ocnaş, şi-ţi strecor sîngele prin izmană, cît ai clipi din ochi. Cu genunchiul îţi aşez maţele-n oală... Şi

ca să vezi că nu mint, stai să-ți dau acum o arvună, să mă ții minte !...

Și fără să mai aștepte, Beucă l-a și luat la pumni pe Trică Belghiță, l-a trîntit jos și l-a jucat cu picioarele, azvîrlindu-l într-un șanț lac de sînge.

De la bătaia aceasta, de cînd Trică Belghiță căpătase o spaimă de moarte de ocnaș, acesta se întîlnea acum cu Domnica fără teamă chiar în casa ei, pe propriul lor așternut.

Și Trică, nu numai că îl vedea cu proprii săi ochi, dar de cele mai multe ori aștepta la ușă, pînă Beucă se îmbrăca să iasă.

Sta pitit după scara de la gura podului, cu fața plină de lacrimi. Și după plecarea ocnașului, intra în casă și începea să se certe și să se bată cu Domnica în parte, fiindcă ea era mult mai vînjoasă ca el.

Babele satului, cu cărnurile lor înveninate de invidie, iar se strîngeau pe la garduri, și iar începeau să taie cu gura ca-n urdie. Cea mai tămășită era tot Ioana Gloajdina :

— Aba-bia, Tudor Beucă și-aseară a fost la stricat-aia de Domnică, iar Trică a dormit la paie ca vițelul blînd. Și azi iar se bătură. O văzui pe Domnica plîngînd de dimineață cu ochii cît cepele.

— Hei, curva cînd plînge și-ascute dinții. O să vezi tu !...

— Degeaba stă Trică în fiecare zi cu mîna plină de cozi, că Domnica face tot ce știe. Căței, ce vrei, arde-o-ar focul s-o ardă, și topi-o-ar Dumnezeu !...

— Oricum, fă, la un cap de pod, tot se vor întîlni ei vreodată cu topoarele. Știa bine n-o-mplinesc !...

— Așa e, Fănico, o mie de gînduri și de rugăciuni nu plătesc cît o răzbunare bună.

Singur Florea Chilimbru, țîrcovnicul, de cîte ori îl prindea pe Beucă, îi zicea de la obraz :

— Nerodule ! Oo, nerodule, că dac-ai avea un pic de înțelepciune în tine, și sîsîitul țînțarului trîmbiță ți s-ar părea și minte ai prinde. Dar pentru nebun, chiar tobele răzbunărilor lui Dumnezeu zadarnice rămîn. Însă ele tot te vor ajunge odată ! Te vor ajunge, blestematule !...

Trică Belghiță în luptă cu ocnașul

În dimineața aceasta de octombrie, norii stăteau pe cer ca epitropii la biserici de mulți și de închiși, în hainele lor negre. Doar corbii croncăneau pe deasupra pămîntului.

S-apucase și vîntul să pieptene grădinile și pomii cu zimții lui nevăzuți. Și prin multe grădini, vîntul nu-și prea cunoștea lungul nasului și mai răsturna cîte o claie de fîn, cîte una de paie. Dar parcă și vîntul vicleșugului și-al răutăților bătea peste sat.

Din casa lui, Trică Belghiță, care pe dinafară sta spoită cu var și frumoasă în vînt, dar înăuntrul ei închidea destul amar și neliniște, ieși el și închise repede ușa. Își căută ciomagul și vru s-o ia peste cîmp, spre pădurea Seaca, dar o ținu pe șosea înainte.

Nicolae Gogoncea, vecinul său care se ducea să-și dreagă paiele răvășite în grădină de vînt, văzîndu-l că merge atît de grăbit, îl întrebă în glumă dacă se duce cumva la iepuri, să-i prindă.

— Nu, mormăi Trică Belghiță, căruia numai de glumă nu-i ardea acum. Mă duc în altă parte. Să nu crezi tu că toți care se scoală de dimineață sînt vînători.

Și-și ținu drumul înainte, spre cîrciumă.

Era zi de sărbătoare și cîrciumarul nu se sculase încă. Mai trîndăvea în pat.

Trică strigă și-l rugă să-i deschidă, și să-i dea să bea. Acesta își trase sumanul și opincile, și cu nasul lui mare, să se-nvelească aproape cu el, îi deschise prăvălia.

— Ce vînt te-aduce așa de dimineață, mă Trică ? îl întrebă Nicolae Plăpceanu, cîrciumarul.

— Vîntul de-afară, mă Plăpcene. Ia, necazuri !...

Ceru rachiu să bea și-și turnă într-o ceașcă de pămînt. După ce dete una pe gît, Trică urmă, mai mult pentru el, decît pentru cîrciumarul ce-l întrebase :

— Așa, ce crezi ! Parcă găina, rîcîind nu-și scoate singură ochii ? Ogarul turcului de nevoie a mîncat pere pădureţe...

Și glasul i se stinse ca scînteile în înălțimi. Se vedea de departe, ca la corăbii steagurile, cît de mult suferea bietul Trică. Ochii îi vîlvîiau ca luminile noaptea.

Plăpceanu îndrăzni din nou să-l întrebe :

— Iar a venit Beucă ast-noapte la nevastă-ta, mă Trică ?

— Iar !...

Și ca un baston de divan, la căderi de domni, glasul lui Trică din nou se frînse, iar capul și-l simți învîrtindu-se ca pietrele-n prăștii. Ronțăia necazul în el, mai rău ca sfredelul în lemn.

— Rău, mă Trică ! Rău ! îl văietă cîrciumarul. Și ce e mai rău, e că nu poți să-ți încerci vadul cu nerodul. Nerodul rămîne nerod, chiar de-l popești și episcop de-l faci.

— Nu mi-e d-asta, mă Plăpcene, îl întrerupse Trică și mai distrus. Știu că ocnașul și c-un deget m-ar sfărîma, așa e de puternic față de mine. Dar ascultă ce-ți spun eu, Beucă din mîinile mele o să moară pînă la urmă. Că vezi, Domnica a rămas grea și copilul e al lui. Că eu, după cum mi-au spus doctorii, sînt sterp.

Oftă ca dintr-o gură de cuptor și iar zise :

— Azi ne băturăm ca chiorii, că ast-noapte el a fost la mine, iar eu am dormit ca un cîine la paie cu toată otrava în suflet, de venii să mi-o înec în rachiul tău așa de dimineață. Asta e viață, mă ? Mai e viață asta, Plăpcene ?

— De unde să fie, Trică ! De unde să fie, frati-meu ! îl văietă înainte cîrciumarul. Tu pentru păcatul ăsta toate sudorile le verși, în zadar, că nimic n-ai să faci. N-ar fi mai bine, mă Trică, să te desparți de ea ?...

Dar Trică Belghiță, cu mare greutate răspunse :

— Nu pot, Plăpcene, că vezi tu, o iubesc mult și-asta e piedica. Dar pe numele marelui Dumnezeu, o să auzi tu curînd de pataramaua noastră.

— Rău, frati-meu ! Rău !...

Afară vîntul alerga ca la colaci de iute și ochii i se făcuseră lui Belghiță ca luminile din dosul perdelelor. Se cunoștea cît de mult suferă și se frămîntă acest om.

Trică Belghiță bău pînă-n prînzul jumătate, mai mult singur, cu toate ostenelile adunate pe fiecare ceașcă ce și-o ducea la gură. Și nu scotea o vorbă.

Numai inima se zbătea în el și din cînd în cînd, Trică se mai apăra cu mîna pe deasupra mesei, cum numai mama își mai apără copilul de muște vara, cînd doarme înfășat în scutece pe nămiezuri. Ca apele cînd se lasă puternic din munți la vale, cu toate pietrele tîrîș, așa de puternic trecea necazul prin Beucă.

Prin cîrciumă mai trecură călători. Veneau și plecau, dar lumea din sat acum începea să sosească. Fiind zi de sărbătoare, mai toți fuseseră la biserică. Mîncaseră și-ncepeau să se strîngă la petrecere.

Veniră întîi Gioadă Calicu și cu Din Pîrcotă. Cînd sosi și Dumitru Ortopan, se așezară toți trei la o masă. La altă masă beau Pîrvu Viașu, cu Mîrșea Dubavă și cu Stan Radivoiu. Umflănări bea cu Marin Trocan, că prietenul și dușmanul său deodată, Daolică, demult e mort și putrezește în pămînt.

Afară se joacă hora, unde vîntul din cînd în cînd mai zvîrle cîte o uitătură peste satul de-aci, și-atunci fustele fetelor mari, mai de vînt, mai de joc, se ridică pînă dincolo de genunchi.

Sînt alți flăcăi și fete mari, altă lume. Și cîte unul, ca țapul ce cîrmuiește toată turma, strigă hora și chiuie ca pe vremuri, aceeași lume a satelor noastre de totdeauna, cînd veselă, cînd răutăcioasă în strigăturile ei :

Frunză verde de rogoz,
Am juca, dar podu-i jos.
Om scoate cîte-o podea
Și-om sări cît om putea.

O prichindeață de flăcău, mic cît o rămășiță dintr-un neam pe ducă, dar cu suflet mare în el, nu se lasă mai pe jos :

Asta-i Lița, bat-o sfinții,
Ce-a picat din podul tinzii
Și-a prins-o badea cu dinții.
Este Lița Tèria,
Cu ochii ca peria,
Cu coada ca mătura...

Un alt flăcău, cu cămașa numai flori și șabace, zice și el :

Foaie verde lasă-lasă,
Dragă mi-e fata frumoasă !
De la Paști la Sînziene,
Țese d-un fund de izmene ;
Dar cînd a fost la croit,
De-o palm-a mai trebuit.
Am luat ce mi-a fost drag,
Foame-a dracului mai trag !...

Alt flăcău, ca paharul de frumos, din ochii căruia pornesc toate pricinile de ameteli spre fetele din jur, nu se lasă mai pe jos :

Hai la joc, genunche goale,
Să sară zeama din oală,
La pămînt cu talpa goală !...
C-aseară la luminare,
Toanta-mi părea ca o floare.
Haidea, mă, că-mi merge bine,
Nici o crîșmă nu-mi rămîne !...

Iar unul, bătut de munci ca ciobanii de ploi, nici preotul satului nu i-ar scrie păcat răutatea ce și-o strigă acum, din toate puterile, peste toți ceilalți :

Dragă mi-e leliţa chioară,
Suflă-n foc și cată-n oală ;
Suflă-n foc și după ușă,
Toată-i plină de cenușă...

Între toată lumea aceasta ce joacă și se frămîntă, lume nouă ca pînzele nevărguite, Tudor Beucă stă de-o parte cu Florea Chilimbru și privesc.

E lumea veche. Domnica a venit și ea și vorbește de partea cealaltă cu Fănica lui Bojar, cu Lina lui Dubavă și cu Floarea, cumnata lui Stan Radivoiu, acum nevasta lui Gogoncea Nicolae. Nici Lica lui Gingă, țiganca, nu lipsește. Stă și ea cam în stînga ocnașului.

Tudor Beucă, ditai omul, stă și privește la horă și gîndul îl duce cu mult în urmă, cînd era tînăr, înainte de închisoare.

Așa era și atunci. Fetele aveau sălbile lăsate mult pe piept, cum se poartă spre Dunăre, fețele albe ca lebedele, iar inima le tremura în piept ca soarele cînd apune.

— Mă Floreo, îi zice el lui Chilimbru, eu mă simt azi mai rău ca oțetul, ce-și roade propriul său vas, în care stă închis. Mă întorc ca în frigări amintirile. Să fie ăsta vrun semn ?

— Se poate, mă Beucă, îi răspunde Chilimbru. Or fi și semne, că pedepsele lui Dumnezeu sînt mari. Și tu te-ai întrecut de tot cu gluma, de cînd vrei să spargi casa lui Trică Belghiță. Tu cu Domnica sînteți la fel ca măgarii, care cînd se udă în cîmp, se miroasă unii p-alții. Dar ai să vezi tu, băiete, ce pedepse te pîndesc, dacă nu-ți bagi mințile în cap...

Intrară amîndoi în cîrciuma lui Nicolae Plăpceanu, în curtea căruia se juca atît de frumos hora satului.

Cînd Tudor Beucă și Florea Chilimbru intrară în cîrciumă, Gioadă Calicu de la masa lui Dumitru Ortopan și-a lui Din Pîrcotă, le ieși înainte, zicîndu-le în glumă :

— Vă văzui în curte și știam c-o să veniți încoa. Stai jos, Floreo ! Ședeți, mă ! Pîinea necoaptă musafiri așteaptă. Hai să bem ! Noroc și vremuri mai bune să dea Dumnezeu !...

— De ce ești așa posomorît, Tudore ? întrebă Din Pîrcotă.

Dar văzînd că ocnașul nu-i răspunde, adormitul de Din Pîrcotă încercă s-o dreagă :

— Lasă, mă Tudore, că bine faci ! Că prea al dracului se credea Belghiță, pîn-ai veni tu de la ocnă. Pe cînd acum, ni l-ai făcut miel. S-a prostit de tot...

— De, cin-l-a pus să se-nsoare cu Domnica ? N-o iubise Tudor întîi ? Nu pentru ea a făcut el zece ani de pușcărie ? s-amestecă în vorbă și Dumitru Ortopan, tot ca să se pună bine cu ocnașul. Acum Trică să-și plătească greșelile. Vai de capul lui ! Uite-l colo în colț, cum se perpele și nu zice nimic. Parc-ar fi rîul Iordan cu țărmure

de tămîie, așa de galben și de tras e la față. Norocire bună !...

Iar oaură. Lăutarii erau pe la mijlocul unui cîntec :

C-am să plec la bătălie
Peste Olt la Vadu-Lat
Cu ungurul să mă bat.
Ori l-oi bate,
Ori m-o bate,
Ori i-oi pune pușca-n spate
Și ne-o fi bătaia-n parte...

— De, nu știu ce se va alege de ei ! își dete cu părerea și Florea Chilimbru. Cred că bine n-au s-o-mplinească, fiindcă blestemele își au puterea lor pînă la stele, și mai adînc decît diamantul taie ele în oasele oamenilor.

Tudor Beucă se prefăcu că nu-l aude pe țîrcovnic, se întoarse și comandă la lăutari cîntecul :

Foaie verde razachie,
De-ar fi lumea de hîrtie,
Aș aprinde-o într-o mînie.
Că mama cînd m-a făcut,
Noapte-a fost și n-a văzut,
Singură cu Dumnezeu,
Fără lumină de seu,
Pe pogonul cerului,
Sta calul blestemului...
Sufla vînt de miazănoapte
Și-o treceau sudori de moarte.

De cum intraseră în cîrciumă Tudor Beucă și cu Florea Chilimbru, Trică Belghiță nu mai avea astîmpăr.

Pîrvu Viașu șopti la urechea lui Stan Radivoiu :

— Uite cum se perpele și se frămîntă pe scaun bietul Trică !

— Păi dacă biciul i-a putrezit în cui și nu-și bate nevasta !...

— Ar bate-o el, mă Dubavă, dar ea e mult mai puternică. Și unde pui, că e unită și cu ocnașul ! Și-atunci, cum să se lupte Trică cu amîndoi ? Poate cel mult să-i țină noaptea calea, cînd vine la ea și să-i dea în cap...

Marin Trocan, care bea la o altă masă cu Umflănări, pe care odată îl știau toți de frică, îi șopti acestuia, că de ce cîntă lăutarii numai la masa ocnașului ? Și Umflănări, îndemnat de la spate de Marin Trocan, zise tare :

— Ia să-mi cînte, mă, și mie lăutarii la ureche, că oi fi stînd eu în capul satului, dar aș vrea să fiu la mijlocul mesei.

— Cînd s-or coace aracii de la vie, atunci ți-i dau, răspunse Tudor Beucă întărîtat de băutură. Și vezi, mă Umflănări, că mai am eu acasă niște linguri găvănate pe spatele tău măsurate. Și-acum ți le-arăt !...

— Tu mie, mă ?...

— Eu ție, mă !...

— Vezi c-a tușit rumânul și-a dat suflet țiganului. Ai fi tu ocnaș, dar mie nu mie frică !...

— Cum văd eu, s-a-ncins pielea pe tine !... De nu fugi din calea mea, o pățești, Umflănări !...

— Vino-ncoa !...

Chiar atunci s-ar fi luat la bătaie, dacă nu s-ar fi întîmplat în minutul acela un lucru foarte hazliu, dar omenesc de dureros în adîncurile lui.

Trică Belghiță venise binișor pe la spate și sărise în spatele ocnașului, să-l strîngă de gît. Acesta c-o smucitură îl și dete jos de pe el, și-l apucă de piept.

— Aaa, vasăzică, țiganul se-nchină, dar cu ochii pe sub pat ! Tu pe la spate vrei să mă omori ? De ce nu știai, mă, că puterea ți-e ca ața de subțire ? Hai, mă prichindelule ? Acum o să-ți dau bani ca la Seaca și bătaie ca la Lugoj !...

Cu el în mînă, ocnașul nu știa ce să facă. L-ar fi lăsat, poate, dacă Trică Belghiță n-ar fi zis :

— Mă spurcatule, tu din mîna mea o să mori, cît mă vezi de mic !...

Și cu mîinile, Trică se îndrepta spre beregățile ocnașului.

— Stai, mă, că urîtu-ăsta mă neguregază ! mai rosti Beucă.

Și-ncepu să-l bată. Pe urmă îi dete cu piciorul în spate, și-l îmbrînci pe ușă afară. La fel făcu și cu Umflănări, care sărise în ajutorul lui Trică Belghiță.

După aceea, Tudor puse din nou lăutarii să-i cînte un cîntec haiducesc, ca s-arate că el era acum cel mai puternic om din toată cîrciuma :

Foaie verde ca sulfina,
Cînd s-o îndeşi crivina,
Îţi iau pielea de pe burtă,
Ca s-o fac curea la flintă ;
Îţi iau pielea de pe trup,
S-o fac arme la burduf ;
Îţi iau pielea de pe nas,
S-o fac măsură de praf ;
Îţi iau pielea de pe tur,
S-o fac chisea de tutun
Şi ţi-o iau şi de pe şale
S-o fac tocuri la pistoale.

Afară începuse să se-ntunece şi norii, mai speriaţi ca oile de cîinii vîntului, se frămîntau în toate felurile pe sus, pînă aproape de pămînt şi de copacii de pe drumuri.

În cîrciumă se aprinse lampa, şi hora de mult se terminase. Iar lumea tînără plecase mai toată pe la casele ei.

CAPITOLUL IV

Cacademonul şi ceilalţi, cu Iconia Vîran după ei

Se înserase bine şi-un întuneric mare se lăsase peste sat, iar vîntul s-apucase să bată puternic pe deasupra copacilor.

Urla coşul caselor de-atîta vînt, de se dîrdîiau şi cercevelele de la ferestre. Începuse şi-un fel de zloată, cu polei amestecat.

În cîrciumă, era aceeaşi beţie nemaipomenită. Urlau toţi ca lupii de tare, că mai toţi se îmbătaseră.

Pîrvu Viaşu şi cu Stan Radivoiu, care ştiau cel mai bine din sat brîul în cîrlige, s-apucară să-l joace printre mese. Dubavă Mîrşea, care rămăsese pe scaun ca o mătură părăsită, se uita la ei şi din cînd în cînd, mai da cîte un chiot :

Cu bordeiu-n bălării,
Cu uşa întoarsă la Jii,
Arde-mă şi frige-mă,
Către lelea-mpinge-mă !...

— Zi-i, mă, că iarna e bucuria mucilor, şi nici toamna n-a trecut !...

— Aşa, mă Cănănău, trage-i, mă !...

— Nu mă las, că mi-e necaz !...

Trupu să-i fie-aurit
Cin' s-o lăsa de iubit !
Zi-i, mă !...

— O, pe loc, pe loc, pe loc, s-a-ntărîtat proştii-n joc ! strigau ceilalţi.

Nici Gioadă Calicu, nici Din Pîrcotă şi nici Dumitru Ortopan nu erau mai zdraveni. Încercau şi ei să joace, în legea lor, dar băgară de seamă iute că nu merge, şi-şi ziseră :

— Tata-nalt, mama groasă, frati-meu de la unul la altul. Aşa sîntem noi acum, mă Gioadă.

— Ba parcă am fi de pe vremea cînd Oltul n-avea matcă, Dumitre. Dă-i înainte !

La pîrîul, limpede,
Bate capra-n pintene...

Se năruia localul cîrciumii de chiotele lor.

Numai Marin Trocan, ce bea la masa lui Umflănări, şi ocnaşul Beucă erau ceva mai limpezi la cap. Însă şi lor, feţele le luceau de băutură ca soarele pe sănii. Florea Chilimbru se îmbătase zdravăn, însă sta cuminte pe scaun cu ochii închişi.

În timpul acesta, uşa cîrciumii se deschise şi-o pală mare de vînt, cu stropi de ploaie amestecat, stinse lampa din cui. Tudor Beucă simţi un fior puternic că trece prin

el ca apa prin vîlcele, dar nu de vînt se-nfioră el, ci de altceva.

Pînă să aprindă Plăpcenu lampa din nou, vîntul bătu puternic prin cîrciumă, că cei ce intraseră înăuntru nu se mai terminau pe uşă, aşa erau de mari şi de voinici. Patru inşi şi c-o femeie după ei umplură toată cîrciuma.

Cînd lampa fu din nou aprinsă, Tudor Beucă îi recunoscu imediat pe cei ce intraseră în cîrciumă şi înlemni. Erau prietenii lui de la ocnă, Amza Turcu, Gingea Caraulean şi Luţă Ocăţidă, cu Cacademonul în frunte.

Acesta se apropie de Beucă şi-i zise :

— Să nu sufli un cuvînt, că după tine am venit!

Femeia din urma lor nu era alta decît tot biata Iconie Vîran, tîrîtă de bandiţi.

Povestea celor patru inşi, cu femeia după ei, e lesne de ghicit. De cinci săptămîni fugiseră din ocnă.

Au omorît într-o noapte paznicii, pe urmă au sărit zidurile şi s-au pierdut în munţi. Au ieşit să mai facă o plimbare prin lume.

— Bine că ne scăpă Dumnezeu de rugina fiarelor! le-a zis Cacademonul, căpetenia lor. Acum mergem să ne spălăm şi de urîtul oamenilor...

Şi cu repeziciunea apelor de pe stînci, s-au lăsat ei la drumuri, ca să ţină calea călătorilor. S-au întîlnit cu un olar şi cu doi cerari, cu samarele pline pe măgari. Pe olar l-au omorît, dar cerarii, de frică, le-au dat tot şi-au scăpat în pieile goale şi cu zile, fugind prin munţi înspăimîntaţi.

Cu gemarul, ce-a urmat acestora, a fost lucru mai greu, fiindcă a încercat să se lupte şi l-au tăiat cu cuţitele. Cuţitele le găsiseră ei în samarele cerarilor.

Şi-acum toţi aveau haine ca oamenii. Le mai lipseau doar la doi căciulile, lui Gingea Caraulean şi lui Luţă Ocăţidă, că pălăriile rotunde ale cerarilor nu le intrau bine pe cap. Cacademonul avea căciula olarului şi Amza Turcu pe-a gemarului.

Şi-atunci a început o vreme de pîrjol peste locurile acestea din dreapta şi din stînga Oltului. Pînă şi femeile născute de curînd îşi uitau copiii în albie, să-i mai scalde, şi se ascundeau prin poduri de frică la cel mai mic lătrat al

cîinilor din curte. Toţi cădeau în genunchi în faţa icoanelor, de cîte ori mai auzeau de o nouă spargere şi de o nouă ţinere de cale la drum, făptuită de ei în răspîntii, în puterea nopţilor.

Şi într-o zi, au ieşit ei din păduri şi din munţi, şi s-au dus la braniştea de-o tufă şi la podul de-o blană, unde locuia Iconia Vîran, de care Cacademonul din nou şi-a adus aminte.

Iconia Vîran, după ce fusese prinsă în munţi tot cu ei benchetuind, şi după ce fusese condamnată la zece ani muncă silnică, ieşise de un an, o dată cu Beucă, şi se întorsese la casele lui Iani Avaşota, la casele grecului acela de demult care-o înzestrase.

De-atîtea necazuri se uscase ca iarba-n poloage pe cîmpuri. Şi era tristă. Pînă şi cerul ca obrazul osteniţilor de prea multe necazuri, i se părea. În lacrimi încerca ea să-şi găsească uitarea, dar în plînsetele mari, durerile îşi ascut şi mai aprig sulițele. Fiindcă în casa ei, de-atîta sărăcie, şoarecii ţineau tîrguri prin pod şi pe sub pat, pe sub toate pragurile.

Într-o noapte, Iconia s-a pomenit că-i bate cineva în uşă şi cînd a deschis, i-a recunoscut. Era Amza Turcu, Gingea Caraulean şi Luţă Ocătidă, cu Cacademonul în frunte.

Iconia a început să plîngă.

— Ce te jeleşti, fă, ca toanta ? i-a zis Cacademonul. Eu în viaţă iertat n-am fost, şi d-asta nu pot nici să iert. Te vom lua cu noi iar în lume.

— Nu ţi-e teamă, mă, de răzbunările lui Dumnezeu ?

— Lasă-l, fă, în pace pe Dumnezeu galantonul ! Parcă n-are el alte treburi prin cer ?...

Şi fosta călugăriţă, Iconia Vîran, fu tîrîtă iar în lume de cei patru tîlhari, cu faţa plină de lacrimi, ca să nu le mai zvînte acum nici un vînt şi nici o îndurare a soartei sale vitrege.

Au părăsit răspîntiile acelea îndepărtate, unde era podul de-o blană şi braniştea de-o tufă şi-au ţinut-o spre răsărit, trecînd Oltul şi mergînd tot înainte. Mergeau numai noaptea, şi ziua dormeau pe sub poduri ruinate şi prin pădurile ce le ieşeau în cale.

Cacademonul căuta acum pe Beucă, pe bunul său prieten de la ocnă.

Și mergînd ei tot așa, noapte de noapte, ajunseră în pădurea Seaca în dimineața aceasta de mijloc de octombrie, cînd norii pe sus, din pricina vîntului, păreau ca iepurii speriați cînd aud pușca vînătorilor.

Pădurea Seaca era deasupra satului Urși și ei toată ziua pîndiră. Iar cînd se lăsă noaptea, coborîră în sat și întrebară de casa lui Beucă, pînă îl găsiră în cîrciuma lui Nicolae Plăpceanu, unde intrară acum de stinseră lampa din cui o dată cu vîntul și ploaia de-afară.

CAPITOLUL V

Copilul, binecuvîntarea de totdeauna a omului

Tudor Beucă, după ce Cacademonul îi șopti la ureche să nu scoată un cuvînt, își bău înainte țuica.

Afară ploaia cădea grea ca pacostea peste oameni și între timp, Beucă aflase și multe vești de la ocnă. Că Mitrofan Săbiencea murise de cîteva luni, iar Filip Vancea la două săptămîni după eliberarea lui din ocnă. Mai aflase că femeia din fața sa era Iconia Vîran, fosta călugăriță ce-și omorîse copilul, și cu care el mersese împreună în dubă cîteva zile spre ocnă, atunci demult.

Tudor Beucă, tot privind spre Iconia, îl recunoscu și ea, și-atunci gîndurile lor se amestecară iute ca-ntr-o împreunare nevăzută de dureri a trecutului.

Cît de mult se schimbase și Iconia în acești unsprezece ani ! Pe-atunci era tînără și frumoasă, și-acum n-ai știi pe ce s-o dai. Și zbîrciturile de pe trupul ei, cîtă iarbă p-un hotar de multe și de adînci.

Se cunoștea că ocna i-a mîncat orice putere, i-a frînt viața și trupița oricărei credințe. Părea sugrumată acum cu lanțul de poarta tuturor prăbușirilor.

Tot uitîndu-se la ea, Beucă simți cum îi cade în ceașca de țuică o lacrimă grea. Pe urmă începură altele, și-acum ocnașul plîngea de-a binelea.

De rușine, se sculă de pe scaun și vru să iasă afară, dar Cacademonul îl opri :

— Ce e, mă ? Unde te duci ?...

— Lasă-mă, vătafule, că mă duc puțin pînă afară și vin numaidecît !...

Și, văzînd că nu-l crede, adăugă :

— Bă, să-mi crăpe boii, care nu-i am, de te mint ! Vin numaidecît, și pe urmă plec cu tine și la dracu. Nici nu terminați voi țuica de pe masă, și-am și venit. Așteptați-mă !...

Beucă ieși rătutit afară prin ploaie, lăsîndu-i pe cei din cîrciumă să behăie înainte amestecați, ca-n tîrla oilor. Se îmbătaseră toți, pînă și lăutarii, pînă și Nicolae Plăpceanu, cîrciumarul, care nu știa nici să mai facă bine socotelile.

Beucă o luă pe șosea în jos pradă gîndurilor ca pomii securilor, prin zloata ce răpăia pe el nemiloasă, intrîndu-i buzna în ochi, pînă și-n găurile urechilor.

Unde se ducea Beucă acum ? Ce gînduri mai nutrea în cap, de mergea ca trei surori pe trei cărări în noapte ? În halul în care se află, încotro mergea ?

— O, Doamne, își zise el pe drum. Ce vreau ? Ce om degeaba al vieții și-al satului acesta sînt acum ?...

Beucă nici nu știu cînd ajunse în dreptul casei lui Trică Belghiță și intră înăuntru. Domnica îl aștepta. De la tîrg își cumpărase tot felul de spoieli pentru față, și-aproape le dăduse toate pe ea.

Fu o dragoste grea, aprinsă. Cînd se sărutau, le ieșeau aburii pe nări ca pe deasupra căldărilor, și se striveau tot mai sălbatic în îmbrățișări tot mai grele și mai pătimașe.

Domnica se plecă atunci și-i făcu lui Beucă marea mărturisire, ce-o poate face o femeie bărbatului :

— Tudore, eu am rămas grea cu tine, auzi... iubitul meu ?... Știai ?...

De und-să știe ! În clipa aceasta auzea el pentru prima oară, și corpul i se cutremură tot, toate adîncurile. Și ca luna în sînge pe ceruri iute se înveli.

Copilul !...

Puse mîna acolo să-l pipăie și ca ronțăitul cailor, sîngele se zbătea ușor. Poate și el acum, în mica lui iesle de carne, mănîncă. Poate-a mîncat și se-nchină, sau poate s-a-nchinat și doarme. Ce face el acum ?

Se gîndește poate că are un tată ocnaș, un nevrednic al vieții ? Ce chip de gînd scornește pumnul acesta de carne, pe care Beucă îl pipăie așa de împătimat, de tace cu atîta dîrzenie ? De ce nu vorbește și stă în piatra tăcerilor ?

Copilul !...

Beucă iar și-l pipăi, ca pe cabanița de vis a domnilor, ca pe cuptorașul cel mai nevinovat al viselor vii ale omului.

— Bietul copil !...

Acum, în întunecata uliță a sufletului lui Beucă, toate dihăniile sale vechi pier și-o mare prefacere se întîmplă. Lacrimă de aur stoarce el acum, lacrima prefacerilor și-a altei vieți ce-i zîmbește.

De ce n-a știut Tudor pînă azi acest mare secret al vieții, ce-i vrăjește chipul și-i arde mințile, această lege a tuturor legilor lumii, de a-ți rupe fierea blestemelor, salvîndu-te-n copii, cînd toată pulberea din om se ridică la ceruri, pînă la Dumnezeu ?

Da, așa va face ! Și el se cutremură și se jură în toate adîncurile sale, c-așa o să facă. Se va duce chiar acum la Cacademon în cîrciumă, să-l roage să se-ndure, ca să nu-l ia cu el. Să rămînă în satul acesta. Se va-nsura cu Domnica. Ea îi va face copilul și el va trăi numai pentru acest copil.

Nu va mai fi Beucă atunci un om degeaba, un om zadarnic al vieții. Va munci iar. Și cu cîtă patimă va munci el acum !

Prin copil își va înnoda iar firul vieții sale, rupt de cei zece ani de ocnă. Viața ce-i zace în drum, o va ridica de jos. Va intra din nou în rîndul oamenilor și din nou va fi cel mai muncitor om al satelor din împrejurimi, ca odinioară.

Copilul ! Copilul !...

Tudor Beucă, cu cugetul sărbătoare neîntreruptă, se despărți de Domnica, făgăduindu-i că în curînd, chiar în

noaptea aceasta se va întoarce la ea, să-i aducă veşti mari despre noua lui viaţă.

Însă, în timp ce Beucă deschise uşa şi puse piciorul pe sală, un topor fîşîi prin aer, despicîndu-i ţeasta pînă aproape de umeri. Cu aşa putere fusese repezit !

Toporul îi rămase atîrnat de ceafă, iar o umbră sări peste prag în ploaie, luînd-o repede spre poartă, pe şosea în neguri.

Beucă de mult se prăbuşise pe sală.

Cînd Trică Belghiţă intră în cîrciuma lui Plăpceanu, parcă ieşise din coteţul porcilor, aşa era de-nnoroit şi parcă două feluri de mîncări ale morţii ducea cu el, şi albe şi galbene, ca oul cînd îl dai de pămînt.

— Gata, Plăpcene ! îi zise el cîrciumarului. Am isprăvit...

— Cu cine ?

— Parcă tu nu ştii ? Du-te de cheamă jăndarul !...

În cîrciumă începu să bată vînt friguros şi toţi se speriară, pînă şi ocnaşii, pînă şi lăutarii care amuţiseră.

— L-am trimes la Măria Sgîrcereasa, sgîrceri-l-ar Dumnezeu de blestemat ! mai zise Trică.

Şi ceru să bea.

Atunci începură să se dîrdîie duşumelele şi Cacademonul i se puse namilă dinainte, totuna era cu sprîncenele sale de încovoiate, şi-l întrebă :

— Pe cine omorîşi, omule ?

— P-unul Beucă d-aici din sat, care a fost la ocnă.

— Şi cu ce-l omorîşi ?

— Cu toporul.

— Atunci mori şi tu din cuţitul meu, că ăla mi-era prieten.

Şi ca luntrea cînd merge pe ape, nici nu s-auzi cînd Cacademonul trase cuţitul de la brîu şi i-l vîrî în pîntece. Trică Belghiţă se rostogoli pe duşumele.

Oamenii care mai rămăseseră în local fugiră îngroziţi. Iar tîlharii prădară cîrciuma lui Plăpceanu, omorîndu-l şi pe el cu cuţitele.

Lumea satului toată noaptea se văietă ca lanţurile la coastă de frica bandiţilor. Dar Cacademonul, strîmb şi răsucit ca fumul pe acoperişuri, demult plecase cu ceata lui.

I-au prins a doua zi spre seară poterele, care de mult le luaseră urma, în pădurea Seaca. Dar ei au luptat pînă la unul, murind toți, pînă și Iconia Vîran, că n-a vrut să se lase nici unul legat.

Pe Beucă l-au înmormîntat a treia zi.

Cădeau fulgii de zăpadă ca obielele de mari. În aer era liniște și-n cer pace, numai în satul Urși oamenii erau toți înspăimîntați de cele ce se întîmplaseră. Groaza se mai păstra pe fețele lor ca nadele pe sulul războaielor.

Clopotele de la biserică băteau așa de frumos pe deasupra satului și toți oamenii veniseră cu lumînări la cei trei morți ce porneau acum spre cimitir.

Nicolae Plăpceanu și Trică Belghiță, oameni de treabă și cinstiți au mai fost în sat. Numai Tudor Beucă a fost un om degeaba, un om zadarnic, prin soarta și prin faptele lui.

Însă, cosciugul acoperă întotdeauna greșelile oamenilor, și de morți nu e bine niciodată să se vorbească de rău.

— Ia-ți isprava de la nas, maică ! zise Lica lui Gingă nepotului ei Rudilă, cînd oamenii suiră îndărăt spre pomana celor trei morți.

Că se lăsase ger strașnic asupra serii, și zăpada se mai oprise să cadă de sus.

EPILOG

Dacă iei dîra oilor și-ajungi în pădurea Seaca, din fața satului Urși, cinci grămăjoare de pămînt de-abia se mai cunosc, dintre care unul e mai mare. Acesta e mormîntul Cacademonului.

N-au nici cruce, nici un semn. Dar nu e om din satul Urși, care să nu știe cine odihnește sub ele și să nu le cunoască povestea.

În stînga vătafului de temniță, e Iconia Vîran, și în dreapta, Amza Turcu. Iar la margini, Gingea Caraulean și Luță Ocătidă. Cacademonul e la mijloc.

Luna, uneori se ridică noaptea pe cer cît purceaua de mare paște, trece și se duce peste păduri, cu bulburucii ei de raze cu tot.

Dar toamna, mai ales cînd nopțile sînt mari și întunecoase, cînd și ciocîrlanii îngheață în dosul băligilor uscate, vine duhoare de blesteme dintr-acolo. Atunci oile behăie în tîrle și vacile în staule mugesc. Chiar lupii și vulpile ocolesc și nu trec pe-acolo.

Cei mari, pe vetre, coc boabe de porumb și spun copiilor mici povestea celor din deal; iar aceștia, speriați, dau fuga se-nchină și iute se vîră în pături de frică.

Cîinii latră afară de blestemul oamenilor degeaba din deal.

Dar mai e un om degeaba. Însă, acesta stă în cimitirul satului, fiindcă el al satului a fost, nu străin ca cei din deal.

E Tudor Beucă.

L-au îngropat oamenii între părinții lui, între Ana Creața și Savu Beucă. Nu departe se văd mormintele lui Trică Belghiță și-al lui Nicolae Plăpceanu. Al lui Vasilică Lădaru nu se mai cunoaște de loc.

Acum casa lui Beucă e putregai, iar Domnica a ajuns ușoară clăbuc, și s-a zăpăcit. Aproape e nebună.

Toată ziua umblă pe cîmpuri și de casă nu se mai îngrijește. Doar cînd vede mormintele, parcă își mai aduce aminte ceva. Încolo umblă în neștire.

Din cînd în cînd, Ioana Gloajdina mai vine pe la ea, de-i mai închide vaca, mai dă drumul porcilor și mai stă de vorbă cu băiatul ei făcut cu Beucă. Acesta s-a făcut mărișor, merge în nouă ani.

— A fost blestem, mîcule, a fost blestem! îi spune băiatului Ioana Gloajdina, care acum a îmbătrînit rău. Mă-ta era frumoasă, dar iubea mult. Că tu cu Beucă ești făcut, nu cu Trică, bat-o bruma de dragoste!... Că dacă ești frumoasă și proastă, oamenii ca la stanița iepelor se string și păcatul, oricît de ascuns l-ai face, Cel-de-Sus tot îl vede și-l pedepsește.

Dar mă-ta făcea păcatul, de-l știau toți, că d-aici au ieșit toate omorurile și blestemele, de s-a ales praful de ei și sînt acum toți gineri în nori. Tu, însă, să te rogi la Dumnezeu să fii altfel. Auzi tu, maică?...

Și copilul, deși nu le-o-nțelege el toate cîte i le spune Gloajdina, trupul lui mic se înfioară. Iese afară și dă fuga la tîrlă.

Și cu oile dindărăt, trece pe lîngă biserică, unde se-nchină, pe urmă le mînă înainte în cîmp, în hula numelui celor ce l-au zămislit. Dar fără să vrea, și-aruncă ochii și în deal, spre mormintele celor cinci oameni degeaba, de la poalele pădurii Seaca.

Și copilul se-nchină de zor s-alunge blestemele, după sfaturile Ioanei Gloajdina de-acasă. El e doar copilul unei curve și-al unui ocnaș.

(Crimeia — Spineni)
1941—1943

O DARAVELĂ DE PROCES

(Iadul)

PARTEA I

VĂTĂȘELUL DRĂGOI CAUTĂ PE IOANA COTOIBĂLAN

Ioanei Cotoibălan i se arată în vis Mitică din Buicești

De cu seară, de cum se întunericise, Ioana Cotoibălan se culcase cu gînd să doarmă pînă a doua zi. Își potolise devreme puținele ei treburi ce se cer la casa unei văduve pe care soarta a lăsat-o și fără picior de copil. Singură cuc, ca un pui stingher pe cracă, stinsese lampa și acum strîngea din ochi, parc-ar fi prins somnul acolo și-i era teamă să nu-l scape.

La început era o tăcere încordată. Numai un greier mai supăra din cînd în cînd întunericul, cu țîrîitul lui ascuțit de sub dușumelele casei. Ioana adormi.

Deodată urechile începură să-i vîjîie, iar geamurile le auzi zdrăngănind tare. Intrase cineva pe-acolo, le izbise vîntul, sau se zdruncinau ele, de iute ce începuse să-i bată inima Ioanei ?

Începu să viseze că secera pe valea Brătășanului și că un străin s-apropia de ea.

Ioana deschise ochii mari în vis și înlemni.

— Ce cauți, mă, aici ?... Pleacă !... Ți-am spus să nu mai vii. M-ai mîncat friptă...

— Să plec ?... Cum să plec, Ioană ? ! De-abia venii. Noi avem de furcă amîndoi. Nu scapi tu cu una, cu două, de mine. S-o știi !...

— Lasă-mă, Mitică ! Mi-ai mîncat zilele... Fie-ți milă ! Mă doare sufletul. Și-aici mă doare, la inimă... Îndură-te !...

— Ce să mă-ndur, fă ?... Parcă tu te-ai îndurat de mine, cînd m-ai omorît ?...

— Lasă-mă !...

— Nu te las de loc.

— Nu mai pot !

— Foarte bine !

— Ce mai vrei, mă cîine, de la mine ? Ţi-am spus că nu sînt eu vinovată. Destul necaz am pe suflet, că-mi stă ca un butuc la inimă.

— Şi ce-mi spui mie, Ioană ?... Acum un an, cu daravela aia de proces, cînd ai avut a treia înfăţişare, erai ca dropia de grea. Şi-acum ai slăbit, de te suflă vîntul de uşoară... Dar mai lasă secer-aia ! Ce dracu te omori aşa rău ? Ai destul timp pînă deseară, şi grîu, văd că n-ai aşa mult.

— Trebuie să-l termin pînă la prînz, că lăsai vaca legată de furca pătulului. Nu e vorbă, îi pusei de dimineaţă niţel fîn dinainte şi-o căldare cu apă. Dacă n-ar fi vărsat apa, că rabdă de sete pînă-o găsi-o dracul.

— De, Ioană, c-o să-l termini. Am să secer şi eu cu tine. Ai seceră ?

— N-am.

— Atunci pun pe legături şi-ţi fac snopii. Şi-o să te duci devreme acasă, ca să-ţi dezlegi vaca, de unde zici c-ai legat-o... Mai ai grîu de secerat decît ăsta ?

— Mai am două pogoane.

— O să vin şi eu să-ţi ajut, că eşti văduvă. Nu-ţi fie teamă, că nu-ţi iau un ban. Nu mă bucur eu la o nenorocită ca tine. Îţi ajut degeaba... Dar hai colea, în valea Brătăşanului, să stăm niţel de vorbă. Ştiu eu un mărăcine. Să vezi ce umbră are !...

O luară împreună pe răzor. Soarele le sta deasupra capului şi dogorea aşa de tare pămîntul, că-i ardea pe cei doi sub tălpi ca jeratecul.

— Ioană, ai ceva mîncare ?

— Am vreo două cepe şi cîţiva castraveţi verzi. Dar ce, ori ţi-e foame ?

— Mi-e, că d-aia te-ntreb.

— Atunci să dăm pe la capul locului, că am legat mîncarea într-un şervet şi-am pus-o în ulmul ăla...

Şi Ioana, cu o răzvîrlitură de nas, arătă ulmul cu mîncarea, ce se înălţa ca un iadeş de gîscă uriaş.

— Aşa fac întotdeauna, îşi urmă ea vorba. Cum spun, o leg şi-o atîrn de ceva, de teama cîinilor. Că ştii, sînt d-ăia hîrbari, pleacă ai dracului din sat şi astă treabă au. Mîşuie

pe la capul locului, pînă găsesc. Şi nu ţi-ar fi atît de mîncare, cît de şervet, că ţi-l sfîşie cu dinţii.

Ajunseră în valea Brătăşanului. Cîţiva copii vedeau de-o turmă de oi. Clopotele de la gîtul berbecilor bălăncăneau în toate felurile. O ciocîrlie veni glonţ în jos, scăpată din adîncul cerului şi căzu lîngă ei. Şi ceva mai departe, în vale, o drugăneaţă de fată se tot uţupia cu ciutura puţului, să-şi umple vadra.

Cei doi s-apucară să mănînce la umbra mărăcinelui.

Ioana privi ochii străinului, negri, semănau cu două grămezi de întuneric. Fruntea o avea ca lemnul de tare, dată mult pe spate. Iar pe tîmpla dreaptă, o şuviţă de păr se ridica în sus pe lîngă căciulă. Restul de păr l-avea surpat pe umeri.

Puternic om ! Aşa a fost şi-acum un an, cînd l-a văzut Ioana prima dată. Nu s-a schimbat deloc de-atunci. Cîtă putere !... Cum s-a îndurat ea să-l omoare acum un an. Nu i-a fost milă ?

Ioana îl mai privi o dată. La fel ca atunci, cînd i-a vorbit el întîia oară în cîrciumă.

Străinul îşi ridică fruntea şi zise :

— Ioană, tu ascunzi un păcat mare pe suflet. Spune-l la toţi, să te uşurezi ! Ce-l ţii căpăcit ? Şi-apoi, crezi că lumea nu te ştie, nu te bănuie ? Toţi vorbesc pe ascuns de tine... N-ai văzut tu, Ioană, cum umblă cîrtiţa pe sub pămînt, însă dîra ei se cunoaşte pe deasupra pămîntului ? Aşa eşti şi tu. Crezi că nimeni nu te ştie, dar toţi vorbesc pe socoteala ta. E greu, Ioană, să ţii ceva ascuns... Nu ştii, căciula ta, cînd va afla taina ta, în foc s-o bagi !...

Sau tu vrei, decît să-ţi iasă nume rău, mai bine ochii din cap ?... Eşti vîndută diavolului, Ioană. Focul de veci o să te arză. Că — nu e aşa ? — dacă din banii drepţi ia dracul pe jumătate, din cei strîmbi îi ia cu stăpîn cu tot. Aşa că spune la lume păcatul tău, să te uşurezi, c-altminteri n-o-mplineşti bine.

— Lasă-mă, Mitică, lasă-mă, că mi-au ajuns mucii la deşte !... Nu mai pot răbda ! Sînt nenorocită... Nu l-am omorît eu.

— Nu l-ai omorît tu ? Tu l-ai omorît !... Tu m-ai omorît, fă, nu Gheorghe Dîrloagă, cum crede satul. De la tine a plecat totul... Şi de ce ascunzi taina, Ioană ? De ce

n-o spui la lume, fiară spurcată ? De ce nu ieşi la colţul uliţii să-ţi urli păcatul, ca să audă şi pietrele rîurilor şi să se desfacă trăsnetele asupra ta ? N-auzi ?... Nu vorbeşti ?... Vorbeşte, spurcăciunea lumii !...

— Lasă-mă, Mitică, n-am ştiut ce fac. N-am crezut c-o să iasă aşa. Lasă-mă !...

— Ce să te las, fă ? Nu te las !... Sîngele se spală numai cu sînge. Ai omorît tu, la rîndul meu te omor şi eu acum.

— Nu stric eu, Mitică. Daravela aia de proces strică. N-am ştiut ce fac. Nu credeam c-o să iasă aşa. Iartă-mă !

— Nu te iert ! De ce nu ţi-ai spus, fă, păcatul ? De ce-l ţii acoperit ? De ce nu potoleşti o dată gura lumii ? A venit mortul acum, am venit eu, ca să mă răzbun. Am venit să te omor !...

Străinul îi puse genunchiul pe piept. Ioana, sub el, se zbătea înăbuşită ca de ceasul morţii. Apoi — petrecîndu-i după gît laţul şervetului, în care fusese înfăşurată mîncarea — o luă tîrîş la vale, zbierînd :

— Hai, dihanie spurcată, la spînzurătoare ! Hai la puţ să te-nec !

Şi ochii îi luceau lui Mitică de furie înfrozitor. Iar Ioana se văieta, de parcă i-ar fi smuls cineva unghiile şi sînii, cu carne cu tot. Şi se ţinea de toate buruienile ce-i ieşeau în cale.

— Te omor !

— Lasă-mă, Mitică !...

Ioana Cotoibălan se trezi din somn, ţinîndu-se cu mîinile de capul patului. Dete să se scoale, dar nu izbuti. Făcu doar o mişcare, tăind cu nasul lungul tavanului, şi se prăbuşi în pat.

Gîtul şi-l simţea uscat, de parcă avea numai lînă şi nisip în burtă, şi se storcea toată în lacrimi şi în sughiţuri. Picioarele îi înţepeniseră, de-ai fi putut să i le-nfigi în scînduri ca pe cuie. Înăduşise rece, brobonat.

Mai încercă o dată să se scoale, dar căzu la loc ca un bolovan, fiindcă aceeaşi nălucă, cu aceeaşi frunte dărîmată şi dată pe spate, se repezi din tavan, parc-ar fi vrut s-o ia în coarne. La frunte, se alăturară imediat şi căciula cu moţ. Apoi cele două grămezi de ochi. Şi-l văzu aşa de întreg

pe Mitică, la fel cu cel de acum un an, cînd i-a vorbit el la a treia înfățișare.

Ioana bagă capul sub pătură, dar Mitică se așează lîngă ea. Apoi se frecă cu podul palmelor la ochi. Ar fi vrut cu tot dinadinsul să-l sfărîme acolo. Mitică pieri o clipă, dar ieși numaidecît și mai limpede dintre dărîmături.

Sta într-o parte, că i se vedea șuvița de păr de pe tîmpla dreaptă și se scobea la brîu. Parc-ar fi vrut să scoată briceagul. Vedea bine Ioana că briceagul îl caută.

— Lasă-mă, că nu sînt eu de vină! zise ea din nou.

Mitică nu vru s-o creadă. Se depărtă nițel, gata să se repeadă.

— N-am omorît eu!, se rugă din nou Ioana.

Străinul își roși iar ochii, ca adineaori în vis, și se năpusti.

Ioana Cotoibălan sări din pat, de-și lovi picioarele d-un scaun, iar fruntea de colțul sobei. Își făcu cruce de cîteva ori și s-apucă imediat să caute pe întuneric chibritul în firida de lîngă icoană. Nu-l găsi. De după ușă, Mitică o trase iar de mînecă. Ea se smuci și-l izbi cu piciorul, dar lovi peretele, de se dîrdîiră geamurile.

Luă atunci vătraiul și s-apucă să răscolească pe vatră. Găsi un tăciune mic. Îl puse pe o coajă de lemn și presără tămîie. Stătu în genunchi și începu să bată într-una la cruci.

Cînd tămîia fu arsă, înfășură restul din tăciune în hîrtie și s-apucă să sufle. Avea lumînarea în stînga. Cînd s-o aprindă, Mitică i se aplecă din nou deasupra capului și i-o stinse. Apoi îi sări în față, amenințînd-o cu mîna:

— Nu scapi tu de mine nici în mormînt!

Scoasă din răbdări, Cotoibălana ridică vătraiul și izbi. De pe corlată, îi căzură cîteva oale în cap. Se simți atunci udă pînă pe șiră în jos, că oalele fuseseră pline cu apă.

Îngrozită peste măsură, Ioana dete fuga afară. Dar se împiedecă de pragul casei, că se pomeni trîntită pe sală, așa cum se găsea, descinsă, dezbrobodită și cu picioarele goale.

Cocoșii cîntau de miezul nopții. Tot cerul era plin de stele. Numai cei doi plopi din fundul curții de-abia își mai filfîiau vîrfurile prin întuneric ca două coame de iepe.

Ioana Cotoibălan se duce la Mița Țofîrna să ceară chibrite

De-acum un an, de cînd cu „daravela aia de proces", a mai pățit-o Ioana de cîteva ori.

Într-o noapte, venea pe luncă și-a auzit în urma ei : rap-rap-rap ! Era Mitică. Pe urmă dracul i-a tras zăvelca de la spate, c-a găsit-o a doua zi prin mărăcini. Altădată, i-a ieșit un ogar înainte, du-du-du !... du-du-du... De colo pînă colo. Ioana se apăra de el, dînd mereu cu ciomagul în pămînt, de-au durut-o mîinile de la coate vreo săptămînă în urmă.

Și Mitică i s-a arătat de multe ori în vis. Nu mai ține ea bine minte, de cîte ori i s-a arătat. Dar acum, prea fu îndîrjit ! Semn rău ! De-ar feri-o Dumnezeu de alte necazuri și mai mari !

Ioana se sculă de pe sală, unde-o trîntise necazul și ieși în curte. Se uită în creștetul cerului și văzu pe Mitică și-acolo, amenințînd-o cu mîna.

— Nu scap de loc de el. Asta se ține scai de mine. Vai de capul și de viața mea ! băgă de seamă singură.

Cînd trecu pe lîngă magazie, Mitică se piti într-un coiț. Iar lîngă coșarea vacilor, luase furca să-i dea în cap.

Visul îi sta în suflet Ioanei, de parcă se făcuse acolo glod, așa nu vrea să-i piară și să i se topească.

Ioana s-apucă să se plimbe descinsă prin curte. Vreme îndelungată, numai astă treabă avu. Timpul trecea anevoie și ea era tot mai nerăbdătoare să se facă ziuă...

La puțina lumină a stelelor, Ioana Cotoibălan, plimbîndu-se de-a lungul și de-a latul curții, înaltă, cu trupul subțire și cu nasul proțăpit spre stele, semăna c-o stafie, ce dă ocol noaptea unor ziduri sparte și părăsite.

O luă cu frig. Ar fi intrat în casă, dar îi era peste putință. Numai că se uita într-acolo, și i se-nmuiau vinele. Îi tremurau genunchii. Ioana luă o pătură de pe sală, mai aduse și-o spinare de paie și se culcă sub pătul, pe pămîntul gol de-a dreptul.

De loc s-adoarmă. Începură s-o mănînce purecii de la șobolanii ce-și aveau găurile pe sub temelii, și de la cîinii ce se odihneau alături de ea.

S-apucă să se scarpine. Nu mai contenea cu scărpinatul. Într-un ceas, își tocise aproape unghiile, tot scărpinîndu-se.

Frigul o cuprinse și mai tare. Tremura acum de-a binelea.

— Mă duc să cer la Mița Țofîrna, poate are ea vrun chibrit, își făcu Ioana socoteala în gînd.

Și-o luă într-acolo.

— Ce, Ioană, tu ești nebună, smintită, cum dracu ești ?... Scoli lumea din somn în puterea nopții, să-ți dea ție chibrite, dracu a mai văzut ? Ai înnebunit, pesemne ! Nu degeaba vorbește tot satul de tine... Să mai ai pe cineva în casă, ca să-i ții lumînările, ar mai fi cum ar mai fi. Dar așa ?... Du-te, fetițo, de te culcă ! Îmi speriași copiii și-ntărîtași un cătun de cîini. Udîr, drace, de-aci !... Păzea, fă, că-ți rupe cîinele piciorul !...

— Dă-mi Miț, numai un băț și-o lețcaie din trăgătoare, mînca-ți-aș sufletul, că mi-e de mare nevoie !...

— Doamne, Doamne, nu știu cum ești tu, Ioană !... Tu nu ești în firea ta ! Te-ai zăpăcit, te morîncesc dracii noaptea în somn. Ce-ai fă ?... Ispășești păcatele din tinerețe ? Omul acum doarme, nu stă să-ți dea ție chibrite... Maica Domnului, ce-mi văzură ochii ! Nu mai ai mult, Ioană, și iei ciomagul la spinare, cum văd eu. Înnebunești curînd. Doamne, ferește și apără ! Lasă-mă dracului, fă, în pace !...

Ioana Cotoibălan luă pătura pe ea de sub pătul, cu pureci cu tot și începu să se plimbe înainte prin curte, pe lîngă pătul, pe după magazii. Sări chiar pîrleazul prin grădină și merse mult pe cîmp, pînă aproape de valea Brătășanului. Se ținea cu mîna de inimă și ofta într-una.

— Doamne, Doamne !... Curmă, Doamne, chinurile acestea ! Iar dacă sînt cumva vinovată, trăsnește-mă din senin, Dumnezeule ! Nu mai mă tortura atît. Ce fusei eu rînduită să trag la bătrînețe !... Fire-ai al dracului, Dîrloagă, cu cin' mi te-a ouat pe lume ! Și fi-r-ar a dracului ziua, cînd mă certai eu cu tine, de luai drumul judecătilor.

C-așa e omul ambițios, lua-l-ar dracu ! Nu puteam atunci, cînd m-am certat cu el pe nimicul ăla de pămînt, să-i fi zis : „Ia-l, mă, bagă-ți-l în ochi, pricopsește-te tu, nesătulule !"...Dar cînd e să le tragi !... „Eu, nu, că e-al meu !" Parc-aș fi făcut cine știe ce cu el !... Te pui cu țîfna la om ?

Și nici atunci, după înfățișarea întîia, nu m-a pus dracu să mă-mpac cu el. N-aș mai fi căzut în nenorocirea de anul trecut..

Adică, stăi, că am vrut să mă-mpac cu el. Așa e, acum mi-aduc aminte. M-am dus la el și i-am zis : „Hai, mă Dîrloagă, să ne-mpăcăm amîndoi". Dar el mi-a răspuns : „Mă-mpac, Ioană, cu tine, cînd mi-o-nflori tînjala de la căruță"...

Așa e, așa mi-a zis. Uitasem de-asta. Nu puteam de-atunci să-l dau dracului și să nu mai mă duc la a treia înfățișare ? Așa am fost eu rînduită să le trag... Dar nu l-am omorît eu, Doamne. Dîrloagă l-a omorît...

Cînd spuse vorbele acestea, Ioana o dată se cutremură. I se păru că Mitică stă pitit după răzor și e gata să-i sară de gît.

Speriată, se puse pe fugă, de rupea brazde în urmă.

Tocmai dinspre ziuă, cînd negurile începeau să se destrame și luna de-abia mai lumina deasupra văii, îndrăzni Ioana să intre în casă.

Deschise ușa cu mare grijă și tresări cînd o auzi scîrțiind. Se uită îngrozită după ușă, de teamă să n-o tragă din nou Mitică de mînă.

În odaie era tot întuneric. Și Ioanei, frica îi sta în gît ca un os de pește. Iar inima îi bătea cu așa putere, să-i sară coastele din piept afară.

Era istovită peste măsură. În cap, parcă avea nisip, pulbere, așa nu mai putea să gîndească la nimic.

Trase pătura pe cap.

Cînd să aţipească, auzi : ţac-ţac-ţac ! Se sculă în capul oaselor și auzi iar : ţac-ţac-ţac ! Merse să asculte mai bine, spre locul de unde venea ţăcănitul, dar băgă de seamă că ţăcănea în altă parte. Merse și acolo și-l auzi după sobă. Cînd fu după sobă, îl auzi după ușă. La ușă, își dete seama că tocmai în colțul de lîngă icoană ţăcăne. Mergea

de colo pînă colo prin casă, fără să afle locul unde ţăcăne cu adevărat.

Îşi făcu din nou cruce, zicînd :

— Bate ceasul casei ! Numai a bine nu bate ! Ăsta e semn rău. Aşa a mai bătut şi cînd mi-a murit bărbatul şi fetiţa. Cine ştie ce mi se mai întîmplă azi ? Ferească Dumnezeu !...

Se sui în pat şi adormi greu, cu gîndurile risipite în toate părţile ca pilitura de fier cînd o loveşti cu piciorul.

CAPITOLUL III

Ioana şi-a ieşit mult din rosturile ei

Soarele se suise în prînzu-ăl bun. Nimicul de lună, că luna era cam pe terminate, de-abia se mai vedea pe cer, dar îi sta foarte rău, ca unei femei ce umblă beată pe drumuri.

— Mac-mac !... piu-piu !... guic-guic !... gî-gî-gî !... beaaaa ! se văieta de foame pe limba ei fiecare orătanie din curtea Ioanei Cotoibălan, raţă, pui de găină, porc, gîscă, vacă, de-a valma.

Ioana dormea dusă, de puteai să dai cu tunul lîngă ea.

O dată se trezi, că auzi pe Miţa Ţofîrna bătînd tare în geam, aproape să-l spargă. Ioana se duse şi-i deschise uşa.

— Fă Ioană, dar e de speriat cu tine ! Pe sufletul meu îţi spun, fetiţo ! îi zise Ţofîrna. Din cîte văd eu, nu-i e vacii bine, că vine tata cu pielea pe băţ, cum zice o vorbă. Făcui scurtă la mînă bătînd şi răguşii strigîndu-te, şi tu... neam să te scoli ! Noaptea umbli prin curte şi pe cîmpuri, şi ziua dormi dusă, pînă în prînzu-ăl bun. Dracu a mai văzut ?...

Ast'noapte, m-am cam supărat eu pe tine cînd mi-ai cerut chibrite. Era şi de supărat, că mi-ai speriat copiii.

Iar omul meu era cît p-aci să iasă afară cu securea, credea că sînt hoții, așa se dau cîinii... Dar pe urmă, mi-a părut rău că nu ți-am dat chibrite. Și d-aia, mă gîndii să viu pe la tine, să mai stăm nițel de vorbă. Că te văd, soro, că suferi și creștină sînt. Vreau să-ți alin suferința, dacă se poate..

Ioana Cotoibălan nu răspunse. De altfel, nici n-ar fi putut. Gura îi era uscată și gîtul, lapte prins. S-apucă să se-ncingă.

Din cînd în cînd, își mai arunca ochii spre Mița.

Mița Țofîrna e cam de aceeași vîrstă cu Ioana. Mai mare ceva. Dar pare mai voinică, mai trupeșă, deși obrazul îi e rupt și ei de cute, că a brodit bărbatul rău. Să se vadă cizmele pe care le-a luat Mița de la bărbat în spate, de cînd își duc amîndoi viața, ar încălța un cătun de oameni și i-ar mai și rămîne.

Terminînd cu încinsul, Ioana se așează pe colțul patului. Ochiul drept începu să i se bată așa de tare, aproape să-i sară dinainte. Pe urmă începu și cel stîng, tot cu așa putere.

— Semn rău! gîndi ea. Cine știe ce necaz îmi mai aduce ziua de azi? Ferească Dumnezeu!...

Se frecă la ochi, ca și cum ar fi vrut să le oprească bătăile, dar nu izbuti. Se cutremură. Frica începu s-o simtă cum i se tîrăște de-a lungul vinelor, iar în gît o duru înăbușit, parcă-i putrezise acolo un dumicat de pîine uscată.

Ioana privea în pămînt. Și privi mult, pînă ce pe alături de nas i se lăsă încet o pietricică de apă. Pe urmă lacrimile începură să lovească pămîntul cu așa furie, de parcă erau sparte acum din sticla ochilor ei șterși.

Ioana întoarse capul spre Mița Țofîrna, parcă ar fi rugat-o să plece și s-o lase singură. Singurătatea, în timpul acesta, i-ar fi făcut bine Ioanei ca o cărămidă caldă la un junghi vechi. Dacă ar fi ea acum singură, ar zbiera, și-ar deschide sufletul, și-ar da porțile inimii la perete. Ar plînge în tihnă ca o nebună, doar s-ar ușura odată.

Însă Mița nu se simte, Mița nu pleacă, ba chiar s-amestecă :

— Ce-ai, fă Ioană ?

— Nimic !

— Hei, cum nimic ? Te văd că plîngi. De ce plîngi ?...

— De multe, Miţo.

— Şi ce multe sînt alea, Ioană ? N-ai putea să mi le spui şi mie ?

— Adică, de nimic, Miţo. Mă gîndii şi eu aşa, ca proasta, unde văzui că mi se bate ochiul, că cine ştie ce mi se mai poate întîmpla. N-ai văzut tu, nenorocirea o dată vine. Numai ce-o vezi că se ridică din bolovani. Fereascâ Dumnezeu !...

Şi-apoi, omul mai plînge, Miţo, unde are inima asta la îndemînă. Ia s-o aibă bunăoară prin picioare, că n-ar plînge atunci aşa de uşor.

— Nu e-aşa, Ioană !

— Ba e-aşa, Miţo ! E cum îţi spun eu. Omul trebuie să plîngă, că dacă nu plînge, lacrimile i se pun ciurciumel la inimă şi moare de-năbuşeală. Zi tu că nu e-aşa !...

— Ce să zic ?

— Asta e, fă ! Necazul înăbuşit nu e bun niciodată. Uite, tata avea o vorbă. Cînd se supăra, zicea : Cine scuipă împotriva vîntului, îşi scuipă mustăţile...

Asta era vorba lui, uşura-i-ar Dumnezeu ţărîna, pe unde-o fi ! Şi-avea dreptate, că vremea întoarce rosturile oamenilor pe parte-ailantă, cum îi place. Barem bine ştii cum eram eu, cînd trăia răposatul şi nu-mi murise fetiţa. Şi-acum, vezi cum am ajuns, de cînd mă judec cu poşălătate-asta de Dîrloagă, arde-l-ar focul ? Că de patru ani mi-a mîncat zilele fripte, iar d-un an mi-a scos sufletul din mine de tot !... Dar unde veni vorba de el, l-ai mai văzut, Miţo, acum de curînd ?

— L-am văzut, fă.

— L-ai văzut ? Şi de ce-mi vorbeşti aşa restit, parcă te-aş şti de frică ?

— Nu, Ioană, dar aşa mi-e vorba, se prefăcu Ţofîrna.

— Şi zici că l-ai văzut ?

— Îţi spusei o dată.

— Şi-ai vorbit cu el ?

— A intrat el în vorbă cu mine.

— Am auzit că pune p-alții să mă pîndească, ca să vadă ce fac noaptea. Mă bănuie, bănui-l-ar dracii să-l bănuie !... Și nu e-așa, Mițo, că mă vorbește de rău ?

— Ba te vorbește de bine, Ioană.

— Nu-mi vine să cred.

— Așa e, fă, întotdeauna te vorbește de bine. Să am eu bani, de cîte ori mi te-a vorbit el de bine, aș ieși din iarnă ca o cucoană, minți fără rușine Țofîrna, oarecum în batjocură.

Tăcură amîndouă o bucată de vreme. În odaie se făcuse cald rău. Era o căldură înăbușitoare, cum se întîmplă întotdeauna cînd e să plouă.

Ioana Cotoibălan iar începu să plîngă. Începu din nou să ofteze :

— Ooo, Doamne, Doamne !...

— Ce-ai, Ioană ? De ce oftezi ?...

— Mă pomenii așa, Mițo. De la un cîrd de vreme, numai așa o pățesc, oftez fără să vreau.

— Te pomenești că n-ai scuipat la furcă ! îi zise Țofîrna, cu toată batjocura acum.

— Adică de ce rîzi tu, Mițo, de mine ? Te-a pus cumva Dîrloagă să mă pîndești ? Te plătește ? Mă bănuiți amîndoi ? Spune, fă !...

Țofîrna tăcea. O privea doar ascuțit, rece.

Ioana Cotoibălan urmă :

— Spune, fă, dacă mă bănui, ca să-ți spun și eu ce știu. Poate crezi ăstea, unde mă vezi plîngînd ?... Plîng de belelele și de necazurile ce le am pe suflet... De-acum cinci ani, de cînd am rămas văduvă, mi-am făcut numai dușmani. Am la dușmani, cîte cuie la palan... Dar încolo sînt liniștită.

— Liniștită ?

— Păi, dar altceva ce mai vezi tu, Mițo ?

Mița Țofîrna interveni cu toată tăria :

— Ascultă, Ioană, liniște în cap și furtună în inimă, nu se poate ! Tu singură-ți știi buba, cum fiecare știe unde-l strînge opinca. Și cu toate astea, taci. Taci pămînt și nu sufli un cuvînt. O coci în tine și ești prefăcută, de

n-ai margini și pereche !... Ziua fugi de bivol și noaptea apuci pe dracul de coarne.

— Ce vorbești, fă ? ! ?

— Taci, Ioană, că minți ! Minți ca o nerușinată, ca o scroafă ce ești !...

— A-ba, Miță, ai venit să mă judeci și tu ? Nu mi-ajunge, că destul mă judec de patru ani cu Dîrloagă ?

— Nu te judec, Ioană, m-a ferit Dumnezeu ! Nu mă simt în stare să te judec. Am și eu păcatele mele. Vreau numai să te întreb de Mitică ăla din Buicești, de-acum un an, de cînd ați avut voi a treia înfățișare. Te faci că nu-l mai ții minte ?...

Ioana o dată sări în sus, parcă îi pusese cineva tăciunele aprins pe față.

— Nu l-am omorît eu !

— Bine, fă, dar n-a plecat totul de la tine ?

— Nu, nu ! se apără cu dîrzenie Cotoibălana.

— Atunci, ce-ai vorbit cu Mitică, înainte de-a ține calea lui Dîrloagă ?

— Nimic.

— Cum nimic ?

— Mi-am uitat.

— Cum să uiți, Ioană ? Se poate una ca asta ? Pînă și ghetele au ținerea lor de minte, că o dată ce le-ai încălțat, păstrează urma piciorului, dar mi-te un om !

Afară, o mulțime de nori groși acoperiseră cerul, iar orătăniile din curtea Ioanei făceau și mai mare zgomot.

Țofîrna se sculă să plece, dar tot nu plecă, pînă nu mai zise :

— Vezi tu, Ioană, zici că nu ți-ai ieșit din rosturile tale ? ! Eu văd că te-ai zăpăcit dracului de tot ! De cînd venii și înadins te lăsai, tu nu auzișî de loc lighioanele din curte, zbătîndu-se de foame, de speriară un cătun. Nu mai vezi de ele, nu le mai dai mîncare la timp, că ți-au slăbit găinile, de le dă vîntul de gard...

Doamne, Doamne !... Ieși afară, fetițo, de le potolește, că te-ajunge blestemul lor ! La ziuă jumătate, să nu le fi dat un bob de mîncare, mai mare păcatul !... Dar o să mai vin eu pe la tine, ca să mai vorbim. Pînă una alta,

îți spun doar o vorbă, Ioană. Cînd te lupți cu cineva în noroi, ori te trîntește, ori îl trîntești, tot te murdărește. Și tu, Ioană, ești murdărită pînă în gît, că nu degeaba ai făcut puntea din Vedea și troița din lunca. Și nu de florile mărului, te-ai spovedit la nouă popi și-ai dat la sărindare, de nici tu nu le mai ții minte... Crezi că astea nu le știe satul ! ? Și crezi că lumea nu te vede noaptea umblînd ca o nebună ? O crezi oarbă ?... Așa că, Ioană, ar fi bine să-ți spui păcatul, ca să-l afle toți. S-ar potoli atunci și gura lumii și te-ai potoli și tu... Eu te-nvăț — soro — creștinește, că poți să faci la mătănii și să te-nchini, pînă-i face scurtă la mîini, dacă nu spui păcatul să-l afle toți, degeaba, că nu te lecui... Ia-ncearcă de spune, să vezi cum te liniștești și cum te ușurezi sufletește !...

Țofirna plecă. Ioana, rătutită de-atîtea gînduri, mai stătu un timp țintuită locului. Într-un tîrziu se sculă de pe pat, luă boabele din coșul de la foc și ieși cu ele în curte, ca să dea la lighioanele ei ce nu-și mai găseau astîmpărul de foame.

Pe sus, o parte din nori își chinuiau făpturile lor pentru ploaie.

CAPITOLUL IV

Vătășelul Stan Drăgoi, cum se scoală din pat, dă fuga la butoiul cu țuică

Se lumina de ziuă. Găinile începuseră să se dea jos de pe culme una cîte una. Peste sat domnea încă o liniște ciudată, ca într-un cufăr vechi uitat într-un pod de casă pustie.

Stan Drăgoi se suci în patul lui, de-i trosni perna sub cap. O avea umplută cu paie. Se întinse ca ogarul pe răzor, căscă și-și duse mîna de vale, că simți niște junghiuri

tăioase pe țurloiul piciorului drept. Strîngîndu-l în palmă, îl duru și mai tare. Zise încet, de-abia să se-audă singur :

— Mă roade rumatismul !... Văd eu că n-o să mai trăiesc mult. De-altfel, e și timpul ! Mi-a intrat viața între rotile. Ca mîine o iau din loc după muiere, să-i duc primenelile...

Și, aducîndu-și aminte de nevastă, urmă :

— Ea, săraca, e moartă de zece ani de zile ! I-a-mplinit la Ignat. Și eu trăiesc...

Își dete seama :

— La ce dracu trăiesc ? C-așa, e, zău ! Uite, pînă acum nu m-am întrebat la ce trăiesc. Și nu știu de ce mai trăiesc, cînd văd că viața mi-a fost tot așa, zadarnică, cum ai face o gaură în nisip...

Iar își dete seama :

— Dar acum de ce m-oi fi-ntrebînd ? Să fie asta, unde am să mor, ca să-i duc muierii primenelile în mormînt ?... Dracul să le mai înțeleagă, că eu unul nu mai sînt în stare !...

Se mai suci în pat. Își mai drese perna sub cap. Își mai întinse din nou piciorul beteag, și iar zise :

— Parascovenia ta de viață, că m-ai mîncat fript ! Adevărat că diavolul n-are nici o treabă, dar degeaba tot nu stă. Iar mintea — săraca ! — de-ar crește pe toate cărările, ar paște-o și măgarii. Și poate-aș fi păscut-o și eu... Bietul tica — ușureze-i Dumnezeu țărîna ! — îmi spunea de-atunci, de cînd eram cît bățul de chibrit : „Mă Stane, vițelul după baligă se cunoaște ce bou o să se facă. Mă, bagă-ți mințile-n cap !"... Și cîtă dreptate avea bietul om ! Acum văd eu bine și tocmai acum îmi dau eu seama de vorbele lui. Dar ce pot să mai fac ? Că e tîrziu, m-am stricat de tot. Cînd n-am să beau, miros clondire, sug dopuri de sticle. Iar de trec pe lîngă cîrciumă, parcă mă trage dracul cu funii și intru înăuntru. Dau o liturghie, două. Dau nouă. Nu mai îmi dau seama, și vin pe șapte cărări acasă...

Cînd eram mic, în doaga aia dădusem : „De-ar muri tata, ca să-i apuc briceagul, îmi ziceam. Să pun mîna pe averea lui"... Iată c-am pus. Și cum am pus, așa s-a dus. Mai am pomostul, casa și grădina. O să se ducă și ăstea, văd bine. Ducă-se dracului ! Parcă le țin eu ?... La început, mai țineam la avere. Acum simt o greutate în spate, pîn-oi

scăpa de toate, să rămîn sărac cu luciu și gol prepeleag. Mai bine așa, ce-am avut și ce-am pierdut !...

Iar își dete seama, că din nou își zise :

— Ba, stăi, c-am pierdut, prostul de mine ! Am pierdut mult. Am mîncat toată averea moștenită, strînsă cu sudori de moarte de ai mei. Un drac au avut, sărmanii, nu l-ar mai fi avut ! De-ar ști ei în ce hal a ajuns averea lor pe mîna mea, ar ieși cu bulgării în cap din groapă... Of, Doamne, să pot să mai mă fac o dată tînăr, aș ști să-mi trăiesc viața ! Nu ca aseară, dă-i cu vorba, dă-i cu țuica, și iar cu vorba, și iar cu țuica. M-am dus de sufletul mortului, că mai bine nu mi-aș zice !...

Din nou se suci Stan în pat și parcă, totodată, i se suciseră și gîndurile în cap :

— Dar ce tot mă bălăbănesc eu cu prostiile pînă în ziuă, așa de dimineață ?... Parc-aș fi muiere ! Numai o muiere se frămîntă cu astfel de gînduri, nu un ditai voinic ca mine... Dac-am băut aseară, am băut banii mei, nu ai altuia. Muncesc pe ei, îi strîng, și tot eu mi-i beau. E mai bine să fac ce-a făcut tata ? Și-apăi, n-am nici cui lăsa avere pe urmă, că mi-a luat Dumnezeu copiii. Pe urmă mi-a luat și nevasta, c-o fi zis el că m-am pricopsit. Și dacă e așa, omului singur nu-i folosește averea, cum nu-i folosește orbului obrazul frumos, că nu-l vede. Dacă așa a vrut Dumnezeu, pot să mă iau eu la contră cu el ? Pot să astup eu soarele cu deștiul ?

Începu să filozofeze și să-și dea sfaturi singur :

— Viața, Stane, din vînt vine și în vînt se duce, și-atunci trebuie să-ți mănînci singur tainul de viață, pe care ți l-a lăsat Al de Sus. Și eu l-am mîncat cinstit. N-am înșelat pe nimeni. Nici cît negru sub unghie. Nici atît ! (Își arătă degetul cel mic). M-a ferit Cristos ! Oi fi-njurat pe cineva vreodată, am fost beat și se iartă. Că din fața omului beat și dracul s-a dat la o parte. Dacă am iubit, fără asta nu se poate, că tot Stăpînul lumii a lăsat-o... Atunci, ce mai vreau ? De ce mă judec ca un prost cu noaptea în cap ?...

Și se pomeni zicînd tare, de răsuna casa :

— Calul, bă, de e cal, are patru picioare și tot se poticnește. Dar omul, săracul, c-are numai două !...

Începu să judece lucrurile mai în adîncul lor :

— Și-apoi, lumea trebuie să fie și-așa, și-așa, amestecată. Că dacă cerul ar fi bun de doage, atunci fiecare prost și-ar avea butea lui în curte. Cîtva timp, m-am căznit și eu, să fiu om cumsecade. Dar n-a mers, că nu sînt făcut pentru așa ceva. Eu sînt făcut pentru băutură. Că apa nu e bună nici în cizme... Are dreptate cine-a zis !

Începu să se înflăcăreze după băutură, cum îi era năravul :

— Pe cînd băutura, mamă Doamne, cînd apuci ciocanul în mînă și-i dai drumul pe gîtul mîntuirii, îți mai vine să trăiești !... Tiii ! îmi lasă gura apă...

Își aduse aminte :

— O mai fi rămas țuică în butoiașul ăla de la foc ?... Ia să văd !...

Stan Drăgoi se sculă de sub pătură, luă tîlvul de la capul patului — acolo îl ținea, ca să-i fie mai la îndemînă — descins, în cămașă și-n izmene, încălecă pe butoiul de la foc, izbutind să umple ca la o jumătate de oală. O duse pe urmă la urdiniș — înghiorț ! înghiorț ! — din cîteva înghițituri țuica se făcu nevăzută din oală. Parcă nu fusese de cînd lumea.

Își veni în fire. Capul i se limpezi, gîndurile i se așezară, iar voia bună îi apăru pe față. Pînă și mîinile, care începuseră să-i tremure de cînd se deșteptase, i se potoliră. Numai junghiul din osul piciorului drept îl mai împunse de cîteva ori, că fu nevoit să-l mai pipăie de cîteva ori și iar să zică :

— E bun și rumatismul la ceva. Mă prind că pînă deseară o să plouă. Mi-a mai spus-o el de-atîtea ori. Nu mă minte.

În casă întunericul începuse să se rărească.

Fără să aprindă lampa, că se vedea destul de bine de-afară, Drăgoi s-apucă să se îmbrace. Își trase nădragii albi cu găitane, obielele, opincile. Își puse și un prosop la gît, ca s-o termine cu sumanul caciorît, lung de-i bătea pulpele. Își căută căciula.

Și cu chiu cu vai, după ce-o găsi sub pat, o scutură de genunchi, o mai dete și de colțul sobei. O dibui, era veche și roasă pe margini, dar își zise : „N-are face, că pe un cap bun, stă bine și-o căciulă ruptă".

Cînd să iasă pe ușă, și-aduse aminte, că iar și-o luă din cap. Vru s-o arunce în pat, dar și-o puse la subsuoară, zicîndu-și :

— Stai, frate, să-mi fac tauleta !...

Dibui pe colțul sobei, găsi un ciob de oglindă, se privi și se văzu frumos, fiindcă se înveseli pe loc. Chiar începu să rîdă.

Deși părul l-avea alb, mustața, odată neagră, parcă tot mai stăruia să-i murdărească buzele. Ochii, d-un albastru șters, erau vîrîți mult sub grinzile frunții, tocmai la rădăcina nasului ce îi sta bîzoi în sus. Pe tîmplele mai goale ca fiarele de plug, cîteva surcele de vine încrucișate, cînd zvîcneau îi umflau căciula.

Stan își luă ciomagul, dar tot nu plecă. Îi mai lipsea ceva. Dădu să șadă pe marginea patului și se pomeni căutînd o strachină.

Cînd o găsi, răsturnă tot butoiul de la foc deasupra ei, de izbuti s-o umple cam de vreo trei degete cu scursură de țuică, tulbure, boroghină. N-avu răbdare s-o lase să se limpezească. O puse la gură.

— Se limpezește ea în burtă, că altă treabă n-are, își zise Stan rîzînd doar din colțul buzelor.

Bucuria și voia bună îl cuprinseră și mai tare. Îl apucă chiar o poftă de trăncăneală, de vorbă lungă.

Stătu pe pat pentru mai mult timp. Se scîrmă la brîu și scoase de-acolo un ghemotoc de hîrtie. Înăuntru era o citație pentru „o daravelă de proces", ce-l însărcinase ieri primarul s-o ducă unde trebuie. Că și acesta a primit-o de la tribunalul din Slatina. I-a spus că e a unei femei văduve din Bărăștii de Cepturi, și că are „înfățișarea" peste trei săptămîni.

Cum Bărăștii de Cepturi, față de Boroiești, de satul lui, sînt mai colea — îi desparte doar o pădure îngustă, cît ar arunca o babă cu piatra — Stan Drăgoi o va duce cu bucurie. Mai ales cînd a „ordinat" primarul, că doar după urma lui mănîncă Stan pîine. Dacă n-ar fi avut „sîrviciul" ăsta de vătășel, de mult s-ar fi ales praful de el.

— Dar mai e timp, își făcu socoteala Stan. Nu pot lua femeia așa pe nespălate, din cergă. Să aștept barem să răsară soarele.

Se apucă să citească. Și ca să reușească, se dete mai lîngă fereastră. Cu mare caznă putu să silabisească :

Tri-bu-na-lul jud. Olt-Slatina.

Secția I.

CITAȚIE NR. . . .

Se citează d-na Ioana Florea Constantin Ion, din comuna Bărăștii de Cepturi, județul Olt, spre a se prezenta în fața acestei „in... aa ! enstanțe“,... în ziua de 17 iunie, a.c. la ora 9 jum. dimineața, spre a fi „ud-udiată“... aa ! să fie „udiată“, ca „licramantă“, în caz „cuntrariu“,...

Judecător...

Grefier...

Dosar Nr. . . .

CAPITOLUL V

Care dracu Ioana e asta ?

Stan Drăgoi rămase nedumerit. Se așeză și mai bine pe marginea patului și-ncepu să-și facă socotelile :

— Care Ioană o fi asta, frate ?!... Ioana din Bărăștii de Cepturi !... Dar cîte Ioane nu sînt în Cepturi ? Numai cîte am iubit eu p-acolo, ai umple o căruță și ți-ar mai și rămîne. Care dracu din ele o fi ? Te pomenești că n-o găsesc, că e plin pămîntul de Ioane. Și n-aș avea chef să bănănăi o zi-ntreagă după Ioana asta, bat-o bubele s-o bată și mînca-i-ar neica ciocul !

Totuși se-ncurajă singur :

— Dar bun e Dumnezeu, și meșter e dracu ! O găsesc eu, mai ales că mi-a spus aseară primarul că e și văduvă. Și mie d-ăstea-mi trebuie. A nimerit el orbul Brăila, dar eu pe Ioana asta...

Bucuros că va găsi-o, Stan Drăgoi, cum era și amețit bine de țuica băută pe nespălate, începu să joace prin casă,

cu picioarele moi ca urechile măgarului cînd doarme, și să tragă și-un chiot :

— Iar mi-e bine !...

Pe urmă se potoli, și începu să gîndească mai așezat, mai pe seama bătrîneților lui, așa cum îi cerea și părul alb, ce-l purta pe cap :

— Ioana !... Cine știe ce nenorocită o mai fi și asta ! E văduvă. N-o fi avînd un băț la ușa casei. Nici după ce bea apă. Și-auzi, se ține de procese ! Adevărat, că după ce n-ai de cercei urechi, umbli să-ți mai cumperi și două perechi. Dar așa cad nenorocirile pe capul omului, nu te-ntreabă. Vin ele de sus. Ți le trîntește Dumnezeu în spate. Iar tu, ca om, trebuie să te descurci. Și dacă ești sărac, mai rău le-ncurci. Cum le-am încurcat eu, și-or să le mai încurce și alții după mine...

— Oricum — urmă el ceva mai tîrziu — procesele în viața omului nu sînt bune de loc. Dar de loc ! Pierdere de timp, risipă de parale și scurtare de viață... Asta zic și eu c-o fi, că se găsește la un proces. Cînd e vorba mai ales de scurtare de viață, nu mai încape îndoială. Dar cîștig ?... Uite-așa !...

Își scutură palmele, ca să-și arate și mai bine cu ce te-alegi de pe urma unui proces.

— De pildă, uite Ioana asta, începu el iar. Cine știe cîte necazuri i-o fi adus daravela asta de proces !... Tot bietul tica avea dreptate aici, cînd îmi spunea : „Băiete, ascultă la mine, în viață să nu alergi la altul să te judece. Să-ți pui căciula dinainte și să te judeci singur, că prietesugul j'decătorului e pe genunchi. Știe el bine vlădica, cui să-i smulgă chica.“ Și-așa e !... Că adică șchioapătă oaia, și se bucură lupul. Doar el e cu folosul. Și-are și de ce se bucura ! Noi ne spargem capetele, și-alții...

Soarele răsărise de cîtva timp și toate umbrele, tot întunericul căzuseră la pămînt.

Cu puțină zăbavă, ieși și Stan Drăgoi din casă. Mîngîie cîinele ce-l ținea legat de stîlpul casei și-o luă agale pe șoseaua Boroieștilor la deal, într-acolo unde duce drumul spre Cepturi, dincolo de pădure, să găsească pe Ioana.

— Care Ioană o fi asta ?... Și în ce casă o fi stînd ? alergau gîndurile acestea de colo pînă colo, prin capul lui, ca banii în tîrg.

Stan Drăgoi se întîlneşte pe şosea cu Ilie Gîrlete, cu Marin Zgîmboaşă şi cu Gheorghe Dîrloagă

Stan Drăgoi, aşa beat de dimineaţă, mergînd pe şoseaua Bărăştilor de Cepturi, începu să vorbească singur :

— Haide, haide, nea Stănică !... Hai cu tata, măi băiete ! Nu te mai ajută vîna ? Nu te-o mai ajuta, c-ai îmbătrînit şi-ai iubit mult. Ce să-i faci ?! Vremea te roade încet, dar bine !...

— Vorbeşti singur, nea Stănică ?

— Nu, nepoate ! Îmi fac doar socotelile, că vreau să mă-nsor, glumi Stan.

— Bună dimineaţa !

— Bună să-ţi fie inima, Ilie... Mă Ilie, taci că te găsii ! Nu ştii tu unde şade Ioana asta, cum dracu-i zice ? Că mereu o uit. Stai că ţi-o spun numaidecît !...

Şi Drăgoi băgă mîna sub brîu, să scoată citaţia.

— Niţică zăbavă, Ilie, şi ţi-o spun numaidecît.

— Zău, nea Stane ! Pe ochii mei, că mă grăbesc ! Lăsai plugul la capul locului, şi mi-e frică să nu-mi fure cineva resteiele de la jug, c-alminteri pînă desară aş sta de vorbă cu dumneata. Că şi eu sînt dornic de vorbă !...

— Du-te, neică, unde te cer păsurile ! îi zise Stan. Nu vreau să-ţi stric rosturile. Du-te, c-oi găsi eu vr-un creştin d-a lu Dumnezeu şi m-o descurca din încurcătura asta, în care m-a băgat primarul.

Ilie Gîrlete, ca s-arăte cît e de grăbit, o luă la fugă pe şosea înainte, să-i sară călcîiele de-o poştă în urmă.

— A dracului Ioană e asta, nenişorule ! Întreb de azi dimineaţă de ea şi neam s-o găsesc. Parc-a mîncat-o dracul ! Parc-a intrat în pămînt ! Nu putea să aibă alt nume, ca s-o ştie un sat întreg ? Nu, Ioană. Că sînt destule Ioane, e plin pămîntul de Ioane... Cristoşii mă-ti de Ioană, cu ăl de te-a născut !

— Ce eşti aşa necăjit, Stane ? Ţi-ai pierdut căciula pe drumul lui Traian ? Las-o dracului, băiete, c-o găseşti ! Şi

dacă n-o găsești, îți cumperi altă căciulă, că destui bani îți dă primăria. Bună dimineața, că și uitai cu vorba mea !...

— Bună să fie, mă Mărine ! Dar văd că nu prea e bună, că-mi mearsă numai rău de cînd mă sculai.

— Ce rău, Stane, că miroși a țuică de la un stînjen ! Așa rău aș fi vrut să am și eu !...

— Nu d-asta e vorba, mă Mărine. Vorba e, că de cînd răsări soarele, caut p-o a dracului de Ioană și n-o găsesc de loc. Stai că poate o știi tu. Îi zice Ioana... Acum ți-o spun !... Are o fitație pentru o daravelă de proces... Numaidecît ți-o spun !...

Și Drăgoi iar bägă mîna sub brîu.

— Of, Stane, mă brodiși prost ! Veni un copil după mine, că sînt la prașilă în capul pădurii, cu muierea și alți cîțiva. Zor-nevoie : „Tată, hai că s-a-nțepenit porcul în gard"... Lăsai tot și plecai. Auzi, s-aude guicind d-ici, că poate altminteri nu m-ai crede. Și numai p-ăsta îl mai am, că ăilanți mi-au murit pe iarnă.

Mărin Zgîmboașă o luă la fugă pe șosea, tot atît de iute, după Ilie Gîrlete. Stan Drăgoi mai înjură de cîteva ori, se mai scărpină în cap și iar începu să vorbească singur :

— Adevărat, că să n-ai d-aface, cît trăiești, cu muierile. Nu vezi acum ? O fi ea bună muierea pe lume, dar nu întotdeauna...

Se opri, că văzu pe Lina Mitricioaia, venind iute spre el.

— Babă, nu știi dumneata unde șade Ioana asta ?... Cum dracu-i zice ?... Că mereu o uit ! Stai că am fitația ei la brîu. Acușica ți-o spui...

— Viu de la fie-mea, maică. M-a chemat d-asară, că e bolnavă de moarte. A fătat și-a răcit, că i-am spus să nu se scoale din strat. Dacă n-a vrut să m-asculte !... Îi țin lumînările acum.

— Dodă Lino, stai c-o găsii. Îi zice Ioana Florea Constantin Ion, bat-o focul s-o bată !

— Și-acum mă duc, doică, să chem pe popa, că mi-e frică să nu moară neîmpărtășită... Dar ce e aia, de mi-o tot arăți ? Vrun petec de... tistament ?

— Nu, o fitație.

— De la pricepție ? Te pomenești că de-acolo o fi, că mai am niște belele de biruri neplătite de doi ani și mă tot

țăcăne ăștia la cap să le plătesc, de mi-au împuiat urechile.

— Ba e de la j'decătorie...

— Pînă odată m-or scoate din răbdări și i-oi lua la goană din curte cu dîrjala. Că arde-i-ar focul ! — nu se mai satură : Bani și bani !... Bani și bani !... Parcă omul numai la bani stă să facă. Mai vede și el d-o găină, mai dă drumul la un porc. Se mai duce la biserică. Nu ouă la bani într-una.

— Lasă, dodă Lino !

— Und-te duci ?

— Încoa, la vale, să dau niște fitații.

— Cum ?

— Nimic.

— N-aude mătușica, că sînt surdă, și sînt surdă !...

Și baba începu să se dăinuie jalnic, cu mîna înfiptă sub brîu.

— Bată-te norocul de babă, uitasem că ești surdă !

— Oi găsi, maică, pe popa ?...

Drăgoi nu-i mai răspunse. Lina Mitricioaia o luă la deal în fuga mare, pe seama anilor ce i-a trăit, să-i sară și ei picioarele de la genunchi ca și la ceilalți.

Stan Drăgoi iar rămase singur. Se mai întristă nițel, dar nu se putu stăpîni, să nu zică în glumă :

— Mă, cînd ți-o fi dor de vorbă, să te-apuci c-o babă surdă, că n-o mai termini toată viața.

Din nou își dete seama :

— Doamne, dar rău îmi mersc pe ziua de azi ! Ia să merg ceva mai iute, că poate găsesc pe altul mai cu noroc, și mă descurcă.

Și Drăgoi s-apucă să facă acum niște pași mari, față de statura lui, de-ți venea să crezi că ia soarele pe vîrful opincilor.

Gheorghe Dîrloagă îl luă pe la spate cu întrebatul :

— Ce tot dapăni, Stane, de colo pînă colo ? Te văzui în cîteva rînduri.

— Am pierdut dragostea prin urzici, Gheorghe. Nu cumva o găsișî tu ?

— Și-ți arde de glumă, vătășele ? Om bătrîn și vorbești de dragoste ! Cîți ani ai ?...

— Sînt mai mic o țîră decît tine ; fără unu, n-am șaizeci de ani.

Apoi, cu destulă duioșie în glas, Stan Drăgoi urmă :

— Cum se trece omenirea, mă Gheorghe !... Parcă e ieri, cînd aveam dooj-dă ani. S-aduni toate muierile și fetele mari, pe care le-am iubit noi în tinerețe, am da ocol satului de cîteva ori.

— Hei, lasă lucrurile astea, Stane ! Ci spune-mi mai bine, ce necaz te roade, de umbli pe șosea ?...

— Uite, mă Gheorghe, că poate-i fi tu cu norocul, să mă descurci. Uite de ce e vorba : M-a rugat primarul aseară, să aduc aici în Cepturi, la voi, o fitație pntru un proces al unei muieri. Îi zice muierii ăsteia, Ioana... Florea... Costan...

— Dă-o la mine, s-o citesc eu !

— Na-o păcatelor, că nu mai văd bine.

— Ioana Florea Constantin Ion.

— Hei, așa, mă ! Așa...

— Și nu știi, Stane, cine e asta ?

— Nu ! Vezi bine că nu. C-altminteri, nu te-aș întreba.

— E Ioana Cotoibălan.

— Mă omorîși cu ușa încuiată ! De azi dimineață, Gheorghe, întreb de ea, și nimeni s-o știe. Păi bine, nene, stăpînirea aici e proastă, e toantă ? Cum dracu' mai e ? Nu putea să-i spună Cotoibălan, că și cîinii ar fi știut-o ! Pe cînd Ioana Florea Constantin Ion, de unde s-o știu eu ? Bună e, mă Gheorghe, porecla în sat ! După poreclă, cunoști oamenii mai iute decît după acte...

Și Stan Drăgoi urmă :

— Mînca-te-ar tata de Ioană ! Să nu știu eu că te chemă așa, cînd noi am flăcăit împreună ?... Cine ți-a mîncat, fă, fetia ? Nu eu ?...

Apoi, adresîndu-se lui Gheorghe Dîrloagă :

— O cunosc, mă Gheorghe, că după ce-am înșelat-o, mă punea să-i cînt un cîntec al ei, ce-i plăcea mult. Așa începea cîntecul :

Foaie verde de livezi,
De trei ori pe zi oftez,
Că dac-oi muri, mă pierzi...

Și ce-i plăcea Ioanei cîntecu-ăsta ! Mă strîngea în brațe și numai așa o ținea : „Stănică, să fii al meu ! Să trăim toată viața împreună. Auzi tu ?“ „Auz, fă“, îi răspundeam eu. Și ea, săraca, proasta, credea. Adică nu era proastă, era deșteaptă. Vorbă să fie ! Și de ce-auzea, d-aia mă săruta mai cu foc. Mi le-ndesa cu sila pe gît.

Că vezi tu, mă Gheorghe, avea o parte a ei. Pupa ca o nebună, de-ți lua cîte-un rînd de piele de pe buze. Pe nemincinos îți spun ! Așa muiere ca ea, nu mi-au mai văzut ochii, și cred că nu mi-or mai vedea...

Și Stan Drăgoi simți că se încălzește și mai mult la amintirile lui.

— Mă, poate tu nu mă crezi, dar cînd te strîngea ea în brațe, te făcea sucălete. Te strîngea, de credeai că nu mai ieși zdravăn din mîinile ei, oricît de voinic ai fi fost. Să fie-al dracului, cin-te minte !...

— Și de ce-ai lăsat-o, mă Stane ?

— De dracu să mă ia, mă Gheorghe, d-aia am lăsat-o ! Am zis că am avere mai multă. Poate blestemele ei m-au ajuns, de mi-am mîncat-o toată pe urmă. Că vezi tu, am fost un păcătos. După ce am înșelat-o, am părăsit-o.

— Dar cel puțin țineai la ea ?

— Țineam, mă Dîrloagă. Nici nu-ți închipui tu, cît țineam ! Într-un timp, de-atîta dragoste, eram gata să-nnebunesc. Seara, cînd mă culcam, numai așa mă rugam : „Doamne, dă-mi doar pîine, sare și apă în viață, dar dă-mi pe Ioana. Dacă nu, dă-mi cuțitul, să-mi fac de petrecanie“...

Uite, că tu rîzi de mine, Gheorghe, dar așa e ! O luam dar vezi... averea ! Și pe d-alta, mai trăia și tata... Și-așa, cum îți spun, averea și tata mi-au stricat de tot socotelile, de-am ajuns azi unde sînt. Că poate, dac-aș fi luat pe Ioana, mi-ar fi fost viața într-altfel. Pe cînd așa, blestemele ei m-au ajuns, de le ispășesc azi.

— Crezi c-ai fi dus-o bine cu ea, Stane ?

— Aș fi dus-o, Gheorghe, că era muiere vrednică, gospodină și știa, mă, să iubească. Și-asta face mult. N-ai tu idii, cît face de mult !

— Bine, mă Stane, dar uiți că Ioana s-a avut bine cu fel de fel de oameni în viața ei ?

— N-are a face, Gheorghe ! Putea să se aibă cu sute de bărbaţi, dar casa ar fi fost casă. Pe viaţa mea, dacă te mint !

— Te cred, Stane, dar vreau să te întreb. De-atunci, de cînd flăcăiaţi împreună, v-aţi mai întîlnit voi ?

— De loc, frate Dîrloagă.

— Cum aşa, mă ? Nu se poate !...

— Ba se poate, că vezi tu, am mai încercat eu în cîteva rînduri, dar n-a mai vrut. Chiar mi-a zis : „Stane, n-ai ţinut la mine. Ai fost un hoţ de drumul mare şi eu o proastă, că m-am lăsat. Acum nu mai merge, ia-ţi gîndul !“ „Bine, Ioană, dar gîndul nu-mi fuge de loc de la tine“...

— Dar ştii, Stane, că e văduvă acum ?

— Cum să nu ştiu ! De cinci ani e văduvă.

— Chiar aşa e. Şi-aţi putea să vă luaţi acum, dacă nu v-aţi luat la tinereţe. Tu fără copii, ea la fel. Casă ai tu, casă are şi ea. Aţi trăi bine !...

— Şi crezi c-ar vrea, mă Gheorghe ?

— Cred c-ar vrea !...

Cum dragostea deodată începea să i se deştepte iar în suflet, Drăgoi zise cu multă duioşie :

— Mîncate-ar tata de Ioană ! Să nu ştiu eu că tu erai, a d-o căutam cu noaptea în cap... Dar vorba, parcă tu tot daraveli d'ăstea de procese ai avut în viaţa ta ?...

Gheorghe Dîrloagă sări ars, parcă îl înţepase cineva c-o sulă între coaste :

— De unde ştii tu, Stane, că n-a mai avut procese în viaţă ?

— Asta o spun de la mine, mă, că vezi tu, ea ştia doar să iubească, dar rea la inimă nu era. Chiar pe mine nu m-a duşmănit cine-ştie-ce, cu toate că eu am nenorocit-o.

— De mult zici tu că n-ai mai vorbit cu ea, Stane ? îl iscodi Dîrloagă înainte.

— De doi ani.

— Atunci nu ştii nimic ?

— Ce să ştiu ?

— Ascultă, Stane, uită-te în ochii mei şi cred că n-ai să sufli un cuvînt.

Şi ochii lui Gheorghe Dîrloagă îi luceau ca la pisici noaptea.

— Dar ce vorbă e asta, frati-meu ? întrebă Drăgoi. Nu pricep o boabă, din tot ce spui tu !... Spune, mă Dîrloagă, ai aflat ceva despre Ioana ?...

— Îți spun, Stane, numai dacă-mi juri că n-ai să sufli un cuvînt, din tot ce ți-oi tăinui.

— Nu jur, Gheorghe, tu ce crezi că d-asta stau eu acum ?

— Atunci, nu-ți spun nimic ! i-o tăie el scurt.

Felul acesta tainic în care începuse să vorbească Gheorghe neliniști și mai mult pe Drăgoi. Ce taină se ascundea aici ? Era vorba doar de Ioana lui, pe care o iubise în tinerețe.

— Hai că jur, Gheorghe, dar numai spune, o dată !

— Jură pe bătrînețele tale, c-ai să-ți ții gura și n-ai să trăncăni la nimeni nimic.

Drăgoi jură, pe urmă Gheorghe zise :

— Bun !... Bagă de seamă, Stane, că pe unde iese cuvîntul, iese și sufletul.

Stan Drăgoi nu știa ce să mai creadă.

— Ascultă, mă Gheorghe, zise el, te văd om bătrîn ca și mine. Spune, mă omule o dată ! Vorbește limpede, că d-aia ai albit. Nu mă ține încurcat.

— Om vorbi.

— Cum om vorbi, mă ? Vorbește acum, cînd sînt lîngă tine. Îmi vine să cred că băui eu, și te-mbătași tu.

— Stane, du-te de du fitația Ioanei !

— Oi duce-o, că într-acolo sînt pornit.

— Și bagă de seamă, uită-te bine la ea !

— M-oi și uita, că pînă acum mai văd.

— Nu așa ! Ia seama la toate, și-ai să vezi că Ioana și-a sărit din rosturile ei. Nu zic c-a înnebunit, dar înnebunește curînd-curînd.

— Înnebunește ? De ce să-nnebunească, mă ?

— Are ceva pe sufletul ei, Stane. Un păcat mare îi apasă inima. Nu-l spune la nimeni, și ăsta e răul.

Drăgoi începu să rîdă.

— Mă Dîrloagă, dar păcatul n-o fi cît mînzatul, mă, să-l vadă tot satul ! Și cam ce păcat ar fi ăsta ? N-o fi ăl cu iubitul ?...

— Nu cu iubitul, Stane. E altul mai mare. Că de iubit, am iubit toți.

Ajunseră în fața cîrciumii lui Grigore Bibănac. O polată ce se sprijinea pe două furci sta în fața prăvăliei. Soarele își întărise de tot puterile.

Ușa cîrciumii era deschisă și înăuntru se vedeau doar cîțiva oameni pe la mese, printre care se învîrtea Lisaveta Bibănac, nevasta cîrciumarului.

Gheorghe Dîrloagă se aplecă la urechea lui Drăgoi și-i șopti :

— Așa, mă vătășele, du-te de du fitația Ioanei și fii cu ochii în patru ! Și-ai să vezi că e ce spun eu. De altfel, tot satul vorbește despre ea. Tu n-ai de unde ști, că nu ești din satul ăsta. Pînă atunci, atît îți pot spune. Ioana e în proces cu mine. Ne judecăm de patru ani. De-atunci, eu n-am mai vorbit cu ea. Lasă însuratul, Stane, și fă-ți meseria de vătășel, că te-i însura pe urmă. Și mai adu-ți aminte c-ai jurat. Să nu care cumva să-ți calci jurămîntul ! Te-aștept la cîrciuma ăstuia, să vii ! Dar să vii, mă, să nu uiți !...

Dîrloagă intră în cîrciuma lui Grigore Bibănac, iar Stan Drăgoi se îndreptă spre casa Ioanei Cotoibălan, cum îi zicea satul după poreclă, fără să știe Drăgoi că „la acte" îi mai zice și Ioana Florea Constantin Ion.

Copleșit de amintiri, Drăgoi luă o lacrimă pe mîneca sumanului. Parcă dragostea de odinioară pentru Ioana începea să dea acum tăciunii la o parte.

Soarele se ridicase mult deasupra capului, iar căldura se-nteți se, că fu nevoit Drăgoi să-și ia căciula în mînă.

CAPITOLUL VII

Stan Drăgoi găsește pe Ioana Cotoibălan

— Puii-mamii, puii-mamii !... Păsărei, păsărei, păsărei !... Clo ! clo ! clo !... Uș, găină, mînca-te-ar uliul !... Ssst d-aici, gîță, fire-ai a dracului !...

Stan Drăgoi bătu cu ciomagul în poartă. Era ameţit bine, că de cînd se despărţise de Gheorghe Dîrloagă se întîlnise cu Onică Dădălău, alt prieten. Şi-l luase acesta pe la el să-l cinstească. Nu schimbaseră ţuica. Băutura i se lăsase lui Stan mai mult într-o parte, că se aplecă acum des într-acolo, cam pe stînga.

Ioana Cotoibălan nu-l auzi bătînd, că făceau o gălăgie de neînchipuit lighioanele ei, leşinate de foame. Drăgoi mai bătu o dată. Pe urmă bătu şi mai tare.

— Ia vin, Ioana moşului !... Vin cu neica, vin !... Vin, că am portofelul plin... Vin, fă, să-ţi spun o vorbă ! şi-i făcu semn din mînă pe deasupra gardului.

Cotoibălan întoarse capul spre şosea, dar nu se mişcă din loc.

— Vin, fă,... fire-ai a dracului de muiere ! N-auzi odată ! ? Ceaslovul mă-ti ! Crezi că d-aia mă plăteşte primăria, să-ţi păzesc poarta ?

Şi izbi în palan, cît putu cu ciomagul.

Ioana deşertă boabele toate în bătătură, şi-o luă şchiopătînd spre poartă. O durea rău piciorul drept.

— Cum mai şchioapătă, mititica !... Şchioapătă, c-a lovit-o pisica, glumi Stan.

Şi cînd ajunse la poartă, Stan iar glumi :

— Ad-o puşca, să te tai cu cuţitul, să te-mpuşc !... Bună dimineaţa, Ioană !...

— Mulţumim dumneavoastră, Stane !

— Ce faci, cinteza taichii ? Ce mai faci ? De azi dimineaţă te caut într-una, şi neam să te găsesc... Dar mişcă-te, fă, mai iute, că doar n-ăi fi avînd buruieni în picioare !

— Ce e, mă Sarsailă, cu tine ? Un-te duci ? Nu te-am mai văzut de... Ori cît e de-atunci ?

— Doi ani încheiaţi, Ioană.

— M-ai părăsit şi tu, cum m-au părăsit toţi... Dar ce te uiţi aşa la mine ? Am urdori la ochi ?

— Ai la ăl stîng. Şterge-te !...

Ioana luă colţul basmalei şi se şterse la ochiul stîng. Pe urmă zise :

— Mă sculai cam tîrziu, că n-am putut să dorm de loc ast-noapte.

— Văd, văd ! Dai la găini pe la ziua jumătate, că bărbată mai eşti !... Dar nu la asta mă uit eu, Ioană, ci la alta.

Văd c-ai îmbătrînit de tot ! Cură rugina din tine... Ţi-aduci aminte, cînd ne iubeam amîndoi pe vremuri ? Miroseai numai a busuioc, pe cînd acum... Ce ţi-ai atîrnat, fă, desagii ăştia în piept ?...

Şi arătă cu mîna spre sînul ei lăpoşat.

— Ce-ţi veni, mă ţurleo ? Înnebunişi, să dea Dumnezeu ? !...

— Ascultă, Ioană, nu glumesc. Se mai cunosc, cumva, deştile mele p-aci ?

— Ai paralizat, Stane ?... Ce dracii-ţi veniră, mă ? !

— Of, Ioană ! Cînd te aruncai tu la veselie, parcă începeau să bată clopotele la biserică... Prost am fost că nu te-am luat de nevastă ! Ar fi fost ferice de viaţa mea. Am fi trăit bine amîndoi... Tu eşti gospodină, că te cunosc de cînd erai mică... Dar şi-acum te-aş lua, că ţiu la tine. Eu sînt văduv. Tu eşti văduvă. Copil nu la mine, copil nu la tine. Vrei să ne luăm amîndoi ?...

— Mă Stănică, zmulg parul de la gard şi te-ating ! M-auzi tu ? Acuşica te dau dracului !

— Lasă, Ioană ! Lasă ! Te ştiu eu că eşti fată ambiţioasă !...

— Păi bine, mă, zăpăcitul dracului ! D-asta îmi arde mie acum ? De măritiş ? Trăsni-te-ar Dumnezeu din senin, să te trăsnească ! Prostule, c-ai îmbătrînit degeaba ! Va să zică, lumea piere de belea şi baba pune să se lea. Te-mbătaşi de dimineaţă, cu noaptea-n cap, ca un porc fără ruşine.

— Eu beat, Ioană ? Pe ochii mei dac-am gustat ! Sînt bun să iau aiazmă. Ia uite ce drept stau... Stai, că mă-ncurcă piatra asta, fire-ai a dracului de piatră !... Uită-te-acum, fă !

— N-ăi fi beat, Stane, dar ştii, că să fii treaz nemîncat, dacă ţi-o zice lumea că eşti beat, să te duci să te culci. Aşa că du-te de te culcă, omule, şi lasă-mă în pace !

— Uuuf ! !... iar mă luă dorul de la nouă sute şaispe ! Am răcit, Ioană, la mijloc în război. Treceam Cîinenii în retragere. Detese un prăşcău de zăpadă şi era o lapoviţă, mamă-Doamne, de nu-ţi puteai trage sufletul... Ferească Dumnezeu ! Am dormit pe pămîntul gol. Doar foaia de cort o aşternusem...

Vorbeau amîndoi peste un gard bătjenit de vreme. Vorbeau peste el, dar puteau trece și prin el.

Cerul se umflase de nori, iar vîntul s-apucase să-i mîne repede dindărăt, că se-ncovoiau plopii din fundul curții ca fetele mari cînd își spală rufele la rîu.

Burta lui Stan Drăgoi începu să chiorăie de foame. O auziră amîndoi, dar zise numai el :

— Mi se ceartă mațele pe sărăcie. Așa a fost scrisul vieții mele ! Așa am fost eu rînduit. Nu vezi ?

Ioana se dezlipi de lîngă gard, să plece în casă. Drăgoi sări în sus ars :

— Ce e cu tine, gonitoarea moșului ? Nu ți-e bine ? Nici nu mă-ntrebi de ce venii, nici nu mă-njuri cel puțin ? ! Ce ai ? De ce pleci așa hodoronc-tronc ?... Te-așteptai c-o să vin pe la tine ? Ți-a cîntat cumva coțofana ast-noapte ? Că știi, cînd cîntă cu coada-ncoa, ne vin rudele ; cînd cîntă cu ea-ncolo, ne ducem noi pe la ele. Întreabă-mă de ce venii, ca să-ți spun.

— Păi ai ceva să-mi spui ?

— Păi, de dragul tău nu veneam, fă... Adică, veneam și de dragul tău. Dar venii mai mult c-o treabă, că m-a-nsărcinat aseară primarul, să-ți aduc ceva.

— Ce să-mi aduci, Stane ? întrebă cît se poate de nerăbdătoare Ioana.

— Stai ușor, fă ! Lasă-mă la lejerul meu, că mie-mi vin gîndurile pe-ndelete. Au îmbătrînit și ele, și pregetă să mai iasă afară... Dar întîi, să te bag la introducere.

— La ce să mă bagi, Stane ?

— Ce te sperii așa, neică ? Te zgîrie pe suflet rău, să afli ?... O, că-ți spun eu !

— Păi spune, mă, odată !

— Ufff !... cum mă taie, Ioană ! Parcă se răsuci foamea în mine pe parte-ailantă. N-ai, fă, ceva de mîncare ? Poate mai ai și țuică. Altminteri, zău, nu-ți spun ! Hai să mergem în casă, să mîncăm, și-ți spun la urmă. Pînă desară îți spun, că gura nu mă costă bani... Hai, nu mai sta, că se pune ploaia.

— Da-mi spui, Stane ?

— Îți spun, Ioană, numai să mîncăm ce-ăi avea, și să bem nițel.

— Și e de bine, mă, ce vrei să-mi spui ? Sau e de rău ?

— Hei, tot la urmă o să vedem noi, după ce-om mînca și-om mai bea, că așa se fac lucrurile mari.

Cerul, de greutatea norilor, se lăsase jos de tot, ca un moșneag pe vine cînd dă să-și aprindă luleaua la capul locului. Vîntul se-ntețise și bătea acum cu așa putere, să dărîme ulmii și să rupă coarnele boilor.

Dacă ridicai palma în sus, te propteai în el ca-ntr-un zid de cărămidă. Nu mai trecu mult și gloanțele ploii începură să găurească pămîntul.

Cei doi, Stan și Ioana, intrară în casă.

CAPITOLUL VIII

Stan Drăgoi și Ioana Cotoibălan își aduc aminte de iubirea lor din tinerețe

Stan Drăgoi se îmbătase bine. Ioana îi adusese o oală de țuică și el aproape îi făcuse seama. Îi adusese și „așternut." Așa îi zice Stan cu tîlc la mîncare, de cîte ori simte nevoia s-o ia după băutură.

Fața lui, devastată de ani și de băutură, se umflase acum. Cînd încerca să vorbească, nu-l mai ajuta bine limba. Iar cînd da să se scoale în sus, se clătina din umeri, parcă bătut de toate vînturile. Era voios și rîdea într-una.

— Ioană, vezi tu, unde mîncai și băui, pot să vorbesc. Ce ce vasăzică, fă, mîncarea asta la om ! Stau eu și mă gîndesc cîteodată, ce-ar fi fost, dacă Dumnezeu n-ar fi lăsat mîncarea și băutura pe lume. S-ar fi prăpădit lumea de mult !... Că ce bine te simți, Ioană, cînd ai mațul plin ! Nu e-așa, fă ?...

— Așa e, Stane ! Dar spune o dată, ce zici că ți-a dat primarul să-mi aduci ?

— Stai încet, Ioană ! Ușurel cu tata, ușurel ! Lasă-mă la lejerul meu, că-ți spun tot. Mai e vreme !...

Drăgoi aruncă o privire încurcată spre Ioana Cotoibălan. Avea alte gînduri. Șezu lîngă ea și-o luă de gît.

— Ioană, vrei să ne dăm amîndoi la apsulut ?...

— La ce, mă ?

— La apsulut, fă, ca să trăim bine !

O trînti în pat. Cotoibălana se împotrivea și cu mîinile și cu picioarele.

— Se vede c-ai înnebunit, mă țîcnitule ! D-asta îmi arde mie acum ? Trăsni-te-ar Sfîntul ! Piei satană blestemată ! Lumea moare de tătari și Stanca bea cu lăutari... Ptiu spurcăciune !...

— Te iei la contră cu mine, Ioană ?... Să-mi razi mustața că te las !...

Femeia dete să se scoale.

— Stai, fă, că nu mai fac. Stai aici ! Să fie al dracului, cine mai face ! Nu mai încerc. Dacă nu vrei, nu mai încerc. Să fie...

— Lasă, că tu te drăcui, cum ai mînca mămăligă !

— Nu mai spune, e ixtraurdinar ! Mînca-te-ar moșul de putredă, să te mănînce !...

Tăcură amîndoi o clipă. Afară s-auzea răpăitul ploii, parcă bătea cineva cu degetele pe fundul unei pălării de paie.

— Ioană, cît mă vezi tu de bătrîn, că s-a uscat țărîna de tot în mine, dar tot mai pot... Să mor, dacă te mint !

Începu să rîdă și s-o mîngîie ușor :

— Și de ce nu vrei, Ioană ? Proastă mai ești !... Trăiește, fă, că n-ai să lași cine știe ce dîră pe pămînt ! Crezi tu că se dărîmă lumea, dac-om vorbi și ne-om iubi puțin și-amîndoi.

Cotoibălana tăcea.

— Poate ți-e frică de păcat, Ioană ? Nu e păcat, fă. Păcat e, atunci, cînd furi oul altuia din cuib, cînd pîndești și asculți pe la ferești străine, cînd învrăjbești case, cînd ții calea la drum și faci omor de om... Dar ce te-ngălbenișî așa ? De ce tremuri, Ioană, și te uiți în lături ? Vezi pe cineva ?... Nu e nimeni, neică. Sîntem numai noi amîndoi... E-tă-te drăcie ! Nu te mai uita, fă, așa, că nu e nimeni... De, vezi pe cineva ?

— Mi se păru !

— Păi să nu ți se mai pară, neică, cît ești cu mine. Cu mine să nu-ți fie frică... Și cum spun, Ioană, să nu ai teamă de păcat, că așa a lăsat Dumnezeu. Și-apoi să vorbim drept, Eva e de vină, fiindcă ea a făcut prima dîră cu iubitul. Zi tu că nu e așa ?

Cotoibălana iar nu răspunse. Stan tot nu se lăsă. Că începu să scoată acum alte amintiri proaspete din dărîmăturile anilor, cum îi era obiceiul :

— Of, Ioană !... De cîte ori n-am înviernat eu în inima ta ! Uite aici... (Îi arătă pieptul) Nu-ți mai aduci aminte ? Că jurată mai erai ! Știi, odată mi-am rupt chiar un dinte, cînd am vrut să muşc d-ici... (Iar îi arătă sînul). L-aveai așa de tare, de scotea scîntei noaptea ca din stîncă. Nu se poate să nu-ți mai aduci aminte. Și erai veselă, Ioană !... Of, cînd mă strîngeai iarna la piept și mă sărutai cu foc, îmi trăgeai tot frigul din oase... Dă-te mai încoa, Ioană, să-mi înfig iar dinții în buzele tale, ca fiarele de plug prin arătură.

Și Drăgoi rîse.

— Stane, plec, dacă mai vorbești așa ! îl amenință Ioana.

— Păi, ce-ți face moșul ? Ce-ți face ? Nu-ți fac nimic. Doar vorbesc și eu... Că mie, Ioană, niciodată nu mi-au plăcut muieri d-alea grasili, care cînd le ai în pat, se borșesc lîngă tine, de trebuie să le sai cu prăjina. Mie mi-au plăcut numai d-ăstea ca tine, să le frîngi mijlocul în două.

Și-i încolăci mîinile pe trup, ca hamurile pe iepe cînd se reped la coaste.

— Lasă-mă, Stane ! Te dau dracului ! Plec...

— Stai, fă, că nu-ți fac nimic ! Proastă ești !... Dar ia mai rîzi tu, Ioană, cum rîdeai odată, de parcă fulgera la Cornul Caprei. Ce bine îți sta atunci !... Prost am fost eu că nu te-am luat ! Ne-am fi arănit amîndoi de minune. Dar așa ne-a fost soarta, nu vezi ? !...

Pînă la urmă, Stan și Ioana se înțeleseră și se culcară în pat. Afară începuse să plouă bine.

Ioana Cotoibălan nu scapă nici ziua de fantoma lui Mitică din Buicești

Stan Drăgoi se sculă din pat, de unde se culcase cu Ioana, și se plimbă de cîteva ori prin casă. Pe urmă se duse și se uită pe fereastră.

Afară, de greutatea norilor, cerul se lăsase pe deasupra curții, pînă aproape de pămînt. Ploua mereu. Cu toate acestea, Drăgoi vru să plece prin ploaie.

— Bravo, Stane, că bine faci ! îi zise Ioana. După ce băuși și-ți făcuși toate poftele, pleci acum ? Ce-ți mai pasă ?... Și de ce era vorba, nu-ți aduci aminte să-mi spui !...

— Bată-te norocul ! Cu dragostea noastră, uitai, Ioană. Uite de ce e vorba. M-a rugat aseară primarul să-ți aduc o fitație, că ai o daravelă de proces. Înfățișarea e peste cîteva săptămîni. Scrie aici. Ia-o, că-i a ta... Dar să te duci negreșit, că ești la nicesitatea procesului. Să nu cumva să fii lipsă la apel, că nimerești la icscipțional. Și nu e bine atunci. Auzi tu, sau ești surdă ?... Dar ce-ai, fă, de te schimbași așa ? E-tă-te drăcie !... Pînă acum, gîdilă-mă, Stane, că-mi vine să rîd, și-acum... Te lovi cineva cu parul în baul capului ? Ce-ai, fă ?...

Cotoibălana nu mai auzea nimic.

— Mă Ioană, cu tine nu-i lucru bun ! se miră Stan Drăgoi. Eu auzii azi o vorbă pe drum, cînd veneam încoa, dar nu-i detei crezămînt. Să fie așa ?... Taci ?... Vasăzică, așa e ?... Ia vino aici, fă, să vorbim amîndoi acum pe-ndelete și cinstit !...

Și Stan o trase din nou pe pat, și din nouă începu :

— Știi că ne cunoaștem de mult, Ioană. Că ne-am mai certat cîteodată, n-are aface, că și mațele se ceartă între ele. Pînă acum băurăm, glumirăm, dar acum să vorbim și la locul nostru... Uite, cînd veneam înspre tine, îmi spuse cineva ceva. Nu-l spun cine e ăla, că mă jurai să nu-l spun. Spuse el mai multe, dar o spuse și p-asta. Să fie oare adevărat ? N-auzi, fă ?

— Uite-l după sobă !

— Cine ?... Gheorghe Dîrloagă ? se dete Stan de gol.

— Nu, ăla...

— Care ăla, fă ?

— Mitică.

— Care Mitică, Ioană ? Înnebunişi sau ce dracii-ţi veniră ?

— Pieri.

— Cine pieri ?

— El.

— Nu mai eşti în doagele tale, neică !

Tăcură din nou. Drăgoi iar o luă la rost :

— Ioană, cum văd eu, tu viscoleşti, lozeşti... Ce te doare, fă ? Spune-mi şi mie ce te doare, că poate ţi-oi şti leacul.

— Ce te priveşte pe tine, Stane ?

— Mă priveşte, Ioană, cum să nu mă privească ? Ţin la tine şi dacă suferi tu, sufăr şi eu. Dacă te doare pe tine, mă doare şi pe mine. Nu ştii tu, că iepuroaica fată şi iepurele de inimă se vaietă ?... Nu se poate, Ioană. Tu ascunzi ceva pe suflet. De ce nu vrei să vorbeşti ?...

— Lasă-mă, Stane ! Căşunaşi pe mine cu întrebatul, ca baba pe mormînt. Am şi eu ceva pe suflet, dar nu pot să-ţi spun acum. Ţi-oi spune altădată. Du-te şi lasă-mă în pace !

— Vasăzică, mă dai afară din casă ? Mă arunci în ploaie, Ioană ?

— Lasă-mă singură ! Vino mîine, că-ţi spun...

— O să vin.

— Nu o să vin. Vino negreşit, că te aştept.

— Vin, dar frigi un pui ?

— Parcă numai pe pui fripţi vii tu !

— Nu, dar ţuică aş aduce eu într-o sticlă pe sub haină, că nu mă vede nimeni.

— Stane, dacă te întîlneşti cu Dîrloagă, dă-te-n vorbă cu el şi vezi ce mai zice despre mine.

— Bine...

— Şi să vii să-mi spui.

— O să vin.

— Să nu uiţi !

— Am să scriu pe lumînare, fă, ca să nu uit.

Stan era tot vesel şi Cotoibălana se pomeni vorbind singură :

— Doamne, Doamne, semnele mele de-ast-noapte. D-aia țăncănea ceasul casei și mi se bătea ochiul...

— Ce ți se bătea, Ioană ?

— Nimic, Stane, du-te ! Uite și sacul ăsta, ia-l și pune-l în cap, să nu te ude.

Drăgoi plecă prin ploaie cu sacul în cap. Și Ioana, cînd rămase singură, nu mai putu să rabde. Începu să plîngă cu hohote și să urle, de răsuna odaia :

— Doamne, Doamne, trăsnește-mă, că n-am la ce mai trăi !...

Amurgul era mai înnoroit ca porcii vara și tuna așa de tare, de cădeau bucăți de lut din tavanul caselor. Se dîrdîiau cosorobii cerului, de-atîtea tunete și de-atîtea bubuituri.

PARTEA a II-a

TOATE DRUMURILE DUC LA CÎRCIUMĂ

Paraschiva și primarul Toma Fîșnoc

— Iliuș, ia mai zi-i cu nenea o dată, poizia aia ! Poate nu te mai încurci...

— Și ce bine ar fi atunci, Radule ! se bucură Dinică. Ne-ar da tăicuțul cîte-un ban, cînd s-ar scula, că de-o săptămînă ne batem capul cu el ca s-o-nvețe.

— Ce de-o săptămînă, Dinică ! îl întrerupse Mituța. Vezi că minți ? De ieri ne-am apucat să-l învățăm, și-a prins-o așa iute, că e deștept !...

— Nu de ieri, Mituțo, de-alaltăieri.

— Ba de ieri, se ținu Dinică tare.

— Dacă-ți spun eu că de-alaltăieri !

— Să-i saie ochii cine minte ? Fă, îți băsic spînarea, dacă mai zici ceva ! o amenință Dinică cu toată convingerea. O nimicură ca tine, să te-ncontrezi cu unul ca mine, care sînt mai mare ? Nu ți-e rușine, putoare nerușinată ? !...

— Eu sînt nimicură, mă, dar tu ce moartea ești ? Crezi că ești mai breaz ? Te cunoaștem noi de mult !

— Ascultă, Mituțo, care crezi tu că e mai mare ?

— Eu sînt mai mare, Dinică.

— De, Radule ! Așa e ?

Radu s-amestecă :

— Eu sînt mai mare decît voi toți, dacă sînt în clasa treia primară... Întîi sînt eu, apoi vine Dinică cu tine, Mituțo, v-a făcut mămița gemeni. Și la urmă de tot, e Iliuș, care a împlinit trei ani la Sînvăsui. Eu sînt făcut de mult, nici nu vă născuserăți voi.

— Dar unde eram noi atunci, Radule ? întrebară ceilalți toți o dată.

— Hei ! le răspunse Radu mîndru. Eraţi la tăicuţul în chimir. Vă purta la brîu...

— De, Mituţo, vezi că amîndoi sîntem de-o seamă ?

— Aşa zice Radu, Dinică, dar tot eu sînt mai mare. Numai aşa, în necazul tău, eu sînt mai mare, mă !... Ia fă niţel pe Miai Lăcrimatul de necaz ! nu se lasă de loc Mituţa.

— Fă, mă dai de potcă, cînd oi veni la tine !

— Nu te mai lăuda atît, că nu mă sperii eu cu una cu două !

— Adevărat, că baba jegoasă nu se sperie de drugă groasă...

— Ptiu, Dinică !... Zăpăcit mai eşti ! Le-nimereşti tu ca nuca-n părete. O brodişi ca ăla, naţi-o frîntă, că ţi-am dres-o. Tu şi pe Altă Vidanie l-ai albit... Nu ţi-e ruşine, obraznicule ?

— Ia tăceţi din gură, mă, că vă iau eu la bătaie ! încercă să-i potolească Radu. Tăceţi, să mai zică Iliuş poizia aia o dată, să vedem se mai încurcă ?

Iliuş auzi că e vorba de el şi ieşi mai în faţă. După ce-şi pîlpîi cele două fărîme de ochi începu pe nerăsuflate :

— Tultulică, tultulea,
N-ai văsut pe maica mea ?
— Am văsut-o la ţi-mea,
'Cotea apă şi p'ingea.
— Dă ţe p'ingi, mămica mea ?
— P'ing dă mine şi dă voi,
C-a mulit tat-to-n lăboi.
— 'Coal, tătucule, din g'oapă,
Dă ne-nca'ţă, dă ne-mb'acă,
Că mămica e să'acă
Şî n-ale ţe să ne facă...

— Luăm banii lu' tăicuţul numaidecît, cînd s-o scula, zise Radu lacom.

— Vezi, nene Ladule, ce iute am învăţat-o ? Mă făţea Mitluţa plost. Nu e-aşa că nu sînt plost ? se lăudă Iliuş.

Cele patru bîzdîgănii de copii se potoliră niţel. Dar nu mult, că tot Mituţa începu. Are ea ce are cu Dinică. Nu se poate nici unul lămuri, care din ei amîndoi e mai mare. Zise :

— Mă Dinică, iepurile pe mirişte face : şaitoc-şaitoc !... În baltă : tîlvîc-tîlvîc !... După ce iese la mal, face : scuturici-scuturici !...

Şi-ncepu să-l scuture zdravăn de păr.

— Stai, fă proasto, să-ţi arăt şi eu cum linge ursul sare ! îi zise şi Dinică.

Şi s-apucă s-o frece cu palma pe cap apăsat, să-şi ia aproape pielea de pe degete.

Fata începu să plîngă. Dinică zise milos, în batjocură :

— Taci cu nenea, nu mai plînge ! Stăi să-ţi descînt c-un pai, de und' să-ncaieră ciinii, că te lecui numaidecît...

Şi fără să mai aştepte, Dinică rupse un pai din mătură şi s-apucă să mestece în palma făcută ghioc :

Descînta-ţi-ar baba Stanca,
Cu lingura şi custura,
Să-ţi ia Dumnezeu ochii şi gura !
Să rămînă nasul ca plaivasul,
Şira spinării ca toarta căldării.
Să rămînă scăfîrliili,
Să ouă ciocîrliili,
Să se dea dracii cu tîrliili...

Uşa se deschise şi Paraschiva, mama copiilor, intră în casă cu poala plină de pui de găină, ce piuiau, de-ţi luau auzele. Îi deşertă lîngă sobă. Erau plouaţi mai rău ca şoarecii după înec.

— Mamă, Dinică mă bătu, zise Mituţa.

— Lua-v-ar moartea, împieliţaţilor ! Voi vă gheräniţi aci şi ploaia îmi omorî cinci pui. Nu-mi mai văd capul de treburi !... Şi tu, Radule, că eşti mare, în loc să-mi dai o mînă de ajutor, îţi prinzi mintea cu copiii... Bătea-te-ar Dumnezeu, maică, să te bată ! Mănînci mămăliga degeaba...

Paraschiva trînti uşa cu putere şi după puţin timp veni de aruncă şi cloşca lîngă sobă, tot aşa de plouată ca puii.

Îi înveli c-un ţol, ca să-şi vină în fire şi s-apucă să ofteze.

Toma Fîsnoc — bărbatul ei care dormea în pat — deschise ochii, niște ochi înroșiți de beție. Se dete într-o rînă și de-abia se ridică în capul oaselor. Apoi se întinse, de-i pîrîiră șalele și zise :

— Plouă, mă, afară ?

Nu-i răspunse nimeni, nici chiar Iliuș, care-ar fi vrut să zică ceva. Toma își frecă nasul apăsat și iar căscă.

Venise acasă dinspre ziuă beat și adormise îmbrăcat, așa cum se găsea, fără să-și mai tragă nici bocancii din picioare, și nici cravata de la gît.

El e primar în Cepturi de trei ani. De cînd a luat primăria în primire, și-a pus cravată, și și-a cumpărat umbrelă, pe care o ia și vara în luna lui cuptor, chiar cînd e seceta cea mai grozavă. De cele mai multe ori, cravata nu și-o scoate de la gît nici noaptea, că doarme cu ea, așa îi e de dragă.

Toma Fîsnoc se sculă. Și fiindcă era îmbrăcat gata, își căută căciula să plece. Umbrela o ținea după ușă în cui. Cînd își găsi căciula, începu s-o scuture de genunchi.

— Tăicuțule, Ladu m-a-nvățat seva flumos. V-ei s-auzi și matale ? îi zise Iliuș.

— Ia pleacă, mă, de-aci, că nu stau eu acum d-astea ! Iliuș se dete în lături rușinat.

Cînd îl văzu că pleacă, Paraschiva nu mai putu răbda. Păi, pînă cînd să tot rabde ? Zise :

— Un-te duci, mă, prin ploaie ? Tu parcă ești călător prin casă !... Tot la „Țîță Nouă" te duci ?

Așa îi zic toți cîrciumii lui Grigore Bibănac, chiar de cînd a deschis-o.

Toma Fîsnoc nu dorea ceartă. O lăsă mai domol :

— Nu, Paraschivo, am treabă la primărie, că vezi tu, am niște fitații ale unor martori. E vorba de procesul Ioanei, aia de-i zice Cotoibălan. Știi că se judecă de patru ani cu Gheorghe Dîrloagă. Mai ales de cînd cu omorul de anul trecut, ți-aduci aminte ce încurcături s-au făcut...

O aveam și fitația Ioanei, dar cum sîntem certați tot de-acum un an, că ea zice că am jurat strîmb, adică am jurat de partea lui Dîrloagă, i-am dat-o de-aseară lui Stan Drăgoi să i-o ducă. Eu nu i-o puteam duce. Cred că el i-a dus-o... Așa că au rămas la mine fitațiile lui Ilie Gîrlete, a

lui Mărin Zgîmboașă, a lui Lisandru Zambilă și-a lui Onică Dădălău. Trebuie să le duc, Paraschivo. Nu se poate, chiar prin ploaie le duc. E sîrvici, fă. Așa e la primărie...

—Fi-ți-ar primăria a dracului, mă, și cu cin-ți-a dat-o ție pe mînă ! A dracului zi fu aia, cînd te-aleaseră pe tine primar !... Pînă aci, îți vedeai de casă, de rosturile tăle, de copiii tăi. Înjugai boii de dimineață și plecai cu ei la treabă. Și toate mergeau strună. Seara cădeai frînt de oboseală, pînă a doua zi și nu se pomenea la tine de cîrciumă. Și-aveam atunci de toate ; casă îndestulată, copiii îmbrăcați, eu liniștită și tu la locul tău. Un ciocan-două de țuică, dacă luai înainte de masă... Acum ești alcolnic, de nu mai ai pereche pe toată țara. Și minți, minți fără rușine. Minți cu gura plină !... Mie îmi spui că pleci la primărie și te duci la Țiță Nouă, la aia cu ochii beliți ca de capră moartă. (Așa îi zice ea Lisavetei Bibănac.) N-am auzit eu, că te ții cu ea ? !... Ce găsești, mă, la aia, că e bolnavă pînă-n gît ? Vii la ziuă și dormi ca sopimanul în pat, pîn-la nimiez. Fi-ți-ar șangărît-a dracului !...

Toma Fîsnoc începu să se-nfurie și să sufle adînc. I-ar fi dat o palmă, două, nouă, așa cum știe el să dea întotdeauna, dar se stăpîni. Zise doar acru, în batjocură :

— Fă muiere, vîră-ți mințile-n cap, că daï de dracul ! Să nu-mi ții tu mie socoteala, că te mîntui după lume. Ai înțeles ?...

Paraschiva nu se lăsă. Ce-o fi, o fi, întîmplă-se orice, zise :

— Mă Tomo, tu mănînci și chefuiești cu mîndrele, iar eu m-am uscat după treburi. Adevărat, că unii aleargă pînă mor și-alții beau cu capul gol.

— Tot n-ai tăcut, fă ?...

— Dar vorba, dacă mintea ar fi fost ca pîinea, ar fi mîncat-o și cîinii. Fă-ți de cap, bărbate, c-o să te-ajungă blestemul copiilor...

Mai multe nu putu zice, că Paraschiva se puse pe plîns.

Toma Fîsnoc își vîrî părul sub căciulă — are și freză — smulse umbrela din cui și ieși grăbit prin ploaie.

Afară fulgerele și tunetele arau și brăzdau cerul în toate felurile. Numai primarul Fîsnoc mergea iute la cîrciumă, de parcă îi pusese cineva ciobul, la Lisaveta Bibănac, la aia cu ochii beliți ca de capră moartă, cum îi ziceau toți.

Din goana calului, Toma lăsă vorbă acasă la Ilie Gîrlete, la Marin Zgîmboaşă şi la Onică Dădălău, să vină numaidecît după el, ştiu ei unde. Nu prea era greu de ghicit, că erau toţi o şleahtă de beţivi, de le mergea vestea. Dar negreşit să vină şi să-l ia şi pe Lisandru Zambilă, că la toţi le-au venit citaţiile de martori în procesul Ioanei Cotoibălan cu Gheorghe Dîrloagă.

Paraschiva Fîsnoc nu se mai putea opri din plîns. Lacrimile nu mai aveau sfîrşit, iar junghiul din capul pieptului făcea : baca-baca-baca ! Numai copiii se jucau înainte, nepăsători, prin casă.

— Mituţo, hai cu nenea să ne gîdilăm !

— Eu nu mă gîdil, Dinică.

— Atunci iei bărbatul bătrîn. Eu mă gîdil, o s-o iau tînără.

— Mamă, zise şi Radu, Iliuş nu stă să-l pieptăn şi are la păduchi ! Sînt numai d-ăia marii, aproape să-i omori cu pietroiul... Nu e aşa, că dacă nu stă să-l pieptăn, păduchii se fac funie şi-l tîrăsc la puţ să-l înece ?

— Aşa e, maică !...

— Auzi, Iliuş, c-aşa e ! Stai cu nenea să te pieptăn !...

CAPITOLUL II

Ilie Gîrlete e cel mai sărac om din sat şi-are zece copii

Cerul se crăpase de dogoarea fulgerelor. Tuna înfundat, de se dîrdîiau căpriorii văzduhului.

Ilie Gîrlete mîna boii mai mult în fugă. Cobilele, pe care se sprijinea plugul, hîrjîiau îngrozitor şi lăsau urme adînci în şoseaua udă.

Îl apucase ploaia pe cîmp la arat, şi el nu era îmbrăcat aşa gros. Îl răzbise pînă la piele. O ploaie rece de aprilie.

Dar lui, de alergătură, nu-i păsa. Se rumenise la faţă ca ardeiul copt.

Trainic om ! Oasele le are puternice şi e om frumos. Numai nasul îi strică niţel, îl are cam lung.

Ilie Gîrlete e mai mic cu zece ani decît Stan Drăgoi şi cam de-o seamă cu Toma Fîsnoc. Dar tot tăvălindu-se prin necazuri, a îmbătrînit din vreme. Chiar el bagă de seamă cîteodată că e bătrîn, că-l auzi zicînd :

— Tinereţea mi s-a făcut gunoi în astă mortăciune ! E vorba de inimă.

S-a luptat Ilie cu sărăcia pe la boieri, de cînd a deschis ochii. De aceea îşi zice el acum de sute de ori pe zi :

— Nu e mai grea boală, decît punga goală.

Şi Ilie Gîrlete e zgîrcit. Nevoia îl face să fie astfel, unde are o casă de copii de toate mărimile. Zece. Şase îi sînt răspîndiţi prin lume, slugi, iar patru îi are pe vatră, pe cei mai mici.

A brodit nevastă bună de prăsilă. Anul şi găvanul. Şi toţi i-au trăit. Chiar oamenii îi ziceau :

— Ce dracu, mă Ilie, dar ce-o să te faci tu cu-atîţia copii ?...

— Îşi fac ei loc prin lume ca boabele în sac. Eu, e destul, că i-am făcut.

Cînd se aşează la masă, Ilie Gîrlete pune brînza în strachină şi-ar fi în stare să-ntingă pe-alăturea, ca să li să ajungă. Pînă să-şi facă el rugăciunea, copiii au şi golit strachina.

A fost şi la Bucureşti. Credea c-o să se pricopsească. Îşi zicea :

— Cine nu caută pe drum şi tot găseşte ceva, dar cine caută !...

N-a prea fost aşa, că nu s-a pricopsit. De-abia şi-a putut ţine zilele pe-acolo. Însă, femeile de la oraş nu i-au sucit capul, deşi îi lăsa gura apă după ele, că îşi făcea socotelile singur :

— Mai bine un măgar ce te poartă, decît un armăsar ce te trîntește.

Măgarul era nevastă-sa ce ducea sărmana greul acasă. Şi s-a hotărît: Era prin anul 1924.

— Să ne ducem, Ilie, vorbea singur, la casa cui ne are, că mai bine-i pare. Mi s-a acrit de străini.

A venit în Cepturi.

Lumea îl cunoaște aici sub numele de „jugraf". Meseria tot la București a învățat-o. Dar mai mult face la sobe, că n-are ce zugrăvi prin comună. Doar popa Belciug, zis Bleandă, îl mai cheamă din trei în trei ani, că numai acesta a dat-o cu zugrăvitul, cum zic ei, pe „boierește".

Venit în Cepturi, Ilie Gîrlete iar a început să se zbată, că toți copiii i-avea mărunți. Și chiar acum se zbate, cu toate c-a mai scăpat de ei, băgîndu-i slugi pe unde-a putut. Dar s-a stricat.

Nu rău, dar ceva-ceva tot s-a stricat. Se mai duce la cîrciumă. Bea cît poate și pe unde apucă. Cîteodată mai scoate și din chimir, de cumpără. Își zice:

— An n-am cîștigat, estimp am păgubit, la anul trag nădejde. Și-apoi, calicului nici Dumnezeu nu-i poate intra-n voie, că să-i dai toată săptămîna și dacă nu-i dai sîmbăta, te-njură...

Însă, respectă pe cei bătrîni. Lui Stan Drăgoi îi zice „nea Stane". Nu e ca Toma Fîsnoc, care, de cînd l-a făcut satul primar, zice la oricine pe nume, oricît de în vîrstă ar fi omul.

Ilie Gîrlete ajunse acasă. Dete cu piciorul în poartă, de-o deschise la perete. Dejugă boii și-i băgă la acioală sub coșare. Pe urmă se duse la gluga de coceni și luă două brațe de snopi, de le puse dinainte.

Un fulger tăie o felie din cer, chiar deasupra lui. Și-apoi bubui adînc. Ilie se închină.

— De n-ar trăsni! își zise el. O să tai ulmul ăsta. Doamne ferește! De cînd mă țin eu să-l tai și nu mai găsesc de loc timp.

Și zărind pe Smaranda pe sală, îi strigă:

— Ia dă-te, fă Smarando, jos! Ce stai ca o utvă acolo?... Doar nu ești cocoană! Ajută-mi să bag plugul sub pătul, că ruginește de ploaie...

Smaranda se dete jos și-i ajută.

Cînd să intre în casă, Ilie se-mpiedică de Troi, de copilul lui cel mai mic.

— Taicule, veni un om după matale și spuse să te duci acușica la deal.

— Cine era, mă mînzule, omu-ăla ?

— Nu știu, Ghiță știe. Că el și mama ieșiră la poartă.

— Era, taicule, nea Toma primarul, lămuri Ghiță. Nu știu ce are să-ți dea, că uitai cum spuse. Dar zise că-l găsești la cîrciumă...

Smaranda, care tocmai atunci intra pe poartă, își duse mîna cu necaz spre frunte și se înverzi ca măselariță :

— Bătea-v-ar Dumnezeu de stîrpituri ! Vă grăbiți, mă, să-i spuneți ? Vă rîcîia pe inimă, dacă mai răbdați ?...

Ilie nu se lăsă :

— Ia spune, fă, de ce mă cheamă primarul la deal ?

— Oo, că ți-oi spune ! Acum n-am încotro, dacă mi-o luară juraţii ăștia înainte. N-am ce să mă fac, lua-i-ar moartea la o mie de ani !... Dar dezbracă-te și tu, că ești ud pînă la piele.

Smaranda se sui în pod, de-i aduse alte țoale vechi și rupte, dar uscate, ca să se primenească.

— Spui, fă, sau nu spui ? Ce tot mă mai necăjești ? se răsti Ilie Gîrlete la ea.

— Ooo, te arde, așa nu poți răbda !... Ce să-ți spun ? N-am ce-ți spune, doar că veni Fîsnoc și zise să te duci la deal, la cîrciumă, fi-v-ar cîrciuma a dracului, că vrea să-ți dea o aia. Uitai cum îi zice. Știi dă-lea, de-ți vine cînd ești de martor. Că iar are proces Ioana Cotoibălan cu Gheorghe Dîrloagă, arde-i-ar focul să-i arză, că n-o mai termină ăștia cu procesul lor ! Se judecă de-o viață de om.

Ilie Gîrlete se-mbrăcă, gata de drum.

— Ce, mă, ești nebun s-o iei prin ploaie ? îl certă Smaranda. Stai barem să se oprească !...

— Nu stau, fă nevastă, mă duc și prin ploaie, că nu mi-e frică de ea. Nu m-a mîncat ploaia pînă acum. Cred că n-o să mă mănînce nici de-aici încolo, îi răspunse el.

— Vezi, Ilie, să vii în puterea nopții, cum ai tu obicei și beat, că, zău !... Îți încui ușa, de te las să dormi peafară.

— Mă duc la altele, fă. Crezi că numai tu ai casă și căldură ?

— Te-ai stricat, Ilie !... Faci tu ce faci, n-am ce zice, cît poți la ușa casei. Și nu știu cum, o dată te-apucă dorul de cîrciumă. Și-atunci, dai în boiște, că o ții forfota cîte o săptămînă... De la un cîrd de vreme, parcă ți-a făcut vruna cu ciocul de rață. Așa nu mai poți răbda de băutură. Te-a fermecat cîrciumăreasa aia tînără, de la „Țîța Nouă", aia cu ochii beliți ca de capră moartă. Sau alta, mai știi, că aia e a lui Fîsnoc....

— Ascultă, fă Smarando, de ce mai mă necăjești și tu, că mă vezi cît mă perpel de dimineață pînă seara, de m-am dăulat muncind. Nu-mi ajunge că destule necazuri înghit pe nerăsuflate toată ziua în cîmp ?...

Acum, fiindcă e ploaie, mă duc și eu la cîrciumă, să mai răsuflu, mai ales că nici mîine nu e bine de muncă, că e pămîntul moale. Și poate nici poimîine. Ce vrei, fă, să vorbesc cu tine ?... De, hai să vorbim ! Ce să vorbim, nevastă ? N-am vorbit noi o viață întreagă și n-am făcut nici o pricoapsă ? Sau te pomenești că vrei să jucăm brîul ?... Hai, să-l jucăm !... Spune și tu, Smarando, dacă n-am eu dreptul să mă duc la cîrciumă. Unde să mă duc în altă parte ? Mi se urăște să stau acasă, cînd n-am de lucru. Și-apoi, la cîrciumă, mai afli cîte o drăcie și nici nu știi pe unde trece vremea. Cîte nu se vorbesc acolo ! Dacă n-ar fi cîrciuma, am fi morți. Unde ne-am mai întîlni ?... Cîrciuma e jurnalul nostru, viața și moartea noastră. Sau tu faci ca aia, Smarando, de zicea : „Ferice de tine, bărbate, că toată ziua îți tragi țărîna pe picioare !" El, săracul, era la sapă și ea dormea la umbră acasă. Și tot pe el îl fericea...

Așa că nu-ți mai face inimă rea, Mărdico ! Mă știi că n-am un ban, și nici nu vreau să mă-ndatorez. Dacă mi-o face cinste primarul, beau. Dacă nu, o să mă uit și eu la alții cum beau.

— Nu o lua așa, Ilie, zise din nou Smaranda. Mai zic și eu cîte una, cred că tot spre binele nostru...

— Mărdico, Mărdico, văd că e ca tine, dar ce vrei să fac ? N-o să mai mă pricopsesc eu acum la bătrînețe ! Și-apoi tata a murit înghesuit la pomană. Eu cui dracu o să seamăn ! Așa că nu-ți face inimă rea. Și să nu uiți, să dai apă la boi desară. Căldarea e lîngă iesle. Și să le dai

și coceni, că mînca-i-ar tata ! — ararăm destul. Ţin la ei ca la copiii noștri, și ca la tine. Și să te ferești de Rujan, că știi, cam dă cu cornul...

Cînd Ilie Gîrlete vru să deschidă ușa, Troi — plodul lui cel mic — îi ieși înainte, mișcîndu-și rugător gutuia capului, că degetele și le-nţepenise de tot prin mosoarele nasului :

— Tăicuțule, unde-ți spusei de omul ăla, să-mi iei și mie d-un leu bomboane.

— Păi dar, mă mînzule, mămăligă nu mănînci tu ?...

CAPITOLUL III

După ce îi vestește primarul Toma Fîșnoc, Iftimie al lui Pricină, Lisandru Zambilă și Marin Zgîmboașă dau fuga iute tot la cîrciumă

Vîntul alerga pe deșelate deasupra pămîntului și făcea semne din bici, în ce parte s-o apuce norii. Tot cerul părea mai înverșunat decît blestemul unei fete mari înșelată. Nu se pusese încă ploaia, dar erau semne vădite.

Fire-ai al năibilor, bade,
Ce bătaie ți se cade !
Că trecui valea cu tine
Și n-ai pus mîna pe mine...

— Cîntă, Joiţo, cîntă !... Cîntă, că vezi tu pe dracul cînd s-o pune ploaia !

— Las-o să cînte, mă Iftimie ! Nu vezi ce frumos îi zice ? Parcă e cucul pe cracă !

— Dar să fi văzut tu, Lisandre, ce frumos îi zicea, pînă n-o dezgrădinaseră băieții ! o lăudă tot Iftimie. Atunci să fi văzut-o, mă frati-meu ! Era cu vîrf și înde-

sată, pe cînd acum e rasă și afînată. A mai slăbit și ea, săraca, de cînd cu dragostea...

Joița lăsă sapa și se uită înspre ei, mai ales înspre Iftimie al lui Pricină :

— A-ba, mă, nea Iftimie, că ești bătrîn, nu ți-e rușine, să-ți fie ?! Eu sînt un copil pe lîngă dumneata.

— Copil, neică, dar copil tot ai făcut !

Ea făcuse un copil de fată mare.

— Și ce te privește pe dumneata, dacă am făcut ?... Nu-ți vezi de bătrînețele dumitale și să sapi ca un om liniștit ! Sau cauți pricină cu lumînarea, unde-ți zice al lui Pricină ?

— Ascultă, fă mucoaso, vrei să spui că nu ți-a tăiat gîtul Tache al lui Nae Ceraru ? Zi-i tu că nu-i așa ?

— Ce să-mi taie ?

— Știi tu ce să-ți taie. Nu te-a-nșelat el ? Ia uite cum minte ! Are copil cu el și tot zice că nu...

— Și dacă m-a-nșelat, am fătat pe vatra ta, mă, porc fără rușine ?

— Ai fătat pe vatra mă-ti, dar tot ai fătat.

— Tu să-ți vezi, mă janghinosule, de proasta ta, nu de mine !

— Acum, tu de ce te-amesteci în neamurile mele, Joițo ?

— Păi dar dumneata de ce te-amesteci într-ale mele ? Vezi că nu-ți place ?

Văzînd că gluma se-ngroașă, Lisandru Zambilă, care se băgase cu ziua la Marin Zgîmboașă să-i prășească porumbul, s-amestecă :

— Las-o, mă Iftimie, nu-ți prinde mintea cu ea, că e crudă. Nu te mai apuca tu să dezgropi morții. Asta e de cînd cu moșii putrezi. Și-apoi, cam tu strici. De ce n-o lăsași în pace să cînte ?

— Ia dă-o dracului, mă Lisandre, că dacă mă face îi dau cu sapa-n cap. A dracului, eu o lau și ea se rade ! Eu zisei în glumă și ea o prinse de bună.

— Nu prea ziseși în glumă Iftimie, că eu te-auzii, doar fusei aci.

— Îi ții parte, Lisandre ?

— Nu-i ţin parte, mă, dar vorbesc în dreptate. Tu, ca mai bătrîn, trebuia s-o laşi în pace să cînte. Mai frumos era aşa ! Şi ea, săraca, nu ne făcea nimic, decît cînta...

— E bătrîn, dar prost ! îi tăie Joiţa vorba cu răutate.

— Dumnezeii mă-ti de săracioură ! Mulţi proşti a avut mă-ta ca mine, fă ?... Stăi, că te-nvăţ eu minte !

Şi Iftimie al lui Pricină se repezi. Nu-i dete chiar cu sapa în cap, cum se lăuda, dar o lovi cu coada ei de mai multe ori pe spinare.

Pînă să sară Lisandru Zambilă, ca s-o scape, fata o luă la fugă peste locuri, buzînd, de-i săreau şi-n sus şi-n jos cele două coade pe spate, ieşite rău de sub basma.

— Mă Iftimie, şi măgarul e bătrîn, dar îl încalecă copiii ! îl certă Zambilă cînd rămaseră singuri. Ce-ţi trebuia ţie, mă, să-ţi prinzi mintea cu ea ? N-o ştiai că nu ştie de glumă ?

Marin Zgîmboaşă, care săpa cu Floarea, cu nevasta lui ceva mai departe, că îşi prăşeau chiar porumbii lor şi de aceea dădeau aşa zor, auzind, zise :

— Mă, al lui Pricină, dar n-a fost prost cin-v-a zis astfel ! Tot neamul vă e aşa...

— Ce-i făcui, mă Mărine ? N-auzişi poate ce-mi zise ?

— Lasă dracului, băiete, că tu deteşi cu colţii ! Auzii tot. Tu eşti de vină. Şi pierzi mult prin asta. Ai putea să te mai stăpîneşti păcatelor, mă băiete. Şi-ar fi mai frumos. Să ştii, boul se leagă de coarne şi omul de limbă. Cu ce te-aleseşi, dac-o bătuşi ? Nu era mai bine, dacă tăceai din gură şi-ţi vedeai de sapă ?

— Hei, aşa multe-ar fi bune, dacă n-ar fi rele, îi răspunse Iftimie al lui Pricină. Mă necăjii şi eu. N-ai văzut că atunci, cînd te arde cărbunele, îl arunci şi-n barba lui tat-tău ? Nu-mi mai detei seama... Dar îi trăsei cîteva, de m-o ţine minte, cîte zile le-o avea !

— Mă lăsaşi, Iftimie, fără om ! se văietă Marin Zgîmboaşă. Acum, cine-mi scoate rîndul la cap ?

— Eu îl scot, să n-ai tu teamă d-asta, se lăudă al lui Pricină.

Cînd rîndurile fură scoase la cap, tot Iftimie zise lui Zgîmboaşă :

— Mă Mărine, hai să mergem acasă, că uite ce se-nchiondoră cerul. Plouă negreșit, cînd s-o opri vîntul. Și ne-apucă ploaia pe cîmp... Mai ales că plecă și proast-aia de Joiță, venim altădată, de-ți încăputăm ziua...

Plecară acasă.

Cînd să intre pe poartă, se și puse ploaia, parcă fusese vorbită.

Mîncaseră ei pe cîmp, dar mai puseră masa o dată.

— Ia du-te, Floare, de cheamă și pe Joița, să mănînce și ea ! zise Zgîmboașă.

— Prin ploaie, Mărine ? întrebă nevastă-sa.

— Prin ploaie, fă. Ce, dacă e prin ploaie ?...

Floarea se duse la Joița acasă și aduse răspunsul :

— Nu vine de loc. Auzi, e supărată foc. O găsii plîngînd pe vatră.

— Dă-o dracului, scutește mîncarea, dacă nu vine ! zise tot al lui Pricină. D-ar învăța-o Dumnezeu să facă întotdeauna așa, să muncească la alții și să mănînce la ea. Mi-ar plăcea și mie. Nu e-așa, Marine ?...

— Nu prea e-așa, Iftimie ! răspunse supărat Zgîmboașă.

Terminaseră de băut țuica și tocmai își înmuiau lingurile în mîncare cînd auziră cîinii dîndu-se la poartă ca la urs.

— Ia vezi, Floare, cine strigă ? zise Zgîmboașă.

— Aoleo, Mărine ! răspunse Floarea. E Toma Fîsnoc, primarul. Îl cunosc după umbrelă. Ieși iute !...

Marin Zgîmboașă ieși. Cînd se întoarse de la poartă, cei de la masă îl întrebară nerăbdători :

— Ce-avea cu tine primarul, Mărine ?

— Păcatele lui ! răspunse acesta.

— Ce anume ? stăruiră ei.

— Hei, e o daravelă. Zice să ne ducem amîndoi la deal, eu și cu tine, Lisandre, că ești și tu băgat...

— Dar ce daravelă e aia, mă, de nu ne-o spui și nouă ? întrebă iar Floarea, nevasta lui.

— Tu nu te-amesteca ! o certă Marin. Taci din gură ca o muiere cinstită, și vezi-ți de mîncarea ta !

— De frica ta să tac ? nu se lăsă nici ea. N-am să tac, mă, că nu mi-e frică !

— Păi dacă nu ţi-e frică, te fac eu să mă ştii de frică. Numaidecît te fac! o ameninţă el.

Lisandru Zambilă se vîrî împăciuitor :

— Nu o luaţi aşa, Mărine. Floarea te-ntreabă şi ea ca oricare. De ce să te superi?... Dar n-ai face rău dacă ne-ai vorbi deslușit, ca să-nţelegm cu toţii. Te-am asculta bucuroşi...

Zgîmboaşă se înduplecă :

— Mă, e vorba de procesul Ioanei Cotoibălan cu Gheorghe Dîrloagă. Ştiţi că eu şi cu Lisandru sîntem martori. Asta e!... Şi omul spuse să ne ducem la deal, ca să ne dea fitaţiile. Nu putu să mi le dea la poartă, că se mozolea cerneala de ploaie. Şi-o să ne ducem, după ce-om mînca.

— Adică la cîrciumă, nu-mi dă mie-n gînd? zise cu venin Floarea.

— Iar nu taci, fă? Nu-ţi poţi ţine de loc căţeaua acasă? Drace-al dracului!...

— Lasă-l, Floare, lasă-l! Nu-l mai supăra! o rugă Lisandru.

— Păi, ce-i vine să tacă? Asta cînd se pune, urlă într-una, că ţi se face scîrbă, de-ţi vin maţele la gură... O să te dezvăţ eu, fă, de melicu-ăsta! N-ai ruşine, nici cînd avem oameni străini la masă. Bine, bine! şi Zgîmboaşă, bărbatul ei, o ameninţă cu pumnul.

Se sculară de la masă, făcîndu-şi fiecare cruce pe piept şi, încercînd să-şi mai scuture fărămiturile din poală şi de pe pantaloni, ieşiră pe sală.

— Acum, la cîrciumă, într-acolo o luaţi, nu ştiu eu? nu mai putu să rabde biata Floare, nevasta lui Zgîmboaşă.

— Mă, a dracului gloabă potcovită mai e şi asta! se miră Marin Zgîmboaşă. Rău m-a ursit Dumnezeu, fraţilor, cînd am luat-o de nevastă!...

Lisandru Zambilă dete iar să-i împece :

— Lasă, Floare, nu te supăra! Ne ducem şi noi la cîrciumă, să mai citim niţel jurnalul nostru. Să vedem ce s-a mai întîmplat prin sat, că de cînd tot lipsim cu munca noastră, sînt multe de aflat... Altceva, ce crezi că facem? Nu facem nimic! Vorbim, ca să ne treacă timpul. Asta facem, că fără cîrciumă am fi morţi.

Cînd să plece, Marin Zgîmboașă și-aduse aminte, că se vîrî sub coș, de trase de-acolo o șuncă întreagă, ce era pusă la afumat și-o vîrî sub brîu, fără s-o mai înfășure în ceva.

— Mizelul!

Și-o luară toți trei prin ploaie, spre cîrciuma lui Grigore Bibănac, zisă și „Țîță Nouă", că se hotărîse să meargă și Iftimie al lui Pricină.

CAPITOLUL IV

Sîrița și Zgîba, după ce se ceartă pentru o gîscă, se duc și ele la cîrciumă să se cinstească și să se întîlnească cu vătășelul Stan Drăgoi

Pe cer aceeași ploaie și aceleași tunete, numai că un trăsnet căzu pe-aproape, de se sodomi.

Cele două femei își făcură cruce și-ncepură de unde-o lăsaseră:

— Și cum, fă Sîriță, zici că nu mi-ai furat tu gîsca?

— Nu ți-am furat-o, Zgîbo. Zău nu ți-am furat-o! Să mor, dacă ți-am furat-o!...

— Păi dar cine dracu-a luat-o, doică?

— Fă, tu poate mă bănui, dar să nu mai apuc lumînarea, cînd mi-o ieși sufletul, dacă știu eu ceva de gîsca ta! Hai de te uită în coteț, dacă nu mă crezi!

— Ce să mai mă uit, Sîriță! De ce să mai mă uit? Că-mi lipsește de trei zile. Crezi tu c-o mai ține vie?

— Se poate, fă! O fi acum în oală și prin măsele, cine știe unde gîsca ta!...

— Da-r-ar Dumnezu, doică, ăluia de mi-a luat mie gîsca, să-i iasă pe trup numai bube și chiloane și să-i cadă un leșin la inimă! Iar cînd o fi pe patul morții, să nu-i iasă

sufletul, pînă nu m-o chema pe mine, ca să-mi spuie și să-l iert !...

— Zi-i, Zgîbo, zi-i !... Zi-i cît vrei, soro, că nu mă tem ! Nu mă tem, doiculiță, că sînt nevinovată... Nevinovată ca sfînta sînt !...

Cele două surate, tăcură. Sînt de aceeași vîrstă și se au bine.

Sîrița e slabă, are nasul în vînt și părul uns cu unt de vacă. A făcut-o mă-sa de fată, adică cu ăl din lume fără nume, că s-a greșit și ea ca atîtea.

Cînd inima Sîriței începuse să știe de dragoste, trîntea ușile, cît putea.

— O, de, că te mărit ! încerca s-o potolească mama ei.

Și-a măritat-o, dar n-a prea fost femeie de casă.

— La horă mă-ndes, mă-ndes și furca neam s-o mai văz ! îi zicea de multe ori în batjocură, bărbatul ei.

Drumul bisericii n-a-mbătrînit-o, nici pe ea și nici pe Zgîba. Iar copiii nu le-au rupt fustele. Și-amîndouă s-au mai avut bine în viața lor și cu alți bărbați.

Cînd le-au murit oamenii, acum vreo șapte-opt ani, le-au lăsat nici în deal, nici în vale și ele nu s-au mai măritat. Cum s-ar fi măritat, săracele ! Dar nu le-a-ntrebat nimeni de vorbă. Adică, de fapt, toți le-ntrebau de vorbă, însă nu pomenea unul de treaba asta și nici nu pomenesc.

Și azi, amîndouă duc o viață dulceagă de bucurii. N-au berechet în casă, dar nici multe nu le lipsesc. De sare, de chibrite, se mai găsește. Și cînd nu se găsește de chibrite, învelesc tăciunii în cenușă și-și fac astfel treaba. Sau se-mprumută cu ciobul pe la vecini, cînd au uitat să-l învelească și focul s-a stins. De sare ar fi mai prost, că nu poți mînca mămăliga nesărată.

De moară au. Muncesc și la cîmp. Ară, sapă. Păi să vezi pe Sîrița cum cosește pe luncă, rămîi așa ! Pune voinicul jos...

Pui de găină scot, rațe cresc, țin și gîște la ușa casei. Nu trăiesc rău. De !... vinul le-o mai lipsi, „că din dracul brînză, dacă nu au oi ?“ Dar trăiesc și fără asta. Au în schimb țuică din livezile lor de pruni. Și-apoi au o gură, n-au zece. Dacă n-or fi în stare nici p-asta s-o potolească,

că sînt „singure-singuratice", de cînd le-au murit bărbații.

Sîrița și Zgîba sînt prietene toată ziua, de dimineața pînă seara, că noaptea se mai ceartă ele pe Stan Drăgoi. Parcă numai p-ăsta ? Dar a doua zi, de cum răsare soarele, se și-mpacă. Nu mai sînt proaste ca în tinerețe, să pună toate la inimă. Atunci nu știau ele cum merg rosturile vieții, acum știu. Nu de florile mărului au îmbătrînit.

Zgîba se deosebește de Sîrița — așa sînt poreclite și tot așa își zic și ele, fără să se supere — doar că e mai grasă ceva. Mai bine zis, e mai împlinită la obraz, iar blidul frunții îl are nițel mai mare. Și pe deasupra a mai dobîndit și doi copii, o fată și-un băiat, dar nu i-au trăit. Că i-au murit unul de lingoare și-altul de tuse măgărească.

Ea ținea, sărmana, la ei. Și pe urmă i s-a prăpădit și bărbatul.

— Ce să-i faci ? Așa e viața cu necazurile ei !...

Ploaia s-auzea bătînd pe acoperișul casei. Zgîba e acasă la Sîrița, dinainte de-a începe ploaia. Că a venit într-adins la aceasta, ca s-o întrebe de gîscă. Din cer curg iatagane de foc, ce se sting aproape de pămînt.

Zgîba simte cum o strînge foamea de burtă. A uitat de gîscă. N-a mai mîncat de-aseară, că azi dimineață luă în gură doar o teacă de ardei uscat cu mămăligă rece. Ce să facă ea numai cu atît ? Iar dacă plecă să-și caute gîsca — bîstîcîind și-ntr-o parte și-ntr-alta — aproape trecu ziua. Mai ales c-o apucă ploaia la Sîrița, Zgîba îndrăzni :

— Fă, surată, n-ai tu ceva să-mi potolesc a pustie de gură, că mă sperie !... Să nu-mi iei în nume de rău ! Că știi, cînd ți-e foame, trebuie să ai îndrăzneală de nebun. Altminteri, mori în șanț, te-ntinzi în drum. De trei zile, de cînd mi-am pierdut gîsca, m-am upit. N-am mai avut rost de mîncare.

— Mă doică, minunată ești ! o certă Sîrița. Păi de ce nu spuneai, Zgîbo ? Bată-te norocul să te bată ! Să mori de foame tocmai în casă la mine, s-ar putea ? Am, doică... Am chiar un pui în frigare, să ți se topească colea-n gură, cînd ăi da să-l mănînci. L-am fript de-aseară, că știi de ce ?...

— L-ăi fi așteptat pe Stan Drăgoi, o întrebă repede Zgîba.

Sîrița mințea, că pe Stan îl așteptase, unde-l știa că e să ia leafa :

— Nu, fă ! Drăgoi e un prost și-un stricat. Nu tai eu puii pentru el... Dar stăi, că-ți spun numaidecît. Mă duc să-l iau.

Sîrița aduse puiul și-un kilogram de țuică, atunci scoasă din butoi. Cînd le puse pe masă, s-apucă să spună :

— Cînd l-am fript aseară, m-am gîndit la tine. D-aia l-am fript. Că să vezi, noi am fost prietene, de cînd am văzut lumina zilei cu ochii. Amîndouă odată am fetit. Sîntem de-o iarbă, cum se zice. Asta toată lumea o știe... Că ne-am mai certat cîteodată și ne mai certăm, dar cine nu se ceartă, soro ? Și mațele-n om... Și-atunci am fript puiul, ca să facem și noi amîndouă o petrecere. Nu s-o scufunda pămîntul, că n-am făcut niciodată. Așa e ?...

— Așa e, Sîrițo, mînca-ți-aș ochii ! Bine te-ai gîndit, fă ! Mă gîndisem și eu de mult la asta, dar tot tu mi-ai luat-o înainte... Dă-o dracului de gîscă, parcă o gîscă m-a făcut pe mine ? I-o fi de mult fulgii pe cîmp. Mai multe păcate am făcut eu întrebînd. Că știi, hoțul e c-un păcat și păgubașul c-o mie...

S-apucară să bea și să mănînce.

— Să iau și eu cu tine ! zise Sîrița. Nu e vorbă, mai luai nițel și de vreme, dar din pui nu mîncai. Îl păstram tot pentru tine. (Sîrița iar mințea, că aștepta în seara aceasta din nou pe Drăgoi. Însă Zgîba toate i le credea acum.) Cu toate astea nu strică, dacă mai iau ceva în gură și cu tine...

— De und'să strice, soro ? s-amestecă iar Zgîba. Uite, ia arip-asta !... Uuu, ce bună e ! Că bine e, fă, cînd mănînci ! Vorba cîntecului : Bun îi vinul, nu-i ca apa ; nici friptura nu-i ca ceapa...

S-apucară să mănînce pe tăcute. Într-un tîrziu, Zgîba din nou zise :

— Fă Sîrițo, am început să-mbătrînim. Zău, cură fulgii din noi ! Să mor de te mint ! Așa de neputincioasă mă văd uneori... Poate tu te simți într-altfel ?

— Da de unde, soro ! Tot așa mă simt.

— Păi, nu spun eu ? Norocire bună !

— Să dea Dumnezeu !...

Tăbărîră pe pui. Zgîba nu mai înceta cu laudele :

— Fă surată, bine l-ai fript ! Totdeauna îi frigi așa ?

— Totdeauna !

— Că meșteră mai ești ! O să vin să mă-nveți și pe mine, cum se frige un pui așa de bine, că e de minune !...

Sîngele începu să le alerge mai iute prin trup. Se înviorară. Tot Zgîba avea mai mult chef de vorbă :

— Bine e, fă soro, cînd ești bogat ! Să n-ai de niciunele, dar să fii bogat.

— Acum ai băgat de seamă asta ? o întrebă Sîrița.

— Nu, o știu eu mai de mult, dar parcă băgai de seamă și-acum... Însă, vezi tu, fă, să n-ai bani așa mulți, în prostie, că nu e bine. Cum vine vorba, cîștigurile mari sparg pungile. Să ai atîți cîți îți trebuie, dar să nu-ți lipsească... El e bine și sărac, dar mai bine e bogat. Că tot cîinele iese din iarnă, însă numai pielea lui știe cum... N-ai văzut tu, Sîrițo, că tot grasul e frumos și tot avutul e cinstit ?

— Am văzut, Zgîbo.

— Merge și la omul sărac, dar nu prea merge. Pe cînd la omul bogat, cum vine vorba, și dracul i-aduce colac.

— Ba îi mai leagănă, fă, și copiii.

— Așa e, că bine zici !...

Acum se înțelegeau între ele de minune, ca doi moșnegi cu tutunul cînd se odihnesc la capul locului. Se rumeniseră la față. Amîndouă erau într-un șipot de bucurie, de voie bună.

— Noroc, soro !

— Ține-l bine, soro !

Și-i dădeau înainte drumul pe pustiul gîtului. Cît de mult se schimbaseră ! Așa e omul sărac. Cînd bea și mănîncă, uită orice, pînă i se golește iar burta. Parcă erau tot acelea de-odată, cînd se luptau cu băieții prin lapovița anilor tineri. Dormitau doruri vechi în ele, de cînd cu potoapele copilăriei.

Nu mai putură răbda, se pupară.

— Iartă-mă, fă, dacă te-am supărat vreodată ! Omul nu e rău, dar viața e rea. E rea ! D-aia or fi și oamenii așa de răi ! își ziseră ele ; și iar se pupară.

În cap li se aprinseră și cîteva vreascuri de cîntece :

Foaie verde dedeței,
Pe deal pe la Cornățel,
Trece dorul mărunțel
Ca vaca după viței,
Ca oița după miel...

— Nu ăla, Zgîbo ! Zi-i p-ăla :

Memeleaua, la mijeaua
Fusta-i, fusta-i cu beleaua...

Sau zi p-ăla : „La păru' cu perili, und-să strîng muierili..." Care vrei tu !...

Zgîba îi zise, cu un glas cînd subțire, cînd mai gros, după cum o-ndolcăia țuica ce-o băuse. Sîrița o lăudă :

— Fă, da-te-aș pe Vedea și pe Olt, că bine îi zici !...

Țuica era pe terminate, puiul băjenit — îi înșiraseră oasele pe masă — iar ploaia își vedea liniștit de treabă afară.

Zgîba zise :

— Fă Sîriță, eu tot umblînd după gîscă, văzui pe prostu-ăla de Stan Drăgoi întrînd la Ioana Cotoibălan. Adică, să nu mint, era cam atunci cînd venii la tine după gîscă. Ce crezi tu, fă, c-o fi căutînd la floarța aia ? Mie nu-mi dă-n gînd, că-i știam de patru ani certați.

— Ia uite-al dracului pe unde-mi umblă ! se miră Sîrița. Și era cît p-aci să se dea de gol și să zică : „Și eu îl așteptam proasta de mine cu puiul fript !"

— Să mor, dacă te mint, soro ! începu Zgîba din nou să se jure. Să n-am parte de luminile ochilor, dacă nu-ți spun adevărat ! Nu-mi arde de glumă...

Tăcură.

Cum le durea pe amîndouă acest lucru, ocoliră vorba despre Stan Drăgoi și se legară acum de Ioana Cotoibălan. Tot Zgîba o începu, că ea era mai tămășită :

— Și ce zici, Sîriță, de proast-aia ? S-a zăpăcit de tot. A rămas cam așa ! Hai, ce zici ?...

— O arde, doică. Are spuză de păcate pe suflet...

Și Zgîba urmă :

— Că a dracului se credea ea odată, dar acum i s-a-nfundat. Rîdea de noi. I s-a-ntors rîsul.

— Bine-mi pare !

— Păi, dar parcă mie-mi pare rău ? Dă-o dracului, c-așa-i trebuie ! De ce să ia viața rumânului ?

— Păi ea l-o fi omorît, Zgîbo ?

— Dar nu l-am omorît eu.

— Nu tu, dar Dîrloagă.

— Ce Dîrloagă, fă ? Așa vorbea satul acum un an. Însă, de-atunci, s-a dovedit că nu el l-a omorît pe Mitică, ci ea. Toți, pe und-te duci, numai de treaba asta vorbesc. Dacă n-ar fi adevărat, n-ar vorbi lumea. Spune și tu, Sîriță !...

— Dar atunci, Gheorghe Dîrloagă de ce s-a mai judecat cu statul pentru omorul de anul trecut ? Nu vezi că el e ucigașul, că pe Ioana n-o-ntreabă nimeni de vorbă. Ea e nevinovată.

— De, fă, nici eu nu știu ce să mai cred ! o lăsă mai ușor Zgîba. Om trăi, de-om vedea, că adevărul tot trebuie el să se afle odată și-odată. Mult nu mai merge. Dîrloagă și azi zice că el l-a omorît. Are martor pe Toma Fîsnoc... Că vezi, veneau amîndoi noaptea pe drum de la Slatina și Mitică — mortul — le-a ieșit înainte la Crucea Înaltă să-i jefuiască. Asta se știe. Dar atunci Ioana de ce se mai spovedește pe fiecare lună, și de ce-a făcut troița din luncă și puntea din Vedea ? Iar noaptea de ce-o morîncesc dracii, de crăone în toate felurile ? Că mi-au spus vecinii.

Chiar adineaori vorbii cu Mița Țofîrna. Eu îmi căutam gîsca și ea ieșea de la Ioana. Ne-ntîlnirăm piept în piept. După-asta intră Drăgoi acolo, și mă ferii să dau ochii cu el. Și știi ce-mi spuse Țofîrna ? Auzi, a sculat-o ast-noapte din somn să-i dea chibrite ! Și pe urmă a luat pătura la spinare, și-a început să umble pe cîmpuri. Fugea ca nebuna spre valea Brătășanului. Crezi că de bine fugea ? Și tot de bine crezi tu că se spovedește așa des ? Că numai ea nu era a credincioasă !...

Și toate astea de cînd cu omorul de anul trecut. D-aia vorbește tot satul. Nu vezi, e băgată și ea în omorul ăsta, că atunci ce-ar avea să se spovedească așa de des ?...

— De, Zgîbo, cine mai știe !...

Deși aveau chef de vorbă, că goliseră toată sticla — nu erau bete, țin mult la băutură — amîndouă tăcură puțin. Pe urmă, tot Zgîba zise :

— Dar, fă Sîriță, de ce ardem noi gazul nostru pentru necazurile altora ? Să ne vedem fiecare mai bine de necazurile noastre. Știi ce mă gîndii eu ? Tot ne-nchefălarăm noi. Hai să mergem la cîrciumă. N-avem bani, dar cred că ne dă Lisaveta Bibănac pe datorie. Și-o să i-i dăm...

C-am să vînd toate gîștele — fir-ar ale dracului ! — să mă văd și eu o dată cu bani mulți la brîu, și să nu mai aibă ce-mi fura vrăjmașii. Am zece gîște, mînca-le-ar mama, ca dropiile de grele ! Dar le dau, le dau, să mă scap de ele... Ce zici, mergi ? Nu cred că mă lasă Lisaveta, mai ales că omul ei a plecat d-ast-noapte la vin la Drăgășani. Și ea ține la mine. Nu ne-am certat niciodată. Și poate găsim acolo și pe Stan Drăgoi.

— Mai ales c-a luat leafa. Atunci, ne face el cinste, o luă gura pe dinainte pe Sîrița.

— Dar de unde știi tu, fă, c-a luat leafa ? sări arsă Zgîba. Poate c-a fost asară pe la tine ?

— N-a fost, Zgîbo. Să mor dac-a fost ! Dar știu că o ia cam în timpul ăsta. Ce, tu ai uitat ?

— Așa e.

— Mergi ?

— Merg...

Se pregăteau să plece.

— Sîriță, nu mai ai tu niște apă d-aia de colonel ? Știu că aveai înainte.

— Ce moartea e aia, fă ? se miră Sîrița.

— D-aia de colonel, fă... Apă de colonel.

— Ha-ha !... Udicolon ?...

— Hei, d-ala, cum Dumnezeu îi zice !...

— Nu mai am, doică. Zău, nu mai am ! Aveam înainte, nu-mi lipsea de loc. Dar l-am terminat de mult.

— Că bun ar fi fost, soro ! Miroseam și noi mai frumos... Nu știi, ca să ai pe vino-ncoa, trebuie să miroși niţel.

— Am, Zgîbo, busuioc. E bun și ăsta. Stai să-l iau de la grindă...

Luară busuiocul de la grindă și fiecare începu să și-l frece în sîn. Pe urmă cele două surate ieșiră prin ploaie, și-o luară repede spre cîrciuma lui Grigore Bibănac.

Era tîrziu. Noaptea începuse să-și surpe tot întunericul ei pe deasupra satului. Plouase atît de mult, încît se umpluseră șanțurile și dăduseră pe dinafară.

Plopii, pe marginea șoselei, stăteau cu picioarele în apă, ca pescarii cu pantalonii sumeși.

CAPITOLUL V

Onică Dădălău își caută nevasta pe drum, dar aude că e tot la cîrciumă

Plouă, plouă într-una. Dacă nici anul acesta nu s-or face bucatele !

— Ce te plimbi așa, Onică ?

— D-aia plătesc statului prestaţie, Tomo, să mă plimb. Tu nu tot d-aia te plimbi ?

— Tot d-aia mă plimb, Onică. Dar parcă la tine e alta... Vîr-te ici sub umbrelă, că nu vezi ce prăpăd e-afară ? Și ia spune !...

Onică Dădălău se vîrî sub umbrela lui Toma Fîsnoc, pe urmă zise :

— Păi să vezi, mă primarule, mă cam închefălai, că băui devreme cu Stan Drăgoi, cu vătășelul tău. Ne cinstirăm acasă la mine cu ţuică. Nu se pusese încă ploaia.. Mujerea era foc, că de ce-l cinstesc. Și plecă a dracului de atunci. Unde ?... Nu știu ! O caut într-una. N-oi găsi-o, că

vai de ea ce-o păţi. O omor ! Nu cumva o văzuşi tu, că întorsei satul pe dos întrebînd ?...

— O văzui, mă Onică, o duceau doi pe băţ. Nu e aşa mult, de cînd o văzui...

Şi primarul rîse.

— Mă Fîsnoace, ţie-ţi arde de glumă, dar nici nu ştii tu cum fierbe sîngele-n mine !

— Nu, zău, nu glumesc, răspunse primarul. Cînd ieşeam de la primărie, că detei o ţîră pe-acolo să iau fitaţiile credeam că le am la mine, dar le-am uitat de-aseară într-un registru... Ştii, fitaţiile voastre de martori, că iar cu daravela aia de proces a Ioanei cu Gheorghe Dîrloagă... Şi cum spun, cînd mă duceam la primărie, o văzui intrînd în cîrciuma lui Bibănac cu Gherghina lui Stan al Floarei... Să fi văzut ce iute intrau amîndouă înăuntru, să-şi rupă picioarele de prag.

— Iiii !... să ţii minte, Tomo, că acolo e ! Ăst obicei îl are, fi-i-ar capu-al dracului ! Cum se supără ce şi ce, dă fuga la cîrciumă, fără ruşine, şi bea. Bea, de nu mai dă de sătul. Acolo e !...

— Păi, dacă spun eu c-o văzui intrînd !

— Şi mai are, Tomo, şi-alt obicei, fir-ar a dracului, cu cine mi-a scos-o înainte ! Cînd plec eu la cîrciumă, în loc să stea acasă ca o muiere cinstită, vine după mine şi şade la spatele meu. Aşteaptă să-i dau să bea. Îi dau, ca să scap de nebună... Odată m-a scos din fire, c-am bătut-o numai cu salamul peste gură. Ştii, salam d-ăla grosul şi uscatul de Sibiu. Acolo e. O omor ! Mă duc după ea...

— Stăi, că mergi cu mine. Tot am eu umbrelă. Şi-apoi, trebuie să-ţi dau şi fitaţia de martor.

— Cum nu ştiui, mă, că e-acolo ? se văietă iar Onică Dădălău. O căutai prin toţi vecinii şi de loc să-mi dea-n gînd ! Ia uite ce ud sînt !... Nu vezi, mă zăpăcii întrebînd... Cît e ceasul, mă primarule, că ştiu că ai ceas ?

Toma Fîsnoc scoase de la brîu un ceas aşa de mare, să omori omul cu el. Şi l-a cumpărat tot de cînd a luat primăria în primire. După ce se uită la el de mai multe ori, zise :

— E patru și... aproape și jumătate. Dar poa' să fie mai mult, că ast-noapte mi-a stat. Nu prea-mi merge așa bine...

— Ba nu-ți merge de loc, primarule, c-am văzut că toată ziua stai cu bățul pe el. Toată ziua îl întorci.

— O să-l dau la reparație, că tot eu stric. M-am îmbătat odată și-am căzut cu el într-o grămadă de piatră. Încolo, e ceas bun. Nu te uiți la el?...

CAPITOLUL VI

Surda Lina Mitricioaia de-abia găsește pe popa Belciug, că e tot la cîrciumă

Plouă. Parcă a putrezit și aerul și toate adîncurile văzduhului de-atîta ploaie.

Popa Belciug venea pe șosea, călare pe-o iapă mucedă: Bleau-bleau!... hanc-panc!... trei-trei!... Beat turtă, cu picioarele flencănindu-i-se și cu desagii puși înainte pe greabăn, plini de colaci. Din cînd în cînd, îi mai cădea și cîte-un colac prin noroi, fără ca popa să bage de seamă.

Venea de la pomană. Era bătrîn, cu barba albă și cu două coade făcute ghemotoc la spate. Iar peste ele un potcap înalt, ca un cofer de la moară. Anteriul îl are plin de tot felul de unsori și de pete.

Popa văzu pe Mitricioaia, cu toată gălăgia lacrimilor pe față, mergînd iute pe șosea. Opri iapa și-o întrebă:

— Unde te duci, Lino, așa iute?

— Muri fie-mea, părințele, Dumnezeu s-o ierte!... Vai de viața mea! Îi rămaseră toți copiii mici pe drumuri. O împărtășișsi sînția-ta de dimineață, pe urmă era mai bine, și muri...

— Cînd muri?

— Păi, eu aș crede s-o îngropăm mîine sară, că de ce s-o mai ținem ? Sînția-ta ce zici ?

— O s-o-ngropăm și mîine sară, Lino. Vii tu de mă chemi...

— Și cît îmi iei, părințele ?

— Ne-nțelegem noi.

— O sută de lei ?... E mult, părinte. Mult rău și noi sîntem oameni săraci. Dar o să ne lași pe datorie.

— Facem noi, Lino, dacă vă lovi nenorocirea asta.

— Cînd zici să ți-i dau ?...

— Mă duc și eu că plouă rău, nu vezi !...

— Eu aș zice, părinte, să ți-i dau după Rusalii, că mai facem și noi atunci de bani.

Popa lovi iapa cu călciiul, ca să scape de surdă, iar Mitricioaia rămase singură în drum.

Cînd popa Belciug ajunse la cîrciuma lui Grigore Bibănac, bägă iapa iute sub polată, o legă cu dinții la gard, și intră ca să citească și el, la fel cu toți ceilalți, ziarul fără fund de informații al satului.

CAPITOLUL VII

Grigore Bibănac și Lisaveta, nevasta lui

Cînd Grigore Bibănac — sînt douăzeci de ani de atunci — s-a însurat cu Lisaveta lui Caraboi, aceasta era o depravată a satului. Babele rîdeau de ea, că a căzut de mică în picioarele scaunului și din cauza aceasta n-a fost fecioară.

Stăteau într-o casă mică, deși aveau cincisprezece pogoane de pămînt. Le muncea bietul Bibănac, dar nu li se ajungea. De multe ori mîncau boască de prună cu mămăligă rece.

După doi ani de-așa căsnicie, Grigore s-a speriat și-a plecat la București, să-și încerce norocul.

În cinci ani, cît a stat acolo, n-a dat pe-acasă decît de trei ori. Și-atunci, tot călător. Lisaveta a rămas singură să-și facă mendrele cu toți oamenii satului. N-o mai termina cu dragostea pe la paie și pe la spatele casei. Și astfel l-a dus la ruină pe bietul Grigore, oricît a muncit el.

Cînd da bietul om să-i bage vină, tot ea era mai coltoară, sărea cu gura :

— Ce faci, mă, pe viteazul ? Tu de molîu și de nevrednic ce ești, nici pantalonii nu-ți șed bine în vine. Tu să fi fost o muiere, toți și-ar fi bătut joc de tine. Orice prost te-ar fi înșelat. Și mai rîzi de mine ?...

Și Grigore Bibănac, om moale și blajin, că așa a fost neamul Bibănacilor, tace chitic. I-a prins nevasta slăbiciunea și-și bate joc de el.

După cinci ani de stat la București, Grigore Bibănac s-a întors cu ceva bani în Cepturi, făcuți din negustoria cu coșurile pe stradă.

Cu ei a deschis cîrciumă. Asta îi lipsea lui Grigore ! Satul a numit-o la „Țîță Nouă", că Lisaveta era tînără pe-atunci. Acum treisprezece ani.

La început, Lisaveta nu știa rosturile cîrciumii. Se fîstîcea ca soacra mare la nuntă cînd primește plocoanele și mai plecau oamenii și fără să plătească. Ea nu știa carte de loc, dar avea semnele ei : linia mare, suta ; linia mijlocie, polul ; iar linia mică de tot, rubla. După ce se-mbăta, Lisaveta amesteca liniile, că le vedea mici pe toate.

Și azi, tot așa face. Din cauza aceasta, oamenii se-ndeasă toți la cîrciumă, cînd îl știu pe Grigore plecat la vin la Drăgășani, și pe ea rămasă singură la tejghea.

Din cîrciumă, Lisaveta s-a ales doar cu viciul beției. Acum Lisaveta a îmbătrînit, s-a mai îngrășat și-a răgușit. Oamenii zic c-a văzut lupul. Iar obrazul i s-a murdărit de niște pete, foarte curioase prin desenele lor.

— Dar ce-ai pățit, Veto ? o întreabă ei, arătîndu-i-le. Nu cumva ești borțoasă ?

— Nu știu, mă, ce bîzdîgănii mi-au ieșit pe față. Bube dulci or fi, Dumnezeu știe !

— Sînt dragostele de-altădată, Lisaveto. Așa fac ! Ies la bătrînețe, că destul au stat închise în inimă pînă acum.

Cu toate astea, Lisaveta iubește azi ca nebuna pe Toma Fîsnoc, pe primarul satului. Dar iubire, nu joacă. Ce în-

seamnă bărbatul ei în catastif că datorează primarul pe băutură, șterge Lisaveta. Iar cînd nu poate șterge, îi dă bani pe furiș, ca să aibă cu ce plăti. Mai ales cînd Grigore e plecat la vin și stă cîteva zile, e lumea lor. Atunci își fac de cap de tot.

Primarul o iubește pe Lisaveta din interes, că „roade" după ea.

Din pricina aceasta, negustoria lui Bibănac nu merge de loc. Te miri de ce-o mai ține, că și-a vîndut, nenorocitul, tot pămîntul la cîmp. Iar cînd e să plece la vin, Grigore dă din colț în colț, să facă rost de bani. Chiar oamenii satului își șoptesc între ei :

— Mă, ăsta al lui Bibănac e mare negustor. Trei lulele, trei dughene, capul plin de socotele. Ține cîrciuma, săracul, numai ca să-i zicem nevesti-si cîrciumăreasă.

CAPITOLUL VIII

La cîrciuma lui Grigore Bibănac

Cînd Stan Drăgoi intră în cîrciuma lui Grigore Bibănac, găsi pe Onică Dădălău, luptîndu-se cu Titică al Pruciului printre mese. Luptă dreaptă de curea, „care pe care". Rămășag, o vadră de vin, s-o bea cu toții.

— Nu te lăsa, Rujane !

— Ia-l tu, Plăvane ! făceau oamenii pe demargine.

— Hai cu tata, mă !

— Sus cu el !

— Acuș e-acuș !...

Cei doi își opinteau genunchii și gemeau. Gemeau și se opinteau.

— Dă-l cu măgăreasca, mă !

— Nu cu măgăreasca, cu piedica...

— Știe el cu ce să-l dea.

— Nu-i mai încurcați.

— Dați-vă la o parte...

Îi treceau nădușelile, că se luptau de vreun sfert de ceas și tot nu se alesese din ei, care e cel mai tare. Cînd,

odată, Dădălău îl ridică în sus de curea pe Titică al Pruciului și bau ! dete cu el de duşumea, cît putu.

Se zdruncină toată prăvălia şi toţi izbucniră în rîs. Numai bietul Titică se sculă ruşinos, îşi frecă şoldurile şi zise :

— Mă Onică, nu mi-e că mă trîntişi, cît mi-e de gresie !...

Îl trîntise pe gresie, că o găsi sărmanul ruptă în două la şold. Fusese să cosească nişte iarbă p-un răzor şi cum îl apucase ploaia, uitase s-o mai lase acasă. Venise cu gresia legată de şold la cîrciumă.

— Ce gresie, mă ? Nu ştiu eu de gresie ! Eu ştiu să dai vinul, că te-am rămas.

— Lasă, că l-oi da altădată, se rugă bietul Titică.

— Ce altădată, mă ? se necăji Dădălău. Acum să dai vadra, cît e proaspăt rămăşagul, că după ce s-o-nvechi, parcă mai văd eu cinste de la tine ?

— Păi n-am, mă Onică, bani la mine.

— Lasă, că-ţi dă cîrciumăreasa pe datorie.

— Dacă-mi dă, fac.

— Sigur că-ţi dă !... Lisaveto, ia trage cîteva linii mai mici la Titică al Pruciului ! S-aude, fă ?

După puţină tărăgăneală, Lisaveta le trase şi aduse vinul. Apoi aprinse lampa.

Se întunericise de tot.

Stan Drăgoi îşi plimbă ochii prin cîrciumă, pînă găsi pe Gheorghe Dîrloagă. Sta într-un colţ, şi bea singur.

— Ce dracu, mă Stane, tu cînd pleci, pleci cu anul ! Mi se urî aşteptînd. De azi, de cînd te-aştept, îţi închipui şi tu !...

— Ce vorbeşti, Gheorghe ! Ţi se urăşte la sapă, dar nu la cîrciumă. Mie-mi spui ! ?... Şi văd că numai prost nu trăieşti ! Vin, mizel !... Dar vinul îl cam terminaşi. Ia să mai vină o felă, că fac eu cinste. Am luat leafa ieri.

Bătu cu sticla în masă. Era gălăgie mare în cîrciumă şi nu se auzi. Mai bătu o dată. Cîrciumăreasa, care sta la tejghea cu mîna la falcă, întoarse capul. Drăgoi îi făcu semn cu mîna, zicînd :

— Ia vin, fă nepoată, mînca-ţi-aş găinili ! Vino, de ne sîrveşte şi pe noi !...

Lisaveta veni la masa lor și Drăgoi o luă la rost :

— De ce nu veneai, fă, mînca-ți-aș găinili ! Stai la tejghea cu mîna la falcă, să nu-ți cadă căpriorii capului ?...

— Hai, spune mai repede, nea Stane, că mă grăbesc !

— Dar grăbită te-a mai făcut mă-ta ! De cînd te-ai îmbărbătat așa, că nu prea erai bărbată ! Sau unde văzuși pe primar aci ?

Lisaveta dete să plece. Drăgoi o trase de fustă :

— Stai, fă, de ce pleci ?

— Dacă dumitale îți arde de glumă !

— Dar ție de ce-ți arde ?

— Spune odată !

— De, mă Gheorghe, ai mai văzut-o vreodată așa grăbită ?... Fă, nu se face așa negustoria. Cu omul trebuie să mai stai de vorbă, ca să-l îndemni la băutură.

Cîrciumăreasa iar dete să plece. Stan iar o trase de fustă :

— Fă, mînca-ți-aș găinili ! Că te văd așa grăbită, ia arde ici o felă de vin...

Cînd o aduse, Drăgoi se uită la sticlă.

— Asta e vin, Lisaveto ?

Îl gustă.

— Și zici că ăsta e vin ?

— Dar ce moartea zici dumneata că e ?

— Ăsta nu e vin, fă. E motorină, neică. Mie să-mi aduci vin d-ăla gros, d-aveai acum o săptămînă, să simt că-l rod în măsele. Mai ai d-ăla ?

— Mai am, nea Stane, dar plătești mai mult.

— Păi ad-o d-ala, fă ! Ce-mi tot umbli mie cu fleacuri ? Parcă de-acum mă cunoști tu ?... Plătește taica, că are bani mulți. Am chimirul plin. I-auzi cum sună !...

Cînd i-l aduse, Drăgoi îl gustă și rămase mulțumit.

— Nu-i așa că-ți place ? îl întrebă cîrciumăreasa, mîndră de marfa ei, ce nu o da oricui.

— Hei, acum îmi place !... Să trăiești, nepoată. Dar ascultă, Lisaveto, o să vin într-o noapte să-ți fur banii, c-am auzit că ai mulți... Îi ții pe gulerul cămășii.

— Vezi-ți de treabă, nea Stane ! îi răspunse și Lisaveta, tot în glumă. Nu-i găsesc eu ziua, la lumina soarelui, dar dumneata noaptea pe întuneric.

Și plecă.

— Mă Gheorghe, oftă Drăgoi cînd rămaseră singuri, m-aș da pe lîngă ea, că știi, mai iese cîte ceva.

— Ce să te dai, Stane, că n-ai loc de primar...

— Că bine zici, Gheorghe ! Cum îl vede Lisaveta, o dată se schimbă. Nu te uiți la ei ?

— Mai ales în noaptea asta, Stane, că Grigore e plecat la vin, o să-i vezi ! Fîsnoc roade după ea. Știe cum s-o ia, nu ca tine. Ca să faci pisica să ridice coada, trebuie s-o mîngîi ușor, s-o netezești binișor pe spate. Și Fîsnoc o netezește bine !

— Săracii de ei, Gheorghe, cu un ulcior de bragă, negustorie întreagă ! O să ajungă la lulele cu cîrciuma lor, curînd-curînd...

Tăcură.

În jurul lor era iad. Iad scos deasupra pămîntului. Toți vorbeau, chiuiau, zbierau și făceau în toate felurile. Se deslușea doar un vuiet, un urlet, ce-o ținea într-una ca la treierat.

La masa unde se bea rămășagul, erau primarul Fîsnoc, Ilie Gîrlete, Marin Zgîmboașă, Iftimie al lui Pricină, Lisandru Zambilă, Titică al Pruciului și cu Onică Dădălău.

Acesta din urmă uitase să-și bată nevasta, c-o ținea alături de el și-o îndemna să bea din rămășagul lor. Onică era foarte vesel. Poruncea la cîntece într-una :

— Mă țigane, mă !... Zi-mi tu mie, mă, din dibla ta p-ăla : „Dorul meu e numai dor", că mai bine nu i-aș zice. Apăi dă, Doamne, berechet, că sînt tare docamdată...

Onică Dădălău s-apucă să joace, cu mîinile înfipte în șold și cu picioarele moi ca măcinicii cînd îi fierbi.

— Cum mai cîntă dumnealui ! Las-să joace, treaba lui ! îl lăudă Iftimie, bucuros că bea pe degeaba din rămășagul lor.

— Ceaca-paca, doi lei vaca ! se crezu dator să zică și Ilie Gîrlete, tot pentru asta, că bea de pomană.

— Mămăligă cu făsui, c-așa-i place dumnealui ! își arătă bucuria și Lisandru Zambilă.

Și fiecare simțea nevoia să zică cîte ceva :

— Ghetili, hainili, toate s-au scumpit...

— Ba s-au dat dracului de tot.

— Numai muierili, bă, tot cu banii ăia le cumperi.

— Iauzi, lele, ciocîrlia, ieşi afar' de spală iiea !... I-auzi, lele, pitpalaca, ieşi afar' de smulge vaca ! îi ţinea Zgîmboaşă isonul.

Dădălău se opri din joc, muiat tot în năduşeală. Faţa şi-o ştergea cu căciula, pe care o izbi la urmă în dibla ţiganului :

— Mă, cioară afurisită !... Stai, mă ! Opreşte-te şi zi-mi p-ăla :

Foaie verde lemn crăpat,
De cînd sînt amorezat,
Eu în gură n-am băgat,
Nici în pat nu m-am culcat...

Ţiganul i-l cîntă.

— Noroc, băieţi ! S-aveţi parte de oale sparte !...

Numai Titică al Pruciului nu sufla un cuvînt. Bea şi tăcea. Se gîndea tot la gresie.

Alături, la altă masă, Sîriţa şi Zgîba se cinsteau împreună. Cum ar fi poruncit şi ele cîntecul.

Femeia care iubeşte,
Calcă cu papucii-n deşte...

Dar nu îndrăzneau. Şi din cînd în cînd, se mai uitau spre Drăgoi, făcîndu-i fiecare semne pe furiş.

CAPITOLUL IX

Şi preotul Belciug, zis Bleandă, e nelipsit din cîrciuma lui Grigore Bibănac

— Şi zici că ţi-e mai bine, părinte ? se legă Onică Dădălău de popa Belciug, ce vrea să se descurce mai repede de o „juma" de vin, pe care şi-o bea singur la tej-

ghea. Nici pe scaun nu vrusese să șadă popa, că doar îl aștepta iapa afară.

— Mai bine, taică, mi-e mai bine, că de ce să-mi fie mai rău ?!...

— Dar, părinte, mai ungi fasulea cu untdelemnul din candelele de la biserică ?...

E o poveste aici, în care Onică Dădălău mereu bate cu vorba, de cîte ori se întîlnește cu popa. Acesta se tot plîngea că nu i se ajunge untdelemnul la slujbă. Și deși poporenii aduceau untdelemn în fiecare duminică, el tot nu se nojea în candele, fiindcă îl consuma popa la bucătărie.

Pînă într-o zi, cînd Onică Dădălău i-a făcut-o. A cumpărat un kilogram de untdelemn, în care a picat gaz. Și-a stricat astfel fasolea popii cînd acesta a prăjit-o acasă. După cum Onică Dădălău îi amintește părintelui Belciug și despre sărindare.

E și aici, tot o poveste :

Intr-un an, strînge popa sărindare de la tot satul, cîte unul de căciulă, după cum putuse rupe. Păcate are tot omul, și dacă n-are păcate și le închipuie. Iar ca să se curețe de ele, au început oamenii să dea la sărindare. Popa le băgase în cap așa ceva. Și treaba a mers.

Strînsese preotul un vraf de hîrtii. Le ținea și prin buzunare și pe sub brîu. Parte din ele se învoiseră oamenii să le plătească în ouă sau în pui de găină. Dar a primit mai mult bani în mînă.

Popa a dat atunci pe la cîrciumă ; avea de unde bea. Și-a băut vîrtos. Sărind măsura, nu și-a mai dat seama ce face, că i-au găsit oamenii a doua zi dimineața la spatele cîrciumii unde băuse, cîteva sărindare murdare. Acolo le slujise beat bietul părinte, în lipsă de alte hîrtii.

Aceste două păcate le-a făcut popa în viața lui. Încolo, e bun, n-ai ce-i zice. E săritor, cum nu e alt preot prin împrejurimi. În puterea nopții să-i zică cineva :

— Scoală, părinte, că-mi moare copilul sau nevasta !...

Popa nu pregetă. Își ia „patrafirul și vangheaua", cum zic enoriașii, și e la capul bolnavului, așa cum se găsește : desculț, cu capul gol, în cămașă și-n izmene.

Boscorodește nițel, atît cît îi îngăduie cel ce-și face pregătirile pentru lumea ailantă, și cît poate el să mai nă-

zărească literele. Şi în felul acesta, toţi rămîn mulţumiţi. Şi cei ce pleacă pe alte tărîmuri şi cei ce întîrzie pe aici.

D-apoi la pomeni şi soroace !

Să-i pui dinainte orice vrei şi ce ai, Belciug nu se supără, nu e năzuros. Ciumat, bubat, oricum ar fi mortul, sfinţia sa nu ţine socoteala. Mănîncă şi bea, pînă dă din el, şi pînă i se roşeşte patlageaua nasului.

De cîtva timp, nu mai e aşa bun de treabă, că îi tremură mîna de băutură. Pînă să-ţi ducă lingura cu sfintele Paşti la gură, ţi-o varsă toată pe drum.

— De n-ar damblagi popa, că s-a arcolit rău ! îşi zic oamenii cu milă între ei.

Belciug a făcut cîteva clase de seminar, cum se obişnuia pe vremuri. Mai bine zis, a prins cîţiva ani peşte în apele Argeşului, pentru prea sfinţia sa episcopul eparhiei, care era mort dup-aşa mîncare.

— L-am prins, prea sfinte, zicea el şi-i da printre picioarele goale un peşte cît toate zilele episcopului, ce bănănăia pe mal cu o căldăruşă petrecută după mînă.

Apoi cîteva putini de brînză, mai două-trei butoaie de ţuică, şi gata popa ! Aşa erau vremurile pe-atunci.

Acum, cînd slujeşte preotul Belciug, numai ce-l auzi :

— ...Drepţi, să ascultăm... bîhî-bîhî ! sfînta Evanghelie... bîhî-bîhî... Să stăm bine, să stăm cu frică... cîhî-cîhî !... Domnului să ne rugăm... bîhî-bîhî !...

— Şi cum, părinte, aşa scrie proorocul, ca popii să vie la cîrciumă ? îl necăji înainte Dădălău.

— Mai scrie, taică, şi-aşa, că destul scrie altminteri.

— Eu credeam că numai noi, păcătoşii să venim. Sfinţii n-au ce căuta.

— Eu nu sînt sfînt, mă, sînt pămîntean ca şi voi.

— Dar, părinţele, nu e aşa că Maica Domnului îngrijeşte de Dumnezeu ? Îi mai face focul cîteodată...

— Ptiu !... Bătea-te-ar sfînta cruce de păcătos ! Detei în belea cu tine. Dar prost te-a mai făcut, mă, cin-te-a mai făcut ?!...

— Lasă, părinte, nu te supăra, c-auzi că Dumnezeu e bucuros cînd ies copiii proşti, că-i mai pune cîteodată la corvoadă prin rai. Nu e aşa ?...

Popa Belciug nu-i mai răspunde. Tace. Dădălău iar începu să joace. Pe urmă lăutarii s-apucară să cînte :

Voi, voi, voi, mîndrele mele,
Strîngeţi-vă cîteşi trele,
Să-mi croiţi nişte izmene,
Tot izmene în patru foi,
Că le-am rupt în crîng cu voi...

În cîrciumă, alţi oameni se-ndesau s-apuce locuri pe la mese, ca să le vină şi lor rîndul la băutură şi la cîntece. Mereu soseau de-afară tot oameni uzi de ploaie, dar însetaţi de băutură, cu gîtul ars după alcool.

Şi-năuntru era numai tămbălău, glagomă, iar Lisaveta nu mai prididea cu adusul şi nu mai ştia pe unde să tragă liniile ei mari, pe care pînă la urmă avea să le vadă pe toate mici.

CAPITOLUL X

Destăinuirea

Dîrloagă cu Drăgoi se cinsteau singuri la masă. Vorbiseră de multe. Pînă la urmă, Gheorghe aduse vorba şi despre ce-l durea :

— Mă Stane, îmi spuseşi atîtea, şi bune şi rele, dar despre Ioana Cotoibălan nu suflaşi un cuvînt. Ce înseamnă asta, mă ?

— Păi ce să spun, mă Gheorghe, că n-am ce spune. Doar că-i dusei fitaţia. Ioana atunci se sculase, deşi era prînzu-ăl bun. Da la găini, că nu mai trecu mult şi se puse ploaia. Aşa că fusei nevoit să intru în casă la ea şi-acolo mă cinsti, săraca ! Ba-mi mai puse şi ceva dinainte să mănînc... Ce dracu să-ţi mai spun, că asta fu tot...

— Bine, mă, asta nu mă priveşte. Dar nu băgaşi de seamă vreo schimbare la ea ? Parc-aşa ne-nţeleseserăm azi dimineaţă... Uitaşi ce-ţi spusei azi cînd ne despărţirăm din faţa cîrciumii ?...

— Nu uitai, mă Gheorghe, dar e foarte greu să cunoşti un om.

— Ba nu e greu de loc, Stane, mai ales că tu o ştii şi dinainte. Puteai s-o cîntăreşti bine şi-ai fi văzut multe, dac-ai fi vrut...

Stan Drăgoi tăcu. Afară fulgera şi tuna, de se dîrdîia cerul şi-un cîine cotelea printre scaune. Era un cîine de-al casei, iar lăutarii cîntau :

C-aşa-i place babei mele,
Să se poarte cu mărgele
Şi-n gură n-are măsele...

Drăgoi puse mîna pe umărul lui Dîrloagă, în semn de mare taină şi zise :

— Mă Gheorghe, îţi spusei şi de dimineaţă, că ţin la Ioana. Acum să vrea ea, acum aş lua-o de nevastă. Dar ce văzui eu acolo, nu e bine...

Stan Drăgoi se opri puţin, de mai azvîrli un pahar de vin pe gît şi iar zise :

— Păcate are Ioana, mă Gheorghe. Şi are mai multe, că .o singură nucă nu sună-ntr-un sac...

— Ba, unul are, Stane, îl întrerupse Gheorghe Dîrloagă. Unul, dar bun, de i-o ţine cîte zile le-o avea. Însă, îl coace în suflet, d-aia nu se vede. Dar crede Ioana că mult o să mai meargă aşa, ca toţi s-o ţinem de coarne, numai ea să strige că-i ciută ? Nu mai merge mult aşa, Stane ! O să vezi tu, c-o să spună singură. I-a ajuns cuţitul la os... Păi cum asta, mă, ea vrea şi cu mîna în buzunarul altuia şi cu sufletul în rai ?... N-ai văzut tu că lipitoarea, pînă nu cade, nu zice ajunge ?... Şi mărgăritarul, de e mărgăritar, n-ai văzut că stă în fundul mării, iar mortăciunea, a mai mortăciune, pluteşte pe deasupra apei ?...

— Mă Gheorghe, îl luă Stan Drăgoi pe Dîrloagă în primire. O dai tu în toate felurile, dar nu înţeleg nimic. Că eu, după ce ne despărţirăm azi dimineaţă de colea deafară, ştii că mă puseşi să jur. Nu te vîndui, nu-ţi fie frică ! Ne despărţirăm şi-o luai spre Ioana Cotoibălan. Însă, pînă s-ajung la ea, mă-ntîlnii cu Onică Dădălău... Uite-l colea, poţi să-l şi întrebi, ca să nu zici că te mint. Mă luă săracul pe la el, să mă cinstească. Şi din vorbă în vorbă,

mă întrebă că unde sînt plecat. Îi spusei. Și aduserăm vorba despre Ioana...

Îmi spuse bietul om tot-tot. De la Adam o-ncepu cu povestea. Îmi spuse cum te judeci tu cu Ioana de patru ani și cum s-a întîmplat omorul de anul trecut... Le știa, săracul, pe toate ca pe apă. Zicea că a fost de martor în procesul vostru, d-aia le știe așa.

Însă un lucru nu pricep eu. El aci zicea că tu l-ai omorît pe Mitică din Buicești, aci o-ntorcea că Ioana... Cum vine asta, mă Gheorghe ? Care dracu din voi amîndoi l-ați omorît ? Tu sau ea ?... Hai, spune odată, că nu se poate să nu știi, care din voi doi l-ați omorît !

Dîrloagă oftă și zise :

— Păi, să vezi, mă Stane, eu l-am împușcat...

Tăcu cîtva timp și iar zise :

— Trebuia să-l împușc, Stane, că m-a urmărit din Slatină și mi-a ținut calea la drum, să mă jefuiască... Era și primarul Fîsnoc... Jurase în procesul meu. Mai băuserăm noi în Slatină, ca să prindem curaj de drum... Vrei, Stane, să-ți povestesc tot-tot, așa cum stau lucrurile ?...

— Sigur, mă Gheorghe, ca să mă deslușesc și eu odată, că vorba lumii mai mult te încurcă, decît te descurcă...

Mai cerură o jumătate de vin și își traseră scaunele mai aproape unul d-altul. Drăgoi se pregătea să asculte, iar Dîrloagă să spună. Ochii acestuia luceau ca la pisici noaptea. Urmă cu șir :

— Și cum îți spun, mă Stane, ieșeam amîndoi din Slatină, eu și cu Fisnoc. Am luat-o pe la Pîrliți. Aci iar am mai băut, tot pentru curaj...

Se înnoptase și mergeam pe jos. Haide-haide !... Vorbeam, mai glumeam, ca să ne treacă timpul. Era tot prin aprilie, dar era timpul mai văratic decît anul ăsta, că era cald. Țin minte ca acum, că m-am dezbrăcat și mi-am luat haina pe ciomag. Primarul n-a vrut să se dezbrace, că zicea c-atunci trebuie să-și pună și cravata pe ciomag. Că știi, el, de la un cîrd de vreme, poartă și d-astea. Și-a mers îmbrăcat...

Era senin ca-n palmă și-ntuneric, doar stelele licăreau. Pe șoseaua națională, nu ni s-a-ntîmplat nimic. Doar cîte

o mașină, d-ălea, ne mai supăra. Încolo, nici țipenie de om... Și cum spun, am mers pînă unde se despart drumurile, c-o ia unul spre Buicești, spre Cărbunaru. Noi am luat-o pe Drumul Oii, spre Poboru. Se făcuse tîrziu... Dar noroc să dea Domnul !...

— Să te-audă Dumnezeu !

— Ș-așa, mă Stane, am luat-o pe Drumul Oii. Cum îți spun, se făcuse tîrziu. Mergeam amîndoi pe marginea drumului. Și-acolo, la Crucea Înaltă, chiar lipit de cruce, văd o mogîldeață că se mișcă. „Mă, ce dracu să fie ?“ m-am mirat eu. Primarului nu i-am spus nimic, că m-ar fi făcut fricos... El văzuse, nu văzuse, nu știu, dar mai degrabă n-a văzut, că mi-a spus-o în urmă...

Mergea înainte. Mergeam și eu după el, adică eram alături unul de-altul. Nu mai facem noi nici doi pași și mogîldeața ne sare înainte, cu livorverul întins : „Banii ! Banii !“ striga. Mai mult mie îmi striga. Pe primar se făcea că nu-l vede. Parcă m-ar fi așteptat într-adins pe mine. „Stai, mă tată, că am bani, i-am zis eu. Și ți-i dau, ca să nu mă omori, numai că sînt pușcam rău, pe sub brîu. Ți-i dă tata. Acușica ți-i dau“...

Am băgat mîna sub brîu și-am scos livorverul meu. Îl știi, Stane ?...

— Nu-l știu, Gheorghe.

— Hei, aveam un livorvel, mă băiete, de mai mare dragul ! Mie mi-au plăcut mult lucruri d-ăstea, din tinerețe... Îl purtam cu mine și nici cioară-mioară nu mă știa. Mai ales cînd plecam la drum, mai degrabă m-aș fi uitat pe mine acasă, decît să-mi uit livorvelul...

Acum mi l-a luat statul. Dar să spun drept, Stane, nu-mi pare rău c-am omorît pe tîlharul ăla, cît îmi pare rău de livorvel. Alt livorvel ca ăsta, cît oi fi, nu mai sînt în stare să-mi cumpăr.

Și cum spun, mă băiete, bag mîna sub brîu și scot livorvelul. Cu deștiul pe trăgaci l-am scos, și una i-am dat. Și i-a fost destul, că s-a prăbușit jos. Nu vezi, dreptatea cînd e să fie ! L-am lovit drept în inimă. Dar noroc să dea Dumnezeu !...

— Să dea Sfîntul !

Tăcură.

În cîrciumă, lume multă, de nu mai avea loc. Lăutarii erau pe la mijlocul unui cîntec :

Sfîrcul ţiţei l-am văzut,
Inelul din deştiu-ăl mic,
Lic-lic-lic, la neica-n crîng !
Că dau şi eu pe colea,
Cu plosca de cinci oca...

Dădălău se îmbătase. Bănănăia printre scaune şi scuipa printre dinţi. Şi în timp ce scuipa, ducea un deget la tîmplă, ca să-l salute. De-abia se mai ţinea pe picioare.

— Beţi, mîncaţi, dar din barbă să nu daţi ! zicea el cui se-nimerea.

Popa Belciug se-ncurcase cu altă „juma", pe care o bea tot la tejghea, fără să-i pese de iapa care necheza nemîncată afară în ploaie.

Sîriţa se mai păstrase niţel, dar Zgîba se-mbătase de tot. Rîdea într-una şi se uita în toate părţile. Şi lîngă ea, unul bîlbîit se căznea să poruncească o oca de vin, şi spunea vecinului că n-a pus nimic pe limba lui, doar două cești de ţuică le-a luat de dimineaţă pe burta goală.

— Ba mîncaşi, mă, c-auzii eu sfîrîind tigaia şi chemînd cîinii, îl necăjea vecinul.

Bîlbîitul da să mai zică ceva, dar bolborosea de-a-binelea.

În acest viermăt de oameni, Dîrloagă îşi urmă povestea :

— Şi-aşa, mă Stane, l-am curăţat dintr-o dată de pe lume. Cînd l-am văzut că se prăbuşeşte, mi-am pierdut minţile şi-am luat-o nebun peste cîmpuri. Am uitat şi de primar, şi de mort, şi de livorvel. Şi de tot. Nu-mi dam seama că fug.

M-am pitit sub un pod. Parcă m-ar fi urmărit cineva din urmă. N-am putut să stau mult timp acolo, că mi-era frică. Auzeam paşi la spate. Nu era nimeni, dar aveam păreri. Pe urmă iar am luat-o la fugă peste cîmpuri... Să fi văzut ce noroit eram ! Căzusem şi-ntr-un lac. Vai de viaţa mea ce-am păţit ! Îmi vîjîia capul, aveam ameţeli. Nici duşmanii mei să nu mai păţească, ce-am păţit eu atunci. Pe bătrîneţele mele ţi-o spun !...

Dinspre ziuă, aud cocoșii cîntînd. „E sat", mi-am zis. Și-am luat-o într-acolo. Am ajuns. Nici o casă cu lampa aprinsă. Dă Dumnezeu de găsesc una. Am bătut în poartă și-a ieșit o femeie plîngînd. I-am cerut găzduire. „Vezi-ți, mă omule, de drum !" mi-a zis ea. „Nu pot să te găzduiesc. Parcă de asta îmi arde mie acum ? Că-mi omorîră unii bărbatul aci, la Crucea Înaltă"...

Cînd am auzit așa, mă Stane, am înghețat de spaimă. Că, vezi tu, eu toată noaptea mă-nvîrtisem tot pe locurile alea și nimerisem în Buicești, în satul ăla din vale de Cruce, chiar la casa mortului, a lui Mitică. În urmă am auzit că-l chema așa.

Ce să-ți mai spun, mă ? Mi-a scăpat Dumnezeu viața a doua oară. Că vezi tu, dacă le-ar fi dat în gînd rudelor mortului, că eu sînt ucigașul, mă omorau pe loc. Ar fi tăbărît toți pe mine, că se mai auzeau în casă și alții vorbind. Îmi închipui că frați și cumnați de-ai lui...

Am plecat Gheorghe, și plecat am fost. Tocmai la trei zile am ajuns acasă la nevastă și la copii, Dumnezeu știe prin ce scorburi și prin ce tufișuri dormisem, și dacă băgasem ceva în gură în acest timp.

Dîrloagă tăcu. Afară ploaia se oprise. Vîntul zbicea pămîntul, îmbrîncind norii pe sus și luna mergea de-a-bușelea printre ei.

În cîrciumă, era aceeași beție și gălăgie, amestecate cu cîntece.

— Și pe urmă ce s-a mai întîmplat, mă Gheorghe ? îl întrebă iar Stan.

Gheorghe Dîrloagă înghiți în sec și răspunse :

— Păcatele mele, Stane, alea s-au mai întîmplat ! Auzi tu ? Păcatele mele ! Pe mort l-a ridicat parchetul, iar eu m-am pomenit legat și purtat pe drumuri. Pe urmă mi-au dat ei drumul și m-am judecat pe dinafară un an. Și-n felul acesta mi-am mîncat toată averea, ca să scap cu fața curată, cînd eu nu mă știu vinovat nici cît negru sub unghie. Doar primarul a fost de față, și știe toate cum s-au întîmplat... Auzi tu, mi-am mîncat toată averea, ca să ies cu fața curată din încurcătura asta...

Dîrloagă răsuflă adînc, parcă în el nimic nu mai avea acum viață, ci totul era mort.

— Bine, mă Gheorghe, nu-l lăsa de loc în pace Stan, dacă așa stau lucrurile, atunci ce amestec are Ioana în treaba asta? Zău, că nu mai înțeleg nimic!... Vasăzică, tu l-ai omorît. O spui singur și zici că și primarul a fost de față la omor, și-a văzut totul. Dar atunci de ce mai amesteci și pe Ioana aici, în încurcătura asta?

— O amestec, că e și ea amestecată. Altminteri n-aș amesteca-o, răspunse Stan Dîrloagă.

— Doamne-Doamne, ce încurcătură! se miră iar Drăgoi. Nu mai înțeleg nimic. Spune deslușit, mă băiete, de ce-o bănui, ca să mă lămuresc și eu. Nu ți-e milă de mine? stărui el cu întrebatul.

Dîrloagă iar tăcu. Într-un tîrziu, izbuti să răspundă:

— Păi se vezi, mă Stane. După ce l-am omorît pe Mitică din Buicești lîngă Crucea Înaltă, cum spusei, l-am lăsat acolo și eu am luat-o nebun peste cîmpuri. Ce s-a mai întîmplat, nu știu. Dar primarul știe, că el a rămas. Și el mi-a spus că n-a mai trecut mult și-a auzit o brișcă duruind. Venea Ioana Cotoibălan cu martorii ei de la proces. Au oprit brișca și s-au dat jos.

Cînd Ioana l-a văzut pe Mitică, auzi, că s-a pus pe plîns și-a început să-și jumule părul. Pe urmă a strigat: „Doamne, Doamne, eu l-am mîncat fript! Ce să mai mă fac? Vai de viața mea!"...

Crezi tu, Stane, că de bine a zis ea asta? Și de bine a făcut troița din luncă, puntea din Vedea și nu trece luna, pînă nu se spovedește? Și tot de bine crezi tu că s-a zăpăcit ea și și-a ieșit din minți, de vorbește tot satul?... E cu ochi și cu sprîncene, mă Stane, că e amestecată și Ioana în încurcătura asta...

Că să vezi tu, înainte de-a pleca cu primarul din Slatină, mult mai devreme, am văzut-o vorbind cu Mitică, parcă l-ar fi cunoscut de cînd lumea. Își șopteau, nu știu ce între ei și se uitau la mine. Numai așa o țineau: șu-șu-șu!... pu-pu-pu!... Ce crezi tu c-au vorbit, Stane?

— Poate o bănui, Gheorghe, că l-a învățat ea pe Mitică să-ți țină calea?

— Nu știu, mă Drăgoi, Dumnezeu mai știe! Nu vreau să intru în păcat. Dar ce știu eu, e că are și ea un amestec mare aici. Asta o știu, cum știu că mă cheamă pe

mine Gheorghe. Și nu-mi dă-n gînd, de ce nu l-o fi spunînd ca să astupe odată gura satului ? ! De ce l-o fi cocînd în ea ?... Asta nu pricep ! Și rău face. Are să-nnebunească sigur, că pe ea o muncesc rău gîndurile. A rămas într-o parte din ele. Asta o vede totul lumea...

CAPITOLUL XI

Cîrciuma e tot cîrciumă

(I a d u l)

În timpul acesta, Ioana Cotoibălan intră în cîrciumă să-și cumpere o cutie de chibrituri.

Toți tăcură, și-și ațintiră privirile spre ea. Dar nici unul nu îndrăzni s-o întrebe de vorbă.

Însă, după ce plecă din cîrciumă, s-apucară să vorbească pe socoteala ei, tot ce le trecea prin cap. Fiecare simțea nevoia să spună cîte ceva. Mai ales martorii, ce primiseră de curînd citațiile, nu mai conteneau cu bîrfelile.

Lisandru Zambilă mai povesti o dată întîmplarea de-aseară, cînd Ioana a sculat din somn pe Mița Țofîrna, pe nevasta lui, ca să-i dea chibrite.

Vorbeau toți iute, întretăiat :

— Umblă în dutină, mă.

— Hei, baba călătoare n-are sărbătoare...

— Măi băieți, și cînd dai s-o sfătui, s-o înveți de bine, nu te-ascultă.

— Adică înveți, Lisandre, pe dracul să dea cu pușca ?

— Și orbului, Ilie, degeaba îi spui că s-a făcut ziuă...

— Dar acum s-a pocăit, băieți, zise Iftimie.

— Ce-a făcut, mă ?

— S-a pocăit.

— Vezi-ți de treabă !

— Ba, s-a pocăit, că face troițe și se spovedește într-una.

— Măi, al lui Pricină, îl certă Lisandru Zambilă, n-ai văzut tu că uneori intră cîinele în biserică, dar nici biserica nu se spurcă, nici cîinele nu se sfințește ?... Așa și cu tine acum. Dacă a făcut Ioana troiță, gata s-a și sfințit ? De !...

— Ia să-ntrebăm pe popa, ce crede sfinția-sa despre Ioana noastră ? Se pricepe mai bine, că e mai învățat...

În cîrciumă, se auzeau aceleași cîntece și aceleași comenzi :

— Lisaveto, ia ad-o, fă, altă sare ! Mai mărunță ceva, că asta parcă ai pisat-o cu genunchiul, așa e de mare. Și mai ad-o și salam...

— Și vin să mai aducă !

— Dar dă, Lisaveto, mai iute ! Parcă ești greiere borțos, așa te miști de încet...

Toți beau fără preget, și curgeau sticlele de vin și mezelul. Iar lăutarii cîntau :

Și-ncodată, ș-altădată
Țață cu ia brodată,
Vin să te sărut o dată...

— Pocitania dracului, zici că are gusturi proaste ! Știe țiganul cum să ne fure paralele cu dibla lui.

— Frumos, n-am ce zice ! Dar mai frumos ar fi ăla :

Se strînser-ovreii roată
N-au găsit ovreica fată.
Zi dumneata că nu e-așa !
Ba zic zău, că este-așa...

Începuseră să nu se mai înțeleagă. Veneau copiii — trimiși de-acasă — să cheme părinții la masă, că li s-a răcit mămăliga pe fund. Veneau și nevestele lor și acestea, cum dădeau de băutură, uitau să mai plece îndărăt. Gemea cîrciuma de-atîta lume.

— Ia dă-mi și mie o țigare !

— Eu nu dau țigări la cîrpaci. Dacă mănînci dovleac, să-ți cumperi lingură, așa că să-ți cumperi tabachere și tutun, dacă fumezi.

— Să te ferească Dumnezeu de cîrpaci !

— Încălicați draci pe cîrpaci și aduceți tutunarii-n-coaci !

Sîriță și Zgîba se-mbătaseră. Erau obraznice și cît se poate de îndrăznețe. Mergeau de la masă la masă după băutură și lăsau pe oricine să le ia de gît, cu gîndul că le va plăti vinul băut. Băutura se clătina în ele, ca-n ploscă cînd o pui pe genunchi și-o hîțîni cu mîna.

— Ce te-ndeși, Zgîbo, ca baba la rai ?... Mai ușor cu băutul, fă, că astăvară a fost secetă și nu s-a făcut porumbul. Crezi că se boncăne banii la mine ?

— Plătește-i, Gîrlete, vinul și dă-te pe lîngă ea.

— Așa mă crezi de prost ?

În timpul acesta, primarul Toma Fîsnoc se luă la ceartă cu Stancu Măzăriche pe politică. Măzăriche de mult îl săpa pe Toma. Îi purta sîmbetele, ca să-i ia primăria cînd o cădea guvernul. De aceea era Fîsnoc așa de necăjit pe el :

— Tu, mă, cu muierea curvă, să ajungi primar în locul meu, ca să ne faci satul de rîs ?... E moartă de slabă. S-o mai îngrași, ca să plece oamenii mulțumiți. Și s-o pui să se mai spele pe picioare, că-i miroasă... Bună nevastă ai ! Am apucat-o și eu odată, cînd eram tînăr. Să-ți trăiască, mă, dar să ai grijă s-o piepteni, că e plină de păduchi...

— Dar a ta cum e, mă nemîncatule ? îi răspunse Măzăriche.

— Cum a lăsat-o Dumnezeu, mă, neam prost, i-o zise și Fîsnoc. Ce te privește pe tine ?

— Dar pe tine ce te privește de muierea mea, Fîsnoace ?... Porcule ! Te-ai îngrășat la primărie ? O să te scoatem noi de-acolo ! Ți-ai cumpărat și umbrelă, ți-ai pus și cravată la gît...

— Ba și-a luat și ceas, s-amestecă altul.

— Și ce-o face săracul cu cravata, cînd l-om scoate de la primărie ? mai ziseră și-alții, care țineau partea lui Măzăriche, că făceau aceeași politică cu el.

— O să-și lege nevasta de picioare cu ea.

Toma Fîsnoc crăpa de necaz :

— Ascultă, mă, fi-ți-ar nădragii. colacii și coliva mă-ti a dracului !...

— Ce ?

— Cecsina !

— Băcsina !

— Dă-te-n Dumnezeii mă-ti, mă ! Te-ai ajuns ?... Îți rupem noi cravata de la gît. Mult nu mai e.

Fîsnoc mușca pămînt, turba :

— Tu, mă, mie ?

— Eu, mă, ție !

— Tu cu șira spinării mîncată de păduchi și roasă de tolbă, să te iei la colț cu mine ? Tu, mă adormitule, care ai muierea curvă, de se ține cu toți ?...

Și Toma se întoarse către ceilalți :

— Al dracului, cînd nu face politică, doarme. Și cînd face, gata să-l pună satul primar. Așa crede el că merg treburile...

Apoi, drept lui Măzăriche :

— Tu crezi că ai cap, să vezi de-o primărie, mă ? Tu nu poți să-ți vezi de muierea ta. Păi tu ai scrisul meu ? Scrisul meu, mă, nu-l are nimeni în comuna asta !... Lisaveto, ia ad-o, fă, o foaie de hîrtie și-un toc cu cerneală, să-i arăt eu nenorocitului ăsta scrisul meu, ca să-i tai pofta de primărie...

— Curaj, găină, că te tai !

— Face pe-al dracului ! S-a-ngrășat la primărie. Nu te uiți la el ?...

— Parcă ar fi cine știe ce !

— Așa e ! strigau într-un glas prietenii lui Măzăriche.

— Aisictir, Toma !

— Să-l dăm afară în ploaie, să se răcorească, că i s-a-nfierbîntat rău sîngele și îmbătrînește din vreme. Și dacă îmbătrînește, n-o să-i mai dea Lisaveta pe datorie.

— Slăbește el, fraților, cînd l-om da noi jos de la primărie. De-a dura o să se ducă de-acolo, cînd o cădea guvernul.

Inima lui Toma îi juca dirindeaua în piept de necaz. S-ar fi repezit la ei, dar băgă de seamă că Stancu Măzăriche și cu ai lui sînt porniți rău pe ceartă. Tăcu și porunci lăutarilor cîntecul :

Pe uliţa armenească,
Trece-o ceată ţigănească,
Ciocăneşte, bocăneşte,
Badea calu-şi potcoveşte.

Şi cînd ajunse acolo, unde zice :

Du-te, neică, să te duci,
Pîn-oi cădea rob la turci !
Rob la turci pe Marea Neagră,
Să tragi neică, la catargă...

trase şi-un chiot, ca să arate că tot el e tare şi nici dracul n-o să-l mai dea jos de la primărie.

Zgîba se-mbătase de tot. Se-mpleticea printre mese şi sughiţea :

— O, de, mai aşteaptă, că vin ! zicea ea în glumă. Credea c-o aşteaptă cineva acasă şi de aceea sughite.

După miezul nopţii, Lisaveta îi zorea să plece, că vrea să închidă prăvălia.

Grigore al ei nu venise de la vin. Rămăsese să doarmă în Drăgăşani, din cauza ploii.

Toma Fîsnoc era lîngă Lisaveta şi îi arăta pe unde să şteargă datoriile vechi, ca să le găsească Grigore, cînd o veni de la vin, pe toate plătite.

Oamenii plecau din cîrciumă, cîte unul sau mai mulţi, şi cădeau ca dovlecii pe bătătură.

Sîriţa detese la brazdă pe Drăgoi, ca să-i plătească băutură. Chiar el băgă de seamă, că zise :

— Cum te zăpăceşte, mă Gheorghe, muierea ! Oricît de bătrînă ar fi, îşi face loc...

Dîrloagă, care se uţupia cu Zgîba s-o scoale de pe scaun, îi răspunse :

— Hei, aşa sînt muierile, Stane, da-s bune ! P-ăstea hai să le luăm la tine acasă.

— Ba mai bine să mergem noi la ele.

Şi ieşiră toţi patru afară.

Onică Dădălău, cu nevasta, Ilie Gîrlete, Marin Zgîmboaşă, Iftimie al lui Pricină şi Lisandru Zambilă nu plecaseră. (Titică al Pruciului plecase ; tot amărît, săracul, de gresie.)

Nu plecaseră, că mai aveau încurcate cîteva ocale de vin, rupte de Fîsnoc de la Lisaveta, știe el cum. Măzăriche cu ai lui plecaseră. Așa că nu mai avea cine să-i supere cu politica. Puteau acum să bea liniștiți.

— Onică, te-mbătași ?

— Nu mă-mbătai, Mărine !

— Zi atunci : bou-breaz, bîrlobreaz, din vacile Bîrlobrezenilor...

— Ba zi tu, Mărine : puțină-pritocitoare, pritocit-pritocitoare, pui de răscocinătoare...

Aceasta era un fel de piatră de încercare a lor, ca să-și dea seama dacă s-au îmbătat.

Băgară de seamă că mai pot zice. Deci nu s-au îmbătat atît, cît ar fi trebuit.

— Atunci, să-i dăm înainte, Mărine.

— Că bine zici, Onică !... Bînd mereu, ne trezim.

Noaptea înainta grăbită și Lisaveta, învățată de Fîsnoc, îi zorea să plece. Mai ales că avea și niște varză într-o cratiță, c-o gîscă înădușită pe deasupra, ca să mănînce cu Fîsnoc, după ce-o închide cîrciuma.

Popa Belciug plecase mai devreme, dar în locul colacilor din desagi, găsise cărămizi și pietre. Cine-l pusese să vină la cîrciumă ?

Lăutarii cîntau :

Cine te-a făcut pe tine ?
Tudoriță nene !
Așa-naltă și subțire,
Tudoriță, nene !...
Ce dulgher te-a dulgherit ?
Tudoriță, nene !...

Zoriți de la spate, cîrciuma se goli de oameni și în ea rămăseseră doar primarul cu Lisaveta, ca să facă socotelile.

O luară toți spre casele lor.

Tîrziu, pe la al treilea cîntec de cocoși, luna călca pe alte așternuturi moi de nori, iar tot satul dormea dus, cea mai mare parte din oameni culcați în beția și-n sărăcia lor.

PARTEA a III-a

Vătăşelul Stan Drăgoi şi Ioana Cotoibălan

Vătășelul Stan Drăgoi

Stan Drăgoi e vătășel. Treabă, face, nu face la primărie, dar pantalonii îi are plini de cerneală, că ține sticla notarului, cînd acesta scrie pe genunchi în registru la poarta omului, după cum cer nevoile. Tot pe capul lui Stan șterg mai-marii lui peniţele.

Iar de cumva primarul, notarul sau perceptorul, au „înticnat" cu cerneală în registru, tot Drăgoi dă iute cu limba, să facă curăţenie.

— De ce ai, mă Stane, pantalonii plini de cerneală ? îl întrebă cîte unul, care n-are de lucru.

— C-așa trebuie ! Ăsta e semnul fonctionarilor la stat, le răspunde el mîndru.

Taie și lemne, aţîţă focul. Noaptea face „de col" prin sat, îl păzește. Adică fluieră niţel pe șosea de vreme, și pe urmă se duce la vreo văduvă de se culcă. Că sînt destule dintr-astea, de se iubesc pe cîte-un șorţ și pe cîte-o batistă. Și el e darnic, săracul ! Le ia, că-i e milă de ele, unde le vede singure și fără nici-un ajutor. Iar dimineaţa, cînd să plece, le mai dă și cîte-un leu, să-și cumpere vreo cutie de chibrite, că se întîmplă de n-are femeia. Odată, una n-avea de sare și el a scos din chimir și i-a dat. Nu putea s-o lase.

Din cînd în cînd, mai duce cîte o „fitaţie" pentru vreo „daravelă de proces", vrun jurnal sau vreo „sumaţie". Iar cînd vede el că nu mai are ce face, pleacă la cîrciumă.

Toată ziua îi pică mucii în cîrciumă. De are bani, bea. De nu, scuipă pe podele. Dar tot se mai găsește, că-l cinstesc oamenii pentru serviciile făcute.

Bea și pe datorie. Și-atunci bea de două ori, că una gîndește cîrciumarul și-alta socotește Stan.

— N-ai de gînd, mă Stane, să-mi plătești datoria aia ?

— Lasă, mă ! îi răspunse Stan obraznic. De ce duci așa grijă, că eu sînt dator ? Nu-mi purta tu mie de grijă !...

Și Drăgoi rîde ca proasta-n trăsură, și rîde și cîrciumarul. Pe urmă îl bate pe umăr :

— De, mă, că ți-o plătesc eu ! Doar n-au intrat zilele-n sac !...

— Și-ți arde de glumă, Stane ? Oț ești, prostule ! Zmiercăne mintea în tine de deștept !... Adică, mai prost am fost eu, că ți-am dat. Nu e așa ?

— Stai, mă cîrciumarule !... Nu știi ? Întîi să judeci, și-apoi să spînzuri. Am și eu nevoile mele. Dar ți-i dau, ți-i dau, să mă scap de tine ! N-am acum nici un ban, că ți i-aș da...

Cînd ia leafa — are patru sute de lei pe lună — se grăbește s-o cheltuiască, ca să nu o prăpădească. Așa rîd oamenii de el.

Banii îi dă mai mult pe tutun, că fumează mult. Fumul în sus, și scuipatul în jos. Iar degetele le are mereu jupuite de amnar. Nu știe de ce, că nu prea i s-aprinde iasca. Poate n-o fierbe bine.

Odată a pierdut luleaua și-a jumulit un pogon de iarbă, pîn-a găsit-o. Numai așa o ținea :

— Scoate, drace, ce-ai furat, că te bag cu capu-n lac !...

Cîteodată, se mai întîmplă de n-are în tabachere și-atunci cere la oricine. Îi zice :

— Dă-mi o lulea de tutun, să-ți laud calul de bun ; dacă nu, gloaba ți-o-njur !...

Și întotdeauna, de cîte ori se îmbată, îi place să joace. Chiar dacă nu mai poate el așa bine, bîstîcîie cum se nimerește. Se cunoaște că are chef de joc atunci, fiindcă numai ce-l auzi comandînd :

— Schimb-o, țigane, la variație !

Și joacă, pînă începe să-i curgă nasul, iar fața i se face roșie ca morcovul fiert, pe care și-o șterge cu căciula. Cei de pe lături nu-i dau pace, că-l întreabă în glumă :

— De ce-ți curg mucii, Stane ?

— De iarnă, le răspunde el.

— Lasă, că te știm noi și d-astă vară !...

Nu se supără Drăgoi. Îi pare chiar bine, că lovește cu sticla în masă :

— Cîrciumar !... Mai ad-o, bă, o felă de must ! (Așa îi zice Stan la jumătate.) Dar auzi tu, cîrciumar ? Must d-ăla tulbure, de-l calcă fetele mari desculțe, cu picioarele ca lebedele. Tiii !... Dați-vă mai aproape, băieți, că-mi lasă gura apă...

Pe urmă cîntă :

Foaie verde și-o sipică,
Bine e cu nevestică,
Dar să ai și-o ibovnică,
Omul cu două nu strică...

CAPITOLUL II

Părinții lui Stan, de cînd au aflat că vorbește cu Ioana Cotoibălan, se căznesc să-l despartă de ea

În Boroiești, casa lui Stan Drăgoi vine cu spatele la drum și cu fața la soare, că așa e așezat satul. Așezare proastă, dar Stan își zice :

— E mai bine așa, că dacă vreau să mă purec pe sală, nu mă vede nimeni de pe șosea.

O are moștenită de la părinți.

Cînd Stan e treaz și-nchide ochii, îl vede aidoma pe tatăl său, cum era acesta cînd intra pe poartă : bătrîn, beat, tușind, înjurînd de Dumnezei și cu pantalonii în vine.

Pufnea apăsat pe mosoarele nasului și se-ndrepta spre el. Îi plăcea să trăncăne, de cîte ori se-mbăta, de-ți venea să crezi că i s-a ros cerul gurii de-atîta vorbă. Își mai dregea mustățile și-ncepea cu povața. Că doar își da seamă că e dator să-i dea fiului său o creștere bună :

— Stane, iar auzii prin sat c-ai mai făcut o șotie, d-ălea nesăratili, de-ale tale... Mai lasă, mă, muierili-n pace și-ți

vino în fire, băiete ! Vai de capul tău şi-al meu, că te-am mai făcut !... Mă, mă căznesc eu cu blidul să adun învăţătura în capul tău, şi tu eşti tigvă seacă. Tun în pustiu !

— Tică, aşa se vorbeşte în sat, ştiu. Am auzit şi eu, dar nu e-adevărat, da să se apere Stan.

Petre Drăgoi, tatăl său, de-atîta nerușinare şi îndrăzneală, se îngălbenea la faţă ca oul vechi şi s-ar fi năpustit, de nu-l apuca tusea.

— Cum, mă ? N-ai fost tu la Ioana ? La Cotoibălan-aia, cum îi zice ?... Zi că nu !

— Nu, tică, să-i saie ochii cui a fost ! mințea de teamă Stan, ca să-nlăture primejdia.

— Au, fire-ai al dracului de janghinos ! Nu e nimic de capul tău. Tu o să-mi mănînci toată averea. Degeaba te-am făcut. Mai bine te azvîrleam pe rîu, cînd erai mic. Îmi scoţi sufletul din mine... Păi, cu aia vrei tu să faci casă, mă ? Hai ?... Ptiu, fi-ţi-ar capu-al dracului !

Şi se-nvineţea din nou Petre, iar gogoşile ochilor, de furie, îi ieşeau de tot afară.

— Cu aia vrei tu să trăieşti, mă ? Cu Ioana Cotoibălan ? Cu stricat-aia ?...

— E frumoasă, taică, şi d-aia-mi place !

— Fi-ţi-ar frumuseţea a dracului, zăpăcitule ! Prost te mai făcui !... Păi din frumuseţe vrei să trăieşti tu ? Adică, dacă ţi se face foame, întingi cu dumicatul în frumuseţe şi te-ai săturat ?

— Tată, decît să mănînc unt şi să mă uit în pămînt, mai bine să ling sare, dar să mă uit la soare.

— Iet-al dracului, cum îmi vorbeşte mie, parcă mi-ar citi din carte !... Ai prins limbă, porc fără ruşine ? Te-nvăţ eu pe tine !... Doamne, Doamne, zici că faci copii şi faci draci, de-ţi amărăsc bătrîneţele şi nu te lasă să mori în tihnă !...

Petre Drăgoi se suci pe slaiul casei şi-o lăsă mai domol :

— Mă Stane, mă !... Viaţa nu e-aşa, mă băiete, cum o vede capul tău. Şi nici oamenii, cum vor ei să s-arate că sînt. Viaţa are multe chiţibuşuri şi multe cocleţe. Are portiţe pe din dos, pe care tu nu le cunoşti şi n-ai habar de

ele... Ca să cunoşti bine pe cineva, trebuie să mănînci un car de sare cu el. S-o ştii asta de la mine...

N-ai văzut tu, că dacă umbli cu gîndul acasă, îţi pierzi căciula în tîrg ? Trebuie să fii cu ochii în patru în viaţă, ca să răzbeşti. Eu te-nvăţ de bine, că vreau să scot un băiat bun din tine...

— Barem de m-aş turci, tată, să mă fac pașă. Ce bine ţi-ar părea ţie atunci !

— Nu o lua aşa, Stane, că e spre folosul tău. Şi-apoi, eu sînt bătrîn, am păţit multe. Doar ciuperci nu mi-au crescut în cap. Am făcut şi războiul de la şapte-şapte... Vezi cîte-am păţit ! E adevărat că viaţa mi-a fost numai o încurcătură de maţe, dar dacă am avut minte, am răzbit. Partea muierilor n-am avut-o, şi nici alt viciu. Doar cu pîrdalnicu-ăsta de tutun, m-am făcut prieten rău şi-l întreb cam des de vorbă...

Că mai beau cîteodată, tot omul bea. Dar beau aşa, cum apuc. Nu cumpăr. Să scot eu bani din chimir pentru băutură, m-a ferit Sfîntul ! Toată viaţa n-am făcut treaba asta... Nu zic că m-am ridicat chiar de jos cu sărăcia în cap, cum sînt alţii, c-am avut de la tata zece pogoane. Dar nici pricopsit n-am fost...

Cu toate astea, Stane, le-am păstrat. Ba cu labele ăstea, am mai cumpărat cinci. Vezi că n-am vîndut un deşti de pămînt. Şi se face greu averea, băiete ! O să vezi tu, şi-ai să-ţi aduci aminte de vorbele mele.

— Tată, dar lucrurile ăstea mi le-ai spus, de n-am păr în cap. Termin-o odată cu trăncănelile dumitale !

Petre Drăgoi, de necaz, simţi că i se-nţepene un nod pe urcuşul gîtului. Cît se căznea el să-şi aducă băiatul pe drumul cel bun, şi-auzi ce-i spune !

Îl apucă de umăr şi-l zgudui :

— Mă, Stane, mă !... De mare, de frumos, îmi sameni mie, dar de prost, văd că-i sameni mă-ti. Tu eşti mai învăţat, c-ai făcut două clase primare. Eu ştiu doar să mă iscălesc, cînd aş lua bani cu împrumut. Încolo, nu cunosc o buche a dracului ! Dar ţine seama, băiete, şi de sfatul meu, că după ce-oi muri, n-ai să te mai întîlneşti cu el. Şi sînt bătrîn, am anii crestaţi pe frunte. Trebuie să ştiu eu ceva...

Şi Petre dete drumul unui oftat, scos din seceta pieptului său scorojit de necaz şi de vreme. Îşi frecă apăsat nasul şi se uită de-a lungul curţii.

L-ar fi luat la bătaie pe Stan, dar nu se îndura, că numai pe-ăsta i l-a dat Dumnezeu.

Afară era jaf de căldură. Soarele arunca fâşii de raze, ce te înţepau ca undrelele cojocăreşti.

Din grădină — pe poteca întortochiată dintre răzoarele cu ceapă şi cu usturoi — venea agale Anica, mama lui Stan şi nevasta lui Petre, o căzătură de babă, ajunsă la căpătîiul vieţii, şi cu faţa băjenită rău de vitregia anilor.

Femeie răbdurie şi tăcută, domoală, inimă largă. Poate să ia satul foc, ea de-abia se mişcă. De cîte ori vine Petre beat, Anica nu îndrăzneşte nici să-l întrebe, nu mai vorbim să-l certe. Îi aşează tăcută masa şi se culcă, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat.

Era frumoasă ea pe vremuri, atunci cînd era tînără. Avea nasul săltat în vînt, ca urechea calului în fugă. Şi Petre a luat-o mai mult din dragoste, că Anica avea de-abia pe jumătate din averea lui. Dar după ce s-au cununat, cînd amîndoi se bălăceau neputincioşi prin glodul nevoilor zilnice, îl mai auzeai uneori pe Petre oftînd cu părere de rău :

— N-am luat, vere, nici avere, nici muiere !...

Vorba aceasta o zicea el numai la necaz, fiindcă dacă treburile îi mergeau bine, începea s-o laude :

— Cu scula asta de fămeie, m-am arănit eu, de cînd am luat-o. A fost bună şi e bună, săraca ! Domoală, cum am brodit-o, dar îşi ţine brazda şi rabdă la greutate. Trage întins !

Anica ajunse la pîrleaz. Ţinea în braţe o gîscă mozolită, cu un gîrtan cît toate zilele...

— O găsii în cirmoac-aia de lac de lîngă pădure. Ce-o fi căutat a dracului p-acolo, nu-mi închipui ! Ia daţi-vă la o parte, s-o bag aci sub sală ! le zise ea.

Cei doi îi făcură loc. După ce-o băgă sub sală, se uită în ochii lui Petre. Vru să-l întrebe, de ce s-a îmbătat, dar nimeri altceva :

— Îl dăscălești mereu ?... Bine faci ! Am auzit și eu de dandanaua lui cu Ioana Cotoibălan. De, bătea-l-ar Dumnezeu !...

Și fără să mai aștepte răspunsul, se îndreptă spre Stan :

— Ascultă pe tată-tău, băiete, că de rău nu te poate învăța. Numai de bine te-nvață. Și-o să-ți folosească pe urmă... Înainte, măiculiță, era viața mai lesne, dar acum nu mai merge fără sfaturile ălor bătrîni. S-a dat prăpădului de tot !...

— Păi eu, ce crezi, Anico ? Ce crezi tu că-l toc la cap de azi dimineață ? se văietă și Petre. Dar ăsta e dovleac sec, nu vrea să înțeleagă, cu dat dracului !...

Anica intră în casă, lăsînd pe cei doi singuri, să se sfătuiască înainte.

Cîteva clipe în jurul lor se făcu liniște ca-ntr-o oală nouă.

Petre Drăgoi își duse ceva mai tîrziu mîna spre piept. Îl durea înăbușit acolo. Pe frunte îi ieșiseră cîteva vine învîrtoșate ca rădăcinile de salcie.

Din tot gunoiul de gînduri, ce și le-a adunat el sub căciulă, de cînd s-a născut, i se alivănise unul mai îndîrjit. Vrea să împiedice pe fiul său să ia pe Ioana Cotoibălan, ca să nu dea în doaga lui cînd a luat pe Anica mai mult că era frumoasă, deși nu avea avere cît el.

Încercă din nou blînd, prietenos, cît se poate de dulce :

— Mă Stane, tată, însuratul e cea mai mare taină pe care a lăsat-o Dumnezeu. Te legi de bunăvoie pentru toată viața. Și e timpul să te-nsori. Armata ai terminat-o. Ești slobod. Nu mai ai nici o datorie față de stat. Ce mai aștepți, băiatul tatii ?...

Însoară-te, Stane ! Însoară-te ! Că să știi : mîncarea de dimineață și însuratul de tînăr, niciodată nu strică. Dar vezi, mă, trebuie să fii cu ochii în patru. Aci e totul. Să-ți găsești nevasta care-ți trebuie, potrivită și ca om, și ca avere, ca să poți ține casa. Și eu, Stane tată, asta vreau, să te-ajut s-o găsești. Nu să-mi vii c-un scaloi de fată, ca Ioana ta, să-mi amărăști mie bătrînețele și ție zilele...

Aia e muierea a dracului, mă ! Lasă noaptea bărbatul adormit în pat și iese cu drăgălăii la paie. Și-un proverb

zice că mai ușor păzești un cîrd de iepuri, decît o muiere d-astea, de umblă în toate părțile. Pe muierea care e necinstită, de cînd a făcut-o mă-sa, se zice din bătrîni, că să-i faci toate gusturile, de pildă s-o porți în spinare toată viața și numai o dată s-o lași jos, ea se vaietă c-a ostenit...

Stan tăcea. Nu sufla un cuvînt. Privea încruntat pămîntul de sub picioare și-i năvăleau numai noduri uscate de fluierul gîtului. Dragostea pentru Ioana Cotoibălan îl izbea pe dinlăuntru și-i ardea ca focul pieptul și cămașa de pe el.

— Nu vreau, mă Stane, își urmă tatăl său din nou vorba. Nu vreau să ajungi mare, ca să răstorni stelele cu piciorul. Nu ! Nu-mi închipui eu așa ceva. Dar să trăiești și tu, cum am trăit noi și părinții noștri. Asta o vreau ! Și asta vreau să ți-o bag și ție în cap...

Ți-ai făcut mendrele cu Ioana, cît ai vrut, că vorbești cu ea de-atîta timp. Las-o, mă, acum în pace și vezi-ți de viitorul tău ! Dă-o dracului și apucă-te d-ăle bune ! Tu ai cinșpe pogoane de pămînt, numai de la mine și de la mă-ta, îți mai vin cinci. Și ea cît are, mă Stane ? Să vorbim drept. Are, mă, mai mult decît două ?... Păi nu vezi că ești zăpăcit ?

— Și pe cine-i fi vrînd dumneata, tată, să-mi dai, de mă tot pisezi la cap ?

— Așa te vreau, Stane ! Aici vreau să te-aduc cu vorba... Uite, mă, sînt în vorbă cu Mitru Cotogean, să-ți dăm pe Ileana lui.

— Pe chioar-aia, tată ?

— Și ce-are, mă, dacă e chioară ?! E muiere. Și-are avere. Douăzeci și cinci de pogoane de pămînt și-o sută de mii de lei. Bani peșin, îi ține pe fundul lăzii. Numai fat-aia o are, cum te am și eu numai pe tine.

— Dă-o, fi-i-ar banii ai dracului ! Nu-mi trebuie banii ei. Barem bine știi, că-i are după hoție. Sînt bani de furat. Ce, ai uitat, tată ?

— Stane, băiete, copil ești ! Banii nu se caută, mă, din ce neam se trag. Are bani și-o să fie ai tăi, ai voștri cînd v-ăți lua.

— Nu, tată, nu !

— Mă prostule, cînd o să-ţi mai vii tu-n fire ?

— Şi-apăi, tată, n-ai văzut ce slabă e Ileana ? Moartă de slabă ! E uscată şi adusă. S-a-ncîrligat de slabă ce e. Nici nu mă pregust cu aia. Mie îmi trebuie o muiere trupeşă, să dau cu pumnul într-o bucă a obrazului şi să plesnească ailaltă. Una să n-o pot ridica de jos. Pe cînd Ileana, aşa cum e acum, atîrnă mai greu numai cînd taie ta-său porcul la Crăciun...

— Nu rîde, Stane, că nu e de rîs ! Apasă cu genunchiul pe noroc, cum te-nvăţ eu şi-o să fie ferice de tine ! Pe bătrîneţele mele îţi spun !

— Şi cum, taică, s-o iau chioară ?

— Chioară ia-o, băiete, n-are aface ! În schimb, e dată diavolului de deşteaptă ! Şi e vrednică ! Şi averea ei, cum ţi-am spus, cît nu face ?!

— Dar uiţi, tată, că sînt oameni ai dracului ! Nu mai vorbim c-au avut casă de hoţi, cuib de tîlhari... Pavalache din Mircești şi Martin din Colonești, de cine erau ei găzduiţi, cînd plecau cu toţii în puterea nopţii, de legau armăsarii de limbă în pădurea Buliga ? Astea le-ai uitat, tată ?

— D-aici s-au pricopsit.

— Atunci, e ban murdar, pătat cu sînge şi fărădelegi.

— Ţine de cald, Stane.

— Nu ţine, tată ! Pe nimic au fost luaţi, pe nimic or să se ducă. Ai să vezi dumneata !...

— Nu vorbi prostii, băiete ! Ai bani la chimir, om să fii. Termin-o !

— Să zic şi ca dumneata, tată, că banii lui murdari ar ţine de cald, deşi mie nu-mi vine să cred nici în ruptul capului. Să mai zic că aş lua-o şi chioară, şi slabă moartă... Dar te-ntreb pe dumneata, n-ai văzut ce oameni zgîrciţi şi zgîrie-brînză sînt ? Rachiul, cînd îl fac, ar fi în stare să-l bea cu fulgul. Doar să înmoaie fulgul în butoi şi să-l tragă prin gură, aşa îl legumesc.

— Mura mă-ti de copil !... Păi tu nu ştii, mă, cum se face averea ? Tu parcă ai fi băiat de bani gata, să risipeşti cu lopata. Aşa crezi tu, jiganie spurcată ?... Dar mai vorbim noi ! Ori te ia dracul, ori iei pe Ileana lui Cotogean. Eu sînt stăpîn aici ! Eu sînt mai mare ! Şi trebuie să faci ca mine, nu s-o iei din capul tău... La Ioan-aia, să nu te mai gîndeşti

nici măcar în vis. Să-ţi iei gîndul de-acolo ! Osul gol !!... Osul gol, mă, nici cîinii nu-l rod. Şi tu vrei să-l ridici din drum şi să-ţi faci viaţa cu ea ? Fi-ţi-ar proast-a dracului !...

— Hai, Petre ! le zise Anica din prag. Veniţi la masă, că s-a răcit mămăliga pe fund. Lasă-l păcatelor, că l-ăi mai dăscăli tu şi-altădată ! Nu ştii că ăsta e tare de boacă ?...

CAPITOLUL III

Copilăria lui Stan Drăgoi

Cînd l-a născut mă-sa pe Stan era iarna, pe la Crăciun. Ningea. Veneau nişte foloştoace de fulgi şi sufla o golătate de vînt, de nu puteai să-ţi tragi sufletul.

Ta-său juca de bucurie cu paharul de vin în cap. I se părea că s-a pus o stea pe cer, aşa era de bucuros. Era cel dintîi copil al lui Petre şi-a rămas şi cel de pe urmă, fiindcă Anica a avut naştere grea. A fost nevoie şi de doctori.

Şi cum aceştia n-au prea avut sculele bune, au lăsat-o cu beteşug pentru toată viaţa. Poate capul lui Stan să fi fost cu buclucul, de-a pus doctorii pe drumuri, că-l avea gogoneţ şi mare cît traista milogului, cînd şi-o umple acesta de colaci pe la pomeni.

La început, Stan era mălăieţ rău. Semăna în partea maică-si.

Cînd plecau ai lui la muncă, îl legau de piciorul patului cu betele, ca nu cumva să iasă afară de-a buşelea şi să-l mănînce porcii. Iar ca s-adoarmă, Anica îi da ţuică să bea, şi copilul dormea dus, de-l treceau năduşelile pe la toate încheieturile.

D-aia zice el azi, de cîte ori vede că nu mai poate răbda de băutură :

— Mama strică ! Ea mi-a pus în mînă, întîi ţuica şi-apoi lingura. M-a pricopsit. Asta e moştenirea ce mi-a lăsat-o biata mamă.

Cum a-nceput să se țină pe picioare, Anica îl sprijinea cu duioșie :

— Copăcel, copăcel !... Mînca-l-ar mama de voinic ! Îi era drag ca sufletul. Iar el de mic se cunoștea că e lacom. Mînca, de-i sărea cureaua de la pantaloni, tot ce-i cădea în mînă. Mînca așa, în prostie, cît poate duce un cal, un măgar și-o Mărie, cum se lăuda singur. Și cu toate acestea carne pe el nu punea de loc.

— Nu mai pot de burtișoară ! se văieta seara Stan, pînă să se suie în pat.

Cînd i-a venit vremea de școală, Petre nu vrea să-l dea, că zicea neveste-si :

— Lasă, fă, eu n-am învățat carte și tot am mîncat sărat... Vrei să-l scoți mitropolit ? Și-apoi, de l-aș lua pe vrej, nu e nimic de capul lui. Să stea mai bine pe lîngă noi, să ne vadă d-ăle oi.

În sfîrșit, l-au dat la școală. Anica i-a făcut un ghiozdan din zăvelca ei și i l-a atîrnat de gît. Pe urmă a fost nevoită să-l bată și cu o urzică la spate, după ce-i lăsase pantalonii în jos, ca s-o ia Stan din loc.

Un an a rămas repetent. Cu chiu, cu vai, are și el azi două clase primare, așa cum se făceau pe vremuri.

— Mă, ăst-al lui Petre Drăgoi carte nu știe, dar calcă popește ! rîdeau oamenii de el.

Iar biata Anica îl cicălea :

— Stane, Stane, prost mai ești ! O să-ți vie minte, mamă, cînd mi-o crește păr în palmă... Ia dă avecedarul încoace, să te-nvăț eu, cu toate că nu m-a dat tata și pe mine la școală (Ea nu știa o buche) Zi așa după mine : o-i oaie ; ca...lî... cal ; cî-cîr-lan... cîrlan...

Se făcuse mărișor. Mustăcea pe lîngă fete și știa să facă cu ochiul, dar nu se dedulcise la femei.

Cît timp a fost flăcău, Stan se preschimba în cămăși ca fata mare în piepteni. Unul avea Anica și știa să și-l poarte.

Era și frumos. Tighelul gurii, ochii, nasul, toate le avea frumoase.

— Anico, băiatul nostru s-a schimbat mult, zicea Petre. Nu mai e așa bleau de mere, ca înainte. Cînd merge la tre-

buri. să vezi ce iute dă ! Se-nvîrteşte în loc, de-i intră călcîiul în pămînt, că rămîne gaură în urmă.

— Hei, aşa se schimbă omul, bărbate ! Nu-ţi spuneam eu ? De ni l-ar trăi Dumnezeu !

— Şi nici cu hainele nu mai umblă aşa landra, îi spunea Petre. Să vezi, Anico, ce se sulimeneşte ! Doar ştii ce tîrîiebrîu era pîn-acum...

CAPITOLUL IV

Stan Drăgoi, la un Paşti, cunoaşte şi se-ndrăgosteşte de Ioana Cotoibălan

A mai mers Stan ce-a mai mers, şi numai ce-a dat cu piciorul în groapa dragostei. Sînt treizeci şi unu de ani de atunci.

Era la Paşti, la Învierea Domnului, pînă în ziuă. Clondirul lunii azvîrlise dopul de lumină pe deasupra dealului. Clopotele de la biserici înăduşiseră de-atîta bătaie, că răsuna tot pămîntul, toate văile şi luncile. Curgea apa de pe ele.

— Stai, fă ! Ce te-ndeşi ca văduva la măritat ! Îmi spargi ouăle...

— Hei, doar n-ăi fi copt, să nu s-atingă nimeni de tine ! Nu ştii ? Înghesuială ca la Paşti !...

Se priviră. Stan şi Ioana. Se cunoşteau ei mai de mult, dar aşa rumeniţi la faţă şi la inimă, nu s-au văzut niciodată. Se plăcură.

— La mulţi ani şi Hristos a-nviat, Ioană !

— 'Dăvărat a-nviat, Stănică !

— Luaşi, fă, Paşti ?

— Luai, sigur că luai !

— De care ?... D-ăl mare, sau d-ăl mic ?

— D-ăl mare.

— Păi, n-ai sărit nici un pîrleaz ?

— Bată-te Dumnezeu ! Așa mă crezi ?... Dar tu de care luași, Stane ?

— D-ăl mic, Ioană. Luai numai anafură, că fu drumul mai scurt și mă gîndii : ce să mai dau eu pe la popa ? Și scăpai c-un ou, că trebuia să dau două.

— Dacă te ții de drăcii ! N-am auzit eu ? !...

— Ia scoate, fă, un ou, să ciocnim și-amîndoi... Ai ouă ?

— Am, dar mi-e frică să nu mi-l spargi.

— Și dacă ți l-oi sparge, nu piere, fă, capul lu' Crai...

— Ia dă-l, Stane, să-l încerc !

— Pă nencercate, Ioană.

— Nu ! L-ai umplut cu smoală.

— L-a umplut găina cu ce-a știut ea.

— Sau l-ai uscat pe coș. Are el ceva, de nu vrei să mi-l dai ca să-l încerc.

Drăgoi i-l dete. Ioana îl bătu cu unghia, ca pe oală cînd o cumperi. Îl mai încercă și de dinți.

— Nu ciocnesc, Stane. E mai tare al tău. Și uite ce rod are pe coajă ! Sună ca sticla. Mi-l spargi... Dar de ce e-așa ascuțit la vîrf ?

— L-a strîns tot găina, fă, cînd să-l facă. Poate se grăbea și ea.

— Nu, e de bibilică ! Ce vorbești tu ? Pe mine mă orbești ?

— Hai, fă, să ciocnim odată ! Ce ne tocmim atît ?

— Sau o fi, Stane, stîrpitură de gîscă, te pomenești ! Am auzit că le-ai dat sare să mănînce. Prea îl văd umflat în lături !

— Dacă ți-e frică, hai să schimbăm, Ioană.

— Nu schimb, băiete. Ne schimbăm norocul. Să dăm mai bine drept. Ține tu !

— Ba ține tu, că ești mai mică nițel, și ești muiere pe d-alta.

— Așa e, mă, să dai tu tare să mi-l spargi !...

Se pregăteau să ciocnească ouăle.

— Stai, fă ! L-ai acoperit de tot, nici nu se vede. Nu pot nici să-l lovesc. Mai dă dracului deștili ăstea de vale ! Mă-mă-mă, dar ții la el ca la un bou !

— Nu, mă Stane, că nu m-a făcut pe mine un ou. Mai am o copaie acasă. Dar nu vreau să mă baţi, ca să nu rîzi tu de mine la urmă.

Cînd să dea, că-l mai dezvelise niţel Ioana, Stan se îndoi el acum de tăria oului său :

— Ia dă-l, fă, încoa, să-l încerc şi eu !

— P-ăsta nu ţi-l dau, Stane, îţi dau p-ăsta.

Cotoibălana scoase un altul din batista cu ouă, ce şi-o legase de brîu.

Drăgoi îl luă şi-l privi. Era vînăt la coajă, de te apucau frigurile. Îl cîntări în palmă şi-l mai dete şi de dinţi. Nu se pricepe la ouă.

— Fă Ioană, dar întunecat e, bia, la faţă ! Parc-ar fi de cal şi l-ai ţinut numai în bălegar. Te pomeneşti că toată iarna l-ai clocit, să-l scoţi aşa tare !... E prea urît, mă sperie. Nici nu-mi vine să-l mănînc. Cine te-a pus să-l vopseşti aşa ?... Mai bine ciocnesc cu ălant. Ia scoată p-ăl dintîi. Ţine ! Acum, ce-o fi, o fi !... Dar ascultă, Ioană, dacă ţi l-oi sparge eu, înseamnă că eu te iubesc pe tine ; dacă mi l-ăi sparge tu, înseamnă că tu mă iubeşti pe mine. Vrei aşa ?

— Hai, dă-i o dată, Stane !

— Hristos a-nviat !

— 'Dăvărat a-nviat !

Drăgoi începu să-l lovească încet-încet, mărunt-mărunt, ca pe coasă cînd o baţi la capul locului, pînă o dată, tranc !... cît putu.

Se sparseră amîndouă.

— De ne-ar fi de bine ! La asta nu ne gîndeam ! se mirară împreună.

— Dacă deteşi tare, Stane ! D-aia nu-mi vine mie să ţin... Ia să fi dat mai încet, că se spărgea numai unul.

— Acum, Ioană, să ne mîncăm fiecare oul şi să ne fie cu noroc !

— Ia luaţi, mîcă, şi de la mine un pahar de vin ! le întinse paharul o babă amărîtă, ce avea damigeana aplecată puţin la subsuoară.

Luna se lustruise bine pe cer, tot frecîndu-se de şoldul norilor.

CAPITOLUL V

Stan Drăgoi batjocorește pe Ioana Cotoibălan și pe urmă o părăsește

De-atunci, de la Înviere, s-au mai întîlnit ei. Și de cîte ori ! Ba la horă, ba pe drum, ba la poartă. Ba o aștepta Stan la puț și-o trăgea în crîng, pe coastă. Pîn-au ajuns noaptea la paie.

— Ce, Stane, îndrăznești la rușine ? Stai, mă zăpăcitule !...

— Glumesc, Ioană.

— Păi ce glum-a dracului e asta, că mă doare la ficați ?... Stai, mă, că-mi sucișî mîna ! Bătu-te-ar Dumnezeu !... Dar tu nu ții la mine, Stane, de loc, cum văd !...

— Țin, Ioană, țin ca la suflet ! Și-o să țin, pînă mi-or suna bulgării deasupra tronului...

— Minți toată ziua !

— Zău, să n-am parte de mama, dacă te mint !... Hai, fă ! De ce nu vrei ?

— Că nu vreau.

— Ești rea, Ioană.

— Așa m-a făcut mama. Parcă tu nu ești oț ?

— De unde știi ?

— Hei, te știu eu, de cînd te-am văzut !

— Că multe știi ! Și de ce nu vrei, fă ?

— Așa, că nu vreau !

— Barem să te ciup.

— Dar multe mai vrei !...

Se cunoștea și Ioana că e amorezată. Era în „dracii" ei, pîrgă de primăvară. Îi jucau bărbații și horele-n piept. Cînd mergea pe drum, călca apăsat, de aprindea lemne sub călcîie și pătrundea paiul în două cu piciorul. Dragostea îi cuprinsese pieptul pînă sub brîu.

Totuși, își făcea socotelile, cînd era singură :

— Pînă nu m-oi vedea cununată cu el, nu mă țin că-s măritată. De făgăduieli de-ale lui mai am o ladă în pod, îndesată cu genunchiul... Mă ține cu vorba. E ooot, de n-are pereche pe lume, dar nici eu nu sînt proastă !...

Într-o noapte a uitat.

Erau tot la paie. Groapa lunii se umpluse de lumină. Aerul era uns cu ceva dulce. Pămîntul reavăn azvîrlea mirosuri, ce te ameţeau, te moleşeau, adormindu-te în vise bune de dormit. Alături, un lan de grîu copt îşi lovea uşor fierul spicelor, la puţina bătaie a vîntului. Iar în el, în lan, o prepeliţă fluiera şi pitpălăcea, de mai mare dragul.

— Ce dracu, Ioană, de nu mai veneai ? Mi se urî aşteptînd !

— De-abia scăpai, Stane. Nu adormea de loc mama. Se sucea şi perpelea. O mîncau purecii, cred, că s-au prăsit ai dracului, nu ştiu de unde !... Dar n-o să stau mult. Mi-e frică să nu se deştepte, că m-ar omorî... Adusei şi-o pătură, să nu ne tragă pămîntul. Dar să fii cuminte !

Şi Cotoibălana rîse, cum ştie ea cîteodată femeia să rîdă, de te seacă la inimă şi te scoală de pe boală.

— Că bine îţi şade, Ioană ! băgă de seamă Stan. Aş vinde lumea p-un rîs de-al tău, să nu-ţi fie de deochi !... Rîd toate din tine, auzi tu ? Şi mîinile, şi picioarele îţi rîd. Da, toate, toate !...

Ea s-apucă să întindă pătura. Pieptul îi vorbea mai deslușit, i se umflase. Iar norii păşeau încet pe lîngă lună, să n-o murdărească.

— Hai, Ioană, stai jos ! Nu te mai fiţîi, fă, aşa, că nu ne cunoaştem de azi. Ne cunoaştem mai de mult.

Ea aştepta să fie trîntită, cum se obişnuieşte. Drăgoi ştia cum „se stă“ cu fetele. O apucă de şold şi-o izbi de pămînt.

— Ufff, Stane ! Stai dracului, mă, că-mi scrintişi mîna de la cot. Dar nebun mai eşti !...

Începu să le placă, să uite. Începură să nu-şi mai dea nici unul seama.

— Astîmpără-te, mă !... Astîmpără-te ! spunea în neştire gura ei, dar mîna îl îndemna înainte.

— Nu se poate !... Nu ! Nu ! Nu !...

Dinspre ziuă, cînd au strîns pătura, un nor fîlfîia ca o coamă pe greabănul cerului.

De-atunci s-au mai întîlnit ei de multe ori, pîn-a rămas însărcinată.

— Ia-mă, Stane! Cum ţi-a fost vorba?... Ai uitat?

— N-am uitat, Ioană, dar nu pot să te iau. Vreau să-mi fac întîi armata. Pe urmă te-oi lua.

— Păi o faci şi-nsurat.

— Aşa crezi tu, fă? Să-mi las muierea pe mîna altora? Dar deşteaptă mai eşti! Dup-aia, te iau. Dacă-ţi spun eu că te iau!...

— Păi ştii c-am rămas grea, Stane? Am plecat în patru luni. Şi copilul n-aşteaptă, că tu de-abia ţi-ai tras sorţiul. Şi cum eşti la jăndari, o s-aştept eu, pîn' mi s-o urî. Trei ani...

— Şi ce-mi spui mie, fă?

— Dar cui să-i spun, Stane?

— Ce mă priveşte!...

S-au certat.

El a plecat fluierînd şi s-a dat în vorbă cu altele, iar ea a rămas să-şi spele faţa cu apa caldă a tuturor lacrimilor, şi copilul, după multe necazuri, l-a făcut mort.

CAPITOLUL VI

Stan Drăgoi, după ce face armata, ia pe Ileana lui Cotogean

Înainte să plece în armată, Stan Drăgoi n-a mai putut răbda. S-a împăcat cu Ioana. S-a dus la ea şi i-a zis:

— Iartă-mă, Ioană, pupa-te-aş! Mînca-ţi-aş sufletul, iartă-mă! N-am ştiut ce fac. Dar gîndul de la tine nu-mi fuge... Aşteaptă-mă să scap de armată, şi te iau. Pe ochii mei, te iau! Te iau, că fără tine n-am la ce mai trăi. Acum am văzut eu...

Ioana l-a crezut şi s-a împăcat cu el. Şi timp de trei ani, cît a stat el în armată, a tot sîngerat în cuiele dorului.

„Foaie verde măgheran, drag mi-a fost calul bălan şi pe tine militar, faci armata la jăndari... În întîiul rîn-

duleț, îți trimit un doruleț. Pe al doilea mai mare, îți trimit o sărutare. Și al treilea întins, îți aduce un foc nestins..."

Așa își termina biata Ioana scrisorile, ce le expedia lui Stan, avînd grijă să pună întotdeauna înăuntru foi de busuioc, drăgostițe, lemnul lui Dumnezeu sau tămîioare, cînd înverzea primăvara crîngul.

Ca jandarm, Drăgoi a dus-o bine. A fost dat prin Moldova. Pe Ioana, cînd o întrebai unde e Stan, zicea :

— E-n colo, departe,... tocmai prin Șoldova, că obosește trinul să-l aducă...

Doar șeful de post mai rîdea cîteodată de el, că e oltean, și că neamul lui a jumulit cloșca pe burtă, să sugă puii, și-a priponit dovlecii, să nu fugă pe coastă de vale. Iar cînd Drăgoi încurca socotelile, îi mai amintea și cum s-a rupt carul cu proști în Olt, la Caracal, de unde singuri boii au scăpat înot, c-au luat-o fără căruță spre București.

Încolo, Stan nici nu știe pe unde au trecut cei trei ani, parc-a visat. S-a pomenit liberat, cu livretul la brîu.

Cît timp și-a făcut armata, Petre nu mai putea de dorul lui. De Anica, nu mai vorbim. Ea nu era noapte să nu-l viseze. Îi trimiteau și de-ale mîncării.

— Mă nașule, s-o duce brînza asta la fi-meu pe sîrmă ? întreba bietul Petre, că n-avea de unde să știe.

— Se duce, mă fine, dar de ce să-i mai trimiți, că el nu duce dorul. Jăndarul, nu știi tu, e stîrpitura puilor și înmulțirea copiilor... Dar dacă vrei, trimite-i.

— Îi trimit, mînca-l-aș ! Îi trimit...

Întors din armată, Drăgoi a mai vorbit cu Ioana o toană bună, aproape un an. Și el ar fi luat-o, însă ta-său nu-i da pace de loc. Nu era zi să nu-l toace la cap :

— Mă, Stane, mă... Lasă, mă, pe Ioana Cotoibălan, și-apucă-te d-ăle bune ! Ții la ea ?... Bat-o focul de dragoste ! Dragostea se duce p-ici încolo, băiete, și rămîi cu proasta rumânului... Ia pe Ileana lui Cotogean, cum îți spun. Ce găsești tu bun la Ioan-aia, mă ? Aia n-are pereche de stricată ce e ! Și cîinii să-i zică, și la aia n-ar

zice ba... Săraca de ea, cîți îi vede cu nădragi, toți îi sînt dragi...

Stan Drăgoi, după multe frămîntări, și-a călcat pe inimă și-a luat pe Ileana lui Cotogean de nevastă, după sfatul părinților.

După căsătorie, Stan Drăgoi își ținea nevasta numai în casă. N-o lua niciodată cu el la plimbare în lume, și oamenii îi ziceau de la obraz :

— Mă Stane, dar muierea ta nu se vede de loc ! De ce n-o iei și tu la nuntă, la frun botez sau la fro cumetrie, cum face toată lumea ? O ții numai cu nasul în cenușă. Mai mare păcatul, că e și ea suflet !...

— De, mă ! Cin-l-a pus să ia chioara și gloaba lui Cotogean ? îi ziceau oamenii. Să fi luat pe Ioana Cotoibălan. N-a înșelat-o el ? Dar ta-său strică. S-a bucurat la avere. Nu-i ajungea, c-avea destulă.

— Mă băieți, ofta Stan de la ficați. Vedeți voi, ce vreau eu să zic. N-am avut cap cînd m-am însurat. Asta vreau să zic. Am ascultat pe tata, nu l-aș mai fi ascultat, că poate era mai bine. Să știți voi că mai bine era ! Acum văd eu. Am luat pe Ileana. Nu e Ileana nevasta mea ? E !... Nu pot s-o sufăr. Ce stric eu, dacă nu pot s-o sufăr ? ! Cînd mă uit spre ea, m-apucă să vărs. Îmi dau seama că nu strică ea, dacă e chioară și e urîtă. Strică tata, că m-a-ndemnat s-o iau. N-ar mai fi lăsat Dumnezeu averea pe pămînt, că mai liniștit ar fi fost omul fără ea !... Dau eu s-o pup, o pup. Dar mi se acrește gura și scuip. O mai și bat. O bat, o bat, pînă-mi dau seama că degeaba o bat. Mai bine m-ar înghiți pămîntul, că trai cu vătrai nu merge, nu se poate... Voi îmi sînteți prieteni. Vă spun tot ce e pe sufletul meu. Poate rîdeți, cum vă văd. Cîrciumar !... Ia mai ad-o, bă, o felă de vin... Asta de urîtul nevestei. C-am să beau, pînă mi-oi bea mințile din mine, că destule am pățit !

Și începea să plîngă bietul Stan, de-i cădeau lacrimile în pahar.

De urîtul Ilenei, Stan Drăgoi a început să se strice. Mai ales că părinții lui au murit curînd, după ce l-au văzut însurat. Parcă atîta așteptaseră.

Toată ziua sta în cîrciumă. Noaptea umbla după femei prin sat. Iar cînd venea acasă, își lua nevasta la bătaie, dacă ea încerca să-l întrebe cît de cît. Și chiar dacă nu-l întreba, sărmana, el tot o bătea, că-i găsea nod în papură, te miri din ce i se năzărea lui : mîncarea rece, mămăliga nesărată ca lumea. Avea el de găsit destule, dacă rămînea vorba pe găsite.

Își cumpărase și-un caval, și toată ziua își vărsa focul pe găurile lui.

Dacă făcea țuică, nu mai descăleca de pe butoi, pînă n-o termina. Să se țină el de muncă, nici pomeneală ! Da locurile în parte la alții, sau le lăsa să le umple bălăriile și dudăul. Ca să-l vezi pe Stan că ia plugul și-njugă boii dimineața, ferit-a sfîntul ! Ajunsese de pomină. Toți vorbeau despre gospodăria lui neîngrijită și nechibzuită. Se dusese vestea peste sate și păduri.

— N-am zor ! își zicea el. Am de unde mînca. Copiii nu mi-au trăit, nevasta mi-e bolnavă moartă. Bolnavă am luat-o. Pentru cine să strîng, atunci ?... N-o să mai țipe nimeni pe urma mea de foame. Vînd. Vînd pe capete. Barem să trăiesc eu bine...

Și-apăi, am pățit și multe, c-am făcut un război și pe la altul m-am plimbat. (Așa îi zice el celui din 1913). Adică nu prea m-am plimbat, că ce d-am pățit și p-acolo, Doamne... Doamne !... Cît p-aci să-mi rămîie oasele-n Bulgaria... Zor-nevoie, să m-arunce doftorii de viu într-o varniță. Mă îmbolnăvisem de oleră. Cel puțin să trăiesc acum bine !

După războiul cel mare, n-a mai trecut mult și i-a ouat găina în căciulă. Stan a luat serviciul de vătășel. S-apucase de politică și se putea să nu s-aleagă și el cu ceva ? Nu se putea ! Are patru sute de lei pe lună. La început avea trei. Acum i-au mai mărit.

De-atunci, Drăgoi și-a stricat rosturile de tot. S-a apucat și mai rău de băutură, că nu mai da cu săptămînile pe-acasă. Nevastă-sa bolea într-una.

— Cîte bube rele și belele, toate-n capul babei mele ! rîdea el de ea.

Dar rîdeau și oamenii satului de el :

— Mă, Stan ăsta poartă condei la ureche, numai ca să-i zicem noi logofete ?...

Din cauza băuturii lui Stan, Ileana, nevasta lui, moare în condiții grele

La un an după ce intrase vătășel, Stan Drăgoi venea beat turtă de la cîrciumă pe nouă cărări. Căzuse pe lat și-n șanț, că arase cu nasul o bună bucată de pămînt.

Era iarna. Vremea era țîfnoasă și arțăgoasă ca văduva rămasă nemăritată. Nu-și mai nimerea casa. Cu chiu, cu vai, a nimerit-o. Nevastă-sa slăbise, de se făcuse scovergă. Era arătare de muiere, că muiere întreagă nu mai semăna.

Împletea la un ciorap cu iglița. Lampa o atîrnase în cuiul de lîngă icoană. Avea o pernă la spate, ca să n-o tragă peretele, firul după gît și fiștăraiele goale în pat. Plîngea. Își plîngea soarta, viața. De dimineață, pe nespălate, Stan o bătuse ca pe pantaloni la Paști cînd și-i scutură omul de praf. O bănuise că se ține cu altul. Parcă d-astea îi mai ardea ei ? Dar așa i se năzărise lui.

— Bună seara, Ileano !... Haida-de, răspunde ! Nu mai fii supărată !... Nu răspunzi, fă ?... Fire-ai a dracului, cu cine mi te-a scos în cale ! Vrei să te iei la contră cu mine, arătare ? Nu s-aude ?... Mă fac oamenii că sînt rău, dar nu știu cum trăiesc, nu știu cum mă amărăsc... Of, Doamne, Doamne, muierea asta m-a mîncat fript !...

— Cum o să vorbesc, mă, cu tine cînd ți-ai ieșit din minți ? ! a încercat să zică Ileana.

Și vorbea încet, de parcă avea cioburi pe limbă și se ferea să nu se taie în ele. Ea era și atacată de inimă rea. Scuipa așa de roșu, de-ți era teamă să nu ia dușumeaua foc, unde scuipa.

— De unde ai văzut, fă, asta ?

— Toată ziua stai prin cîrciumi ca porcul hîrbar. Dai cu rîtul, mîșui, și la ușa casei nu-nnozi un pai. Și cînd ți se răsare, mă iei la bătaie. Nu e proastă în sat, să nu fi vorbit și să nu te fi dus la ea...Asta e casă ? Asta e viață ?

— Fă, nu vorbi așa, că iar o iei ! Dă-ți seama la vorbă! Ți-am spus de atîtea ori, vorba s-o bați cu limba de cerul

gurii ca pe pîine cînd o bagi în țest, și-atunci să-i dai drumul. Auzi tu ?... Te găsesc dracii, dacă mai sufli un cuvînt !

— Toată ziua, înghiorț ! înghiorț !... Nu iei sticla de la gură...

— Ai tăcut ?

Ileana tăcu, dar își duse mîna spre bătătura pieptului, cam înspre inimă, unde o durea îngrozitor.

Drăgoi s-apucă să-și lepede opincile. Băgă de seamă că-i put picioarele.

— Ia căldarea și du-te de ia apă de la lac ! Pînă mănînc, s-o și încălzești. S-aude ?... Ai plecat ?... Mișcă-te, căzătură, de-acolo !

— Dar e întuneric, Stane, și alunecuș, ferească Dumnezeu !...

— Ai ochii la tine. Pleci sau mă reped ?

Ca să nu se repeadă, Ileana lăsă lucrul și dibui pe sală, pînă găsi o rugină de găleată cu marginile rupte. Pe urmă o luă pe chioncite ca o găină bolnavă de noroi, pînă la pîrleaz. Acolo își sumese fusta și-l trecu.

Cînd ajunse la lac, s-apucă să meargă binișor pe mal, și — ce ți-e și cu întîmplările ! — picioarele îi alunecară, căzu pe brînci cu capul înainte, și scăpă pe sub gheață, că rămase căldarea alături de copcă.

— Mă, Dumnezeii ei de muiere !... Puse de mămăligă la lac, de nu mai vine ? Moleșită am mai luat-o, fi-mi-ar norocul al dracului ! Să te mai pricopsești cu asta, atîția draci !

Stan n-avu răbdare. Mai așteptă el ce mai așteptă și iar zise :

— Altă belea !... Te pomenești c-o fi-n dragoste cu frunul la gard !... Ce-i trebuie chelului, drace-al dracului !...

O luă spre pîrleaz. Cînd văzu căldarea pe gheață și pe ea nicăieri, înțelese tot, că începu să plîngă cu hohote. Așa îl găsiră vecinii pe mal.

Sînt zece ani de-atunci.

Dar ce i-a pătimit sufletul lui Stan ! Satul zicea că el a dat-o pe copcă, ca să se scape de ea. Și ce de judecăți, ce de procese ! De aceea crede el la judecăți și-i e milă de cei ce apucă pe drumul lor.

A trebuit Stan să-şi mănînce aproape toată averea, ca să scape cu faţa curată.

Rămas singur, uneori lui Stan îi pare rău de nevastă, că numai ce-l auzi atunci zicînd :

— Oarbă, şchioapă, cum era, îmi făceam treaba cu ea. Ne arăneam binişor amîndoi. Să-i uşureze Dumnezeu ţărîna !...

Şi s-a hotărît :

— Nu mai ţiu muiere. Mai bine ţiu o vacă cu lapte.

Ceea ce a şi făcut.

CAPITOLUL VIII

Ioana Cotoibălan

Şi Ioana, de cîte ori închide ochii, îşi aminteşte de tat-său, aşa cum era el :

— Dă-mi şi mie, tată !

— Să-ţi dea tata şi ţie...

— Şi mie !

— Şi ţie să-ţi dea tata...

— Şi mie !

— Să-ţi dea tata şi ţie...

Şi el, sărmanul, nu mai rămînea cu nimic. Lucrul acesta avea loc numai cînd se întîmpla să ia ceai dimineaţa. Dar la ţuică, se schimba socoteala. Bea mai mult el, ca să se deosebească din copii.

Era om bun, dar arţăgos şi se ţinea numai de băutură. A băut toată viaţa lui.

Iar pe mă-sa, Ioana şi-o aminteşte tot aşa, cum era aceasta, bună şi uscată. Se apropia încet de Ioana, de fata ei cea mai mare şi-i da zor cu sfaturile. Că acestea i se deşirau ca drumurile din gura ei :

— Maică, maică... Anafura şi grijania mai ales, se suie în cap. Acolo se aşează ele, în creieri, că sînt sfinte.

Asta i-o spunea la Paști, cînd se-mpărtășeau cu toții. Și urma :

— Vreau, fata mea, să fii cuminte și să m-asculți, că așa-mi spunea și mie mama : „Am nouă copii... Atîția eram noi la ușa casei lor. Toți îmi sînt dragi. Rup cîte nițel din inimă și-i împac pe toți"...

Și-avea dreptate, fata mea ! Cîtă dreptate avea mama ! Acum văd eu. Că fără sfatul ălor bătrîni, n-o-mplinești bine, Ioană...

Cum îi eram noi dragi mamei, cu toate c-am fost nouă copii, așa îmi ești tu dragă și frații tăi, ăi mai mici. Dar nu-ți băga în cîrd cu proștii și dă-ți seama cu cine vorbești, că omul după căutătura ochilor îl cunoști...

Să nu te-apropii, maică, de bărbat de sîmbătă seara, de cînd apune soarele, pînă luni dimineața, cînd răsare. Trăiește-ți viața cum se cade, cinstit. Că nimeni nu-și alege norocul, că dacă ar fi vorba pe alese, tot prostul ar ști ce s-aleagă...

Și să-ți mai spun și-alta, maică, ferește-te cît poți de dragoste ! Că mergi, ce mergi — pînă la un timp — și-odată îți sare dragostea de gît... Și ce rău e atunci ! Să te păzească Sfîntul !..."

Norii, pe sus, treceau cîrd și se țineau de mînă ca babele la spovedit în sîmbăta Paștelui. Iar plopii, pe dealul Brătășanului, își zbăteau vîrfurile, cum fac copiii cu unghiile prin nas, cînd îi mănîncă.

Simion ieși bucuros la poartă.

— Bună dimineața, Simioane !

— Mulțumim dumneavoastră, Dine !

— Ce-ți făcu, mă, nevasta ?

— O pereche de cizme.

Se născuse Ioana, cel dintîi copil al lui Simion și-al Șerbanei.

— Bravo, mă !... Să-ți trăiască ! îi ură Din. Avu naștere grea ?

— De loc ! Pînă în ziuă, o apucă un cîrcei la inimă. Atunci se sculase să dea la găini. Se mai perpeli nițel și căzu lîngă sobă. Pînă să aduc eu paie pentru strat, fu gata... Să vezi ce frumoasă e, rîde și gongăne, mînca-o-ar tata de cîrlană !

Plecară înspre cîrciumă, să-i cinstească naşterea. Pe drum, Din Bobleaţă se crezu îndreptăţit să mai zică :

— Lasă, mă Simioane, că sînt bune şi fetele ! Ei, mai buni sînt băieţii, că-şi fac loc singuri în viaţă, nu trebuie să-i împingi de la spate ca pe fete. Însă, omul primeşte ce-i dă Dumnezeu, nu ce-i place lui. Dar şi fetele sînt bune, că are cin-te jeli pe urmă... Uite, acum trei zile, a murit Nae al lui Zamfir. Şi dac-a avut fete, l-au jelit o sumă. Nurorile n-au scos una o lacrimă. Încai băieţii plîng şi mai greu... Eu am şapte ciurucuri de copii, că m-am însurat de mic, şi toţi îmi sînt dragi. Mînca-i-ar tata să-i mănînce ! Fac cîte-o mămăligă, de-o sai în ciomag şi pîn să mă frec la ochi, o fac praf aghipeţii.

La început, cînd era mică, de Ioana rîdea oricine.

— Moare cîrna de necaz, că n-are buze şi nas...

Şi nici aşa vrednică nu părea :

— Cos-cos !... Mama împunge şi eu trag. Amîndouă facem treabă !

În copilărie, Ioana n-a dus-o cine ştie ce, că părinţii ei erau oameni săraci. Da de sătul doar de Crăciun, cînd tăia ta-său porcul. Numai ce-o vedeai atunci, că iese la poartă c-o fleşteică de şorici, mare, să-nveleşti o magazie sau să faci opinci pentru un cătun de oameni. Şi de-ncălţat, Ioana se-ncălţa doar iarna şi la Paşti.

Cu toate acestea, Ioana îşi trăia viaţa ei. Aci era nor, aci se făcea soare. Dar mai mult soare. Cînd se întîlnea cu alţi copii, se zbenguiau şi se frămîntau, rîdeau şi se jucau. Erau toţi mărunţi ca arbagicul şi neastîmpăraţi, ca murgorii prin gîldaie.

Cînd a fost dată la şcoală, Ioana punea seara cartea în coşul cu mămăligă, ca să n-o uite, cum nu uită să mănînce. În scăpătatul soarelui, nu-şi învăţa lecţiile, de teamă să nu facă bube la gură. Aşa i se spusese. Iar cînd citea la aritmetică, se dăinăia de la brîu în sus şi era murdară, de-ţi venea să crezi că nu s-a mai spălat pe picioare de cînd a băgat-o popa în cazanul de botez.

Chiar Şerbana, mă-sa, o certa uneori în batjocură :

— Bîca-bîu !... Bîca-bîu !... Pui căldarea să mă lîu. Lă-te, mamă, lă-te-ai moartă, c-a sosit nunta la poartă !...

Se făcuse mărișoară, de șaisprezece ani. Atunci ieșise la horă și era foarte rușinoasă cînd sta de vorbă cu cîte-un băiat. Doar unul singur o dată o sărutase pe apucate la puț. Scurt de tot, dar ei i s-a părut sărutul acesta bun ca pîinea de căpătat.

Avea mijlocul cît gura străchinii, părul bogat ca fînul și carnea tare de vier. Cînta. Se scula în cîntece, se culca în cîntece. Și cînd mergea la o treabă, alerga așa de iute, de-și izbea călcîiele de șezut.

Se făcuse acum de optsprezece ani. Purta o fustă roșie ca lemnușul de ouă, iar în piept, avea o căruță de băieți. Cînd se gîndea la băieți, sîngele i se aprindea, de i se luminau tîmplele ca putregaiurile noaptea. Luau atunci foc toate izlazurile din ea.

— Stai, fă, să te strîng de prostie! îi zicea cîte un flăcău și-o apuca obraznic de sîn.

După ce-a întîlnit pe Stan Drăgoi la Înviere, și-a pierdut cumpătul de tot. Privirile ei erau rătăcite și gîndurile bolnave. Sta în casă, parcă era nimerită. Vorbea cu dușii. Visa.

— Mă Simioane, se mira Șerbana, fat-asta a noastră, parcă e pancă! S-a zăpăcit dracului! Umblă cu capul pe munți și calcă în străchini...

Dar Ioana n-avea zor. Juca sărbătcarea la horă, pînă prindea gardin de praf la nas, ca oile careți vara, cînd se îmbulugesc pe căldură. Iar seara ieșea la Stan Drăgoi. Ta-său, a doua zi, o bătea. Ea răbda ca un cal. Își prăfuia niței ochii cu lacrimi și pînă la prînz îi trecea necazul.

A doua seară iar ieșea la Stan. Iar mînca Ioana cu dulce, și iar uita. Uita ca un copil. Părinții, mîhniți, o amenințau, mai ales mama, că e femeie și poate să-și îngăduie mai multe:

— Fă, fire-ai a dracului! Ți-a venit de vier, prăpădito? Spune-mi, să te mărit! Îți vîr fulgul pe nas, ca la gîscă, să te desclocesc!... Amărîta diavolului! Vrei să ne faci casa de rîs, să nu mai putem scoate neam capul în lume?... Că să-ți spun, fă, o paraulă...

Așa-i zicea ea la parabolă. Și-i da înainte biata maică-sa zadarnic cu sfaturile.

Avea o vecină ca viespea de rea și-așa de surdă, de auzea numai cînd o hîțînai de spate. Și aceasta, de cîte ori o prindea pe Ioana, îi zicea de la obraz :

— Ce-ai fă, maică, ți s-au aprins călcîiele după băieți ? Ori te doare la inimaț ?...

Dar Ioana n-avea zor. Seara se-ntîlnea cu Stan Drăgoi. Se suia pe opinca lui și-l săruta așa de pătimaș, că tot el o oprea în batjocură :

— Potolește-te, fă ! Îți detei caier la furcă, de n-o mai isprăvești ?

Cînd a-nșelat-o Stan, satul a început :

— Iu, ...bîu !...

— Ce e, mă ?

— A lui Simion a rămas grea, știi, proasta aia !

— Cu cine, mă ?

— Cu prostul lui Drăgoi, cu blendărău-ăla, de nu e bun de nimic. A tunat, de i-a adunat, aferim de capul lor !

Pe de altă parte, burta i se umfla și Ioana o ferea, de cîte ori o purta prin casă de privirile părinților. Iar seara, după ce stingea lampa și se vîra sub pături, făcea mîna baros și apăsa pe pîntece, acolo unde, în prostia ei, credea că ar veni capul nechematului. Apăsa așa de tare, de-o durea la ficați și scrîșnea din măsele. Se trăgea seară de seară, pînă și-a pus pe furiș pe burtă și oala cu lumînări aprinse dedesubt. A încercat în multe feluri să scape de copil, pînă l-a făcut mort.

După ce s-a măritat cu Florea lui Constantin al lui Ion al Stanei, Ioana a dus-o tot rău. Toată viața a bătut-o acesta, mai ales cînd venea beat. O drăcuia atunci cu mă-sa, cu sufletul, cu Dumnezeii mă-si, cu ce nimerea.

Dacă la secere, cînd plecau amîndoi pe cîmp, secera unul la un cap de loc și altul la alt cap. Nici la ieșirea sufletului n-a vrut s-o ierte Florea, fiindcă n-a fost Ioana fecioară la nuntă.

Florea a murit de cancer și, de pe urma lui, Ioana a rămas doar c-o fată, care i s-a prăpădit la șaptesprezece ani, lăsînd-o singură în dojana vremii și-a nevoilor.

Mai ales de cînd e în proces cu Gheorghe Dîrloagă, Ioana Cotoibălan se perpele și pe lac și pe uscat. De atunci, gura ei parcă a uitat ce-i rîsul și veselia, și inima îi sună numai a vreme rea.

CAPITOLUL IX

Vorbește satul

Răsărise soarele și cerul era mai limpede ca zerul. De sus cădeau lumînări aprinse de raze, ce înviorau întreaga natură.

Sîrița bătu la poarta Zgîbei :

— Auzișî, fă, că mîine are proces Ioana cu Gheorghe Dîrloagă ?

— O știam eu, bia, înaintea ta.

— De mult ?

— Păi știi, c-am mai vorbit noi acum trei săptămîni cînd îți pierdusei tu gîsca. Atunci, fă, cînd am plecat amîndouă pe ploaie la cîrciumă.

— Așa e, zău, uitasem ! Cum uită omul, soro !... Dar, Zgîbo, nu de asta venii eu să te-ntreb acum, ci de alta doică... Mă-ntîlnii cu Țofîrna, cu Mița aia a lui Lisandru Zambilă. Știi că ea e vecină cu Ioana. Îi vede toate mișcările. Și-mi șopti la ureche, că Drăgoi, mai în fiecare seară, intră la Ioana Cotoibălan. Și de ieșit nu-l mai vede cînd iese. Pesemne, doarme acolo...

— D-aia al dracului nu mi-a mai păsit mie pragul ! Pe la tine a mai venit, Sîriță ?

— De loc, Zgîbo !

— Te pomenești c-o ia pe Ioana ?

— Las-o s-o ia !

— Cum s-o ia, fă, tu ești nebună ? Atunci noi cum rămînem ?

— Cum o vrea Dumnezeu !

— Bine, cum o vrea Dumnezeu, nici eu nu zic mai mult. Dar vezi tu...

— Știi ce, Zgîbo, i-o tăie scurt Sîrița, pămîntul e plin de oameni și-om găsi și noi alții, care să aibă grijă de noi.

— Al dracului, e, fă, omul în ziua de azi ! Să-l pui în piuă și să dai cu pisălogul în el, nu-l nimerești. Așa de-al dracului e !... Și zici să-l mai crezi ? Acum trei săptămîni, se jura că ține la mine și că n-o să mă uite niciodată. Și cînd colo, nu l-am mai văzut de-atunci. Nu i-o fi rușine, porc bătrîn ?!...

— De, Zgîbo, așa sînt oamenii ! Și-apoi, barbă lungă are și capra, dar minte, de !... Ți-ai găsit pe Drăgoi om cumsecade !...

Tăcu nițel și iar zise :

— Dar parcă, Zgîbo, din banii lui am trăit noi pînă acum ? Noi să ne vedem de muncă și de-ale noastre. Nu e-așa, soro ?... Că știi, cu funia altuia niciodată să nu te lași în puț...

Zgîba nu mai răspunse. O durea adînc. Se uită pe șosea la deal și văzu pe Mitricioaia, venind mai mult în fugă, cu junghiurile și necazurile tîrîș.

Din cer cădeau aceleași raze, groase, aproape să le tai bucăți cu toporul.

— Unde te duci, mătușico, așa iute ? o întrebară cele două prietene.

— Caut pe popa, maică, și nu știu unde-o fi !

— E la cîrciuma lui Bibănac, încercă s-o descurce Sîrița.

— Stau cu pomana în curte și n-are cin' să-mi dezlege masa, că azi am căpețelul fie-mi de trei săptămîni...

— N-auzi, dodă, e la cîrciumă.

— La primărie ?

— Ba, la cîrciumă.

— La cîrciumă ! Arde-o-ar focul de cîrciumă ! Auzi, îl caut de azi dimineață și unde s-a înfundat ! S-a zăpăcit, maică, lumea de tot, dacă nici popii nu mai ies din cîrciumă. Bogdaproste, soro, că-mi spuseși, că mă rătutii întrebînd !...

Mitricioaia, mai veselă nițel, o luă tot atît de iute după popa Belciug, să-l caute la cîrciuma lui Grigore Bibănac, la „Țiță Nouă."

Sîrița, necăjită pe Stan Drăgoi că nu l-a mai văzut de trei săptămîni, nu se lăsă, se legă acum de Ioana:

— Aba-bia, Zgibo, Ioana Cotoibălan asta nu s-o mai fi potolind dracului odată? Toată viața ei, numai astă treabă a avut. Și-acum uite, îi pute trupul de bătrînețe și n-o mai termină cu prostiile...

— De, fă Sîrițo, e dragoste veche, că doar Drăgoi a înșelat-o.

— Arde-o-ar focul, s-o arză !... Dar, fă soro, știu că și-a găsit coasa gresia, c-auzi că ea l-a omorît pe Mitică din Buicești, nu Dîrloagă. S-a dovedit încoa în urmă. Tot Țofîrna îmi spuse, că Ioana umblă ca o nebună pe cîmpuri, lozește, viscolește, vorbește singură. Nu vezi, o morîncesc dracii noaptea în somn... Pesemne, i s-o fi arătînd Mitică în vis, de nu poate dormi. A ascultat Țofirna pe la uși. Le știa aia ca pe *Biblie*. Mi se pare că Dîrloagă o-nvață pe Mița, să-i asculte pe la uși.

— Știi ce, Sîrițo, unde vorbește toată lumea, nu mai înțelegi nimic... Unii zic că Dîrloagă l-a omorît pe Mitică, alții că Ioana. Au dat în doaga cîntecului, unde sînt moașe multe, rămîne bietul băiat cu buricul netăiat...

Și Sîrița rîse.

— De, fă, îi răspunse cealaltă. Om afla noi, că adevărul trebuie să iasă odată deasupra.

— Iese, Zgîbo, dar, se întîmplă de mai umblă și cu capul spart adevărul ăsta uneori.

— Ba eu cred c-are să se afle curînd, Sîrițo... Nu merge mult să mănînci sfinți și să scuipi draci...

Soarele ajunsese în prînz și primăvara o simțeai cum zvîcnește puternic sub tălpi. Se făcuse mai cald ca într-o pipotă de gîscă, tăiată de curînd.

— Bună dimineața, Lisandre !

— Mulțumesc dumitale, Mărine !

— Unde te duci, mă, așa iute ?

— Parcă ție nu-ți dă-n gînd ? Mă duc să vorbesc cu Dîrloagă, să vedem ce facem cu dusul la Slatină. Că știi mîine iar au daravela lor de proces. Și cum sîntem martorii lui, trebuie să facă rost de vreo brișcă sau de vreo căruță, ca să ne urnim de-aici... Altminteri nu mă duc, să mă și taie. Ce, sînt prost ? Pe sus, cu ceva, îți mai vine la so-

coteală. Dar să iei drumul Slătinii pe picioare, asta n-o fac o dată cu capul, că n-am înnebunit pînă acum.

Mărin Zgîmboașă tot după așa ceva umbla. Zise lui Zambilă :

— Stai, mă Lisandre, că tot pe Dîrloagă îl caut și eu. Nu știi că sînt și eu de martor în dandanaua lor ?

— Că bine zici, Mărine ! Dar unde l-am putea găsi ?

— Parcă e mare greutate, ca să-l știi unde-l găsim ! E la cîrciumă. Intră de dimineață cu popa Belciug și mă prind că s-au înnămolit acolo.

— Dar vezi, Mărine, trebuie să-l luăm cu binișorul, că doar îl știi cît de repezit e, cînd e vorba să-i ceri cîte ceva...

Lisandru Zambilă nu se lăsă. După ce tăcu puțin, zise din nou către Zgîmboașă :

— Nu știi ce să mai crezi, Mărine, cu daravela ăstora de proces... Nu vezi tu, pînă acum se știa că Dîrloagă l-a omorît pe Mitică din Buicești. Și-acum, satul o întoarce, zice că Ioana poartă toată vina, că ea l-ar fi omorît. De, spune și tu, de partea cui să te mai dai ? Să-l fi omorît amîndoi ?...

Lisandru Zambilă iar se mai gîndi și iar zise :

— Se poate să fie și Ioana amestecată ! Eu sînt vecin cu ea, și-i văd orice mișcare. Mai ales Mița mea le vede pe toate, cum umblă Ioana noaptea cu pătura la spinare pe cîmpuri, și cum o morîncesc dracii în somn, cum se spovedește. Și-apoi, de bine crezi tu c-a făcut ea puntea din Vedea și troița din luncă ? Trebuie să fie și Ioana amestecată, nu se poate, că altminteri n-ar avea de ce să umble noaptea pe cîmpuri cu pătura la spinare.

Și unde pui, mă Zgîmboașă, să vezi ce mult a slăbit ! Pielea și osul ! Și doar o știi, că era o muiere trunchioasă și plină de icre. Dracu să mai înțeleagă !...

— Știi ce e, Lisandre, îl întrerupse Marin Zgîmboașă, au dat în doaga cîntecului, că babele nici n-o scoală de pe boală, nici n-o lasă ca să moară. Chiar dac-o fi ceva cu Ioana, nici n-a apucat să-i iasă bine sufletul și satul îi dă zor cu Dumnezeu s-o ierte...

Tăcu niței, tuși și Marin Zgîmboașă iar zise :

— Însă, măre Lisandre, ce văd eu, e că daravela ăstora de proces ne-a pus pe drumuri. În loc să ne vedem de

nevoile și de sărăcia noastră, ne ținem de judecăți. Mie de procese îmi arde, mă, acum, că am pe Strimirelu, pe locurile ce le-am luat după nevastă, o tarla de porumbi nesăpată. A năpădit-o totuna mohorul și dudăul... Și mîine, în loc să-mi văd de ea, trebuie să mă duc la Slatină de martor. Nu m-aș duce, că n-aș fi prost, dar e jăndarul cu pătăchia la spate și-atîta așteaptă, că pe el d-aia îl plătește statul...

Tăcură amîndoi. Căldura le apăsa și mai tare obrajii. Cînd ajunseră în dreptul cîrciumii lui Grigore Bibănac, intrară înăuntru.

CAPITOLUL X

Oamenii la cîrciumă vorbesc numai despre Ioana Cotoibălan și despre Mitică din Buicești

De la nămiez înainte, în cîrciuma lui Grigore Bibănac nu mai era lume multă, ca acum trei săptămîni pe ploaie, pentru că azi era zi frumoasă și oamenii cei mai mulți erau risipiți pe cîmpuri la muncă.

Însă se găseau acolo toți martorii din procesul Ioanei Cotoibălan, primarul Toma Fîsnoc, Ilie Gîrlete, Marin Zgîmboașă, cu Lisandru Zambilă și cu Onică Dădălău. Pe deasupra, mai era și Stan Drăgoi. Cu acesta, așa o pățești. De cîte ori îl cauți, îl găsești tot aici. Uite-l cum se cinstește acum c-o jumătate de vin dinainte...

Mai era și popa Belciug. După ce slujise căpețelul Mitricioaiei venise tot aici. Bea la tejghea, nu sta pe scaun. Era grăbit, că doar îl aștepta iapa afară.

Lisaveta Bibănac, cîrciumăreasa, se învîrtea printre mese și din cînd în cînd, trăgea niște linii pe o foaie de hîrtie, cînd mai mari, cînd mai mici. Erau semnele ei. Grigore iar e plecat la vin, că-l dă de cazană pe primarul Fîsnoc, să-i arăte Lisavetei pe furiș pe unde să șteargă

datoriile vechi, ca să le găsească Grigore tot plătite. Așa de fermecat și de prost e Grigore, că niciodată nu se-ntreabă, cum de-și plătește Fîsnoc datoriile numai în lipsa lui.

Lăutarii le cîntă :

D-aolică, nu mai beau,
Ad-o, sticlă-ncoa s-o iau !...
Ține, fine, n-a și ție,
Cît p-aci să-mi dea și mie...

Ei ascultă, nu prea ascultă, dar mai mult vorbesc.

Onică Dădălău mai necăjește pe popa Belciug, amintindu-i acestuia de untdelemnul ce i-a stricat fasolea și de sărindarele de la spatele cîrciumii.

Pînă veni vorba de Ioana Cotoibălan. Și toți începură :

— Măi Stane, rînji primarul Fîsnoc, n-auzi, mă Drăgoi ? Faci pe prostul ?... Am auzit că de cînd i-ai dus fitația Ioanei, ai băgat în plug cu ea și n-o mai terminați ...Vrei s-o iei de nevastă ?

— Ia nu te amesteca, Tomo, unde nu-ți fierbe oala ! i-o reteză scurt vătășelul Stan. Țin la tine, că ești șeful meu. Sînt la ordinele tale, dar aci nu-ți dau voie să te-amesteci, nu-ți îngădui. S-o știi asta !

— Iet-al dracului ! Ai prins curaj, mă nimicule ?

— Nu o lua așa, primarule, că mă supăr.

— Și dacă te superi, mă, coasta Brătășanului e mare. Te dai de cîteva ori peste cap și-ți trece... Nu ți-e rușine să te iei la contră cu mine, care sînt primarul vostru și duc în spinare interesele tuturor ? Tu de-abia știi să te iscălești, mă porcule, și te-a făcut satul vătășel. Ți-a pus pîinea în mînă... Dacă vreau, mîine te dau afară, că am putere. Păi, scrisul meu în comuna asta, nici dracul nu-l are, mă !...

Fîsnoc, așa de mult se-nfuriase, că era cît p-aci să-i ceară Lisavetei încă o foaie de hîrtie, ca să-și mai arate o dată scrisul lui, de care era tare mîndru.

Drăgoi tăcu, că nu vrea să-și supere pe mai marele său. Și de necaz, mai comandă o felă de vin.

Gheorghe Dîrloagă s-amestecă împăciuitor :

— Lasă-l, mă Tomo, nu știi că prostul nu-l primești în sat și el întreabă de casa pîrcălabului ?

Nu-l prea mai are nici Gheorghe pe Stan în nume de bine, de cînd l-a văzut că și-a băgat în cîrd cu Ioana.

Că iar zise :

— De Cotoibălana, cine nu vorbește azi ? Tot satul, pînă și copiii mici... Ce, trebuie să se supere ? Oricît ar ține el la ea, nu trebuie... Dar ia să mai bem, că vinul e pentru noi, nu e pentru vite...

Afară începuse să se întunece. Cerul spre scăpătat era roșu ca pielea unuia bolnav de pojar. Lisaveta aprinse lampa.

De data aceasta, deschise vorba Onică Dădălău, oarecum milos :

— A-ba, mă bieți, unde aduserăți vorba de Cotoibălana asta, ea a dat în doaga proverbului. După ce pomul îl bate grindina, îi mai dă și omul cu prăjina. Are și ea — nu e vorbă — necazurile ei, că s-a zăpăcit în ele. Și satul, colac peste pupăză, n-o mai slăbește cu vorba, nu-și mai ia gura de pe ea. Adevărat, vorba ălor bătrîni, ciobanul te tunde, lupul te mănîncă și ce rămîne, de sufletul morților...

Ce dracul ! Pe und' te duci și pe und' te-ntorci, numai de ea e vorba. Ioana în sus, Ioana în jos. C-a făcut așa, c-a dres pe dincolo. Toți o țin forfota. Dar toate le-a făcut ea ? Se zăpăcește, săraca, și de gura lumii. Poate ea să nu fie de loc vinovată. Mai știi !...

Și Onică Dădălău se îndreptă spre Dîrloagă :

— Ia spune, mă Gheorghe, cine l-a omorît pe Mitică ăla din Buicești ?

— Eu l-am omorît, mă. Auzi tu ? Eu l-am omorît...

Și Gheorghe Dîrloagă s-apucă să povestească din nou :

— Veneam împreună de la Slatină. Avusesem a treia înfățișare tot în buclucul ăsta de proces, cu Ioana Cotoibălan. Înnoptase bine... Și-aici, la Crucea Înaltă, pe drumul Oii, știți voi unde se încrucișează drumurile, mi-a ținut calea Mitică ăsta din Buicești, să mă jefuiască la drum, ca tîlharii. Să-i dau banii și mai multe nu. Bani la mine, cît lînă la broască. I-am zis „Stăi, tată, că ți-i dau, dar îi am puși cam prost, pe sub brîu"... Am băgat mîna și-am scos livorvelul. Îl știți ?... Nu se poate să nu-l știți !

Aveam un livorvel, mă, la care ţineam ca la ochii din cap, mai mult ca la nevastă. Şi nu plecam la drum fără el. Îmi căzuse în mînă de la război, nici eu nu ştiu cum. Mi-era ca un frate. Acum nu-l mai am, că mi l-au luat procurorii.

Şi cum spun, mă băieţi, am băgat mîna sub brîu şi l-am scos. Cu deştiul pe trăgaci l-am scos. Şi una i-am dat, dar i-a fost destul, că s-a bolovănit în şanţ pentru totdeauna. Pe urmă, poate-ţi fi aflat, am luat-o nebun peste cîmpuri. Cît oi fi mers, Dumnezeu ştie !...

Era tîrziu. Am nimerit şi eu într-un sat şi-am cerut găzduire la o casă, unde văzusem lampa aprinsă. A ieşit o muiere plîngind : „Du-te, creştine, de aici ! mi-a zis ea. Nu-mi arde mie de găzduire acum, că-mi omorîră unii bărbatul aci în deal, la Crucea Înaltă"...

Că vedeţi voi, măi băieţi, nimerisem în Buiceşti, tocmai la casa mortului, la casa lui Mitică. Vai de capul meu, cînd am auzit !... M-am pus pe fugă. Fugeam de rupeam brazde. Trei zile am stat dosit, pitit, pe unde se găsea, pe sub poduri, prin porumbi... Dar eu, băieţi, mă ştiu nevinovat. Asta a văzut-o şi statul, cînd m-a achitat. Vinovată e numai ea, Ioana, că d-aia îşi mănîncă amarul acum...

— Adică, de ce e vinovată, mă Gheorghe ? îl întrebă tot Onică Dădălău....

— Păi să spună primarul, că ştie şi el, zise Dîrloagă. Dar lasă să spun tot eu... Uite, măi băieţi, de ce e vinovată Ioana. Ea a învăţat pe Mitică să-mi ţină calea la drum, de necaz că ne judecam de trei ani în procesul ăsta, la care sînteţi voi martori. A vrut să se răzbune pe mine, atunci cînd l-a-nvăţat să-mi ţină calea la drum. Ea e vinovată, nu eu. Că eu n-am făcut decît să mă apăr. Dacă nu-l omoram atunci pe Mitică, mă omora el pe mine. Voi n-aţi fi făcut tot aşa ?

Însă, Ioana e cu răul. Ea poartă toată vina, ea e cu păcatul cel mare. Şi d-asta se spovedeşte ea pe fiecare lună, şi face la troiţe şi la punţi. Credeţi voi că de bine face ea toate astea ?... Dar mă mir de ce nu spune, de ce-o coace în ea, că procesul cu omorul s-a terminat. M-a achitat statul pe mine. Şi ea n-ar mai păţi nimic, dacă ar spune. Ar astupa însă gura lumii.

— Dar de unde știi tu, mă Gheorghe, că Ioana l-a-nvățat pe Mitică din Buicești ca să-ți țină calea la drum ? nu-l lăsă în pace tot Onică Dădălău. Poate că Mitică ăla să fi fost un hoț de meserie și să-ți fi ținut calea și fără să-l învețe Ioana. Și-acum tu, se poate s-o bănui pe degeaba.

— De ce vorbești prostii, Onică ? se necăji Dîrloagă. Ar fi bine dacă nu știi, să taci din gură. Păi întreabă pe primar, mă, că uite-l aci... Cum spun, după ce l-am omorît, eu am luat-o nebun peste cîmpuri. Nițel în urmă — mi-a spus ăsta, primarul — a venit o brișcă. Era Ioana cu martorii ei. Și cum l-a văzut pe Mitică lungit lîngă Cruce, a început să plîngă și să-și jumule părul. Numai așa o ținea : „Doamne, Doamne, eu îl mîncai fript ! Ce să mai mă fac ? Vai de viața mea și de zilele mele !“...

Și-ai dracului ăștia, n-au suflat unul, cît timp eram eu la Curtea cu Jurați. Poate i-a-nvățat ea să nu spună. Mai știi ? !... Au spus de-abia la urmă, după ce m-a achitat statul.

— Ba, încoa mi-am dat eu seama de vorbele acestea, încercă să explice primarul Fîsnoc. Încoa, tîrziu, cînd am văzut că Ioana și-a ieșit din rosturi. Pînă atunci, nu le luasem în seamă. Credeam că le-a zis de spaimă. Și de-abia la urmă am văzut că ele au un înțeles. Dar pe tine, cînd mi-am dat eu seama de înțelesul lor, te și achitase statul...

Gheorghe Dîrloagă îi luă vorba din gură :

— Nu știu, mă Tomo, ce-ai crezut și ce n-ai crezut ! Dar ce e limpede, e că Ioana e vinovată. E ca și cum ea l-ar fi omorît, de-ndată ce-a învățat pe Mitică să-mi țină calea la drum. O spun pe sufletul meu. Uite, asta mi-e crucea ! (Începu să și-o facă.) Am văzut-o eu cum îi șoptea lui Mitică la ureche în cîrciumă, devreme. Ce crezi tu că-i vorbea ?... Și se uitau amîndoi înspre mine. De bine zici că se uitau ?....

— Dumnezeu să mai știe ! se îndoi Dădălău. Ați pus lumea pe drumuri cu daravela voastră de proces, și-ați dat satului de lucru cu vorba. Procese peste procese și-ncurcături peste încurcături, de nici Maica Domnului din cer nu le mai poate descurca. În loc să ne vedem de tre-

burile noastre, ne ținem de judecăți... Ne-om mai pricopsi noi, la Paștele cailor...

Vorbiră mult, băură la fel și porunceau la cîntece peste cîntece.

Își făcură și socotelile, cine să pună brișca, cine calul, ca să se poată urni a doua zi la Slatină. Că au de gînd să plece mai demult, cam atunci cînd o răsări luceafărul de ziuă. Să ajungă înainte de-a începe procesele. Că e mai bine așa!

Tocmai la miezul nopții ieșiră din cîrciumă. Își amestecau între ei potecile, că fiecare nu se mulțumea să meargă numai pe o singură cărare.

Luna era deasupra lor și sta nemișcată, de parcă ar fi fost prinsă în cele patru piroaie ale răstignirii. Numai un nor i se lăsase îndrăzneț pe umăr, ca un amant obraznic al cerului.

CAPITOLUL XI

În ce credință mor eu, Stane?...

Cîntaseră cocoșii a treia oară. Deasupra satului Bărăștii de Cepturi plutea o liniște adîncă. Vîntul parcă ducea de mînă cîțiva nori, ce de-abia se mișcau. Luna tot mai lumina, că se vedea să mergi pe șosea destul de bine.

Stan Drăgoi bătu la poarta Ioanei. Așa le-a fost vorba de cu seară, ca el să vină s-o scoale. Ioana se sculă, se-ncinse și ieși afară. Părea fiartă, parcă atunci sculată de pe boală.

Visase o apă tulbure. Se scăldase chiar în ea. Asta nu e bine. E supărare. O știe de la mama ei. Cine știe ce nenorociri i-o mai aduce și ziua de azi? Iată că a început să i se bată ochiul drept. Și i se bate tare.

— Ce facem, Ioană, cu dusul la Slatină? Mergem?

— Păi să mergem, Stane, că e timpul. Intră în curte, să punem calul la gabrioletă...

Îl luaseră cu împrumut din sat. Și-aveau de gînd să meargă amîndoi la proces. Stan n-are amestec în „daravela" lor, dar vrea să-i țină Ioanei de urît, că cine știe ce i se poate întîmpla singură pe drum !

Puseră calul la gabrioletă, luară cu ei ce le mai trebuia, își făcură cruce și porniră.

Din Cepturi trecură prin Mircești, ca s-ajungă la Spineni. Aci o luară pe drumul de la Mogoș, ce duce înspre Poboru.

Nu îndemnau calul. Îl lăsau să meargă cum poate, în țăcăneală. Au destul timp, pînă s-or deschide procesele, cu toate că Drumul Oii e cît se poate de lung. Și-apoi, de ce să bată vita ? L-e milă de cal, că merge pe jos. Gluma e a lui Stan.

Iată-i c-au și ajuns în deal, la Mogoșești. Și soarele nici vorbă să răsară. De timp să nu se vaiete omul niciodată...

Dar nu-și vorbesc de loc, parcă ar fi certați. Fie că nici Stan nu prea are chef de vorbă. E cătrănit rău de-atîta băutură, ce-a-nghițit-o ast'noapte. De-ar ajunge mai repede la Deleanu, unde e calea jumătate, să facă un popas ca orice călător. Și el are sticla sub pernă, o are colea, doar să vîre mîna și s-o ducă la gură.

Dar mai e ceva de mers pînă acolo.

De-acum trei săptămîni, de cînd Ioana a primit citația, Stan a venit pe la ea mereu. Mai beat, mai treaz, dar mai mult beat decît treaz a venit.

Cînd venea beat, îi zicea, de cîte ori o vedea că începe să plîngă :

— Taci, fă Ioană, și nu te mai gîndi ! Lasă-le dracului de gînduri, că dacă ne-am prinde mintea cu ele !...

Ioana nu-l asculta, dar îl primea creștinește, îl omenea cum trebuie. Făcea lucrul acesta, mai mult de teama lui Mitică, să nu rămînă singură în casă.

Mitică ar fi omorît-o, că de la un timp încoace, chiar ziua i se arăta. Pînă și aseară, l-a văzut pitit după colțul casei, că a fost nevoită Ioana să doarmă cu lampa aprinsă toată noaptea, mai ales că Stan nu mai venea de la cîrciumă.

De-atîta frică și de-atîta tortură — și e un an încheiat chiar de-atunci, de cînd a fost împușcat Mitică la Crucea Înaltă — Ioana Cotoibălan s-a ales c-un junghi în piept, a căpătat bătaie de inimă.

Într-o noapte era să moară. De-abia a înviat-o Drăgoi. Și-a mai apucat-o junghiul ăsta de la inimă de cîteva ori. Mai ales cînd îl vede pe Mitică, îi vine să cadă jos, așa de rău o apucă durerile.

Soarele răsărise. Și pe cîmp era plăcut și frumos, parcă și inima ar fi vrut să-ți iasă afară din piept și să se tăvălească în roua de pe marginea șoselei.

Poposiră la Deleanu, acolo unde e drumul jumătate la Slatină, ca toți călătorii. Pe cîmp, nimeni. Pe șosea, nimeni.

Drăgoi se dete jos din gabrioletă și trase calul de urechi, că era obosit. Pe urmă îi atîrnă traista cu grăunțe după cap. Nu mai trecu mult și scoase sticla de sub pernă. mai niște ouă fierte și s-apucă să bea și să mănînce pe marginea șanțului. Ioana nu vru să pună pe limba ei, oricît încercă și stărui Stan. Era foarte necăjită.

Cînd Drăgoi termină țuica și făcu ouăle praf, se sui iar în gabrioletă. Și calul o luă iar la țăcăneală.

Lui Stan, dintr-un kilogram de țuică, nu numai că-i venise poftă de vorbă, dar se ameți bine. Luă pe Ioana Cotoibălan la rost. Și-o luă așa dintr-odată, fără nici un ocol :

— Fă Ioană, de trei săptămîni, de cînd ți-am adus fi-tația, mă rog într-una să-mi spui și mie, cum stau lucru-rile cu omorul lui Mitică ăla din Buicești. Ia spune acum, că tot n-avem noi ce vorbi.

Ioana tăcea, Stan urmă :

— Vezi tu, fă, eu mereu am auzit. Dar unii zic într-un fel, alții zic într-altfel. Nu știu ce să cred. Spune tu, să mă deslușesc și eu la cap odată.

— Ce să spun, Stane, că n-am ce spune !

— Ba spune, că ai...

— Bine, să spun, se-nduplecă Ioana. Tot trebuia odată și odată să-ți spun. Dar nu știu cum s-o încep !...

— Cum ăi ști. Dar s-o începi cu șart, că timp am destul să te ascult, o sfătui Drăgoi.

Ioanei îi venea greu să-și înceapă povestea. Înghiți de cîteva ori în sec, și tot nu reuși să vorbească. O lacrimă i se furișă atunci la colțul genelor.

Soarele se săltase mult deasupra cîmpiei iar prin roua de pe ierburi erau numai cioburi-cioburi de lumină spartă și risipită anapoda.

Calul mergea tot în țăcăneală. Se mai împiedeca de cîte o piatră de pe drum, și sforăia des.

Ioana se așeză mai bine în gabrioletă și tuși, tot ca să-nceapă. De data aceasta reuși.

— Vezi tu, mă Stane, zise ea, știi că pe coasta Brătășanului, eu am un petec de pămînt. Îl am moștenire de la mama. Vine în răzor cu al lui Gheorghe Dîrloagă, cu tarlau-aia, de-a luat-o el după muiere. Cît timp mi-a trăit omul, am stăpînit petecu-ăsta de pămînt fără nici o cîrșenie. Dîrloagă nu mi-a zis nici dă-te mai încolo. Cum mi-a murit omul, se împlinesc cinci ani la Sîmpietru, și-am rămas singură fără nici un ajutor, Gheorghe ăsta — arde-l-ar focul! — mi-a spart răzorul și-a intrat cu plugul în averea mea.

Ne-am luat noi la ceartă. El ține morțiș că era un ulm, pe care mama l-a tăiat. Asta mi-o aduc aminte. Și zice el că în act scrie că averea lui se întindea odată pînă la ulmu-ăsta. Așa zice el că scrie în act, dar eu n-am de unde știi. Că ce brumă de carte am învățat la școală, am uitat, și-apoi ăștia, de fac actele, scriu așa de urît, parcă scriu d-ăi răi. Și nici nu poți să deslușești bine. Dar asculți, Stane?

— Ascult, fă. Zi-i înainte!

Drăgoi într-adevăr asculta. Ioana urmă:

— Și-așa, Stane, încurcătura e asta, ulmul ce l-a tăiat mama. Că vezi tu, acum nici locul unde era ulmul nu-l mai știm, că l-a tăiat de mult... Cum spun, din pricina ulmului ăsta, am intrat eu în proces cu Gheorghe Dîrloagă și-am luat drumul judecăților. Se împlinesc patru ani în primăvara asta, de cînd ne judecăm...

Iți dai tu seama, Stane, o muiere văduvă și singură să se țină de judecăți ? Cît necaz, Stane-Stane !... Mai bine l-ar lua Dumnezeu pe omul ce intră în mîna avucaților. Vai de viața mea ce-am pățit !...

Acum un an, aveam a treia înfățișare. Prinsesem un necaz de moarte pe Dîrloagă. Îmi venea să-l sfîșii cu dinții, unde l-aș fi întîlnit... Și cum spun, eram la a treia înfățișare anul trecut. Așteptam să se deschidă procesul. Eram într-o cîrciumă, alături de tribunal. Eu stam la o masă singură și plîngeam. Îmi plîngeam necazurile și soarta mea, că avucatul îmi ceruse două mii de lei și zicea că nu-mi susține procesul, fără banii ăștia. Și eu n-aveam de unde să-i dau...

Și cum plîngeam eu așa singură la masă, văd că se apropie de mine un străin. Era Mitică din Buicești. Parcă-l văd. Înalt și voinic, cruce de român, nu jucărie. Se așează lîngă mine și mă-ntreabă că de unde sînt. I-am spus de unde sînt. Apoi m-a întrebat de ce plîng. M-am apucat să-i spun tărășenia...

— Îl mai cunoscuseî, Ioană, pe Mitică ăsta pînă atunci ?

— De loc, Stane. Atunci l-am văzut întîia oară în ochii mei... Și-așa, m-apuc să-i spun tărășenia de la început, cum mă judecam eu cu Dîrloagă de trei ani, pe ce ne judecăm și ce fel de om e Gheorghe ăsta. Ba ceva mai mult, i l-am și arătat. Că vezi tu, la mas-ailantă, într-un colț, bea Dîrloagă cu primarul Fîsnoc. Martorii noștri erau risipiți prin cîrciumă. Țin minte, Stane, că m-am aplecat la urechea lui Mitică și i-am șoptit. Eu cred că dracu m-a-nvățat atunci să-i șoptesc așa : „Vezi dumneata, i-am zis eu lui Mitică, uite ăla e Dîrloagă. Pare el așa sărac pe deasupra, dar nici nu știi dumneata ce bani are. E chiabur, e putred de bogat. Și e zgîrcit, de nici nu se mai pomenește !... Bagi de seamă că are ceva umflat în sîn ? Are numai bani acolo. A luat bani mulți de-acasă, umblă cu ei la el. Nici nu știi cît de-al dracului e ! Cumpără toți avucații“....

— Și e-adevărat, Ioană, c-avea ceva în sîn Dîrloagă ?

— Avea, Stane, dar numai bani n-avea. Avea o legătură cu mămăligă rece, turtă și cîteva cepe, ca omul la drum. Dar nu vezi tu, dracu pesemne m-a învățat ca să spun așa !... De unde puteam eu ști că Mitică o să-i țină

calea lui Dîrloagă la drum ? Puteam eu să bănui că noaptea o să iasă omor de aci ?... Nu puteam, Stane. N-aveam de unde să bănui. Nu vezi, așa am fost rînduită eu să-mi bag sufletul în foc, fără să vreau. Chiar tu să fi fost în locul meu, te-ai fi așteptat la una ca asta ?...

Drăgoi asculta, dar mai trase o sticlă de țuică de sub perna gabrioletei și-o ținea acum pe genunchi. Opri calul și mai înghiți de cîteva ori. Pe urmă zise :

— Nu m-aș fi așteptat, Ioană, dar ia spune înainte !

— Păi dup-asta, Stane, am plecat la proces. Pînă seara ne-am învîrtit noi pe la tribunal, că erau multe procese în ziua aia. Cînd ne-am întors la cîrciumă, ca să plecăm spre casă, Mitică din Buicești era tot acolo. Îi lua seama lui Dîrloagă. Parc-ar fi vrut să mai mă-ntrebe ceva, așa mi se uita în ochi. Dar nu mai m-a-ntrebat... Însă eu nu m-am potolit. M-am apropiat de el și i-am zis că nu știu ce i-aș da unuia, dacă i-ar trage o bătaie strașnică lui Dîrloagă. Mitică nu mi-a răspuns. A ieșit afară din cîrciumă, și-a luat-o la deal. Și dus a fost... De unde puteam eu să știu ce gînduri își făcuse el ? N-a mai trecut mult, c-a plecat și Dîrloagă cu Fîsnoc. Noi am mai întîrziat, că n-o mai terminau martorii cu băutura. Cînd dam să-i urnesc din loc, nu se mișca unul, că zicea că sîntem cu brișca și cai buni aveam. O să ajungem noi odată și odată acasă... Ne apucase noaptea de tot, și noi tot neplecați eram. Gheorghe Dîrloagă și primarul plecaseră de mult, că ei veniseră pe picioare la Slatină.

Și dup-asta, Stane, cred că știi ce s-a mai întîmplat. Mitică a ținut calea la drum lui Dîrloagă ca să-l jefuiască, aci la Crucea Înaltă, de unde i s-a tras moartea. La urmă statul a iertat pe Gheorghe de omor, că acum ne judecăm tot pentru amărîtu-ăla de pămînt, de mi-a mîncat zilele, că iar s-a deschis procesul...

Ioana tăcu și se-ngălbeni la față. Apoi se albi ca varul și ca lapții mieilor.

Tîmplele începură s-o doară, capul să-i vîjîie. O podidiră lacrimile, că-i cădeau grele în poală.

— Ce-ai fă, Ioană, de plîngi ? încercă s-o potolească Drăgoi, după ce-și luă sticla de la gură, că mai bea și din mersul calului, de-i clănțăneau dinții de buzele sticlei.

— N-am nimic, Stane.

— Cum nimic, fă ? Dar atunci de ce plîngi ?

— De focul care e pe inima mea. D-aia plîng, Stane.

Drăgoi se suci cu fața spre ea, ca s-o întrebe :

— Ascultă, Ioană, din tot ce-mi spuseși tu, n-ar ieși că ești așa vinovată, cum vorbește satul.

— Ba sînt, Stănică, sînt. Eu sînt vinovatu-ăl mare. Dacă eu n-aș fi spus lui Mitică în cîrciumă că Gheorghe are legătura cu bani la el și seara nu l-aș fi rugat să-i tragă o sfîntă de bătaie, poate noaptea el nu i-ar fi ținut calea la drum, și nu s-ar mai fi întîmplat omorul de anul trecut. Eu sînt de vină. Asta vine ca și cum eu l-aș fi omorît pe Mitică. Nu e așa ?...

— Nu prea e-așa, fă !

— Ba așa e, Stane. Așa e, cum spun eu. Și-apoi, s-a mai întîmplat de l-am văzut pe Mitică și mort. Cît era el de mare și voinic, l-am văzut lungit în șanț la Crucea Înaltă. Și asta nu poate să-mi iasă din suflet. Ți-o spun ție, Stane, ca să mă ușurez... De-atunci mereu îl văd pe Mitică, mă urmărește zi și noapte, mă torturează într-una. Mi-a mîncat sufletul din mine. Vai de viața mea !...

Că vezi tu, dacă nu s-ar fi întîmplat să-l văd mort, poate n-ar fi fost așa. Dar l-am văzut mort, Stane, și nu pot să-l uit. M-am spovedit la fel de fel de popi, pînă și la Curtea de Argeș. Am făcut și puntea din Vedea, pe care o știi, pînă și troița din lunca Mumaiului... Degeaba, Stane, că pe Mitică tot îl visez și nu scap de el nici ziua, nici noaptea. Nu mai pot trăi ! Nu știu ce să fac și unde să mai mă duc, ca să scap de Mitică ăsta.

Drăgoi asculta, deși mai zdrăncănea gura sticlei de dinți, tot din mersul calului. Începuse să vadă acum două șosele dinaintea ochilor și patru urechi la cal.

Ar fi vrut să mai întrebe, că poate Mitică ăsta din Buicești o fi fost hoț de meserie, ce urmărea oamenii din Slatina, ca să le iasă noaptea la drum. Dar nu mai putu, că Ioana o ținea într-una, că ea e de vină, și că dacă nu l-ar fi învățat ea pe Mitică, nu s-ar fi întîmplat omorul de anul trecut. Că ce să se mai facă ea și cum să se mai curețe de-așa mare păcat, vai de viața ei !

Își găsise baba vaietul.

Soarele se ridicase mult deasupra cîmpului și iarba se înveselea în razele lui.

Ioana își șterse ochii plînși și se uită pe șosea înainte. Se înspăimîntă. O luă cu tremurat din creștet pînă în călcîie.

Se apropiau de Crucea Înaltă, că i se vedea vîrful acesteia, împungînd ca o suliță cerul. Și de ce se apropiau de ea, de aceea Ioana își pierdea și mai rău firea. Trecea prin toate culorile, prin care poate trece un om.

Aci o vedea mică, cît un băț de chibrit, aci i se părea cît o prăjină de înaltă, cît cerul. Cînd sta în loc, cînd o vedea că se mișcă. Parcă seamănă Crucea cu Mitică. Uite că dă din mîini. Să fie Mitică ? Parcă s-a lungit jos, tot ca el. Ba nu, uite că stă dreaptă. Nu, nu, vine spre ea. Și ce iute vine !... Iată că iar a stat în loc. Și ce mare e acum, și ce înaltă ! Și iar se mișcă !...

Roțile gabrioletei duruiau și calul își ținea țăcăneala. Drăgoi se amețise bine, că îi scăpase sticla printre picioare și i se vărsase aproape toată țuica pe scîndurile gabrioletei.

Ajunseră la Crucea Înaltă.

Cotoibălana, înnebunită și cu spume la gură, văzu acum toată șoseaua roșie de sînge. Parcă și șanțurile erau pline de sînge. Și cerul, și soarele. Totul din jurul ei era roșu însîngerat.

— Oprește calul, Stane ! urlă Ioana. Și fără să mai aștepte, sări jos din gabrioletă și căzu pe lat, gata-gata s-o calce roata. Se ridică apoi în neștire, și-o luă la fugă peste cîmpuri, că o urmărea crucea de la spate.

Și ce de sînge ! Numai sînge pe cîmpuri ! De unde atîta sînge ?... Pînă și picioarele i s-au murdărit de sînge. Și-auzi cum o urmărește crucea de la spate ! E crucea ? Sau e Mitică ? Nu poate scăpa ea de Mitică ăsta, nici în mormînt !...

Și ce iute vine crucea ! Nu e crucea. Tot Mitică e. Mitică, Mitică...

Ioana simți că i se taie picioarele, o apucă bătaia de inimă și se prăbuși p-un răzor, sforăind în neștire. Cînd Stan Drăgoi ajunse la ea, o auzi bolborosind :

— În ce credință mor eu, Stane !?... În ce credință mor ?... În ce credință ?...

Drăgoi, care era și băut și necăjit, îi răspunse în batjocură :

— Mori într-a mă-ti, fă, că mai bine e ! Dacă nu vrei să-nțelegi ! Te-ai zăpăcit dracului, că mai bine nu ți-oi zice... Alergi ca nebuna peste cîmpuri. Se arătară dracii la tine ?...

Pînă să se aplece Stan și să bage de seamă, Ioana murise.

Drăgoi se trezi atunci pe jumătate. Îl trecură lacrimile. Și-o plînse mult. Pe urmă își scoase căciula, îngenunche cu fața la răsărit, și făcu la repezeală cîteva rugăciuni după priceperea lui.

Cînd le termină, luă la spinare pe Ioana de-o tîrî pînă la gabrioletă, unde calul aștepta cuminte, flușturînd cu nepăsare din coadă.

Peste pămîntul verde, soarele se ridicase deasupra capului, iar căldura se întețise binișor.

La trei zile au îngropat-o. Au venit întîi doctorii de la oraș, de-au tăiat-o și-au constatat că de bătaie de inimă a murit. Stan Drăgoi a avut de furcă mult cu parchetul, că nu trebuia s-o miște de pe răzor. Trebuia să fi lăsat-o acolo, unde căzuse ea înțepenită.

Mitricioaia, Sîrița, Zgîba și alte babe din sat, mult timp după întîmplarea aceasta, de cîte ori se întîlneau și aduceau vorba despre Ioana Cotoibălan, numai ce le-auzeai :

— N-ajută Dumnezeu, maică, la omul păcătos. Ioana a murit nespovedită, neîmpărtășită și fără lumînare, ca un cîine pe cîmp, fiindcă a ridicat viață de om, vai de sufletul ei !...

EPILOG

După un an, în Bărăștii de Cepturi, erau tot oamenii aceia, tot beţiile acelea. Erau aceleași obiceiuri. Numai că primarul Toma Fîsnoc, tot primar rămăsese, își cumpărase acum radio cu galenă. Că i se tociseră urechile de cască, tot ascultînd zi și noapte. Mai ales de cîte ori venea beat, adormea cu ele, fără să le mai scoată de pe cap.

Iar casa Ioanei Cotoibălan se părăginise. Îi spărseseră copiii geamurile și-o băteau noaptea cu pietre, ca să alunge cucuvelele. Dar mai ales să alunge stafia Ioanei, ce-o vedeau numai ei că dă ocol zidurilor. Și-apoi că o ia la fugă spre coasta Brătășanului, înspre nimicul acela de pămînt, pentru care ce i-a mai pătimit sufletul cu a „daravelă de proces !".

Toţi îi știau povestea, și toţi se înspăimîntau de ea.

15 ianuarie — 21 mai 1936.
Spineni — Olt

POSTFAȚĂ

Într-o după-amiază din iarna anului trecut, citeam cîtorva prieteni una din cele două povestiri pornografice ale lui Creangă, după textul fotografiat al manuscrisului, care, deși scrisă cu aceleași umor, în aceeași limbă și mișcare, ca și cele mai bune dintre paginile lui, nu se poate publica din pricina întrebuințării frenetice a unei limbi ce nu respectă pudicița tiparului. La sfîrșitul lecturii, cînd rîsul ascultătorilor se potolise, în spațiul strîmt al unei tăceri întîmplătoare, se furișase lama de cuțit a unui glas grav:

— Ați citit un capitol inedit din romanul d-voastră *Mite?*

Întrerupt o clipă, rîsul izbucnise și mai dîrz. Candoarea întrebării biruise umorul lui Creangă. Privind înspre partea de unde venise glasul, constatasem că în timpul lecturii se strecurase un necunoscut și se instalase pe un scaun lîngă bibliotecă, cu o geantă pusă pe genunchi. Prins în proiecția privirilor și rîsetelor ascultătorilor, omul părea descumpănit; nu glumise și nu-și dădea seama de ce rîdeau ceilalți. De bună credință, își închipuise că asistase la lectura unui capitol din romanul *Mite*, care tocmai trebuia să apară.

Numai cînd veselia încetinise, am putut afla că tînărul se numea Ion Marin Iovescu și că era fecior de țărani din Olt, în ultimii ani ai Facultății de litere și filozofie. Subțire, oacheș, ca atîția țărani valahi din părțile de baltă, stîngaci, puțin vorbăreț, morocănos chiar și cu ceva jalnic în trăsături fumurii. Se tot sucea și răsucea cu geanta lui congestionată, de care nu știa cum să scape.

— Ce ai acolo? îl ajutasem să se descurce.

— Un roman, îmi răspunsese, izbutind, în sfîrșit, să scoată dinăuntru coșcogeamite caiet, pe care îl pusese pe scaunul de alături.

— Bagă de seamă să nu se rupă scaunul, glumise unul sărind să i-l aducă pe birou...

— Oricum, biroul e mai solid decît scaunul, stăruise el în haz.

Mă găsii, astfel, în fața unui manuscris de o mie de pagini, cu acest titlu neprevăzut :

Șomajul faustic
sau
Drăceasca comedie a vremii.

— Să fie cu noroc ! îmi aruncase din nou glumețul, cîntărind din ochi caietul. Tot n-aveai lectură de sărbători !

Tînărul dorea, în adevăr, să-i citesc cele o mie de pagini.

— Să vedem, să vedem !... căutasem să amîn primejdia. Lasă d-ta manuscrisul și treci peste cîteva săptămîni.

— Peste cîteva săptămîni ? sărise el ars.

Nici vorbă de atîta întîrziere. Pleca peste două, trei zile la țară și voia să știe numaidecît și cu preciziune, dacă are talent sau ba și dacă romanul e bun sau rău. Scurt, categoric !

Am încercat să-l conving că am și alte ocupații, dar el mă privise pieziș și-mi spusese îmbufnat :

— Dacă nu-l veți citi d-voastră, atunci cine o să mi-l citească ?

În obligația ce-mi impunea, aș fi putut găsi, ce e dreptul, o măgulire, față de rostul meu de critic, dar cum, tăios și ursuz, omul n-o știuse sugera, l-am găsit mai mult îndrăzneț. Nu-mi inspira, de altfel, încredere nici atitudinea lui, nici titlul romanului. Luîndu-i manuscrisul și dîndu-i întîlnire după vacanță, ne-am despărțit brusc, fără să mai caut a-l readuce la realitate.

Peste cîteva zile, deschizîndu-i întîmplător caietul, citii vreo douăzeci de pagini, în care mă izbi o bogăție de limbă țărănească și un umor atît de savuros, încît, cum îl știam chinuit de destinul lui literar, i-am scris două rînduri la țară :

„Nu-ți cunosc încă romanul, dar, după puținele pagini citite, impresia este cu totul favorabilă. Atît ajunge. Mai vorbim cînd te întorci".

Răspunsul nu se lăsă așteptat :

Domnule E. Lovinescu,

Am primit scrisoarea d-voastră în ajunul Anului nou. N-am putut să vă răspund imediat, din cauza unei stări sufleteşti ce a ţinut trei zile neîntrerupt.

Aveam impresia că plutesc printre alte lumi. Picioarele mi le simţeam trase de aburul uşor al imaginaţiei. Capul cădea drept pe verticala trupului sau privea în sus, spre zări. Mîinile se opăceau voioase pe delături. Inima, speriată ca un iepure trezit din bîrlog, la o detunătură de puşcă spartă prin apropiere, da cu capul năucă prin toate ungherele pieptului. Cu totul eram o rablă de celule învechite de prea multe necazuri numai la vîrsta de 22 de ani, dar înviorate de o frecătură puternică.

Am ieşit pe cîmpuri.

Le-am bătut pînă seara, fără să-mi alin sufletul. Pe coasta creierului, mi se dădeau de-a dura căruţe de gînduri şi planuri.

A doua zi — ziua Anului nou — bucuria şi-a sporit puterile... Credeam că înnebunesc. Am plecat la biserică cu gîndul ca, aţintindu-mă asupra slujbei religioase, să pun degetul pe spărtură, ca să opresc şuvoiul. N-am reuşit. Apa bucuriei îmi cotropise sufletul, ridicîndu-mă pînă în turla bisericii, ca pe o scîndură uscată de brad cînd se desfundă cerurile şi se sparg albiile rîurilor.

După masă, iar am bătut o toană cîmpiile... Iar seara, dacă am văzut zorul, m-am îmbătat la cîrciuma satului. Prin cenuşa beţiei vedeam totuşi licărind departe, cu litere de foc, cuvintele d-voastră: „impresia e cu totul favorabilă", ce-mi zîmbeau şi mă chemau la Bucureşti... A treia zi spre seară, am început să intru în normal; şi abia azi, a patra zi, reuşesc să vă scriu aceste rînduri... etc., etc...

Ion Marin Iovescu

În omul cuprins de delirul unui astfel de entuziasm, n-am mai recunoscut pe ursuzul meu vizitator. Putinţa de a-şi analiza în chip atît de plastic stările sufleteşti exaltate, în nuanţe, dar şi în imagini viguroase, îmi indica un talent cu totul deosebit de expresie materială.

A revenit peste vreo lună.

Două mari capitole, citite la şedinţele *Sburătorului* — jocurile şi hîrjoanele unor copii de la şcoala din sat şi o campanie pentru alegerile comunale în toiul unor beţii la cîrciumă — ne-au lăsat

o impresie neuitată de erupție folclorică. Unanim, ascultătorii au întîmpinat lectura prin exclamația :

— Ion Creangă !

— Ion Creangă ? mă va întreba neîncrezător cititorul.

— Da, Ion Creangă, voi repeta, pentru a-i înfrunta inerția îmbrăcată sub haina scepticismului superior.

Dar, după o astfel de afirmație globală, rămîne acum în obligația criticului de a face distincțiile necesare.

Dacă l-am comparat cu Creangă, nu înseamnă că tînărul Iovescu din Spineni are și simțul artistic al celui mai colorat, mai ritmic, mai muzical dintre prozatorii noștri. Comparația se susține doar în proiecție egală a aceluiași material de savuroase vorbe populare, de zicale, de expresii figurate, de proverbe, de glume, de obiceiuri, de versuri, mină folclorică de toate felurile, în bine și în rău, însuflețită de interesul unui umor amar, plasticizare împinsă la abuz, tendință de materializare excesivă a ideilor.

Sondă în erupție de gaze, de țiței, de apă clocotită, de pietre aruncate cu bubuituri, sub a cărei bătaie stai cu sentimentul de a te afla în fața unui fenomen al naturii ; lavă de impurități. La Creangă însă, în dosul proiecției forțelor folclorice, se simte regulatorul artistului care alege și rînduiește după legile neformulate ale mișcării sufletești, ale ritmului interior. Cuvîntul nu poate avea două topice ; arta constă în instinctul de a-l așeza la locul său unic.

Pe cînd Creangă e un mineral, extras, curățat, șlefuit, tînărul romancier se prezintă, deocamdată, sub forma unui enorm zăcămînt de materii prime, de folclor, de umor popular... Născut țăran, Creangă a rămas țăran ; în întreaga lui operă nu cade alături un singur cuvînt ; bloc fără vine, fără asprime, cu unitatea de ton a marilor artiști.

Personalitatea tînărului Iovescu se dovedea însă despicată în două : pe de o parte țăranul cu rădăcini telurice, într-un sat devenit o anexă a mahalalei ; iar pe de alta, studentul bucureștean, cu cultură citadină. Alături de izvorul folcloristic, o continuă pornire spre observații generale, spre considerațiuni sociale, filozofice, chiar deplorabile. Eroii, de altfel, erau niște tineri universitari redați vieții rurale din pricina șomajului intelectual ; discuțiile lor necăjite și pretențioase frîngeau strident unitatea necesară a operei. Mare inexperiență artistică. Mai mult de jumătate din mia de pagini trebuiau distruse ; primejdia nu sta însă în pierderea, ci în întoarcerea lor sub altă formă.

Pentru că talentul era destul de real ca să îngăduie fierul roș, i l-am aplicat. Dar, după cum la cele cîteva rînduri trimise la țară, plin de „șuvoaiele" bucuriei, omul se umflase de-și ieșise din fire, pendulînd între biserică și cîrciumă, era fatal să se dezumfle tot atît de brusc și de violent.

Morocănos, mi-a ascultat laudele, ca și cum nu i-ar fi făcut nici o bucurie ; l-au durut însă observațiile. A plecat cu fruntea creață de bour și nu s-a întors, decît... după un an, cu alt roman : *Nuntă cu bucluc*...

De astă dată, romanul nu mai era torențial : subiect circumscris în cadre minime. O nuntă la țară, oarecum senzațională, cu toată viața ce o poate trezi în atmosfera satului : socrii, fata, rude, tînărul, peținorii, „cotoierul", un adevărat cor antic de babe. Oameni în genere răi, trivializați, zvonuri și sfori, obiceiuri și chefuri, beții și iar beții, dar mai ales prăpăd de bătăi și de mizerie fizică și morală s-au perindat astfel în trei ședințe ale *Sburătorului*, într-o frescă de mare vioiciune și într-o limbă de o noutate, ce ne împroșca la fiecare pas cu furtunul unei violente dezlănțuiri de cuvinte necunoscute, de zicale, de glume, de versuri populare.

Omul purtat pe la școli de la oraș dispăruse și nu rămăsese decît țăranul cu toată comoara lui de folclor și cu umorul — în deosebire de cel al lui Creangă, — rău, aprig, fără poezie, al oamenilor de la cîmp și de la baltă.

Toate acestea i le-am spus și le-a simțit și el din rîsul colectiv dezlănțuit din lectura romanului. Nu părea, totuși, mulțumit cu atît. „Șuvoaiele" bucuriei nu l-au mai ridicat ca pe o scîndură pînă la turla bisericii. De pe fața lui închisă, tuciurie, de pe fruntea încrețită, se vedea că aștepta altceva, și nu era greu de bănuit ce anume. Aștepta să-i propun un editor.

I-am ținut atunci cuvîntarea, pe care o țin tuturor tinerilor scriitori ce-și închipuie că aprecierea mea favorabilă conține în ea și *sesamul* tiparului, pe cînd, în realitate, puțina mea autoritate se exercită numai, și cu totul eventual, asupra publicului și nicidecum asupra editorilor, care, cînd le recomanzi un talent nou, cred că o faci din cine știe ce interes personal. Iată pentru ce, de mulți ani, mă abțin de la orice intervenție în materie literară.

Iovescu m-a ascultat încruntat și neîncrezător. În mintea lui tînără, nu pricepea o situație poate nu destul de limpede. La ce bun că-i fuseseră prețuite talentul și cartea, dacă prețuirea nu-l

ducea la nimic pozitiv ? Şi-a luat manuscrisul şi-a plecat a doua zi, îmbufnat, la Spineni...

Tot a doua zi, întîmplarea a făcut să trec pe la o mare editură de pe Calea Victoriei, al cărui director mă apucă pe nerăsuflate :

— Aş dori să lansez de Săptămîna cărţii un scriitor tînăr, absolut inedit. Nu mi-aţi putea recomanda unul ?

— Cazi tocmai bine ! Am descoperit de curînd un tînăr romancier de talent şi foarte original, cu literatură simplă, directă, autohtonă, tocmai ce-i trebuie unei edituri ca să se împlînte în specificul naţional, fără riscuri de pagube materiale. Numai că tînărul a plecat chiar azi la ţară.

— Scrieţi-i, vă rog, să vină !...

I-am scris. Nu ştiu dacă, luat de „şuvoaiele" bucuriei, Iovescu a fost proiectat şi de astă dată spre turlă, ori dacă a mai trecut pe la biserică şi pe la cîrciumă. Destul că peste cîteva zile a descălecat în biroul meu, spre a-mi cere cîteva rînduri de prezentare către editura ce mă solicitase în chip cu totul providenţial.

Fără să-l privească în ochi, directorul i-a spus doar laconic :

— Lasă manuscrisul aici şi treci săptămîna viitoare.

Peste o săptămînă, la fel de absent, d. director i-a comunicat :

— Comitetul nostru a fost de părere să nu-ţi publicăm romanul ; iată şi raportul.

„Comitetul" se reducea la un scriitor foarte cărunt, ce e drept, dar căruia, cum n-a scris nici un rînd de critică, părul alb nu-i da vreo calificaţie în a judeca literatura altora şi mai ales de a mă controla. Raportul lui concludea la respingerea romanului, pe temeiul vulgarităţii limbii ; pe cîteva pagini de la început ale manuscrisului, se subliniau cu roşu unele exemple. Tot ce găsisem noi — vreo treizeci de scriitori — deosebit de interesant şi de original ca expresie, domnului consilier i se păruse sau necunoscut sau vulgar...

— Iacă pozna ! pufni tînărul, privindu-mă cu nedumerire, dacă nu chiar cu dispreţ...

Căutătura lui ciudată mă impresionă. Nu recomand din principiu pe nimeni şi nu caut să-mi impun părerile, dar dacă nenorocirea a apucat să-mi prindă degetul într-o chestie de felul acesta, mă grăbesc să-mi vîr mîna întreagă.

Cu toată ruşinea şi indignarea competenţii mele ultragiate, m-am repezit aşadar la telefon... Scurtul circuit se produce numai sub tensiunea unui curent de prea mare frecvenţă ; am constatat

însă că, de altfel, firul rezistă la oricîtă vehemență verbală ; nu numai firul, dar și urechile.

Mi-am pierdut, firește, măsura și fără folos, căci de pe urma unei descărcări atît de nelalocul ei nu m-am ales decît cu acest răspuns lapidar și judicios :

— În orice caz, recomandația d-voastră nu constituie pentru noi o obligație...

I-am spus-o și tînărului Ion Marin Iovescu, ca să ia aminte și s-o povestească deocamdată în satul lui și apoi altora mai tineri decît dînsul, peste vreun sfert de veac.

Situația mi se părea lichidată. Ședeam pe ruini ca Marius. Nu tot așa se simțea și țărănoiul ursuz, care, înșurubat parcă în scaun, n-avea poftă să plece... Monologînd, mai mult mormăind, începu a trece în revistă diferitele edituri, la care s-ar mai putea duce, nu fără a trage cu coada ochiului la mine ca să vadă ce spun ; pățit, nu spuneam nimic.

Nu conteni totuși de a bombăni de unul singur, întrerupîndu-se cu priviri laterale, și socotindu-se ca și cum și-ar număra mărunțișul scos din buzunare în palmă :

— Păi, m-aș duce la *Fundațiile regale*... Instituție domnească cu bani mulți. Dă premii și încurajează tinerii... Am auzit că în fruntea ei e un om foarte de ispravă. Îmi închipui că și ea face la fel ca Fundația *„Principele Carol"*, care bate satele vara și strînge literatura babelor și-a lăutarilor... Ia pe discuri vorba și cîntecul țăranilor...

Mă privi iarăși pieziș. Cum nu țineam însă să-l scot din eroare, tăcui.

— Să vedeți, astă vară i-a căutat cu echipele de boli, de grai și de obiceiuri. Păi — lovi el de-a dreptul — dacă d-voastră spuneți că în romanul meu e numai folclor, de ce să mai vină ei cu echipa la Spineni și să nu viu eu la dînșii cu toate babele ; mă rog, cu nunta întreagă.

— Te pomenești că fug de o *Nuntă cu bucluc*, glumii eu.

— De ce să fugă ? Dacă nunta n-ar fi fost cu bucluc, n-ar mai fi ieșit cartea. Cît despre boli și bătăi, n-or fi bucuroși de cîte le-oi aduce.

Continuă așa mai multă vreme să-și numere mărunțișul socotelilor, ca pentru dînsul, dar pe sub sprîncene se tot uita la mine, cu o privire, în care citeam o dojană destul de aspră :

— Păi, dumneata nu crezi oare că ai o datorie față de tinerii scriitori? De ce stai atunci și te uiți la mine cu nepăsare și mă lași să mă zbat, fără să-mi dai o mînă de ajutor?

În felul lui, mojicul avea dreptate. Nu-l puteam lăsa să se înece, numai pentru a nu-mi tulbura liniștea. M-am scărpinat în cap și a trebuit să-i mărturisesc că-l cunoșteam pe d. director al *Fundației*, ca pe un om cu mare dragoste de literatură și de tinerime și că, deși nu-mi presupuneam vreo trecere deosebită pe lîngă dînsul, puteam totuși încerca.

Mîna ce a acoperit voios cu slove un vagon de hîrtie s-a crispat, așadar, anevoie pe o foaie ca să recomande în cîteva rînduri d-lui director „un talent ieșit din preajma lui Creangă" și — pentru că d. director e și filolog — „de o mare bogăție folclorică..."

Sfîșiat de toate incertitudinile și răspunderile, i-am dat apoi scrisoarea lui Iovescu, care a doua zi s-a și reîntors la mine luminat la față. Nu mai era posomorîtul cavaler al tristei figuri. Nu mai contenea cu înminunarea.

Dăduse în plin București peste un palat dintr-o mie și una de nopți. De la poartă îl salutase un vardist (la drept vorbind, crezuse că-l confundase cu altul). Înăuntru urcase pe scări de marmoră. Niște oameni de serviciu în uniforme frumoase îl întrebaseră politicos ce dorea. Le încredințase scrisoarea și fusese introdus numaidecît într-un birou somptuos... D. director îi zîmbise... îi strînsese mîna prietenos... îl poftise să ia loc într-un fotoliu de piele, în care se înfundase... îi frunzărise manuscrisul și îi dăduse întîlnire peste cîteva săptămîni.

Totul i se păruse fermecat ca în basme.

— Desigur, numai mulțumită scrisorii dumneavoastră de recomandație, adăugă el curtenitor.

— Ba, nicidecum! Așa-i obiceiul casei, îi răspunsei eu cu o modestie neprefăcută și plină de negre presimțiri.

Neîncrezător, el dădu din cap și se sculă vesel; își va fi zis că mă prefăceam, numai ca să-i stric lui bucuria. Pleca din nou la Spineni, unde nu știu dacă s-a îmbătat iar, ori a mulțumit „Celui de sus", s-a mai urcat în turla bisericii, luat ca o scîndură de șuvoaiele desfundate, ori a rătăcit pe cîmpuri, cuprins de beția planurilor mari?

Peste o lună, m-am trezit însă cu dînsul, mai pămîntiu ca de obicei, mai „tristă figură" decît l-a lăsat Dumnezeu, încruntat, prăbușit.

— Ce s-a întîmplat, omule, de te văd atît de răsturnat ?

— M-a refuzat !...

Cum bănuisem de la început deznodămîntul, glumii :

— Ei şi ? Nu ştiai că „nunta-i cu bucluc" ?

El mă privi tot pieziş. Nu era momentul glumei. Îl întrebai ca să-i spun ceva :

— Şi cum şi-a motivat refuzul ?

— Păi, în nici un fel !

— Cum în nici un fel ?

— Păi, să vedeţi, mi-a trimis manuscrisul printr-un tînăr cu vorba, că nu se publică.

— Bine, făcui eu, într-un fel bucuros. Probabil că nu sînt fonduri.

— Cum bine ? se încruntă el.

— Ce, voiai să-ţi dea îndărăt manuscrisul cu „raport" şi cu însemnări cu roşu ?

Mojicul se deprinsese, se vede, cu bineţe şi cu fotoliul de piele. Clătină totuşi din cap, înduioşat.

— Nu pot spune că vardistul nu m-a salutat la ieşire tot aşa de politicos. Ori nu ştia, bietul, ce păţisem, ori m-a luat iarăşi drept altul.

Mă mişcai neliniştit în scaun.

— Ne făcurăm, aşadar, de ocară şi de data asta, nene Iovescule, zisei, dar e pentru ultima oară. Cred că nu mai ai de acum nici o pretenţie editorială de la mine şi de la critica română ?

— Vai, se poate ? se feri el ruşinat ca de o ispită.

Încăpăţînat, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, începu din nou a trece în revistă editurile, la care, eventual, s-ar mai fi putut adresa. Privind cu nepăsare pe fereastră, l-am lăsat să mormăie în voie. Pentru nimic în lume nu mi-aş mai fi încercat norocul.

Cum printre edituri, pomeni la un moment dat şi *Cugetarea,* mă aruncai în îndemnuri stăruitoare :

— Foarte bine ! Du-te la *Cugetarea,* care a devenit una din editurile cele mai active ; încurajează tinerii, riscă, luptă. Acolo trebuia să mergi de la început...

Tînărul se lumină. Nu-i ajungea experienţa ce-o făcusem pînă acum, credea că o să-i mai dau o scrisoare de recomandaţie.

— A nu ! Asta nu ! i-am strigat bucuros, că-l pot refuza îndreptăţit. E singura editură cu care n-am nici o relaţie. Dim-

potrivă, în urma unei mici neînțelegeri de-acum cîțiva ani cu directorul ei, om de altfel de ispravă, te sfătuiesc să nu-i spui că ai fost la mine, că ți-ai citit romanul la ședințele *Sburătorului* și că l-am prețuit cu toții. Ți-ar putea strica.

Iovescu mă privi mirat și plecă ursuz, crezînd poate că-l trimisesem la *Cugetarea*, numai ca să scap de dînsul.

Nu știu ce-a fost pe-acolo. Știu doar atît, că eram bucuros că nu mai aveam nici un fel de amestec în demersurile lui în căutarea unui editor.

Peste cîteva zile îl văzui, însă, întrînd umflat de apa mării, așa cum trebuie să fi fost atunci cînd i-am scris întîia oară.

— S-a făcut ! izbucni el fără nici o introducere protocolară.

— Ce ?

— D-l Delafras, directorul editurii *Cugetarea*, mi-a primit romanul *Nuntă cu bucluc*.

— Bravo ! mă crucii eu, neîncrezător încă.

— Dar știți că mi-a pus și o condiție.

— Anume ?

— Să-i scriți o prefață.

— Eu ?

— D-voastră.

— Ascultă, tinere, lasă gluma, pentru că...

— Vai, cum se poate să vă închipuiți... ?

— Nu faci cumva o confuzie ? Poate ți-a cerut prefața d. director al editurii de pe Calea Victoriei, care mă rugase să-i recomand un tînăr de talent.

— Doamne ferește !

— Poate d. director al *Fundațiilor regale ?*

— Păi, doar v-am spus că nici nu l-am văzut, iar tînărul care mi-a dat îndărăt manuscrisul, mi-a strecurat așa, ca de la el : „Dacă d. Lovinescu crede că ai talent, de ce nu te trimite la *Adevărul*, unde se bucură de mare trecere ?"

Țăranul se uită la mine șiret și chiar cu sfidare.

— Dumneata știi ce înseamnă, cînd vezi într-un text în paranteze : „sic" ? l-am întrebat.

— Ce să însemne ? „Sîc" !

— Traducerea e liberă, dar nu-i departe de adevăr.

— Bine ; asta-i altă chestie, dar mi-o faceți ? stărui el țărănește cu gîndul numai la prefață.

— Negreșit, că ți-o fac! Mîna mă costă mai puțin decît obrazul.

Ca omul pățit, nu putui totuși să nu revin la scepticismul meu obișnuit:

— Să știi, însă, că o public întîi la *Adevărul*, căci așa cum am s-o scriu în partea finală, te pomenești că mi-o refuză *Cugetarea* și n-aș vrea să scap ocazia, de a mă certa de dragul d-tale cu toți editorii, cu care am legături prietenești. Unei *Nunți cu bucluc* i se cuvine și o prefață cu bucluc.

— Biiine, a consimțit el, poate cu regretul că-și tăia perspectiva de a-mi mai cere și alte scrisori de recomandație.

În ochi i-am citit însă o licărire de speranță:

— Păi, după cum merg lucrurile, poate că i-o refuză și *Adevărul*... Scap și eu, scapă și el, săracul!...

E. LOVINESCU

CUPRINS

Nuntă cu bucluc	5
Oameni degeaba	143
O daravelă de proces	303
Postfață	443

Redactor : AURORA PÎRVU
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Dat la cules 13.09.1968. Bun de tipar 03.03.1969. Apărut 1969. Hîrtie tipar înalt B. de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 24,39. Coli tipar 28,5. A. nr. 12.615/1968. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 859—31.

Tiparul executat sub comanda nr. 80 733 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

romane de ieri și de azi

editura pentru literatură

Lei 11